
7
3-9
8

7
4 K
25

BEDÆ PRESBYTERI
ET
FREDEGARII
SCHOLASTICI
CONCORDIA

Ad ſenioris Dagoberti definiendam monarchiæ periodum, atque ad primæ totius Regum Francorum ſtirpis chronologiam ſtabiliendam.

IN DUAS PARTES DIVISA,

Quarum PRIOR continet Hiſtoriam Eccleſiaſticam Gentis Anglorum, cum Notis & Diſſertatione de Auctore hujus Hiſtoriæ: POSTERIOR Diſſertationem de annis Dagoberti Francorum Regis eo nomine primi.

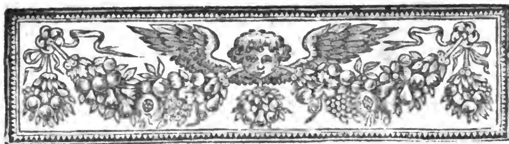
ACCESSIT APPENDIX de S. Dionyſio Areopagita, & de S. Genovefa, Pariſiorum Patronis.

Auctore PETRO FRANCISCO CHIFFLETIO, *Societatis* JESU *Preſbytero.*

PARISIIS,
Apud GABRIELEM MARTINUM, viâ Jacobæâ, ſub aureo Sole.

M. DC. LXXXI.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

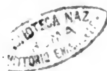
CELSISSIMO S. R. IMPERII PRINCIPI

FERDINANDO FURSTEMBERGIO,

PADERBORNENSI ET MONASTERIENSI

EPISCOPO,

COMITI PYRMONTANO, &c.

ON *ferret, opinor, Celſitudinis Tuæ auris erudita inconditos ac tumultuariè ſubſultantes ſonos; vel oculus Tuus perſpicax confuſam membrorum compagem, quæ non tam hominem quàm rudem & indigeſtam molem repræſentaret. Idcircò mihi perſuaſum eſt, neque illi placituram paucorum ævi noſtri Scriptorum recèns emerſam ſententiam, qui ſex annis de Dagoberti Regis monarchiâ detractis, Regum Francorum primæ ſtirpis univerſam ſeriem miſerandum in modum perturbarunt. Hos ego Venerabili Bedâ & Fredegario Scho-*

lastico gravissimis arbitris consentientibus convictos, Tuæ Celsitudini repræsento; minimè dubius quin illa quoque tam intempestiva novitas, Tuo judicio ex Eruditorum omnium academiis eliminanda decernatur. His adjeci quasi pro corollario, sanctæ Genovefæ Parisiensium Patronæ, Virginis Theodidactæ, testimonium omni exceptione majus, quo suus Parisiensibus Areopagita, ante annos ferè mille & ducentos asseritur. Quod cùm Tuæ Celsitudini pespectum ac probatum fuerit, non erit (opinor) posthac in orbe Christiano vel homo unus, qui suum Parisiensibus Dionysium Areopagitam, Apostolum & Martyrem abjudicare audeat. Vale, Lutetiæ Parisiorum, è Collegio Claromontano, pridie Nonas Maias, anno æræ Christianæ M. DC. LXXXI.

TUÆ CELSITUDINIS

Addictissimus PETRUS FRANCISCUS
CHIFFLETIUS, Societatis JESU Presbyter.

AD LECTOREM
PRÆFATIO.

De causâ & utilitate Bedæ à nobis cum Fredegario comparati.

MIRARI possis (MI LECTOR) cur ego Dissertationi de annis Dagoberti, Bedæ Historiam Ecclesiasticam Gentis Anglorum cum Fredegarii Chronico comparandam adjunxerim; causam accipe. Nactus ab aliquot annis è Sancti Maximini Trevirensis Bibliothecâ manuscriptum codicem adorandæ vetustatis, optimæque notæ, qui mihi hanc Historiam repræsentabat, & in eâ variantes plurimas lectiones, ad firmandam Historiam, etiam Gallicanam necessarias: non dubitavi quin haud exiguo reipublicæ litterariæ bono hoc Opus ex illo exemplari integritati suæ restitutum lucem aspecturum esset. Et poterat quidem seorsim, sed non nisi inglorium, seu certè minùs illustre, quippe à multiplici suo fructu atque ornatu avulsum. Cùm enim in Dissertatione de annis Dagoberti Regis (quæ septimi ferè totius post Christum sæculi civilem & ecclesiasticam, immò & regiam Chronologiam complectitur) necesse habuerim fulcire ra-

tiocinationes meas iis Anglicanæ hujus Historiæ locis, quæ in omnibus Germanicis, Gallicanis, immò & Britannicis editionibus corrupta legebantur, hinc mihi injecta mens est, hujus Dissertationis editioni hoc Bedæ opus, sic à me recensitum & emendatum, adnectendi, tanquam ejus probationem ac veluti fundamentum cui insisteret. Nec dubitavi quin ea Eruditis omnibus, Gallis præsertim ac Britannis grata accideret: cùm illi hac unâ operâ, vel res suas bene firmatas atque illustratas agnoscerent; hi porrò magni sui Doctoris verè auream lucubrationem, quam librariorum oscitantia infuscaverat, primævo suo nitori restitutam esse faterentur. Huic igitur Operi de gestis Anglorum sic emaculato præmisi de transitu Bedæ epistolam Cuthberti ejus discipuli, qui morienti adstans suprema ejus verba excepit. Adjeci & de Bedæ ætate, adeóque de obitus ejus vero die, veróque anno, addo &, verâ horâ Dissertatiunculam: & in contraria abrepti Cardinalis Baronii lapsûs causam aperui, productâ Bedæ sincerâ epistolâ de Æquinoctio juxta Anatolium; & ex Helperici libro de Computo nonnullis locis, quæ dictis nostris fidem faciant. Vale, è Collegio Claromontano, VII. Idus Octobris M. DC. LXXX.

INDEX CAPITUM.

PARS PRIMA.

DISSERTATIO DE AUCTORE HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ GENTIS ANGLORUM.

PARS SECUNDA.

DISSERTATIO DE ANNIS DAGOBERTI.

HISTORIÆ

HISTORIÆ
ECCLESIASTICÆ
GENTIS ANGLORUM
LIBRI QUINQUE,

Auctore Sancto & Venerabili Beda Presbytero.

PRÆLIMINARIS DISSERTATIO de Auctore HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ Gentis Anglorum.

CAPUT I.

De Sancti BEDÆ *Presbyteri ætate, adeóque vero die obitûs, veróque anno.*

ON ingrata (opinor) accidet erudito Lectori hujus quæstionis tractatio, cùm in eâ explicandâ, ab octingentis ferè annis ad hanc usque diem laboratum esse cognoverit, & adhuc litem esse sub judice. *Solem Occidentis* Bedam scitè appellavit Cardinalis Bellarminus: ut verè dici possit, Solis hujus luce nihil esse clarius, occasu nihil obscurius. Scribit ipse de se Beda ad finem Historiæ suæ Anglicanæ, quam concludit in anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo trigesimo primo, se tunc egisse annum ætatis nonum supra quinquagesimum: unde 731.
habetur natum esse illum anno Christi sexcentesimo septuagesimo 672.
secundo. Sed de ejus ætate, déque anno ac die obitûs tanta est opinionum diversitas, ut mirum sit in tam illustri argumento, inter Anglos, Italos, Germanos, Gallos, omniúmque gentium Scriptores convenire hactenus non potuisse. Ejus obitum anno ipso DCCXXXI. 731.
quo Historiæ suæ finem imposuit, adscribunt Hermannus Contractus, Chronicon Augiense, Annales sancti Nazarii, Anonymus Floriacensis, Hepidannus, Sigebertus, & Conradus Abbas Urspergensis, ut de cæteris taceam. Hos verò omnes redarguit ipse Beda, (cujus obitum in mensem Maium vulgò referunt) cùm ad finem Historiæ suæ, meminit Tacuini eodem anno DCCXXXI, die mensis Junii decimâ, in Dorovernensem Archiepiscopum consecrati. Willelmus Malmesburiensis, & Matthæus Westmonasteriensis Bedam obiisse scribunt anno DCCXXXIV. die Ascensionis Dominicæ, VII. Kalendas Junii. Sic & Continuator Historiæ Anglicanæ post Bedam, lib. I. cap. 6. & 8. quem anonymum proferens Commelinus in Editione Heidelbergensi anni 1587. Scriptorum Britanniæ, visus est à Willelmo Malmesburiensi distinguere: cùm tamen ex illo totus constet, exceptis libri tertii postremis tribus capitibus, quamvis totum illum non contineat; unde meritò à Balæo in Catalogo Scriptorum Angliæ est prætermissus. Sed hic dies huic anno non congruit, ut est evi-

dens ex computi regulis. Michaël Alfordus in Annalibus Anglo-Saxonicis, Bedæ obitum eodem Christi anno DCCXXXIV. adscribit: sed in alium quemdam diem refert; quod non satis explicat. Simeon Dunelmensis anno DCCXXXV, die Ascensionis, VII. Kalendis Junii: cui adhæsit in Editione Heidelbergensi auctor recapitulationis chronicæ ad calcem Historiæ à Beda conscriptæ: quibus lapis offensionis fuisse videtur, quòd verè anno illo dies Ascensionis incurrit in diem Maii XXVI, hoc est, VII. Kalendas Junii. Sed non præviderunt isti alia suæ sententiæ incommoda, de quibus constabit ex infrà dicendis. Lambertus Scafnaburgensis in annum rejecit DCCXXXVI. Et denique (ne hìc omnes colligam) fluctuavit Baronius in ista chronologia: nam in Martyrologio, ad diem Maii XXVII. Bedæ vitam definivit annis XCIV; porrò in Annalibus, anno Christi DCCXXI. numero XIX. pervenisse eum censuit ad annum ætatis centesimum quintum, Christi septingentesimum septuagesimum sextum. Rationes ejus infrà expendam.

Mihi omnium instar est epistola Cuthberti ad Cuthwinum de transitu Bedæ, quam quidem ediderunt Surius & Baronius, sed longè emendatiorem Simeon Dunelmensis libro I. Historiæ Dunelmensis, cap. 15. Ex hac epistola oculati testis concludo emigrasse è vitâ Bedam Presbyterum anno Christi DCCLXII. ætatis suæ nonagesimo, die mensis
762. Maii XXVI, feriâ quartâ, ad vesperam, in pervigilio Ascensionis dominicæ, adeóque ipsâ die ecclesiasticâ Ascensionis, à primis vesperis inchoatâ, non autem ipso die Ascensionis naturali à mediâ nocte deducto.

Clara sunt ista ex ipsis verbis citatæ epistolæ Cuthberti, ubi disertè ait illum beatam animam exhalasse *quartâ feriâ ad vesperam, septimo Kalendas Junii*, sive die mensis Maii XXVI. Accuratè. Fuit enim anno Christi 762. Pascha XVIII. Aprilis, Ascensio Maii XXVII. Quod ergo præmiserat Cuthbertus, vitam duxisse illum *usque ad diem Ascensionis dominicæ*, exclusivè intelligendus est, vel accipiendus de die Ascensionis (ut dixi) ecclesiastico, qui à primis vesperis, adeóque à feriâ quartâ exeunte incipiebat. Huic porrò assertioni ex Cuthberti epistola depromptæ jungenda sunt veterum testimonia de Bedæ ætate nonagenariâ. Etenim annis Christi 751. & 773. fuit æquè Pascha XVIII. Aprilis, idémque festorum mobilium, adeóque Ascensionis cursus. Sed anno 751. erat Beda annorum LXXIX. anno verò Christi 773. si adhuc in vivis fuisset Beda, attigisset annum ætatis centesimum primum. Nobis ergo incumbit probare obiisse Bedam nonagenarium, ut ejus ex hac vita transitum in anno potiùs 762. quàm in duobus aliis constituamus.

Expressè id asseritur in epitaphio Bedæ, quod refert Wion in Ligno Vitæ, libro V. cap. 101. scitè admonens inditum fuisse illud sancti Bedæ sacris reliquiis, ex quo è Girvo, ubi primùm sepultus

fuerat, translatæ sunt in civitatem Dunelmensem, & eâdem thecâ cum S. Cuthberti corpore tunc adhuc incorrupto inclusæ ab Elfredo Presbytero: quod factum anno Christi circiter millesimo colligitur ex Simeone Dunelmensi, lib. 1. Hist. Dunelmensis, cap 14. & lib. 3. cap. 7. & ex Richardo Priore, lib. 2. de Episcopis Hagustaldensibus, cap. 1. Est verò epitaphium hujusmodi, quod ad nostra usque tempora legebatur in ejus sarcophago, teste Possevino in Apparatu, refertúrque in editione Antuerpiensi Historiæ Gentis Anglorum anni 1550. & in Coloniensi anni 1601.

Beda Dei famulus, Monachorum nobile sydus,
Finibus è terræ profuit Ecclesiæ.
Solers iste Patrum scrutando per omnia sensum,
Eloquio viguit, plurima composuit.
Annos in hac vitâ ter duxit vitæ triginta,
Presbyter officio, utilis ingenio.
Junii septenis viduatus carne Kalendis
Angligena angelicam commeruit patriam.

Aliud epitaphium quatuor dumtaxàt hexametrorum versuum, Bedæ primo tumulo inscriptum refert, & pudendum prorsùs, tantíque viri mausoleo indignum meritò notat Continuator anonymus Historiæ Anglicanæ, lib. 1. cap. 8.

Hanc ipsam Bedæ ætatem nonagenariam confirmant Cartusiani Colonienses in Additionibus ad Usuardi Martyrologium anno 1521. editis, ad VII. Kalendas Junii, cujus natalem *eodem die, vel secundùm alios, sequenti*, celebrari monent. Natáque videtur sacrorum Fastorum ea diversitas ex horâ obitûs sancti Bedæ, quæ fuit feriâ quartâ ad vesperam, adeóque XXVI. Maii, uti ex Cuthberto retulimus: sepultura verò, quam depositionem vulgò appellant, incidit in feriam quintam, quæ fuit dies ipsamet Ascensionis Christi, & Maii mensis XXVII. Unde factum, ut in Necrologiis suprema Bedæ dies, modò XXVI. modò XXVII. Maii adnotaretur, priore calculo ad animæ egressum, posteriore ad sepulturæ officium exacto. Sic ergo Cartusiani Colonienses septimo Kalendas Junii: *Eodem die (vel secundùm alios, sequenti) in Angliâ, depositio Venerabilis Bedæ Presbyteri & Confessoris, Doctoris præcipui: qui, ut ipse de seipso refert, cùm esset annorum septem in monasterio traditus, inter observantiam disciplinæ regularis, & quotidianam cantandi in Ecclesiâ curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habuit. Tandem plenus dierum & sanctitatis, nonagenarius obiit die quo petierat, hoc est, die Ascensionis Domini. Illo enim die, illibato sensu & hilari vultu; cùm cantasset antiphonam,* O Rex gloriæ, &c. *emisit spiritum.*

His accedit auctor Vitæ beati Alcuini, Bedæ quondam discipuli, ubi hæc legimus: *Deo amabilis Beda Presbyter, die quo voluit, & petiit, eo scilicet quo Rex gloriæ Christus, triumphator super omnes*

ascendit cælos, ab Incarnatione Domini DCCXXXI. *septimo Kal. Junii, à sancti obitu verò Gregorii* CXXVII. *anno consummatus, ad Dominum migravit nonagenarius, sicut quorumdam adfirmatio est. Nam nonodecimo ætatis suæ anno Levita, trigesimo verò Sacerdos efficitur. A quo tempore, qui antè per triginta annos didicerat Ecclesiæ profutura, usque quinquagesimo nono, cum sudore non inerti, dignis memoriâ libris inserere proprio stylo studuit. Per alios autem triginta annos, ferunt ea quæ scripserat correxisse: discipulos quoque non mediocriter omnium liberalium artium studiis erudiisse.* Scribebat hic auctor ante octingentos abhinc annos, *ex iis quæ Sigulfo institutore suo, Alcuini porrò fidelissimo discipulo referente cognoverat.* Sic planè ut in editis, legi in codice MS. sanctæ Mariæ Remensis, ne quis hìc à typographo mendum suspicetur. Nec tamen vacat hic locus suspicione erroris ab antiquo librariò inculcati: quomodò enim scribitur Beda obiisse anno Christi DCCXXXI. nonagenarius, qui anno eodem testatur fuisse se annorum non ampliùs quinquaginta novem? aut quomodò scriptos à se libros, & anno 731. à se primùm editos, per triginta annos correxit, si ad annum ætatis nonagesimum non pervenit? Denique quomodò dici potest obiisse Beda anno 731. die Ascensionis Dominicæ, & septimo Kalendas Junii, cùm ex veteris computi regulis certissimum sit, illo anno 731. Ascensionem Domini non VII. Kalendas Junii, sed VI. Idus Maii evenisse? Corruptus ergo est hic locus, non auctoris hallucinatione, sed librarii vitio: & pro DCCXXXI. scripsit auctor absque dubio DCCLXII. quo anno Beda triginta annis à primâ librorum suorum editione transactis nonagenarius fuit. Unde & pro anno ab obitu S. Gregorii Papæ CXXVII. reponendus est annus CLIX. quia magnus Gregorius anno DCIV. Indictione VII. die mensis Martii duodecimâ ad Superos evolarat.

Hanc porrò epocham de ætate Bedæ præclarè confirmant quatuor Epistolæ inter Epistolas S. Bonifacii, quondam à Nicolao Serario seorsim editas, quæ in recentiores Bibliothecæ Patrum editiones postmodùm translatæ sunt, ad numeros 89. 95. 111. & 150.

Inter has prima est ordine temporis, ad numerum CXI. quæ est Lulli Archiepiscopi Moguntini ad Cuthbertum Abbatem, quâ mittit ad eum *pallam holosericam*: petens ab eo libros *beatæ memoriæ Bedæ, de ædificatione templi, vel in Cantica Canticorum, sive epigrammatum heroïco metro sive elegiaco compositorum (si fieri potest) omnes: sin autem, de ædificatione templi libros tres. Fortassis difficilis petitio; sed nihil arbitror esse difficile veræ caritati.*

In secundâ ordine temporis, quæ est numero LXXXIX, significat Cuthbertus Abbas se accepisse à Lullo pallam holosericam ad reliquias beatæ memoriæ Bedæ ab eo destinatam: mittitque ad eum ex Bedæ scriptis libellos duos de viro Dei Cuthberto (fuerat hic Lindisfarnensis Episcopus) metro & prosâ compositos: excusans,

plura se mittere non potuisse propter hiemis asperitatem, quâ scriptorum manus hebetatæ torpuerant: ac promittens, quæcumque de Bedæ opusculis ipsi deessent, se ad illum quamprimùm ea parare licuisset, transmissurum. Ejus hæc sunt verba: *Gratanter quidem munuscula tua caritatis suscepi, & eò gratantiùs quò te hac intimo devotionis affectu mittere cognovi: id est, holosericam ad reliquias beatæ memoriæ Bedæ magistri nostri, ob recordationem & illius venerationem destinasti. Et rectum quidem mihi videtur ut tota gens Anglorum in omnibus provinciis, ubicumque reperti sunt, gratias Deo referant, quia tam mirabilem virum, præditum diversis donis, támque ad exercenda dona studiosum, similitérque in bonis moribus viventem Deus illis in suâ natione donavit: quia per experimentum, ad pedes ejus nutritus hoc quod narro didici, &c. Nunc verò, quia rogasti aliquid de opusculis beati Patris, cum meis pueris, juxta vires, quod potui tuæ dilectioni præparavi: libellos de viro Dei Cuthberto metro & prosâ compositos, tuæ voluntati direxi: & si plus potuissem, libenter voluissem: quia præsentia præterita hiemis multùm horribiliter insulam nostræ gentis in frigore & gelu, & ventorum & imbrium procellis diù latéque depressit; ideóque scriptoris manus, ne in plurimorum librorum numerum perveniret, retardata est, &c. De opusculis verò beatæ recordationis Bedæ quæ adhuc descripta non habes, promitto, me, si vixerimus, tuæ voluntati adjuvaturum.*

In tertiâ Epistolâ, quæ est numero XCV. memor promissi Cuthberctus Abbas mittit ad Lullum Bedæ librum de ædificio templi. In quartâ Epistolâ petit auctor quicunque est, reliqua de opusculis Bedæ, quem etiam nuper è vivis abiisse significat; sic enim ait: *Intereà rogamus, ut reliqua de opusculis sagacissimi investigatoris Scripturarum Bedan Monachi, quem nuper in domo Dei, vice candelæ Ecclesiæ, scientiâ Scripturarum fulsisse audivimus, conscripta nobis transmittere dignemini.* Hæc est Epistola numero CL, quæ ex tomo IX. Annalium Baronii in Serarii Collectionem traducta est, & Bonifacio Moguntino Archiepiscopo malè adscripta, cùm verè sit Lulli ejus successoris, quod geminâ ratione sic ostendo. Prior petitur ex tribus Epistolis suprà memoratis. Per primam petierat Lullus à Cuthberto omnia Bedæ opuscula, è quibus cùm pauca obtinuisset, quorum mentio in Epistolis Cuthberti LXXXIX. & XCV. supererat, ut reliqua quæ sibi deerant postularet. Hoc verò facit Epistolâ illâ CL. Altera ratio est, quòd constat Bedam Bonifacio fuisse superstitem. Etenim Bonifacius glorioso martyrio vitam sibi in cælum stravit anno Christi 755. secundùm Serarii accuratos calculos. Porrò Lullus post Bonifacium jam Episcopus misit pallam holosericam ad cohonestandas Bedæ recèns exstincti reliquias. Ejusdem ergo Lulli est Epistola illa ad Cuthbertum Abbatem, quæ est in collectione centesimâ quinquagesimâ, in quâ Bedæ nuper in Ecclesiâ lucentis, adeóque tunc vitâ jam perfuncti mentionem facit.

Cùm igitur ex his liquidò appareat, Bedam in vivis fuiſſe ultra annum Chriſti 755. examuſſim ætas ejus nonagenaria, quam ex ejus epitaphio aliiſque argumentis adſtruximus, obitum ejus defigit in anno 762. qui fuit Lulli poſt Bonifacium ſedentis ſeptimus. Lullus ad annum ætatis pervenit LXXXVII. epiſcopatûs poſt Bonifacium XXXII.

Mirum certè eſt ab Alfordo in Annalibus ſuis referri has Epiſtolas de obitu Bedæ ad annum 734. nec attendiſſe illum ad Bonifacii & Lulli chronologiam, quam ex Nicolai Serarii Moguntiâ potuerat habere perſpectam. Nec minùs mirum eſt in anno obitûs Bedæ tàm longè aberratum eſſe à Willelmo Malmeſburienſi, aliiſque eum ſecutis Anglicanarum rerum Scriptoribus: cujus rei rationem ipſe attingit Malmeſburienſis, cùm ait lib 1. Reg. cap. 3. *ſepultam cum Beda omnem penè geſtorum notitiam, uſque ad ſua tempora.*

Addit Alfordus in Annalibus Eccleſiæ Anglo-Saxonicæ, ad annum 734. *quod ſcimus & lugemus verum eſſe: nam primus poſt Bedam, in rerum geſtarum narratione ipſe omninò meritò cenſetur Malmeſburienſis.* Porrò obitum Willelmi Malmeſburienſis refert Balæus in annum Chriſti 1142. Scribere cœperit triginta antè annis: ex hac hypotheſi fluxerint ab obitu Bedæ ad Malmeſburienſis librorum editionem anni ferè trecenti & quinquaginta. Tanto intervallo ſopitâ apud Anglos temporum ſcientiâ, quid mirum ſi in ſomniorum quædam phantaſmata evigilarit, & à vero ipſomet Bedæ obitu triginta ferè annis aberraverit? Id eveniſſe certis argumentis demonſtravimus.

Nunc reſtat ut doctiſſimi Baronii objectioni ſub initium propoſitæ ſatisfaciam. Is anno Chriſti 731. numero XIX. aſſerit, aut perveniſſe Bedam ad annum ætatis ſuæ centeſimum quintum, aut illius non eſſe Epiſtolam ad Wicrhedam Preſbyterum, de æquinoctio juxta Anatolium; quam tamen ipſe ad finem Hiſtoriæ Anglicanæ ſcriptis ſuis annumerare videtur: quia ſcilicet in eâ Epiſtolâ exemplum profert de Paſchate anni quo ſcribebat, Chriſti 776. & ſequentis 777. quorum annorum epactas, regulares, concurrentes, Lunas quartaſdecimas primi menſis, earúmque ferias, Dominicas denique paſchales accuratè deſignat, prout in Bedæ Cyclo decemnovennali tertio-decimo continentur. Tùm hæc prudenter ſubjicit: *Quòd ſi hæc de longa Bedæ ætate non placent, ut nova & hactenùs inaudita; tunc incumbit labor his qui negant, non eſſe Bedæ citatam nuper Epiſtolam, falsóque recenſeri inter ipſius ſcripta monſtrare: & nos veriora promenti haud inviti acquieſcemus, parati ſemper ſequi firmiora tradentem.*

Ad hæc ego, agnoſcere me, ut verum & germanum Bedæ opus, Epiſtolam illam de æquinoctio juxta Anatolium, quæ incipit: *Libenter accepi litteras tuæ benignitatis*; finit autem in his verbis, *ante æquinoctium fuiſſe confirmet*: appendicem verò illam quæ incipit *Primo anno circuli decemnovennalis*, & annorum 776. & 777. mentionem facit,

facit, tanquam ſpuriam rejicio. Illam Bedæ Epiſtolam de æquinoctio, vidi in codice veteri Bibliothecæ Genevenſis, vulgatâ longè emendatiorem : quam proximè ſequebatur, ex libro de ratione temporum caput XXIX. *de concordiâ maris & Lunæ*. Aberat enim citata appendix tanquam ad propoſitum nihil pertinens : quam videre eſt tanquam in proprio loco, in libro de argumentis Lunæ, tomo primo inter Opera Bedæ. Unde apparet non eſſe illam Bedæ, ſed Auctoris incerti qui ſcribebat anno 776. adeóque annis quatuordecim poſt obitum ipſius Bedæ. Quòd verò in eodem tractatu de argumentis Lunæ laudatur Ulpericus, id à recentiore manu gloſſema eſſe ne dubita. Longè enim poſt annum Chriſti 776. vivit Ulpericus, ſive Helpericus, cujus Computi vidimus in manuſcriptis duas editiones; priorem anni 903. poſteriorem anni 930. his enim annis ſcribere ſe profitetur eo capite, cui titulus eſt, *Qualiter inveniantur anni ab Incarcarnatione Domini.* Unde & redarguas Joſiam Simlerum, qui in ſuo Geſneri Bibliothecæ Breviario Ulpericum claruiſſe dicit anno Domini 1069. Quòd verò addit fuiſſe illum ſancti Galli monachum, vix probari nobis poteſt, cùm ex ejus Computi præfatione colligi videatur, fuiſſe ipſum potiùs Autiſiodorenſem. Quia tamen in eâ præfatione, inſtabilitatis ſe ipſe accuſat, ac per plura monaſteria vagatum ſe eſſe ſignificat, negare non auſim quin inter S. Galli monachos etiam aliquando verſatus ſit. Hujus præfationis velut probationes hîc ſubjicio Epiſtolam Cuthberti de obitu ſancti Bedæ : hujus Epiſtolam de æquinoctio juxta Anatolium ex codice Genevenſi multis locis meliorem redditam : & Computi Helperici Præfationem ad Aſprum, quem *Patrem ſanctiſſimum* nuncupat, fortaſſe monaſterii S. Germani Autiſiodorenſis Abbatem, aut Coabbatem : & alteram Præfationem cum Epilogo.

Addam pro corollario, loco fabulæ quæ circumfertur de titulo *Venerabilis* angelicâ manu deſcripto in epitaphii ejus verſu : *Hac ſunt in foſſâ Bedæ Venerabilis oſſa*, hujus nomenclaturæ ipſammet originem, ex Gabrielis Bucelini Menologio Benedictino ad ſextum Kalendas Junii : *Scriptorum ejus*, inquit, *tanta fuit auctoritas, ut ex ordinatione Epiſcoporum Britanniæ in Eccleſiis publicè legerentur. Cùmque in Lectionibus Homiliarum, ejus nomen ex more, auctoris* Venerabilis Bedæ Preſbyteri *præfigerent, aliter eum dum viveret prædicare non præſumentes; obtinuit in hodiernam uſque diem mos, ut qui à principio, dum viveret, non* Sanctus, *ſed* Venerabilis *nuncupabatur, ob ipſam tam illuſtris nomenclaturæ rationem*, Venerabilis *deinceps perpetuò diceretur.*

Reſtat ut de ſancti Bedæ ſepulturâ, tumulis, ac reliquiis, quæ à me hinc inde obſervata ſunt, hunc in locum conjiciam. Monui ſuprà ſepultum primò ejus corpus in Girvo, unde evolans felix anima intraverat in gaudium Domini ſui, æræ Chriſtianæ anno 762. Inde tranſlatum fuiſſe poſt annos circiter 238. in ſacram ædem Dunelmenſem,

B

cum sancti Cuthberti corpore tum adhuc incorrupto. Lego deinde apud Helinandum Frigidi Montis monachum, libro 48. Chronicorum, Clericos Laudunenses, igne consumptâ Ecclesiâ suâ, ut ad eam reparandam aliquid subsidii colligerent, supplicationem decrevisse per Galliam & Angliam, in quâ nonnullas sanctæ Mariæ Laudunensis reliquias miraculis inclytas circumferebant. Hi *de Saresberiâ*, inquit, *venerunt ad Abbatiam Sanctimonialium quæ dicitur Wiltonia*, (vix ad tria milliaria, ut addit Albericus hæc referens in Chronico ad annum 1115.) *ubi ostensa est eis sepultura Venerabilis Bedæ Presbyteri, juxta quem sepulta est mulier illa versificatrix inclyta. Ibi jacebat quidam longo jam tempore febricitans, ad sepulcrum Venerabilis Bedæ Presbyteri, quia plures ibi consueverant sanari.* His addit de suo Albericus: *Hic oritur quæstio utrùm requirendum sit quid sit veritas de sepulturâ Venerabilis Bedæ: vel si utrumque stare potest, & quod hìc dicitur, & quod in Legendâ translationis beati Cuthberti de corpore Venerabilis Bedæ scribitur. Sed dicunt quidam quòd fuerunt duo Bedæ; primus qui fecit homilias; & ipse de Wiltoniâ, juxta quem sepulta est mulier versificatrix inclyta.* In Monastico Anglicano, tomo 1. parte 1. pag. 4. lego quòd in Ecclesia Glastoniensi *requiescunt ossa Venerabilis Bedæ sagacissimi Doctoris.* At Volaterranus libro 14. in Anthropologiâ; *Depositum*, inquit, *Bedæ Genuæ visitur.*

Tertium Bedam duobus aliis priorem indicat Beda ipse Venerabilis in Vitâ S. Cuthberti apud Surium & Henschenium xx. Martii, cap. 57. *Non audebam*, inquit, *interrogare* (S. Cuthbertum) *quæ essent tentationes de quibus dixerat: tantùm rogavi ut ministros susciperet. Annuit ille, & quosdam nostrûm secum retinuit, in quibus erat major Beda Presbyter, qui ministerio ejus familiariter semper adesse consueverat, idemque donationum acceptionúmque ejus conscius erat indubius: quem ob id maximè secum manere voluit, ut si cujuslibet acceptis muneribus dignâ recompensatione non respondisset, admonitione recoleret, & priusquam obiret, sua cuique restitueret.* De majore hoc, seu seniore Bedâ libens acceperim quod de ejus sepulcro refert Helinandus, & quod ait Hermannus, & alii plerique, obiisse illum anno 431. Sic Beda minor majori illi totis uno & quadraginta annis fuerit superstes, quippe mortuus, ut ostendimus, anno Christi 762. die Maii mensis xxvi. Hos duos Bedas Girvenses, majorem & minorem, qui non distinxerunt, in varios prochronismos incurrisse necesse est.

CAPUT II.

De transitu BEDÆ, *& ejus conversatione.*

Epistola Cuthberti ejus discipuli, & oculati testis, ad Cuthwinum condiscipulum.

Ex Historiâ Ecclesiæ Dunelmensis, Simeone Dunelmensi monacho auctore, lib. 1. cap. 15. Nos tamen pauca quadam vel supplevimus, vel emendavimus ex Epistola hujus editione jam olim vulgatâ cum Operibus Bedæ, & apud Surium, & Baronium in Annalibus.

DILECTISSIMO in Christo Collectori Cuthwino, Cuthbertus condiscipulus in Deo æternam salutem. Munusculum quod misisti, multùm libenter accepi, multúmque gratanter litteras tuæ devotæ eruditionis legi : in quibus (quod maximè desiderabam) Missas videlicet, & orationes sacrosanctas, pro Deo dilecto Patre, ac nostro Magistro Bedâ, à vobis diligenter celebrari reperi. Unde delectat magìs pro ejus caritate, quantùm fruor ingenio, paucis sermonibus dicere quo ordine migrarit è sæculo; cùm etiam hoc te desiderasse & poposcisse intellexi. Gravatus quidem est infirmitate maximâ creberrimi anhelitûs, sine dolore tamen, ante diem Resurrectionis Dominicæ, id est, ferè duabus hebdomadibus : & sic posteà lætus & gaudens, gratiásque agens omnipotenti Deo omni die & nocte, immò horis omnibus, usque ad diem Ascensionis Dominicæ, id est, septimâ Kal. Junii, vitam ducebat; & nobis suis discipulis quotidie lectiones dabat; & quicquid reliquum erat diei, in psalmorum decantatione occupabat : totam quoque noctem in lætitiâ & gratiarum actione pervigil ducebat, nisi tantùm modicus somnus impediret. Evigilans autem statim consueta repetivit, & expansis manibus Deo gratias agere non est oblitus. Verè fateor quia neminem alium unquam oculis meis vidi, nec auribus audivi, tam diligentes gratias Deo vivo referre. O verè beatus vir! Canebat sententiam Beati Pauli Apostoli : *Horrendum est incidere in manus Dei viventis* ; & multa alia de sanctâ Scripturâ, in quibus nos à somno animæ exurgere, præcogitando horam ultimam, admonebat. Et in nostrâ quoque linguâ, hoc est, Anglicâ, ut erat doctus in nostris carminibus, nonnulla dixit. Nam & tunc hoc Anglico carmine componens, multùm compunctus aiebat; (*Sequuntur apud Simeonem quatuor circiter versus Anglicâ linguâ & Anglico charactere descripti*) quod ità Latinè sonat : *Ante necessarium exitum prudentior quàm opus fuerit, nemo existit ; ad cogitandum videlicet antequàm hinc proficiscatur anima, quid boni vel mali egerit, qualiter post exitum judicanda fuerit.* Cantabat etiam antipho-

Hebr. 10.

nas secundùm nostram consuetudinem, & suam, quarum una est: *O Rex gloriæ, Domine Virtutum, qui triumphator hodie super omnes cælos ascendisti, ne derelinquas nos orphanos, sed mitte promissum Patris in nos Spiritum veritatis, Alleluia.* Et cùm venisset ad illud verbum, *ne derelinquas nos orphanos*, prorupit in lacrymas, & multùm flevit: & post horam cœpit repetere quæ inchoaverat. & sic per totum diem faciebat. Et nos hæc audientes luximus cum illo: alterâ vice legimus, alterâ ploravimus; immò semper cum fletu legimus. In tali lætitiâ quinquagesimales dies usque ad diem præfatum deduximus: & ille multùm gaudebat, Deóque gratias agebat, quia sic meruisset infirmari. Referebat & sæpè dicebat: *Flagellat Deus omnem filium quem recipit*: & multa alia de sanctâ Scripturâ. Sententiam quoque Sancti Ambrosii: *Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus.* In istis autem diebus duo opuscula multùm memoriâ digna (exceptis Lectionibus quas accepimus ab eo, & cantu Psalmorum) facere studebat. Evangelium scilicet Sancti Johannis, usque ad eum locum in quo dicitur, *Sed hæc quid inter tantos?* in nostram linguam ad utilitatem Ecclesiæ convertit: & de libris Rotarum Isidori Episcopi excerptiotiones quasdam, dicens: Nolo ut discipuli mei mendacium legant, & in hoc post obitum meum sine fructu laborent. Cùm venisset autem tertia feria ante Ascensionem Domini, cœpit vehementiùs ægrotare in anhelitu, & modicus tumor in pedibus ejus apparuit. Totum autem illum diem docebat, & hilariter dictabat, & nonnunquàm inter alia dixit: Discite cum festinatione; nescio quamdiù subsistam, & si post modicum tollat me factor meus. Nobis autem videbatur quòd suum obitum benè sciret. Et sic noctem in gratiarum actione pervigil duxit. Et manè illucescente, id est, quartâ feriâ, præcepit diligenter scribi quæ cœperamus. Et hoc facto usque ad tertiam horam, ambulavimus deinde cum reliquiis Sanctorum, ut consuetudo illius diei postulat. Unus verò erat ex nobis cum illo, qui dixit illi: Adhuc, Magister dilectissime, capitulum unum deest: videtúrne tibi difficile, plus te interrogari? At ille: Facile est, inquit: accipe tuum calamum, & tempera, & festinanter scribe. Quod ille fecit. Nonâ autem horâ dixit mihi: Quædam pretiosa in meâ capsellâ habeo; id est, piperem, oraria, & incensa: sed curre velociter, & Presbyteros nostri monasterii adduc ad me, ut & ego munuscula, qualia Deus donavit, illis distribuam. Divites autem in hoc sæculo, aurum, argentum, & alia quæque pretiosa dare student; ego autem cum multâ caritate & gaudio fratribus meis dabo quod Deus dederat. Et allocutus est unumquemque, monens & obsecrans pro eo Missas & orationes diligenter facere: quod illi libenter se facturos spoponderunt. Lugebant autem & flebant omnes, maximè quòd dixerat quia ampliùs faciem suam in hoc sæculo non essent visuri. Gaudebant autem

Hebr. 12.

Paulinus in Vitâ S. Ambrosii.

quia dixit : Tempus est ut revertar ad eum qui me fecit, qui me creavit, qui me ex nihilo formavit. Multum tempus vixi : benè mihi pius Judex vitam meam prævidit. Tempus resolutionis meæ instat, quia cupio dissolvi & esse cum Christo. Sic & alia multa utilitatis causâ ad nostram ædificationem locutus, in lætitiâ diem usque ad vesperum duxit. Et præfatus puer nomine Wilberch dixit : Adhuc una sententia, Magister dilecte, non est descripta. At ille : Scribe, inquit, citò. Post modicum dixit puer : Modò sententia descripta est. At ille : Benè, inquit, veritatem dixisti : consummatum est. Accipe meum caput in manus tuas, quia multùm me delectat sedere ex adverso, loco sancto meo in quo orare solebam, ut & ego sedens possim invocare Patrem meum. Et sic in pavimento suæ casulæ, decantans *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, cùm Spiritum sanctum nominasset, spiritum è corpore exhalavit ultimum, ac sic regna migravit ad cælestia. Omnes autem qui viderunt beati Patris obitum, nunquàm se vidisse ullum alium in tam magnâ devotione atque tranquillitate vitam finisse dicebant : quia (sicut audisti) quousque anima ejus in corpore fuit, *Gloria Patri*, & alia quædam ad gloriam Dei cecinit, & expansis manibus Deo vivo & vero gratias agere non cessabat. Scito autem, frater carissime, quòd multa narrare possem de eo; sed brevitatem sermonis ineruditio linguæ facit. Attamen cogito, Deo adjuvante, ex tempore pleniùs de eo scribere quæ oculis vidi, & auribus audivi.

CAPUT III.

BEDÆ *Presbyteri, de Æquinoctio juxta Anatolium, Epistola, cujus meminit Beda ipse in catalogo Operum à se editorum, ad calcem Historiæ Ecclesiasticæ Gentis Anglorum.*

Ex codice Genevensi emendatior eâ quæ hactenùs prodiit sub finem tomi secundi Operum Bedæ.

REVERENTISSIMO ac sanctissimo fratri WICTHEDÆ Presbytero BEDA optabilem in Domino salutem. Libenter accepi litteras tuæ benignitatis, (amantissime in Christo frater) & capitula quæ rogasti, promptus describere ac tibi dirigere acceleravi, memor familiaritatis ac dulcedinis quâ cum illo advenirem, me suscepisti. Sed & quæstionem illam meritò famosam de Historiâ Ecclesiasticâ, super quâ me interrogasti præsentem, & cui tunc breviter ut potui respondi, nunc latiùs etiam explanare studui : hoc est, de Æquinoctio verno, quod in libro præfato Anatolius Antistes Reverentissimus in undecimo Kalendarum Aprilium die perhibetur adnotasse, cùm cæteri Ægyptiorum Magistri hoc magìs in duodecimo Kalendarum earum-

dem die adnotandum esse decernant. Dicit namque sanctus Proterius Alexandrinæ Antistes Ecclesiæ, ad beatissimum Papam Leonem scribens de Pascha: Et manifestè quidem secundùm cursum Solis, xxv. die mensis Famenoth, qui est [illegible]. Kalendas Aprilis, æquinoctium esse cognoscitur. Sed non oportet ab hoc æquinoctio, primi mensis exordium juxta cursum Lunæ prorsùs affigere; alioquin per omnia Solis circulo Lunæ discursus concordare debuerat. Dicit & sanctus Cyrillus ejusdem Præsul Ecclesiæ: Sol enim ipse quotidie terrâ marique pariter, & clauditur in fine diei, & in diei initio aperitur, & finit Sol cursum totius anni in duodecimo Kalendas Aprilis. Unde te meritò sicut & cæteros movet studiosos, quomodò Anatolius cùm sit & ipse eruditione ac genere Ægyptius, quasi contrarius Ægypti Doctoribus scribat, æquinoctium idem in undecimo Kalendas Aprilis occurrere solere: Est ergo, inquiens, in primo anno initium primi mensis, quod est novemdecim annorum circuli initium, secundùm Ægyptios quidem mensis Famenoth xxvi. die; secundùm Macedones Distri mensis xxii. secundùm verò Romanos undecimo Kalendas Aprilis: in quâ die invenitur Sol non solùm conscendisse primam partem, verùm etiam quadram jam in eâ die habere, id est, in primâ ex duodecim partibus. Hæc autem particula prima vernale est æquinoctium, & ipsa est initium mensium, & caput circuli, & absolutio cursûs stellarum quæ planetæ, id est, vagæ dicuntur, ac finis duodecimæ particulæ, & totius circuli terminus. Sed facillimâ ratione credo posse doceri non eum cæteris Ægypti & Orientis Præceptoribus in hoc esse contrarium. Facit enim ratio quadrantis, (quem bissextum vocant) ut Sol æquinoctialem sui cursûs locum in signifero circulo, nunc in primo exortu suo, nunc in meridie, nunc in occasu, nunc in mediâ nocte comprehendat: & quotiens manè vel meridie fieri æquinoctium contigerit, ad duodecimum Kalendarum Aprilium; quotiens autem vesperi, vel mediâ nocte, ad undecimum Kalendarum earumdem diem pertinet. Absque enim contradictione nox omnis, ex quo Dominus à mortuis resurrexit, sequentis diei temporibus anteponitur, non autem præcedentis adponitur. Unde consultè Anatolius non vetat in undecimum, sed ante undecimum Kalendarum Aprilium Pascha celebrari. Nam post illa quæ posuimus ejus verba, continuò subjungit: Et ideò non parùm delinquere dicimus eos, qui ante initium hoc novi anni, Pascha putant esse celebrandum. Non ergo in hoc initio, in quo æquinoctium esse dicit; sed ante hoc initium novi anni, Pascha prohibet celebrari, cùm ipse in eodem libro diligenter ex antiquorum pariter & novorum Patrum scriptis adfirmet, ante transcensum æquinoctii Pascha agi non posse. Ipse enim sibi testis erat quòd scribens, non prima sedis æquinoctialis tempora, sed ultima signavit, hoc est, ea à quibus Paschæ celebrationem incipere posse noverat. Cùm enim secundo vel tertio anno post bissextum, Paschæ dies Do-

minicus in undecimo Kalendarum Aprilium die incurrerit, constat nimirùm quòd cùm æquinoctio Paschæ tempus inchoatur, cujus ceremoniæ partes celebrantur ejusdem primâ noctis: quamvis illâ mediante, vel etiam inchoante perfici æquinoctium nullus ambigit: eò quòd profectò ipsam Dominicæ Resurrectionis ritè celebrari horam, quæ diluculo facta est. Et ut patenter animadvertas quòd Anatolius vespertinum specialiter æquinoctium scribat, à quo Pascha incipere potest, quódque ad XI. Kalendarum Aprilium regulariter respicit, adtende quid in sequentibus ex antiquorum sententiâ Patrum adnectat: cùm enim duo sint æquinoctia, veris & autumni, æquis spatiis dirempta, & quartadecimâ die primi mensis sit statuta solemnitas post vesperam, quando Luna Soli opposita, è regione deprehenditur, sicut etiam oculis probare licet, invenitur utique vernalis æquinoctii partem Sol obtinens, Luna verò autumnalis. Quid ergo mirandum si in XI. Kalendarum Aprilium æquinoctium fieri dicat, cùm de illâ loqui se horâ declaret, quando occidente ad vesperam Sole, Luna è contrario suum adtollit exortum? Ubi pariter intuendum, quòd æquinoctia veris & autumni æquis spatiis dixit esse dirempta. Et inde colligendum, quòd ab æquinoctio ad æquinoctium, dimidium anni computare debeamus: atque autumnale XIII. Kalendarum Octobrium adnotare, centum videlicet & octoginta duobus diebus à vernali discretum. Quod esse verissimum etiam horologica docet inspectio: maximè cùm hanc æquissimam anni inter æquinoctiorum diremptionem, antiquissimi & eruditissimi Doctoris Aristoboli verbis adstruat, qui fuit unus ex illis LXX. illustribus Scripturæ sacræ Interpretibus. Quòd autem ait idem Anatolius, in quâ die invenitur Sol, non solùm conscendisse primam partem, verùm etiam quadram jam habere in eâ die, id est, in primâ ex duodecim partibus. Duodecim partes, duodecim signa horoscopi nominat, quæ tricenis diebus & paucis insuper horis Solem singula tenent: unde & Maro de iisdem dicit:

Idcircò certis dimensum partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus astra.

Quarum videlicèt partium, & juxta naturam à loco æquinoctii vernalis incipit. Hæc autem prima ex duodecim vernale est æquinoctium; quia nimirùm partis ejusdem initium, scilicèt ubi Sol primò positus est, ipsum tenet æquinoctium, rectè præmittit, Solem in eâ die non solùm conscendisse primam partem, verùm etiam quadram jam in eâ die habere: quia quotiens æquinoctiale tempus juxta rationem præfatam, in undecimum Kalendarum Aprilium incidit, toties in ipso temporis momento illa quarta pars diei, quæ annuatim adcrescere solet, secundùm naturam profecta esse dignoscitur. Nam cùm undecimo Kalendarum earumdem die contingit æquinoctium, tum in ipso æquè die, & in ipsâ æquinoctiali horâ quadrans idem expletur. Ideò autem addimus Naturaliter, quia consuetudinis est humanæ,

variis illum temporibus anni, prout cuilibet genti complacuit, influere. Naturalis verò est rationis, in completione circuli Solaris adjici: quod & Cyrillus signavit in eâ quam & suprà posuimus, sententiâ, dicens: Et finit Sol cursum totius anni in duodecimo Kalendarum Aprilium. Et ne quis fortè contendat, nos non in hac Anatolii sententiâ, hoc quod ipse sensit, intelligere potuisse, libet paucis adnectere quæ de iisdem partibus & æquinoctio vir doctissimus Capuanæ urbis Victor Antistes describebat. Cælestis, inquit, circulus, per quem Sol, & Luna, & stellæ quæ planetæ appellantur, contra impetum totius cæli proprio motu feruntur, per duodecim partes judicio est Sapientiæ distributus: quibus peractis, trecentesimo sexagesimo quinto die, quo toto tempore annus expletur, dùm Sol repetierit circuli supradicti primæ partis initium, oritur anni principium, quod fit à duodecimo Kalendarum Aprilium die usque ad undecimum. Sæpe enim vespere, interdum nocte, nonnunquàm ipso XI. Kalendarum Aprilium die provenire deprehenditur. Vicesimâ igitur quintâ aut sextâ die Martii mensis secundùm Alexandrinos, hoc est, juxta Latinos duodecimo vel undecimo Kalendarum Aprilium die, fit juxta Solis cursum, primi mensis initium. Ne quis autem nos inconstantiæ velit arguere, quòd velut sub ambiguo fluctuantes, diem primi mensis minimè definiamus, hujusmodi objurgator, aut potiùs inquisitor sciat, quisquis est, quòd sollertissima Ægyptiorum investigatio, & admodùm subtilissima, à septimâ horâ diei, horam primam alterius diei docet incipere: & cùm sit XXV. dies Martii mensis XII. Kalendarum Aprilium, si vespere ejusdem diei Sol spatium primæ partis illustret, jam XXVI. dies asscribitur, Ægyptiacâ, ut diximus, ratione subtili, & sine dubitatione probabili. Et post pauca: Igitur Luna, inquit, si XIV. reperitur Sole in primâ parte sui circuli constituto, jure primi mensis asscribitur. Si verò priùs XIV. Luna hoc pleno lumine orbis effulserit, quàm Sol memoratam primam partem circuli sui contigerit, XII. mensis esse reputabitur. Et ideò quotiens ità contingit, sollemnitas Paschæ differtur ad alterum plenilunium, quam evenire necesse est, adhuc Sole in primâ parte de duodecim circuli partibus constituto. Hæc de verbis beati Victoris adsumere placuit, quatenùs sententia sancti Patris Anatolii, quæ & in ipsius opere Paschali, & in Historiâ Ecclesiasticâ plerisque obscura est, per ejus tibi dicta clarior redderetur. Sed neque hoc prætereundum, quòd sunt qui contendunt Anatolium in hac sententiâ nequaquàm undecimum, sed octavum Kalendarum Aprilium diem posuisse, dicentes Eusebium, cùm hanc sententiam in Historiâ Ecclesiasticâ poneret, diem pro die mutasse, & quòd cætera benè ac philosophicè posita videret, uno verbo corrigere voluisse quod in eâ minùs perfectè dictum conspexerit; ne illum videlicèt quem laudare disposuerat, palàm notabilem monstraret, si ejus pura verba, & ut ipse scripserat, suis inderet historiis.

Sed

Sed mirum si Eusebius tàm circumscriptus sermone & sensu scriptor, in tantùm laudis aliorum potuit esse cupidus, ut eorum scripturas deflagrans, ea quæ non dixerant, illos scripsisse finxerit, nec formidarit argui, postquàm lectores sui ad integra eorum opera pervenissent, atque quæ ipse de his adsumpserat, aliter in suis auctoribus posita offendissent. Mirum si Victorem, cujus dicta posuimus, virum æquè eruditionis eximiæ, talis impostura latuit, qui in alio opere scribens de Pascha, hanc eamdem sententiam Anatolii de Historiâ Ecclesiasticâ, quasi jure laudabilem ac memorabilem adsumens, ubi opportunum rebatur, inseruit, & ipse undecimum in eâ, non octavum Kalendarum Aprilium scribens diem. Sed & Dionysius cognomento Exiguus, scientiâ præcipuus mirum quare vel ipse in Epistolis suis Paschalibus, Anatolii suffragium, de Historiâ Ecclesiasticâ flagitaret, si ejus ibi dicta sciret falsata, quem ut Græcæ etiam linguæ peritissimum, qualiter hæc sint primò edita latere non potuit adtentio. Sed quia mensis hic unde sumat exordium, vel ubi terminetur, evidenter ibi, id est, in Moysi scriptis non colligitur, præfati venerabiles CCCXVIII. Pontifices, antiqui moris observantiam, & exinde à sancto Moyse traditam (sicut in septimo libro Ecclesiasticæ Historiæ refertur) sollerter investigantes, ab octavo Iduum Martiarum usque in diem Nonarum Aprilium natam Lunam facere dixerunt primi mensis initium: & à duodecimo Kalendarum Aprilium usque ad XIV. Kalendarum Maiarum Lunam XIV. sollertiùs inquirendam. Itaque verisimile videtur, Eusebium quidem quod in Græcâ auctoritate invenerat, fideliter suis indidisse historiis: ipsum verò libellum Anatolii postmodùm in aliquibus Latinorum exemplaribus ab aliquibus esse corruptum, eorum nimirùm fraude qui verum Paschæ tempus ignorantes, errorem jam suum tanti Patris auctoritate defendere gestirent. Sed quærunt illi qui Eusebium magìs unam emendasse sententiam, quàm alios quoslibet totum Anatolii putant infalsasse libellum, quomodò in eodem libello sit scriptum. Sed quid mirum si in XXI. Lunam erraverint, qui tres dies addiderunt ante æquinoctium, in quibus Pascha immolari posse definiunt, quod certum omnimodìs etiam putari absurdum? Quibus respondendum quòd Anatolius potuerit nosse plurimos eorum qui sic vel sic de Paschâ senserint, nec tamen ad nostram notitiam pervenerint. Et è contrà quærendum ab eis quomodò in ipso libello sit scriptum. Est ergo in primo anno initium primi mensis, quod est XIX. annorum circuli principium, secundùm Ægyptios quidem mensis Faminoth XXVI. die, juxta Macedones verò Distri mensis XXII. secundùm Romanos verò Martii mensis XXV. die, id est, octavo Kalendas Aprilis: cùm XXVI. dies mensis Ægyptiorum Faminoth, & XXII. dies mensis Macedonum Distri non sit VIII. Kalendarum Aprilium, sed XI. Kalendarum Aprilium. Nonne verisimillimum apparet quòd sit infalsata sententia, ubi ipse qui VIII. Kalendarum Aprilium pro XI. Kalen-

C

darum Aprilium mutavit, oblitus est etiam Ægyptiorum vel Græcorum mensium statum mutare; sed his quæ minùs nota erant, manere permissis ut fuerunt, illud solummodò quod sibi, suísque erat visibile, mutavit. Quid sanè horum sit verius, illi potiùs qui Anatolium Græcum legunt, videant. Verùm sive Eusebius unam sententiam, seu alius quilibet totum ipsum libellum à suo statu transvertit; constat tamen absque ullâ dubietate, quamvis plurima verterit verba, æquinoctium octavâ Kalendarum Aprilium die nequaquàm posse reperiri. Quod & inspectione horologicâ, & apertâ ratione probabitur. Regula enim tenet Ecclesiasticæ observationis, quæ & edictis Patrum priorum, & clariùs est Nicæno confirmata Concilio, ut Paschæ dies Dominicus ab undecimo Kalendarum Aprilium, usque in septimum Kalendarum Maiarum diem quæratur. Item Catholicæ institutionis regula præcipit, ut ante vernalis æquinoctii transcensum Pascha non celebretur. Qui ergo VIII. Kalendarum Aprilium putat esse æquinoctium, necesse est idem ut ante æquinoctium Pascha celebrari licitum dicat, aut ante VIII. Kalendarum Aprilium diem Pascha celebrari licitum neget. Ipsum quoque Pascha quod Dominus pridiè quàm pateretur, cum discipulis suis fecit, aut VIII. Kalendarum Aprilium die non fuisse, aut ante æquinoctium fuisse confirmet.

CAPUT IV.

HELPERICI *Liber de Computo Lunæ.*

PRÆFATIO PRIOR.

DOMINO Patri sanctissimo, nomine quidem Aspro, moribus autem placidissimo, Helpericus humilis vernula, æternæ prosperitatis adminicula. Dùm paternitatis vestræ jussionibus libens pareo, multorum ridiculis me lacerandum expono; unde vestram submissus exoro paternitatem, ut meam super hoc, benigno favore excusetis temeritatem. Exigitis enim ut opusculum, quod nuper rogatu fratrum nostrorum juniorum, de arte Computi edideram rusticano sermone, quódque eis solis legendum dederam, uni præcipuè eorum qui me pertinaciori importunitate ad hoc præsumendum impulerat, & cui illud jam Grandivalle posito direxeram: hoc, inquam, præcepistis, cùm anno præterito, legatione fratrum nostrorum Grandivalle degentium, ad vos Autisiodori fungeretur, ut transcriptum vestræ paternitati examinandum dirigam, ut hoc facto ac si sorex meo miser indicio peream. Ego enim decreveram nugarum mearum ineptias dignis occulere tenebris; ne cùm prodire cœperint, multorum in me fel commoveant, jure causantium, vanissimis næniis occupari membranas. Sed quis vestris non obtemperet jussis, etiam cum detrimento sui? Ego præ-

cipuè qui me vestris obsequiis ità manciparim, ut quod vobis ratum cognovero, quamlibèt arduum, aggrediendum mihi esse non ambigam. Unum ergo à vestrâ paternitate deposco, ut quod vestrâ jussione coactus aggredior, vestro munimine fretus indemnis evadam. Quod ità fieri poterit, si fastidiosis quibusque, & qui alios tantùm reprehendere volunt, hujus lectio subtrahatur: & vobis, vestríque similibus, qui sine livore, oculo (ut ità dicam) columbino cuncta respicitis, examinandus præbeatur. Verùm hoc criticus quisque quomodò volet, accipiat; mihi vestrum judicium satìs idoneum constat, cui superna pietas hoc anno perspicuè dignata est manifestare, quàm sit inutile sanctissimis vestræ paternitatis imperiis repugnare. Evenire autem justissimè solet, ut qui Patris salubria spreverit consilia, debita pertinaciæ suæ luat quandoque supplicia: quod eò veriùs possum fateri, quò sæpius, & hoc anno crebriùs atque acerbiùs, immò & justiùs non desino experiri. Nec immeritò: cùm enim divina pietas me loco illi restituisset, quo me jamdudùm ad sibi serviendum delegerat, & unde ego infelix instabilitatis solummodò causâ exieram, (cùm omnibus ibidem bonis abundarem; quódque ego super omnia duco, dulcissimâ sanctorum Patrum dilectione foverer:) cùm, inquam, me superna clementia post diutinam evagationem illuc revocasset, vestráque erga me solitò flagrans paternitas retinere secum voluisset, adversâ (ut patet) impellente fortunâ non adquievi; sed pristinâ usus levitate, redii quò me & multa passum recolebam, & deteriora passurum non ignorabam. Quo facto, & illud didici, multùm apud Deum valere preces, quas illi ex animo funditis, cùm unâ eadémque leviter fusâ oratione tantùm adversùm me obtinueritis. Reminiscor enim, vos cùm me retinere nequiretis, imprecatum mihi ut invenirem aliquem qui me acerrimè verberaret in loco ad quem tantoperè festinabam. Quam orationem effectus est è vestigio consecutus. Quanta enim contumeliarum verbera, quot probrorum ludibria, quæ & qualia derisionum tormenta deinceps patiar, ab his præcipuè qui erant quondam pacifici mei, quósque ego apud vos summis laudibus extuli, lingua non valet effari. Quod quia ob ulciscendam in me levitatem jure obtigisse cognosco, divinam super his laudans æquitatem: ut ab his tandem eripi queam, vestrarum obnixè postulo suffragia precum: ut quem licèt nolens, tanto malorum fasce gravastis orando, tanto jam relevetis ab onere, dexterioris manum orationis porrigendo. Verùm hæc pleniùs, si Dominus cupitum nobis præbuerit colloquium, vivo sermone expedientur. Quod ut citiùs fieri valeat, vestra exorabilis oratio precibus crebris obtineat.

PRÆFATIO POSTERIOR.

Cum quibusdam è fratribus nostris adolescentioribus quædam calculatoriæ artis rudimenta communi sermone explicare cœpis-

sem, quò eis hujusce non contemnendæ (ut multi arbitrantur) scientiæ aliquid impertirem, quos in arte grammaticâ, prout divina auxiliata est munificentia, aliquatenùs introduxeram: nescio quo accensi desiderio, invitare vehementer cœperunt, quatinùs ea quæ vivâ voce depromseram, multorum utilitati profutura, qualitercumque scripto ederem: ut si quando hæc (ut solet mens humana diversis dedita curis multa oblivisci) memoriâ exciderent, litterarum suffragiis ea quoquo modo reparari valerent. Quibus cùm obnixiùs renitens id quod erat, obtenderem; superesse scilicèt libros de hac eâdem re tùm dilucidè, tùm venustè majorum lepore editos, præcipuè venerabilis viri domni Bedæ Presbyteri, qui tùm in aliis, tùm & in hoc, sanctæ Eclesiæ utilitatibus plurimùm desudavit: illorum lectioni insisterent, illos diutinâ meditatione perdiscere studerent, à me intentionem averterent, nec me aggredi cogerent opus omnium sputis obnoxium, cunctorum deridiculis dignum: præsertim cùm ingenio rudis, sermone impeditus, & ne rusticano quidem eloquio balbutire sufficiam, nedùm litteris quippiam committere præsumam. Cùm hæc, hujúsque modi plura excusationis obtentu objicerem, tùm verò pertinaciùs insistere: & non novum, inquiunt, aliquid te cudere petimus, quippè qui nihil jam reperiri posse remur quod ab aliis non dictum inveniatur; sed ex his quæ ab aliis asseris sparsìm copioséque tractata: poscimus, utiliora quæque, nobísque necessaria tuo studio decerpta in unum colligi, & veluti sertum quoddam ex diversis floribus compingi: in quo opere non pompaticas verborum faleras, aut urbanitatis exigimus veneres, quas, ut ais, in antiquis est invenire commentariis: enimverò quæ ab aliis obscuriùs sunt prolata, tuo, quæsumus, manifestiora fiant relatu. Hac evictus importunitate, & de divinâ præsumens largifluâ bonitate, studiosâ nihilominùs provocatus fratrum caritate; quæ utiliter eos postulare sensi, eo tenore tentare præsumpsi, ut præter se nulli unquàm legenda præbere, vel auctorem operis publicare polliceantur. Sed & si cujus peritiorum hæc aures offenderint, ne me temeritatis notet elogio, sed noverit caritatis paruisse imperio, ac fraternæ utilitatis deservisse (prout fuit possibile) studio. Quotidiana igitur, annuáque Compoti argumenta vulgaria, & quæ nec laïcus quidem, nedùm clericus impunè ignoraverit, undecumque collecta, & planiore quàm sunt ab aliis sermone edita, congessi: de meo nihil addens, sed quæ ab aliis eò obscuriùs quò sunt prolata venustiùs, rusticano sermone enucleatiùs edisserens: ut si quis ità ab omni fuerit serio feriatus, ut legere ista dignetur, faciliùs illa Doctorum sublimiora rimetur.

INCIPIUNT CAPITULA.

C iij

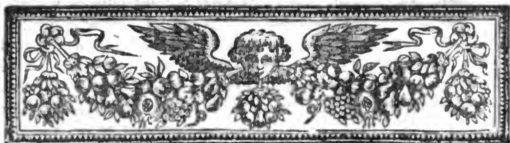

ctarum non servat ordinem : vel qualiter Pascha, vel Luna observetur.

XLI. *De cæteris embolismis qui epactis non repugnant, brevis commemoratio.*

Scribebat Helpericus anno Dominicæ Incarnationis 903. Indictione VI. ut ipse apertè profitetur cap. 27. sui Computi. At cùm in alio exemplari scribere se profiteatur anno Christi 930. videri hæc potest hujus Computi secunda editio, ab Helperico jam tùm seniore; nisi est interpolatio alicujus recentioris, qui Helperici opus tempori suo aptaverit: quod pronum est existimare de Magistro qui Hulpericum ipsum suis discipulis prælegeret. Hunc esse Bedæ abbreviatorem, tùm ex præfatione ejus posteriori colligitur, tùm etiam ex Epilogo, qui talis est:

CÆtera de embolismis, annísque communibus, déque ogdoade & endecade, vel de omnibus ad Paschæ rationem pertinentibus qui pleniùs nosse desiderat, librum Venerabilis Bedæ de his eleganter editum sedulò perlegat: ibi copiosissimè de his omnibus quicquid quæsierit, proculdubio reperturus. Nos enim scholasticorum nostrorum rogatu, quæ introducendis ad hanc artem pueris necessaria judicavimus, pro captu ingenioli nostri undecumque collecta congessimus. In quibus congregandis si aliquantulùm verbosiùs evagati sumus, quicumque legerit, eo nos studio fecisse cognoscat, ut quæ dicebantur, manifestiora legentibus forent. Unde & luculentiores pompas verborum evitavimus, cùm fortasse hæc nobis aliquatenùs suppeterent; quia, sicut ait Beatus Augustinus, qui eleganter aliqua loquitur, nec auditorem instruit; sed sibi tantùm, & non illi quem erudiendum suscepit, loquitur. Rogamus autem quicumque hæc legere dignabitur, ut si qua in his utilitati suæ concupiscibilia repererit, omnium bonorum largitori referat. Quòd si secùs evenerit, non illicò nostrum laborem inanem esse causetur: quia sæpe eveniet ut ibi alius erudiatur, ubi alius nihil utile suspicatur: ac si pretiosius est aureum poculum, non ideò tamen omni utilitate caret famiolum poterium. Immò nonnunquàm vasa fictilia tantò solent esse utiliora quantò & viliora: quia gemmis in scrinio jacentibus, & solis Regibus his utentibus, hæc plurium subserviunt usibus. Sciat autem quisquis ista fastidierit, non sibi esse edita, sed his tantùm qui majora adhuc penetrare nequeunt; ut his primùm quasi quibusdam alphabeti characteribus introducti, illa deinceps faciliùs assequantur.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ GENTIS ANGLORUM LIBRI QUINQUE,

Auctore Sancto & Venerabili Beda Presbytero.

Nunc prodeunt longè quàm hactenùs emendatiores, ex codice S. Maximini Trevirensis, optimæ notæ ac pervetusto.

PRÆFATIO.

Gloriosissimo Regi CEOLWLFO *Beda famulus Christi, & Presbyter.*

HISTORIAM gentis Anglorum Ecclesiasticam, quam nuper edideram, libentissimè tibi desideranti (Rex) & priùs ad legendum ac probandum transmisi, & nunc ad transcribendum ac pleniùs ex tempore meditandum retransmitto: satísque studium tuæ sinceritatis amplector, quo non solùm audiendis Scripturæ sanctæ verbis aurem sedulus accommodas, verùm etiam noscendis priorum gestis, sive dictis, & maximè nostræ gentis virorum illustrium, curam vigilanter impendis. Sive enim Historia de

bonis bona referat, ad imitandum bonum auditor solicitus instigatur: seu mala commemoret, de pravis nihilominùs religiosus ac pius auditor sive lector, devitando quod noxium est ac perversum, ipse solertiùs ad exequenda ea quæ bona ac Deo digna esse cognoverit, accenditur. Quod ipsum tu quoque vigilantissimè deprehendens, Historiam memoratam in notitiam tibi, simúlque eis quibus regendis te divina præfecit auctoritas, ob generalis curam salutis latiùs propagari desideras. Ut autem in his quæ scripsi, vel tibi, vel cæteris auditoribus sive lectoribus hujus Historiæ, occasionem dubitandi subtraham, quibus hæc maximè auctoribus didicerim, breviter intimare curabo. Auctor ante omnes, atque adjutor opusculi hujus, Albinus Abba reverentissimus, vir per omnia doctissimus extitit, qui in Ecclesiâ Cantuariorum à beatæ memoriæ Theodoro Archiepiscopo, & Hadriano Abbate viris venerabilibus atque eruditissimis institutus diligenter, omnia quæ in ipsâ Cantuariorum provinciâ, vel etiam in contiguis eidem regionibus à discipulis beati Papæ Gregorii gesta fuere, vel monumentis litterarum, vel seniorum traditione cognoverat: & ea mihi de his quæ memoriâ digna videbantur, per religiosum Lundoniensis Ecclesiæ Presbyterum Nothelmum sive litteris mandata, sive ipsius Nothelmi vivâ voce referenda transmisit. Qui videlicèt Nothelmus postcà Romam veniens, nonnullas ibi Gregorii Papæ, simul & aliorum Pontificum epistolas, perscrutato ejusdem sanctæ Ecclesiæ Romanæ scrinio, permissu ejus qui nunc ipsi Ecclesiæ præest, Gregorii Pontificis invenit: reversúsque, nobis nostræ Historiæ inserendas, cum consilio præfati Albini reverentissimi Patris adtulit. A principio itaque voluminis hujus, usque ad tempus quo gens Anglorum fidem Christi percepit, ex priorum maximè scriptis inde collectis, ea quæ promeremus, didicimus. Exinde autem usque ad tempora præsentia, quæ in Ecclesiâ Cantuariorum per discipulos beati Papæ Gregorii, sive successores eorum, vel sub quibus Regibus gesta sint, memorati Abbatis Albini industriâ Nothelmo, ut diximus, perferente cognovimus. Qui etiam provinciæ Orientalium simul & Occidentalium Saxonum, necnon & Orientalium Anglorum, atque Nordanhymbrorum,

rum,

rum à quibus Præſulibus, vel quorum tempore Regum, gratiam Evangelii perceperint, nonnullâ mihi ex parte prodiderunt. Denique hortatu præcipuè ipſius Albini, ut hoc opus adgredi auderem, provocatus ſum. Sed & Danihel reverentiſſimus Occidentalium Saxonum Epiſcopus, qui nunc uſque ſupereſt, nonnulla mihi de Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ provinciæ ipſius, ſimul & proxima illius Auſtralium Saxonum, necnon & Vectæ inſulæ, litteris mandata declaravit. Qualiter verò per miniſterium Ceddi, & Ceadda religioſorum Chriſti Sacerdotum, vel provincia Merciorum ad fidem Chriſti quam non noverat, pervenerit, vel provincia Orientalium Saxonum, fidem quam olim exſufflaverat, recuperaverit: qualis etiam ipſorum Patrum vita vel obitus extiterit, diligenter à fratribus monaſterii, quod ab ipſis conditum *Leſtingaeu* cognominatur, agnovimus. Porrò in provincia Orientalium Anglorum quæ fuerint geſta eccleſiaſtica, partim ex ſcriptis vel traditione priorum, partim reverentiſſimi Abbatis Eſi relatione comperimus. At verò in provinciâ *Lindiſſi* quæ ſint geſta erga fidem Chriſti, quæve ſucceſſio ſacerdotalis extiterit, vel litteris reverentiſſimi Antiſtitis Cyniberti, vel aliorum fidelium virorum vivâ voce didicimus. Quæ autem in Nordanhymbrorum provinciâ, ex quo tempore fidem Chriſti perceperunt, uſque ad præſens per diverſas regiones in Eccleſiâ ſint acta, non uno quolibet auctore, ſed fideli innumerorum teſtium qui hæc ſcire vel meminiſſe poterant, adſertione cognovi, exceptis his quæ per meipſum noſſe poteram. Inter quæ notandum quòd ea quæ de ſanctiſſimo Patre & Antiſtite Cudbercto, vel in hoc volumine, vel in libello geſtorum ipſius conſcripſi, partìm ex eis quæ de illo priùs à fratribus Eccleſiæ Lindisfarnenſis ſcripta reperi, adſumpſi, ſimpliciter fidem Hiſtoriæ quam legebam, accommodans; partìm verò ea quæ certiſſimâ fidelium virorum adteſtatione per memetipſum cognoſcere potui, ſolerter adicere curavi. Lectorémque ſuppliciter obſecro, ut ſi qua in his quæ ſcripſimus, aliter quàm ſe veritas habet, poſita repererit, non hoc nobis imputet, qui (quod vera lex Hiſtoriæ eſt) ſimpliciter ea quæ famâ vulgante collegimus, ad inſtructionem poſteritatis litteris mandare ſtuduimus. Præterea omnes

ad quos hæc eadem Historia pervenire potuerit nostræ nationis, legentes sive audientes suppliciter precor, ut pro meis infirmitatibus & mentis & corporis, apud supernam patriam sæpius intervenire meminerint: & in suis quique provinciis hanc mihi suæ remunerationis vicem rependant, ut qui de singulis provinciis, sive locis sublimioribus quæ memoratu digna atque incolis grata credideram, diligenter adnotare curavi, apud omnes fructum piæ intercessionis inveniam.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De situ Brittaniæ vel Hiberniæ, & priscis earum incolis.

BRITTANIA Oceani insula, cui quondam Albion nomen fuit, inter Septemtrionem & Occidentem locata est, Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, maximis Europæ partibus multo intervallo adversa. Quæ per millia passuum octingenta in Boream longa, latitudinis habet millia ducenta, exceptis dumtaxàt prolixioribus diversorum promontoriorum tractibus, quibus efficitur ut circuitus ejus quadragies octies septuaginta quinque millia compleat. Habet à Meridie Galliam Belgicam, cujus proximum littus transmeantibus aperit civitas quæ dicitur Ruthubi portus, à gente Anglorum nunc corruptè *Reptacaestir* vocata, interposito mari à Gessoriaco Morinorum gentis littore proximo, trajectu millium quinquaginta, sive, ut quidam Scriptorum, stadiorum quadringentorum quinquaginta. A tergo autem, unde Oceano infinito patet, Orcadas insulas habet. Optima frugibus atque arboribus insula, & alendis apta pecoribus ac jumentis: vineas etiam quibusdam in locis germinans: sed & avium ferax terrâ marique generis diversi, fluviis quoque multùm piscosis, ac fontibus præclara copiosis. Et quidem præcipuè issicio abundat & anguillâ. Capiuntur autem sæpissime & vituli marini, & delphines, necnon & ballenæ: exceptis variorum generibus conchiliorum: in quibus sunt & musculæ, quibus

inclusam sæpe margaritam, omnis quidem coloris optimam inveniunt: id est, & rubicundi, & purpurei, & hyacinthini & prasini, sed maximè candidi. Sunt & cochleæ satis supérque abundantes, quibus tinctura coccinei coloris conficitur, cujus rubor pulcherrimus nullo unquàm Solis ardore, nullâ valet pluviarum injuriâ pallescere; sed quò vetustior est, eò solet esse venustior. Habet fontes salinarum, habet & fontes calidos, & ex eis fluvios balnearum calidarum, omni ætati & sexui per distincta loca, juxta suum cuique modum accommodos. Aqua enim (ut sanctus Basilius dicit) fervidam qualitatem recipit, quum per certa quædam metalla transcurrit, & fit non solùm calida, sed & ardens. Quæ etiam venis metallorum, æris, ferri, plumbi & argenti fæcunda. Gignit & lapidem gagatem plurimum optimúmque: est autem nigrogemmeus & ardens igni admotus: incensus serpentes fugat: adtritu calefactus adplicita detinet æquè ut succinum. Erat civitatibus quondam viginti & octo nobilissimis insignita, præter castella innumera, quæ & ipsa muris, turribus, portis, ac sepibus erant instructa firmissimis. Et quia propè sub ipso Septemtrionali vertice mundi jacet, lucidas æstate noctes habet; itaut medio sæpe tempore noctis in quæstionem veniat intuentibus, utrùm crepusculum adhuc permaneat vespertinum, an jam advenerit matutinum, utpotè nocturno Sole non longè sub terris ad Orientem Boreales per plagas redeunte: unde etiam plurimæ longitudinis habet dies æstate, sicut & noctes contrà in brumâ, Sole nimirùm tunc Lybicas in partes secedente, id est, horarum decem & octo: plurimæ item brevitatis noctes æstate & dies habet in brumâ, hoc est, sex solummodò æquinoctialium horarum: cùm in Armeniâ, Macedoniâ, Italiâ, cæterísque ejusdem lineæ regionibus longissima dies sive nox quindecim, brevissima novem compleat horas. Hæc in præsenti, juxta numerum librorum quibus lex divina scripta est, quinque gentium linguis, unam eamdémque summæ veritatis & veræ sublimitatis scientiam scrutatur & confitetur; Anglorum videlicèt, Brittonum, Scottorum, Pictorum & Latinorum, quæ meditatione scripturarum cæteris omnibus est facta communis. In primis autem hæc insula Brittones solùm, à quibus

nomen accepit, incolas habuit, qui de tractu Armoricano (ut fertur) Brittaniam advecti, Australes sibi partes illius vindicarunt. Et cùm plurimam insulæ partem (incipientes ab Austro) possedissent, contigit gentem Pictorum de Scythiâ (ut perhibent) longis navibus non multis Oceànum ingressam, circumagente flatu ventorum, extra fines omnes Brittaniæ Hiberniam pervenisse, ejúsque Septemtrionales oras intrasse, atque inventâ ibi gente Scottorum, sibi quoque in partibus illius sedes petisse, nec impetrare potuisse. Est autem Hibernia insula omnium post Britanniam maxima, ad Occidentem quidem Brittanniæ sita; sed sicut contra Aquilonem ea brevior, ita in Meridiem se trans illius fines plurimùm protendens, usque contra Hispaniæ Septemtrionalia, quamvìs magno æquore interjacente pervenit. Ad hanc ergo usque pervenientes navigio Picti (ut diximus) petierunt in eâ sibi quoque sedes & habitationem donari. Responderunt Scotti, quia non ambos eos caperet insula: sed possumus (inquiunt) salubre vobis dare consilium, quid agere valeatis. Novimus insulam aliam esse non procul à nostrâ, contra ortum Solis, quam sæpe lucidioribus diebus de longè aspicere solemus. Hanc adire si vultis, habitabilem vobis facere valetis: vel si qui restiterint, nobis auxiliariis utimini. Itaque petentes Brittaniam Picti, habitare per Septemtrionales insulæ partes cœperunt: nam Austrina Brittones occupaverant. Cúmque uxores Picti non habentes, peterent à Scottis, eâ solùm conditione dare consenserunt, ut ubi res perveniret in dubium, magìs de femineâ Regum prosapiâ, quàm de masculinâ Regem sibi eligerent: quod usque hodie apud Pictos constat esse servatum. Procedente autem tempore Brittania præter Brittones & Pictos tertiam Scottorum nationem in Pictorum parte recepit; qui duce Reudâ de Hiberniâ progressi, vel amicitiâ, vel ferro sibimet inter eos sedes quas hactenùs habent, vindicarunt: à quo videlicèt duce usque hodie Dalreudini vocantur: nam linguâ eorum *daal* partem significat. Hibernia autem & latitudine sui statûs, & salubritate, ac serenitate aërum multùm Brittaniæ præstat, itaut rarò ibi nix plusquàm triduana remaneat: nemo propter hiemem aut fœna secet æstate, aut stabula fabricet jumentis: nullum ibi

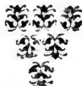
reptile videri soleat, nullus vivere serpens valeat: nam sæpe illò de Brittaniâ adlati serpentes, mox ut proximante terris navigio, odore aëris illius adtacti fuerint, intereunt: quin potiùs omnia penè quæ de eadem insula sunt, contra venenum valent. Denique vidimus quibusdam à serpente percussis, rasa folia codicum, qui de Hiberniâ fuerant, & ipsam rasuram aquæ immissam, ac potui datam, talibus protinùs totam vim veneni grassantis, totum inflati corporis absumpsisse ac sedasse tumorem. Dives lactis ac mellis insula, nec vinearum expers, piscium volucrúmque, sed & cervorum caprearúmque venatu insignis. Hæc autem propriè patria Scottorum est: ab hac egressi (ut diximus) tertiam in Brittaniâ Brittonibus & Pictis gentem addiderunt. Est autem sinus maris permaximus, qui antiquitùs gentem Brittonum à Pictis secernebat: qui ab Occidente in terras longo spatio erumpit, ubi est civitas Brittonum munitissima usque hodie quæ vocatur *Alcluith*: ad cujus videlicèt sinûs partem Septemtrionalem Scotti, quos diximus, advenientes, sibi locum patriæ fecerunt.

CAPUT II.

Ut Brittaniam primus Romanorum Gaius Julius adierit.

VERùM eadem Brittania Romanis usque ad Gaium Julium Cæsarem inaccessa atque incognita fuit: qui anno ab Urbe conditâ sexcentesimo nonagesimo tertio, ante verò Incarnationis Dominicæ tempus anno sexagesimo, functus gradu Consulatûs cum Lucio Bibulo, dùm contra Germanorum Gallorúmque gentes, qui Rheno tantùm flumine dirimebantur, bellum gereret, venit ad Morinos, unde in Brittaniam proximus & brevissimus transitus est, & navibus onerariis atque actuariis circiter octoginta præparatis, in Brittaniam transvehitur, ubi acerbâ primùm pugnâ fatigatus, deinde adversâ tempestate correptus, plurimam classis partem, & non parvum numerum militum; equitum verò penè omnem disperdidit. Regressus in Galliam, legiones in Hiberniâ

dimisit, ac sexcentas naves utriusque commodi fieri imperavit: quibus iterùm in Brittaniam transvectus, dum ipse in hostem cum ingenti exercitu pergit, naves in anchoris stantes, tempestate correptæ, vel conlisæ inter se, vel arenis inlisæ ac dissolutæ sunt: ex quibus quadraginta perierunt, cæteræ cum magnâ difficultate reparatæ sunt. Cæsaris equitatus primo congressu à Brittanis victus, ibidem Labienus Tribunus occisus est: secundo prælio cum magno suorum discrimine victos Brittanos in fugam vertit: inde ad flumen Thamesium profectus est, quem uno tantùm loco vadis transmeabilem ferunt. In hujus ulteriore ripâ Cassobellauno duce, immensa hostium multitudo consederat, ripámque fluminis, ac penè totum sub aquâ vadum acutissimis sudibus præstruxerat: quarum vestigia sudium ibidem usque hodie visuntur, & videtur inspectantibus, quòd singulæ earum ad modum humani femoris grossæ, & circumfusæ plumbo immobiliter hæreant, in profundum fluminis infixæ: quod ubi à Romanis deprehensum ac vitatum est, Barbari legionum impetum non ferentes, silvis sese abdidere, unde crebris irruptionibus Romanos graviter ac sæpe lacerabant. Intereà Trinovantum firmissima civitas cum Androgio duce datis quadraginta obsidibus Cæsari sese dedidit: quod exemplum secutæ urbes aliæ complures in fœdus Romanorum venerunt. Iisdem demonstrantibus, Cæsar oppidum Cassobellauni inter duas paludes situm, obtentu insuper silvarum munitum, omnibúsque rebus confertissimum, tandem gravi pugnâ cepit. Exin Cæsar à Brittaniâ reversus in Galliam, postquàm legiones in Hiberna misit, repentinis bellorum tumultibus undique circumventus & conflictatus est.

CAPUT III.

Ut eamdem secundus Romanorum Claudius adiens, Orcadas etiam Romano insulas adjecerit Imperio. Sed & Vespasianus ab eo missus, Vectam quoque insulam Romanis subdiderit.

ANNO autem ab Urbe conditâ septingentesimo nonagesimo nono Claudius Imperator, ab Augusto quartus, cupiens utilem se reipublicæ ostentare Principem, bellum ubique, & victoriam undecumque quæsivit. Itaque expeditionem in Brittaniam movit, quæ excitata in tumultum propter non redhibitos transfugas videbatur. Transvectus in insulam est, quam neque ante Julium Cæsarem, neque post eum quisquam adire ausus fuerat, ibique sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditionem recipit. Orcadas etiam insulas ultra Brittaniam in Oceano positas Romano adjecit Imperio, ac sexto quàm profectus erat mense Romam rediit, filióque suo Brittanici nomen imposuit. Hoc autem bellum quarto imperii sui anno complevit, qui est annus ab Incarnatione Domini quadragesimus sextus: quo etiam anno fames gravissima per Syriam facta est, quæ in Actibus Apostolorum per Prophetam Agabum prædicta esse memoratur. Ab eodem Claudio Vespasianus, qui post Neronem imperavit, in Brittaniam missus, etiam Vectam insulam Brittaniæ proximam à Meridie, Romanorum ditioni subjugavit; quæ habet ab Oriente ad Occidentem triginta circiter millia passuum ab Austro in Boream duodecim, in Orientalibus suis partibus mari sex millium, in Occidentalibus trium à Meridiano Brittaniæ littore distans. Succedens autem Claudio in Imperium Nero, nihil omninò in re militari ausus est. Unde inter alia Romani regni detrimenta innumera Brittaniam penè amisit: nam duo sub eo nobilissima oppida illìc capta atque subversa sunt.

CAPUT IV.

Ut Lucius Brittanorum Rex missis ad Eleutherium Papam litteris Christianum se fieri petierit.

ANNO ab Incarnatione Domini centesimo quinquagesimo sexto Marcus Antoninus Verus, decimus-quartus ab Augusto, regnum cum Aurelio Commodo fratre suscepit: quorum temporibus cùm Eleutherius vir sanctus Pontificatui Romanæ Ecclesiæ præesset; misit ad eum Lucius Brittaniarum Rex epistolam, obsecrans ut per ejus mandatum Christianus efficeretur: & mox effectum piæ postulationis consecutus est, susceptámque fidem Brittani usque in tempora Diocletiani Principis inviolatam integrámque quietâ in pace servabant.

CAPUT V.

Ut Severus receptam Brittaniæ partem vallo à cæterâ distinxerit.

ANNO ab Incarnatione Domini centesimo octogesimo nono, Severus genere Afer Tripolitanus, ab oppido *Lepti*, decimus-septimus ab Augusto Imperium adeptus, decem & septem annis tenuit. Hìc naturâ sævus, multis semper bellis lacessitus, fortissimè quidem rempublicam, sed laboriosissimè rexit. Victor ergo civilium bellorum, quæ ei gravissima occurrerant, in Brittanias defectu penè omnium sociorum trahitur, ubi magnis gravibúsque præliis sæpe gestis, receptam partem insulæ à cæteris indomitis gentibus, non muro, (ut quidam æstimant) sed vallo distinguendam putavit. Murus etenim de lapidibus, vallum verò (quo ad vim hostium repellendam castra muniuntur) fit de cespitibus, quibus circumcisis, è terrâ velut murus exstruitur supra terram, itaut antè sit fossa, de quâ levati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur. Itaque Severus magnam fossam, firmis-

firmissimúmque vallum, crebris insuper turribus communitum, à mari ad mare duxit: ibique apud Eboracum oppidum morbo obiit, relinquens duos filios, Bassianum & Getam: quorum Geta hostis publicus judicatus interiit; Bassianus verò Antonini cognomine adsumpto, regno potitus est.

CAPUT VI.

De Imperio Diocletiani, & ut Christianos persecutus sit.

ANNO Incarnationis Dominicæ ducentesimo octogesimo sexto, Diocletianus tricesimus tertius ab Augusto Imperator ab exercitu electus, annis viginti fuit, Maximianúmque cognomento Herculium socium creavit Imperii. Quorum tempore Carausius quidam, genere quidem infimus, sed consilio & manu promptus, cùm ad observanda Oceani littora (quæ tunc Franci & Saxones infestabant) positus, plus in perniciem quàm in provectum reipublicæ ageret, ereptam prædonibus prædam nullâ ex parte restituendo dominis, sed sibi soli vindicando; accendens suspicionem, quia ipsos quoque hostes ad incursandos fines artifici neglegentiâ permitteret. Quamobrem à Maximiano jussus occidi, purpuram sumpsit, ac Brittanias occupavit, quibus sibi per septem annos fortissimè vindicatis ac retentis, tandem fraude Alecti socii sui interfectus est. Alectus verò posteà ereptam Carausio insulam per triennium tenuit, quem Asclepiodotus Præfectus Prætorii oppressit, Brittaniámque post decem annos recepit. Intereà Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculius in Occidente, vastari Ecclesias, affligi interficique Christianos decimo post Neronem loco præceperunt: quæ persecutio omnibus ferè antè actis diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos, incendiis Ecclesiarum, proscriptionibus innocentum, cædibus Martyrum incessabiliter acta est. Denique etiam Brittaniam complurimâ confessionis Deo devotæ gloriâ sublimavit.

CAPUT VII.

Passio Sancti Albani & sociorum ejus, qui eo tempore pro Domino sanguinem fuderunt.

SIQUIDEM in eâ passus est Sanctus Albanus, de quo Presbyter Fortunatus in Laude Virginum, cùm beatorum Martyrum, qui de toto orbe ad Dominum venirent, mentionem faceret, ait: *Albanum egregium fecunda Britannia profert.* qui videlicet Albanus paganus adhuc, cùm perfidorum Principum mandata adversùm Christianos sævirent, Clericum quemdam persecutores fugientem hospitio recepit: quem dum orationibus continuis ac vigiliis diu noctúque studere conspiceret, subitò divinâ gratiâ respectus, exemplum fidei ac pietatis illius cœpit æmulari, & salutaribus ejus exhortationibus paulatim edoctus, relictis idolatriæ tenebris, Christianus integro ex corde factus est. Cúmque præfatus Clericus aliquot diebus apud eum hospitaretur, pervenit ad aures nefandi Principis, Confessorem Christi, cui necdum fuerat locus martyrii deputatus, penes Albanum latere. Unde statim jussit milites eum diligentiùs perquirere. Qui cùm ad tugurium Martyris pervenissent, mox se Sanctus Albanus pro hospite suo ac magistro, ipsius habitu, id est, caracallâ quâ vestiebatur, indutus, militibus exhibuit, atque ad Judicem vinctus perductus est. Contigit autem, Judicem eâ horâ quâ ad eum Albanus adducebatur, aris adsistere, ac dæmonibus hostias offerre. Cúmque vidisset Albanum, mox irâ succensus nimiâ, quòd se ille ultrò pro hospite quem susceperat, militibus offerre, ac discrimini dare præsumpsisset, ad simulacra dæmonum, quibus adsistebat, eum jussit pertrahi: Quia rebellem, inquiens, ac sacrilegum celare, quàm militibus reddere, maluisti, ut contemptor Divûm meritam blasphemiæ suæ pœnam lueret, quæcumque illi debebantur supplicia, tu solvere habes, si à cultu nostræ religionis discedere tentas. At Sanctus Albanus, qui se ultrò persecutoribus fidei Christianum esse prodiderat, nequaquàm minas

Principis metuit; sed accinctus armis militiæ spiritalis, palàm jussis illius parere nolle pronunciabat. Tum Judex: Cujus, inquit, familiæ vel generis es? Albanus respondit: Quid ad te refert quâ sim stirpe genitus? sed si veritatem religionis audire desideras, Christianum jam me esse, Christianísque officiis vacare cognosce. Ait Judex: Nomen tuum quæro, quod sine morâ mihi insinua. At ille: Albanus, inquit, à parentibus vocor, & Deum verum ac vivum qui universa creavit, adoro semper & colo. Tum Judex repletus iracundiâ dixit: Si vis perennis vitæ felicitate perfrui, Diis magnis sacrificare ne differas. Albanus respondit: Sacrificia hæc quæ à vobis redduntur dæmonibus, nec auxiliari subjectis possunt, nec supplicantium sibi desideria vel vota complere. Quinimmò quicúmque his sacrificia simulacris obtulerit, æternas inferni pœnas pro mercede recipiet. His auditis Judex nimio furore commotus, cædi sanctum Dei Confessorem à tortoribus præcepit, autumans se verberibus, quam verbis non poterat, cordis ejus emollire constantiam. Qui cùm tormentis afficeretur acerrimis, patienter hæc pro Domino, immò gaudenter ferebat. At ubi Judex tormentis illum superari, vel à cultu Christianæ religionis revocari non posse persensit, capite eum plecti jussit. Cúmque ad mortem duceretur, pervenit ad flumen quod muro & arenâ, ubi feriendus erat, meatu rapidissimo dividebatur: viditque ibi non parvam hominum multitudinem utriusque sexûs, conditionis diversæ, & ætatis, quæ sine dubio, divinitatis instinctu ad obsequium beatissimi Confessoris ac Martyris vocabatur, & ità fluminis ipsius occupabat pontem, ut intra vesperam transire vix posset. Denique cunctis penè egressis Judex sine obsequio in civitate substiterat. Igitur Sanctus Albanus, cui ardens erat devotio mentis ad martyrium, ociùs pervenire accessit ad torrentem, & dirigens ad cælum oculos, illicò siccato alveo, vidit undam suis cessisse, ac viam dedisse vestigiis. Quod cùm inter alios etiam ipse carnifex, qui eum percussurus erat, vidisset, festinavit ei ubi ad locum destinatum morti venerat, occurrere: divino nimirùm admonitus instinctu, projectóque ense, quem strictum tenuerat, pedibus ejus advolvitur, multùm desiderans ut cum

Martyre, vel pro Martyre quem percutere jubebatur, ipse potiùs mereretur percuti. Dùm ergo is ex persecutore factus esset collega veritatis & fidei, ac jacente ferro esset inter carnifices justa cunctatio, montem cum turbis reverentissimus Dei Confessor ascendit: qui opportunè lætus, gratiâ decentissimus; quingentis ferè passibus ab arenâ situs est, variis herbarum floribus depictus, immò usquequaque vestitus, in quo nihil repentè arduum, nihil præceps, nihil abruptum, quem lateribus longè latéque deductum in modum æquoris natura complanat, dignum videlicèt eum pro insitâ sibi specie venustatis jam olim reddens, qui beati Martyris cruore dicaretur. In hujus ergo vertice Sanctus Albanus dari sibi à Deo aquam rogavit, statimque incluso meatu ante pedes ejus fons perennis exortus est, ut omnes agnoscerent, etiam torrentem Martyri obsequium detulisse: neque enim fieri poterat ut in arduo montis cacumine Martyr aquam quam in fluvio non reliquerat, peteret, si hoc opportunum esse non videret. Qui videlicet fluvius ministerio persoluto, devotione completâ officii testimonium relinquens, reversus est ad naturam. Decollatus itaque Martyr fortissimus, ibidem accepit coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Sed ille qui piis cervicibus impias intulit manus, gaudere super mortuum non est permissus: namque oculi ejus in terram unà cum beati Martyris capite deciderunt. Decollatus est ibi tum etiam miles ille, qui anteà superno nutu correptus, sanctum Dei Confessorem ferire recusavit: de quo nimirum constat, quia etsi fonte baptismatis non est ablutus, sui tamen est sanguinis lavacro mundatus, ac regni cælestis factus est dignus ingressu. Tunc Judex tantâ miraculorum cælestium novitate perculsus, cessari mox à persecutione præcepit, incipiens honorem referre cædi Sanctorum, per quam eos opinabatur priùs à Christianæ fidei posse devotione cessare. Passus est autem beatus Albanus die decimo Kalendarum Juliarum, juxta civitatem Verolamium, quæ nunc à gente Anglorum *Verlamiacaestir*, sive *Varlingacaestir* appellatur, ubi posteà redeunte temporum Christianorum serenitate Ecclesia est mirandi operis, atque ejus martyrio condigna exstructa. In quo videlicet loco usque ad hanc

diem curatio infirmorum, & frequentium operatio virtutum celebrari non desinit. Passi sunt eâ tempestate Aaron & Julius, Legionum urbis cives, aliique utriusque sexûs, diversis in locis perplures, qui diversis cruciatibus torti, & inauditâ membrorum discerptione lacerati, animas ad supernæ civitatis gaudia perfecto agone miserunt.

CAPUT VIII.

Ut hac cessante persecutione, Ecclesia in Brittaniis aliquantulum usque ad tempora Arrianæ vesaniæ pacem habuerit.

AT ubi turbo persecutionis quievit, progressi in publicum fideles Christi, qui se tempore discriminis silvis ac desertis abditisve speluncis occultaverant, renovant Ecclesias ad solum usque destructas, basilicas sanctorum Martyrum fundant, construunt, perficiunt, ac veluti victricia signa passim propalant, dies festos celebrant, sacra mundo corde atque ore conficiunt: mansitque hæc in Ecclesiis Christi quæ erant in Brittaniâ, pax usque ad tempora Arrianæ vesaniæ, quæ corrupto orbe toto, hanc etiam insulam, extra orbem tam longè remotam, veneno sui infecit erroris: & hac quasi viâ pestilentiæ trans Oceanum patefactâ, (non mora) omnis se lues hæreseos cujusque, insulæ novi semper aliquid audire gaudenti, & nihil certi firmiter obtinenti infudit. His temporibus Constantius, qui vivente Diocletiano Galliam Hispaniámque regebat, vir summæ mansuetudinis & civilitatis, in Brittaniâ mortem obiit. Hic Constantinum filium ex concubinâ Helenâ procreatum, Imperatorem Galliarum reliquit. Scribit autem Eutropius, quòd Constantinus in Brittaniâ creatus Imperator, patri in regnum successerit: cujus temporibus Arriana hæresis exorta, & in Nicænâ Synodo detecta, atque damnata, nihilominùs exitiabile perfidiæ suæ virus (ut diximus) non solùm orbis totius, sed & insularum Ecclesiis aspersit.

CAPUT IX.

Ut regnante Gratiano Maximus in Brittaniâ Imperator creatus, cum magno exercitu in Galliam redierit.

ANNO ab Incarnatione Domini trecentesimo septuagesimo septimo Gratianus quadragesimus ab Augusto, post mortem Valentis, sex annis Imperium tenuit; quamvìs jamdudùm anteà cum Patruo Valente, & cum Valentiniano fratre regnaret; qui cùm adflictum & penè collapsum reipublicæ statum videret, Theodosium virum Hispanum, restituendæ reipublicæ necessitate apud Sirmium purpurâ induit, Orientisque & Thraciæ simul præfecit Imperio. Qua tempestate Maximus, vir quidem strenuus & probus, atque Augusto dignus, nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emersisset, in Brittaniâ invitus propemodùm ab exercitu Imperator creatus, in Galliam transiit, ubi Gratianum Augustum subitâ incursione perterritum, atque in Italiam transire meditantem, dolis circumventum interfecit, fratrémque ejus Valentinianum Augustum Italiâ expulit. Valentinianus in Orientem refugiens, à Theodosio paternâ pietate susceptus, mox etiam Imperio restitutus est: clauso videlicet intra muros Aquileiæ, & capto atque occiso ab eis Maximo Tyranno.

CAPUT X.

Ut Arcadio regnante, Pelagius Britto contra gratiam Dei superba bella susceperit.

ANNO ab Incarnatione Domini trecentesimo nonagesimo quarto, Arcadius filius Theodosii cum fratre Honorio, quadragesimus tertius ab Augusto, regnum suscipiens, tenuit annos tredecim. Cujus temporibus Pelagius Britto contra auxilium gratiæ supernæ, venena suæ perfidiæ longè

latéque dispersit, utens cooperatore Juliano de Campaniâ, quem dudum amissi Episcopatûs intemperans cupido exagitabat: quibus sanctus Augustinus, sicut & cæteri Patres orthodoxi multis sententiarum catholicarum millibus responderunt; nec eorum tamen dementiam corrigere valebant: sed (quod gravius est) correpta eorum vesania, magìs augescere contradicendo, quàm favendo veritati voluit emendari: quod pulcrè versibus heroïcis Prosper Rhetor insinuat, cùm ait:

Contra Augustinum narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum livor adurit edax.
Quis caput obscuris contextum utcunque cavernis
Tollere humo miserum propulit anguiculum?
Aut hunc fruge sua æquorei pavêre Britanni,
Aut hic Campano gramine corda tumet.

CAPUT XI.

Ut regnante Honorio Gratianus & Constantinus in Brittaniâ Tyranni creati, & mox prior in Brittaniâ, secundus in Galliâ sint interempti.

ANNO ab Incarnatione Domini quadringentesimo septimo, tenente Imperium Honorio Augusto, filio Theodosii minore, loco ab Augusto quadragesimo quarto, ante biennium Romanæ inruptionis, quæ per Alaricum Regem Gothorum facta est, cùm gentes Alanorum, Suevorum, Vandalorum, multæque cum his aliæ, protritis Francis, transito Rheno, totas per Gallias sævirent, apud Brittanias Gratianus municeps Tyrannus creatur & occiditur. Hujus loco Constantinus ex infimâ militiâ, propter solam spem nominis, sine merito virtutis eligitur: qui continuò ut invasit Imperium, in Gallias transiit, ubi sæpe à barbaris incertis fœderibus inlusus, detrimento magìs reipublicæ fuit: unde mox jubente Honorio Constantius Comes in Galliam cum exercitu profectus, apud Arelatem civitatem eum clausit, cepit, occidit: Constantémque filium ejus, quem ex

Monacho Cæsarem fecerat, Gerontius Comes suus apud Viennam interfecit. Fracta est autem Roma à Gothis anno millesimo centesimo sexagesimo-quarto suæ conditionis. Ex quo tempore Romani in Brittaniâ regnare cessarunt, post annos fermè quadringentos septuaginta, ex quo Gaius Julius Cæsar eamdem insulam adiit. Habitabant autem intra vallum quod Severum trans insulam fecisse commemoravimus, ad plagam Meridianam, quod civitates, farus, pontes, & stratæ ibidem factæ, usque hodie testantur: cæterùm ulteriores Brittaniæ partes, vel eas etiam quæ ultra Brittaniam sunt, insulas jure dominandi possidebant.

CAPUT XII.

Ut Brittones à Scottis vastati Pictisque, Romanorum auxilia quæsierint, qui secundò venientes, murum trans insulam fecerint; sed hoc confestim à præfatis hostibus interrupto, majore sint calamitate depressi.

EX IN Brittania in parte Brittonum, omni armato milite, militaribus universis copiis, totâ floridæ juventutis alacritate spoliata, quæ Tyrannorum temeritate obducta, nusquàm ultrà domum rediit, prædæ tantùm patuit, utpote omnis bellici usus prorsus ignara: denique subitò duabus gentibus transmarinis vehementer sævis, Scottorum à Circio, Pictorum ab Aquilone, multos stupet gemitque per annos. Transmarinas autem dicimus has gentes, non quòd extra Brittaniam essent positæ; sed quia à parte Brittonum erant remotæ, duobus finibus maris interjacentibus, quorum unus ab Orientali mari, alter ab Occidentali, Brittaniæ terras longè latèque inrumpit, quamvìs ad se invicem pertingere non possint. Orientalis habet in medio sui urbem *Guidi*; Occidentalis supra se, hoc est, ad dexteram sui habet urbem *Alcluith*, quod linguâ eorum significat petram *Cluith*: est enim juxta fluvium nominis illius. Ob harum ergo infestationem gentium, Brittones Legatos Romam cum epistolis mittentes, lacrymosis precibus auxilia flagitabant, subjectionémque eorum

eorum continuam, dummodò hostis imminens longiùs arceretur, permittebant. Quibus mox legio destinatur armata, quæ ubi in insulam advecta, & congressa est cum hostibus, magnam eorum multitudinem sternens, cæteros sociorum finibus expulit: eósque interim à dirissimâ depressione liberatos hortata est, instruere inter duo maria trans insulam murum, qui arcendis hostibus posset esse præsidio: sicque domum cum triumpho magno reversa est. Insulani murum quem jussi fuerant, non tam lapidibus quàm cespitibus construentes, (utpote nullum tanti operis artificem habentes) ad nihil utilem statuunt. Fecerunt autem eum inter duo freta, vel sinus (de quibus diximus) maris, per millia passuum plurima: ut ubi aquarum munitio deerat, ibi præsidio valli fines suos ab hostium inruptione defenderent. Cujus operis ibidem facti, id est, valli latissimi & altissimi, usque hodie certissima vestigia cernere licet. Incipit autem duorum fermè millium spatio à Monasterio *Aebercurnig*, ad Occidentem, in loco qui sermone Pictorum *Peanfahel*, linguâ autem Anglorum *Penneltum* appellatur; & tendens contra Occidentem terminatur juxta urbem *Alcluith*. Verùm priores inimici ut Romanum militem abiisse conspexerant, mox advecti navibus inrumpunt terminos, cæduntque omnia, & quasi maturam segetem obvia quæque metunt, calcant, transeunt: unde rursùm mittuntur Romam Legati, flebili voce auxilium implorantes, ne penitùs misera patria deleretur, ne nomen Romanæ provinciæ, quod apud eos tam diu claruerat, exterarum gentium improbitate obrutum vilesceret. Rursùm mittitur legio, quæ inopinata tempore autumni adveniens, magnas hostium strages dedit, eósque qui evadere poterant, omnes trans maria fugavit, qui priùs anniversarias prædas trans maria nullo obsistente cogere solebant. Tum Romani denunciavere Brittonibus, non se ultrà ob eorum defensionem tam laboriosis expeditionibus posse fatigari: ipsos potiùs monent arma corripere, & certandi cum hostibus studium subire, qui non aliam ob causam quàm si ipsi inertiâ solverentur, eis possent esse fortiores. Quin etiam, quòd & hoc sociis quos derelinquere cogebantur, aliquid com-

modi adlaturum putabant, murum à mari ad mare recto tramite inter urbes, quæ ibidem ob metum hostium factæ fuerant, (ubi & Severus quondam vallum fecerat) firmo de lapide conlocarunt: quem vidimus hactenùs famosum atque conspicuum, sumptu publico privatóque, adjunctâ secum Romanorum manu construebant, octo pedes latum, & duodecim altum, rectâ ab Oriente in Occasum lineâ, ut usque hodie intuentibus clarum est: quo mox condito dant fortia segni populo monita, præbent instruendorum exemplaria armorum. Sed & in littore Oceani ad Meridiem, quo naves eorum habebantur, quia & inde Barbarorum inruptio timebatur, turres per intervalla ad prospectum maris collocant, & valedicunt sociis tanquàm ultrà non reversuri. Quibus ad sua remeantibus, cognitâ Scotti, Pictíque reditûs denegatione, redeunt confestim ipsi, & solito confidentiores facti, omnem Aquilonarem extremámque insulæ partem pro indigenis ad murum usque capessunt. Statuitur ad hæc in edito arcis acies segnis, ubi trementi corde stupida diu noctúque marcebat. At contra non cessant uncinata hostium tela. Ignavi propugnatores miserrimè de muris tracti solo allidebantur. Quid plura? relictis civitatibus ac muro, fugiunt ac dispergunter. Insequitur hostis, accelerantur strages cunctis crudeliores prioribus. Sicut enim agni à feris, ità miseri cives discerpuntur ab hostibus: unde à mansionibus ac possessiunculis suis ejecti, imminens sibi famis periculum latrocinio, ac rapacitate mutuâ temperabant, augentes externas domesticis motibus clades, donec omnis regio totius cibi sustentaculo, excepto venandi solatio, vacuaretur.

CAPUT XIII.

Ut regnante Theodosio minore, cujus tempore Palladius ad Scottos in Christum credentes missus est, Brittones ab Aëtio Consule auxilium flagitantes, non impetraverint.

ANNO Dominicæ Incarnationis quadringentesimo vigesimo-tertio, Theodosius junior post Honorium, quadragesimus quintus ab Augusto regnum suscipiens, viginti & sex annos tenuit; cujus anno Imperii octavo Palladius ad Scottos in Christum credentes à Pontifice Romanæ Ecclesiæ Cælestino primus mittitur Episcopus. Anno autem regni ejus vigesimo tertio, Aëtius, vir illustris, qui & Patricius fuit, tertium cum Symmacho gessit Consulatum. Ad hunc pauperculæ Brittonum reliquiæ mittunt epistolam, cujus principium hoc est: *Aëtio ter Consuli gemitus Brittanorum:* & in processu epistolæ, ità suas calamitates explicant: Repellunt Barbari ad mare, repellit mare ad Barbaros; inter se oriuntur duo genera funerum; aut jugulamur, aut mergimur. Neque hæc tamen agentes quicquam ab illo auxilii impetrare quiverunt, utpote qui gravissimis eo tempore bellis cum Bledlâ & Attilâ Regibus Hunnorum erat occupatus. Et quamvìs anno ante hunc proximo Bledla Attilæ fratris sui sit interemptus insidiis, Attila tamen ipse adeò intolerabilis reipublicæ remansit hostis, ùt totam penè Europam, excisis invasisque civitatibus atque castellis conroderet. Quin & iisdem temporibus fames Constantinopolim invasit: nec mora, pestis secuta est; sed & plurimi ejusdem urbis muri cum quinquaginta septem turribus corruerunt; multis quoque civitatibus conlapsis, fames, & aërum pestifer odor plurima hominum millia, jumentorúmque delevit.

CAPUT XIV.

Ut Brittones fame coacti, Barbaros suis è finibus repulerint; nec mora, frugum copia, pestilentia, & exterminium gentis secutum sit.

INterea Brittones fames præfata magis magísque afficiens, ac famam suæ malitiæ posteris diuturnam relinquens, multos eorum coëgit victas infestis prædonibus dare manus; alios verò nunquàm, quin potiùs confidentes in divinum, ubi humanum cessabat auxilium, de ipsis montibus, saltibus, ac speluncis continuè rebellabant: & tum primùm inimicis, qui per multos annos prædas in terrâ agebant, strages dare cœperunt. Revertuntur ergo impudentes grassatores Hiberni domus, pòst non longum tempus reversuri. Picti in extremâ parte insulæ tunc primùm & deinceps quieverunt, prædas tamen nonnunquàm exinde & contritiones de Brittonum gente agere non cessarunt. Cessante autem vastatione hostili, tantis frugum copiis insula, quantis nulla retrò ætas meminit, affluere cœpit: cum quibus & luxuria crescere, & hanc continuò omnium lues scelerum comitari adceleravit; crudelitas præcipuè, & odium veritatis, amórque mendacii, itaut si quis eorum mitior, & veritati aliquatenùs propior videretur, in hunc quasi Brittaniæ subversorem omnium odia, teláque sine respectu contorquerentur. Et non solùm hæc sæculares viri, sed etiam ipse grex Domini, ejúsque Pastores egerunt; ebrietati, animositati, litigio, contentioni, invidiæ, cæterísque hujusmodi facinoribus sua colla, abjecto levi jugo Christi, subdentes. Intereà subitò corruptæ mentis homines acerba pestis corripuit, quæ in brevi tantam ejus multitudinem stravit, ut ne sepeliendis quidem mortuis vivi sufficerent: sed ne morte quidem suorum, nec timore mortis, hi qui supererant, à morte animæ, quâ peccando sternebantur, revocari poterant: unde non multò pòst acrior gentem peccatricem ultio diri sceleris secuta est. Initum namque est consi-

lium, quid agendum, ubi quærendum esset præsidium, ad evitandas vel repellendas tam feras, támque creberrimas gentium Aquilonariarum irruptiones: placuítque omnibus cum suo Rege Vurtigerno, ut Saxonum gentem de transmarinis partibus in auxilium vocarent: quod Domini nutu dispositum esse constat, ut veniret contra improbos malum, sicut evidentiùs rerum exitus probavit.

CAPUT XV.

Ut invitata in Brittaniam gens Anglorum, primò quidem adversarios longiùs abire compulerit; sed non multò pòst juncto cum his fœdere, in socios arma verterit.

ANNO ab Incarnatione Domini quadringentesimo nono, Marcianus cum Valentiniano quadragesimus sextus ab Augusto, Regnum adeptus, septem annis tenuit. Tunc Anglorum sive Saxonum gens, invitata à Rege præfato, in Brittaniam tribus longis navibus advehitur, & in Orientali parte insulæ jubente eodem Rege locum manendi, quasi pro patriâ pugnatura, re autem verâ hanc expugnatura suscepit. Inito ergo certamine cum hostibus, qui ab Aquilone ad aciem venerant, victoriam sumpsere Saxones. Quod ubi domi nunciatum est, simul & insulæ fertilitas, ac segnitia Brittonum: mittitur confestim illò classis prolixior armatorum, ferens manum fortiorem, quæ præmissæ adjuncta cohorti, invincibilem fecit exercitum. Susceperunt ergo qui advenerant, donantibus Brittanis, locum habitationis inter eos, eâ conditione ut hi pro patriæ pace & salute contra adversarios militarent, illi militantibus debita stipendia conferrent. Advenerant autem de tribus Germaniæ populis fortioribus, id est, Saxonibus, Anglis, Vitis. De Vitarum origine sunt Cantuarii & Vectuarii; hoc est, ea gens quæ Vectam tenet insulam, & ea quæ usque hodie in provinciâ Occidentalium Saxonum, Vitarum natio nominatur, posita contra ipsam insulam Vectam. De Saxonibus, id est, eâ regione quæ nunc antiquorum Saxonum cognominatur,

venere Orientales Saxones, Meridiani Saxones, Occidui Saxones. Porrò de Anglis, hoc est, de illâ patriâ quæ Angulus dicitur, & ab eo tempore usque hodie manere desertus inter provincias Vitarum & Saxonum perhibetur, Orientales Angli, Mercii, tota Nordanhymbrorum progenies, id est, illarum gentium quæ ad Boream Humbri fluminis inhabitant, cæterique Anglorum populi sunt orti. Duces fuisse perhibentur eorum primi duo fratres Hengist & Horsa; è quibus Horsa posteà occisus in bello à Brittonibus, hactenùs in Orientalibus Cantiæ partibus monumentum habet suo nomine insigne. Erant autem filii Victgilsi, cujus pater Vitta, cujus pater Vecta, cujus pater Voden, de cujus stirpe multarum provinciarum regum genus originem duxit. Non mora ergo, confluentibus certatim in insulam gentium memoratarum catervis, grandescere populus cœpit advenarum, itaut ipsis quoque qui eos advocaverant, indigenis essent terrori. Tum subitò inito ad tempus fœdere cum Pictis, quos longius jam bellando pepulerant, in socios arma vertere incipiunt. Et primùm quidem annonas sibi eos affluentiùs ministrare cogunt, quærentésque occasionem divortii, protestantur, nisi profusior sibi alimentorum copia daretur, se cuncta insulæ loca rupto fœdere vastaturos. Neque aliquando segniùs minas effectibus prosequitur: siquidem (ut breviter dicam) accensus manibus paganorum ignis, justas de sceleribus populi, Dei ultiones expetiit, non illius impar qui quondam à Chaldæis succensus Hierosolymorum mœnia, immò & & ædificia cuncta consumpsit. Sic enim & hinc agente impio victore, immò disponente justo Judice, proximas quasque civitates, agrósque depopulans, ab Orientali mari usque ad Occidentale, nullo prohibente, suum continuavit incendium, totámque propè insulæ pereuntis superficiem obtexit. Ruebant ædificia publica, simul & privata; passim Sacerdotes inter altaria trucidabantur; Præsules cum populis, sine ullo respectu honoris, ferro pariter & flammis absumebantur: nec erat qui crudeliter interemptos sepulturæ traderet. Itaque nonnulli de miserandis reliquiis in montibus comprehensi catervatìm jugulabantur: alii fame con-

fecti, procedentes manus hostibus dabant, pro accipiendis alimentorum subsidiis æternum subituri servitium; si tamen non continuò trucidarentur: alii transmarinas regiones dolentes petebant: alii perstantes in patriâ trepidi pauperem vitam montibus, silvis, vel rupibus arduis, suspectâ semper mente agebant.

CAPUT XVI.

Ut Brittones primam de gente Anglorum victoriam, duce Ambrosio Romano homine, sumpserint.

AT ubi hostilis exercitus, exterminatis dispersisque insulæ indigenis, domum reversus est, cœperunt & illi paulatìm vires animósque resumere, emergentes de latibulis quibus abditi fuerant, & unanimo consensu auxilium cæleste precantes, ne usque ad internecionem usquequaque delerentur. Utebantur eo tempore duce Ambrosio Aureliano, viro modesto, qui solus fortè Romanæ gentis præfatæ tempestati superfuerat, occisis in eâdem parentibus regium nomen & insigne ferentibus. Hoc ergo duce vires capessunt Brittones, & victores provocantes ad prælium, victoriam (ipsi Deo favente) suscipiunt. Et ex eo tempore nunc cives, nunc hostes vincebant, usque ad annum obsessionis Badonici montis, quando non minimas eisdem hostibus strages dabant, quadragesimo circiter & quarto anno adventûs eorum in Brittaniam. Sed hæc postmodùm.

CAPUT XVII.

Ut Germanus Episcopus cum Lupo in Brittaniam navigans, & primò maris, & postmodùm Pelagianorum tempestatem divinâ virtute sedaverit.

ANTE paucos sanè adventûs eorum annos hæresis Pelagiana per Agricolam inlata, Severiani Episcopi

filium, fidem Brittaniarum fœdâ peste commaculaverat. Verum Brittani cùm neque suscipere dogma perversum, gratiam Christi blasphemando, ullatenus vellent, neque versutiam nefariæ persuasionis refutare verbis certando sufficerent; inveniunt salubre consilium, ut à Gallicanis Antistitibus auxilium belli spiritalis inquirant. Quam ob causam collectâ magnâ Synodo quærebatur in commune, qui illuc ad succurrendum fidei mitti deberent: atque omnium judicio eligebantur apostolici Sacerdotes Germanus Autissiodorensis, & Lupus Trecassinæ civitatis Episcopi, qui ad confirmandam fidem gratiæ cælestis, in Brittaniam venirent. Qui cùm promptâ devotione preces & jussa sanctæ Ecclesiæ suscepissent, intrant Oceanum, & usque ad medium itineris, quo à Gallico sinu in Brittaniam usque tenditur, secundis flatibus navis tuta volabat. Tum subitò occurrit inimica vis dæmonum, qui tantos talésque viros ad recuperandam tendere populis salutem inviderent: concitant procellas, cælum diémque nubium nocte subducunt; ventorum furores vela non sustinent; cedebant ministeria victa nautarum; ferebatur navigium oratione, non viribus: & casu dux ipse vel Pontifex fractus corpore, lassitudine ac sopore resolutus est. Tum verò quasi repugnatore cessante, tempestas excitata convaluit, & jam navigium superfusis fluctibus mergebatur. Tum Beatus Lupus, omnésque turbati excitant seniorem elementis furentibus opponendum; qui periculi immanitate constantior, Christum invocat, & adsumpto in nomine sanctissimæ Trinitatis levi aquæ aspergine, fluctus sævientes opprimit, collegam commonet, hortatur universos, oratio uno ore & clamore profunditur: adest divinitas, fugantur inimici, tranquillitas serena subsequitur, venti è contrario ad itineris ministeria revertuntur, decursisque brevì spatiis pelagi, optati littoris quiete potiuntur. Ibi conveniens ex diversis partibus multitudo excepit Sacerdotes, quos venturos etiam vaticinatio adversa prædixerat. Nunciabant enim sinistri spiritus quod timebant, qui imperio Sacerdotum dum ab obsessis corporibus detruduntur, & tempestatis ordinem, & pericula quæ intulerant, fatebantur, victósque se eorum meritis & imperio non

non negabant. Intereà Brittaniarum insulam apostolici Sacerdotes raptim opinione, prædicatione, virtutibus impleverunt: divinúsque per eos sermo, quotidie non solùm in Ecclesiis, verùm etiam per trivia & per rura prædicabatur; itaut passim & fideles Catholici firmarentur, & depravati viam correctionis agnoscerent. Erat illis Apostolorum instar, & gloria & auctoritas per conscientiam, doctrina per litteras, virtutes ex meritis. Itaque regionis universitas in eorum sententiam prompta transierat. Latebant abditi sinistræ persuasionis auctores, & more maligni spiritûs, gemebant perire sibi populos evadentes, ad extremum diuturnâ meditatione conceptâ præsumunt inire conflictum. Procedunt conspicui divitiis, veste fulgentes, circumdati adsentatione multorum: discriménque certaminis subire maluerunt, quàm in populo, quem subverterant, pudorem taciturnitatis incurrere, ne viderentur se ipsi silentio damnavisse. Illic planè immensa multitudo, etiam cum conjugibus ac liberis excita convenerat, aderat populus & spectator futurus & judex, astabant partes dispari conditione dissimiles; hinc divina fides, inde humana præsumptio; hinc pietas, inde superbia; inde Pelagius auctor, hinc Christus. Primo in loco beatissimi Sacerdotes Germanus atque Lupus præbuerunt adversariis copiam disputandi, quæ solâ nuditate verborum, diu inaniter & aures occupavit & tempora: deinde Antistites venerandi, torrentes eloquii sui cum apostolicis & evangelicis imbribus profuderunt: miscebatur sermo proprius cum divino, & adsertiones modestissimas, lectionum testimonia sequebantur: convincitur vanitas, perfidia confutatur; itaut ad singulas verborum objectiones errare se, dum respondere nequivit, fateretur: populus arbiter vix manus continet; judicium tamen clamore testatur.

CAPUT XVIII.

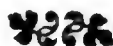
Ut idem filiam Tribuni cæcam inluminaverit, ac deinde ad sanctum Albanum perveniens, reliquias ibidem & ipsius acceperit, & beatorum Apostolorum, sive aliorum Martyrum posuerit.

TUM subitò quidam Tribuniciæ potestatis cum conjuge procedit in medium, filiam decem annorum cæcam curandam Sacerdotibus offerens, quam illi adversariis offerri præceperunt: sed hi conscientiâ puniente deterriti, jungunt cum parentibus preces, & curationem parvulæ à Sacerdotibus deprecantur: qui inclinatos animo adversarios intuentes, orationem breviter fundunt: ac deinde Germanus plenus Spiritu sancto, invocat Trinitatem; nec mora, adhærentem lateri suo capsulam cum Sanctorum reliquiis collo avulsam manibus comprehendit, eámque in conspectu omnium puellæ oculis adplicuit, quos statim evacuatos tenebris lumen veritatis implevit. Exultant parentes, miraculum populus contremiscit: post quam diem ita ex animis omnium suasio iniqua deleta est, ut Sacerdotum doctrinam sitientibus desideriis sectarentur. Compressâ itaque perversitate damnabili, ejúsque auctoribus confutatis, atque animis omnium fidei puritate compositis, Sacerdotes beatum Albanum Martyrem, auctori Deo per ipsum gratias acturi petierunt, ubi Germanus omnium Apostolorum, diversorúmque Martyrum secum reliquias habens, factâ oratione jussit revelli sepulcrum, pretiosa ibidem munera conditurus; arbitrans opportunum, ut membra Sanctorum ex diversis regionibus collecta, quos paribus meritis receperat cælum, sepulcri quoque unius teneret hospitium. Quibus depositis honorificè, atque sociatis, de loco ipso, ubi beati Martyris effusus erat sanguis, massam pulveris secum portaturus abstulit, in quâ apparebat, cruore servato, rubuisse Martyrum cædem persecutore pallente. Quibus ità gestis, innumera hominum eodem die ad Dominum turba conversa est.

CAPUT XIX.

Ut idem causâ infirmitatis ibidem detentus, & incendia domorum orando restinxerit; & ipse per visionem à suo sit languore curatus.

UNDE dum redeunt, insidiator inimicus casualibus laqueis præparatis, Germani pedem lapsus occasione contrivit, ignorans, merita illius, sicut Job beatissimi, afflictione corporis propaganda: & dum aliquandiu uno in loco infirmitatis necessitate teneretur, in vicinâ quâ manebat casulâ exarsit incendium: quod consumptis domibus quæ illic palustri arundine tegebantur, ad illud habitaculum in quo idem jacebat, flabris stimulantibus ferebatur. Concursus omnium ad Antistitem convolavit, ut elatus manibus, periculum quod imminebat, evaderet: quibus increpatis, moveri se, fidei præsumptione non passus est. At multitudo omnis desperatione perterrita, obviàm currit incendio. Sed ut Dei potentia manifestior appareret, quidquid custodire tentaverat turba, consumitur; quod verò jacens & infirmus defenderat, reserato hospitio sancti viri, expavescens flamma transilivit, ultrà citráque desæviens, & inter globos flammantis incendii, incolume tabernaculum, quod habitator inclusus servabat, emicuit. Exultat turba miraculo, & victam se divinis virtutibus gratulatur. Excubabat diebus ac noctibus ante tugurium pauperis vulgus sine numero; hi animas curare cupientes, hi corpora. Referri nequeunt quæ Christus operabatur in famulo, qui virtutes faciebat infirmus: & cùm debilitati suæ nihil remedii pateretur adhiberi, quadam nocte candentem niveis vestibus vidit sibi adesse personam, quæ manu extensâ jacentem videretur adtollere, eúmque consistere firmis vestigiis imperabat: post quam horam ità fugatis doloribus recepit pristinam sanitatem, ut die reddito itineris laborem subiret intrepidus.

CAPUT XX.

Ut iidem Episcopi Brittonibus in pugnâ auxilium cæleste tulerint, sicque domum reversi sint.

INTEREA Saxones, Pictique bellum adversùm Brittones junctis viribus susceperunt, quos eadem necessitas in castra contraxerat: & cùm trepidi partes suas penè impares judicarent, sanctorum Antistitum auxilium petierunt: qui promissum maturantes adventum, tantum paventibus fiduciæ contulerunt, ut accessisse maximus crederetur exercitus. Itaque Apostolicis ducibus Christus militabat in castris. Aderant etiam Quadragesimæ venerabiles dies, quos religiosiores reddebat præsentia Sacerdotum in tantum, ut quotidianis prædicationibus instituti certatim populi, ad gratiam baptismatis convolarent. Nam maxima exercitûs multitudo undam lavacri salutaris expetiit, & Ecclesia ad diem Resurrectionis Dominicæ frondibus contexta componitur, atque in expeditione campestri instar civitatis aptatur. Madidus baptismate procedit exercitus, fides fervet in populo, & contempto armorum præsidio, divinitatis expectatur auxilium. Institutio vel forma castrorum hostibus nunciatur, qui victoriam quasi de inermi exercitu præsumentes, adsumptâ alacritate festinant; quorum tamen adventus exploratione cognoscitur: cúmque emensâ sollemnitate Paschali, recèns de lavacro pars major exercitûs arma capere, & bellum parare tentaret. Germanus ducem se prælii profitetur, eligit expeditos, circumjecta percurrit, & è regione quâ hostium sperabatur adventus, vallem circumdatam mediis montibus intuetur. Quo in loco novum componit exercitum, ipse dux agminis. Et jam aderat ferox hostium multitudo, quam adpropinquare intuebantur in insidiis constituti. Tunc subitò Germanus signifer universos admonet & prædicat, ut voci suæ uno clamore respondeant; securísque hostibus qui se insperatos adesse confiderent, *Alleluia* tertiò repetitum Sacerdotes exclamant. Sequitur una vox omnium, & elatum

clamorem repercusso aëre montium conclusa multiplicant: hostile agmen terrore prosternitur, ut super se non solùm rupes circumdatas, sed etiam ipsam cæli machinam contremiscunt, trepidationíque injectæ vix sufficere pedum pernicitas credebatur. Passim fugiunt, arma projiciunt, gaudentes vel nuda corpora eripuisse discrimini. Plures etiam timore præcipites, flumen quod mensi erant, devoravit. Ultionem suam innocens exercitus intuetur, & victoriæ concessæ otiosus spectator efficitur. Spolia colliguntur exposita, & cælestis palmæ gaudia miles religiosus amplectitur. Triumphant Pontifices hostibus fusis sine sanguine, triumphant victoriâ fide obtentâ, non viribus. Composita itaque insula, securitate multiplici, superatísque hostibus, vel invisibilibus, vel carne conspicuis, reditum moliuntur Pontifices. Quibus tranquillam navigationem, & merita propria & intercessio beati Martyris Albani paraverunt, quietósque eos suorum desideriis felix carina restituit.

CAPUT XXI.

Ut renascentibus virgultis Pelagianæ pestis Germanus cum Severo Brittaniam reversus, priùs claudo juveni incessum, deinde & populo Dei, condemnatis sive emendatis hæreticis, gressum recuperarit fidei.

NEc multo interposito tempore, nunciatur ex eâdem insulâ, Pelagianam perversitatem iteratò paucis auctoribus dilatari: rursúsque ad beatissimum virum preces Sacerdotum omnium deferuntur, ut causam Dei, quam priùs obtinuerat, tutaretur. Quorum petitioni festinus obtemperat. Namque adjuncto sibi Severo totius sanctitatis viro, (qui erat discipulus beatissimi Patris Lupi, Trecassinorum Episcopi, & tunc Treviris ordinatus Episcopus, gentibus primæ Germaniæ verbum Dei prædicabat) mare conscendit, & consentientibus elementis tranquillo navigio Brittanias petiit. Intereà sinistri spiritus pervolantes totam insulam, Germanum venire invitis vaticinationibus nunciabant; in tantùm

ut Elafius quidam regionis illius primus, ut in occurſum Sanctorum ſine ullâ manifeſti nuncii relatione properaret, exhibens ſecum filium quem in ipſo flore adoleſcentiæ debilitas dolenda damnaverat. Erat enim areſcentibus nervis contracto poplite, cui per ſiccitatem cruris uſus veſtigii negabatur. Hunc Elafium provincia tota ſubſequitur: veniunt Sacerdotes, occurrit inſcia multitudo, confeſtim benedictio, & ſermonis divini doctrina profunditur. Recognoſcunt populum in eâ quâ illum reliquerant credulitate durantem: intellegunt culpam eſſe paucorum, inquirunt auctores, inventóſque condemnant. Cùm ſubitò Elafius pedibus advolvitur Sacerdotum, offerens filium, cujus neceſſitatem ipſa debilitas etiam ſine precibus adlegabat: fit communis omnium dolor, præcipuè Sacerdotum, qui conceptam miſericordiam ad divinam clementiam contulerunt: ſtatimque adoleſcentem beatus Germanus ſedere compulit, adtrectat poplitem debilitate curvatum; & per tota infirmitatis ſpatia medicabilis dextra percurrit, ſalubrémque tactum ſanitas feſtina ſubſequitur, ariditas ſuccum, nervi officia receperunt, & in conſpectu omnium filio incolumitas, patri filius reſtituitur. Implentur populi ſtupore miraculi, & in pectoribus omnium fides Catholica inculcata firmatur. Prædicatio deinde ad plebem de prævaricationis emendatione convertitur. Omniúmque ſententiâ pravitatis auctores qui erant expulſi inſulâ, Sacerdotibus adducuntur ad Mediterranea deferendi, ut & regio abſolutione, & illi emendatione fruerentur. Factúmque eſt ut in illis locis multo ex eo tempore, fides intemerata perduraret. Itaque compoſitis omnibus beati Sacerdotes eâ quâ venerant proſperitate redierunt. Porrò Germanus poſt hæc ad Ravennam pro pace Armoricanæ gentis ſupplicaturus advenit, ibíque à Valentiniano, & Placidiâ matre ipſius ſummâ reverentiâ ſuſceptus, migravit ad Chriſtum. Cujus corpus honorifico agmine comitantibus virtutum operibus, ſuam defertur ad urbem. Nec multò pòſt Valentinianus ab Aëtii Patricii quem occiderat, ſatellitibus interimitur, anno imperii Marciani ſexto, cum quo ſimul Heſperium concidit Regnum.

CAPUT XXII.

Ut Brittones quiescentibus ad tempus exteris, civilibus sese bellis contriverint simul, & majoribus flagitiis submerserint.

INTEREA' Brittaniâ cessatum quidem est parumper ab externis, sed non à civilibus bellis. Manebant exterminia civitatum ab hoste dirutarum ac desertarum, pugnabant contra invicem qui hostem evaserant cives. Attamen recenti adhuc memoriâ calamitatis & cladis inflictæ servabant utcumque Reges, Sacerdotes, privati, & Optimates suum quique ordinem. At illis decedentibus, cùm successisset ætas tempestatis illius nescia, & præsentis solùm serenitatis statum experta, ità cuncta veritatis ac justitiæ moderamina concussà ac subversa sunt, ut earum non dicam vestigium; sed ne memoria quidem, præter in paucis, & valde paucis ulla appareret. Quin inter alia inenarrabilium scelerum facta, quæ Historicus eorum Gildas flebili sermone describit; & hoc addebant, ut nunquam genti Saxonum, sive Anglorum secum Brittaniam incolenti, verbum fidei prædicando committerent. Sed non tamen divina pietas plebem suam, quam præscivit, deseruit, quin multò digniores genti memoratæ præcones veritatis, per quos crederet, destinavit.

CAPUT XXIII.

Ut sanctus Papa Gregorius Augustinum cum Monachis ad prædicandum genti Anglorum mittens, epistolâ quoque illos exhortatoriâ ne à laborando cessarent, confortaverit.

SIQUIDEM anno ab Incarnatione Domini quingentesimo octogesimo secundo, Mauricius ab Augusto quinquagesimus quartus Imperium suscipiens; uno & viginti annis tenuit. Cujus anno regni decimo Gregorius, vir do-

ctrinâ & actione præcipuus, Pontificatum Romanæ & Apostolicæ sedis sortitus rexit annos tredecim, menses sex, & dies decem; qui divino admonitus instinctu anno decimo quarto ejusdem Principis, adventûs verò Anglorum in Brittaniam anno circiter centesimo quinquagesimo, misit servum Dei Augustinum, & alios plures cum eo Monachos timentes Dominum, prædicare verbum Dei genti Anglorum. Qui cùm jussis Pontificalibus obtemperantes, memoratum opus adgredi cœpissent, jámque aliquantum itineris confecissent, perculsi timore inerti, redire domum potiùs, quàm barbaram, feram, incredulámque gentem, cujus ne linguam quidem nossent, adire cogitabant, & hoc esse tutius communi consilio decernebant. Nec mora, Augustinum, quem eis Episcopum ordinandum (si ab Anglis susciperentur) disposuerat, domum remittunt, qui à beato Gregorio humili supplicatu obtineret ne tam periculosam, tam laboriosam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias mittens litteras, in opus eos verbi, divino confisos auxilio, proficisci suadet. Quorum videlicet litterarum ista est forma:

Gregorius servus servorum Dei, servis Domini nostri. Quia melius fuerat bona non incipere, quàm ab his quæ cœpta sunt, cogitatione retrorsùm redire, summo studio (dilectissimi filii) oportet ut opus bonum, quod auxiliante Domino cœpistis, impleatis. Nec labor vos ergo itineris, nec maledicorum hominum linguæ deterreant: sed omni instantiâ, omníque fervore, quæ inchoastis, Deo auctore peragite: scientes quòd laborem magnum major æternæ retributionis gloria sequitur. Remeanti autem Augustino Præposito vestro, quem & Abbatem vobis constituimus, in omnibus humiliter obedite: scientes hoc vestris animabus per omnia profuturum, quidquid à vobis fuerit in ejus admonitione completum. Omnipotens Deus suâ vos gratiâ protegat, & vestri laboris fructum in æternâ patriâ me videre concedat. Quatenùs & si vobiscum laborare nequeo, simul in gaudio retributionis inveniar, quia laborare scilicet volo. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi filii. Data die decimâ Kalendarum Augustarum, imperante Domino nostro Mauricio Tiberio

Tiberio piissimo Augusto anno decimo quarto, post Consulatum ejusdem Domini nostri anno decimo tertio, Indictione decimâ quartâ.

CAPUT XXIV.

Ut Arelatensi Episcopo epistolam pro eorum susceptione miserit.

MISIT etiam tunc isdem venerandus Pontifex ad Etherium Arelatensem Episcopum, ut Augustinum Brittaniam pergentem benignè susciperet, litteras, quarum iste est textus: Reverentissimo & sanctissimo fratri Etherio Coepiscopo, Gregorius servus servorum Dei. Licèt apud Sacerdotes habentes Deo placitam caritatem religiosi viri nullius commendatione indigeant; quia tamen aptum scribendi se tempus ingessit, fraternitati vestræ nostra mittere scripta curavimus: insinuantes, latores præsentium Augustinum servum Dei, de cujus certi sumus studio, cum aliis servis Dei, illuc nos pro utilitate animarum, auxiliante Domino, direxisse: quem necesse est ut sacerdotali studio Sanctitas vestra adjuvare, & sua ei solatia præbere festinet. Cui etiam, ut promptiores ad suffragandum possitis existere, causam vobis injunximus subtiliter indicare. Scientes quòd eâ cognitâ, totâ vos propter Deum devotione ad solatiandum, quia res exigit, commodetis. Candidum præterea Presbyterum, communem filium, quem ad gubernationem patrimoniali Ecclesiæ nostræ transmisimus, caritati vestræ in omnibus commendamus. Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater. Datâ die decimâ Kalendarum Augustarum, imperante Domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto, anno decimo quarto, post Consulatum ejusdem Domini nostri anno decimo tertio, Indictione decimâ quartâ.

CAPUT XXV.

Ut veniens Brittaniam Augustinus, primò in insulâ Tanato, Regi Cantuariorum prædicarit; & sic acceptâ ab eo licentiâ, Cantiam prædicaturus intraverit.

ROBORATUS ergo confirmatione beati Patris Gregorii Augustinus cum famulis Christi, qui erant cum eo, rediit in opus verbi, pervenitque Brittaniam. Erat eo tempore Rex Ædilberctus in Cantiâ potentissimus, qui ad confinium usque Humbri fluminis maximi, quo Meridiani & Septemtrionales Anglorum populi dirimuntur, fines Imperii tetenderat. Est autem ad Orientalem Cantiæ plagam Tanatos insula non modica, id est, magnitudinis juxta consuetudinem æstimationis Anglorum, familiarum sexcentarum, quam à continenti terrâ secernit fluvius *Vantsumu*, qui est latitudinis circiter trium stadiorum, & duobus tantùm in locis est transmeabilis. Utrumque enim caput protendit in mare. In hac ergo adplicuit servus Domini Augustinus, & socii ejus viri (ut ferunt) fermè quadraginta. Acceperunt autem, præcipiente beato Papâ Gregorio, de gente Francorum interpretes, & mittens ad Ædilberctum, mandavit se venisse de Româ, ac nuncium ferre optimum, qui sibi obtemperantibus, æterna in cælis gaudia, & regnum sine fine cum Deo vivo & vero futurum, sine ullâ dubitatione promitteret. Qui hæc audiens, manere illos in eâ quam adierant insulâ, & eis necessaria ministrari, donec videret quid eis faceret, jussit. Nam & anteà fama ad eum Christianæ religionis pervenerat, utpote qui & uxorem habebat Christianam de gente Francorum regiâ, nomine Bercthami; quam eâ conditione à parentibus acceperat, ut ritum fidei ac religionis suæ cum Episcopo, quem ei adjutorem fidei dederant, nomine Liudhardo, inviolatam servare licentiam haberet. Post dies ergo aliquot, venit ad insulam Rex, & residens sub divo, jussit Augustinum cum sociis ad suum ibidem advenire colloquium. Caverat autem ne in aliquam

domum ad se introirent, veteri usus augurio, ne superventu suo, si quid maleficæ artis habuissent, eum superando deciperent. At illi non dæmoniacâ, sed divinâ virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Salvatoris in tabulâ depictam, lætaniasque canentes, pro suâ simul & eorum propter quos & ad quos venerant, salute æternâ, Domino supplicabant. Cúmque ad jussionem Regis residentes, verbum ei vitæ, unà cum omnibus qui aderant, ejus comitibus prædicarent; respondit ille dicens: Pulchra sunt quidem verba & promissa quæ adfertis; sed quia nova sunt, & incerta, non his possum adsensum tribuere, relictis eis quæ tanto tempore cum omni Anglorum gente servavi. Verùm quia de longè huc peregrini venistis, & ut ego mihi videor perspexisse, ea quæ vos vera & optima credebatis, nobis quoque communicare desiderastis; nolumus molesti esse vobis: quin potiùs benigno vos hospitio recipere, & quæ victui vestro sunt necessaria, ministrare curamus: nec prohibemus quin omnes quos potestis fidei vestræ religionis prædicando societis. Dedit ergo eis mansionem in civitate Doruvernensi, (quæ Imperii sui totius erat metropolis) eísque, ut promiserat, cum administratione victûs temporalis, licentiam quoque prædicandi non abstulit. Fertur autem quòd adpropinquantes civitati, more suo cum cruce sanctâ, & imagine magni Regis Domini nostri JESU CHRISTI, hanc lætaniam consonâ voce modularentur: Deprecamur te, Domine, in omni misericordiâ tuâ, ut auferatur furor tuus & ira tua à civitate istâ, & de domo sanctâ tuâ, quoniam peccavimus. Alleluia.

CAPUT XXVI.

Ut idem in Cantiâ primitivæ Ecclesiæ & doctrinam sit imitatus, & vitam, atque in urbe Regis, sedem Episcopatûs acceperit.

AT ubi datam sibi mansionem intraverunt, cœperunt Apostolicam primitivæ Ecclesiæ vitam imitari; orationibus videlicet assiduis, vigiliis, ac jejuniis serviendo, ver-

bum vitæ quibus poterant prædicando, cuncta hujus mundi velut aliena spernendo, ea tantùm quæ victui necessaria videbantur, ab eis quos docebant, accipiendo, secundùm ea quæ docebant, ipsi per omnia vivendo, & paratum ad patiendum adversa quæque, vel etiam ad moriendum pro eâ quam prædicabant veritate, animum habendo. Quid mora? crediderunt nonnulli, & baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis vitæ, ac dulcedinem doctrinæ eorum cælestis. Erat autem prope ipsam civitatem ad Orientem Ecclesia in honorem sancti Martini antiquitùs facta, dum adhuc Romani Brittaniam incolerent, in quâ Regina, quam Christianam fuisse prædiximus, orare consueverat. In hac ergo & ipsi primò convenire, psallere, orare, Missas facere, prædicare & baptizare cœperunt; donec Rege ad fidem converso, majorem prædicandi per omnia, & Ecclesias fabricandi vel restaurandi licentiam acciperent. At ubi ipse etiam inter alios delectatus vitâ mundissimâ Sanctorum, & promissis eorum suavissimis, quæ vera esse miraculorum quoque multorum ostensione firmaverant, credens baptizatus est; cœpêre plures ad audiendum verbum confluere, ac relicto gentilitatis ritu, unitati se sanctæ Christi Ecclesiæ credendo sociare. Quorum fidei & conversioni ita congratulatus esse Rex perhibetur, ut nullum tamen cogeret ad Christianismum, sed tantummodò credentes arctiori dilectione, quasi concives sibi regni cælestis amplecteretur. Didicerat enim à doctoribus auctoribúsque suæ salutis, servitium Christi voluntarium, non coactitium debere esse. Nec distulit, quin etiam ipsis doctoribus suis locum sedis, eorum gradui congruum, in Dorovernià metropoli suâ donaret, simul & necessarias in diversis speciebus possessiones conferret.

CAPUT XXVII.

Ut idem Episcopus factus, Gregorio Papæ, quæ sint Brittaniæ gesta mandarit, & de necessariis ejus responsa petens acceperit.

INTEREA vir Domini Augustinus venit Arelas, & ab Archiepiscopo ejusdem civitatis Ætherio, juxta quòd jussa sancti Patris Gregorii acceperant, Archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est, reversúsque in Brittaniam, misit continuò Romam Laurentium Presbyterum, & Petrum Monachum, qui beato Pontifici Gregorio gentem Anglorum fidem Christi suscepisse, ac se Episcopum factum esse referrent: simul & de eis quæ necessariæ videbantur, quæstionibus, ejus consulta flagitans. Nec mora, congrua quæsitui responsa recepit; quæ etiam huic Historiæ nostræ commodum duximus indere. *I. Interrogatio Augustini Episcopi Cantuariorum Ecclesiæ.* De Episcopis, qualiter cum suis Clericis conversentur, vel de his quæ fidelium oblationibus accedunt altari; quantæ debeant fieri portiones, & qualiter Episcopus agere in Ecclesiâ debeat. *Responsio Gregorii Papæ urbis Romæ.* Sacra Scriptura testatur, (quam te benè nosse dubium non est) & specialiter beati Pauli ad Timotheum Epistolæ, in quibus eum erudire studuit qualiter in domo Dei conversari debuisset. Mos autem sedis Apostolicæ est, ordinatis Episcopis præcepta tradere, ut in omni stipendio quod accedit, quatuor debeant fieri portiones; una videlicet Episcopo & familiæ propter hospitalitatem, atque susceptionem; alia Clero; tertia pauperibus; quarta Ecclesiis reparandis. Sed quia tua fraternitas Monasterii regulis erudita, seorsum fieri non debet à Clericis suis, in Ecclesiâ Anglorum, quæ auctore Deo nuper adhuc ad fidem adducta est, hanc debet conversationem instituere, quæ initio nascentis Ecclesiæ fuit patribus nostris; in quibus nullus eorum ex his quæ possidebant, aliquid suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia. Si qui verò sunt Clerici extra sacros Ordines constituti,

qui se continere non possunt, sortiri uxores debent, & stipendia sua exteriùs accipere. Quia & de iisdem partibus, de quibus præfati sumus, novimus scriptum, quod dividebatur singulis prout cuique opus erat, de eorum quoque stipendio cogitandum atque providendum est, & sub Ecclesiasticâ regulâ sunt tenendi, ut bonis moribus vivant, & canendis psalmis invigilent, & ab omnibus inlicitis & cor & linguam & corpus Deo auctore conservent. Communi autem vitâ viventibus jam de faciendis portionibus, vel exhibendâ hospitalitate, & adimplendâ misericordiâ, nobis quid erit loquendum? Cùm omne quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est; Domino omnium magistro docente; quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. *II. Interrogatio Augustini.* Cùm una sit fides, cur sunt Ecclesiarum diversæ consuetudines, & altera consuetudo Missarum in sanctâ Romanâ Ecclesiâ, atque altera in Galliarum tenetur? *Responsio Gregorii Papæ.* Novit fraternitas tua Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, in quâ se meminit nutritam. Sed mihi placet, ut sive in Romanâ, sive in Galliarum, seu in qualibet Ecclesiâ, aliquid invenisti quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas, & in Anglorum Ecclesiâ, quæ adhuc ad fidem nova est, institutione præcipuâ, quæ de multis Ecclesiis colligere potuisti, infundas. Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque Ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige, & hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone. *III. Interrogatio Augustini.* Obsecro quid pati debeat, si quis aliquid de Ecclesiâ furto abstulerit? *Responsio Gregorii.* Hoc tua fraternitas ex personâ furis pensare potest, qualiter valeat corrigi. Sunt enim quidam qui habentes subsidia, furtum perpetrant; & sunt alii qui hac in re ex inopiâ delinquunt: unde necesse est ut quidam damnis, quidam verò verberibus; & quidam strictiùs, quidam autem leviùs corrigantur. Et cùm paulò districtiùs agitur, ex caritate agendum est, non ex furore: quia ipsi hoc præstatur qui corrigitur, ne gehennæ ignibus tradatur. Sic enim nos fidelibus tenere disciplinam debemus, sicut boni patres carnalibus filiis so-

lent, quos & pro culpis verberibus feriunt, & tamen ipsos quos doloribus adfligunt, habere heredes quærunt; & quæ possident, ipsis servant, quos irati insequi videntur. Hæc ergo caritas in mente tenenda est, & ipsa modum correptionis dictet, itaut mens extra rationis regulam omninò nihil faciat. Addes etiam, quomodò ea, quæ furto de Ecclesiis abstulerint, reddere debeant. Sed absit ut Ecclesia cum augmento recipiat quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra de vanis quærere: sed propriis acceptis rebus, ampliora non requirat Ecclesia. *IV. Interrogatio Augustini.* Si debeant duo germani fratres singulas sorores accipere, quæ sunt ab illis longâ p[illegible]genie generatæ? *Responsio Gregorii.* Hoc fieri modis omnibus licet: nequaquam enim in sacris eloquiis invenitur, quod huic capitulo contradicere videatur. *V. Interrogatio Augustini.* Usque ad quotam generationem debeant fideles cum propinquis sibi conjugio copulari? & novercis & cognatis si liceat copulari conjugio? *Responsio Gregorii.* Quædam terrena lex in Romanâ republicâ permittit, ut sive frater & soror, seu duorum fratrum germanorum, vel duarum sororum filius & filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali conjugio sobolem non posse succrescere. Et sacra le[illegible]ohibet cognationis turpitudinem revelare. Unde necesse est ut jam tertia vel quarta generatio fidelium licenter sibi jungi debeat: nam secunda quam prædiximus, à se omni modo debet abstinere. Cum novercâ autem misceri grave est facinus, quia & in lege scriptum est: Turpitudinem patris tui non revelabis. Neque enim patris turpitudinem filius revelare potest. Sed quia scriptum est: Erunt duo in carne unâ; qui turpitudinem novercæ, quæ una caro cum patre fuit, revelare præsumpserit, profectò patris turpitudinem revelavit. Cum cognatâ quoque misceri prohibitum est, quia per conjunctionem priorem caro fratris fuerat facta. Pro quâ re etiam Johannes Baptista capite truncatus est, & sancto martyrio consummatus. cui non est dictum ut Christum negaret, & tamen pro Christi confessione occisus est; sed quia isdem Dominus noster Jesus Christus dixerat, Ego sum veritas; quia pro veritate Johannes occisus est, videlicet & pro Christo sanguinem fudit. Quia verò sunt multi in Anglorum

gente, qui dum adhuc in infidelitate essent, huic nefando conjugio dicuntur admixti, ad fidem venientes admonendi sunt ut se abstineant, & grave hoc esse peccatum cognoscant. Tremendum Dei judicium timeant, ne pro carnali dilectione tormenta æterni cruciatus incurrant. Non tamen pro hac re, [illegible] corporis & sanguinis Domini communione privandi s[illegible], ne in eis illa ulcisci videantur, in quibus se per ignorantiam ante lavacrum baptismatis adstrinxerunt. In hoc enim tempore sancta Ecclesia quædam per fervorem corrigit, quædam per mansuetudinem tolerat, quædam per considerationem dissimulat, atque ità portat & dissimulat, ut sæpe malum quod adversatur, portando & dissimulando compescat. Omnes autem qui ad fidem veniunt, admonendi sunt, ne tale aliquod audeant perpetrare. Si qui autem perpetraverint, corporis & sanguinis Domini communione privandi sunt: quia sicut in his qui per ignorantiam fecerunt, culpa aliquatenus toleranda est, ità in his fortiter insequenda est, qui non metuunt sciendo peccare. *VI. Interrogatio Augustini.* Si longinquitas itineris magna interjaceat, ut Episcopi non facilè valeant convenire, an debeat sine aliorum Episcoporum præsentiâ Episcopus ordinari? *Responsio Gregorii.* Et quidem in Anglorum Ecclesiâ, in quâ adhuc tu solus Episcopus inveni[illegible], ordinare Episcopum non aliter nisi sine Episcopis potes. Nam quando de Gallis Episcopi veniant, qui in ordinatione Episcopi testes adsistant? Sed fraternitatem tuam ità volumus Episcopos ordinare, ut ipsi sibi Episcopi longo intervallo minimè disjungantur: quatenus nulla sit necessitas, ut in ordinatione Episcopi, Pastores quoque alii, quorum præsentia valde est utilis, facilè debeant convenire. Cùm igitur auctore Deo ità fuerint Episcopi in propinquis sibi locis ordinati, per omnia Episcoporum ordinatio sine adgregatis tribus vel quatuor Episcopis fieri non debet. Nam in ipsis rebus spiritalibus ut sapienter & maturè disponantur, exemplum trahere à rebus etiam carnalibus possumus. Certè enim dum conjugia in mundo celebrantur, conjugati quique convocantur, ut qui in viâ jam conjugii præcessêrunt, in subsequentis quoque copulæ gaudio misceantur. Cur non ergo & in hac spiritali ordinatione, quâ per sacrum ministerium

ministerium homo Deo conjungitur, tales conveniant, qui vel in provectu ordinati Episcopi gaudeant, vel pro ejus custodiâ omnipotenti Deo preces pariter fundant. *VII. Interrogatio Augustini.* Qualiter debemus cum Galliarum & Brittaniarum Episcopis agere? *Responsio Gregorii.* In Galliarum Episcopis nullam tibi auctoritatem tribuimus: quia ab antiquis prædecessorum meorum temporibus Pallium Arelatensis Episcopus accepit, quem nos privare auctoritate præceptâ minimè debemus. Si igitur contingat ut fraternitas tua ad Galliarum provinciam transeat, cum eodem Arelatense Episcopo debet agere qualiter, si qua sunt in Episcopis vitia, corrigantur. Qui si fortè in disciplinæ vigore tepidus existat, tuæ fraternitatis zelo accendendus est. Cui etiam epistolas fecimus, ut cùm tuæ sanctitatis præsentiâ in Galliis, & ipse totâ mente subveniat, & quæ sunt Creatoris nostri jussioni contraria, ab Episcoporum moribus compescat. Ipse autem ex auctoritate propriâ Episcopos Galliarum judicare non poteris; sed suadendo, blandiendo, bona quoque opera eorum imitationi monstrando, pravorum mentes ad sanctitatis studia reforma: quia scriptum est in lege: Per alienam messem transiens, falcem mittere non debet, sed manu spicas conterere & manducare. Falcem enim judicii mittere non potes in eâ segete, quæ alteri videtur esse commissa; sed per effectum boni operis, frumenta dominica vitiorum suorum paleis exspolia, & in Ecclesiæ corpore monendo & persuadendo quasi mandendo converte. Quidquid verò ex auctoritate agendum est, cum prædicto Arelatense Episcopo agatur, ne prætermitti possit hoc, quod antiqua Patrum institutio invenit. Brittaniarum verò omnes Episcopos tuæ fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, perversi auctoritate corrigantur. *VIII. Interrogatio Augustini.* Si prægnans mulier debeat baptizari? aut postquam genuerit, post quantum tempus possit Ecclesiam intrare? aut etiam ne morte præoccupetur quod genuerit, post quot dies hoc liceat sacri baptismatis Sacramenta præcipere? aut post quantum temporis huic vir suus possit in carnis copulatione conjungi? aut si menstruâ consuetudine tenetur, an Ecclesiam intrare

ei liceat, aut sacræ communionis Sacramenta percipere? aut vir suæ conjugi permixtus, priusquàm lavetur aquâ, si Ecclesiam possit intrare? vel etiam ad mysterium sacræ communionis accedere? Quæ omnia rudi Anglorum genti oportet habere comperta. *Responsio Gregorii.* Hoc non ambigo fraternitatem tuam esse requisitam, cui jam & responsum reddidisse me arbitror. Sed hoc quod ipse dicere & sentire potuisti, credo quia meâ apud te volueris responsione firmari. Mulier etenim prægnans cur non debeat baptizari, cùm non sit ante omnipotentis Dei oculos culpa aliqua fœcunditas carnis? Nam cùm primi parentes nostri in paradiso deliquissent, immortalitatem quam acceperant, recto Dei judicio perdiderunt. Quia itaque iisdem omnipotens Deus humanum genus pro culpâ suâ funditùs exstinguere noluit, immortalitatem homini pro peccato suo abstulit; & tamen pro benignitate suæ pietatis, fecunditatem ei sobolis reservavit. Quod ergo naturæ humanæ ex omnipotentis Dei dono servatum est, quâ ratione poterit à sacri baptismatis gratiâ prohiberi? In illo quippe mysterio, in quo omnis culpa funditùs exstinguitur, valde stultum est, si donum gratiæ contradicere posse videatur. Cùm verò enixa fuerit mulier, post quot dies debeat Ecclesiam intrare, Testamenti veteris præcepto manifestum est, quod ità habet: Mulier si suscepto semine pepererit masculum, triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ: omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ. Si autem feminam pepererit, sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Quod tamen sciendum est quia in mysterio accipitur. Nam si horâ eâdem quâ genuerit, actura gratias intret Ecclesiam, nullo peccati pondere gravatur: voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est: nam in prolis prolatione gemitus. Unde & ipsi primæ matri omnium, Dei præceptum transgressæ, dictum est: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos, & in doloribus paries. Itaque si enixam mulierem prohibemus Ecclesiam intrare, ipsam ei pœnam suam in culpam deputamus. Baptizare autem vel enixam mulierem, vel hoc quod

genuerit, si mortis periculo urgetur, vel ipsâ horâ eâdem quâ genuit, vel hoc quod gignitur, eâdem quâ natum est, nullo modo prohibetur: quia sancti mysterii gratia sicut viventibus atque discernentibus, cum magnâ discretione providenda est; ità his quibus mors imminet, sine ullâ dilatione proferenda; ne dum adhuc tempus ad præbendum redemptionis mysterium quæritur, interveniente paululùm morâ inveniri non valeat qui redimatur. Ad ejus verò concubitum vir suus accedere non debet, quoadusque qui gignitur, ablactetur. Prava autem in conjugatorum moribus consuetudo surrexit, ut mulieres, quos gignunt filios, alere contemnant, eósque aliis mulieribus ad nutriendum tradant, quod videlicet ex solâ causâ incontinentiæ videtur inventum: quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt. Hæ itaque quæ filios suos pravâ ex consuetudine aliis ad nutriendum tradunt, nisi purgationis tempus transierit, viris suis non debent admisceri: quippe quia & sine partûs causâ, cùm in consuetis suis menstruis detinentur, viris suis misceri prohibentur; itaut morte lex sacra feriat, si quis vir ad menstruatam mulierem accedat. Quæ tamen mulier dum consuetudinem menstruam patitur, prohiberi Ecclesiam intrare non debet; quia ei naturæ superfluitas in culpam non valet reputari: & pro hoc quod invita patitur, justum non est ut ingressu Ecclesiæ privetur. Novimus namque quòd mulier quæ fluxum patiebatur sanguinis, post tergum Domini humiliter veniens, vestimenti ejus fimbriam tetigit, atque ab eâ statim sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis posita, laudabiliter potuit vestimentum Domini tangere: cur quæ menstruum sanguinis patitur, ei non liceat Domini Ecclesiam intrare? Sed dicis: Illam infirmitas compulit; has verò de quibus loquimur, consuetudo constringit. Perpende autem (frater carissime) quia omne quod in hac mortali carne patimur ex infirmitate naturæ, est digno Dei judicio post culpam ordinatum. Esurire namque, sitire, æstuare, algere, lassescere, ex infirmitate naturæ est. Et quid est aliud, contra famem alimenta, contra sitim potum, contra æstum auras, contra frigus vestem, contra lassitudinem requiem quærere, nisi medica-

mentum quoddam contra ægritudines explorare? Feminæ itaque & menstruus sui sanguinis fluxus ægritudo est. Si igitur benè præsumsit quæ vestimentum Domini in languore posita tetigit, quod uni personæ infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, quæ naturæ suæ vitio infirmantur? Sanctæ autem communionis mysteria in iisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magnâ percipere non præsumit, laudanda est; sed si perceperit, non judicanda. Bonarum quippe mentium est, & ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, ubi culpa non est; quia sæpe sine culpâ agitur quod venit ex culpâ: unde etiam cùm esurimus, sine culpâ comedimus, quibus ex culpâ primi hominis factum est ut esuriamus. Menstrua enim consuetudo mulieribus non aliqua culpa est, videlicet quia naturaliter accidit. Sed tamen quia natura ipsa ità vitiata est, ut etiam sine voluntatis studio videatur esse polluta, ex culpâ venit vitium, in quo seipsa, qualis per judicium facta sit, humana natura cognoscat. Et homo qui culpam sponte perpetravit, reatum culpæ portet invitus. Atque ideò feminæ cùm semetipsis considerent, & si in menstruâ consuetudine ad sacramentum Dominici corporis & sanguinis accedere non præsumunt, de suâ rectâ consideratione laudandæ sunt; dum verò percipiendo ex religiosæ vitæ consuetudine, ejusdem mysterii amore rapiuntur, reprimendæ (sicut prædiximus) non sunt. Sicut enim in Testamento veteri exteriora opera observantur, ità in Testamento novo, non tam quod exteriùs agitur, quàm id quod interiùs cogitatur, sollicitâ intentione attenditur, ut subtili sententiâ puniatur. Nam cùm multa lex velut immunda manducare prohibeat; in Evangelio tamen Dominus dicit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem; sed quæ exeunt de ore, illa sunt quæ coinquinant. Atque paulò pòst subjecit exponens: Ex corde exeunt cogitationes malæ. Ubi ubertim indicatum est, quia illud ab omnipotente Deo pollutum esse in opere ostenditur, quod ex pollutæ cogitationis radice generatur. Unde Paulus quoque Apostolus dicit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum. Atque mox ejusdem cau-

sam coinquinationis adnuncians subjungit : Coinquinata sunt enim & mens eorum & conscientia. Si ergo ei cibus immundus non est, cui mens immunda non fuerit: cur quod mundâ men[illegible] mulier ex naturâ patitur, & in immunditiam reputetur? [illegible]r autem cum propriâ conjuge dormiens, nisi lotus aquâ [illegible]trare Ecclesiam non debet ; sed neque lotus intrare statim debet. Lex autem veteri populo præcipit, ut mixtus vir mulieri, & lavari aquâ debeat, & ante Solis occasum Ecclesiam non intrare : quod tamen intellegi spiritaliter potest. Quia mulieri vir miscetur, quando inlicitæ concupiscentiæ animus in cogitatione per delectationem conjungitur; quia nisi priùs ignis concupiscentiæ à mente deferveat, dignum se congregationi fratrum æstimare non debet, qui se gravari per nequitiam pravæ voluntatis videt. Quamvis de hac re diversæ hominum nationes diversa sentiant, atque alia custodire videantur; Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post admixtionem propriæ conjugis, & lavacri purificationem quærere, & ab Ecclesiæ ingressu paululùm reverenter abstinere. Nec hæc dicentes, culpam deputamus esse conjugium; sed quia ista licita admixtio conjugis sine voluptate carnis fieri non potest, à sacri loci ingressu abstinendum est ; quia voluptas ipsa esse sine culpâ nullatenùs potest. Non enim de adulterio, sive fornicatione, sed de legitimo conjugio natus fuerat qui dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui enim in iniquitatibus conceptum se noverat, à delicto se natum gemebat: quia portat arbor in ramo humorem vitii, quem traxit ex radice. In quibus tamen non admixtionem conjugum iniquitatem nominat, sed ipsam videlicet voluptatem admixtionis. Sunt etenim multa quæ licita probantur esse ac legitima; & tamen in eorum actu aliquatenùs fœdamur; sicut sæpe irascendo culpas insequimur, & tranquillitatem animi in nobis perturbamus : & cùm rectum sit quod agitur, non est tamen adprobabile quòd in eo animus perturbatur. Contra vitia quippe delinquentium iratus fuerat qui dicebat : Turbatus est à furore oculus meus. Quia enim non valet nisi tranquilla mens in contemplationis se lucem

ſuſpendere, in irâ ſuum oculum turbatum dolebat? quia dum malè acta deorſum inſequitur, confundi atque turbari à ſummorum contemplatione cogebatur. Et laudabilis ergo eſt ira contra vitium, & tamen moleſta, quia turbatum ſe aliquem reatum incurriſſe æſtimat. Oportet itaque legitima carnis copula, ut cauſa prolis ſit, non voluptatis; & carnis commixtio, creandorum liberorum ſit gratia, non ſatisfactio vitiorum. Si quis verò ſuâ conjuge, non cupidine voluptatis raptus, ſed ſolummodò creandorum liberorum gratiâ utitur, iſte profectò ſive de ingreſſu Eccleſiæ, ſive de ſumendo Dominici corporis ſanguiniſque myſterio, ſuo eſt judicio relinquendus; quia à nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne poſitus neſcit ardere. Cùm verò non amor procreandæ ſobolis, ſed voluptas dominatur in opere commixtionis: habent conjuges etiam de ſuâ commixtione quod defleant. Hoc enim eis concedit ſancta prædicatio; & tamen de ipsâ conceſſione metu animum concutit. Nam cùm Paulus Apoſtolus Corinthiis ſcribens diceret: Qui ſe continere non poteſt, habeat uxorem ſuam; ſtatim ſubjungere curavit: Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, non ſecundùm imperium. Non enim indulgetur quod licet, quia juſtum eſt. Quod igitur indulgere dixit, culpam eſſe demonſtravit. Vigilanti verò mente penſandum eſt, quòd in Sinâ monte Dominus locuturus ad populum, priùs eumdem populum abſtinere à mulieribus præcepit. Et ſi illuc ubi Dominus per creaturam ſubditam hominibus loquebatur, tantâ proviſione eſt munditia corporis requiſita, ut qui verba Dei perciperent, mulieribus mixti non eſſent; quantò magis mulieres, quæ corpus Domini omnipotentis accipiunt, cuſtodire in ſe carnis munditiam debent, ne ipsâ inæſtimabilis myſterii magnitudine graventur? Hinc etenim ad David de pueris ſuis per Sacerdotem dicitur, ut ſi à mulieribus mundi eſſent, panes propoſitionis acciperent, quos omninò non acciperent, niſi priùs mundos eos David à mulieribus fateretur? Tunc autem vir qui poſt admixtionē conjugis lotus aquâ fuerit, etiam ſacræ communionis myſterium valet accipere, cùm ei juxta præfinitam ſententiam, etiam Eccleſiam licuerit intrare. *Interrogatio Auguſtini.* Si poſt inluſionem quæ per ſomnium

ſolet accidere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat; vel, ſi Sacerdos ſit, ſacra myſteria celebrare? *Reſponſio Gregorii.* Hunc quidem Teſtamentum veteris legis, ſicut & in ſuperiori capitulo jam diximus, pollutum dicit, & niſi lotum aquâ, ei uſque ad veſperam intrare Eccleſiam non concedit. Quod tamen aliter populus ſpiritalis intellegens, ſub eodem intellectu accipiet quo præfati ſumus: quia quaſi per ſomnium inluditur qui tentatus immunditiâ, veris imaginibus in cogitatione inquinatur; ſed lavandus eſt aquâ, ut culpas cogitationis lacrymis abluat: & niſi priùs ignis tentationis receſſerit, reum ſe quaſi uſque ad veſperum cognoſcat. Sed eſt in eâdem inluſione valde neceſſaria diſcretio, quæ ſubtiliter penſari debet, ex quâ re accidat menti dormientis: aliquando enim ex crapulâ, aliquando ex naturæ ſuperfluitate & infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit ità. Et quidem cùm ex naturæ ſuperfluitate & infirmitate evenerit, omnimodò hæc inluſio non eſt timenda; quia hanc animus neſciens pertuliſſe magìs dolendus eſt, quàm feciſſe. Cùm verò ultra modum appetitus gulæ in ſumendis alimentis rapitur, atque idcircò humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamen uſque ad prohibitionem percipiendi ſancti myſterii, vel Miſſarum ſollemnia celebrandi: cùm fortaſſe aut feſtus dies exigit, aut exhiberi myſterium (pro eo quòd Sacerdos alius in loco deeſt) ipſa neceſſitas compellit. Nam ſi adſunt alii qui implere miniſterium valeant, inluſio pro crapulâ facta, à perceptione ſacri myſterii prohibere non debet; ſed ab immolatione ſacri myſterii abſtinere (ut arbitror) humiliter debet: ſi tamen dormientis mentem turpi imaginatione non concuſſerit. Nam ſunt quibus ita plerumque inluſio naſcitur, ut eorum animus, etiam in ſomno corporis poſitus, turpibus imaginationibus non fœdetur: quâ in re unum ibi oſtenditur, ipſa mens rea, non tamen vel ſuo judicio libera, cùm ſe, etſi dormienti corpore, nihil meminit vidiſſe, tamen in vigiliis corporis, meminit in ingluviem cecidiſſe. Si verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur inluſio dormientis, patet animo ſuus reatus: videt enim à quâ radice inquinatio illa proceſſerit, quia quod co-

gitavit ſciens, hoc pertulit neſciens. Sed penſandum eſt, ipſa cogitatio utrum ſuggeſtione, an delectatione, vel (quod majus eſt) peccati conſenſu acciderit. Tribus etenim modis impletur omne peccatum; videlicet ſuggeſtione, delectatione, conſenſu. Suggeſtio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, conſenſus per ſpiritum: quia & primam culpam ſerpens ſuggeſſit, Eva velut caro delectata eſt, Adam verò velut ſpiritus conſenſit: & neceſſaria eſt magna diſcretio, ut inter ſuggeſtionem atque delectationem, inter delectationem & conſenſum, judex ſui animus præſideat. Cùm enim malignus ſpiritus peccatum ſuggerit in mente, ſi nulla peccati delectatio ſequatur, peccatum omnimodò perpetratum non eſt; cùm verò delectari caro cœperit, tunc peccatum incipit naſci: ſi autem ex deliberatione conſentit, tunc peccatum cognoſcitur perfici. In ſuggeſtione igitur peccati initium eſt, in delectatione fit nutrimentum, in conſenſu perfectio. Et ſæpe contingit ut hoc quod malignus ſpiritus ſeminat in ſuggeſtione, caro in delectationem trahat; nec tamen anima eidem delectationi conſentiat. Et cùm caro ſine animâ nequeat, ipſe tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat, ne conſentiat; & tamen delectatione ligatus ſit, ſed ligatum ſe ingemiſcat. Unde & ille cæleſtis exercitûs præcipuus miles gemebat dicens: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Si autem captivus erat, minimè pugnabat; ſed & pugnabat: quapropter & captivus erat, & pugnabat. Repugnabat igitur legi mentis, cui lex quæ in membris eſt, repugnabat. Si autem pugnabat, captivus non erat. Ecce itaque homo eſt (ut ita dixerim) captivus & liber; liber ex juſtitiâ quam diligit, captivus ex delectatione quam portat invitus.

Hucuſque reſponſiones beati Papæ Gregorii ad conſulta reverendiſſimi Antiſtitis Auguſtini. Epiſtolam verò quam ſe Arelatenſi Epiſcopo feciſſe commemorat, ad Virgilium Ætherii ſucceſſorem dederat: cujus hæc forma eſt.

CAPUT

CAPUT XXVIII.

Ut Papa Gregorius epistolam Arelatensi Episcopo, pro adjuvando in opere Dei Augustino, miserit.

REVERENTISSIMO & sanctissimo Fratri Virgilio Coëpiscopo, Gregorius servus servorum Dei. Quantus sit affectus venientibus sponte fratribus impendendus, ex eo quòd plerumque solent caritatiscausâ invitari, cognoscitur. Et ideò si communem fratrem Augustinum Episcopum ad vos venire contigerit, ità illum dilectio vestra, sicut decet, affectuosè dulcitérque suscipiat, ut & ipsum consolationis suæ honore foveat, & alios, qualiter fraterna caritas colenda sit, doceat. Et quoniam sæpius evenit, ut hi qui longè sunt positi, priùs ab aliis quæ sunt emendanda, cognoscant: si quas fortasse fraternitati vestræ Sacerdotum vel aliorum culpas intulerit, unà cum eo residentes subtili cuncta investigatione perquirite, & ità vos in ea quæ Deum offendunt, & ad iracundiam provocant, districtos ac solicitos exhibete, ut ad aliorum emendationem & vindicta culpabilem feriat, & innocentem falsa opinio non adfligat. Deus te incolumem custodiat, reverentissime Frater. Data die decimâ Kalendarum Juliarum, imperante Domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto, anno decimo nono, post Consulatum ejusdem Domini nostri anno decimo octavo, Indictione quartâ.

CAPUT XXIX.

Ut idem Augustino Pallium, & epistolam, & plures verbi ministros miserit.

PRÆTEREA idem Papa Gregorius Augustino Episcopo (quia suggesserat ei multam quidem ibi esse messem, sed operarios paucos) misit cum præfatis legatariis suis plures cooperatores, ac verbi ministros: in quibus primi & præ-

cipui erant, Mellitus, Justus, Paulinus, Rufinianus; & per eos generaliter universa, quæ ad cultum erant ac ministerium Ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra, & vestimenta altarium, ornamenta quoque Ecclesiarum, & sacerdotalia vel clericalia indumenta; Sanctorum etiam Apostolorum ac Martyrum reliquias, & codices plurimos. Misit etiam litteras, in quibus significat se ei Pallium direxisse: simul & insinuat qualiter Episcopos in Brittaniâ constituere debuisset; quarum litterarum iste est textus.

Reverentissimo & sanctissimo fratri Augustino Coëpiscopo Gregorius servus servorum Dei. Cùm certum sit pro omnipotente Deo laborantibus ineffabilia æterni regni præmia reservari; nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, ut in spiritalis operis studio ex remuneratione valeant multipliciùs insudare. Et quia nova Anglorum Ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam eodem Domino largiente, & te laborante perducta est, usum tibi Pallii in eâ, ad sola Missarum sollemnia agenda concedimus: itaut per loca singula duodecim Episcopos ordines, qui tuæ subjaceant ditioni, quatenùs Lundoniensis civitatis Episcopus semper in posterum à Synodo propriâ debeat consecrari, atque honoris Pallium ab hac sanctâ & Apostolicâ, (cui Deo auctore deservio) Sede percipiat. Ad Eboracam verò civitatem te volumus Episcopum mittere, quem ipse judicaveris ordinare; ità dumtaxàt, ut si eadem civitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipse quoque duodecim Episcopos ordinet, & Metropolitani honore perfruatur, quia ei quoque (si vita comes fuerit) Pallium tribuere Domino faciente disponimus: quem tamen fraternitatis tuæ volumus dispositioni subjacere: post obitum verò tuum, ità Episcopis quos ordinaverit, præsit, ut Lundoniensis Episcopi nullo modo ditioni subjaceat. Sit verò inter Lundoniensis & Eboracensis civitatis Episcopos in posterum honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur qui priùs fuerit ordinatus: communi autem consilio & concordi actione quæque sunt pro Christi zelo agenda, disponant unanimiter, rectè sentiant, & ea quæ senserint, non sibimet discrepando perficiant. Tua verò fraternitas non solùm eos Episcopos quos ordinaverit, neque hos tantummodò

qui per Eboracæ Episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Brittaniæ Sacerdotes habeat Deo Domino nostro Jesu Christo auctore subjectos : quatenùs ex linguâ & vitâ tuæ sanctitatis, & rectè credendi & benè vivendi normam percipiant : atque officium suum fide ac moribus exsequentes, ad cælestia, cùm Dominus voluerit, regna pertingant. Deus te incolumem custodiat, reverentissime Frater. Data die decimâ Kalendarum Juliarum, imperante Domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno decimo nono, post Consulatum ejusdem Domini anno decimo octavo, Indictione quartâ.

CAPUT XXX.

Exemplar epistolæ quam Mellito Abbati Brittaniam pergenti miserit.

ABEUNTIBUS autem præfatis legatariis, misit post eos beatus Pater Gregorius litteras memoratu dignas, in quibus apertè quàm studiosè erga salvationem nostræ gentis invigilaverit, ostendit, ità scribens : Dilectissimo filio Mellito Abbati Gregorius servus servorum Dei. Post discessum congregationis nostræ quæ tecum est, valde sumus suspensi redditi, quia nihil de prosperitate vestri itineris audisse nos contigit. Cùm ergo Deus omnipotens vos ad reverentissimum Fratrem nostrum Augustinum Episcopum perduxerit, dicite ei, quid diù mecum de causâ Anglorum cogitans tractavi : videlicet quòd fana idolorum destrui in eadem gente minimè debeant; sed ipsa quæ in eis sunt, idola destruantur ; aqua benedicta fiat, in eisdem fanis aspergatur, altaria construantur, reliquiæ ponantur : quia si fana eadem benè constructa sunt, necesse est ut à cultu dæmonum in obsequia veri Dei debeant commutari ; ut dum gens ipsa eadem fana sua non videt destrui, de corde errorem deponat, & Deum verum cognoscens ac adorans, ad loca quæ consuevit, familiariùs concurrat. Et quia boves solent in sacrificio dæmonum multos occidere ; debet eis etiam hac de re aliqua sollemnitas

immutari: ut die dedicationis, vel natalitiis sanctorum Martyrum, quor illic reliquiæ ponuntur, tabernacula sibi circa easdem Ecc as quæ ex fanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciant, & religiosis conviviis sollemnitatem celebrent; nec diabolo jam animalia immolent, sed ad laudem Dei in esu suo animalia occidant, & donatori omnium de satietate suâ gratias referant: ut dum eis aliqua exteriùs gaudia reservantur, ad interiora gaudia consentire faciliùs valeant. Nam duris mentibus simul omnia abscidere impossibile esse non dubium est, quia & is qui summum locum ascendere nititur, gradibus vel passibus, non autem saltibus elevatur. Sic Israëlitico populo Dominus in Ægypto se quidem innotuit; sed tamen eis sacrificiorum usus quæ diabolo solebat exhibere, in cultu proprio reservavit, ut eis in suo sacrificio animalia immolare præciperet; quatenus cor mutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent: ut etsi ipsa essent animalia quæ offerre consueverant, vero tamen Deo hæc, & non idolis immolantes, jam sacrificia ipsa non essent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto Fratri necesse est dicere, ut ipse in præsenti illic positus perpendat, qualiter omnia debeat dispensare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime Fili. Data die decimâ quintâ Kalendarum Juliarum, imperante Domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno decimo nono, post Consulatum ejusdem Domini anno decimo octavo, Indictione quartâ.

CAPUT XXXI.

Ut Augustinum per litteras, ne de virtutibus suis gloriaretur, hortatus sit.

QUo in tempore misit etiam Augustino epistolam super miraculis quæ per eum facta esse agnoverat, in quâ eum, ne per illorum copiam periculum elationis incurreret, his verbis hortatur: Scio, Frater carissime, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gentem quam eligi voluit, magna miracula ostendit: unde necesse est ut de eodem dono

cælesti & timendo gaudeas, & gaudendo pertimescas. Gaudeas videlicet, quia Anglorum animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur: pertimescas verò, ne inter signa quæ fiunt, infirmus animus in sui præsumptione se elevet, & unde foris in honorem tollitur, inde per inanem gloriam intùs cadat. Meminisse etenim debemus quòd discipuli cum gaudio à prædicatione redeuntes, dum cælesti Magistro dicerent: Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subjecta sunt; protinùs audierunt: Nolite gaudere super hoc, sed potiùs gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo. In privatâ enim & temporali lætitiâ mentem posuerant qui de miraculis gaudebant; sed de privato ad communem, & de temporali ad æternam lætitiam revocantur quibus dicitur: In hoc gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo. Non enim omnes electi miracula faciunt; sed tamen eorum nomina omnium in cælo tenentur adscripta. Veritatis etenim discipulis esse gaudium non debet, nisi de eo bono quod commune cum omnibus habent, & in quo finem lætitiæ non habent. Restat itaque, Frater carissime, ut inter ea quæ operante Domino exteriùs facis, semper te interiùs subtiliter judices, ac subtiliter intellegas, & temetipsum quis sis, & quanta sit in eâdem gente gratia, pro cujus conversione etiam faciendorum signorum dona percepisti. Et siquando te Creatori nostro seu per linguam, seu per opera reminisceris deliquisse, semper hæc ad memoriam revoces; ut surgentem cordis gloriam memoria reatûs premat. Et quidquid de faciendis signis acceperis, vel accepisti, hæc non tibi, sed eis deputes donata, pro quorum tibi salute donata sunt.

CAPUT XXXII.

Ut Edilberctho Regi litteras & dona miserit.

MISIT & idem beatus Papa Gregorius eodem tempore etiam Regi Edilberctho epistolam, simul & dona in diversis speciebus perpulcra: temporalibus quoque hono-

ribus Regem glorificare satagens, cui gloriæ cælestis suo labore & industriâ notitiam provenisse gaudebat. Exemplar autem præfatæ epistolæ hoc est:

Domino gloriosissimo atque præcellentissimo fili Edilberctho Regi Anglorum, Gregorius Episcopus. Propter hoc omnipotens Deus bonos quosque ad populorum regimina perducit, ut per eos omnibus quibus prælati fuerint, dona suæ pietatis impendat. Quod in Anglorum gente factum cognovimus: cui vestra gloria idcircò est præposita, ut per bona quæ vobis concessa sunt, etiam subjectæ vobis genti superna beneficia præstarentur. Et ideò, gloriose Fili, eam quam accepisti divinitùs gratiam, solicita mente custodi, Christianam fidem in populis tibi subditis extendere festina, zelum rectitudinis tuæ in eorum conversione multiplica, idolorum cultus insequere, fanorum ædificia everte, subditorum mores ex magnâ vitæ munditiâ, exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, & boni operis exempla monstrando ædifica: ut illum retributorem invenias in cælo, cujus nomen atque cognitionem dilataveris in terrâ. Ipse enim vestræ quoque gloriæ nomen etiam posteris gloriosius reddet, cujus vos honorem quæritis & servatis in gentibus. Sic etenim Constantinus quondam piissimus Imperator, Romanam rempublicam à perversis idolorum cultibus revocans, omnipotenti Deo Domino nostro Jesu Christo secum subdidit, seque cum subjectis populis totâ ad Deum mente convertit. Unde factum est ut antiquorum Principum nomen suis vir ille laudibus vinceret, & tantò in opinione præcessores suos, quantò & in bono opere superaret. Et nunc itaque vestra gloria cognitionem unius Dei, Patris, & Filii, & Spiritûs sancti, Regibus ac populis sibimet subjectis festinet infundere, ut & antiquos gentis suæ Reges laudibus ac meritis transeat, & quantò in subjectis suis etiam aliena detterserit, tantò etiam de peccatis propriis ante omnipotentis Dei terribile examen securior fiat. Reverentissimus Frater noster Augustinus Episcopus, in Monasterii regulâ doctus, sacræ Scripturæ scientiâ repletus, bonis auctore Deo operibus præditus, quæque vos admonet, libenter audite, devotè peragite, studiosè in memoriâ reservate: quia si vos eum in eo quod

pro omnipotenti Domino loquitur, auditis, iſdem omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celeriùs exaudiet. Si enim (quod abſit) verba ejus poſtponitis, quomodò eum omnipotens Deus poterit audire pro vobis, quem vos negligitis audire pro Deo? Totâ igitur mente cum eo vos in fervore fidei ſtringite, atque adniſum illius virtute quam vobis divinitas tribuit, adjuvate, ut regni ſui vos ipſe faciat eſſe participes, cujus vos fidem in regno veſtro recipi faciatis & cuſtodiri. Præterea ſcire veſtram gloriam volumus, quia ſicut in Scripturâ ſacrâ ex verbis Domini omnipotentis agnoſcimus, præſentis mundi jam terminus juxtà eſt, & Sanctorum regnum venturum eſt, quod nullo unquam poterit fine terminari. Adpropinquante autem eodem mundi termino, multa imminent quæ anteà non fuerunt: videlicet immutationes aëris, terroreſque de cælo, & contra ordinem temporum tempeſtates, bella, fames, peſtilentiæ, terræ motus per loca; quæ tamen non omnia noſtris diebus ventura ſunt, ſed poſt noſtros dies omnia ſubſequentur. Vos itaque, ſi qua ex his evenire in terrâ veſtrâ cognoſcitis, nullo modo animum veſtrum perturbetis; quia idcircò hæc ſigna de fine ſæculi præmittuntur, ut de animabus noſtris debeamus eſſe ſoliciti, de mortis horâ ſuſpecti, & venturo judici in bonis actibus inveniamur eſſe præparati. Hæc nunc, glorioſe Fili, in paucis locutus ſum, ut cùm Chriſtiana fides in regno veſtro excreverit, noſtra quoque locutio apud vos latior excreſcat, & tantò plus loqui libeat, quantò ſe in mente noſtrâ gaudia de gentis veſtræ perfectâ converſione multiplicant. Parva autem xenia tranſmiſi, quæ vobis parva non erunt, cùm à vobis ex beati Petri Apoſtoli fuerint benedictione ſuſcepta. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam ſuam quam cœpit, perficiat, atque vitam veſtram, & hìc per multorum annorum curricula extendat, & poſt longa tempora in cæleſtis vos patriæ congregatione recipiat. Incolumem excellentiam veſtram gratia ſuperna cuſtodiat, Domine Fili. Data die decimâ Kalendarum Juliarum, imperante Domin Mauricio Tiberio piiſſimo Auguſto anno decimo nono, poſt Conſulatum ejuſdem anno decimo octavo, Indictione quartâ.

CAPUT XXXIII.

Ut Augustinus Ecclesiam Salvatoris instauraverit, & Monasterium beati Petri Apostoli fecerit; & de primo ejus Abbate Petro.

AT Augustinus, ubi in regiâ civitate sedem Episcopalem, ut prædiximus, accepit, recuperavit in eâ, regio fultus adminiculo, Ecclesiam quam inibi Romanorum antiquorum fidelium opere factam fuisse didicerat, & eam in nomine sancti Salvatoris Dei & Domini nostri Jesu Christi sacravit, atque ibidem sibi habitationem statuit, & cunctis successoribus suis. Fecit autem & Monasterium non longè ab ipsâ civitate ad Orientem, in quo, ejus hortatu, Edilbercthus Ecclesiam beatorum Apostolorum Petri & Pauli à fundamentis construxit, ac diversis donis dotavit, in quâ & ipsius Augustini, & omnium Episcoporum Dorovernensium, simul & Regum Cantiæ poni corpora possent. Quam tamen Ecclesiam non ipse Augustinus, sed successor ejus Laurentius consecravit. Primus autem ejusdem Monasterii Abbas Petrus Presbyter fuit, qui legatus Galliam missus, demersus est in sinu maris qui vocatur *Amfleat*, & ab incolis loci ignobili traditus sepulturæ: sed omnipotens Deus ut qualis meriti vir fuerit demonstraret, omni nocte supra sepulcrum ejus lux cælestis apparuit, donec animadvertentes vicini, qui videbant sanctum fuisse virum qui ibi esset sepultus, & investigantes unde vel quis esset, abstulissent corpus, & in Bononiâ civitate juxta honorem tanto viro congruum in Ecclesiâ posuerunt.

CAPUT

CAPUT XXXIV.

Ut Edilfredus Rex Nordanhymbrorum, Scottorum gentes prælio conterens, ab Anglorum finibus expulerit.

HIs temporibus regno Nordanhymbrorum præfuit Rex fortissimus, & gloriæ cupidissimus Edilfredus, qui plus omnibus Anglorum Primatibus gentem vastavit Brittonum, itaut Saüli quondam Regi Israëliticæ gentis comparandus videretur, excepto dumtaxàt hoc, quòd divinæ religionis erat ignarus. Nemo enim in Tribunis, nemo in Regibus plures eorum terras, exterminatis vel subjugatis indigenis, aut tributarias genti Anglorum, aut habitabiles fecit. Cui meritò poterat illud quod benedicens filium Patriarcha in personam Saülis dicebat, aptari: Benjamin lupus rapax, manè comedet prædam, & vesperè dividet spolia. Unde motus ejus profectibus Edam Rex Scottorum qui Brittaniam inhabitant, venit contra eum cum immenso & forti exercitu; sed cum paucis aufugit victus. Siquidem in loco celeberrimo qui dicitur *Degsastan*, id est, Degsa lapis, omnis penè cæsus est ejus exercitus. In quâ etiam pugnâ Theobaldus frater Edilfredi, cum omni illo, quem ipse ducebat, exercitu peremptus est. Quod videlicet bellum Edilfredus anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo tertio, regni autem sui, quod viginti quatuor annis tenuit, anno undecimo perfecit: porrò anno Focatis, qui tùm regni Romani apicem tenebat, primo. Neque ex eo tempore quisquam Regum Scottorum in Brittaniam adversus gentem Anglorum usque ad hanc diem in prælium venire audebat.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De obitu beati Gregorii Papæ.

HIs temporibus, id est, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo quinto, beatus Papa Gregorius, postquàm sedem Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ tredecim annos, menses sex, & dies decem gloriosissimè rexit, defunctus est, atque ad æternam regni cælestis sedem translatus. De quo nos convenit (quia nostram, id est, Anglorum gentem de potestate Satanæ ad fidem Christi suâ industriâ convertit) latiorem in nostrâ Historiâ Ecclesiasticâ facere sermonem, quem rectè nostrum appellare possumus & debemus Apostolum. Quia cùm primum in toto orbe gereret Pontificatum, & conversis jamdudùm ad fidem veritatis esset prælatus Ecclesiis, nostram gentem eatenùs idolis mancipatam, Christi fecit Ecclesiam, itaut Apostolicum illum de eo liceat nobis proferre sermonem, quia etsi aliis non est Apostolus, sed tamen nobis est: nam signaculum Apostolatûs ejus nos sumus in Domino. Erat autem natione Romanus, ex patre Gordiano, genus à proavis non solùm nobile, sed religiosum ducens. Deinde Felix ejusdem sedis Apostolicæ quondam Episcopus, vir magnæ gloriæ in Christo & Ecclesiâ, ejus fuit atavus. Sed & ipse nobilitatem religionis, non minore quàm parentes & cognati, virtute devotionis exercuit. Nobilitatem verò illam, quam ad sæculum videbatur habere, totam ad nanciscendam supernæ gloriam dignitatis divinâ gratiâ largiente convertit. Nam mutato repentè sæculari habitu, Monasterium petiit, in quo tantâ perfectionis gratiâ cœpit conversari, ut (sicut ipse posteà flendo solebat adtestari) animo illius labentia cuncta subter essent, ut rebus omnibus quæ volvuntur, emineret, ut nulla nisi cælestia cogitare soleret; ut etiam retentus cor-

pore, ipsa jam carnis claustra contemplatione transiret; ut mortem quoque, quæ penè cunctis pœna est; videlicet ut ingressum vitæ & laboris sui præmium amaret. Hæc autem ipse de se, non profectum jactando virtutum, sed deflendo potiùs defectum, quem sibi per curam pastoralem incurrisse videbatur, referre consueverat. Denique tempore quodam secreto, cum Diacono suo Petro conloquens, enumeratis animi sui virtutibus priscis, mox dolendo subjunxit: At nunc ex occasione curæ pastoralis sæcularium hominum negotia patitur, & post tam pulcram quietis suæ speciem, terreni actûs pulvere fœdatur. Cúmque se pro condescensione multorum ad exteriora sparserit, etiam cùm interiora appetit, ad hæc procul dubio minor redit. Perpendo itaque quid tolero; perpendo quid amisi: dúmque intueor illud quod perdidi, fit hoc gravius quod porto. Hæc quidem sanctus vir ex magnæ humilitatis intentione dicebat: sed nos credere decet, nihil eum perfectionis monachicæ perdidisse, occasione curæ pastoralis, immò potiorem tunc sumpsisse profectum de labore conversionis multorum, quàm de propriæ quondam quiete conversationis habuerat: maximè quia & Pontificali functus officio domum suam Monasterium facere curavit; & dum primò de Monasterio abstractus, ad ministerium altaris ordinatus, atque Constantinopolim Apocrisiarius ab Apostolicâ sede directus est, non tamen in terreno conversatus palatio propositum vitæ cælestis intermisit. Nam quosdam Fratrum ex Monasterio suo, qui eum gratiâ germanæ caritatis ad regiam urbem secuti sunt, in tutamentum cœpit observantiæ regularis habere; videlicet ut eorum semper exemplo (sicut ipse scribit) ad orationis placidum littus, quasi anchoræ fune restringeretur, cùm incessabili causarum sæcularium impulsu fluctuaret, concussámque sæculi actibus mentem inter eos quotidie per studiosæ lectionis roboraret alloquium. Horum ergo consortio non solùm à terrenis est munitus incursibus, verùm etiam ad cælestis vitæ exercitia magìs magísque succensus. Nam hortati sunt eum, ut librum beati Job, magnis involutum obscuritatibus, mysticâ interpretatione discuteret: neque negare potuit opus quod sibi fraternus amor multis utile futurum imponebat.

Sed eumdem librum, quomodò juxta litteram intellegendus, qualiter ad Christi & Ecclesiæ Sacramenta referendus, quo sensu unicuique fidelium sit aptandus, per triginta & quinque libros expositionis mirandâ ratione perdocuit. Quod videlicet opus in regiâ quidem urbe Apocrisiarius inchoavit; Romæ autem jam Pontifex factus implevit. Qui cùm esset adhuc regiâ in urbe positus, nascentem ibi novam hæresim de statu nostræ resurrectionis, cum ipso ex quo orta est, initio, juvante se gratiâ Catholicæ veritatis, attrivit. Siquidem Eutychius, ejusdem urbis Episcopus, corpus nostrum in illâ resurrectionis gloriâ impalpabile, ventis aëréque subtilius esse futurum: quod ille audiens, & ratione veritatis, & exemplo Dominicæ resurrectionis probavit hoc dogma orthodoxæ fidei omnimodis esse contrarium. Catholica etenim fides habet, quòd corpus nostrum in illâ immortalitatis gloriâ sublimatum, subtile quidem sit per effectum spiritalis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ: juxta exemplum Dominici corporis, de quo à mortuis suscitato, dicit ipse discipulis: Pàlpate & videte quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. In cujus adsertione fidei venerabilis Pater Gregorius in tantùm contra nascentem hæresim novam laborare contendit, tantâ hanc instantiâ, juvante etiam piissimo Impertore Tiberio Constantino, comminuit, ut nullus exinde sit inventus qui ejus resuscitator existeret. Alium quoque librum composuit egregium, qui vocatur *Pastoralis*, in quo manifestâ luce patefecit, quales ad Ecclesiæ regimen adsumi, qualiter ipsi rectores vivere, quâ discretione singulas quasque audientium instruere personas, & quantâ consideratione propriam quotidie debeant fragilitatem pensare. Sed & Homilias Evangelii numero quadraginta composuit, quas in duobus codicibus æquâ sorte distinxit. Libros etiam Dialogorum quatuor fecit, in quibus rogatu Petri Diaconi sui, virtutes Sanctorum quos in Italiâ clariores nosse vel audire poterat, ad exemplum vivendi posteris collegit: ut sicut in libris Expositionum suarum quibus sit virtutibus insudandum, edocuit, ità etiam descriptis Sanctorum miraculis, quæ virtutum earumdem sit claritas, ostenderet. Primam quoque & ultimam Ezechielis Prophetæ

partem, quæ videbantur obscuriores, per Homilias viginti & duas, quantùm lucis intùs habeant, demonstravit. Excepto libello Responsionum, quem ad interrogationes sancti Augustini, primi Anglorum gentis Episcopi scripsit, ut suprà docuimus, totum ipsum libellum his inserentes historiis; libello quoque Synodico, quem cum Episcopis Italiæ de necessariis Ecclesiæ causis utilissimum composuit, & familiaribus ad quosdam litteris. Quod eò magis mirum est, tot eum ac tanta condere volumina potuisse, quòd penè omni juventutis suæ tempore (ut verbis ipsius loquar) crebris viscerum doloribus cruciabatur, horis momentisque omnibus fractâ virtute stomachi lassescebat, lentis quoque, sed tamen continuis febribus anhelabat. Verùm inter hæc, dum solicitus pensaret quia Scripturâ teste, omnis filius qui recipitur, flagellatur; quò malis præsentibus duriùs deprimebatur, eò de æternâ certiùs præsumptione respirabat. Hæc quidem de immortali ejus sint dicta ingenio, quod nec tanto corporis potuit dolore restingui. Nam alii quidem Pontifices construendis ornandisque auro vel argento Ecclesiis operam dabant: hic autem totus erga animarum lucra vacabat. Quidquid pecuniæ habuerat, hoc sedulus dispergere ac dare pauperibus curabat, ut justitia ejus maneret in sæculum sæculi, & cornu ejus exaltaretur in gloriâ; itaut illud beati Job veraciter dicere posset: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi, eò quòd liberassem pauperem vociferantem & pupillum cui non esset adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Justitiâ indutus sum, & vestivit me sicut vestimento & diademate, judicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissimè investigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Et paulò pòst: Si negavi, inquit, quod volebant pauperibus, & oculos viduæ exspectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex eâ. Quia ab infantiâ meâ crevit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum. Ad cujus pietatis & justitiæ opus pertinet etiam hoc, quòd nostram gentem per Prædicatores, quos huc direxit, de denti-

bus antiqui hostis eripiens, æternæ libertatis fecit esse participem: cujus fidei & saluti congaudens, quámque dignâ laude commendans, ipse dixit in expositione beati Job: Ecce lingua Brittaniæ, quæ nihil aliud noverat quàm barbarum frendere, jamdudùm in divinis laudibus Hebræum cœpit *Alleluia* resonare. Ecce quondam tumidus, jam substratus Sanctorum pedibus servit Oceanus, ejúsque barbaros motus, quos terreni Principes edomare ferro nequiverant, hos pro divinâ formidine Sacerdotum ora simplicibus verbis ligant, & qui catervas pugnantium infidelis nequaquam metueret, jam nunc fidelis linguas humilium timet. Quia enim perceptis cælestibus verbis, clarescentibus quoque miraculis, virtus ei divinæ cognitionis infunditur, ejusdem divinitatis terrore refrænatur, ut pravè agere metuat, ac totis desideriis ad æternitatis gloriam venire concupiscat. Quibus verbis beatus Gregorius hoc quoque declarat, quòd sanctus Augustinus & socii ejus, non solâ prædicatione verborum, sed etiam cælestium ostensione signorum, gentem Anglorum ad agnitionem veritatis perducebant. Fecit inter alia beatus Papa Gregorius, ut in Ecclesiis sanctorum Apostolorum Petri & Pauli super corpora eorum Missæ celebrarentur. Sed & in ipsâ Missarum celebratione tria verba maximæ perfectionis plena superadjecit: Diésque nostros in tuâ pace disponas, atque ab æternâ damnatione nos eripi, & in electorum tuorum jubeas grege numerari. Rexit autem Ecclesiam temporibus Mauricii & Focatis. Secundo autem ejusdem Focatis anno transiens ex hac vitâ migravit ad veram quæ in cælis est vitam. Sepultus verò est corpore in Ecclesiâ beati Petri Apostoli, ante Secretarium, die quarto Iduum Martiarum, quandoque in ipso cum cæteris sanctæ Ecclesiæ Pastoribus resurrecturus in gloriâ: scriptúmque est in tumbâ ipsius Epitaphium hujusmodi:

Suscipe, terra, tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod valeas vivificante Deo.
Spiritus astra petit, leti nil jura nocebunt,
Cui vitæ alterius mors magis ipsa, via est.
Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulcro,
Qui innumeris semper vivit ubique bonis.

Esuriem dapibus superavit, frigora veste,
Atque animas monitis texit ab hoste sacris.
Implebátque actu, quicquid sermone docebat,
Esset ut exemplum, mystica verba loquens.
Ad Christum Anglos convertit pietate magistrâ,
Adquirens fidei agmina gente nova.
Hic labor, hoc studium, hæc tibi cura, hoc Pastor agebas,
Ut Domino offerres plurima lucra gregis.
Hísque Dei Consul factus lætare triumphis:
Nam mercedem operum jam sine fine tenes.

Nec silentio prætereunda opinio quæ de beato Gregorio, traditione majorum ad nos usque perlata est: quâ videlicet ex causâ admonitus, tam sedulam erga salutem nostræ gentis curam gesserit. Dicunt, quia die quadam cùm audientibus nuper mercatoribus multa venalia in forum fuissent conlata, multíque ad emendum confluxissent, & ipsum Gregorium inter alios advenisse, ac vidisse inter alia pueros venales positos, candidi corporis, ac venusti vultûs, capillorum quoque formâ egregiâ. Quos cùm aspiceret, interrogavit (ut aiunt) de quâ regione vel terrâ essent adlati. Dictumque est quòd de Brittaniâ insulâ, cujus incolæ tales essent aspectûs. Rursus interrogavit, utrùm iidem insulani, Christiani, an paganis adhuc erroribus essent implicati. Dictum est quòd essent pagani. At ille intimo ex corde longa trahens suspiria: Heu, proh dolor! inquit, quòd tàm lucidi vultûs homines tenebrarum auctor possidet, tantáque gratia frontispicii mentem ab internâ gratiâ vacuam gestat! Rursus ergo interrogavit, quod esset vocabulum gentis illius. Responsum est, quòd Angli vocarentur. Benè, inquit: nam & angelicam habent faciem, & tales Angelorum in cælis decet esse coheredes. Quod habet nomen ipsa provincia de quâ isti sunt adlati? Responsum est, quòd *Deiri* vocarentur iidem Provinciales. At ille: Benè, inquit, Deiri, de irâ eruti, & ad misericordiam Christi vocati. Rex provinciæ illius quomodò vocatur? Responsum est, quòd *Elle* diceretur. At ille adludens ad nomen ait: *Alleluia*, laudem Dei Creatoris illis in partibus oportet cantari. Accedénsque ad Pontificem Romanæ & Apostolicæ Sedis, (nondum enim

erat ipse Pontifex factus) rogavit ut genti Anglorum in Brittaniam aliquos verbi ministros, per quos ad Christum converteretur, mitteret; seipsum paratum esse in hoc opus Domino cooperante perficiendum, si tamen Apostolico Papæ, hoc ut fieret, placeret. Quod dum perficere non posset, (quia etsi Pontifex concedere illi quod petierat, voluit; non tamen cives Romani, ut tàm longè ab urbe secederet, potuêre permittere) mox ut ipse Pontificatûs officio functus est, perfecit opus diù desideratum: alios quidem Prædicatores mittens, sed ipse prædicationem ut fructificaret, suis exhortationibus ac precibus adjuvans. Hæc juxta opinionem quam ab antiquis accepimus, Historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserere opportunum duximus.

CAPUT II.

Ut Augustinus Brittonum Episcopos pro pace Catholicâ, etiam miraculo cælesti coram eis facto, monuerit; quave illos spernentes ultio secuta sit.

INTEREA' Augustinus adjutorio usus Edilberthi Regis, convocavit ad suum conloquium Episcopos sive Doctores proximæ Brittonum provinciæ, in loco qui usque hodie linguâ Anglorum *Augustineisac*, id est, robur Augustini, in confinio Huictiorum & Occidentalium Saxonum appellatur: cœpitque eis fraternâ admonitione suadere, ut pace Catholica secum habita, communem evangelizandi gentibus pro Domino laborem susciperent. Non enim Paschæ Dominicum diem suo tempore, sed à decimâ quartâ usque ad vicesimam Lunam observabant: quæ computatio octoginta quatuor annorum circulo continetur. Sed & alia plurima unitati Ecclesiasticæ contraria faciebant. Qui cùm longâ disputatione habitâ, neque precibus, neque hortamentis, neque increpationibus Augustini ac sociorum ejus adsensum præbere voluissent, sed suas potiùs traditiones universis, quæ per orbem sibi in Christo concordant, Ecclesiis præferrent, sanctus Pater Augustinus hunc laboriosi atque longi certaminis

minis finem fecit, ut diceret : Obsecremus Deum, qui habitare fecit unanimes in domo Patris sui, ut ipse nobis insinuare cælestibus signis dignetur, quæ sequenda traditio, quibus sit viis ad ingressum regni illius properandum. Adducatur aliquis æger, & per cujus preces fuerit curatus, hujus fides & operatio Deo devota atque omnibus sequenda credatur. Quod cùm adversarii inviti licet concederent, adlatus est quidam de genere Anglorum, oculorum luce privatus : qui cùm oblatus Brittonum Sacerdotibus, nil curationis vel sanationis horum ministerio perciperet; tandem Augustinus justâ necessitate compulsus, flectit genua sua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, deprecans ut visum cæco, quem amiserat, restitueret, & per inluminationem unius hominis corporalem, in plurimorum cordibus fidelium spiritalis gratiæ lucem accenderet. Nec mora, inluminatur cæcus, ac verus summæ lucis præco ab omnibus prædicatur Augustinus. Tum Brittones confitentur quidem intellexisse se veram esse viam justitiæ quam prædicaret Augustinus : sed non se posse absque suorum consensu ac licentiâ priscis abdicare moribus. Unde postulabant ut secunda Synodus pluribus advenientibus fieret. Quod cùm esset statutum, venerunt, ut perhibent, septem Brittonum Episcopi, & plures viri doctissimi, maximè de nobilissimo eorum Monasterio, quod vocatur linguâ Anglorum *Bancornaburcg*, cui tempore illo Dinooth Abbas præfuisse narratur, qui ad præfatum ituri Concilium, venerunt primò ad quemdam virum sanctum ac prudentem, qui apud eos anachoreticam ducere vitam solebat, consulentes, an ad prædicationem Augustini suas deserere traditiones deberent. Qui respondebat : Si homo Dei est, sequimini illum. Dixerunt : Et unde hoc possumus probare? At ille : Dominus (inquit) ait, Tollite jugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde. Si ergo Augustinus ille mitis est & humilis corde, credibile est quia jugum Christi & ipse portet, & nobis portandum offerat : sin autem immitis ac superbus est, constat quia non est de Deo, neque nobis ejus sermo curandus est. Qui rursus aiebant : Et unde vel hoc dinoscere valemus? Procurate, inquit, ut ipse

M

prior cum suis ad locum Synodi adveniat, & si vobis adpropinquantibus surrexerit, scientes quia famulus Christi est, obtemperanter illum audite: sin autem vos spreverit, nec coram vobis adsurgere voluerit, cùm sitis numero plures, & ipse spernatur à vobis. Fecerunt ut dixerat. Factúmque est, ut venientibus illis sederet Augustinus in sellâ. Quod illi videntes, mox in iram conversi sunt, eúmque notantes superbiæ, cunctis quæ dicebat, contradicere laborabant. Dicebat autem eis, quòd in multis quidem nostræ consuetudini, immò universalis Ecclesiæ contraria geritis: & tamen si in tribus his mihi obtemperare vultis; ut Pascha suo tempore celebretis; ut ministerium baptizandi, quo Deo renascimur, juxta morem sanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ compleatis; ut genti Anglorum unà nobiscum verbum Domini prædicetis: cætera quæ agitis, quamvis moribus nostris contraria, æquanimiter cuncta tolerabimus. At illi nihil horum se facturos, neque illum pro Archiepiscopo habituros esse respondebant: conferentes adinvicem, quia si modò nobis adsurgere noluit, quantò magis si ei subdi cœperimus, jam nos pro nihilo contemnet. Quibus vir Domini Augustinus fertur minitans prædixisse, quòd si pacem cum fratribus accipere nollent, bellum ab hostibus forent accepturi; & si nationi Anglorum noluissent viam vitæ prædicare, per horum manus ultionem essent mortis passuri. Quod ità per omnia (ut prædixerat) divino agente judicio patratum est. Siquidem post hæc ipse, de quo diximus, Rex Anglorum fortissimus Edilfridus, collecto grandi exercitu, ad civitatem Legionum, quæ à gente Anglorum *Legaacestir*, à Brittonibus autem rectiùs *Carlegion* appellatur, maximam gentis perfidæ stragem dedit. Cúmque bellum acturus videret Sacerdotes eorum, qui ad exorandum Deum pro milite bellum agente convenerant, seorsum in tutiore loco consistere, sciscitabatur qui essent ii, quídve acturi illò convenissent. Erant autem plurimi eorum de Monasterio *Bancor*, in quo tantus fertur fuisse numerus Monachorum, ut cùm in septem portiones esset cum præpositis sibi Rectoribus Monasterium divisum, nulla harum portio minùs quàm trecentos homines haberet,

qui omnes de labore manuum suarum vivere solebant. Horum ergo plurimi ad memoratam aciem, peracto jejunio triduano, cum aliis orandi causâ convenerunt, habentes defensorem nomine Brocmailum, qui eos intentos precibus à barbarorum gladiis protegeret. Quorum causam cùm intellexisset Rex Edilfridus, ait: Ergo si adversum nos ad Deum suum clamant, profectò & ipsi quamvis arma non ferant, contra nos pugnant qui adversis nos imprecationibus persequuntur. Itaque in hos primùm arma verti jubet, & sic ceteras nefandæ militiæ copias non sine magno exercitûs sui damno delevit. Exstinctos in eâ pugnâ ferunt, de his qui ad orandum venerunt, viros circiter mille ducentos, & solùm quinquaginta fugâ esse lapsos. Brocmailus ad primum hostium adventum cum suis terga vertens, eos quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladiis reliquit. Sícque completum est præsagium sancti Pontificis Augustini, quamvìs ipso jam multo antè tempore ad cælestia regna sublato, ut etiam temporalis interitûs ultionem sentirent perfidi, quòd oblata sibi perpetuæ salutis consilia spreverant.

CAPUT III.

Ut idem Mellitum ac Justum Episcopos fecerit; & de obitu ejus.

ANNO Dominicæ Incarnationis sexcentesimo quarto Augustinus Brittaniarum Archiepiscopus, ordinavit duos Episcopos, Mellitum videlicet & Justum: Mellitum quidem ad prædicandum provinciæ Orientalium Saxonum, qui Tamense fluvio dirimuntur à Cantiâ, & ipsi Orientali mari contigui, quorum Metropolis Lundonia civitas est, super ripam præfati fluminis posita, & ipsâ multorum emporium populorum terrâ marique venientium: in quâ videlicet gente tunc temporis Saberthus nepos Edelberthi ex sorore Riculâ regnabat, quamvìs sub potestate positus ejusdem Edelberthi, qui omnibus (ut suprà dictum est)

usque ad terminum Humbræ fluminis, Anglorum gentibus imperabat. Ubi verò & hæc provincia verbum veritatis prædicante Mellito accepit, fecit Rex Edelberthus in civitate Lundoniâ Ecclesiam sancti Pauli Apostoli, in quâ locum sedis Episcopalis & ipse & successores ejus haberent. Justum verò in ipsâ Cantiâ Augustinus ordinavit Episcopum in civitate *Doroverni*, quam gens Anglorum à primario quondam illius qui dicebatur *Rhof*, *Rhofescestre* cognominat. Distat autem à *Doroverni* millibus passuum fermè viginti quatuor ad Occidentem, in quâ Rex Edelberthus Ecclesiam beati Andreæ Apostoli fecit, qui etiam Episcopis utriusque hujus Ecclesiæ dona multa, sicut & Dorovernensis, obtulit: sed & territoria ac possessiones in usum eorum qui erant cum Episcopis, adjecit. Defunctus est autem Deo dilectus Pater Augustinus, & positum corpus ejus foras, juxta Ecclesiam beatorum Apostolorum Petri & Pauli, cujus suprà meminimus, quia ea necdum fuerat perfecta, nec dedicata. Mox verò ut dedicata est, intrò inlatum, in porticu illius Aquilonari decenter sepultum est: in quâ etiam sequentium Archiepiscoporum omnium sunt corpora tumulata, præter duorum tantummodò, id est, Theodori & Berthualdi, quorum corpora in ipsâ Ecclesiâ posita sunt, eò quòd prædicta porticus plura capere nequivit. Habet hæc in medio penè sui, altare in honorem beati Gregorii Papæ dedicatum, in quo per omne sabbatum, à Presbytero loci illius agendæ eorum solemniter celebrantur. Scriptum verò est in tumbâ ejusdem Augustini epitaphium hujuscemodi:

Hìc requiescit Domnus Augustinus Dorovernensis Archiepiscopus primus, qui olim hùc à beato Gregorio Romanæ urbis Pontifice, directus, & à Deo operatione miraculorum suffultus, Edilberthum Regem, ac gentem illius ab idolorum cultu ad Christi fidem perduxit, & completis in pace diebus officii sui, defunctus est septimo Kalendas Iunias, eodem Rege regnante.

CAPUT IV.

Ut Laurentius cum Episcopis suis Scottos unitatem sanctæ Ecclesiæ, & maximè in Pascha observando sequi monuerit, & ut Mellitus Romam venerit.

SUCCESSIT autem Augustino in Episcopatum Laurentius, quem ipse idcircò adhuc vivens ordinaverat, ne se defuncto status Ecclesiæ tam rudis vel ad horam pastore destitutus vacillare inciperet. In quo & exemplum sequebatur primi Pastoris Ecclesiæ, hoc est, beatissimi Apostolorum Principis Petri, qui fundatâ Romæ Ecclesiâ Christi Clementem sibi adjutorem evangelizandi, simul & successorem consecrasse perhibetur. Laurentius Archiepiscopatûs gradu potitus strenuissimè fundamenta Ecclesiæ, quæ nobiliter jacta vidit, augmentare, atque ad perfectum debiti culminis, & crebrâ voce sanctæ exhortationis, & continuis piæ operationis exemplis provehere curavit. Denique non solùm novæ quæ de Anglis erat collecta, Ecclesiæ curam gerebat, sed & veterum Brittaniæ incolarum, necnon & Scottorum, qui Hiberniam insulam Brittaniæ proximam incolunt, populis pastoralem impendere solicitudinem curabat. Siquidem ubi Scottorum in præfatâ ipsorum patriâ, quomodò & Brittonum in ipsâ Brittaniâ vitam ac professionem minùs Ecclesiasticam in multis esse cognovit, maximè quòd Paschæ solemnitatem non suo tempore celebrarent, sed (ut suprà docuimus) à decimâ-quartâ Lunâ usque ad vicesimam Dominicæ Resurrectionis diem observandum esse putarent; scripsit cum Coëpiscopis suis, exhortatoriam ad eos epistolam: obsecrans eos, & contestans unitatem pacis & Catholicæ observationis cum eâ quæ toto orbe diffusa est Christi Ecclesiâ, tenere; cujus videlicet epistolæ principium hoc est:

Dominis carissimis fratribus Episcopis, vel Abbatibus per universam Scottiam, Laurentius, Mellitus, & Justus Episcopi, servi servorum Dei. Dum nos Sedes Apostolica

more suo, sicut in universo orbe terrarum in his Occiduis partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret, atque in hanc insulam, quæ Brittania nuncupatur, contigit introisse antequàm cognosceremus: credentes quòd juxta morem universalis Ecclesiæ ingrederentur, in magnâ reverentiâ sanctitatis tam Brittones quàm Scottos venerati sumus; sed cognoscentes Brittones, Scottos meliores putavimus. Scottos verò per Daganum Episcopum in hanc, quàm superiùs memoravimus, insulam, & Columbanum Abbatem in Galliis venientem, nihil discrepare à Brittonibus in eorum conversatione didicimus. Nam Daganus Episcopus ad nos veniens, non solùm cibum nobiscum, sed nec in eodem hospitio quo vescebamur, sumere voluit. Misit idem Laurentius cum Coëpiscopis suis, etiam Brittonum Sacerdotibus litteras suo gradui condignas, quibus eas in unitate Catholicâ confirmare sategit. Sed quantùm hæc agendo profecerit, adhuc præsentia tempora declarant. His temporibus venit Mellitus, Lundoniæ Episcopus, Romam, de necessariis Ecclesiæ Anglorum cum Apostolico Papâ Bonifacio tractaturus. Et cùm idem Papa reverentissimus cogeret Synodum Episcoporum Italiæ, de vitâ Monachorum & quiete ordinaturus, & ipse Mellitus inter eos adsedit anno octavo Imperii Focatis Principis, Indictione decimâ tertiâ, tertiâ die Kalendarum Martiarum: ut quæque erant regulariter decreta, suâ quoque auctoritate subscribens confirmaret, ac Brittaniam rediens, secum Anglorum Ecclesiis mandanda atque servanda deferret; unà cum epistolis quas idem Pontifex Deo dilecto Archiepiscopo Laurentio, & Clero universo, similiter & Edilbertho Regi atque genti Anglorum direxit. Hic est Bonifacius, quartus à beato Gregorio Romanæ urbis Episcopus, qui impetravit à Focate Principe, donari Ecclesiæ Christi templum Romæ quod *Pantheon* vocabatur ab antiquis, quasi simulacrum esset omnium deorum: in quo ipse eliminatâ omni spurcitiâ, fecit Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis, atque omnium Martyrum Christi; ut exclusâ multitudine dæmonum, multitudo ibi Sanctorum memoriam haberet.

CAPUT V.

Ut defunctis Edilberctho & Saberctho Regibus, successores eorum idolatriam resuscitarint, ob quod & Melitus ac Iustus à Brittaniâ discesserint.

ANNO ab Incarnatione Dominicâ sexcentesimo decimo septimo (qui est annus vicesimus primus, ex quo Augustinus Episcopus cum sociis ad prædicandum genti Anglorum missus est) Edilberćthus Rex Cantuariorum, post regnum temporale, quod quinquaginta & sex annis gloriosissimè tenuerat, æterna cælestis regni gaudia subiit: qui tertius quidem in Regibus gentis Anglorum, cunctis Australibus, eorum provinciis qui Humbræ fluvio & contiguis ei terminis sequestrantur à Borealibus, imperavit; sed primus omnium cæli regna conscendit. Nam primus Imperium hujusmodi *Elli* Rex Australium Saxonum; secundus *Celin* Rex Occidentalium Saxonum, qui linguâ eorum *Ceanlin* vocabatur; tertius, ut dixi, Edilberćthus Rex Cantuariorum; quartus *Redualt* Rex Orientalium Anglorum, qui etiam vivente Edilberćtho eidem suæ genti ducatum præbebat, obtinuit; quintus Eduinus Rex Nordanhymbrorum gentis, id est, ejus quæ ad Borealem Humbræ fluminis plagam inhabitat, majore potentiâ cunctis qui Brittaniam incolunt, Anglorum pariter & Brittonum populis præfuit, præter Cantuariis tantùm; necnon & Mevanias Brittonum insulas, quæ inter Hiberniam & Brittaniam sitæ sunt, Anglorum subjecit Imperio; sextus Oswaldus & ipse Nordanhymbrorum Rex Christianissimus, iisdem finibus regnum tenuit; septimus Oswi frater ejus, æqualibus penè terminis regnum nonnullo tempore coërcens, Pictorum quoque atque Scottorum gentes, quæ Septemtrionales Brittaniæ fines tenent, maximâ ex parte prædomuit, ac tributarias fecit. Sed hæc postmodùm. Defunctus verò est Rex Edilberćthus die vigesimâ quartâ mensis Februarii, post viginti & unum annos acceptæ fidei, atque in porticu sancti Martini, intra Ecclesiam

beatorum Apostolorum Petri & Pauli sepultus, ubi & Berčta Regina condita est. Qui inter cætera bona, quæ genti suæ consulendo conferebat, etiam decreta illi judiciorum, juxta exempla Romanorum, cum consilio sapientium constituit: quæ conscripta Anglorum sermone hactenùs habentur, & observantur ab eâ: in quibus primitùs posuit, qualiter id emendare deberet, qui aliquid rerum vel Ecclesiæ, vel Episcopi, vel reliquorum ordinum furto auferret: volens scilicet tuitionem eis, quos & quorum doctrinam susceperat, præstare. Erat autem idem Edilberčthus filius Hirminrici, cujus pater Octa, cujus pater Orric, cognomento *Oisc*, à quo Reges Cantuariorum solent *Oiscingas* cognominari. Cujus pater *Hengist*, qui cum filio suo *Oisc* invitatus à Vurtigerio Brittaniam primus intravit, ut suprà retulimus. At verò post mortem Edilberčthi, cùm filius ejus Eadbaldus regni gubernacula suscepisset, magno tenellis adhuc ibi Ecclesiæ crementis detrimento fuit. Siquidem non solùm Christi fidem recipere noluerat, sed & fornicatione pollutus est tali, qualem nec inter gentes auditam Apostolus testatur, itaut uxorem patris haberet. Quo utroque scelere occasionem dedit ad priorem vomitum revertendi, iis qui sub imperio sui parentis vel favore, vel timore regio, fidei & castimoniæ jura susceperant. Nec supernæ flagella districtionis perfido Regi castigando & corrigendo defuere. Nam crebrâ mentis vesaniâ, & spiritûs immundi invasione premebatur. Auxit autem procellam hujusce perturbationis, etiam mors Saberčti Regis Orientalium Saxonum, qui ubi regna perennia petens, tres filios suos, qui pagani perduraverant, regni temporalis heredes reliquit, cœperunt illi mox idolatriæ, quam vivente eo aliquantulùm intermisisse videbantur, palàm servire, subjectísque populis idola colendi liberam dare licentiam. Cúmque viderent Pontificem celebratis in Ecclesiâ Missarum sollemniis, Eucharistiam populo dare, dicebant (ut vulgò fertur) ad eum barbarâ inflati stultitiâ: Quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & Patri nostro Saba (sic namque eum appellare consueverant) dabas, & populo adhuc dare in Ecclesiâ non desistis? Quibus ille respondebat: Si vultis ablui illo fonte salutari

ſalutari quo pater veſter ablutus eſt, poteſtis etiam panis ſancti, cui ille participabat, eſſe participes: ſin autem lavacrum vitæ contemnitis, nullatenùs valetis panem vitæ percipere. At illi, Nolumus, inquiunt, fontem illum intrare, quia nec opus illo nos habere novimus, ſed tamen pane illo refici volumus. Cúmque diligenter ac ſæpe ab illo eſſent admoniti, nequaquàm fieri poſſe ut abſque purgatione ſacroſanctâ quis oblationi ſacroſanctæ communicaret, ad ultimum furore commoti aiebant. Si non vis adſentiri nobis in tam facili causâ quam petimus, non poteris jam in noſtrâ provinciâ demorari. Et expulerunt eum, ac de ſuo regno cum ſuis abire juſſerunt. Qui expulſus inde, venit Cantiam, tractaturus cum Laurentio & Juſto Coëpiſcopis, quid in his eſſet agendum. Decretúmque eſt communi conſilio, quia ſatius eſſet ut omnes patriam redeuntes, liberâ ibi mente Domino deſervirent, quàm inter rebelles fidei barbaros ſine fructu reſiderent. Diſceſſere itaque primò Mellitus ac Juſtus, atque ad partes Galliæ ſeceſſere, ibi rerum finem exſpectare diſponentes. Sed non multo tempore Reges qui præconem veritatis à ſe depulerant, dæmonicis cultibus impunè ſerviebant. Nam egreſſi contra gentem Geniſſorum in prælium, omnes pariter cum ſuâ militiâ corruerunt, nec (licèt auctoribus perditis) excitatum ad ſcelera vulgus potuit corrigi, atque ad ſimplicitatem fidei & caritatis quæ eſt in Chriſto, revocari.

CAPUT VI.

Ut correptus ab Apoſtolo Petro Laurentius Eodbaldum Regem ad Chriſtum converterit, qui mox Mellitum & Iuſtum ad prædicandum revocaverit.

CUM verò & Laurentius Mellitum Juſtumque ſecuturus, ac Brittaniam eſſet relicturus, juſſit ipsâ ſibi nocte in Eccleſiâ beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, de quâ frequenter jam diximus, ſtratum parari, in quo cùm poſt multas preces ac lacrymas ad Dominum pro ſtatu Eccleſiæ fuſas,

ad quiescendum membra posuisset, atque obdormisset, apparuit ei beatissimus Apostolorum Princeps, & multo illum tempore secretæ noctis flagellis acrioribus afficiens, suscitabatur Apostolicâ districtione, quare gregem quem sibi ipse crediderat, relinqueret, vel cui Pastorum oves Christi in medio luporum positas fugiens ipse dimitteret. An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro pàrvulis Christi, quos mihi in indicium suæ dilectionis commendaverat, vincula, verbera, carceres, adflictiones, ipsam postremò mortem, mortem autem crucis, ab infidelibus & inimicis Christi ipse cum Christo coronandus pertuli. His beati Petri flagellis simul & exhortationibus animatus famulus Christi Laurentius, mox manè facto venit ad Regem, & retecto vestimento, quantis esset verberibus laceratus, ostendit. Qui multùm miratus, & inquirens quis tanto viro tales ausus esset plagas infligere: ut audivit, quia causâ suæ salutis Episcopus ab Apostolo Christi tanta esset tormenta plagásque perpessus, extimuit multùm; atque anathematizato omni idolatriæ cultu, abdicato connubio non legitimo, suscepit fidem Christi, & baptizatus, Ecclesiæ rebus quantùm valuit, in omnibus consulere ac favere curavit. Misit etiam Galliam, & revocavit Mellitum & Justum, eósque ad suas Ecclesias liberè restituendas redire præcepit: qui post annum ex quo abierant, reversi sunt; & Justus quidem ad civitatem *Rhofi*, cui præfuerat, rediit, Mellitum verò Londonienses Episcopum recipere noluerunt, idolatris magìs Pontificibus servire gaudentes. Non enim tanta erat ei, quanta patri ipsius regni potestas, ut etiam nolentibus ac contradicentibus paganis Antistitem suæ posset Ecclesiæ reddere. Verumtamen ipse cum suâ gente, ex quo ad Dominum conversus est, divinis se studuit mancipare præceptis. Denique & in Monasterio beatissimi Apostolorum Principis, Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis fecit, quam consecravit Archiepiscopus Mellitus.

CAPUT VII.

Ut Mellitus Episcopus flammas ardentis suæ civitatis orando restinxerit.

HOc enim regnante Rege beatus Archiepiscopus Laurentius regnum cæleste conscendit, atque in Ecclesiâ & Monasterio sancti Apostoli Petri juxta prædecessorem suum Augustinum sepultus est die quarto Nonarum Februariarum: postquàm * Mellitus, qui erat Lundoniæ Episcopus, sedem Dorovernensis Ecclesiæ tertius ab Augustino suscepit: Justus autem adhuc superstes Rhofensem regebat Ecclesiam, qui cùm magnâ Ecclesiam Anglorum curâ ac labore gubernarent, susceperunt scripta exhortatoria à Pontifice Romanæ & Apostolicæ Sedis Bonifacio, qui post Deusdedit Ecclesiæ præfuit, anno Incarnationis Dominicæ sexcentesimo decimo nono. * Erat autem Mellitus corporis quidem infirmitate, id est, podagrâ gravatus, sed mentis gressibus sanus alacriter terrena quæque transiliens, atque ad cælestia semper amanda, petenda, & quærenda pervolans. Erat carnis origine nobilis, sed culmine mentis nobilior. Denique ut unum virtutis ejus (unde cætera intellegi possint) testimonium referam; tempore quodam civitas Dorovernensis per culpam incuriæ igne correpta, crebrescentibus cœpit flammis consumi: quibus cùm nullo aquarum injectu posset aliquis obsistere, jámque civitatis esset pars vastata non minima, atque ad episcopium furens se flamma dilataret, confidens Episcopus in divinum, ubi humanum deerat, auxilium, jussit se obviàm sævientibus, & huc illúcque volantibus ignium globis efferri. Erat autem eò loci ubi flammarum impetus maximè incumbebat, martyrium beatorum quatuor Coronatorum. Ibi perlatus obsequentum manibus Episcopus, cœpit orando periculum infirmus abigere, quod firma fortium manus multùm laborando nequiverat. Nec mora, ventus qui à meridie flans, ubi incendia sparserat, contra meridiem reflexus, primò vim sui furoris à læsione loco-

* *utr. leg.* post quem.

* *Labbaus legit 618. ut opinor, malè.*

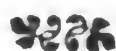
rum quæ contra erant, abstraxit, ac mox funditùs quiescendo, flammis pariter sopitis atque exstinctis compescuit. Et quia vir Dei igne divinæ caritatis fortiter ardebat, qui tempestates aëriarum potestatum à suâ suorúmque læsione crebris orationibus vel exhortationibus repellere consueverat, merito ventis flammísque mundialibus prævalere, & ne sibi suísque nocerent, obtinere poterat. Et hic ergo postquàm annis quinque rexit Ecclesiam; Eodbaldo regnante migravit ad cælos, sepultúsque est cum patribus suis in supradicto Monasterio & Ecclesiâ beatissimi Apostolorum Principis, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo vicesimo quarto, die octavo Kalendarum Martiarum.

CAPUT VIII.

Ut Bonifacius Papa Justo successori ejus Pallium & epistolam miserit.

CUI statim successit in Pontificatum Justus, qui erat Rhofensis Ecclesiæ Episcopus. Illi autem Ecclesiæ Romanum propè consecravit Episcopum, datâ sibi ordinandi Episcopos auctoritate à Pontifice Bonifacio, quem successorem fuisse Deusdedit suprà meminimus; cujus auctoritatis ista est forma: Dilectissimo fratri Justo, Bonifacius. Quàm devotè, quámque etiam vigilanter pro Christi Evangelio elaboraverit vestra Fraternitas, non solùm epistolæ à vobis directæ tenor, immò indulta desuper operi vestro perfectio indicavit. Nec enim omnipotens Deus aut sui nominis sacramentum, aut vestri fructum laboris deseruit, dum ipse Prædicatoribus Evangelii fideliter repromisit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Quod specialiter injuncto vobis ministerio ejus clementia demonstravit, aperiens corda gentilium ad suscipiendum prædicationis vestræ singulare mysterium. Magno enim præmio fatigiorum vestrorum delectabilem cursum, bonitatis suæ suffragiis inlustravit, dum creditorum vobis talentorum fidelissimæ negotiationis officiis, uberem fructum impendens,

ei, quod signare possetis multiplicatis generationibus præparavit. Hócque etiam illâ vobis repensatione conlatum est, quâ injuncto ministerio jugiter persistentes, laudabili patientiâ redemptionem gentis illius exspectatis, & vestris ut proficerent meritis, eorum est salvatio propinata; dicente Domino: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Salvati ergo estis spe patientiæ, & tolerantiæ virtute, ut infidelium corda naturali ac superstitioso morbo purgata, sui consequerentur misericordiam Salvatoris. Susceptis namque apicibus filii nostri Adulvaldi Regis, reperimus quantâ sacri eloquii eruditione, ejus animum ad veræ conversionis, & indubitatæ fidei credulitatem, Fraternitas vestra perduxerit. Quâ ex re de longanimitate clementiæ cælestis certam adsumentes fiduciam, non solùm suppositarum ei gentium plenissimam salutem, immò quoque vicinarum, vestræ prædicationis ministerio credimus subsequendum: quatenùs (sicut scriptum est) consummati operis vobis merces à retributore omnium bonorum Domino tribuatur. Et verè per omnem terram exisse sonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum, universalis gentium confessio suscepto Christianæ sacramento fidei protestetur. Pallium prætereà per latorem præsentium Fraternitati tuæ, benignitatis studiis invitati direximus, quod videlicet tantùm in sacrosanctis mysteriis celebrandis licentiam utendi imperavimus: concedentes etiam tibi, ordinationes Episcoporum, exigente opportunitate, Domini præveniente misericordiâ celebrare: itaut Christi Evangelium plurimorum adnunciatione, in omnibus gentibus quæ necdum conversæ sunt, dilatetur. Studeat ergo tua Fraternitas, hoc quod Sedis Apostolicæ humanitatis percepit, intemeratâ mentis sinceritate servare. Intendens cujus rei similitudine tam præcipuum indumentum humeris tuis bajulandum susceperis. Talémque te Domini imploratâ clementiâ exhibendum stude, ut indulti muneris præmia cum certitudine, sed cum commodis animarum, ante tribunal summi & venturi Judicis repræsentes. Deus te incolumem custodiat, dilectissime Frater.

CAPUT IX.

De Imperio Regis Eduini, & ut veniens ad evangelizandum ei Paulinus, primò filiam ejus cum aliis, fidei Christianæ Sacramentis imbuerit.

QUo tempore etiam gens Nordanhymbrorum, hoc est, ea natio Anglorum, quæ ad Aquilonarem Humbræ fluminis plagam habitabat, cum Rege suo Eduino, verbum fidei prædicante Paulino, cujus suprà meminimus, suscepit. Cui videlicet Regi in auspicium suscipiendæ fidei, & regni cælestis, potestas etiam terreni creverat Imperii: itaut, quod nemo Anglorum ante eum, omnes Brittaniæ fines, quà vel ipsorum, vel Brittonum provinciæ habitant, sub ditione acceperit. Quin & Mevanias insulas (sicut & suprà docuimus) imperio subjugavit Anglorum: quarum prior quæ ad Austrum est, & situ amplior, & frugum proventu atque ubertate felicior, nongentarum sexaginta familiarum mensuram, juxta æstimationem Anglorum; secunda trecentorum & ultrà spatium tenet. Huic autem genti occasio fuit percipiendæ fidei, quòd præfatus Rex ejus, cognâtione junctus est Regibus Cantuariorum, acceptâ in conjugem Edilburge filiâ Edilberchi Regis, quæ alio nomine *Tate* vocabatur. Hujus consortium cùm primò ipse missis procis à fratre ejus Eodbaldo, qui tunc regno Cantuariorum præerat, petierat: responsum est, non esse licitum, Christianam virginem pagano in conjugem dari, ne fides & Sacramenta cælestis Regis, consortio profanarentur Regis, qui veri Dei cultûs esset prorsùs ignarus. Quæ cùm Eduino verba nuncii referrent, promisit se nihil omnimodis contrarium Christianæ fidei, quam virgo colebat, esse facturum: quin potiùs permissurum ut fidem cultúmque suæ religionis cum omnibus qui secum venissent, viris sive feminis, Sacerdotibus seu ministris more Christiano servaret. Neque abnegavit se etiam eandem subiturum esse religionem; si tamen examinata à prudentibus sanctior ac Deo dignior posset inveniri. Itaque promittitur

virgo, atque Eduino mittitur, & juxta quod dispositum fuerat, ordinatur Episcopus vir Deo dilectus Paulinus, qui cum illâ veniret; eámque, & comites ejus, ne paganorum possent societate pollui, quotidianâ exhortatione, & Sacramentorum cælestium celebratione confirmaret. Ordinatus est autem Paulinus Episcopus à Justo Archiepiscopo, sub die duodecimâ Kalendarum Augustarum, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo vicesimo quinto: & sic cum præfatâ virgine ad Regem Eduinum quasi comes copulæ carnalis advenit. Sed ipse potiùs toto animo intendens, ut gentem quam adibat, ad agnitionem veritatis advocans, juxta vocem Apostoli, uni viro sponso virginem castam exhiberet Christo. Cúmque in provinciam venisset, laboravit multùm, ut eos qui secum venerant, ne à fide discederent, Domino adjuvante contineret, & aliquos (si fortè posset) de paganis ad fidei gratiam prædicando converteret. Sed sicut Apostolus ait: Quamvis multo tempore illo laborante in verbo Deus sæculi hujus excæcavit mentes infidelium, ne eis fulgeret illuminatio Evangelii gloriæ Christi. Anno autem sequente venit in provinciam quidam sicarius, vocabulo *Eumerus*, missus à Rege Occidentalium Saxonum, nomine *Cuichelmo*, sperans se Regem Eduinum regno simul & vitâ privaturum: qui habebat sicam bicipitem toxicatam; ut si ferri vulnus minùs ad mortem Regis sufficeret, peste juvaretur veneni. Pervenit autem ad Regem primo die Paschæ, juxta amnem Doruventionem, ubi tunc erat villa regalis; intravitque quasi nuncium domini sui referens: & cùm simulatam legationem ore astuto volveret, exsurrexit repentè, & evaginatâ sub veste sicâ, impetum fecit in Regem. Quod cùm videret Lilla minister Regis amicissimus, non habens scutum ad manum quo Regem à nece defenderet, mox interposuit corpus suum ante ictum pungentis: sed tantâ vi hostis ferrum infixit, ut per corpus militis occisi etiam Regem vulneraret. Qui cùm mox undique gladiis impeteretur, in ipso tumultu etiam alium de militibus, cui nomen erat *Fredheri*, sicâ nefandâ peremit. Eâdem autem nocte sacrosanctâ Dominicæ Paschæ pepererat Regina filiam Regi, cui nomen *Eansled*. Cúmque idem Rex præsente

Paulino Episcopo, gratias ageret diis suis pro natâ sibi filiâ, contrà Episcopus gratias cœpit agere Domino Christo, Regíque adstruere, quòd ipse precibus suis apud illum obtinuerit, ut Regina sospes & absque dolore gravi sobolem procrearet. Cujus verbis delectatus Rex, promisit se abrenunciatis idolis Christo serviturum, si vitam sibi & victoriam donaret pugnanti adversus Regem, à quo homicida ille, qui eum vulneraverat, missus est: & in pignus promissionis implendæ, eandem filiam Christo consecrandam Paulino Episcopo adsignavit; quæ baptizata est die sancto Pentecostes, prima de gente Nordanhymbrorum, cum duodecim aliis de familiâ ejus. Quo tempore curatus à vulnere sibi pridem inflicto, Rex collecto exercitu venit adversus Regem Occidentalium Saxonum, ac bello inito, universos quos in necem suam conspirasse didicerat, aut occidit, aut in deditionem recepit. Sicque victor in patriam reversus, non statim & inconsultè sacramenta fidei Christianæ percipere voluit: quamvìs nec idolis ultrà servivit, ex quo se Christo serviturum esse promiserat. Verùm primò diligentiùs ex eo tempore, & ab ipso venerabili viro Paulino rationem fidei ediscere, & cum suis Primatibus quos sapientiores noverat, curavit conferre, quid de iis agendum arbitrarentur. Sed & ipse cùm esset vir naturâ sagacissimus, sæpe diù solus residens, ore quidem tacito, sed in intimis cordis multa secum conloquens, quid sibi esset faciendum, quæ religio servanda tractabat.

CAPUT X.

Ut Papa Bonifacius eumdem Regem missis litteris sit hortatus ad fidem.

QUo tempore exhortatorias ad fidem litteras à Pontifice Sedis Apostolicæ Bonifacio accepit, quarum ista est forma:

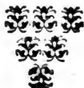
Exemplar

Exemplar epistolæ beatissimi & Apostolici Papæ urbis Romæ Bonifacii, directæ viro glorioso Eduino Regi Anglorum.

VIRO glorioso Eduino Regi Anglorum, Bonifacius Episcopus servus servorum Dei. Licèt summæ divinitatis potentia humanæ locutionis officiis explanari non valeat, quippe quæ sui magnitudine ita invisibili atque investigabili æternitate consistit, ut eam nulla ingenii sagacitas, quanta sit, comprehendere disserereque sufficiat: quia tamen ejus humanitas ad insinuationem sui reseratis cordis januis, quæ de semetipsâ proferantur, secretâ humanis mentibus inspiratione clementer infundit; ad adnunciandam vobis plenitudinem fidei Christianæ, sacerdotalem curavimus sollicitudinem prærogare, ut perinde Christi Evangelium, quod Salvator noster omnibus præcepit gentibus prædicari, vestris quoque sensibus inserentes, salutis vestræ remedio propinentur. Supernæ igitur majestatis clementiæ, quæ cuncta solo verbo præceptionis suæ condidit & creavit, cælum videlicet & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, dispositis ordinibus quibus subsisterent, coæterni Verbi sui consilio, & sancti Spiritûs unitate dispensans, hominem ad imaginem & similitudinem suam ex limo terræ plasmatum constituit, eique tantam præmii prærogativam indulsit, ut eum cunctis præponeret, atque servato tempore præceptionis, æternitatis subsistentiâ præmuniret. Hunc ergo Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, quod est individua Trinitas, ab ortu Solis usque ad occasum, humanum genus, quippe ut creatorem omnium, atque factorem suum salutiferâ confessione fide veneratur & colit: cui etiam summitates imperii rerúmque potestates submissæ sunt, quia ejus dispositione omnium prælatio regnorum conceditur. Ejus ergo bonitatis misericordia totius creaturæ suæ dilatandæ subsidio, etiam in extremitate terræ, positarum gentium corda frigida, sancti Spiritus fervore in sui quoque agnitione mirabiliter est dignata succendere. Quæ enim in gloriosi filii nostri Audobaldi Regis, gentibúsque ei subpositis inlustratione, cle-

mentia Redemptoris fuerit operata, pleniùs ex vicinitate locorum vestram gloriam conjicimus cognovisse. Ejus ergo mirabile donum, & in vobis certâ spe, cælesti longanimitate conferri confidimus. Cùm profectò gloriosam conjugem vestram, quæ vestri corporis pars esse dignoscitur, æternitatis præmio per sacri baptismatis regenerationem inluminatam agnovimus. Unde præsenti stylo gloriosiùs vos adhortandos cum omni affectu intimæ caritatis curavimus; quatenùs abominatis idolis, eorúmque cultu, spretísque fanorum fatuitatibus, & auguriorum deceptibilibus blandimentis, credatis in Deum Patrem omnipotentem, ejúsque Filium Jesum Christum, & Spiritum sanctum, & credentes, à diabolicæ captivitatis nexibus, sanctæ & individuæ Trinitatis cooperante potentiâ absoluti, æternæ vitæ possitis esse participes. Quantâ autem reatitudinis culpâ teneantur obstricti hi qui idolatriarum perniciosissimam suppositionem colentes amplectuntur, eorúmque quos colunt, exempla perditionis insinuant; unde de eis per Psalmistam dicitur: Omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit. & iterum: Oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt; nares habent, & non odorabunt; manus habent, & non palpabunt; pedes habent, & non ambulabunt: similes ergo efficiuntur his qui spem confidentiæ ponunt in eis. Quomodò enim juvandi quemlibet possunt habere virtutem hi, qui ex corruptibili materiâ inferiorum etiam, subpositorúmque tibi manibus construuntur? quibus videlicet artificium humanum adcommodans eis inanimatam membrorum similitudinem contulisti? qui nisi à te moti fuerint, ambulare non poterunt; sed tanquam lapis in uno loco positus, ita constricti, nihilque intellegentiæ habentes, ipsáque insensibilitate obruti, nullam neque lædendi neque juvandi facultatem adepti sunt? Quâ ergo mentis deceptione eos deos, quibus vos ipsi imaginem corporis tradidistis, colentes sequimini, judicio discreto reperire non possumus. Unde oportet vos suscepto signo sanctæ crucis, per quod humanum genus redemptum est, execrandam diabolicæ versutiæ subplantationem, qui divinæ bonitatis operibus invidus æmulúsque consistit, à cordibus vestris abjicere, injectísque manibus hos, quos

catenùs materiæ compage vobis deos fabricastis, confringendos diminuendósque summoperè procurare. Ipsa enim eorum dissolutio corruptióque, quæ nunquam viventem spiritum habuit, nec sensibilitatem à suis factoribus potuit quolibet modo suscipere, vobis patenter insinuat quàm nihil erat quod eatenùs colebatis: dum profectò meliores vos qui spiritum viventem à Domino percepistis, eorum constructioni nihilominùs existatis: quippe quos Deus omnipotens exprimi hominis quem plasmavit cognatione deductus, per sæcula innumerabilibus propaginibus pullulare constituit. Accedite ergo ad agnitionem ejus qui vos creavit, qui in vobis vitæ insufflavit spiritum, qui pro vestrâ redemptione Filium suum unigenitum misit, ut vos ab originali peccato eriperet, & ereptos de potestate diabolicæ nequitiæ, cælestibus præmiis numeraret. Suscipite verba Prædicatorum, & Evangelium Dei quod vobis adnunciant; quatenùs credentes (sicut sæpius dictum est) in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum ejus Filium, & in Spiritum sanctum, & inseparabilem Trinitatem; fugatis dæmoniorum sensibus, expulsáque à vobis sollicitatione venenosi & deceptibilis hostis, per aquam & Spiritum sanctum renati, ei cui credideritis, in splendore gloriæ sempiternæ cohabitare, ejus opitulante munificentiâ valeatis. Prætereà benedictionem protectoris vestri beati Petri Apostolorum Principis vobis direximus; id est, camisiam cum ornaturâ in auro unam, & lænam ancirianam unam: quod petimus, ut eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.

CAPUT XI.

Ut conjugem ipsius, per epistolam, salutis illius sedulam agere curam monuerit.

AD conjugem quoque ejus Edilbergam ejusmodi litteras idem Pontifex misit.

Exemplar epistolæ beatissimi & Apostolici Bonifacii Papæ urbis Romæ, directæ Edilbergæ Reginæ Eduini Regis.

DOMINÆ gloriosæ filiæ Edilbergæ Reginæ, Bonifacius Episcopus servus servorum Dei. Redemptoris nostri benignitas humano generi quod pretiosi sanguinis sui effusione à vinculis diabolicæ captivitatis eripuit, multæ providentiæ quibus salvaretur, propinavit remedia; quatenùs sui nominis agnitionem diverso modo gentibus innotescens, Creatorem suum suscepto Christianæ fidei agnoscerent sacramento. Quod quidem in vestræ gloriæ sensibus cælesti conlatum munere mystica regeneratio vestræ purgationis patenter innuit. Magno ergo largitatis Dominicæ beneficio mens nostra gaudio exultavit, quod scintillam orthodoxæ religionis in vestri dignatus est conversione succendere. Ex quâ re non solùm gloriosi conjugis vestri, imò totius gentis subpositæ vobis intellegentiam in amorem sui faciliùs inflammaret. Didicimus namque referentibus his, qui ad nos gloriosi filii nostri Audubaldi Regis laudabilem conversionem nunciantes pervenerunt, quòd etiam vestra gloria Christianæ fidei suscepto mirabili sacramento piis & Deo placitis operibus enitescat, ab idolorum etiam cultu, seu fanorum, auguriorúmque inlecebris se diligenter abstineat, & ita in amore sui Redemptoris immutilatâ devotione persistens invigilet, ut ad dilatandam Christianam fidem incessabiliter non desistat operam commodare: cúmque de glorioso conjuge vestro paterna caritas sollicitè perquisisset, quòd eatenùs abominandis

idolis serviens, ad suscipiendam vocem Prædicatorum suam distulerit obedientiam exhibere. Quâ ex re non modica nobis amaritudo congesta est, ab eo quòd pars corporis vestri ab agnitione summæ & individuæ Trinitatis remansit extranea. Unde de paternis officiis vestræ gloriosæ Christianitati nostram commonitionem non distulimus conferendam; adhortantes, quatenùs divinæ inspirationis imbuta subsidiis, importunè & opportunè agendum non differas: ut & ipse Salvatoris nostri Domini Jesu Christi cooperante potentiâ Christianorum numero copuletur; ut perinde intemerato societatis fœdere jura teneas maritalis consortii. Scriptum namque est: Erunt duo in carne unâ. Quomodò ergo unitas vobis conjunctionis inesse dici poterit, si à vestræ fidei splendore interpositis detestabilis erroris tenebris remanserit ille alienus? Unde orationi continuò insistens, à longanimitate cælestis clementiæ inluminationis illius beneficia impetrare non desinas: ut videlicet quos copulatio carnalis affectûs unum quodammodò corporis exhibuisse monstratur, hos quoque unitas fidei etiam post hujus vitæ transitum in perpetuâ societate conservet. Insiste ergo, gloriosa filia, & summis conatibus duritiam cordis ipsius religiosà divinorum præceptorum insinuatione mollire summoperè dematura: infundens sensibus ejus, quantùm sit præclarum quod credendo suscepisti mysterium, quantúmve sit admirabile quod renata præmium consequi meruisti. Frigiditatem cordis ipsius, sancti Spiritûs adnunciatione succende; quatenùs amoto torpore perniciosissimi cultûs, divinæ fidei calor ejus intellegentiam tuarum exhortationum frequentatione succendat, ut profectò sacræ Scripturæ testimonium per te expletum indubitanter perclareat. Salvabitur vir infidelis per mulierem fidelem. Ad hoc enim misericordiam Dominicæ pietatis consecuta es, ut fructum fidei creditorúmque tibi beneficiorum Redemptori tuo multiplicem resignares. Quod equidem suffragante præsidio benignitatis ipsius, ut explere valeas, assiduis non desistimus precibus postulare. His ergo præmissis, paternæ vobis dilectionis exhibentes officia, hortamur, ut nos, repertâ portitoris occasione, de his quæ per vos superna potentia mirabiliter in conversatione conjugis

vestri, submissæque vobis gentis, dignatus fuerit operari, prosperis quantociùs nunciis reveletis: quatenùs solicitudo nostra, quæ de vestri vestrorúmque omnium animæ salute optabilia desideranter exspectat, vobis nunciantibus reveletur, inlustrationémque divinæ propitiationis in vobis diffusam opulentiùs agnoscentes, hilari confessione largitori omnium bonorum Deo & beato Petro Apostolorum Principi uberes meritò gratias exsolvamus. Præterea benedictionem protectoris vestri beati Petri Apostolorum Principis vobis direximus; id est, speculum argenteum, & pectinem eboreum inauratum: quod petimus, ut eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.

CAPUT XII.

Ut Eduinus per visionem quondam sibi exuli ostensam, sit ad credendum provocatus.

HÆc quidem memoratus Papa Bonifacius de salute Regis Eduini ac gentis ipsius, litteris agebat. Sed & oraculum cæleste quod illi quondam exulanti apud Redualdum Regem Anglorum pietas divina revelare dignata est, non minimùm ad suscipienda vel intellegenda doctrinæ monita salutaris sensum illius juvit. Cùm ergo videret Paulinus difficulter posse sublimitatem animi regalis, ad humilitatem viæ salutaris, & suscipiendum mysterium vivificæ crucis inclinari, ac pro salute ipsius, simul & gentis cui præerat, & verbo exhortationis apud homines, & apud divinam pietatem verbo deprecationis ageret; tandem (ut verisimile videtur) didicit in spiritu, quod vel quale esset oraculum Regi quondam cælitus ostensum. Nec exinde distulit quin continuò Regem ammoneret explere votum, quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat, si temporis illius ærumnis exemptus, ad regni fastigia perveniret. Erat autem oraculum hujusmodi: Cùm persequente illum Edilfrido, qui ante eum regnavit, per diversa occultus loca vel regna, multo annorum tempore profugus vagaretur; tandem venit

ad Regem Redualdum, obsecrans ut vitam suam à tanti persecutoris insidiis tutando servaret: qui libenter eum excipiens, promisit se quæ petebat, esse facturum. At postquàm Edilfridus in hac eum provincia apparuisse, & apud Regem illius familiariter cum sociis habitare cognovit, misit nuncios, qui Redualdo pecuniam multam pro nece ejus offerrent: neque aliquid profecit. Misit secundò, misit tertiò, & copiosiora auri & argenti dona offerens, & bellum insuper illi si contemneretur, indicens Qui vel minis fractus, vel corruptus muneribus, cessit deprecanti, ut sive occidere se Eduinum, seu legatariis tradere promisit. Quod ubi fidelissimus quidam amicus illius animadvertit, intravit cubiculum quo dormire disponebat; (erat enim prima hora noctis) & evocatum foras, quid erga eum agere Rex promisisset, edocuit, & insuper adjecit: Si ergo vis, hac ipsâ horâ inducam te de hac provinciâ, & ea in loca te introducam, ubi nunquam te vel Redualdus vel Edilfridus invenire valeant. Qui ait: Gratias quidem ago benevolentiæ tuæ; non tamen hoc facere possum quod suggeris, ut pactum quod cum tanto Rege inii, ipse primus irritum faciam, cùm ille mihi nihil mali fecerit, nihil adhuc inimicitiarum intulerit. Quin potiùs, si moriturus sum, ille me magìs quàm ignobilior quisquam me morti tradat. Quò enim nunc fugiam, qui per omnes Brittaniæ provincias, tot annorum temporúmque curriculis vagabundus, hostium vitabam insidias? Abeunte igitur amico remansit Eduinus solus foris, residénsque mœstus ante palatium, multis cœpit cogitationum æstibus affici, quid ageret, quove pedem verteret nescius. Cúmque diu tacitis mentis angoribus & cæco carperetur igne, vidit subitò intempestæ noctis silentio appropinquantem sibi hominem vultûs habitúsque incogniti: quem videns ut ignotum & inopinatum, non parùm expavit. At ille accedens salutavit eum, & interrogavit, quare illâ horâ, cæteris quiescentibus, & alto sopore pressis, solus ipse mœstus in lapide pervigil sederet. At ille vicissim sciscitabatur, quid ad eum pertineret, utrùm ipse intus an foris noctem transigeret. Qui respondens ait: Ne me æstimes tuæ mœstitiæ & insomniorum, & forinsecæ & solitariæ sessionis causam nescire: scio enim cer-

tissimè qui es, & quare mœres, & quæ ventura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi quid mercedis dare velis ei, si qui sit, qui his te mœroribus absolvat, & Redualdo suadeat, ut nec ipse tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hostibus perimendum tradat. Qui cùm se omnia quæ posset, huic tali pro mercede beneficii daturum esse responderet, adjecit ille: Quid si etiam te Regem futurum exstinctis hostibus in veritate promittat, itaut non solùm omnes progenitores tuos, sed & omnes qui ante te Reges in gente Anglorum fuerant, potestate transcendas? At Eduinus constantior interrogando factus, non dubitavit promittere, quin ei qui tanta sibi beneficia donaret, dignis ipse gratiarum actionibus responderet. Tum ille tertiò: Si autem, inquit, is qui tibi tanta taliaque dona veraciter adventura prædixerit, etiam consilium tibi tuæ salutis ac vitæ melius atque utilius quàm aliquis de tuis parentibus aut cognatis umquam audivit, ostendere potuerit, num ei obtemperare, & monita ejus salutaria suscipere consentis? Nec distulit Eduinus quin continuò polliceretur se in omnibus secuturum doctrinam illius, qui se tot ac tantis calamitatibus ereptum, ad regni apicem proveheret. Quo accepto responso, confestim is qui loquebatur cum eo, imposuit dexteram suam capiti ejus, dicens: Cùm hoc ergo tibi advenerit, memento hujus temporis, ac loquelæ nostræ, & ea quæ nunc promittis, adimplere ne differas. Et his dictis (ut ferunt) repentè disparuit, ut intellegeret non hominem esse qui sibi apparuisset, sed spiritum. Et cùm regius juvenis solus adhuc ibidem sederet, gavisus quidem de conlatâ sibi piâ ac benignâ consolatione, sed multùm solicitus, ac mente sedulâ cogitans quis ille esset, vel unde venisset qui hæc sibi loqueretur, venit ad eum præfatus amicus illius, lætóque vultu salutans eum: Surge, inquit, intra, & sopitis ac relictis curarum anxietatibus, quieti membra simul & animum compone, quia immutatum est cor Regis, nec tibi aliquid mali facere, sed fidem potiùs pollicitam servare disponit: postquàm enim cogitationem suam, de quâ tibi antè dixi, Reginæ in secreto revelavit, revocavit eum illa ab intentione, ammonens quia nullâ ratione conveniat tanto Regi amicum suum optimum in necessitate

positum

positum auro vendere, immò fidem suam, quæ omnibus ornamentis pretiosior est, amore pecuniæ perdere. Quid plura? Fecit Rex ut dictum est: nec solùm exulem nunciis hostilibus non tradidit, sed etiam eum ut in regnum perveniret, adjuvit. Nam mox redeuntibus domum nunciis, exercitum ad debellandum Edilfridum collegit copiosum, cúmque sibi occurrentem cum exercitu multùm impari (non enim dederat illi spatium quo totum suum congregaret atque adunaret exercitum) occidit in finibus gentis Merciorum ad Orientalem plagam amnis qui vocatur *Idle*: in quo certamine & filius Redualdi, vocabulo *Regenheri*, occisus est: ac sic Eduinus juxta oraculum quod acceperat, non tantùm Regis sibi infesti insidias vitavit, verùm etiam eidem perempto in regni gloriam successit. Cùm ergo prædicante verbum Dei Paulino Rex credere differret, & per aliquod tempus, ut diximus, horis competentibus solitarius sederet, & quid agendum sibi esset, & quæ religio sequenda, sedulus secum ipse scrutari consuesceret, ingrediens ad eum quâdam die vir Dei imposuit dexteram capiti ejus, & an hoc signum agnosceret requisivit. Qui cùm tremens ad pedes ejus procidere vellet, levavit eum, & quasi familiari voce affatus: Ecce, inquit, hostium manus quos timuisti, Domino donante, evasisti; ecce, regnum quod desiderasti, ipso largiente percepisti. Memento ut tertium quod promisisti, facere ne differas, suscipiendo fidem ejus, & præcepta servando; qui te & à temporalibus adversis eripiens, temporalis regni honore sublimavit; & si deinceps voluntati ejus, quam per [illegible] tibi prædicat, obsecundare volueris, etiam à perpetuis malorum tormentis te liberans, æterni secum regni in cælis faciet esse participem.

CAPUT XIII.

Quale consilium idem cum Primatibus suis de percipiendâ Christi fide habuerit; & ut Pontifex ejus suas aras profanaverit.

QUIBUS auditis, Rex suscipere quidem se fidem quan docebat, & velle, & debere respondebat. Verùm ad huc cum amicis Principibus, & Consiliariis suis sese de ho conlaturum esse dicebat, ut si & illi eadem cum illo sentir vellent, omnes pariter in fonte vitæ Christo consecraren tur. Et annuente Paulino, fecit ut dixerat. Habito enin cum sapientibus consilio, sciscitabatur singillatim ab omni bus, qualis sibi doctrina hæc eatenùs inaudita, & novu divinitatis qui prædicabatur, cultus videretur. Cui primus Pontificum ipsius *Coifi* continuò respondit: Tu vide Rex, quale sit hoc, quod nobis modò prædicatur: ego tibi verissimè quod certum didici, profiteor, quia nihil omninò virtutis habet religio illa quam hucusque tenuimus: nullus enim tuorum studiosiùs quàm ego culturæ deorum nostrorum se subdidit; & nihilominùs multi sunt qui ampliora à te beneficia quàm ego, & majores accipiunt dignitates, magísque prosperantur in omnibus quæ agenda vel acquirenda disponunt. Si autem dii aliquid valerent, me potiùs juvare vellent, qui illis impensiùs servire curavi. Unde restat, ut si ea quæ nunc nobis nova prædicantur, meliora esse & fortiora, habitâ examinatione perspexeris, absque ullo cunctamine suscipere illa festinemus. Cujus suasioni verbísque prudentibus alius Optimatum Regis tribuens assensum, continuò subdidit: Talis, inquiens, mihi videtur, Rex, vita hominum præsens in terris, ad comparationem ejus quod nobis incertum est temporis, quale cum te residente ad cœnam cum Ducibus ac Ministris tuis, tempore brumali, accenso quidem foco in medio, & calido effecto cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hiemalium pluviarum vel nivium, adveniénsque unus

passerum domum citissimè pervolavit, qui cùm per unum ostium ingrediens, mox per aliud exierit. Ipso quidem tempore quo intus est, hiemis tempestate nòn tangitur, sed tamen parvissimo spatio serenitatis ad momentum excurso, mox de hieme in hiemem regrediens, tuis oculis elabitur. Ita hæc vita hominum ad modicum apparet; quid autem sequatur, quídve præcesserit, prorsus ignoramus. Unde si hæc nova doctrina certiùs aliquid adtulerit, meritò sequenda esse videtur. His similia & cæteri majores natu ac Regis Consiliarii divinitùs admoniti prosequebantur. Adjecit autem *Coifi*, quia vellet ipsum Paulinum diligentiùs audire de Deo quem prædicabat, verbum facientem. Quod cùm jubente Rege faceret, exclamavit auditis ejus sermonibus dicens: Jam olim intellexeram nihil esse quod colebamus: quia videlicet quantò studiosiùs in eo cultu veritatem quærebam, tantò minùs inveniebam. Nunc autem apertè profiteor, quia in hac prædicatione veritas claret illa, quæ nobis vitæ, salutis & beatitudinis æternæ dona valet tribuere. Unde suggero, Rex, ut templa & altaria, quæ sine fructu utilitatis sacravimus, ociùs anathemati & igni tradamus. Quid plura? præbuit palàm adsensum evangelizandi beato Paulino Rex, & abrenunciatâ idolatriâ, fidem se Christi suscipere confessus est. Cúmque à præfato Pontifice sacrorum suorum quæreret, quis aras & fana idolorum cum septis quibus erant circumdata, primus profanare deberet; ille respondit: Ego. Quis enim ea quæ per stultitiam colui, nunc ad exemplum omnium aptiùs quàm ipse per sapientiam mihi à Deo vero donatam destruam? Statimque abjectâ superstitione vanitatis, rogavit sibi Regem arma dare & equum emissarium, quem ascendens, ad idola destruenda venit. Non enim licuerat Pontificem sacrorum vel arma ferre, vel præter in equâ equitare. Accinctus ergo gladio accepit lanceam in manu, & ascendens emissarium Regis, pergebat ad idola. Quod aspiciens vulgus, æstimabat eum insanire. Nec distulit ille, mox ut adpropiabat ad fanum, profanare illud, injectâ in eo lanceâ quam tenebat: multúmque gavisus de agnitione veri Dei cultûs, jussit sociis suis destruere ac succendere fanum cum omnibus

ſeptis ſuis. Oſtenditur autem locus ille quondam idolorum non longè ab Eboraco ad Orientem, ultra amnem Dorwentionem, & vocatur hodie *Gothmundin Gaham*, ubi Pontifex ille inſpirante Deo vero polluit ac deſtruit eas quas ipſe ſacraverat aras.

CAPUT XIV.

Ut idem Eduinus cum ſuâ gente fidelis ſit factus; & ubi Paulinus illos baptizaverit.

IGITUR accepit Rex Eduinus cum cunctis gentis ſuæ Nobilibus, ac plebe perplurimâ fidem & lavacrum ſanctæ regenerationis, anno regni ſui undecimo, qui eſt annus Dominicæ Incarnationis ſexcenteſimus viceſimus ſeptimus, ab adventu verò Anglorum in Brittaniam annus circiter centeſimus octogeſimus. Baptizatus eſt autem Eboraci die ſancto Paſchæ, pridie Iduum Aprilium, in Eccleſiâ ſancti Petri Apoſtoli, quam ibidem ipſe de ligno cùm catechizaretur, atque ad percipiendum baptiſma imbueretur, citato opere conſtruxit. In quâ etiam civitate ipſe Doctori atque Antiſtiti ſuo Paulino ſedem Epiſcopatûs donavit. Mox autem ut baptiſma conſecutus eſt, curavit, docente eodem Paulino, majorem ipſo in loco & auguſtiorem de lapide fabricare baſilicam, in cujus medio ipſum quod priùs fecerat, oratorium includeretur. Præparatis ergo fundamentis in gyro prioris oratorii per quadrum cœpit ædificare baſilicam. Sed priuſquàm altitudo parietis eſſet conſummata, Rex ipſe impiâ nece occiſus, idem opus ſucceſſori ſuo Oſwaldo perficiendum reliquit. Paulinus autem ex eo tempore ſex annis continuis, id eſt, ad finem uſque imperii Regis illius verbum Dei (annuente ac favente ipſo) in eâ provinciâ prædicabat: credebántque & baptizabantur quotquot erant præordinati ad vitam æternam; in quibus erant Oſfridus & Eadfridus filii Regis Eduini, qui ambo ei exuli nati ſunt de Quoemburgâ filiâ Cearli Regis Merciorum. Baptizati ſunt tempore ſequente & alii liberi ejus de Edilbergâ Reginâ pro-

geniti, Edilhiunmus & Ediltridis filiæ, & alter filius *Vuscfrea* quorum primi albati adhuc rapti sunt de hac vitâ, & Eboraci in Ecclesiâ sepulti. Baptizatus est & *Iffi* filius Osfridi, sed & alii nobiles & egregii viri non pauci. Tantus autem fertur tunc fuisse fidei fervor ac desiderium lavacri salutaris gente Nordanhymbrorum, ut quodam tempore Paulinus veniens cum Rege & Reginâ in villam quæ vocatur *Adgefrin*, triginta sex diebus ibidem cum eis catechizandi & baptizandi officio deditus moraretur: quibus diebus cunctis à manè usque ad vesperam nil allud ageret quàm confluentem eò de cunctis viculis ac locis plebem Christi verbo salutis instruere, atque instructam in fluvio *Gleni*, qui proximus erat, lavacro remissionis abluere. Hæc villa tempore sequentium Regum deserta, & alia pro illo est facta in loco qui vocatur *Melmun*: hæc quidem in provinciâ Berniciorum, sed & in provinciâ Deirorum, ubi sæpiùs manere cum Rege solebat, baptizabat in fluvio *Sualicâ*, qui vicum juxta cataractam præterfluit. Nondum enim oratoria vel baptisteria in ipso exordio nascentis ibi Ecclesiæ poterant ædificari. Attamen in campo dono (ubi tunc etiam villa regia erat) fecit basilicam, quam postmodùm pagani à quibus Eduinus Rex occisus, cum totâ eadem villâ succenderunt: pro quâ Reges posteriores fecêre sibi villam in regione quæ vocatur *Loidis*. Evasit autem ignem altare, quia lapideum erat: & servatur adhuc in monasterio Reverentissimi Abbatis ac Presbyteri Tridulfi, quod est in silvâ Elmete.

CAPUT XV.

Ut provincia Orientalium Anglorum Christi fidem susceperit.

TANTAM autem (ut fertur) devotionem Eduinus erga cultum veritatis habuit, ut etiam Regi Orientalium Anglorum Carpualdo, filio Redualdi, persuaderet, relictis idolorum superstitionibus, fidem & sacramenta Christi cum suâ provinciâ suscipere. Et quidem pater ejus

Reduald, jamdudum in Cantiâ ſacramentis Chriſtianæ fidei imbutus eſt, ſed fruſtrà: nam rediens domum, ab uxore ſuâ, & à quibuſdam perverſis Doctoribus ſeductus eſt, atque à ſinceritate fidei depravatus, habuit poſteriora pejora prioribus; itaut in morem antiquorum Samaritanorum & Chriſto ſervire videretur, & diis quibus anteà ſerviebat. Atque in eodem fano & altare haberet ad ſacrificium Chriſti, & arulam ad victimas dæmoniorum. Quod videlicet fanum Rex ejuſdem provinciæ *Aldorlf* (qui noſtrâ ætate fuit) uſque ad ſuum tempus perduraſſe, & ſe in pueritiâ vidiſſe teſtabatur. Erat autem præfatus Rex Redualdus natu nobilis quamlibèt actu ignobilis, filius Tytili, cujus pater fuit *Vuffa*, à quo Reges Orientalium Anglorum *Vuffingas* appellant. Verùm Carpualdus non multo poſtquàm fidem accepit tempore, occiſus eſt à viro gentili, nomine *Richberto*; & exinde tribus annis provincia in errore verſata eſt, donec accepit regnum frater ejuſdem Carpualdi Sigbertus, vir per omnia doctiſſimus atque Chriſtianiſſimus, qui vivente adhuc fratre cùm exularet in Galliâ, fidei ſacramentis imbutus eſt, quorum participem, mox ubi regnare cœpit, totam ſuam provinciam facere curavit. Cujus ſtudiis glorioſiſſimè favit Felix Epiſcopus, qui de Burgundionum partibus, ubi ortus & ordinatus eſt, cùm veniſſet ad Honorium Archiepiſcopum, eique indicaſſet deſiderium ſuum, miſit eum ad prædicandum verbum vitæ præfatæ nationi Anglorum. Nec vota ipſius in caſſum cecidêre; quin potiùs fructum in eâ multiplicem credentium populorum pius agri ſpiritalis cultor invenit. Siquidem totam illam provinciam juxta ſui nominis ſacramentum, à longâ iniquitate atque infelicitate liberatum, ad fidem & opera juſtitiæ, ac perpetuæ felicitatis dona perduxit, accepitque ſedem Epiſcopatûs in civitate *Dumnoc*: & cùm ſeptemdecim annos eidem provinciæ pontificali regimine præfuiſſet, ibidem in pace vitam finivit.

CAPUT XVI.

Ut Paulinus in provinciâ Lindissi *prædicaverit; & de qualitate regni Eduini.*

PRÆDICABAT autem Paulinus verbum etiam provinciæ *Lindissi*, quæ est prima ad meridianam Humbræ fluminis ripam, pertingens usque ad mare, Præfectúmque Lindocolinæ civitatis, cui nomen erat *Blecca*, primùm cum domo suâ convertit ad Dominum. In quâ videlicet civitate & ecclesiam operis egregii de lapide fecit: cujus tecto, vel longâ incuriâ, vel hostili manu dejecto, parietes hactenus stare videntur, & omnibus annis aliqua miracula sanitatum in eodem loco solent ad utilitatem eorum qui fideliter quærunt, ostendi. In quâ Ecclesiâ Paulinus, transeunte ad Christum Justo, Honorium pro eo consecravit Episcopum, ut in sequentibus suo loco dicemus. De hujus fide provinciæ narravit mihi Presbyter & Abbas quidam vir veracissimus de Monasterio *Peartaneu*, vocabulo *Deda*, retulisse sibi quendam seniorem, baptizatum se fuisse die mediâ à Paulino Episcopo, præsente Rege Eduino, & multam populi turbam, in fluvio *Trehenta*, juxta civitatem quæ linguâ Anglorum *Tiovulfingacestir* vocatur: qui etiam effigiem ejusdem Paulini referre esset solitus, quòd esset longæ staturæ, paululùm incurvus, nigro capillo, facie macilentâ, naso adunco pertenui, venerabilis simul & terribilis aspectu. Habuit autem secum in ministerio & Jacobum Diaconum, virum utique industrium ac nobilem in Christo & in Ecclesiâ, qui ad nostra usque tempora permansit. Tanta autem eo tempore pax in Brittaniâ, quaquaversùm imperium Regis Eduini pervenerat, fuisse perhibetur: ut (sicut usque hodie in proverbio dicitur) etiam si mulier una cum recèns nato parvulo vellet totam perambulare insulam à mari ad mare, nullo se lædente valeret. Tantùm quoque Rex utilitati suæ gentis consuluit, ut plerisque in locis ubi fontes lucidos juxta publicos viarum transitus construxit,

ibi ob refrigerium viantium erectis stipitibus, æreos caucos suspendi juberet, neque hos quisquam, nisi ad usum necessarium, contingere præ magnitudine, vel timoris ejus auderet, vel amoris vellet. Tantum verò in regno excellentiæ habuit, ut non solùm in pugnâ ante illum vexilla gestarentur, sed & tempore pacis equitantem inter civitates sive villas aut provincias suas cum ministris, semper antecedere signifer consuevisset: necnon & incedente illo ubilibet per plateas, illud genus vexilli (quod Romani *Tufam*, Angli verò appellant *Th f*) ante eum ferri solebat.

CAPUT XVII.

Ut Eduinus ab Honorio Papâ exhortatorias litteras acceperit, qui etiam Paulino Pallium miserit.

QUO tempore præsulatum Sedis Apostolicæ Honorius Bonifacii successor habebat, qui ubi gentem Nordanhymbrorum cum suo Rege ad fidem confessionémque Christi, Paulino evangelizante conversam esse didicit, misit eidem Paulino Pallium, misit & Regi Eduino litteras exhortatorias, paternâ illum caritate accendens, ut in fide veritatis quam acceperant, persistere semper ac proficere curarent. Quarum videlicet litterarum iste est ordo:

Domino excellentissimo atque præcellentissimo filio Eduino Regi Anglorum, Honorius Episcopus servus servorum Dei, salutem. Ita Christianitatis vestræ integritas circa Conditoris sui cultum, fidei est ardore succensa, ut longè latéque resplendeat, & in omni mundo adnunciata, vestri operis multipliciter referat fructum. Sic enim vos Reges esse cognoscitis, dum Regem & Creatorem vestrum orthodoxâ prædicatione edocti, Deum venerando creditis, eique quod humana valet conditio, mentis vestræ sinceram devotionem exsolvitis. Quid enim Deo nostro aliud offerre valebimus, nisi ut in bonis actibus persistentes, ipsúmque auctorem humani generis confitentes, eum colere, eique vota nostra reddere festinemus? Et ideò, excellentissime Fili, paternâ vos

vos caritate quâ convenit, exhortamur, ut hoc quod vos divina misericordia ad suam gratiam vocare dignata est, solicitâ intentione & assiduis orationibus servare omnimodò festinetis; ut qui vos in præsenti sæculo ex omni errore absolutos, ad agnitionem sui nominis est dignatus perducere, & cælestis patriæ vobis præparet mansionem. Prædicatoris igitur vestri Domini mei apostolicæ memoriæ Gregorii frequenter lectione occupati, præ oculis affectum doctrinæ ipsius, quem pro vestris animabus libenter exercuit, habetote; quatenùs ejus oratio, & regnum vestrum, populúmque augeat, & vos omnipotenti Deo inreprehensibiles repræsentet. Ea verò quæ à nobis pro vestris Sacerdotibus ordinanda speraſtis, hæc pro fidei vestræ sinceritate, quæ nobis multimodâ relatione per præsentium portitores laudabiliter insinuata est, gratuito animo adtribuere illis sine ullâ dilatione prævidimus; & duo pallia utrorumque Metropolitanorum, id est, Honorio & Paulino direximus, ut dum quis eorum de hoc sæculo ad auctorem suum fuerit accersitus, in loco ipsius alter Episcopum ex hac nostrâ auctoritate debeat subrogare. Quod quidem tam pro vestræ caritatis affectu, quàm pro tantarum provinciarum spatiis, quæ inter nos & vos esse noscuntur, sumus invitati concedere, ut in omnibus devotioni vestræ nostrum concursum, & juxta vestra desideria præberemus. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.

CAPUT XVIII.

Ut Honorius, qui Justo in Episcopatum Dorovernensis Ecclesiæ successit, ab Honorio Papâ Pallium & litteras acceperit.

HÆc inter Justus Archiepiscopus ad cælestia regna sublatus est, quarto Iduum Novembrium die, & Honorius pro illo est in Præsulatum electus: qui ordinandus venit ad Paulinum, & occurrente sibi illo, in Londocolino quintus ab Augustino Dorovernensis Ecclesiæ consecratus est Antistes: cui etiam præfatus Papa Honorius misit Pal-

lium & litteras, in quibus decrevit hoc ipsum, quod in epistolâ ad Eduinum Regem missâ decreverat: scilicet ut cùm Dorovernensis vel Eboracensis Antistes de hac vitâ transierit, is qui superest consortis ejusdem gradus, habeat potestatem alterum ordinandi in loco ejus qui transierit Sacerdotem; ne sit necesse ad Romanam usque civitatem per tam prolixa terrarum & maris spatia pro ordinando Archiepiscopo semper fatigari. Quarum etiam textum litterarum in nostrâ hac Historiâ ponere commodum duximus.

Dilectissimo fratri Honorio, Honorius. Inter plurima quæ Redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam clementer conlata suæ pietatis munificentia tribuit quotiens per fraternos affatus unianimam dilectionem quadam contemplatione alternis aspectibus repræsentat: pro quibus majestati ejus gratias indesinenter exsolvimus, cúmque votis supplicibus exoramus, ut vestram dilectionem in prædicatione Evangelii elaborantem ac fructificantem, sectantémque magistri & capitis vestri sancti Gregorii regulam, perpeti stabilitate confirmet, & ad augmentum Ecclesiæ suæ, potiora per vos suscitet incrementa; ut fide & opere, in timore Dei & caritate, vestra adquisitio decessorúmque vestrorum, quæ per domini Gregorii exordia pullulat, convalescendo ampliùs extendatur; ut ipsa vos dominici eloquii promissa in futuro respiciant, vósque vox ista ad æternam festivitatem evocet: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et iterum: Euge, serve bone & fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Et nos equidem (Fratres carissimi) hæc vobis pro æternâ caritate exhortationis verba præmittentes, quæ rursus pro Ecclesiarum vestrarum privilegiis congruere posse conspicimus, non desistimus impertire. Et jam juxta vestram petitionem, quam filiorum nostrorum Regum vobis per præsentem nostram præceptionem vice beati Petri Apostolorum Principis, auctoritatem tribuimus, ut quando unum ex vobis divina ad se jusserit gratia evocari, is qui superstes fuerit, alterum in loco defuncti debeat Episcopum ordinare. Pro quâ etiam re singula vestræ dilectioni Pallia pro eadem

ordinatione celebranda direximus, ut per nostræ præceptionis auctoritatem possitis Deo placitam ordinationem efficere; quia ut hæc vobis concederemus, longa terrrarum marísque intervalla, quæ inter nos ac vos obsistunt, ad hæc nos condescendere coëgerunt, ut nulla possit Ecclesiarum vestrarum jactura per cujuslibet occasionis obtentum quoquo modo provenire; sed potiùs commissi vobis populi devotionem pleniùs propagare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime Frater. Data die tertio Iduum Juniarum, imperantibus dominis nostris piissimis Augustis, Heraclio anno vicesimo quarto, post Consulatum ejusdem anno vicesimo tertio; atque Constantino filio ipsius, anno vicesimo tertio & Consulatûs ejus anno tertio; sed & Heraclio felicissimo Cæsare item filio ejus anno tertio, Indictione septimâ, id est, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo tricesimo quarto.

CAPUT XIX.

Ut primò idem Honorius, & pòst Iohannes litteras genti Scottorum pro Pascha observatione, simul & pro Pelagianâ hæresi miserit.

MISIT idem Papa Honorius litteras etiam genti Scottorum, quos in observatione sancti Paschæ errare compererat, juxta quod suprà docuimus: sollerter exhortans, ne paucitatem suam in extremis terræ finibus constitutam, sapientiorem antiquis sive modernis, quæ per orbem erant, Christi Ecclesiis æstimarent; néve contra Paschales computos, & decreta Synodalium totius orbis Pontificum, aliud Pascha celebrarent. Sed & Johannes qui successori ejusdem Honorii Severino successit, cùm adhuc esset electus in Pontificatum, pro eodem errore corrigendo litteras eis magnâ auctoritate atque eruditione plenas direxit; evidenter adstruens, quia dominicum Paschæ diem à quintâ decimâ lunâ usque ad vicesimam primam (quod in Nicænâ Synodo probatum est) oportet inquiri. Necnon & pro Pelagianâ hæresi (quam apud eos reviviscere didicerat) cavendâ ac repellendâ, in ca-

dem illos epistolâ admonere curavit; cujus epistolæ principium hoc est: Dilectissimis & sanctissimis Thomiano, Columbano, Chromano, Dinnano, & Baithano Episcopis; Chromanno Hermianóque, Laistrano, Scellano, & Segiano Presbyteris; Sarano, cæterísque Doctoribus seu Abbatibus Scottis, Hilarus Archipresbyter, & servans locum sanctæ Sedis Apostolicæ, Johannes Diaconus, & in Dei nomine electus: item Johannes Primicerius, & servans locum sanctæ Sedis Apostolicæ, & Johannes servus Dei, Consiliarius ejusdem Apostolicæ Sedis. Scripta quæ perlatores ad sanctæ memoriæ Severinum Papam adduxerunt, & eo de hac luce migrante, reciproca responsa ad ea quæ postulata fuerant, siluerunt. Quibus reseratis, ne diù tantæ quæstionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam provinciæ vestræ contra orthodoxam fidem, novam ex veteri hæresim renovare conantes, Pascha nostrum in quo immolatus est Christus, nebulosâ caligine refutantes, & quartâ decimâ lunâ cum Hebræis celebrare nitentes. Quo epistolæ principio manifestè declaratur, & nuperrimè temporibus illis hanc apud eos hæresim coortam, & non totam eorum gentem, sed quosdam in eis hac fuisse implicitos. Expositâ autem ratione Paschalis observantiæ, ita de Pelagianis in eadem epistolâ subdunt: Et hoc quoque cognovimus, quòd virus Pelagianæ hæreseos apud vos denuò revivìscit: quod omninò hortamur ut à vestris mentibus hujusmodi venenatum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda hæresis damnata est, latere vos non debet; quia non solùm per istos ducentos annos abolita est, sed & quotidie à nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur: & hortamur, ne quorum arma combusta sunt, apud vos eorum cineres suscitentur. Nam quis non execretur superbum eorum conamen & impium, dicentium posse sine peccato existere hominem ex propriâ voluntate, & non ex gratiâ Dei? Et primum quidem blasphemiæ stultiloquium est, dicere esse hominem sine peccato; quod omninò non potest, nisi unus mediator Dei & hominum homo Christus Jesus qui sine peccato est conceptus & partus. Nam cæteri homines cum peccato originali nascentes testimonium prævaricationis Adæ, etiam sine

actuali peccato existentes portare noscuntur; secundùm Prophetam dicentem: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

CAPUT XX.

Ut occiso Eduino Paulinus Cantiam rediens, Rhofensis Ecclesiæ Præsulatum susceperit.

At verò Eduinus cùm decem & septem annis genti Anglorum simul & Brittonum gloriosissimè præesset, è quibus sex etiam ipse (ut duximus) Christi regno militavit, rebellavit adversus eum Ceduallа, Rex Brittonum, auxilium præbente illi Pendâ, viro strenuissimo, de regio genere Merciorum, qui & ipse eo tempore, gentis ejusdem regno annis viginti & duobus variâ sorte præfuit: & conserto gravi prælio in campo qui vocatur *Hethfelth*, occisus est Eduinus die quartâ Iduum Octobris, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo tricesimo tertio, cùm esset annorum quadraginta & octo: ejusque totus vel interemptus, vel dispersus est exercitus. In quo etiam bello ante illum unus filius ejus *Osfrid*, juvenis bellicosus, cecidit, alter *Eatfrid* necessitate cogente ad Pendam Regem transfugit, & ab eo postmodùm regnante Osualdo, contra fidem jurisjurandi peremptus est. Quo tempore maxima est facta strages in Ecclesiâ, vel gente Nordanhymbrorum, maximè quòd unus ex Ducibus à quibus acta est, paganus, alter quia barbarus erat, pagano sævior. Siquidem Penda cum omni Merciorum gente idolis deditus, & Christiani erat nominis ignarus. At verò Cedualla, quamvis nomen & professionem haberet Christiani, adeò tamen erat animo ac moribus barbarus, ut ne sexui quidem muliebri, vel innocuæ parvulorum parceret ætati, quin universos atrocitate ferinâ morti per tormenta contraderet, multo tempore totas eorum provincias debacchando pervagatus, ac totum genus Anglorum Brittaniæ finibus erasurum se esse deliberans. Sed nec Religioni Christianæ, quæ apud eos exorta erat, aliquid impendebat honoris. Quippe cùm usque

hodie moris sit Brittonum, fidem religionémque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magìs communicare quàm paganis. Adlatum est autem caput Eduini Regis Eboracum, & inlatum posteà in Ecclesiam beati Petri Apostoli, quam ipse cœpit, sed successor ejus Osualdus perfecit, ut suprà docuimus, positum est in porticu sancti Papæ Gregorii, à cujus ipse discipulis verbum vitæ susceperat. Turbatis itaque rebus Nordanhymbrorum hujus articulo cladis, cùm nihil alicubi præsidii, nisi in fugâ esse videretur, Paulinus assumptâ secum Edelberge Reginâ, quam pridem adduxerat, rediit Cantiam navigio, atque ab Honorio Archiepiscopo, & Rege Earbaldo multùm honorificè susceptus est. Venit autem illuc duce Basso, milite Regis Eduini fortissimo, habens secum Eanfredam filiam, & Vuscfrean filium Eduini, necnon & *Iffi* filium Osfridi filii ejus, quos posteà mater metu Eadbaldi & Osualdi Regum, misit in Galliam nutriendos Regi Dagberecto, ibique ambo in infantiâ defuncti, & juxta honorem vel regiis pueris, vel innocentibus Christi congruum, in Ecclesiâ sepulti sunt. Attulit quoque secum vasa pretiosa Eduini Regis perplura, in quibus & crucem magnam auream, & calicem aureum consecratum ad ministerium altaris, quæ hactenus in Ecclesiâ Cantiæ conservata monstrantur. Quo in tempore, Rhofensis Ecclesia Pastorem minimè habebat, eo quòd Romanus Præsul illius ad Honorium Papam à Justo Archiepiscopo legatarius missus, absorptus fuerat fluctibus Italici maris : ac per hoc curam illius præfatus Paulinus, invitatione Honorii Antistitis, & Eadbaldi Regis suscepit, ac tenuit, usquedum & ipse suo tempore ad cælestia regna cum gloriosi fructu laboris ascendit, In quâ Ecclesiâ moriens, Pallium quoque, quod à Romano Papâ acceperat, reliquit. Reliquerat autem in Ecclesiâ suâ Eboracensi Jacobum Diaconum, virum utique Ecclesiasticum & sanctum, qui multo exhinc tempore in Ecclesiâ manens, magnas antiquo hosti prædas docendo & baptizando eripuit; cujus nomine vicus in quo maximè solebat habitare, juxta cataractam, usque hodie cognominatur. Qui quoniam cantandi in Ecclesiâ erat peritissimus, recuperatâ postmodùm pace in provinciâ, & crescente numero fidelium, etiam Ma-

gister Ecclesiasticæ cantionis juxta morem Romanorum seu Cantuariorum multis cœpit existere : & ipse senex , & plenus dierum , juxta scripturas Patrum viam secutus est.

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Ut primi successores Eduini Regis , & fidem suæ gentis prodiderunt , & regnum porrò Oswaldus Christianissimus Rex utrumque restauravit.

AT interfecto in pugnâ Eduino , suscepit pro illo regnum Deirorum (de quâ provinciâ ille generis prosapiam & primordia regni habuerat) filius patrui ejus Elfrici , vocabulo *Ostric*, qui ad prædicationem Paulini , fidei erat sacramentis imbutus. Porrò regnum Berniciorum (nam in has duas provincias gens Nordanhymbrorum antiquitùs divisa erat) suscepit filius Edilfridi , qui de illâ provinciâ generis & regni originem duxerat , nomine *Eanfridus*. Siquidem tempore toto quo regnavit Eduinus , filii præfati Regis Edilfridi , qui ante eum regnaverat , cum magnâ nobilium juventute apud Scottos sive Pictos exulabant , ibique ad doctrinam Scottorum catechizati & baptismatis gratiâ sunt recreati : qui ut mortuo Rege inimico , patriam sunt redire permissi , accepit primus eorum (quem diximus) Osricus regnum Deirorum. Secundus verò Eanfridus regnum Berniciorum. Qui uterque Rex ut terreni regni insulas sortitus est , sacramenta regni cælestis , quibus initiatus erat , anathematizando prodidit , ac se priscis idolatriæ sordibus polluendum perdendúmque restituit. Nec mora , utrumque Rex Brittonum Ceduallа impiâ manu , sed justâ ultione peremit. Et primò quidem proximâ æstate Osricum , dum se in oppido municipio temerariè obsedisset , erumpens subitò cum suis omnibus imparatum cum suo exercitu delevit. Deinde cùm anno integro provincias Nordanhymbrorum non ut Rex victor

possideret, sed quasi tyrannus sæviens disperderet, ac tragicâ cæde dilaceraret, tandem Eanfridum inconsultè ad se cum duodecim electis militibus, postulandæ pacis gratiâ venientem simili sorte damnavit: Infaustus ille annus, & omnibus bonis exosus usque hodie permanet, tam propter apostasiam Regum Anglorum, quâ se fidei sacramentis exuerant, quàm propter vesanam Brittonici Regis tyrannidem. Unde cunctis placuit Regum tempora computantibus, ut ablatâ de medio Regum perfidorum memoriâ, idem annus sequentis Regis, id est, Osualdi, viri Deo dilecti, regno adsignaretur: quo post occisionem fratris Eanfridi, superveniente cum parvo exercitu, sed fide Christi munito, infandus Brittonum Dux, cum immensis illis copiis, quibus nihil resistere posse jactabat, interemptus est in loco, qui linguâ Anglorum *Denissesburna*, id est, riens Denisi, vocatur.

CAPUT II.

Ut de ligno Crucis quod idem Rex contra Barbaros pugnaturus erexerat, inter innumera sanitatum miracula, quidam à dolentis brachii sit languore curatus.

OSTENDITUR autem usque hodie, & in magnâ veneratione habetur locus ille, ubi venturus ad hanc pugnam Osualdus signum sanctæ Crucis erexit, ac flexis genibus Dominum deprecatus est, ut in tantâ rerum necessitate suis cultoribus cælesti succurreret auxilio. Denique fertur quia factâ citato opere cruce, ac foveâ præparatâ in quâ statui deberet, ipse fide fervens hanc arripuerit, ac foveæ imposuerit, atque utraque manu erectam tenuerit, donec adgesto à militibus pulvere terræ figeretur. Et hoc facto, elatâ in altum voce cuncto exercitui proclamaverit: Flectamus omnes genua, & Dominum omnipotentem vivum ac verum in communi deprecemur, uti nos ab hoste superbo ac feroce suâ miseratione defendat: scit enim ipse quia justa pro salute gentis nostræ bella suscepimus. Fecerunt omnes ut jusserat, sic incipiente diluculo in hostem progressi, juxta meritum suæ fidei

fidei victoriâ potiti sunt. In cujus loco orationis innumeræ virtutes sanitatum noscuntur esse patratæ, ad indicium videlicet ac memoriam fidei Regis. Nam & usque hodie multi de ipso ligno sacrosanctæ Crucis astulas excidere solent, quas cùm in aquas miserint, eisque languentes homines aut pecudes potaverint sive asperserint, mox sanitati restituuntur. Vocatur locus ille linguâ Anglorum *Hefenfelth*, quod dici potest Latinè *cælestis campus*, quòd certo utique præsagio futurorum antiquitùs nomen accepit: significans nimirum quòd cæleste ibidem erigendum trophæum, cælestis inchoanda victoria, cælestia usque hodie forent miracula celebranda. Est autem locus ille juxta murum illum, ad Aquilonem, quo Romani quondam ob arcendos Barbarorum impetus, totam à mari ad mare præcinxere Brittaniam, ut suprà docuimus. In quo videlicet loco consuetudinem multo jam tempore fecerant Augustaldensis Ecclesiæ (quæ non longè abest) advenientes omni anno pridie quàm posteà idem Rex Osualdus occisus est, vigilias pro salute animæ ejus facere, plurimáque Psalmorum laude celebratâ victimam pro eo manè sacræ oblationis offerre. Qui etiam crescente bonâ consuetudine, nuper ibidem Ecclesiâ constructâ atque dedicatâ, sacratiorem & cunctis honorabiliorem omnibus locum fecêre. Nec immeritò, quia nullum, ut comperimus, fidei Christianæ signum, nulla Ecclesia, nullum altare in totâ Berniciorum gente erectum est, priusquàm hoc sacræ Crucis vexillum novus militiæ ductor dictante fidei devotione contra hostem immanissimum pugnaturus statueret. Nec ab re est unum de pluribus quæ ad hanc Crucem patrata sunt, virtutis miraculum enarrare. Quidam de fratribus Augustaldensis Ecclesiæ, nomine *Bethelmus*, qui nunc usque superest ante paucos annos dum incautiùs fortè noctu in glacie incederet, repentè corruens brachium contrivit, ac gravissimâ fracturæ ipsius cœpit molestiâ fatigari; itaut ne ad os quidem adducere ipsum brachium ullatenùs dolore arcente valeret. Qui cùm die quadam manè audiret unum de Fratribus ad locum ejusdem sanctæ Crucis ascendere disposuisse, rogavit ut aliquam sibi partem de illo ligno venerabili rediens adferret, credere se dicens quia per hoc, donante Domino,

salutem posset consequi. Fecit ille ut rogatus est, & reversus ad vesperam, sedentibus jam ad mensam fratribus, obtulit ei aliquid de vetere musco, quo superficies ligni erat obsita. Qui cùm sedens ad mensam, non haberet ad manum ubi oblatum sibi munus reponeret, misit hoc in sinum sibi. Et dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi deponere, permisit hoc in sinu suo permanere. At medio noctis tempore, cùm evigilaret, sensit nescio quid frigidi suo lateri adjacere, admotáque manu requirere quid esset, ita sanum brachium manúmque reperit, ac si nihil unquam tanti languoris habuisset.

CAPUT III.

Ut idem Rex postulans de gente Scottorum Antistitem, acceperit Aidanum, eidémque in insulâ Lindisfarnensi sedem Episcopatûs donaverit.

IDEM ergo Osualdus, mox ubi regnum suscepit, desiderans totam cui præesse cœpit gentem, fidei Christianæ gratiâ imbui, cujus experimenta permaxima in expugnandis Barbaris jam cœperat, misit ad majores natu Scottorum, inter quos exulans ipse Baptismatis sacramenta cum his qui secum erant militibus, consecutus erat; petens ut sibi mitteretur Antistes, cujus doctrinâ ac ministerio gens quam regebat Anglorum, Dominicæ fidei & dona disceret, & susciperet sacramenta. Neque aliquantò tardiùs quod petiit, impetravit: accepit namque Pontificem Aidanum summæ mansuetudinis ac pietatis ac moderaminis virum, habentémque zelum Dei, quamvìs non plenè secundùm scientiam. Namque diem Paschæ Dominicum more suæ gentis, cujus sæpe mentionem fecimus, à quartâ decimâ lunâ usque ad vicesimam observare solebat. Hoc etenim ordine Septemtrionalis Scottorum provincia, & omnis natio Pictorum illo adhuc tempore Paschæ Dominicum celebrabat, æstimans se in hac observatione sancti ac laude digni Patris Anatolii scripta secutum. Quod quidem an verum sit, peritus quisque facil-

limè cognoſcit. Porrò gentes Scottorum, quæ in Auſtralibus Hiberniæ inſulæ partibus morabantur, jamdudùm ad admonitionem Apoſtolicæ Sedis Antiſtitis Paſcha canonico ritu obſervare didicerant. Veniente igitur ad ſe Epiſcopo, Rex locum ſedis Epiſcopalis in inſulâ Lindisfarnenſi, ubi ipſe petebat, tribuit. Qui videlicet locus accedente ac recedente rheumate bis quotidie inſtar inſulæ maris circumluitur undis, bis renudato littore contiguus terræ redditur; atque ejus admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auſcultans, Eccleſiam Chriſti in regno ſuo multùm diligenter ædificare ac dilatare curavit. Ubi pulcherrimo ſæpe ſpectaculo contigit, ut evangelizante Antiſtite, qui Anglorum linguam perfectè non noverat, ipſe Rex ſuis Ducibus ac Miniſtris interpres verbi exiſteret cæleſtis: quia nimirum tam longo exilii ſui tempore linguam Scottorum jam plenè didicerat. Exinde cœpêre plures per dies de Scottorum regione venire in Brittaniam atque illis Anglorum provinciis quibus regnavit Rex Oſualdus, magnâ devotione verbum fidei prædicare, & credentibus gratiam Baptiſmi, quicumque ſacerdotali erant gradu prædici, miniſtrare. Conſtruebantur ergo Eccleſiæ per loca, confluebant ad audiendum verbum Dei populi gaudentes, donabantur munere regio poſſeſſiones, & territori ad inſtituenda Monaſteria, imbuebantur præceptoribus Scottis parvuli Anglorum unà cum majoribus ſtudiis & obſervatione diſciplinæ regularis. Nam Monachi erant, maximè qui ad prædicandum venerant. Monachus ipſe Epiſcopus Aidanus, utpote de inſulâ quæ vocatur *Hii*, deſtinatus: cujus Monaſterium in cunctis penè Septemtrionalium Scottorum, & omnium Pictorum Monaſteriis non parvo tempore arcem tenebat, regendíſque eorum populis præerat: quæ videlicet inſula ad jus quidem Brittaniæ pertinet, non magno ab eâ fretò diſcreta, ſed donatione Pictorum, qui illas Brittaniæ plagas incolunt, jamdudùm Monachis Scottorum tradita, eo quòd illis prædicantibus fidem Chriſti perceperunt.

CAPUT IV.

Quando gens Pictorum fidem Christi perceperit.

SIQUIDEM anno Incarnationis Dominicæ quingentesimo sexagesimo quinto (quo tempore gubernaculum Romani Imperii post Justinianum Justinus minor accepit) venit de Hiberniâ Presbyter & Abbas habitu & vitâ Monachi insignis, nomine *Columban*, Brittaniam, prædicaturus verbum Dei provinciis Septemtrionalium Pictorum, hoc est, eis quæ arduis atque horrentibus jugis montium jugis, ab Australibus eorum sunt regionibus sequestratæ. Namque ipsi Australes Picti, qui intra eosdem montes habent sedes multo antè tempore, (ut perhibent) relicto errore idolatriæ, fidem veritatis acceperant, prædicante eis verbum Niniâ Episcopo reverentissimo & sanctissimo viro, de natione Brittonum, qui erat Romæ regulariter fidem & mysteria veritatis edoctus; cujus sedem Episcopalem sancti Martini Episcopi, nomine & Ecclesiâ insignem, (ubi etiam ipse corpore unà cum pluribus Sanctis requiescit) jam Anglorum gens obtinet. Qui locus ad provinciam Berniciorum pertinens, vulgò vocatur *Ad candidam casam*, eò quòd ibi Ecclesiam de lapide, insolito Brittonibus more fecerit. Venit autem in Brittaniam *Columban*, regnante Pictis Bridio filio *Meilochon*, Rege potentissimo, nono anno regni ejus, gentémque illam verbo & exemplo ad fidem Christi convertit: unde & præfatam insulam ab eis in possessionem Monasterii faciendi accepit. Neque enim magna est, sed quasi familiarum quinque, juxta æstimationem Anglorum, quam successores ejus usque hodie tenent, ubi & ipse sepultus est, cùm esset annorum septuaginta septem, post annos circiter triginta & duos, ex quo ipse Brittaniam prædicaturus adiit. Fecerat autem, priusquam Brittaniam veniret, Monasterium nobile in Hiberniâ, quod à copiâ roborum *Dearmach* linguâ Scottorum, hoc est, *Campus roborum*, cognominatur. Ex quo utroque Monasterio plurima exinde Monasteria per discipulos

ejus & in Brittaniâ & in Hiberniâ propagata sunt: in quibus omnibus idem Monasterium insulanum, in quo ipse requiescit corpore, principatum tenet. Habere autem solet ipsa insula rectorem semper Abbatem Presbyterum, cujus juri & omnis provincia, & ipsi etiam Episcopi, ordine inusitato debeant esse subjecti, juxta exemplum primi Doctoris illius, qui non Episcopus, sed Presbyter exstitit & Monachus: de cujus vitâ & verbis nonnulla à discipulis ejus feruntur scripta haberi. Verùm qualiscumque fuerit ipse, nos hoc de illo certum tenemus, quod reliquit successores magnâ continentiâ, ac divino amore regularique institutione insignes: in tempore quidem summæ festivitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longè ultra orbem positis, nemo synodalia Paschalis observantiæ decreta porrexerat; tantùm ea quæ in Propheticis, Evangelicis & Apostolicis litteris discere poterant, pietatis & castitatis opera diligenter observantes. Permansit autem hujusmodi observantia Paschalis apud eos tempore non pauco, hoc est, usque ad annum Dominicæ Incarnationis septingentesimum decimum sextum, per annos centum quinquaginta. At tunc veniente ad eos reverentissimo ac sanctissimo Patre & Sacerdote Egberto, de natione Anglorum, qui in Hiberniâ diutiùs exulaverat pro Christo, eratque & doctissimus in Scripturis, & longæ vitæ perfectione eximius, correcti sunt per eum, & ad verum canonicúmque Paschæ diem translati, quem tamen & anteà non semper in Lunâ decimâ quarta cum Judæis, (ut quidam rebantur) sed in die quadam Dominicâ, aliâ tamen quàm decebat hebdomadâ celebrabant. Sciebant enim (ut Christiani) resurrectionem Dominicam quæ prima Sabbati facta est, prima Sabbati semper esse celebrandam: sed ut barbari & rustici, quando eadem prima Sabbati, quæ nunc Dominica dies nuncupatur, veniret, minimè didicerant. Verùm quia gratiâ caritatis fervere non omiserunt, & hujus quoque rei notitiam ad perfectum percipere meruerunt, juxta promissum Apostoli dicentis: Et si quid aliter sapitis, & hoc quoque vobis Deus revelavit. De quo pleniùs in sequentibus suo loco dicendum est.

CAPUT V.

De vitâ Aidani Episcopi.

AB hac ergo insulâ ab horum collegio Monachorum ad provinciam Anglorum instituendam in Christo missus est Aidanus, accepto gradu Episcopatûs. Quo tempore eidem Monasterio Segenius Abbas & Presbyter præfuit. Unde inter alia vivendi documenta saluberrimum abstinentiæ vel continentiæ Clericis exemplum reliquit: cujus doctrinam id maximè commendabat omnibus, quòd non aliter quàm vivebat cum suis, ipse docebat. Nihil enim hujus mundi quærere, nihil amare curabat. Cuncta quæ sibi à Regibus vel divitibus sæculi donabantur, mox pauperibus qui occurrererent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta & urbana & rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi si major fortè necessitas compulisset, solebat: quatenùs ubicumque aliquos vel divites vel pauperes incedens aspexisset, confestim ad hos divertens, vel ad fidei suscipiendæ sacramentum, si infideles essent, invitaret; vel si fideles, in ipsâ eos fide confortaret, atque ad eleemosynas, bonorúmque operum executionem & verbis excitaret & factis. In tantum autem vita illius à nostri temporis segnitiâ distabat, ut omnes qui cum eo incedebant, sive adtonsi, sive laïci, meditari deberent; id est, aut legendis Scripturis, aut Psalmis discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus illius, & omnium qui cum eo erant, ubicumque locorum devenissent. Et si fortè evenisset (quod tamen rarò evenit) ut ad Regis convivium vocaretur, intrabat cum uno Clerico, aut duobus; & ubi paululùm reficiebatur, adcelerabat ociùs ad legendum cum suis, sive ad orandum egredi: cujus exemplis informati tempore illo religiosi quique viri, ac feminæ, consuetudinem fecerunt per totum annum, exceptâ remissione quinquagesimæ Paschalis, quartâ & sextâ Sabbati jejunium ad nonam usque horam protelare. Nunquam divitibus honoris sive timoris gratiâ, si qua deliquissent, reticebat; sed asperâ illos

invectione corrigebat. Nullam potentibus sæculi pecuniam, exceptâ solummodò escâ, si quos hospitio suscepisset, unquam dare solebat, sed ea potiùs quæ sibi à divitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in usus pauperum (ut diximus) dispergebat, vel ad redemptionem eorum qui injustè fuerant venditi, dispensabat. Denique multos quos pretio dato redemerat, redemptos postmodùm suos discipulos fecit, atque ad Sacerdotalem usque gradum erudiendo atque instituendo provexit. Ferunt autem quia cùm de provincia Scottorum Rex Osualdus postulasset Antistitem, qui sibi suæque genti verbum fidei ministraret, missus fuerit primò alius austerioris animi vir, qui cùm aliquandiù genti Anglorum prædicans nihil proficeret, nec libenter à populo audiretur, redierit patriam, atque in conventu seniorum retulerit, quia nihil prodesse docendo genti ad quam missus erat, potuisset, eò quòd essent homines indomabiles, & duræ ac barbaræ mentis. At illi (ut perhibent) tractatum magnum in Concilio quid esset agendum, habere cœperunt; desiderantes quidem genti quam petebantur, saluti esse, sed de non recepto quem miserant, Prædicatore dolentes. Tunc ait Aidanus (nam & ipse Concilio intererat) ad eum de quo agebatur, Sacerdotem: Videtur mihi, frater, quia durior justo indoctis auditoribus fuisti, & non eis juxta Apostolicam doctrinam primò lac doctrinæ mollioris porrexisti, donec paulatim enutriti verbo Dei, ad capienda perfectiora, & ad facienda sublimiora Dei præcepta sufficerent. Quo audito, omnium qui considebant, ad ipsum ora & oculi conversi, diligenter quid diceret, discutiebant, & ipsum esse dignum Episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos & indoctos mitti debere decernunt, qui gratiâ discretionis, quæ virtutum mater est, ante omnia probatur imbutus; sicque illum ordinantes, ad prædicandum miserunt. Qui ubi tempus accepit, sicut priùs moderamine discretionis, ita postmodùm & cæteris virtutibus ornatus apparuit.

CAPUT VI.

De religione ac pietate mirandâ Osualdi Regis.

HUjus igitur Antistitis doctrinâ Rex Osualdus cum ea cui præerat, gente Anglorum institutus, non solùm incognita progenitoribus suis regna cælorum sperare didicit; sed & regna terrarum plusquàm ulli majorum suorum, ab eodem uno omnipotenti Deo, qui fecit cælum & terram, consecutus est. Denique omnes nationes & provincias Brittaniæ, quæ in quatuor linguas (id est, Brittonum, Pictorum, Scottorum & Anglorum) divisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominùs (quod miru dictum est) pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus & largus fuit. Denique fertur quia tempore quodam cùm die sancto Paschæ cum præfato Episcopo consedisset ad prandium, positúsque esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, jámque essent manus ad panem benedicendum missuri, intrasse subitò Ministrum ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicasse Regi quia multitudo pauperum undecumque adveniens maxima per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynæ à Rege: qui mox dapes sibimet adpositas deferri pauperibus, & discum confringi, atque eisdem minutatim dividi præcepit. Quo viso, Pontifex qui adsidebat, delectatus tali facto pietatis, adprehendit dexteram ejus, & ait: Nunquam inveterascat hæc manus. Quod & ita juxta votum benedictionis ejus provenit. Nam cùm interfecto illo in pugnâ, manus cum brachio à cætero essent corpore resectæ, contigit ut hactenus incorruptæ perdurent. Denique in urbe regia, quæ à Regina quondam vocabulo *Bebbâ* cognominatur, loculo inclusæ argenteo in Ecclesiâ sancti Petri servantur, ac digno à cunctis honore venerantur. Hujus industriâ Regis, Deirorum & Berniciorum provinciæ, quæ eatenus ab invicem discordabant, in unam sunt pacem, & velut unum compaginatæ in populum. Erat autem nepos Eduini Regis ex sorore Achâ, dignúmque

que fuit, ut tantus præcessor talem haberet de suâ consanguinitate & religionis heredem & regni.

CAPUT VII.

Ut provincia Occidentalium Saxonum verbum Dei, prædicante Birino, susceperit; & de successoribus ejus Agilberto & Eleutherio.

EO tempore gens Occidentalium Saxonum, qui antiquitùs *Gevissæ* vocabantur, regnante Cynigilso, fidem Christi suscepit, prædicante illis verbum Birino Episcopo, qui cum consilio Papæ Honorii venerat Brittaniam; promittens quidem se illo præsente in intimis ultrà Anglorum partibus, quò nullus Doctor præcessisset, sanctæ fidei semina esse sparsurum. Unde & jussu ejusdem Pontificis, per Asterium Genuensem Episcopum in Episcopatûs consecratus est gradum. Sed Brittaniam perveniens, ac primùm Gevissarum gentem ingrediens, cùm omnes ibidem paganissimos inveniret, utilius esse ratus est ibi potiùs verbum Dei prædicare, quàm ultrà progrediens, eos quibus prædicare deberet, inquirere. Itaque evangelizante illo in præfatâ provinciâ, cùm Rex ipse catechizatus, fonte Baptismi cum suâ gente ablueretur, contigit tunc temporis sanctissimum ac victoriosissimum Regem Nordanhymbrorum Osualdum adfuisse, eúmque de lavacro exeuntem suscepisse, ac pulcherrimo prorsus & Deo digno consortio, cujus erat filiam accepturus in conjugem, ipsum priùs secundâ generatione Deo dicatum sibi accepit in filium. Donaverunt autem ambo Reges eidem Episcopo civitatem quæ vocatur *Dorcic*, ad faciendam inibi sedem Episcopalem; ubi factis dedicatísque Ecclesiis, multísque ad Dominum pro ejus labore populis advocatis, migravit ad Dominum, sepultúsque est in eâ civitate, & post annos multos, *Hedde* Episcopatum agente, translatus inde in Ventam civitatem, atque in Ecclesiâ beatorum Apostolorum Petri & Pauli positus est. Defuncto autem & Rege, successit in regnum filius ejus *Coinvalch*, qui & fidem

S

& sacramenta regni cælestis suscipere renuit, & non multò pòst etiam regni terrestris potentiam perdidit. Repudiatâ enim sorore *Pendan* Regis Merciorum quam duxerat, aliam accepit uxorem : ideóque bello petitus, ac regno privatus ab illo, secessit ad Regem Orientalium Anglorum, cui nomen erat *Anna* : apud quem triennio exulans fidem cognovit ac suscepit veritatis. Nam & ipse apud quem exulabat Rex, erat vir bonus, & bonâ ac sanctâ sobole felix, ut in sequentibus docebimus. Cùm verò restitutus esset in regnum *Coinvalch*, venit in provinciam de Hiberniâ Pontifex quidam, nomine *Aigilberctus*, natione quidem Gallus, sed tamen legendarum gratiâ Scripturarum in Hiberniâ non parvo tempore demoratus, conjunxitque se Regi, sponte ministerium prædicandi adsumens : cujus eruditionem atque industriam videns Rex, rogavit eum, acceptâ ibi sede Episcopali, suæ genti manere Pontificem. Qui precibus ejus adnuens, multis annis eidem genti sacerdotali jure præfuit. Tandem Rex, qui Saxonum tantùm linguam noverat, pertæsus barbaræ loquelæ, subintroduxit in provinciam alium suæ linguæ Episcopum vocabulo *Vini*, & ipsum in Galliâ ordinatum; dividénsque in duas parochias provinciam, huic in civitate Ventâ, quæ à gente Saxonum *Vintacestir* appellatur, sedem Episcopalem tribuit : unde offensus graviter Agilberctus, quòd hoc ipso inconsulto ageret Rex, rediit in Galliam, & accepto Episcopatu Parisiacæ civitatis, ibidem senex ac plenus dierum obiit. Non multis autem annis post abscessum ejus à Brittaniâ transactis, pulsus est *Vini* ab eodem Rege de Episcopatu; qui secedens ad Regem Merciorum, vocabulo *Wlfheri*, emit pretio ab eodem sedem Lundoniæ civitatis, ejúsque Episcopus usque ad vitæ suæ terminum mansit. Sícque provincia Occidentalium Saxonum tempore non pauco absque Præsule fuit. Quo etiam tempore Rex præfatus ipsius gentis, gravissimis regni sui damnis sæpissime ab hostibus adflictus, tandem ad memoriam reduxit, quòd eum pridem perfidia regno depulerit, fides agnita Christi in regnum revocaverit : intellexítque etiam quòd destituta tunc etiam Pontifice provincia, rectè pariter divino fuerit destituta præsidio. Misit ergo legatarios in Galliam ad

Agilberctum, summissâ illum satisfactione deprecans ad Episcopatum suæ gentis redire. At ille se excusans, & eò venire non posse contestans, quia Episcopatu propriæ civitatis ac parochiæ teneretur adstrictus. Ne tamen obnixè petenti nihil ferret auxilii, misit pro se illò Presbyterum Eleutherium, nepotem suum, qui ei, si vellet, ordinaretur Episcopus; dicens quòd ipse eum dignum esse Episcopatu judicaret. Quo honorificè à populo & à Rege suscepto, rogaverunt Theodorum, tunc Archiepiscopum Dorovernensis Ecclesiæ, ipsum sibi Antistitem consecrari: qui consecratus in ipsâ civitate, multis annis Episcopatum Gevissarum, ex Synodicâ sanctione solus, sedulo moderamine gessit.

CAPUT VIII.

Ut Rex Cantuariorum Earconberctus idola destrui præceperit; & de filiâ ejus Earcongotâ, & propinquâ ejus Edilberge, sacratis Deo virginibus.

ANNO Dominicæ Incarnationis sexcentesimo quadragesimo, *Eadbald* Rex Cantuariorum transiens ex hac vitâ, Earconbercto filio regni gubernacula reliquit: quæ ille suscepta viginti quatuor annis & aliquot mensibus nobilissimè tenuit. Hic primus Regum Anglorum in toto regno suo idola relinqui ac destrui, simul & jejunium quadraginta dierum observari principali auctoritate præcepit. Quæ ne facilè à quopiam posset contemni, in transgressores dignas & competentes punitiones proposuit. Cujus filia Earcongota, ut condigna parenti soboles, magnarum fuit virgo virtutum, serviens Deo in Monasterio quod in regione Francorum constructum est ab Abbatissâ nobilissimâ, vocabulo *Farâ*, in loco qui dicitur *Brige*. Nam eo tempore necdum multis in regione Anglorum Monasteriis constructis, multi de Brittaniâ monasticæ conversationis gratiâ, Francorum vel Galliarum Monasteria adire solebant; sed & filias suas eisdem erudiendas, ac sponso cælesti copulandas mittebant; maximè in *Brige* & in *Cabe*, & in Andilegum Monasterio: inter

quas erat *Sethryd*, filia uxoris Annæ Regis Orientalium Anglorum, cujus suprà meminimus, & filia naturalis ejusdem Regis *Edelberg* : quæ utraque cùm esset peregrina, præ merito virtutum, ejusdem Monasterii Brigensis est Abbatissa constituta. Cujus Regis filia major *Sexburg*, uxor Earconberĉti Regis Cantuariorum, habuit filiam Earcongotam, de quâ sumus dicturi. Hujus autem virginis Deo dedicatæ, multa quidem ab incolis loci illius solent opera virtutum & signa miraculorum usque hodie narrari. Verùm nos de transitu tantùm illius quo cælestia regna petiit, aliquid dicere breviter sufficiat. Imminente ergo die suæ vocationis, cœpit circumire in Monasterio casulas infirmarum Christi famularum, earúmque vel maximè, quæ vel ætate provectæ, vel probitate morum erant insigniores : quarum se omnium precibus humiliter commendans, obitum proximè suum, quem revelatione didicerat, non celavit esse futurum : quam videlicet revelationem hujusmodi esse perhibebat ; Vidisse se albatorum catervam hominum idem Monasterium intrare ; hósque à se interrogatos quid quærerent, aut quid ibi vellent, respondisse quòd ob hoc illò fuerint destinati, ut aureum illud numisma quod eo de Cantiâ venerat, secum adsumerent. Ipsâ autem noĉte, in cujus ultimâ parte (id est, incipiente aurorâ) præsentis mundi tenebras transiens, supernam migravit ad lucem ; multi de Fratribus ejusdem Monasterii, qui aliis erant in ædibus, jam manifestè se concentus Angelorum psallentium audisse referebant, & sonitum quasi plurimæ multitudinis Monasterium ingredientis : unde mox egressi dignoscere quid esset, viderunt lucem cælitus emissam fuisse permaximam, quæ sanĉtam illam animam carnis vinculis absolutam, ad æterna patriæ cælestis gaudia deducebat. Addunt & alia, quæ ipsâ noĉte in Monasterio eodem divinitùs fuerint ostensa miracula : sed hæc nos ad alia tendentes suis narrare permittimus. Sepultum est autem corpus venerabile virginis & sponsæ Christi, in Ecclesiâ beati Protomartyris Stephani : placuítque post diem tertium, ut lapis quo monumentum tegebatur, amoveretur, & altiùs ipso in loco reponeretur : quod dum fieret, tantæ fragrantia suavitatis ab imis ebulli-

vit, ut cunctis qui adstabant Fratribus ac Sororibus, quasi opobalsami cellaria esse viderentur aperta. Sed & matertera ejus, de quâ diximus, Edilberga, & ipsa Deo dilectam perpetuæ virginitatis gloriam in magnâ corporis continentiâ servavit: quæ cujus esset virtutis, magis post mortem claruit. Cum enim esset Abbatissa, cœpit facere in Monasterio suo Ecclesiam in honorem omnium Apostolorum, in quâ suum corpus sepeliri cupiebat. Sed cum opus idem ad medium fermè esset perductum, illa ne hoc perficeret, morte prærepta est, & in ipso Ecclesiæ loco, ubi desiderabat, condita. Post cujus mortem Fratribus alia magìs curantibus intermissum est hoc ædificium annis septem, quibus completis, statuerunt ob nimietatem laboris, hujus structuram Ecclesiæ funditus relinquere; ossa verò Abbatissæ illo de loco elevata in aliam Ecclesiam, quæ esset perfecta ac dedicata, transferre. Et aperientes sepulcrum ejus, ita intemeratum corpus invenère, ut à corruptione concupiscentiæ carnalis erat immune: & ita denuò lotum, atque aliis vestibus indutum, transtulerunt illud in Ecclesiam beati Stephani Martyris; cujus videlicet natalis ibi solet in magnâ gloriâ celebrari die Nonarum Juliarum.

CAPUT IX.

Ut in loco in quo occisus est Rex Osualdus, crebra sanitatum miracula facta; útque ibi primò jumentum cujusdam viantis, ac deinde puella paralytica sit curata.

REGNAVIT autem Osualdus Rex Christianissimus Nordanhymbrorum novem annis, adnumerato etiam illo anno, quem & feralis impietas Regis Brittonum, & apostasia demens Regum Anglorum detestabilem fecerat. Siquidem (ut suprà docuimus) unanimo omnium consensu firmatum est, ut nomen & memoria apostatarum, de catalogo Regum Christianorum prorsus aboleri deberet, neque aliquis regno eorum annus adnotari. Quo completo annorum curriculo, occisus est commisso gravi prælio ab

eadem paganâ gente, paganóque Rege Merciorum, à quo & prædecessor ejus Eduinus peremptus fuerat, in loco qui linguâ Anglorum nuncupatur *Maserfelth*, anno ætatis suæ trigesimo octavo, die quinto mensis Augusti. Cujus quanta fides in Deum, quæ devotio mentis fuerit, etiam post mortem, virtutum miraculis claruit. Namque in loco ubi pro patriâ dimicans, à paganis interfectus est, usque hodie sanitates infirmorum & hominum & pecorum celebrari non desinunt. Unde contigit ut pulverem ipsum ubi corpus ejus in terram corruit, multi auferentes, & in aquam mittentes, suis per hæc infirmis multum commodi adferrent. Qui videlicet mos adeò increbuit, ut paulatim ablatâ exinde terrâ, fossam ad mensuram staturæ virilis reddiderit. Nec mirandum in loco mortis illius infirmos sanari, qui semper dum viveret, infirmis & pauperibus consulere, eleemosynas dare, opem ferre non cessabat. Et multa quidem in loco illo, vel de pulvere loci illius facta virtutum miracula narrantur: sed nos duo tantùm quæ à majoribus audivimus, referre satis duximus. Non multo post interfectionem ejus exacto tempore, contigit ut quidam equo sedens iter juxta locum ageret illum; cujus equus subitò lassescere, consistere, caput in terram declinare, spumas ex ore dimittere, & augescente dolore nimio, in terram cœpit ruere. Desiluit eques, & stramine substrato cœpit exspectare horam, quâ aut melioratum reciperet jumentum, aut relinqueret mortuum. At ipsum diu gravi dolore vexatum, cùm diversas in partes se torqueret, repentè volutando devenit in illud loci ubi Rex memorabilis occubuit. Nec mora, quiescente dolore cessabat ab insanis membrorum motibus, & consueto equorum more, quasi post lassitudinem in diversum latus vicissim sese volvere, statímque exsurgens quasi sanum per omnia, vireta herbarum avidiùs carpere cœpit. Quo ille viso, ut vir sagacis ingenii, intellexit aliquid miræ sanctitatis huic loco quo equus est curatus, inesse; & posito ibi signo, non multò pòst adscendit equum, atque ad hospitium quo proposuerat, accessit: quò dum adveniret, invenit puellam ibi, neptem patris-familias, longo paralysis morbo gravatam; & cùm familiares domûs illius, de acerbâ

puellæ infirmitate ipso præsente quererentur, cœpit dicere ille de loco ubi caballus suus esset curatus. Quid multa? imponentes eam carro, duxerunt ad locum illum, ibidémque deposuerunt. At illa posita in loco, obdormivit parumper; & ubi evigilavit, sanatam se ab illâ corporis dissolutione sentiens, postulatâ aquâ, ipsâ lavit faciem, crines composuit, caput linteo cooperuit, & cum his qui se adduxerant, sana pedibus incedendo reversa est.

CAPUT X.

Ut pulvis loci illius contra ignem valuerit.

EO tempore venit alius quidam de natione Brittonum (ut ferunt) iter faciens juxta ipsum locum, in quo præfata erat pugna completa; & vidit unius loci spatium cætero campo viridius ac venustius: cœpítque sagaci animo conjicere quòd nulla esset alia causa insolitæ illo in loco viriditatis, nisi quia ibidem sanctior cætero exercitu vir aliquis fuisset interfectus. Tulit itaque de pulvere terræ illius secum inligans in linteo, cogitans quòd futurum erat quia ad medelam infirmantium idem pulvis proficeret; & pergens itinere suo pervenit ad vicum quendam vesperè, intravítque in domum, in quâ vicani cœnantes epulabantur: & susceptus à dominis domûs, resedit & ipse cum eis ad convivium, adpendens linteolum cum pulvere quem adtulerat, in unâ postâ parietis. Cúmque diutiùs epulis atque ebrietati vacarent, accenso grandi igne in medio, contigit volantibus in altum scintillis, culmen domûs, quod erat virgis contextum, ac fœno tectum, subitaneis flammis impleri. Quod cùm repentè convivæ terrore confusi respicerent, fugerunt foràs, nihil ardenti domui, jamjámque perituræ prodesse valentes. Consumptâ ergo domo flammis, posta solummodò in quâ pulvis ille inclusus pendebat, tuta ab ignibus & intacta remansit. Quâ visâ virtute, mirati sunt valde; & perquirentes subtiliùs, invenerunt quia de illo loco adsumptus erat pulvis, ubi Regis Osualdi sanguis erat

effusus. Quibus patefactis, ac diffamatis longè latéque miraculis, multi locum frequentare illum, & sanitatum ibi gratiam capere sibi suísque cœperunt.

CAPUT XI.

Ut super reliquias ejus lux cælestis totâ nocte steterit; & ut per eas sint dæmoniaci curati.

INTER quæ nequaquam silentio prætereundum reor, quid virtutis ac miraculi cælestis fuerit ostensum, cùm ossa ejus inventa, atque ad Ecclesiam in quâ nunc servantur, translata sunt. Factum est autem hoc per industriam Reginæ Merciorum *Hostride*, quæ erat filia fratris ejus *Osin*, qui post illum regni apicem tenebat, ut in sequentibus dicemus. Et Monasterium nobile in provinciâ *Lindissi*, nomine *Beardaneu*, quod eadem Regina cum viro suo Adilredo multùm diligebat, venerabatur, excolebat, in quo desiderabat honoranda patrui sui ossa recondere: cúmque venisset carrum in quo eadem ossa ducebantur, incumbente vesperâ, in Monasterium præfatum, noluerunt ea qui erant in Monasterio, libenter excipere: quia etsi sanctum eum noverant, tamen quia de aliâ provinciâ ortus fuerat, & super eos regnum acceperat, veteranis eum odiis etiam mortuum insequebantur. Unde factum est ut ipsâ nocte reliquiæ adlatæ foris permanerent, tentorio tamen majore supra carrum in quo inerant, extenso. Sed miraculi cælestis ostensio, quàm reverenter eæ suscipiendæ à cunctis fidelibus essent, patefecit. Nam totâ eâ nocte columna lucis à carro illo usque ad cælum porrecta, omnibus penè ejusdem Lindissæ provinciæ locis conspicua stabat. Unde manè facto Fratres Monasterii illius, qui pridie abnuerant, diligenter ipsi petere cœperunt, ut apud se eædem sanctæ ac Deo dilectæ reliquiæ conderentur. Lota igitur ossa intulerunt in thecam, quam in hoc præparaverant, atque in Ecclesiâ juxta honorem congruum posuerunt: & ut regia viri sancti persona memoriam haberet æternam, vexillum ejus super

tumbam

tumbam auro & purpurâ compositum adposuerunt, ipsamque aquam in quâ laverunt ossa, in angulo sacrarii fuderunt. Ex quo tempore factum est, ut ipsa terra quæ lavacrum venerabile suscepit, ad abigendos ex obsessis corporibus dæmones, gratiæ salutaris haberet effectum. Denique tempore sequente, cùm præfata Regina in eodem Monasterio moraretur, venit ad salutandam eam Abbatissa quædam venerabilis, quæ usque hodie superest, vocabulo *Edilhild*, soror virorum sanctorum Edilwini & Aldewini, quorum prior Episcopus in provinciâ *Lindissi*, secundus erat Abbas in Monasterio quod vocatur *Peartaneu*, à quo non longè & illa Monasterium habebat. Cùm ergo veniens illò, loqueretur cum Reginâ, atque inter alia, sermone de Osualdo exorto diceret, quòd & ipsa lucem nocte illâ supra reliquias ejus ad cælum usque altam vidisset, adjecit Regina, quia de pulvere pavimenti in quo aqua lavacri illius effusa est, multi jam sanati essent infirmi. At illa petiit sibi portionem pulveris salutiferi dari: & accipiens, inligatum panno condidit in capsellâ, & rediit. Transacto autem tempore aliquanto, cùm esset in suo Monasterio, venit illuc quidam hospes, qui solebat nocturnis sæpius horis repentè ab immundo spiritu gravissimè vexari: qui cùm benignè susceptus post cœnam in lecto membra posuisset, subitò à diabolo arreptus, clamare, dentibus frendere, spumare, & diversis motibus cœpit membra torquere. Cúmque à nullo vel ligari, vel teneri potuisset, cucurrit Minister, & pulsans ad ostium, nunciavit Abbatissæ. At illa aperiens januam Monasterii, exivit ipsa cum unâ sanctimonialium feminarum ad locum virorum; & evocans Presbyterum, rogavit secum venire ad patientem. Ubi cùm venientes viderent multos adfuisse qui vexatum tenere, & motus ejus insanos comprimere conati, nequaquàm valebant, dicebat Presbyter exorcismum, & quæque poterat pro sedando miseri furore agebat. Sed nec ipse, quamvìs multùm laborans, proficere aliquid valebat. Cúmque nihil salutis furenti superesse videretur, repentè venit in mentem Abbatissæ pulvis ille præfatus, statimque jussit ire Ministram, & capsellam in quâ erat, adducere. Et cùm illa adferens quæ jussa est, intraret atrium domûs, in cujus in-

terioribus dæmoniosus torquebatur, conticuit ille subitò, & quasi in somnum laxatus deposuit caput, membra in quietem, omnia composuit. Conticuere omnes intentique ora tenebant, quem res exitum haberet solliciti exspectantes. Et post aliquantum horæ spatium, resedit qui vexabatur, & graviter suspirans: Modò, inquit, sanum sapio: recepi enim sensum animi mei. At illi sedulò sciscitabantur quomodò hoc contigisset. Qui ait: Mox ut virgo hæc cum capsellâ quam portabat, adpropinquavit atrio domûs hujus, discessere omnes qui me premebant spiritus maligni, & me relicto nusquàm comparuerunt. Tunc dedit ei Abbatissa portiunculam de pulvere illo; & sic datâ oratione à Presbytero illo, noctem quietissimam duxit: neque aliquid ex toto nocturni timoris aut vexationis ab antiquo hoste pertulit.

CAPUT XII.

Ut ad tumbam ejus sit puerulus è febre curatus.

SEQUENTE dehinc tempore fuit in eodem Monasterio puerulus quidam longo febrium incommodo graviter vexatus: qui cùm die quodam solicitus horam accessionis exspectaret, ingressus ad eum quidam de Fratribus: Vis, inquit, mi nate, doceam te quomodò cureris ab hujus molestiâ languoris? Surge, ingredere Ecclesiam, & accedens ad sepulcrum Osualdi, ibi reside, & quietus manens adhære tumbæ. Vide ne exeas inde, nec de loco movearis, donec hora recessionis febrium transierit. Tunc ipse intrabo, & ducam te inde. Fecit ut ille suaserat, sedentémque ad tumbam Sancti, infirmitas tangere nequaquam præsumpsit; quin in tantum timens aufugit, ut nec secundâ die, nec tertiâ, neque unquam exinde eum auderet contingere. Quod ita esse gestum qui referebat mihi Frater inde adveniens adjecit, quòd eo adhuc tempore quo mecum loquebatur, superesset in eodem Monasterio jam juvenis ille, in quo tunc puero factum erat hoc miraculum sanitatis. Nec mirandum preces Regis illius jam cum Domino regnantis, multum valere apud eum

qui temporalis regni quondam gubernacula tenens, magis pro æterno regno semper laborare ac deprecari solebat. Denique ferunt quia à tempore matutinæ laudis sæpius ad diem usque in orationibus perstiterit, atque ob crebrum morem orandi, sive gratias agendi Domino semper ubicumque sedens, supinas super genua sua manus habere solitus sit. Vulgatum est autem, & in consuetudinem proverbii versum, quòd etiam inter verba orationis vitam finierit. Nam cùm armis & hostibus circumseptus, jamjamque videret se esse perimendum, oravit ad Dominum pro animabus exercitûs sui. Unde dicunt in proverbio: Deus miserere animabus, dixit Osualdus cadens in terram. Ossa igitur illius translata & condita sunt in Monasterio quod diximus: porrò caput & manus cum brachiis à corpore præcisas, jussit Rex qui occiderat, in stipitibus suspendi. Quò post annum veniens cum exercitu successor regni ejus *Osuin*, abstulit ea, & caput quidem in cœmeterio Lindisfarnensis Ecclesiæ: in regiâ verò civitate manus cum brachiis condidit.

CAPUT XIII.

Ut in Hiberniâ sit quidam à mortis articulo per ejus reliquias revocatus.

NEc solùm inclyti fama viri Brittaniæ fines lustravit universos, sed etiam trans Oceanum longè radios salutiferæ lucis spargens, Germaniæ simul & Hiberniæ partes attigit. Denique reverentissimus Antistes Acca solet referre, quia cùm Romam vadens, apud sanctissimum Fresonum gentis Episcopum Wilbrordum cum suo Antistite Wilfrido moraretur, crebrò eum audierit, de mirandis quæ ad reliquias ejusdem reverentissimi Regis in illâ provinciâ gesta fuerint, narrare. Sed & in Hiberniâ cùm Presbyter adhuc peregrinam pro æternâ patriâ duceret vitam, rumorem sanctitatis ejus in eâ quoque insulâ longè latèque jam percrebuisse ferebat: è quibus unum quod inter alia retulit miraculum, præsenti nostræ Historiæ inserendum credidimus. Tempore,

inquit, mortalitatis, quæ Brittaniam Hiberniámque latâ strage vastavit, percussus est ejusdem clade pestis inter alios scholasticus quidam de gente Scottorum, doctus quidem vir studio litterarum; sed erga curam perpetuæ suæ salvationis nihil omninò studii & industriæ gerens: qui cùm se morti proximum videret, timere cœpit & pavere, ne mox mortuus, ob merita scelerum ad inferni claustra raperetur: clamavitque me, cùm essem in vicino positus, & inter ægra tremens suspiria, flebili voce talia mecum querebatur: Vides, inquit, quia jamjamque crescente corporis molestiâ ad articulum subeundæ mortis compellor: nec dubito, me post mortem corporis statim ad perpetuam animæ mortem rapiendum, ac infernalibus subdendum esse tormentis: qui tempore non pauco inter studia divinæ lectionis, vitiorum potiùs implicamentis quàm divinis solebam servire mandatis. Inest autem animo (si mihi pietas superna aliqua vivendi spatia donaverit) vitiosos mores corrigere, atque ad imperium divinæ voluntatis totam ex integro mentem vitámque transferre. Verùm novi non hoc esse meriti mei, ut inducias vivendi vel accipiam, vel me accepturum esse confidam, nisi fortè misero mihi & indigno veniâ, per auxilium eorum qui illi fideliter servierunt, propitiari dignatus fuerit. Audivimus autem, & famâ celeberrimâ, quòd fuerit in gente vestrâ Rex mirandæ sanctitatis, vocabulo *Osualdus*, cujus excellentia fidei & virtutis, etiam post mortem, virtutum frequentium operatione claruerit: precórque, si aliquid reliquiarum illius penes te habes, adferas mihi, si fortè mihi Dominus per ejus meritum misereri voluerit. At ergo respondi: Habeo quidem de ligno, in quo caput ejus occisi à paganis infixum est; &, si firmo corde credideris, potest divina pietas per tanti meritum viri, & hujus vitæ spatia longiora concedere, & ingressu te vitæ perennis dignum reddere. Nec moratus ille, integram in hoc se habere fidem respondebat. Tunc benedixi aquam, & astulam roboris præfati immittens obtuli ægro potandam. Nec mora, meliùs habere cœpit, & convalescens ab infirmitate, multo deinceps tempore vixit: totóque ad Deum corde & opere conversus, omnibus ubicumque perveniebat, clementiam pii Conditoris, & fidelis ejus famuli gloriam prædicabat.

CAPUT XIV.

Ut defuncto Paulino, Ithamar *pro eo Rhofensis Ecclesiæ Præsulatum susceperit; & de humilitate mirabili Osuini, qui ab* Osuiu *crudeli cæde peremptus est.*

TRANSLATO ergo ad cælestia regna Osualdo, suscepit regni terrestris sedem pro eo frater ejus *Osuiu*, juvenis triginta circiter annorum; & per annos viginti octo laboriosissimè tenuit. Impugnatus videlicet à pagano Rege Pendâ, & ab eâ quæ fratrem ejus occiderat, paganâ gente Merciorum, & à filio quoque suo Alcfrido, necnon & à fratruo, id est, fratris sui, qui ante eum regnavit, filio Adilvaldo. Cujus anno secundo, hoc est, ab Incarnatione Dominicâ anno sexcentesimo quadragesimo quarto, reverentissimus Pater Paulinus, quondam Eboracensis, sed tunc Episcopus Rhofensis civitatis, transiit ad Dominum sexto Iduum Octobrium die: qui decem & novem annos, menses duos, & dies viginti unum Episcopatum tenuit; sepultúsque est in Secretario beati Apostoli Andreæ, quod Rex Edilberctus à fundamentis in eâdem *Rhofi* civitate construxit. In cujus locum Honorius Archiepiscopus ordinavit *Ithamar*, oriundum quidem de gente Cantuariorum, sed vitâ & eruditione antecessoribus suis æquandum. Habuit autem *Osuiu* primis regni sui temporibus consortem regiæ dignitatis, vocabulo *Osuini*, de stirpe Regis Eduini, hoc est, filium Osrici, de quo suprà retulimus, virum eximiæ pietatis & religionis: qui provinciæ Deirorum septem annis in maximâ omnium rerum affluentiâ, & ipse amabilis omnibus præfuit. Sed nec cum eo ille qui cæteram Transhumbranæ gentis partem ab Aquilone, id est, Berniciorum provinciam regebat, habere pacem potuit; quin potiùs ingravescentibus causis dissensionum miserrimâ hunc cæde peremit. Siquidem congregato contra invicem exercitu, cùm videret se Osuinus cum illo qui plures haberet auxiliarios, non posse bello confligere, ratus est, utilius tunc dimissâ intentione bellandi, servare se ad tem-

pora meliora. Remisit ergo exercitum quem congregaverat, ac singulos domum redire præcepit, à loco qui vocatur *Wilfaresdun*, id est, *Mons Wilfari*, & est à vico *Cataractone* decem fermè millibus passuum contra solstitialem occasum secretus: divertitque ipse cum uno tantùm milite sibi fidelissimo, nomine *Condheri*, celandus in domo Comitis Hunvaldi, quem etiam ipsum sibi amicissimum autumabat. Sed, heu, proh dolor! longè aliter erat: nam ab eodem Comite proditum eum *Osuiu*, cum præfato ipsius milite per Præfectum suum Ediluinum detestandâ omnibus morte interfecit. Quod factum est die decimâ tertiâ Kalendarum Septembrium, anno regni ejus nono, in loco qui dicitur *Ingetlingum*; ubi postmodùm castigandi hujus facinoris gratiâ, Monasterium constructum est: in quo pro utriusque Regis (& occisi videlicet, & ejus qui occidere jussit) animæ redemptione quotidie Domino preces offerri deberent. Erat autem Rex Osuinus & aspectu venustus, & staturâ sublimis, & affatu jocundus, & moribus civilis, & manu omnibus, id est, nobilibus simul atque ignobilibus largus: unde contigit ut ob regiam ejus & animi, & vultûs, & meritorum dignitatem ab omnibus diligeretur, & undique ad ejus ministerium de cunctis propè provinciis viri etiam nobilissimi concurrerent. Cujus inter cæteras virtutis & modestiæ, & (ut ita dicam) specialis benedictionis glorias, etiam maxima fuisse fertur humilitas, ut uno probare sat erit exemplo. Donaverat equum optimum Antistiti Aidano, in quo ille quamvìs ambulare solitus, vel amnium fluenta transire, vel si alia quælibet necessitas insisteret, viam peragere posset: cui cùm parvo interjecto tempore pauper quidam occurreret eleemosynam petens, desiliens ille præcepit, equum, itaut erat stratus regaliter, pauperi dari: erat enim multùm misericors, & cultor pauperum, ac velut pater miserorum. Hoc cùm Regi esset relatum, dicebat Episcopo, cùm fortè ingressuri essent ad prandium: Quid voluisti, Domine Antistes, equum regium, quem te conveniebat habere, pauperi dare? Nunquid non habuimus equos viliores plurimos, vel alias species quæ ad pauperum dona sufficerent, quamvìs illum eis equum non dares, quem tibi specialiter possiden-

dum elegi? Cui statim Episcopus: Quid loqueris, inquit, Rex? Num tibi carior est ille filius equæ, quàm ille filius Dei? Quibus dictis intrabant ad prandendum. Et Episcopus quidem residebat in suo loco. Porrò Rex (venerat enim de venatu) cœpit consistens ad focum calefieri cum Ministris: & repentè inter calefaciendum recordans verbum quod dixerat illi Antistes, discinxit se gladio suo, & dedit illum Ministro, festinúsque accedens ante pedes Episcopi corruit, postulans ut sibi placatus esset, Quia nunquam (inquit) deinceps aliquid loquar de hoc, aut judicabo quid vel quantum de pecuniâ nostra filiis Dei tribuas: Quod videns Episcopus, multùm pertimuit, ac statim exsurgens levavit eum, promittens se multùm illi esse placatum, dummodò ille residens ad epulas tristitiam deponeret. Dúmque Rex jubente ac postulante Episcopo, lætitiam reciperet, cœpit è contrà Episcopus tristis usque ad lacrymarum profusionem effici. Quem dum Presbyter suus linguâ suâ patriâ, quam Rex & domestici ejus non noverant, quare lacrymaretur, interrogasset: Scio, inquit, quia non multo tempore victurus est Rex: nunquam enim antehac vidi tam humilem Regem. Animadverto illum citiùs ex hac vitâ rapiendum. Non enim digna est hæc gens talem habere Rectorem. Nec multò pòst, dira Antistitis præsagia tristi Regis funere, de quo suprà diximus, impleta sunt. Sed & ipse Antistes *Aidan* non plus quàm duodecimo post occisionem Regis quem amabat, die, id est, pridie Kalendarum Septembrium, de sæculo ablatus, perpetua laborum suorum à Domino præmia recepit.

CAPUT XV.

Ut Episcopus Aidan nautis & tempestatem futuram prædixerit, & oleum sanctum quo hanc sedarent, dederit.

QUI cujus meriti fuerit, etiam miraculorum signis internus arbiter edocuit, è quibus tria memoriæ causâ ponere satìs sit. Presbyter quidam nomine *Utta*, multæ gravitatis ac veritatis vir, & ob id omnibus etiam ipsis Prin-

cipibus sæculi honorabilis, cùm mitteretur Cantiam ob adducendam inde conjugem Regi Osuio, filiam videlicet Eduini Regis Eanfledam, quæ occiso patre illuc fuerat adducta: (qui terrestri quidem itinere illò venire, sed navigio cum virgine redire disponebat) accessit ad Episcopum Aidanum, obsecrans eum, pro se suisque qui tantùm iter erant adgressuri, Domino supplicare. Qui benedicens illos, ac Domino commendans, dedit etiam oleum sanctificatum: Scio, inquiens, quia ubi navem ascenderitis, tempestas vobis & ventus contrarius superveniet: sed tu memento ut hoc oleum quod tibi do, mittas in mare; & statim quiescentibus ventis, serenitas maris vos læta prosequetur, & cupito itinere domum remittet. Quæ cuncta ut prædixerat Antistes, ex ordine completa sunt: & quidem in primis furentibus undis pelagi, tentabant nautæ anchoris in mare missis navem retinere, neque hoc agentes, aliquid proficiebant: cúmque verrentibus undique & implere incipientibus navem fluctibus, mortem sibi omnes imminere, jamjamque adesse viderent, tandem Presbyter reminiscens verba Antistitis, adsumptâ ampullâ misit de oleo in pontum, & statim, ut prædictum erat, suo quievit à fervore. Sicque factum est, ut vir Dei per prophetiæ spiritum tempestatem prædixerit futuram, & per virtutem ejusdem spiritûs, hanc exortam, quamvis corporaliter absens, sopiverit. Cujus ordinem miraculi non quilibet dubius relator, sed fidissimus mihi Ecclesiæ nostræ Presbyter, *Cynimund* vocabulo, narravit, qui se hoc ab ipso Wittâ Presbytero, in quo & per quem completum est, audisse perhibebat.

CAPUT XVI.

Ut idem admotum ab hostibus urbi regiæ ignem orando amoverit.

ALIUD ejusdem Patris memorabile miraculum ferunt multi qui nosse potuerunt. Nam cùm tempore Episcopatûs ejus, hostilis Merciorum exercitus, Pendâ duce, Nordanhymbrorum

danhymbrorum regiones impiâ clade longè latéque devastans, pervenit ad urbem usque regiam, quæ ex Bebbæ quondam Reginæ vocabulo cognominatur, eámque quia neque armis, neque obsidione capere poterat, flammis absumere conatus est: discissísque viculis quos in vicinia urbis invenit, adduxit illò plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum, virgeorum, & tecti fenei, & his urbem in magnâ altitudine circumdedit à parte, quæ terræ est contigua: & dum ventum opportunum cerneret, inlato igne comburere urbem nisus est. Quo tempore reverentissimus Antistes Aidan in insulâ *Farne*, quæ duobus ferè passuum millibus ab urbe procul abest, morabatur. Illò enim sæpius secreto orationis & silentii causâ secedere consuerat. Denique usque hodie locum sedis illius solitariæ in eâdem insulâ solent ostendere. Qui cùm ventis ferentibus globos ignis, ac fumum supra muros ignis exaltari conspiceret, fertur elevatis ad cælum oculis manibúsque, cum lacrymis dixisse: Vide, Domine, quanta mala facit Penda. Quo dicto, statim mutati ab urbe venti, in eos qui accenderant, flammarum incendia retorserunt, itaut aliquot læsi, omnes territi impugnare ultrà urbem cessarent, quam divinitùs servari cognoverant.

CAPUT XVII.

Ut apposita Ecclesiæ, cui idem accumbens obierat, ardente cæterâ domo, flammis absumi nequiverit; & de internâ vitâ illius.

HUNC cùm dies mortis egredi è corpore cogeret, completis annis Episcopatûs sui sexdecim, erat in villâ regiâ, non longè ab urbe de quâ præfati sumus. In hac enim habens Ecclesiam & cubiculum, sæpius ibidem diverti ac manere, atque inde ad prædicandum circumquaque exire consueverat: quod ipsum & in aliis villis Regis facere solebat, utpote nihil propriæ possessionis, exceptâ Ecclesiâ suâ, & adjacentibus agellis habens. Tetenderunt ergo ei ægrotanti tentorium ad Occidentalem Ecclesiæ partem, itaut ipsum tentorium parieti hæreret Ecclesiæ. Unde factum est, ut adclinis destinæ, quæ extrinsecùs Ecclesiæ pro munimine erat adposita,

ſpiritum vitæ exhalaret ultimum. Obiit autem ſeptimo decimo Epiſcopatûs ſui anno, pridie Kalendarum Septembrium. Cujus corpus mox inde tranſlatum ad inſulam Lindisfarnenſium, atque in cœmeterio Fratrum ſepultum eſt. At interjecto tempore aliquanto, cùm fabricata eſſet ibi baſilica major, atque in honorem beatiſſimi Apoſtolorum Principis dedicata, illò oſſa ejus tranſlata, atque ad dexteram altaris juxta venerationem tanto Pontifice dignam condita ſunt. Succeſſit verò ei in Epiſcopatum *Finan*, & ipſe illo ab *Hii* Scottorum inſulâ ac Monaſterio deſtinatus, ac tempore non pauco in Epiſcopatu permanſit. Contigit autem poſt aliquot annos, ut Penda Merciorum Rex cum hoſtili exercitu hæc in loca perveniens, cum cuncta quæ poterat, ferro flammáque perderet, vicus quoque ille in quo Antiſtes obiit, unà cum Eccleſiâ memoratâ flammis abſumeretur. Sed mirum in modum illa deſtina cui incumbens obiit, ab ignibus circùm cuncta vorantibus, abſumi non potuit. Quo clareſcente miraculo, mox ibidem Eccleſia reſtaurata, & hæc eadem deſtina in munimentum eſt parietis, ut antè fuerat, forinſecùs ádpoſita. Rurſúmque peracto tempore aliquanto, evenit per culpam incuriæ, vicum eundem, & ipſam pariter Eccleſiam ignibus conſumi. Sed ne tunc quidem eandem tangere flamma deſtinam valebat: & cùm magno utique miraculo ipſa ejus foramina ingrediens, quibus ædificio erat adfixa, perderet, ipſam tamen lædere nullatenùs ſinebatur. Unde tertiò ædificatâ ibi Eccleſiâ, deſtinam illam non ut anteà deforìs in fulcimentum domûs adpoſuerunt; ſed intrò ipſam Eccleſiam in memoriam miraculi poſuerunt, ubi intrantes genu flectere, ac miſericordiæ cæleſti ſupplicare deberent. Conſtátque multos ex eo tempore gratiam ſanitatis in eodem loco conſecutos: quin etiam aſſulis ex ipsâ deſtinâ exciſis & in aquam miſſis, plures ſibi ſuíſque languorum remedia conquiſiêre. Scripſi autem hæc de perſonâ & operibus viri præfati; nequaquàm in eo laudans vel eligens hoc, quod de obſervatione Paſchæ minùs perfectè ſapiebat: immò hoc multùm deteſtans, (ſicut in libro quem de Temporibus compoſui, manifeſtiſſimè probavi) ſed quaſi verax Hiſtoricus, ſimpliciter ea quæ de illo, ſive per illum ſunt geſta, deſcribens,

& quæ laude sunt digna in ejus actibus, laudans, atque ad utilitatem legentium memoriæ commendans: studium videlicet pacis & caritatis, continentiæ & humilitatis; animum iræ & avaritiæ victorem, superbiæ simul & vanæ gloriæ contemptorem; industriam faciendi simul & docendi mandata cælestia, sollertiam lectionis & vigiliarum, auctoritatem Sacerdote dignam, redarguendi superbos ac potentes, pariter & infirmos consolandi, ac pauperes recreandi, vel defendendi clementiam. Qui (ut breviter multa comprehendam) quantùm ab eis qui illum novêre, didicimus, nihil ex omnibus quæ in Evangelicis, vel Apostolicis sive Propheticis litteris facienda cognoverat, prætermittere, sed cuncta pro suis viribus operibus explere curabat. Hæc in præfato Antistite multùm complector & amo, quia nimirum hæc Deo placuisse non ambigo. Quòd autem Pascha non suo tempore observabat, vel canonicum ejus tempus ignorans, vel suæ gentis auctoritate, ne agnitum sequeretur, devictus, non adprobo, nec laudo. In quo tamen hoc adprobo, quia in celebratione sui Paschæ non aliud corde tenebat, venerabatur, & prædicabat, quàm quod nos, id est, redemptionem generis humani per passionem, resurrectionem, ascensionem in cælos mediatoris Dei & hominum Hominis Jesu Christi. Unde & hanc non (ut quidam falsò opinantur) quartâ decimâ Lunâ in quâlibet feriâ cum Judæis, sed die Dominicâ semper agebat, à Lunâ quartâ decimâ usque ad vicesimam; propter fidem videlicet Dominicæ resurrectionis quam unâ Sabbati factam, propter spem nostræ resurrectionis, quam eâdem unâ Sabbati, quæ nunc Dominica dies dicitur, veraciter futuram cum sanctâ Ecclesiâ credebat.

CAPUT XVIII.

De vitâ vel morte religiosi Regis Sigberti.

HIs temporibus regno Orientalium Anglorum, post Erpualdum Redualdi successorem, Sigberctus frater

ejus præfuit, homo bonus ac religiosus: qui dudum in Galliâ, dum inimicitias Redualdi fugiens exularet, lavacrum Baptismi percepit, & in patriam reversus, ubi regno potitus est, mox ea quæ in Galliis bene disposita vidit, imitari cupiens instituit scholam, in quâ pueri litteris erudirentur: juvante se Episcopo Felice, quem de Cantiâ acceperat, eisque pædagogos ac magistros juxta morem Cantuariorum præbente. Tantúmque Rex ille, cælestis regni amator factus est, ut ad ultimum relictis regni negotiis, & cognato suo Ecgrico commendatis, (qui & anteà partem ejusdem regni tenebat) intraret Monasterium quod sibi fecerat, atque acceptâ tonsurâ pro æterno magìs regno militare curaret. Quod dum multo tempore faceret, contigit gentem Merciorum duce Rege Pendâ adversus Orientales Anglos in bellum procedere, qui dum se inferiores in bello hostibus conspicerent, rogaverunt Sigberctum ad confirmandum militem secum venire in prælium. Illo nolente ac contradicente, invitum de Monasterio eruentes duxerunt in certamen, sperantes minùs animos militum trepidare, minùs præsente duce quondam strenuissimo & eximio posse fugam meditari. Sed ipse professionis suæ non immemor, dum optimo esset vallatus exercitu, nonnisi virgam tantùm habere in manu voluit: occisúsque est unà cum Rege Ecgrico, & cunctus eorum, insistentibus paganis, cæsus sive dispersus exercitus. Successor autem regni eorum factus est Anna, filius *Eni*, de regio genere, vir optimus, atque optimæ genitor sobolis, de quibus in sequentibus suo tempore dicendum est: qui & ipse posteà ab eodem pagano Merciorum duce, à quo & prædecessor ejus, occisus est.

CAPUT XIX.

Ut Furseus apud Orientales Anglos Monasterium fecerit; & de visionibus vel sanctitate ejus, cui etiam caro post mortem incorrupta testimonium perhibuerit.

VERÙM dum adhuc Sigberctus regni insulas teneret; supervenit de Hiberniâ vir sanctus, nomine *Furseus*, verbo & actibus clarus, sed egregiis insignis virtutibus, cupiens pro Domino, ubicumque sibi opportunum inveniret, peregrinam ducere vitam. Qui cùm ad provinciam Orientalium pervenisset Anglorum, susceptus est honorificè à Rege præfato: & solitum sibi opus evangelizandi exsequens, multos & exemplo virtutis, & incitamento sermonis, vel incredulos ad Christum convertit, vel jam credentes, ampliùs in fide atque amore Christi confirmavit. Ubi quadam infirmitate corporis arreptus, angelicâ meruit visione perfrui, in quâ admonitus est, cœpto verbi ministerio sedulus insistere, vigiliisque consuetis & orationibus indefessus incumbere; eò quòd certus sibi exitus esset, sed incerta ejusdem exitûs hora futura, dicente Domino: Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam. Quâ visione confirmatus, curavit locum Monasterii, quem à præfato Rege Sigbercto acceperat, velocissimè construere, ac regularibus instituere disciplinis. Erat autem Monasterium silvanum, & maris vicinitate amœnum, constructum in castro quodam, quod linguâ Anglorum *Cenobheresburg*, id est, *urbs Cnobberi* vocatur; quod deinde Rex provinciæ illius *Anna*, ac nobiles quique augustioribus ædificiis ac denariis adornarunt. Erat autem vir iste de nobilissimo genere Scottorum, sed longè animo quàm carne nobilior. Ab ipso tempore pueritiæ suæ curam non modicam lectionibus sacris simul & monasticis exhibebat disciplinis, & (quod maximè Sanctos decet) cuncta quæ agenda didicerat, solicitus agere curabat. Quid multa? Procedente tempore & ipse sibi Monasterium in quo liberiùs cælestibus studiis vacaret, construxit: ubi correptus infirmi-

tate (sicut libellus de vitâ ejus conscriptus sufficienter edocet) raptus est è corpore : & à vesperâ usque ad galli cantum corpore exutus, angelicorum agminum & aspectus intueri, & laudes beatas meruit audire. Referre autem erat solitus, quòd apertè eos inter alia resonare audiret : Ibunt Sancti de virtute in virtutem. Et iterùm : Videbitur Deus deorum in Sion. Qui reductus in corpore, & die tertiâ rursus eductus vidit non solùm majora beatorum gaudia, sed & maxima malignorum spirituum certamina, qui crebris accusationibus improbi, iter illi cæleste intercludere contendebant; nec tamen protegentibus eum Angelis quicquam proficiebant : de quibus omnibus si quis pleniùs scire vult, id est, quantâ fraudis solertia dæmones & actus ejus & verba superflua, & ipsas etiam cogitationes, quasi in libro descriptas, replicaverint; quæ ab Angelis, sanctisque ac viris justis sibi inter Angelos apparentibus læta vel tristia cognoverit, legat ipsum, de quo dixi, libellum vitæ ejus, & multum ex illo (ut reor) profectus spiritalis accipiet. In quibus tamen unum est, quod & nos in hac historia ponere multis commodum duximus. Cùm ergo in altum esset elevatus, jussus est ab Angelis qui eum ducebant, respicere in mundum. At ille oculos in inferiora deflectens, vidit quasi vallem tenebrosam subtus se in imo positam. Vidit & quatuor ignes in aëre, non multo ab invicem spatio distantes. Et interrogans Angelos, qui essent hi ignes, audivit hos esse ignes qui mundum succendentes essent consumpturi. Unum mendacii, cùm hoc quod in Baptismo abrenunciare nos satanæ & omnibus operibus ejus promisimus, minimè implemus : alterum cupiditatis, cùm mundi divitias amori cælestium præponimus : tertium dissensionis, cùm animos proximorum, etiam in supervacuis rebus offendere non formidamus : quartum impietatis, cùm infirmiores spoliare, & eis fraudem facere pro nihilo ducimus. Crescentes verò paulatim ignes usque ad invicem sese extenderunt, atque in immensam adunati sunt flammam. Cúmque adpropinquassent, pertimescens ille dicit Angelo : Domine, ecce ignis mihi adpropinquat. At ille : Quod non incendisti, (inquit) non ardebit te : nam etsi terribilis iste & grandis esse rogus videtur,

tamen juxta merita operum ſingulos examinat; quia uniuſcujuſque cupiditas in hoc igne ardebit. Sicut enim quis ardet in corpore per inlicitam voluptatem, ità ſolutus corpore ardebit per debitam pœnam. Tunc vidit unum de tribus Angelis, qui ſibi in totâ utrâque viſione ductores adfuerunt, præcedentem ignis flammam dividere, & duos ab utroque latere circumvolantes, ab ignium ſe periculo defendere. Vidit autem & dæmones per ignem volantes, incendia bellorum contra juſtos ſtruere. Sequuntur adverſus ipſum accuſationes malignorum, defenſiones ſpirituum bonorum, copioſior cæleſtium agminum viſio; ſed & virorum de ſuâ natione Scottorum, quos olim Sacerdotii gradu non ignobiliter potitos, famâ jam vulgante, compererat; à quibus non pauca, quæ vel ipſi, vel omnibus qui audire vellent, multùm ſalubria eſſent, audivit. Qui cùm verba finiſſent, & cum angelicis ſpiritibus ipſi quoque ad cælos redirent, remanſerunt cum beato Furſeo tres Angeli, de quibus diximus, qui eum ad corpus referrent. Cúmque præfato igni maximo adpropiaret, diviſit quidem Angelus, ſicut priùs, ignem flammæ. Sed vir Dei ubi ad patefactam uſque inter flammas januam pervenit, arripientes immundi ſpiritus unum de eis, quos in ignibus torrebant, jactaverunt in eum, & contingentes humerum maxillámque ejus incenderunt: cognovítque hominem, & quia veſtimentum ejus morientis acceperit, in memoriam reduxit. Quem Angelus ſanctus ſtatim adprehendens, in ignem rejecit. Dicebátque hoſtis malignus: Nolite repellere quem antè ſuſcepiſtis: nam ſicut bona ejus peccatoris ſuſcepiſtis, ità & de pœnis ejus participes eſſe debetis. Contradicens Angelus: Non, inquit, hoc propter avaritiam, ſed propter ſalvandam ejus animam ſuſcepit: ceſſavítque ignis. Et converſus ad eum Angelus: Quod incendiſti, inquit, hoc arſit in te. Si enim hujus viri in peccatis ſuis mortui pecuniam non accepiſſes, nec pœna ejus in te arderet. Et plura locutus, quid erga ſalutem eorum qui ad mortem pœniterent, eſſet agendum, ſalubri ſermone edocuit. Qui poſtmodùm in corpore reſtitutus, omni vitæ ſuæ tempore ſignum incendii quod in animâ pertulit, viſibile cunctis in humero maxilláque portavit: mirúmque

in modum quod anima in occulto passa sit, caro palam omnibus præmonstrabat. Curabat autem semper, sicut & anteà facere consueverat, omnibus opus virtutum & exemplis ostendere & prædicare sermonibus. Ordinem autem visionum suarum, illis solummodò qui propter desiderium compunctionis interrogabant, exponere volebat. Superest adhuc Frater quidam senior Monasterii nostri qui narrare solet, dixisse sibi quendam multùm veracem ac religiosum hominem, quòd ipsum Furseum viderit in provinciâ Orientalium Anglorum, illasque visiones ex ipsius ore audierit: adjiciens quod tempus hiemis fuerit acerrimum, & glacie constrictum, cùm sedens in tenui veste vir iste, inter dicendum, propter multitudinem memorati timoris vel suavitatis, quasi in mediæ æstatis caumate sudaverit. Cùm ergo (ut ad superiora redeamus) multis annis in Scotiâ verbum Dei omnibus adnuncians, tumultus inruentium turbarum non facilè ferret, relictis omnibus quæ habere videbatur, ab ipsâ quoque insulâ patriâ discessit: & paucis cum fratribus per Brittones in provinciam Anglorum devenit, ibique prædicans verbum, ut diximus, Monasterium nobile construxit. Quibus ritè gestis, cupiens se ab omnibus sæculi hujus, & ipsius quoque Monasterii negotiis alienare, reliquit Monasterium, & animarum curam fratri suo Fullano, & Presbyteris Gabbano & Dicullo, & ipse ab omnibus mundi rebus liber, in Anachoretam conversus vitam finire disposuit. Habuit fratrem, vocabulo *Ultanum*, qui de Monasterii probatione diuturnâ, ad eremiticam perveniret vitam. Hunc ergo solus petens, annum totum cum eo in continentiâ & orationibus, in quotidianis manuum vixit laboribus. Dein turbatam incursione Gentilium provinciam videns, & Monasteriis quoque periculum imminere prævidens, dimissis ordinatè omnibus, navigavit Galliam, ibique à Rege Francorum Chlodoveo, vel Patricio Erchenaldo honorificè susceptus, Monasterium construxit in loco Latiniaco nominato, ac non multò pòst infirmitate correptus, diem clausit ultimum. Cujus corpus idem Erchenaldus Patricius accipiens, servavit in porticu quadam Ecclesiæ, quam in villâ suâ, cui nomen erat *Perrona*, faciebat, donec ipsa Ecclesia dedicaretur.

Quod

Quod dum post dies viginti septem esset factum, & corpus ipsum de porticu ablatum, propter altare esset recondendum, inventum est ita illæsum, ac si eâdem horâ de hac luce fuisset egressus. Sed & post annos quatuor, constructâ domunculâ cultiore receptui corporis ejusdem, ad Orientem altaris adhuc sine maculâ corruptionis inventum, ibidem digno cum honore translatum est; ubi merita illius multis sæpe constat Deo operante claruisse virtutibus. Hæc de corporis ejus incorruptione breviter attigimus, ut quanta esset viri sublimitas, legentibus notiùs existeret. Quæ cuncta in libello ejus sufficientiùs, & de aliis commilitonibus ipsius, quisquis legerit, inveniet.

CAPUT XX.

Ut defuncto Honorio, Pontificatu sit functus Deusdedit; & in tempore illo Orientalium Anglorum, qui Rhofensis Ecclesiæ fuerint Antistites.

INTEREÀ defuncto Felice, Orientalium Anglorum Episcopo, post decem & septem annos accepti Episcopatûs, Honorius loco ejus ordinavit Thomam Diaconum ejus, de provinciâ Gyrviorum: & post quinque annos sui Episcopatûs de hac vitâ subtracto, Berctgilsum, cognomine *Bonifacium*, de provinciâ Cantuariorum, loco ejus substituit. Et ipse quoque Honorius, postquàm metas sui cursûs implevit, migravit ex hac luce anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo quinquagesimo tertio, pridie Kalendarum Octobrium: & cessante Episcopatu per annum & sex menses, electus est Archiepiscopus cathedræ Dorovernensis sextus Deusdedit, de gente Occidentalium Saxonum: quem ordinaturus venit illuc *Ithamar*, Antistes Ecclesiæ Rhofensis. Ordinatus est autem die septimo Kalendarum Aprilium, & rexit Ecclesiam annos novem, menses septem, & duos dies; & ipse, defuncto *Ithamar*, consecravit pro eo Damianum, qui de genere Australium Saxonum erat oriundus.

CAPUT XXI.

Ut provincia Mediterraneorum Anglorum sub Rege Pendâ Christiana sit facta.

HIs temporibus *Middilangli*, id est, Mediterranei Angli, sub Principe Pendâ, filio *Pendan* Regis, fidem & sacramenta veritatis perceperunt: qui cùm esset juvenis optimus, ac Regis nomine ac personâ dignissimus, prælatus est à patre regno gentis illius; venítque ad Regem Nordanhymbrorum *Osuiu*, postulans filiam ejus Alchfledam sibi conjugem dari: neque aliter quod petebat, impetrare potuit, nisi fidem Christi, ac Baptisma, cum gente cui præerat, acciperet. At ille auditâ prædicatione veritatis, & promissione regni cælestis, spéque resurrectionis, ac futuræ immortalitatis, libenter se Christianum fieri velle confessus est, etiamsi virginem non acciperet: persuasus maximè ad percipiendam fidem à filio Regis *Osuiu*, nomine *Alchfrido*, qui erat amicus & cognatus ejus, habens sororem ejus conjugem, vocabulo *Cyniburgam*, filiam *Pendan* Regis. Baptizatus est ergo à Finano Episcopo, cum omnibus qui secum venerant Comitibus ac militibus, eorúmque famulis universis, in vico Regis inlustri, qui vocatur *Ad murum*. Et acceptis quatuor Presbyteris, qui ad docendam baptizandámque gentem illius, & eruditione & vitâ videbantur idonei, multo cum gaudio reversus est. Erant autem Presbyteri *Cedda* & *Adda*, & *Betti*, & *Diuma*, quorum ultimus natione Scottus, cæteri fuere de Anglis. *Adda* autem erat frater *Uttan*, Presbyteri inlustris, & Abbatis Monasterii quod vocatur *Ad Capræ caput*, cujus suprà meminimus. Venientes igitur in provinciam memorati Sacerdotes cum Principe, prædicabant verbum, & libenter auditi sunt, multíque quotidie & nobilium & infimorum, abrenunciatâ sorde idolatriæ, fidei sunt fonte abluti. Nec prohibuit Penda Rex, quin etiam in suâ, hoc est, Merciorum natione, verbum (si qui vellent audire) prædicaretur. Quin potiùs odio habebat, & despi-

ciebat eos, quos fide Christi imbutos, opera fidei non habere deprehendit, dicens contemnendos & miseros esse eos, qui Deo suo in quem crederent, obedire contemnerent. Cœpta sunt hæc biennio ante mortem Pendæ Regis. Ipso autem occiso, cùm *Osuiu* Rex Christianus regnum ejus acciperet, (ut in sequentibus dicemus) factus est *Diuma* unus ex præfatis quatuor Sacerdotibus, Episcopus Mediterraneorum Anglorum simul & Merciorum, ordinatus à Finano Episcopo. Paucitas enim Sacerdotum cogebat unum Antistitem duobus populis præfici. Qui cùm pauco sub tempore non paucam Domino plebem adquisisset, defunctus est apud Mediterraneos Anglos, in regione quæ vocatur *Infebbingum*: suscepítque pro illo Episcopatum *Ceollach*, & ipse de natione Scottorum, qui non multò pòst, Episcopatu relicto, reversus est ad insulam *Hii*, ubi plurimorum caput & arcem Scotti habuêre Cœnobiorum: succedente illi in Episcopatum *Trumhere* viro religioso, & monachicâ vitâ instituto, natione quidem Anglo, sed à Scottis ordinato Episcopo; quod temporibus Vulfheri Regis (de quo in sequentibus dicemus) factum est.

CAPUT XXII.

Ut Orientales Saxones fidem quam dudum abjecerant, sub Rege Sigbercto, prædicante Ceddo receperint.

EO tempore etiam Orientales Saxones fidem quam olim expulso Mellito Antistite abjecerant, instantiâ Regis *Osuiu* receperunt. Erat enim Rex ejusdem gentis *Sigberct*, qui post Sigberctum cognomento Parvum regnavit, amicus ejusdem *Osuiu* Regis, qui cùm frequenter ad eum in provinciam Nordanhymbrorum veniret, solebat eum hortari ad intellegendum Deos esse non posse qui hominum manibus facti essent; Dei creandi materiam lignum vel lapidem esse non posse, quorum recisuræ vel igni absumerentur, vel in vasa quælibet humani usus formarentur, vel certè despectui habita foras projicerentur, & pedibus

conculcata in terram verterentur. Deum potiùs intellegendum majestate incomprehensibilem, humanis oculis invisibilem, omnipotentem, æternum, qui cælum & terram & humanum genus creasset, regeret, & judicaturus esset orbem in æquitate; cujus sedes æterna non in vili & caduco metallo, sed in cælis esset credenda: meritóque intellegendum, quia omnes qui voluntatem ejus, à quo creati sunt, discerent & facerent, æterna ab illo præmia essent percepturi. Hæc & hujusmodi multa cùm Rex *Osuiu* Regi Sigbercto amicabili & quasi fraterno consilio sæpe inculcaret, tandem juvante amicorum consensu credidit, & facto cum suis consilio, cum exhortatione, faventibus cunctis, & adnuentibus fidei, baptizatus est cum eis à Finano Episcopo in villâ regiâ, cujus suprà meminimus, quæ cognominatur *Ad murum*. Est enim juxta murum, quo olim Romani Brittaniam insulam præcinxere, duodecim millibus passuum à mari Orientali secreta. Igitur Rex *Sigberct* æterni regni jam civis effectus, temporalis sui regni sedem petiit, postulans ab *Osuiu* Rege, ut aliquos sibi Doctores daret, qui gentem suam ad fidem Christi converterent, ac fonte salutari abluerent. At ille mittens ad provinciam Mediterraneorum Anglorum, clamavit ad se virum Dei *Cedd*, & dato illi socio altero quodam Presbytero, misit prædicare verbum genti Orientalium Saxonum. Ubi cùm omnia perambulantes, multam Domino Ecclesiam congregassent, contigit quodam tempore eumdem *Cedd* redire domum, ac pervenire ad Ecclesiam Lindisfarnensem, propter colloquium Finani Episcopi, qui ubi prosperatum ei opus Evangelii comperit, fecit eum Episcopum in gentem Orientalium Saxonum, vocatis ad se in ministerium ordinationis aliis duobus Episcopis: qui accepto gradu Episcopatûs, rediit ad provinciam, & majori auctoritate cœptum opus explens, fecit per loca Ecclesias, Presbyteros & Diaconos ordinavit, qui se in verbo fidei & ministerio baptizandi adjuvarent, maximè in civitate quæ linguâ Saxonum *Ithancestir* appellatur. Sed & in illâ quæ *Tilaburg* cognominatur: quorum prior locus est in ripâ *Pente* amnis, secundus in ripâ Tamensis: in quibus collecto examine famulorum Christi, disci-

plinam vitæ regularis, in quantum rudes adhuc capere poterant, custodire docuit. Cúmque tempore non pauco in præfatâ provinciâ gaudente Rege, congaudente universo populo, vitæ cælestis institutio quotidianum sumeret augmentum, contigit ipsum Regem instigante omnium bonorum inimico, propinquorum suorum manu interfici. Erant autem duo germani fratres, qui hoc facinus patrarunt; qui cùm interrogarentur quare hoc fecerint, nihil aliud respondere potuerunt, nisi ob hoc se iratos fuisse & inimicos Regi, quòd ille nimirùm suis parcere soleret inimicis, & factas ab eis injurias mox obsecrantibus placidâ mente dimitteret. Talis erat culpa Regis, pro quâ occideretur, quòd Evangelica præcepta devoto corde servaret: in quâ tamen ejus morte innoxiâ juxta prædictum viri Dei, vera est ejus culpa punita. Habuerat enim unus ex his qui eum occiderunt Comitibus, inlicitum conjugium, quod cùm Episcopus prohibere & corrigere non posset, excommunicavit eum, atque omnibus qui se audire vellent, præcepit, ne domum ejus intrarent, neque de cibis illius acciperent. Contempsit autem hoc Rex præceptum, & rogatus à Comite, intravit epulaturus domum ejus: qui cùm abiisset, obviavit ei Antistes. At Rex intuens eum mox tremefactus desiluit de equo, cecidítque ante pedes ejus, veniam reatûs postulans. Nam & Episcopus pariter desiluit: sederat enim & ipse in equo. Iratus autem tetigit Regem jacentem virgâ quam tenebat manu, & Pontificali auctoritate protestans: Dico tibi, inquit, quia noluisti te continere à domo perditi & damnati illius, tu in ipsâ domo mori habes. Sed credendum est quia talis mors viri religiosi, non solùm talem culpam diluerit, sed etiam meritum ejus auxerit: quia nimirum ob causam pietatis, quia propter observantiam mandatorum Christi contigit. Successit autem Sigbercto in regnum Suidhelmus, filius Sexbaldi, qui baptizatus est ab ipso *Cedde* in provincia Orientalium Anglorum, in vico regio qui dicitur *Rendlesham*, id est, *Mansio Rendili*; suscepítque eum ascendentem de fonte sancto Edilvaldus Rex ipsius gentis Orientalium Anglorum, frater Annæ Regis eorumdem.

CAPUT XXIII.

Ut idem Episcopus Cedd *locum Monasterii construendi ab Oidilvaldo Rege accipiens, orationibus ac jejuniis Domino consecraverit; & de obitu ipsius.*

SOLEBAT autem idem vir Domini, cùm apud Orientales Saxones Episcopatûs offi io fungeretur, sæpius etiam suam, id est, Nordanhymbrorum provinciam exhortandi gratiâ revisere: quem cum Oidilvaldus filius Osualdi Regis, qui in Deirorum partibus regnum habebat, virum sanctum & sapientem, probúmque moribus videret, postulavit eum possessionem terræ aliquam à se ad construendum Monasterium accipere, in quo ipse Rex & frequentiùs ad deprecandum Dominum, verbúmque audiendum advenire, & defunctus sepeliri deberet. Nam & seipsum fideliter credidit multùm juvari eorum orationibus quotidianis, qui illo in loco Domino servirent. Habuerat autem idem Rex secum fratrem germanum ejusdem Episcopi, vocabulo *Celim*, virum æquè Deo devotum, qui & ipsi & familiæ ipsius verbum & sacramenta fidei (erat enim Presbyter) ministrare solebat, per cujus notitiam maximè ad diligendum noscendúmque Episcopum pervenit. Favens ergo votis Regis Antistes, elegit sibi locum Monasterii construendi in montibus arduis ac remotis; in quibus latronum magìs latibula, ac lustra ferarum, quàm habitacula fuisse videbantur hominum: ut juxta prophetiam Isaïæ, in cubilibus, in quibus priùs dracones habitabant, oriretur viror calami & junci, id est, fructus bonorum operum ibi nascerentur, ubi priùs vel bestiæ commorari, vel homines bestialiter vivere consueverant. Studens autem vir Domini acceptum Monasterii locum primò precibus ac jejuniis à pristinâ flagitiorum sorde purgare, & sic in eo Monasterii fundamenta jacere, postulavit à Rege, ut sibi totum Quadragesimæ tempus quod instabat, facultatem ac licentiam ibidem orationis causâ demorandi concederet. Quibus die-

bus cunctis, exceptâ Dominicâ, jejunium ad vesperam usque juxta morem protelans, ne tunc quidem nisi panis permodicum, & unum ovum gallinaceum cum parvo lacte aquâ mixto percipiebat. Dicebat enim hanc esse consuetudinem eorum, à quibus normam disciplinæ regularis didicerat, ut accepta nuper loca ad faciendum Monasterium vel Ecclesiam, priùs orationibus ac jejuniis Domino consecrent. Cúmque decem dies Quadragesimæ restarent, venit qui clamaret eum ad Regem. At ille, ne opus religiosum negotiorum regalium causâ intermitteretur, petiit Presbyterum suum Cynibillum, qui etiam frater germanus erat ipsius, pia cœpta complere. Cui cùm ille libenter adquiesceret, expleto studio jejuniorum & orationis, fecit ibi Monasterium, quod nunc *Lestingâeu* vocatur, & religiosis moribus, juxta ritum Lindisfarnensium, ubi educatus erat, instituit. Qui cùm annis multis in præfatâ provinciâ Episcopatum administraret, & hujus quoque Monasterii statutis propositis curam gereret, casu contigit ut ad ipsum Monasterium tempore mortalitatis adveniens, tactus ibidem infirmitate corporis, obiret: qui primò quidem foris sepultus est; tempore autem procedente, in Monasterio Ecclesia est in honorem beatæ Dei Genitricis de lapide facta, & in illâ corpus ipsius ad dexteram altaris reconditum. Dedit autem Episcopus regendum post se Monasterium fratri suo *Ceadda*, qui posteà Episcopus factus est, ut in sequentibus dicemus. Quatuor siquidem hi quos diximus, germani fratres, *Cedd* & *Cenibil* & *Celin* & *Ceadda*, (quod raró invenitur) omnes Sacerdotes Domini fuêre præclari, & duo ex eis etiam summi Sacerdotii gradu functi sunt. Cùm ergo Episcopum defunctum ac sepultum in provinciâ Nordanhymbrorum audissent fratres qui in Monasterio ejus erant in provinciâ Orientalium Saxonum, venerunt illò de suo Monasterio homines circiter triginta, cupientes ad corpus sui Patris, aut vivere, (si sic Deo placeret) aut morientes ibi sepeliri: qui libenter à suis fratribus & commilitonibus suscepti, omnes ibidem superveniente præfatæ pestilentiæ clade defuncti sunt, excepto uno puerulo, quem orationibus Patris sui à morte constat esse servatum. Nam cùm multo post hæc tempore viveret, & Scri-

pturis legendis operam daret, tandem didicit se aquâ Baptismatis non esse regeneratum, & mox fonte lavacri salutaris ablutus, etiam postmodùm ad ordinem Presbyterii promotus est, multísque in Ecclesiâ utilis fuit: de quo dubitandum non crediderim, quin intercessionibus (ut dixi) sui Patris, ad cujus corpus dilectionis ipsius gratiâ venerat, sic ab articulo mortis retentus, ut & ipse sic mortem evaderet æternam, & aliis quoque fratribus ministerium vitæ ac salutis docendo exhiberet.

CAPUT XXIV.

Ut provincia Merciorum, occiso Rege Pendâ, fidem Christi susceperit: & Osuiu pro adeptâ victoriâ, possessiones & territoria ad construenda Monasteria dederit.

HIs temporibus Rex *Osuiu* cùm acerbas & intolerabiles pateretur inruptiones sæpedicti Regis Merciorum, qui fratrem ejus occiderat, ad ultimum necessitate cogente promisit, se ei innumera & majora quàm credi potest, ornamenta regia vel donaria in pretium pacis largiturum, dummodò ille domum rediret, & provincias regni ejus usque ad internecionem vastare desineret. Cúmque Rex perfidus nullatenus precibus illius assensum præberet, qui totam ejus gentem à parvo usque ad magnum delere atque exterminare decreverat, respexit ille ad divinæ auxilium pietatis, quo ab impietate barbaricâ posset eripi: votóque se obligans: Si paganus, inquit, nescit accipere nostra donaria, offeramus ei qui novit, Domino Deo nostro. Vovit ergo quòd si victor existeret, filiam suam Domino sacrâ virginitate sacrandam offerret; simul & duodecim possessiones prædiorum ad construenda Monasteria donaret: & sic cum paucissimo exercitu se certamini dedit. Denique fertur quòd tricies majorem pagani habuerint exercitum; siquidem ipsi triginta legiones Ducibus nobilissimis instructas in bello habuêre, quibus *Osuiu* Rex cum Alchfrido filio, perparvum (ut dixi) habens exercitum, sed Christo duce

duce confisus occurrit. Nam alius filius ejus *Ecgfrid* eo tempore in provinciâ Merciorum apud Reginam *Cynuise* obses tenebatur. Filius autem Osualdi Regis *Oidiivald*, qui eis auxilio esse debuerat, in parte erat adversariorum, eisdémque contra patriam & patruum suum pugnaturus ductor exstiterat, quamvis ipso tempore pugnandi sese pugnæ subtraxerat, eventúmque discriminis tuto in loco exspectabat. Inito ergo certamine fugati sunt & cæsi pagani, Duces regii triginta, & qui ad auxilium venerant pene omnes interfecti: in quibus *Edilheri* frater Annæ Regis Orientalium Anglorum, qui post eum regnavit, auctor ipse belli, perditis militibus sive auxiliis interemptus est: & quia prope fluvium *Vinuaed* pugnatum est, qui tunc præ inundantiâ pluviarum, latè alveum suum, immò omnes ripas suas transierat, contigit ut multò plures aqua fugientes, quàm bellantes perderet ensis. Tunc Rex *Osuiu*, juxta quod Domino voverat, pro collatâ sibi victoriâ gratias Deo referens, dedit filiam suam Elfledam, quæ vixdum unius anni ætatem impleverat, perpetuâ ei virginitate consecrandam: donatis insuper duodecim possessiunculis terrarum, in quibus ablato studio militiæ terrestris, ad exercendam militiam cælestem, supplicandúmque pro pace gentis ejus, æternâ devotione sedulè Monachorum locus facultásque suppeteret: è quibus videlicet possessiunculis, sex in provinciâ Deirorum, sex in Berniciorum dedit. Singulæ verò possessiones, decem erant familiarum, id est, simul omnes centum viginti. Intravit autem præfata Osuii filia Deo dicanda Monasterium quod nuncupatur *Heruteu*, id est, *Insula cervi*, cui tunc *Hild* Abbatissa præfuit: quæ post biennium comparatâ possessione decem familiarum in loco qui dicitur *Streaneshalch*, ibi Monasterium construxit; in quo memorata Regis filia, primò discipula vitæ regularis, deinde etiam magistra exstitit, donec completo undesexaginta annorum numero, ad complexum & nuptias sponsi cælestis virgo beata intraret. In quo Monasterio & ipsa, & pater ejus *Osuiu*, & mater ejus *Eanfled*, & pater matris ejus Eduinus, & multi alii nobiles in Ecclesiâ sancti Petri Apostoli sepulti sunt. Hoc autem bellum Rex *Osuiu* in regione *Loidis*, tertio decimo regni sui anno, de-

cimo ſeptimo die Kalendarum Decembrium cum magnâ utriuſque populi utilitate confecit. Nam & ſuam gentem ab hoſtili paganorum depopulatione liberavit, & ipſam gentem Merciorum, finitimarúmque provinciarum, deſecto capite perfido, ad fidei Chriſtianæ gratiam convertit. Primus autem in provinciâ Merciorum, ſimul & Lindisfarorum ac Mediterraneorum Anglorum, factus eſt Epiſcopus *Diuma*, (ut ſuprà diximus) qui apud mediterraneos Anglos defunctus ac ſepultus eſt: ſecundus *Cellach*, qui relicto Epiſcopatûs officio vivens ad Scottiam rediit, uterque de genere Scottorum: tertius *Trumheri*, de natione quidem Anglorum, ſed doctus & ordinatus à Scottis, qui erat Abbas in Monaſterio quod dicitur *Ingethlingum*. ipſe eſt locus in quo occiſus eſt Rex *Oſuim*, ut ſuprà meminimus. Nam Regina *Eanfled* propinqua illius, ob caſtigationem necis ejus injuſtæ, poſtulavit à Rege *Oſui*, ut donaret ibi locum Monaſterium conſtruendi præfato Dei famulo *Trumheri*, quia propinquus & ipſe erat Regis occiſi: in quo videlicet Monaſterio orationes aſſiduæ pro utriuſque Regis, id eſt, & occiſi, & ejus qui occidere juſſit, æternâ ſalute fierent. Idem autem Rex *Oſui* tribus annis poſt occiſionem *Pendan* Regis, Merciorum genti, necnon & cæteris Auſtralium provinciarum populis præfuit: qui etiam gentem Pictorum maximâ ex parte regno Anglorum ſubjecit. Quo tempore donavit præfato *Peada*, filio Regis *Penda*, eo quòd eſſet cognatus ſuus, regnum Auſtralium Merciorum, qui ſunt (ut dicunt) familiarum quinque millium, diſcreti fluvio *Treanta* ab Aquilonaribus Merciis, quorum terra eſt familiarum ſeptem millium. Sed idem *Peada* proximo vere multùm nefariè peremptus eſt, proditione (ut dicunt) conjugis ſuæ, in ipſo tempore feſti Paſchalis. Completis autem tribus annis poſt interfectionem *Pendan* Regis, rebellaverunt adverſus Regem *Oſui* Duces gentis Merciorum *Immin*, & *Eafba*, & *Eadberct*, levato in Regem *Wlfhere*, filio ejuſdem *Penda* adoleſcente, quem occultum ſervaverant; & ejectis Principibus Regis non proprii fines ſuos fortiter ſimul & libertatem receperunt: ſicque cum ſuo Rege liberi, Chriſto vero Regi pro ſempiterno in cælis regno ſervire gaudebant. Præfuit autem idem

Rex genti Merciorum annis decem & septem, habuítque primum Episcopum *Trumheri*, de quo suprà diximus, secundum *Jaruman*, tertium *Ceaddan*, quartum *Winfridum*. Omnes hi per ordinem sibimet succedentes sub Rege *Wlfhere*, gentis Merciorum Episcopatu sunt functi.

CAPUT XXV.

Ut quæstio sit mota de tempore Paschæ, adversus eos qui de Scottiâ venerant.

INTEREA Aidano Episcopo de hac vitâ sublato, *Finan* pro illo gradum Episcopatûs, à Scottis ordinatus ac missus acceperat: qui in insulâ Lindisfarnensi fecit Ecclesiam Episcopali sedi congruam; quam tamen more Scottorum, non de lapide, sed de robore secto totam composuit, atque arundine texit, quam tempore sequenti reverentissimus Archiepiscopus Theodorus in honorem beati Petri Apostoli dedicavit. Sed Episcopus loci illius *Eadberct* ablatâ arundine, plumbi laminis eam totam, hoc est; & tectum & ipsos quoque parietes ejus cooperire curavit. His temporibus quæstio facta est frequens & magna, de observatione Paschæ, confirmantibus eis qui de Cantiâ, vel de Galliis advenerant, quòd Scotti Dominicum Paschæ diem contra universalis Ecclesiæ morem celebrarent. Erat in his acerrimus veri Paschæ defensor, nomine *Ronan*, natione quidem Scottus, sed in Galliæ vel Italiæ partibus regulam Ecclesiasticæ veritatis edoctus; qui cum Finano confligens, multos quidem correxit, vel ad sollertiorem veritatis inquisitionem accendit: nequaquàm tamen Finanum emendare potuit. quin potiùs, quòd esset homo ferocis animi, acerbiorem castigando, & apertum veritatis adversarium reddidit. Observabat autem Jacob Diaconus quondam (ut suprà docuimus) venerabilis Archiepiscopi Paulini, verum & Catholicum Pascha, cum omnibus quos ad correptiorem viam erudire potuerat. Observabat & Regina *Eanfled* cum suis, juxta quod in Cantiâ fieri viderat, habens secum de Cantiâ Presbyterum Catholicæ

observationis, nomine *Romanum*: unde nonnunquam contigisse fertur illis temporibus, ut bis in anno uno Pascha celebraretur. Et cùm Rex Pascha Dominicum solutis jejuniis faceret, tunc Regina cum suis persistens adhuc in jejunio diem Palmarum celebraret. Hæc autem dissonantia Paschalis observantiæ vivente Aidano patenter ab omnibus tolerabatur, qui patienter intellexerant, quia etsi Pascha contra morem eorum qui ipsum miserant, facere non potuit, opera tamen fidei, pietatis & dilectionis, juxta morem omnibus Sanctis consuetum, diligenter exsequi curavit: unde ab omnibus etiam his qui de Paschâ aliter sentiebant, meritò diligebatur: nec solùm à mediocribus, verùm ab ipsis quoque Episcopis, Honorio Cantuariorum, & Felice Orientalium Anglorum, venerationi habitus est. Defuncto autem Finano qui post illum fuit, cùm Colmanus in Episcopatum succederet, & ipse missus à Scottiâ, gravior de observatione Paschæ, necnon & de aliis Ecclesiasticæ vitæ disciplinis controversia nata est: unde meritò movit hæc quæstio sensus & corda multorum, timentium ne fortè accepto Christianitatis vocabulo, in vacuum currerent, aut cucurrissent. Pervenit & ad ipsas Principum aures, *Osui* videlicet Regis, & filii ejus Alchfridi; qui nimirum *Osui* à Scottis edoctus ac baptizatus, illorum etiam linguâ optimè imbutus nihil melius quàm quod illi docuissent autumabat. Porrò *Alchfrid* magistrum habens eruditionis Christianæ Vilfridum virum doctissimum: (nam & Romam priùs propter doctrinam Ecclesiasticam adierat, & apud Dalfinum Archiepiscopum Galliarum Lugduni multum temporis egerat, à quo etiam tonsuræ Ecclesiasticæ coronam susceperat) hujus doctrinam omnibus Scottorum traditionibus jure præferendam sciebat: unde etiam ei donaverat Monasterium quadraginta familiarum in loco qui dicitur *Inhrypum*; quem videlicet locum paulò antè eis qui Scottos sequebantur, in possessionem Monasterii dederat. Sed quia illi postmodùm datâ sibi optione, magìs loco cedere quàm suam mutare consuetudinem volebant, dedit eum illi qui dignam loco & doctrinam haberet, & vitam. Venerat eo tempore Agilbertus, Occidentalium Saxonum Episcopus, cujus suprà meminimus, amicus Alchfridi Regis, & Vulfridi

Abbatis, ad provinciam Nordanhymbrorum, & apud eos aliquandiù demorabatur; qui etiam Vulfridum, rogatu Alchfridi, in præfato suo Monasterio Presbyterum fecit. Habebat autem secum ipse Presbyterum nomine *Agathonem.* Motâ ergo ibi quæstione de Paschâ, vel tonsurâ, vel aliis rebus Ecclesiasticis, dispositum est ut in Monasterio, quod dicitur *Streneshalch*, quod interpretatur *Sinus fari*, cui tunc *Hild* Abbatissa Deo devota femina præfuit, Synodus fieri, & hæc quæstio terminari deberet. Venerúntque illò Reges ambo, pater scilicet & filius; Episcopi *Colman* cum Clericis suis de Scottiâ, Agilberctus cum Agathone & Vilfrido Presbyteris. Jacobus & Romanus in horum parte erant: *Hild* Abbatissa cum suis in parte Scottorum, in quâ erat etiam venerabilis Episcopus *Cedd*, jamdudum ordinatus à Scottis, ut suprà docuimus, qui & interpres in eo Concilio vigilantissimus utriusque partis exstitit. Primúsque Rex *Osui* præmissâ præfatione, quòd oporteret eos qui uni Deo servirent, unam vivendi regulam tenere, nec discrepare in celebratione Sacramentorum cælestium, qui unum omnes in cælis regnum exspectarent; inquirendum potiùs quæ esset verior traditio, & hanc ab omnibus communiter esse sequendam: jussit primò dicere Episcopum suum Colmanum, qui esset ritus, & unde originem ducens ille quem ipse sequeretur. Tunc Colmanus: Pascha, inquit, hoc quod agere soleo, à majoribus meis accepi, qui me huc Episcopum miserunt, quod omnes Patres nostri, viri Deo dilecti, eodem modo celebrasse noscuntur. Quod ne cui contemnendum & reprobandum esse videatur, ipsum est quod beatus Evangelista Johannes discipulus specialiter Domino dilectus, cum omnibus quibus præerat Ecclesiis, celebrasse legitur. Quo hæc & his similia dicente, jussit Rex & Agilberctum proferre in medium morem suæ observationis, unde initium haberet, vel quâ hunc auctoritate sequeretur. Respondit Agilberctus: Loquatur, obsecro, vice meâ discipulus meus *Vilfrid* Presbyter, quia unum ambo sapimus, cum cæteris qui hìc adsident, Ecclesiasticæ traditionis cultoribus; & ille meliùs ac manifestiùs ipsâ linguâ Anglorum, quàm ego per interpretem, potest explanare quæ sentimus. Tunc *Vilfrid* jubente Rege ut di-

ceret, ita exorſus eſt: Paſcha quod facimus, inquit, vidimus Romæ, ubi beati Apoſtoli Petrus & Paulus vixêre, docuêre, paſſi ſunt & ſepulti, ab omnibus celebrari: hoc in Italiâ, hoc in Galliâ, quas diſcendi vel orandi ſtudio pertranſivimus, ab omnibus agi conſpeximus: hoc Africam, Aſiam, Ægyptum, Græciam, & omnem orbem, quacumque Chriſti Eccleſia diffuſa eſt, per diverſas nationes ac linguas, uno ac non diverſo temporis ordine geri comperimus: præter hos tantùm, & obſtinationis eorum complices, (Pictos dico & Brittones) cum quibus de duabus ultimis Oceani inſulis, & his non totis, contra totum orbem ſtulto labore pugnant. Cui hæc dicenti reſpondit Colmanus: Mirum quare ſtultum appellare velitis laborem noſtrum, in quo tanti Apoſtoli qui ſuper pectus Domini recumbere dignus fuit, exempla ſectamur; cùm ipſum ſapientiſſimè vixiſſe omnis mundus noverit. At Vilfridus: Abſit, inquit, ut Johannem ſtultitiæ reprehendamus, cùm ſcita legis Moſaïcæ juxta litteram ſervaret, judaizante adhuc in multis Eccleſiâ, nec ſubitò valentibus Apoſtolis omnem legis obſervantiam, quæ à Deo inſtituta eſt, abdicare. Quomodò ſimulacra quæ à dæmonibus inventa ſunt, repudiare omnes qui ad fidem veniunt, neceſſe eſt: videlicet ne ſcandalum facerent eis qui inter gentes erant Judæis. Hinc eſt enim quòd Paulus Timotheum circumcidit, quòd hoſtias in templo immolavit, quòd cum Aquilâ & Priſcillâ caput Corinthi totondit: ad nihil videlicet utile, niſi ad ſcandalum vitandum Judæorum. Hinc quòd eidem Paulo Jacobus ait: Vides, frater, quot millia ſunt in Judæis qui crediderunt? & omnes hi æmulatores ſunt legis. Nec tamen hodie clareſcente per mundum Evangelio neceſſe eſt, immò nec licitum fidelibus, vel circumcidi, vel hoſtias Deo victimarum offerre carnalium. Itaque Johannes ſecundùm legis conſuetudinem decimâ quartâ die menſis primi, ad veſperam, incipiebat celebrationem feſti Paſchalis, nihil curans utrùm hæc Sabbato, an aliâ quâlibet feriâ proveniret. At verò Petrus cùm Romæ prædicaret, memor quia Dominus primâ Sabbati reſurrexit à mortuis, ac mundo ſpem reſurrectionis contulit, ita Paſcha faciendum intellexit, ut ſecundùm conſuetudinem ac præcepta le-

gis, decimam quartam Lunam primi mensis, æquè sicut Johannes Orientem ad vesperam semper exspectaret: & hac exortâ, si Dominica dies (quæ tunc prima Sabbati vocabatur) erat manè ventura: in ipsâ vesperâ Pascha Dominicum celebrare incipiebat, quomodò & nos hodie facere solemus. Sin autem Dominica non proximo manè post Lunam decimam quartam, sed sexta decimâ, aut septimâdecimâ, aut aliâ quàlibet Lunâ, usque ad vicesimam primam esset ventura, exspectabat eum, & præcedente Sabbato, vespere, sacrosancta Paschæ sollemnia inchoabat; sicque fiebat, ut Dominica Paschæ dies nonnisi à quintâ decimâ Lunâ usque ad vicesimam primam servaretur. Neque hæc Evangelica & Apostolica traditio legem solvit, sed potiùs adimplet, in quâ observandum Pascha à quartâ decimâ Lunâ primi mensis ad vesperam, usque ad vicesimam primam Lunam ejusdem mensis ad vesperam, præceptum est: in quam observantiam imitandam, omnes beati Johannis successores in Asiâ post obitum ejus, & omnis per orbem Ecclesia conversa est. Et hoc esse verum Pascha, hoc solùm fidelibus celebrandum, Nicæno Concilio non statutum noviter, sed confirmatum est, ut Ecclesiastica docet Historia. Unde constat vos (Colmane) neque Johannis (ut autumatis) exempla sectari, neque Petri, cujus traditioni scientes contradicitis, neque legi, neque Evangelio in observatione vestri Paschæ congruere. Johannes enim ad legis Mosaïcæ decreta tempus Paschale custodiens, nil de primâ Sabbati curabat; quod vos non facitis, qui nonnisi prima Sabbati Pascha celebratis. Petrus à decimâ quintâ lunâ usque ad vicesimam primam diem Paschæ Dominicum celebrabat; quod vos non facitis, qui à decimâ quartâ usque ad vicesimam Lunam diem Dominicum Paschæ observatis: itaut tertiâ decimâ Lunâ ad vesperam sæpius Pascha incipiatis, cujus neque Lex ullam fecit mentionem, neque auctor ac dator Evangelii Dominus in eâ, sed in quartâ decimâ Lunâ vel vetus Pascha manducavit ad vesperam, vel novi Testamenti sacramenta in commemorationem suæ passionis, Ecclesiæ celebranda tradidit. Item, Lunam vicesimam primam, quam Lex maximè celebrandam commendavit, à celebratione vestri Paschæ funditùs eliminatis:

ſicque (ut dixi) in celebratione ſummæ feſtivitatis, neque Johanni, neque Petro, neque Legi, neque Evangelio concordatis. His contrà Colmanus: Numquid, ait, Anatolius vir ſanctus, & in præfatâ Hiſtoria Eccleſiaſticâ multùm laudatus, Legi vel Evangelio contraria ſapuit, qui à quartâ decimâ uſque ad viceſimam Paſcha celebrandum ſcripſit? Numquid reverentiſſimum Patrem noſtrum *C lumban*, & ſucceſſores ejus viros Deo dilectos, qui eodem modo Paſcha fecerunt, divinis paginis contraria ſapuiſſe, vel egiſſe credendum eſt? cùm plurimi fuerint in eis, quorum ſanctitati cæleſtia ſigna, & virtutum quæ fecerunt miracula, teſtimonium præbuerunt: quos ipſe ſanctos eſſe non dubitans, ſemper eorum vitam, mores & diſciplinam ſequi non deſiſto. At Vilfridus: Conſtat, inquit, Anatolium virum ſanctiſſimum, doctiſſimum, ac laude eſſe digniſſimum; ſed quid vobis cum illo, cùm nec ejus decreta ſervetis? Ille enim in Paſcha ſuo regulam utique veritatis ſequens, circulum novemdecim annorum poſuit, quem vos aut ignoratis, aut agnitum & à totâ Chriſti Eccleſiâ cuſtoditum, pro nihilo contemnitis. Ille ſic in Paſchâ Dominico decimam quartam Lunam computavit, ut hanc eadem ipsâ die more Ægyptiorum decimam quintam Lunam ad veſperam eſſe fateretur. Sic idem viceſimam diem Dominico Paſchæ adnotavit, ut hanc declinatâ eadem die eſſe viceſimam primam crederet. Cujus regulam diſtinctionis vos ignoraſſe probat, quòd aliquotiens Paſcha manifeſtiſſimè ante plenilunium, id eſt, in tertiâ decimâ Lunâ facitis. De Patre autem veſtro Columba, & ſequacibus ejus, quorum ſanctitatem vos imitari, & regulam ac præcepta cæleſtibus ſignis confirmata ſequi perhibetis, poſſum reſpondere; quia multis in judicio dicentibus Domino, quòd in nomine ejus prophetaverint, & dæmonia ejecerint, & virtutes multas fecerint; reſponſurus ſit Dominus quia nunquam eos noverit. Sed abſit ut de Patribus veſtris hoc dicam: quia juſtius multò eſt, de incognitis bonum credere, quàm malum. Unde & illos Dei famulos, ac Deo dilectos eſſe non nego, qui ſimplicitate ruſticâ, ſed intentione piâ Deum dilexerunt. Neque illis multùm obeſſe reor talem Paſchæ obſervantiam, quandiu nullus advenerat,

qui

qui eis instituti perfectioris decreta quæ sequerentur, ostenderet: quos utique credo, si qui tunc ad eos Catholicus calculator adveniret, sic ejus monita fuisse secuturos, quomodò ea quæ noverant ac didicerant, Dei mandata probantur fuisse secuti. Tu autem & socii tui, si audita decreta Sedis Apostolicæ, immò universalis Ecclesiæ, & hæc litteris sacris confirmata sequi contemnitis, absque ullâ dubietate peccatis. Etsi enim patres tui sancti fuerunt, numquid universali quæ per orbem est Christi Ecclesiæ, horum est paucitas uno de angulo extremæ insulæ præferenda. Et si sanctus erat ac potens virtutibus ille Columba vester, (immò & noster, si Christi erat) numquid præferri potuit beatissimo Apostolorum Principi, cui Dominus ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non prævalebunt adversus eam; & tibi dabo claves regni cælorum. Hæc perorante Vilfrido, dixit Rex: Veréne (Colmane) hæc illi Petro dicta sunt à Domino? Qui ait: Verè, Rex. At ille, Habetis, inquit, vos proferre aliquid tantæ potestatis vestro Columbæ datum? At ille ait: Nihil. Rursum autem Rex: Si utrique vestrûm, inquit, in hoc sine ullâ controversiâ consentiunt, quòd principaliter hæc Petro dicta, & ei claves regni cælorum sint datæ à Domino? Responderunt: Etiam, utrique. At ille ita conclusit: Et ego vobis dico, quia hic est ostiarius ille cui ego contradicere nolo; sed in quantum novi vel valeo, hujus cupio in omnibus obedire statutis; ne fortè me adveniente ad fores regni cælorum, non sit qui reseret, averso illo qui claves tenere probatur. Hæc dicente Rege, faverunt adsidentes quique, sive adstantes majores unà cum mediocribus; & abdicatâ minùs perfectâ institutione, ad ea quæ meliora cognoverant, sese transferre festinabant.

CAPUT XXVI.

Ut Colman *victus domum redierit;* & Tuda *pro illo Episcopatu sit functus: qualisque illis Doctoribus fuerit habitus Ecclesia.*

FINITOQUE conflictu, ac solutâ concione, Agilbertus domum rediit. *Colman* videns spretam suam doctrinam, sectámque esse despectam, adsumptis his qui se sequi voluerunt, id est, qui Pascha Catholicum, & tonsuram coronæ (nam & de hoc quæstio non minima erat) recipere nolebant, in Scotiam regressus est, tractaturus cum suis, quid de his facere deberet. *Cedd*, relictis Scottorum vestigiis, ad suam sedem rediit, utpote agnitâ observatione Catholici Paschæ. Facta est autem hæc quæstio anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto, qui fuit annus *Osui* Regis vicesimus secundus; Episcopatûs autem Scottorum, quem gesserunt in provinciâ Anglorum, annus tricesimus. Siquidem *Aidan* decem & septem annis, *Finan* decem, *Colman* tribus Episcopatum tenuêre. Reverso autem in patriam Colmano, suscepit pro illo Episcopatum Nordanhymbrorum famulus Christi *Tuda*, qui erat apud Scottos Austrinos eruditus, atque ordinatus Episcopus, habens juxta morem provinciæ illius coronam tonsuræ Ecclesiasticæ, & Catholicam temporis Paschalis regulam observans: vir quidem bonus ac religiosus, sed permodico tempore Ecclesiam regens. Venerat enim de Scottiâ, tenente adhuc Pontificatum Colmâno, & diligenter ea quæ ad fidem & veritatem pertinent, & verbo cunctos docebat & opere. Porrò Fratribus, qui in Lindisfarnensi Ecclesiâ, Scottis abeuntibus, remanere maluerunt, præpositus est Abbatis jure vir reverentissimus ac mansuetissimus *Eata*, qui erat Abbas in Monasterio quod vocatur *Mailros:* quod aiunt Colmanum abeuntem petiisse & impetrasse à Rege *Osuiu*, eò quòd esset idem *Eata* unus de duodecim pueris Aidani, quos primo Episcopatûs sui tempore de natione Anglorum erudiendos in Christo

accepit. Multùm namque eundem Episcopum Colmanum Rex pro insitâ illi prudentiâ diligebat. Ipse est *Eata*, qui non multò pòst eidem Ecclesiæ Lindisfarnensi Episcopus factus est. Abiens autem domum *Colman* assumpsit secum partem ossium reverentissimi Patris Aidani; partem verò in Ecclesiâ cui præerat, reliquit, & in secretario ejus condi præcepit. Quantæ autem parcimoniæ, cujúsque continentiæ fuerit, ipse cum prædecessoribus suis, testabatur etiam locus ille quem regebat, ubi abeuntibus eis, exceptâ Ecclesiâ, paucissimæ domus repertæ sunt; hoc est, illæ solummodò, sine quibus conversatio civilis esse nullatenùs poterat. Nihil pecuniarum absque pecoribus habebant. Si quid enim pecuniæ à divitibus accipiebant, mox pauperibus dabant. Nam neque ad susceptionem potentium sæculi, vel pecunias colligi, vel domos providere necesse fuit, qui nunquam ad Ecclesiam nisi orationis tantùm, & audiendi verbum Dei causâ veniebant. Rex ipse, cùm opportunitas exegisset, cum quinque tantùm aut sex ministris veniebat, & expletâ in Ecclesiâ oratione discedebat. Quòd si fortè eos ibi refici contingeret, simplici tantùm & quotidiano Fratrum cibo contenti, nihil ultrà quærebant. Tota enim tunc fuit solicitudo Doctoribus illis, Deo serviendi, non sæculo; tota cura cordis excolendi, non ventris. Unde & in magnâ erat veneratione tempore illo religionis habitus; itaut ubicumque Clericus aliquis aut Monachus adveniret, gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur: & jam si in itinere pergens inveniretur, adcurrebant, & flexâ cervice vel manu signari, vel ore illius se benedici gaudebant; verbis quoque horum exhortatoriis diligenter auditum præbebant. Sed & diebus Dominicis ad Ecclesiam, sive ad Monasteria certatim, non reficiendi corporis, sed audiendi sermonis Dei gratiâ confluebant: & si quis Sacerdotum in vicum fortè deveniret, mox congregati in unum vicani, verbum vitæ ab illo expetere curabant. Nam neque alia ipsis Sacerdotibus aut Clericis vicos adeundi, quàm prædicandi, baptizandi, infirmos visitandi, & (ut breviter dicam) animas curandi causa fuit: qui in tantùm erant ab omni avaritiæ peste castigati, ut nemo territoria ac possessiones ad construenda Mo-

nasteria, nisi à potestatibus sæculi coactus, acciperet. Quæ consuetudo per omnia aliquanto post hæc tempore in Ecclesiis Nordanhymbrorum servata est. Sed de his satis dictum.

CAPUT XXVII.

Ut Egbercht, *vir sanctus de natione Anglorum, Monachicam in Hiberniâ vitam duxerit.*

664. EODEM anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto, facta est eclipsis Solis die tertio mensis Maii, horâ circiter decimâ diei: quo etiam anno subita pestilentiæ lues, depopulatis priùs Australibus Brittaniæ plagis, Nordanhymbrorum quoque provinciam corripiens, atque acerbâ clade diutiùs longè latéque desæviens, magnam hominum multitudinem stravit. Quâ plagâ præfatus Domini Sacerdos *Tuda* raptus est de mundo, & in Monasterio quod vocatur *Pegnalech*, honorificè sepultus. Hæc autem plaga Hiberniam quoque insulam pari clade premebat. Erant ibidem eo tempore multi nobilium simul & mediocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani & Colmani Episcoporum, relictâ insulâ patriâ, vel divinæ lectionis, vel continentioris vitæ gratiâ illò secesserant. Et quidam quidem mox se Monasticæ conversationi fideliter mancipaverunt, alii magìs circumeundo per cellas Magistrorum, lectioni operam dare gaudebant: quos omnes Scotti libentissimè suscipientes victum eis quotidianum sine pretio, libros quoque ad legendum, & magisterium gratuitum præbere curabant. Erant inter hos duo juvenes magnæ indolis, de nobilibus Anglorum, *Edilhum* & *Ecgberct*, quorum prior frater fuit Edilhuini, viri æquè Deo dilecti, qui & ipse ævo sequente Hiberniam gratiâ legendi adiit, & benè instructus patriam rediit, atque Episcopus in provinciâ *Lindisse* factus, multo Ecclesiam tempore nobilissimè rexit. Hi ergo cùm essent in Monasterio quod linguâ Scottorum *Rathmelsigi* appellatur, & omnes socii ipsorum vel mortalitate de sæculo

rapti, vel per alia essent loca dispersi, correpti sunt ambo morbo ejusdem mortalitatis, & gravissimè afflicti; è quibus *Egberct*, (sicut mihi referebat quidam veracissimus & venerandæ canitiei Presbyter, qui se hæc ab ipso audisse perhibebat) cùm se æstimasset esse moriturum, egressus est tempore matutino de cubiculo, in quo infirmi quiescebant, & residens solus in loco opportuno, cœpit sedulus cogitare de actibus suis, & compunctus memoriâ peccatorum suorum faciem lacrymis abluebat, atque intimo ex corde Deum precabatur, ne adhuc mori deberet, priusquàm vel præteritas neglegentias, quas in pueritiâ sive infantiâ commiserat, perfectiùs ex tempore castigaret, vel in bonis se operibus abundantiùs exerceret. Vovit etiam votum, quia adeò peregrinus vivere vellet, ut nunquàm in insulam in quâ natus est, id est, Brittaniam, rediret; quòd præter sollemnem canonici temporis psalmodiam (si non valetudo corporis obsisteret) quotidie Psalterium totum in memoriam divinæ laudis decantaret; quòd in omni septimanâ diem cum nocte jejunus transiret. Cúmque finitis lacrymis, precibus & votis, domum rediret, invenit sodalem dormientem: & ipse quoque lectulum conscendens, cœpit in quietem membra laxare. Et cùm paululùm quiesceret, expergefactus sodalis respexit eum, & ait: O frater Ecgberćte, ô quid fecisti? Sperabam quia pariter ad vitam æternam intraremus. Verumtamen scito quia quæ postulasti, accipies. Didicerat enim per visionem, & quid petiisset, & quia petita impetrasset. Quid multa? Ipse *Edilhum* proximâ nocte defunctus est: at vero *Ecgberct* decussâ molestiâ ægritudinis convaluit, ac multo pòst tempore vivens, acceptúmque Sacerdotii gradum condignis ornans actibus, post multa virtutum bona, ut ipse desiderabat, nuper, id est, anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vicesimo nono, cùm esset ipse annorum nonaginta, migravit ad regna cælestia. Duxit autem vitam in magnâ humilitatis, mansuetudinis, continentiæ, simplicitatis & justitiæ perfectione. Unde & genti suæ, & illis in quibus exulabat nationibus Scottorum sive Pictorum, & exemplo vivendi, & instantiâ docendi, & auctoritate corripiendi, & pietate largiendi de his quæ à divitibus acceperat, multùm profuit. Addidit au-

tem votis quæ diximus, ut semper in Quadragesimâ non plus quàm semel in die reficeret, non aliud quàm panem ac lac tenuissimum, & hoc cum mensurâ gustaret: quod videlicet lac pridie novum in phialâ ponere solebat, ut post noctem ablatâ superficie crassiore, ipse residuum cum modico, ut diximus, pane bibebat. Cujus modum continentiæ etiam quadraginta diebus ante natalem Domini, totidem quoque post peracta sollemnia Pentecostes, hoc est, Quinquagesimæ, semper observare curabat.

CAPUT XXVIII.

Ut defuncto Tuda, Vilfrid *in Galliâ*, *&* Ceadda *apud Occidentales Saxones, in provinciâ Nordanhymbrorum sint ordinati Episcopi.*

INTEREA' Rex *Alchfrid* misit Vilfridum Presbyterum ad Regem Galliarum, qui eum sibi suisque consecrari faceret Episcopum. At ille misit eum ordinandum ad Agilberctum, de quo suprà diximus, qui relictâ Brittaniâ, Parisiacæ civitatis factus erat Episcopus: & consecratus est magno cum honore ab ipso, convenientibus plurimis Episcopis in vico qui vocatur *regio in Compendio.* Quo adhuc in transmarinis partibus post ordinationem demorante, imitatus industriam filii Regis *Osui*, misit Cantiam virum sanctum, modestum moribus, Scripturarum lectione sufficienter instructum, & ea quæ agenda in Scripturis didicerat, operibus sollerter exequentem, qui Eboracensis Ecclesiæ ordinaretur Episcopus. Erat autem Presbyter vocabulo *Ceadda*, frater reverentissimi Antistitis *Ceddi*, cujus sæpius meminimus, & Abbas Monasterii illius quod vocatur *Lestingaheu.* Misitque Rex cum eo Presbyterum suum vocabulo *Eadhedun*, qui posteà regnante Ecgfrido, Rypensis Ecclesiæ Præsul factus est. Verùm illi Cantiam pervenientes, invenerunt Archiepiscopum *Deusdedit* jam migrasse de sæculo, & necdum alium pro eo constitutum fuisse Pontificem. Unde diverterunt ad provinciam Occidentalium Saxonum, ubi erat *Vini* Episcopus: & ab illo

est vir præfatus consecratus Antistes, assumptis in societatem ordinationis duobus de Brittonum gente Episcopis, qui Dominicum Paschæ diem, ut sæpius dictum est, secus morem canonicum à quartâ decimâ usque ad vicesimam Lunam celebrant. Non enim erat tunc ullus, excepto illo *Vine*, in totâ Brittaniâ canonicè ordinatus Episcopus. Consecratus ergo in Episcopatum *Ceadda*, mox cœpit Ecclesiasticæ veritati, & castitati curam impendere; humilitati, continentiæ, lectioni operam dare; oppida, rura, casas, vicos, castella propter evangelizandum, non equitando, sed Apostolorum more pedibus incedendo peragrare. Erat enim discipulus Aidani, iisdémque actibus ac moribus juxta exemplum ejus, ac fratris sui *Ceddi*, suos instituere curavit auditores. Veniens quoque Brittaniam *Vilfrid* jam Episcopus factus, & ipse perplura Catholicæ observationis moderamina Ecclesiis Anglorum suâ doctrinâ contulit. Unde factum est, ut crescente per dies institutione Catholicâ, Scotti omnes qui inter Anglos morabantur, aut his manus darent, aut suam redirent ad patriam.

CAPUT XXIX.

Ut Wighardus Presbyter ordinandus in Archiepiscopum, de Brittaniâ sit missus Romam: quem remissa mox scripta Papæ, ibidem obiisse narraverunt.

HIs temporibus Reges Anglorum nobilissimi, *Osuiu*, provinciæ Nordanhymbrorum, & *Ecgberct* Cantuariorum, habito inter se consilio, quid de statu Anglorum Ecclesiæ esset agendum, (intellexerat enim veraciter *Osuiu*, quamvis educatus à Scottis, quia Romana esset Catholica & Apostolica Ecclesia) adsumpserunt cum electione & consensu sanctæ Ecclesiæ gentis Anglorum, virum bonum, & aptum Episcopatu, Presbyterum nomine *Wighardum*, de Clero *Deusdedit* Archiepiscopi, & hunc Antistitem ordinandum Romam miserunt: quatenùs accepto ipse gradu Archiepiscopatûs, Catholicos per omnem Brittaniam Ecclesiis

Anglorum ordinare posset Antistites. Verùm Vighardus Romam perveniens, priusquàm consecrari in Episcopum posset, morte præreptus est, & hujusmodi litteræ Regi *Osuiu* Brittaniam remissæ sunt: Domino excellentissimo Filio *Osuiu* Regi Saxonum, Vitalianus Episcopus, servus servorum Dei. Desiderabiles litteras Excellentiæ vestræ suscepimus: quas relegentes, cognovimus ejus piissimam devotionem, ferventissimúmque amorem, quem habet propter beatam vitam; & quia dexterâ Domini protegente ad veram & Apostolicam fidem sit conversus, sperans ut sicut in suâ gente regnat, ita & cum Christo in futuro conregnare. Benedicta igitur gens, quæ talem sapientissimum, & Dei cultorem promeruit habere Regem: quia non solùm ipse Dei cultor existit, sed etiam omnes subjectos suos meditatur die ac nocte ad fidem Catholicam atque Apostolicam pro suæ animæ redemptione converti. Quis enim audiens hæc suavia, non lætetur? Quis non exultet & gaudeat in his piis operibus? Quia & gens vestra Christo omnipotenti Deo credidit, secundùm divinorum Prophetarum voces, sicut scriptum est in Isaiâ: In die illâ radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. Et iterum: Audite insulæ, & attendite populi de longè. Et post paululum: Parum, inquit, est ut mihi sis servus ad suscitandas Tribus Jacob, & fæces Israël convertendas. Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. Et rursus: Reges videbunt, & consurgent Principes, & adorabunt. Et post pusillum: Dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, & possideres hæreditates dissipatas, & diceres his qui vincti sunt: Exite; & his qui in tenebris, Revelamini. Et rursum: Ego Dominus vocavi te in justitiâ, & adprehendi manum tuam, & servavi; & dedi te in lucem gentium, & in fœdus populi, ut aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentem in tenebris. Ecce (excellentissime Fili) quàm luce clarius est, non solùm de vobis, sed etiam de omnibus Prophetarum gentibus, quòd sint credituræ in Christo omnium conditore. Quamobrem oportet vestram Celsitudinem, utpote membrum existens Christi, in omnibus piam regulam sequi perenniter Principis

cipis

cipis Apostolorum, sive in Pascha celebrando, sive in omnibus quæ tradiderunt sancti Apostoli Petrus & Paulus, qui ut duo luminaria cæli illuminant mundum, sic doctrina eorum corda hominum quotidie inlustrat credentium. Et post nonnulla, quibus de celebrando per orbem uno vero Pascha loquitur; Hominem denique, inquit, docibilem, & in omnibus ornatum Antistitem, secundùm vestrorum scriptorum tenorem, minimè valuimus nunc reperire pro longinquitate itineris. Profectò enim dum hujusmodi apta repertáque persona fuerit, eum instructum ad vestram dirigemus patriam, ut ipse & vivâ voce, & per divina oracula omnem inimici zizaniam ex omni vestrâ insulâ cum divino nutu eradicet. Munuscula à vestrâ Celsitudine beato Principi Apostolorum directa, pro æternâ ejus memoriâ suscepimus, gratiásque ei agimus, ac pro ejus incolumitate jugiter Deum deprecamur cum Christi Clero. Itaque qui hæc obtulit munera, de hac substractus est luce, sitúsque ad limina Apostolorum, pro quo valde sumus contristati cur hìc esset defunctus. Verumtamen gerulis harum nostrarum litterarum vestris missis, beneficia Sanctorum, hoc est, reliquias beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & sanctorum Martyrum Laurentii, Johannis & Pauli, & Gregorii atque Pancratii eis fecimus dari, vestræ Excellentiæ profectò omnes contradendas. Nam & conjugi vestræ, nostræ spirituali filiæ, direximus per præfatos gerulos crucem clavem auream habentem de sacratissimis vinculis beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli: de cujus pio studio cognoscentes, tantùm cuncta Sedes Apostolica unà nobiscum lætatur, quantùm pia ejus opera coram Deo flagrant & vernant. Festinet igitur, quæsumus, vestra Celsitudo (ut optamus) totam suam insulam Deo Christo dicare. Profectò enim habet protectorem, humani generis redemptorem Dominum nostrum Jesum Christum, qui ei cuncta prospera impertiet, ut novum populum Christi coacervet, Catholicam ibi & Apostolicam constituens fidem. Scriptum est enim: Quærite primùm regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. Nimirum enim quæret, & impetrabit, & ei omnes suæ insulæ, ut optamus, subdentur. Paterno

Aa

itaque affectu salutantes vestram Excellentiam, divinam jugiter precamur clementiam, quæ vos vestrósque omnes in omnibus bonis operibus auxiliari dignetur, ut cum Christo in futuro regnetis sæculo. Incolumem Excellentiam vestram gratia superna custodiat.

Quis sanè pro Wighardo repertus ac dedicatus sit Antistes, libro sequente opportuniùs dicetur.

CAPUT XXX.

Ut Orientales Saxones tempore mortalitatis ad idololatriam reversi, sed per instantiam Jarumanni Episcopi mox sint ab errore correcti.

EODEM tempore provinciæ Orientalium Saxonum post Suidhelmum (de quo suprà diximus) præfuere Reges *Sigheri & Sebbi*, quamvìs ipsi Regi Merciorum *Vulfhere* subjecti. Quæ videlicet provincia cùm præfatæ mortalitatis clade premeretur, *Sigheri* cum suâ parte populi relictis Christianæ fidei Sacramentis, ad apostasiam conversus est. Nam & ipse Rex, & plurimi de plebe sive optimatibus, diligentes hanc vitam, & futuram non quærentes, sive etiam non esse credentes, cœperunt fana quæ derelicta erant, restaurare, & adorare simulacra: quasi per hæc possent à mortalitate defendi. Porrò socius ejus, & coheres regni ejusdem *Sebbi*, magnâ fidem perceptam cum suis omnibus devotione servavit, & magnâ (ut in sequentibus dicemus) vitam fidelem felicitate complevit. Quod ubi Rex *Vulfheri* comperit, fidem videlicet provinciæ ex parte profanatam, misit ad corrigendum errorem, revocandámque ad fidem veritatis provinciam *Iaruman* Episcopum, qui successor erat *Trumheri*: qui multâ agens sollertiâ, juxta quod mihi Presbyter, qui comes itineris illi & cooperator verbi exstiterat, referebat, (erat enim religiosus & bonus vir) longè latéque omnia pervagatus, & populum & Regem præfatum ad viam justitiæ reduxit: adeò ut relictis, sive destructis fanis arísque quas fecerant, aperirent Ecclesias,

ac nomen Christi, cui contradixerant, confiteri gauderent, magìs cum fide resurrectionis in illo mori, quàm in perfidiæ sordibus inter idola vivere cupientes. Quibus ita gestis, & ipsi Sacerdotes, Doctorésque eorum domum rediêre lætantes.

****

LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Ut defuncto Deusdedit, Vighard *ad suscipiendam Episcopiam, Romam sit missus: sed illo ibidem defuncto, Theodorus Archiepiscopus ordinatus, & cum Hadriano Abbate sit Brittaniam missus.*

ANNO memorato præfatæ eclipsis, & mox subsequentis pestilentiæ, quo & *Colman* Episcopus unanimâ Catholicorum intentione superatus, ad suos reversus est, *Deusdedit*, sextus Ecclesiæ Dorovernensis Episcopus, obiit pridie Iduum Juliarum; sed & *Erconberct* Rex Cantuariorum, eodem mense ac die defunctus, Ecgbercto filio sedem regni reliquit, quam ille susceptam per novem annos tenuit. Tunc cessante non pauco tempore Episcopatu, missus est Romam ab ipso simul & à Rege Nordanhymbrorum *Osui* (ut præcedente libro paucis diximus) *Vighard* Presbyter, vir in Ecclesiasticis disciplinis doctissimus, de genere Anglorum, petentibus hunc Ecclesiæ Anglorum Archiepiscopum ordinari: missis pariter Apostolico Papæ donariis, & aureis atque argenteis vasis non paucis. Qui ubi Romam pervenit, cui Sedi Apostolicæ tempore illo Vitalianus præerat, postquàm itineris sui causam præfato Papæ Apostolico patefecit, non multò pòst & ipse, & omnes penè qui cum eo advenerant socii, pestilentiâ superveniente deleti sunt. At Apostolicus Papa habito de his consilio, quæsivit sedulus quem Ecclesiis Anglorum Archiepiscopum mitteret. Erat autem in Monasterio Hiridano, quod est non longè

à Neapoli Campaniæ, Abbas Hadrianus, vir natione Afer, ſacris litteris diligenter imbutus, Monaſterialibus ſimul & Eccleſiaſticis diſciplinis inſtitutus, Græcæ pariter & Latinæ linguæ peritiſſimus. Hunc ad ſe accitum Papa juſſit Epiſcopatu accepto Brittaniam venire. Qui indignum ſe tanto gradu reſpondens, oſtendere poſſe ſe dixit alium, cujus magìs ad ſuſcipiendum Epiſcopatum & eruditio conveniret, & ætas. Cúmque Monachum quemdam de vicino Virginum Monaſterio, nomine *Andream*, Pontifici offerret, hic ab omnibus qui eum novêre, dignus Epiſcopatu judicatus eſt. Verùm pondus corporeæ infirmitatis, ne Epiſcopus fieri poſſet, obſtitit. Et rursùm Hadrianus ad ſuſcipiendum Epiſcopatum actus eſt: qui petens inducias, ſi fortè alium, qui Epiſcopus ordinaretur, ex tempore poſſet evenire. Erat ipſo tempore Romæ Monachus Hadriano notus, nomine *Theodorus*, natus Tharſo Ciliciæ, vir & ſæculari & divinâ litteraturâ, & Græcè inſtructus & Latinè, probus moribus, & ætate venerandus, id eſt, annos habens ætatis ſexaginta ſex. Hunc offerens Hadrianus Pontifici, ut Epiſcopus ordinaretur, obtinuit: his tamen conditionibus interpoſitis, ut ipſe eum perduceret in Brittaniam, eò quòd jam bis partes Galliarum diverſis ex cauſis adiiſſet; & ob id majorem hujus itineris peragendi notitiam haberet, ſufficiénſque eſſet in poſſeſſione hominum propriorum: & ut ei doctrinæ cooperator exiſtens, diligenter adtenderet, ne quid ille contrarium veritati fidei Græcorum more in Eccleſiam cui præeſſet, introduceret. Qui Subdiaconus ordinatus, quatuor exſpectavit menſes, donec illi coma creſceret, quo in coronam tonderi poſſet. Habuerat enim tonſuram more Orientalium ſancti Pauli Apoſtoli. Qui ordinatus eſt à Vitaliano Papâ anno Dominicæ Incarnationis ſexcenteſimo ſexageſimo octavo, ſub die ſeptimâ Kalendarum Aprilium, Dominicâ. Et ita unà cum Hadriano, ſexto Kalendas Junias Brittaniam miſſus eſt. Qui cùm pariter per mare ad Maſſiliam, & deinde per terram Arelas perveniſſent, & tradidiſſent Johanni Archiepiſcopo civitatis illius ſcripta commendatitia Vitaliani Pontificis, retenti ſunt ab eo, quouſque Ebroïnus Major domûs regiæ copiam pergendi quoquò vellent, tri-

buit eis. Quâ acceptâ Theodorus profectus est ad Agilbertum, Parisiorum Episcopum, de quo superiùs diximus, & ab eo benignè susceptus, & multo tempore habitus est. Hadrianus verò perrexit primùm ad *Emme* Senonum, & posteà ad Pharonem Meldorum Episcopos, & benè cum eis diutiùs fuit: coëgerat enim eos imminens hiems, ut ubicumque potuissent, quieti manerent. Quod cùm nuncii certi narrassent Regi Ecgbercto, adesse scilicet Episcopum quem petierant à Romano Antistite, in regno Francorum, misit illò continuò Regetfridum Præfectum suum, ad adducendum eum: quò cùm venisset, adsumpsit Theodorum cum Ebroïni licentiâ, & perduxit eum ad portum cui nomen est *Quentavic*, ubi fatigatus infirmitate, aliquantisper moratus est; & cùm convalescere cœpisset, navigavit Brittaniam. Hadrianum autem Ebroïnus retinuit, quoniam suspicabatur eum habere aliquam legationem Imperatoris ad Brittaniæ Reges adversus regnum, cujus tunc ipse maximam curam gerebat. Sed cùm tale nihil illum habere vel habuisse veraciter comperisset, absolvit eum, & post Theodorum ire permisit. Qui statim ut ad illum pervenit, dedit ei Monasterium beati Petri Apostoli, ubi Archiepiscopi Cantiæ sepeliri, ut præfatus sum, solent. Præceperat enim Theodoro abeunti Domnus Apostolicus, ut in diœcesi suâ provideret, & daret ei locum in quo cum suis aptè degere potuisset.

CAPUT II.

Ut Theodoro cuncta peragrante, Anglorum Ecclesiæ cum Catholicâ veritate, litterarum quoque sanctarum cœperint studiis imbui: & ut Putta pro Damiano Rhofensis Ecclesiæ sit factus Antistes.

PERVENIT autem Theodorus ad Ecclesiam suam secundo postquàm consecratus est anno, sub die sexto Kalendarum Juniarum, Dominicâ; & fecit in eâ annos viginti & unum, menses tres, dies viginti sex. Móxque

peragratâ insulâ totâ, quaquaversùm Anglorum gentes morabantur (nam & libentissimè ab omnibus suscipiebatur, atque audiebatur) rectum vivendi ordinem, Paschæ celebrandi ritum canonicum, per omnia comitante & cooperante Hadriano disseminabat. Isque primus erat in Archiepiscopis, cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentiret. Et quia litteris sacris simul & sæcularibus (ut diximus) abundanter ambo erant instructi, congregatâ discipulorum catervâ, scientiæ salutaris quotidie flumina in rigandis eorum cordibus emanabant: ita ut etiam Metricæ artis, Astronomicæ & Arithmeticæ Ecclesiasticæ disciplinam inter sacrorum apicum volumina suis auditoribus contraderent. Indicio est quòd usque hodie supersunt de eorum discipulis, qui Latinam Græcámque linguam æquè ut propriam in quâ nati sunt, norunt. Neque unquam prorsus ex quo Brittaniam petierunt Angli, feliciora fuêre tempora; dum & fortissimos, Christianósque habentes Reges cunctis barbaris nationibus essent terrori, & omnium vota ad nuper audita cælestis regni gaudia penderent, & quicumque lectionibus sacris cuperent erudiri, haberent in promptu magistros qui docerent. Sed & sonos cantandi in Ecclesiâ, quos eatenus in Cantiâ tantùm noverant, ab hoc tempore per omnes Anglorum Ecclesias, discere cœperunt: primúsque (excepto Jacobo, de quo suprà diximus) cantandi magister Nordanhymbrorum Ecclesiis, *Eddi* cognomento Stephanus fuit, invitatus de Cantiâ à reverentissimo viro Vilfrido, qui primus inter Episcopos qui de Anglorum gente essent, Catholicum vivendi morem Ecclesiis Anglorum tradere didicit. Itaque Theodorus perlustrans universa, ordinabat locis opportunis Episcopos, & ea quæ minùs perfecta reperit, his quoque juvantibus corrigebat. In quibus & *Ceadda* Episcopum cùm argueret, non fuisse ritè consecratum; respondens ipse voce humillimâ dixit: Si me, inquit, nosti Episcopatum non ritè suscepisse, libenter ab officio discedo: quippe qui neque me unquam hoc esse dignum arbitrabar; sed obedientiæ causâ jussus subire, hoc quamvìs indignus consensi. At ille audiens humilitatem responsionis ejus, dixit, non eum Episcopatum dimittere debere;

sed ipse ordinationem ejus denuò Catholicâ ratione consummavit. Eo autem tempore quo defuncto *Deusdedit*, Dorovernensis Ecclesiæ Episcopus quærebatur, ordinabatur, mittebatur, Vilfridus quoque de Brittaniâ Galliam ordinandus est missus : & quoniam ante Theodorum rediit, ipse etiam in Cantiâ Presbyteros & Diaconos, usquedum Archiepiscopus ad sedem suam perveniret, ordinabat. At ipse veniens mox in civitate *Rhofi*, ubi defuncto Damiano Episcopatus jam diu cessaverat, ordinavit virum magìs Ecclesiasticis disciplinis institutum, & vitæ simplicitate contentum, quàm in sæculi rebus strenuum, cui nomen erat *Putta*; maximè autem modulandi in Ecclesiâ more Romanorum, quem à discipulis beati Papæ Gregorii didicerat, peritum.

CAPUT III.

Ut Ceadda, *de quo suprà dictum est, provinciæ Merciorum sit Episcopus datus; & de vitâ & de obitu & sepulturâ ejus.*

EO tempore provinciæ Merciorum Rex *Vulfheri* præfuit, qui cùm mortuo Jarumanno, sibi quique suísque à Theodoro Episcopum dari peteret, non eis novum voluit ordinare Episcopum; sed postulavit à Rege Osuio, ut illis Episcopus *Ceadda* daretur, qui tunc in Monasterio suo, quod est in *Lestingaheu*, quietam vitam agebat, Vilfrido administrante Episcopatum Eboracensis Ecclesiæ, necnon & omnium Nordanhymbrorum, sed & Pictorum, quousque Rex *Osuiu* imperium protendere poterat. Et quia moris erat eidem reverentissimo Antistiti, opus Evangelii magìs ambulando per loca, quàm equitando perficere; jussit eum Theodorus ubicumque longius iter instaret, equitare, multúmque renitentem studio & amore pii laboris, ipse eum manu suâ levavit in equum; quia nimirum sanctum esse virum comperit, atque equo vehi quò esset necesse, compulit. Susceptum itaque Episcopatum gentis Merciorum simul & Lindisfarnorum *Ceadda*, juxta exempla Patrum antiquorum, in magnâ vitæ perfectione administrare curavit : cui

etiam Rex *Vulfheri* donavit terram quinquaginta familiarum, ad construendum Monasterium in loco qui dicitur *Ad Barue*, id est, *Ad nemus*, in provinciâ *Lindissi*, in quo usque hodie instituta ab ipso regularis vitæ vestigia permanent. Habuit autem sedem Episcopalem in loco qui vocatur *Lyccidfeld*, in quo & defunctus & sepultus est; ubi usque hodie sequentium quoque provinciæ illius Episcoporum sedes est. Fecerat verò sibi mansionem non longè ab Ecclesiâ remotiorem; in quâ secretiùs cum paucis, id est, septem, sive octo fratribus, quoties à labore & ministerio verbi vacabat, orare ac legere solebat. Qui cùm in illâ provinciâ duobus annis ac dimidio Ecclesiam gloriosissimè rexisset, adfuit superno dispensante judicio, tempus, de quo loquitur Ecclesiastes: Quia tempus mittendi lapides, & tempus colligendi. Supervenit namque clades divinitùs missa, quæ per mortem carnis, vivos Ecclesiæ lapides, de terrenis sedibus ad ædificium cæleste transferret. Cúmque plurimis de Ecclesiâ ejusdem reverentissimi Antistitis de carne subtractis, veniret hora ipsius ut transiret ex hoc mundo ad Dominum; contigit die quâdam ut in præfatâ mansione fortè ipse cum uno tantùm fratre (cui vocabulum erat *Ovini*) commoraretur, cæteris ejus sociis pro causâ opportunâ ad Ecclesiam reversis. Erat autem idem *Ovini* Monachus magni meriti, & purâ intentione supernæ retributionis mundum derelinquens, dignúsque per omnia, cui Dominus specialiter sua revelaret arcana, dignus cui fidem narranti audientes accommodarent. Venerat enim cum Reginâ *Edilthryde* de provinciâ Orientalium Anglorum, erátque primus Ministrorum, & Princeps domûs ejus. Qui cùm crescente fidei fervore sæculo abrenunciare disponeret, non hoc segniter fecit; sed adeò se mundi rebus exuit, ut relictis omnibus quæ habebat, simplici tantùm habitu indutus, & securim atque asciam in manu ferens, venisset ad Monasterium ejusdem reverentissimi Patris, quod vocatur *Lestingaheu*. Non enim ad otium, ut quidam, sed ad laborem se Monasterium intrare signabat. Quod ipsum etiam facto monstravit: nam quò minùs sufficiebat meditationi Scripturarum, eò ampliùs operi manuum studium impendebat.

Denique

Denique cum Episcopo in præfatâ mansione pro suæ reverentiâ devotionis inter fratres habitus, cùm illi intùs lectioni vacabant, ipse foris quæ opus esse videbantur, operabatur. Qui cùm die quâdam tale aliquid foris ageret, digressis ad Ecclesiam sociis, (ut dicere cœperam) & Episcopus solus in oratorio loci, lectioni vel orationi operam daret, audivit repentè (ut posteà referebat) vocem suavissimam cantantium atque lætantium, de cælo ad terras usque descendere : quam videlicet vocem ab Euro-austro, id est, ab alto brumalis exortûs, primò se audisse dicebat, ac deinde paulatim eam sibi adpropinquare, donec ad tectum usque oratorii, in quo erat Episcopus, perveniret : quod ingressa, totum implevit, atque in gyro circumdedit. At ille dum solicitus in ea quæ audiebat, animum intenderet, audivit denuò, transacto quasi dimidiæ horæ spatio, ascendere de tecto ejusdem oratorii idem lætitiæ canticum, & ipsâ quâ venerat viâ, ad cælos usque cum ineffabili dulcedine reverti. Qui cùm aliquantulum horæ quasi adtonitus maneret, & quid hoc esset, sollerti animo scrutaretur, aperuit Episcopus fenestram oratorii, & sonitum manu faciens, ut sæpe consuevit, si quis forìs esset, ad se intrare præcepit. Introivit ille concitus, cui dixit Antistes: Vade citò ad Ecclesiam, & hos septem Fratres huc venire facito ; tu quoque simul adesto. Qui cùm venissent, primò admonuit eos ut virtutem dilectionis & pacis ad invicem, & ad omnes fideles servarent : instituta quoque disciplinæ regularis, quæ vel ab ipso didicissent, & in ipso vidissent, vel in Patrum præcedentium factis sive dictis invenissent, indefessâ instantiâ sequerentur. Deinde subjunxit diem sui obitûs jam proximè instare. Namque hospes, inquit, ille amabilis, qui fratres nostros visitare solebat, ad me quoque hodie venire, méque de sæculo evocare dignatus est. Propter quod revertentes ad Ecclesiam, dicite Fratribus ut & meum exitum Domino precibus commendent, & suum quoque exitum (cujus hora incerta est) vigiliis, orationibus, bonis operibus prævenire meminerint. Cúmque hæc & hujusmodi plura loqueretur, atque illi perceptâ ejus benedictione, jam multùm tristes exissent, rediit ipse solus qui carmen cæleste audierat, & prosternens se

in terram: Obsecro, inquit, Pater; licétne aliquid interrogare? Interroga, inquit, quod vis. At ille: Obsecro, inquit, ut dicas quod erat canticum illud lætantium quod audivi, venientium de cælis super oratorium hoc, & post tempus redeuntium ad cælos? Respondit ille: Si vocem carminis audisti, & cælestes supervenire cœtus cognovisti, præcipio tibi in nomine Domini, ne hoc cuiquam ante meum obitum dicas. Reverà autem Angelorum fuêre spiritus, qui me ad cælestia quæ semper amabam ac desiderabam, præmia vocare venerunt, & post dies septem se redituros, ac me secum adducturos esse promiserunt. Quod quidem ita ut ei prædictum erat, opere completum est. Nam confestim languore corporis tactus est, & hoc per dies ingravescente, septimo (ut promissum ei fuerat) die postquàm obitum suum Dominici corporis & sanguinis perceptione munivit, soluta ab ergastulo corporis anima sancta, ducentibus (ut credi fas est) Angelis comitibus æterna gaudia petivit. Non autem mirum si diem mortis, vel potiùs diem Domini lætus aspexit, quam semper usquedum veniret, solicitus exspectare curavit. Namque inter plura continentiæ, humilitatis, doctrinæ, orationis, voluntariæ paupertatis, & cæterarum virtutum merita, in tantum erat timori Domini subditus, in tantum novissimorum suorum in omnibus operibus suis memor, ut sicut mihi frater quidam de eis qui me in Scripturis divinis erudiebant, & erat in Monasterio ac magisterio educatus, vocabulo *Trumberct*, referre solebat, si fortè legente eo, vel aliud quid agente, repentè flatus venti major adsurgeret, continuò misericordiam Domini invocaret, & eam generi humano propitiari rogaret. Si autem violentior aura insisteret, jam clauso codice procideret in faciem, atque obnixiùs orationi incumberet. At si procella fortior, aut nimbus perurgeret, vel etiam corusci ac tonitrua terras & aëra terrerent; tunc veniens ad Ecclesiam solicitus orationibus ac Psalmis, donec serenitas aëris rediret, fixâ mente vacaret. Cúmque interrogaretur à suis, quare hoc faceret; respondebat: Non legistis, quia intonuit de cælo sonitus, & Altissimus dedit vocem suam. Misit sagittas suas, & dissipavit eos; fulgura multiplicavit, & conturbavit eos. Movet

enim aëra Dominus, ventos excitat, jaculatur fulgura, de cælo intonat, ut terrigenas ad timendum se suscitet, ut corda eorum in memoriam futuri judicii revocet, ut superbiam eorum dissipet, & conturbet audaciam, reducto ad mentem tremendo illo tempore, quando ipse cælis ac terris ardentibus, venturus est in nubibus cum potestate magnâ & majestate ad judicandos vivos & mortuos. Propter quod, inquit, oportet nos admonitioni ejus cælesti, debito cum timore & amore respondere; ut quoties aëre commoto, manum quasi ad feriendum minitans exerit, nec adhuc tamen percutit, mox imploremus ejus misericordiam, & discussis penetralibus cordis nostri, atque expurgatis vitiorum ruderibus, soliciti ne unquam percuti mereamur, agamus. Convenit autem revelationi & relationi præfati fratris de obitu hujus Antistitis etiam sermo reverentissimi Patris Ecgbercti, de quo suprà diximus, qui dudum cum eodem *Ceadda* adolescente, & ipse adolescens in Hiberniâ Monachicam in orationibus & continentiâ, & meditatione divinarum Scripturarum vitam sedulus agebat. Sed illo postmodum in patriam reverso, ipse peregrinus pro Domino usque ad finem vitæ permansit. Cùm ergo veniret ad eum longo pòst tempore, gratiâ visitationis, de Brittaniâ vir sanctissimus & continentissimus, vocabulo *Hygbald*, qui erat Abbas in provinciâ *Lindissi*, & ut Sanctos decebat, de vitâ priorum Patrum sermonem facerent, atque hanc æmulari gauderent, intervenit mentio reverentissimi Antistitis *Ceadda;* dixitque *Ecgberct:* Scio hominem in hac insulâ adhuc in carne manentem, qui cùm vir ille de mundo transiret, vidit animam *Ceddi* fratris ipsius cum agmine Angelorum descendente de cælo, & assumptâ secum animâ ejus, ad cælestia regna redire. Quod utrum de se, an de alio aliquo diceret, nobis manet incertum. Obiit autem *Ceadda* sexto die Nonarum Martiarum, & sepultus est quidem primò juxta Ecclesiam sanctæ Mariæ; sed postmodùm ibidem constructâ Ecclesiâ beatissimi Principis Apostolorum Petri, in eamdem sunt ejus ossa translata. In quo utroque loco, ad indicium virtutis illius, solent crebra sanitatum miracula operari. Denique nuper phreneticus quidam, dum per cuncta errando discurre-

ret, devenit ibi vespere, nescientibus, sive non curantibus loci custodibus, & ibi totâ nocte requiescens, manè sanato sensu egressus, mirantibus & gaudentibus cunctis, quod idem ibi sanitatem Domino largiente consequeretur, ostendit. Est autem locus idem sepulcri tumbâ ligneâ in modum domunculi facta coopertus, habens foramen in pariete, per quod solent hi qui causâ devotionis illò adveniunt, manum suam immittere, ac partem pulveris inde adsumere: quam cùm in aquas miserint, atque has infirmantibus jumentis sive hominibus gustandas dederint, mox infirmitatis ablatâ molestiâ, ad cupitæ sospitatis gaudia redeunt. In cujus locum ordinavit Theodorus Winfridum, virum bonum & modestum, qui, sicut prædecessores ejus, provinciis Merciorum, & Mediterraneorum Anglorum, & Lindisfarorum Episcopatûs officio præesset: in quibus cunctis *Vulfheri* (qui adhuc supererat) sceptrum regni tenebat. Erat autem Winfridus de Clero ejus, cui ipse successerat, Antistitis, & Diaconatûs officio sub eo non pauco tempore fungebatur.

CAPUT IV.

Ut Colmanus Episcopus, relictâ Brittaniâ, duo Monasteria in Scottiâ, unum Scottis, Anglis alterum, quos secum adduxerat, fecerit.

INTEREA Colmanus, qui de Scottiâ erat Episcopus, relinquens Brittaniam, tulit secum omnes quos in Lindisfarnensium insulâ congregaverat Scottos: sed & de gente Anglorum viros circiter triginta, qui utrique Monachicæ conversationis erant studiis imbuti. Et relictis in Ecclesiâ suâ aliquot Fratribus, primò venit ad insulam *Hii*, unde erat ad prædicandum verbum Anglorum genti destinatus. Deinde secessit ad insulam quandam parvam, quæ ad Occidentalem plagam ab Hiberniâ procul secreta, sermone Scottico *Inhisbousinde*, id est, *insula vitulæ albæ*, nuncupatur. In hanc ergo perveniens, construxit Monasterium, & Monachos inibi, quos de utraque natione collectos adduxerat, colloca-

vit. Qui cùm invicem concordare non possent, eoquòd Scotti tempore æstatis, quo fruges erant collegendæ, relicto Monasterio per nota sibi loca dispersi vagarentur; at vero hieme succedente redirent, & his quæ Angli præparaverant, communiter uti desiderarent: quæsivit Colmanus huic dissensioni remedium, & circumiens omnia propè vel longè, invenit locum in Hiberniâ insulâ, aptum Monasterio construendo, qui linguâ Scottorum *Mageo* nominatur; emitque partem ejus non grandem, ad construendum ibi Monasterium, à Comite, ad cujus possessionem pertinebat: eâ conditione additâ, ut pro ipso etiam, qui eis locum commodaret, consistentes ibi Monachi Domino preces offerrent. Et constructo statim Monasterio, juvante etiam Comite, & vicinis omnibus, Anglos ibidem locavit, relictis in præfatâ insulâ Scottis. Quod videlicet Monasterium usque hodie ab Anglis tenetur incolis. Ipsum namque est, quod nunc grande de modico effectum *Maigeo* consuetè vocatur, & conversis jamdudum ad meliora instituta omnibus, egregium examen continet Monachorum, qui de provinciâ Anglorum ibidem collecti ad exemplum venerabilium Patrum sub regulâ & Abbate canonico, in magnâ continentiâ & sinceritate, proprio labore manuum vivunt.

CAPUT V.

De morte Osuiu *& Ecgbercti Regum; & de Synodo factâ ad locum* Herudford, *cui præsidebat Archiepiscopus Theodorus.*

ANNO Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo, qui est annus secundus, ex quo Brittaniam venit Theodorus, *Osuiu* Rex Nordanhymbrorum, pressus est infirmitate, quâ & mortuus est anno ætatis suæ quinquagesimo octavo, qui in tantum eo tempore tenebatur amore Romanæ & Apostolicæ institutionis, ut si ab infirmitate salvaretur, etiam Romam venire, ibique ad loca sancta vitam finire disponeret; Vilfridúmque Episcopum ducem sibi itineris fieri, promissâ non parvâ pecuniarum donatione, ro-

garet. Qui defunctus die decimâ quintâ Kalendarum Martiarum, Ecgfridum filium regni heredem reliquit: cujus anno regni tertio Theodorus coëgit Concilium Episcoporum, unà cum eis, qui canonica Patrum statuta & diligerent & nossent, Magistris Ecclesiæ pluribus. Quibus pariter congregatis, diligenter ea quæ unitati pacis Ecclesiasticæ congruerent, eo quo Pontificem decebat animo, cœpit observanda docere. Cujus Synodicæ actionis hujusmodi textus est:

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante in perpetuum, ac gubernante Ecclesiam suam eodem Domino nostro Jesu Christo, placuit convenire nos, juxta morem Canonum venerabilium tractaturos de Ecclesiæ necessariis negotiis. Convenimus autem die vigesimâ quartâ mensis Septembris, Indictione primâ, in loco qui dicitur *Herudford*. Ego quidem Theodorus, quamvìs indignus, ab Apostolicâ Sede destinatus Ecclesiæ Dorovernensis Episcopus & Consacerdos ac frater noster reverentissimus *Bisi*, Orientalium Anglorum Episcopus: quibus etiam frater & Consacerdos noster *Vilfrid*, Nordanhymbrorum gentis Episcopus per proprios Legatarios adfuit. Adfuerunt & Fratres ac Consacerdotes nostri, *Putta* Episcopus Castelli Cantuariorum, quod dicitur *Rhofescestir*, Leutherius Episcopus Occidentalium Saxonum, *Winfrid* Episcopus provinciæ Merciorum. Cúmque in unum convenientes juxta ordinem quique suum resedissemus: Rogo, inquam, dilectissimi Fratres, propter timorem & amorem Redemptoris nostri, ut in commune omnes pro nostrâ fide tractemus: ut quæque decreta ac definita sunt à sanctis & probabilibus Patribus, incorruptè ab omnibus nobis serventur. Hæc & alia quamplura quæ ad caritatem pertinebant, unitatémque Ecclesiæ conservandam prosecutus sum. Cúmque explessem prolocutionem, interrogavi unumquemque eorum per ordinem, si consentirent, ea quæ à Patribus canonicè sunt antiquitùs decreta, custodire. Ad quod omnes Consacerdotes nostri respondentes dixerunt: Optimè omnibus placet, quæque definierunt sanctorum Canones Patrum, nos quoque omnes alacri animo libentissimè servare. Quibus statim protuli eundem librum Canonum, & ex eodem libro decem capitula quæ per loca no-

taveram; quia maximè nobis necessaria sciebam, illis coràm ostendi, & ut hæc diligentiùs ab omnibus susciperentur, rogavi.

Primum capitulum, ut sanctum diem Paschæ in commune omnes servemus Dominicâ post decimam quartam Lunam primi mensis. Secundum, ut nullus Episcoporum parochiam alterius invadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis. Tertium, ut quæque Monasteria Deo consecrata sunt, nulli Episcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter abstrahere. Quartum, ut ipsi Monachi non migrent de loco ad locum, hoc est, de Monasterio ad Monasterium, nisi permissione proprii Abbatis; sed in eâ permaneant obedientiâ quam tempore suæ conversionis promiserunt. Quintum, ut nullus Clericorum relinquens proprium Episcopum, passim quolibèt discurrat, neque alicubi veniens absque commendatitiis litteris sui Præsulis suscipiatur. Quòd si semel susceptus noluerit invitatus redire, & susceptor, & is qui susceptus est, excommunicationi subjacebit. Sextum, ut Episcopi atque Clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato; nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale absque permissu Episcopi, in cujus parochiâ esse cognoscitur, agere. Septimum, ut bis in anno Synodus congregetur; sed quia diversæ causæ impediunt, placuit omnibus in commune, ut Kalendis Augusti in loco qui appellatur *Clofeshoch*, semel in anno congregemur. Octavum, ut nullus Episcoporum se alteri præferat per ambitionem; sed omnes agnoscant tempus & ordinem consecrationis suæ. Nonum capitulum in commune tractatum est, ut plures Episcopi, crescente numero fidelium, augerentur; sed de hac re ad præsens siluimus. Decimum capitulum pro conjugiis, ut nulli liceat nisi legitimum habere connubium. Nullus incestum faciat, nullus conjugem propriam, nisi (ut sanctum Evangelium docet) fornicationis causâ relinquat. Quòd si quisquam propriam expulerit conjugem legitimo sibi matrimonio conjunctam, si Christianus esse rectè voluerit, nulli alteri copuletur; sed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur conjugi. His itaque capitulis in commune tractatis ac definitis, ut

nullum deinceps ab aliquo nostrûm oriatur contentionis scandalum, aut alia pro aliis divulgarentur, placuit ut quæque definita sunt, unusquisque nostrûm manus propriæ subscriptione confirmaret. Quam sententiam definitionis nostræ Titillo Notario scribendam dictavi. Actum in mense & Indictione suprà scriptis. Quisquis igitur contra hanc sententiam, juxta decreta Canonum, nostrà etiam consensione ac subscriptione manûs nostræ confirmatam, quoquo modo venire, eámque infringere tentavit, noverit se ab omni officio sacerdotali & nostrâ societate separatum. Divina nos gratia in unitate sanctæ Ecclesiæ suæ viventes, custodiat incolumes. Facta autem est hæc Synodus anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo tertio, quo anno Rex Cantuariorum *Ecgberct* mense Julio obierat, succedente in regnum fratre *Lothere*, quod ipse annos undecim & menses septem tenuit. *Bisi* autem Episcopus Orientalium Anglorum, qui in præfatâ Synodo fuisse perhibetur, ipse erat successor Bonifacii, cujus suprà meminimus, vir multæ sanctitatis & religionis. Nam Bonifacio post decem & septem Episcopatûs sui annos defuncto, Episcopus ipse pro eo, Theodoro ordinante, factus est. Quo adhuc superstite, sed gravissimâ infirmitate ab administrando Episcopatu prohibito, duo sunt pro illo, *Aecci*, & *Baduini*, electi & consecrati Episcopi: ex quo usque hodie provincia illa duos habere solet Episcopos.

CAPUT VI.

Ut deposito Vinfrido, Sexwlfus Episcopatu ejus acceperit, & Earcanwaldus Orientalibus Saxonibus sit Episcopus datus.

NON multo post hæc elapso tempore, offensus à Winfrido Merciorum Episcopo per meritum cujusdam inobedientiæ Theodorus Archiepiscopus, deposuit eum de Episcopatu post annos accepti Episcopatûs non multos; & in loco ejus ordinavit Episcopum Sexwlfum, qui erat constructor & Abbas Monasterii quod dicitur *Medeshamstedi*, in

in regione Girviorum. Depositus verò *Vinfrid* rediit in Monasterium suum, quod dicitur *Ad Barue*, ibique in optimâ conversatione vitam finivit. Tunc etiam Orientalibus Saxonibus, quibus eo tempore præfuerunt *Sebbi* & *Sigheri*, quorum suprà meminimus, Earconvaldum constituit Episcopum in civitate Lundoniâ: cujus videlicet viri in Episcopatu, & ante Episcopatum vita & conversatio fertur fuisse sanctissima, sicut etiam nunc cælestium signa virtutum indicio sunt. Etenim usque hodie feretrum ejus caballarium, quo infirmus vehi solebat, servatum à discipulis ejus, multos febricitantes, vel alio quolibet incommodo fessos sanare non desistit. Non solùm autem subpositi eidem feretro, vel adpositi curantur ægroti, sed & assulæ de illo abscisæ, atque ad infirmos adlatæ, citam illis solent adferre medelam. Hìc sanè priusquàm Episcopus factus esset, duo præclara Monasteria, unum sibi, alterum sorori suæ Edilburgæ construxerat, quod utrumque regularibus disciplinis optimè instituerat. Sibi quidem in regione *Sudergeona*, juxta fluvium Tamensem, in loco qui vocatur *Cerotesei̇r*, id est, *Ceroti insula*; sorori autem in Orientali Saxonum provinciâ, in loco qui nuncupatur *In Berecingum*, in quo ipsa Deo devotarum mater ac nutrix posset existere feminarum. Quæ suscepto Monasterii regimine, condignam se in omnibus Episcopo fratre, & ipsa rectè vivendo & subjectis regulariter & piè consulendo præbuit; ut etiam cælestia indicio fuêre miracula.

CAPUT VII.

Ut in Monasterio Bericiensi, ubi corpora sanctimonialium feminarum poni deberent, cælesti sit luce monstratum.

IN hoc etenim Monasterio plura virtutum sunt signa patrata, quæ & ad memoriam ædificationémque sequentium, ab his qui novere, descripta habentur à multis: è quibus & nos aliqua Historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserere curavimus. Cùm tempestas sæpe dictæ cladis latè cuncta depopulans, etiam partem Monasterii hujus illam, quâ viri te-

nebantur, invasisset, & passim quotidie raperentur ad Dominum; solicita Mater Congregationis, quâ horâ etiam eam Monasterii partem, quâ ancillarum Dei caterva à virorum erat secreta contubernio, eadem plaga tangeret, crebriùs in conventu Sororum perquirere cœpit, quo loco in Monasterio corpora sua poni, & cimiterium fieri vellent, cùm eas eodem quo cæteros exterminio raptari è mundo contingeret. Cúmque nihil certi responsi, tametsi sæpius inquirens, à Sororibus accepisset, accepit ipsa cum omnibus certissimum supernæ promissionis responsum. Cùm enim nocte quâdam expletis matutinæ laudis psalmodiis, egressæ de oratorio famulæ Christi, ad sepulcra Fratrum, qui eas ex hac luce præcesserant, solitas Domino laudes decantarent, ecce subitò lux emissa cælitus, veluti linteum magnum venit super omnes, tantóque eas stupore perculit, ut etiam canticum quod canebant, tremefactæ intermitterent. Ipse autem splendor emissæ lucis, in cujus comparatione Sol Meridianus videri posset obscurus, non multò pòst illo elevatus de loco, in Meridianam Monasterii partem, hoc est, ad Occidentem oratorii secessit, ibique aliquandiu remoratus, & ea loca operiens, sic videntibus cunctis, ad cæli se alta subduxit; ut nulli esset dubium, quin ipsa lux quæ animas famularum Christi esset ductura vel susceptura in cælis, etiam corporibus earum locum in quo requieturæ, & diem resurrectionis essent exspectaturæ, monstraret. Cujus radius lucis tantus exstitit, ut quidam de Fratribus senior, qui in ipsâ horâ in oratorio eorum cum alio juniore positus fuerat, referret, quòd manè ingressi per rimas ostiorum vel fenestrarum radii lucis, omnem diurni luminis viderentur superare fulgorem.

CAPUT VIII.

Ut in eodem Monasterio puerulus moriens, virginem quæ se erat secutura, clamaverit; útque alia de corpore egressura, jam particulam futuræ lucis aspexerit.

ERAT in eodem Monasterio puer trium circiter non ampliùs annorum, *Esica* nomine, qui propter infantilem adhuc ætatem in virginum Deo dedicatarum solebat cellâ nutriri, ibíque medicari. Hic præfatâ pestilentiâ tactus, ubi ad extrema pervenit, clamavit tertiò unam de consecratis Christo virginibus, proprio eam nomine quasi præsentem alloquens, *Eadgid*, *Eadgid*, *Eadgid*; & sic terminans temporalem vitam, intravit æternam. At virgo illa quam moriens vocabat, mox in loco quo erat, eâdem adtacta infirmitate, ipso quo vocata est die, de hac luce subtracta, & illum qui se vocavit, ad regnum cæleste secuta est. Item quædam ex eisdem ancillis Dei cùm præfato tacta morbo, atque ad extrema esset perducta, cœpit subitò circa mediam noctem clamare his quæ sibi ministrabant, petens ut lucernam quæ inibi accensa erat, exstinguerent: quod cùm sequenti voce repeteret, nec tamen ei aliquis obtemperaret, ad extremum intulit: Scio quòd me hæc insanâ mente loqui arbitramini; sed jam nunc non ita esse cognoscite: nam verè dico vobis, quòd domum hanc tantâ luce impletam esse perspicio, ut vestra illa lucerna mihi omnimodis videatur esse obscura. Et cùm ne adhuc quidem talia loquenti quisquam responderet, vel adsensum præberet, iterùm dixit: Accendite ergo lucernam illam, quamdiu vultis; attamen scitote quia non est mea lux: nam mea lux, incipiente aurorâ, mihi adventura est. Cœpítque narrare quia apparuerit sibi quidam vir qui eodem anno fuerat defunctus, dicens quòd adveniente diluculo perennem esset exitura ad lucem. Cujus veritas visionis, citâ circa exortum diei puellæ morte probata est.

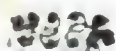
CAPUT IX.

Quæ sint ostensa cælitùs signa, cùm & ipsa Mater Congregationis illius è mundo transiret.

CUM autem & ipsa Mater pia Deo devotæ Congregationis Edilburga esset rapienda de mundo, apparuit visio miranda cuidam de Sororibus, cui nomen erat *Torcgid*, quæ multis jam annis in eodem Monasterio commorata, & ipsa semper in omni humilitate ac sinceritate Deo servire satagebat, & adjutrix disciplinæ regularis eidem Matri existere, minores docendo vel castigando curabat. Cujus ut virtus juxta Apostolum in infirmitate perficeretur, tacta est repentè gravissimo corporis morbo, & per annos novem piâ Redemptoris nostri provisione multùm fatigata: videlicet ut quicquid in eâ vitii sordidantis inter virtutes per ignorantiam vel incuriam resedisset, totum hoc caminus diutinæ tribulationis excoqueret. Hæc autem quâdam nocte incipiente crepusculo, egressa de cubiculo quo manebat, vidit manifestè quasi corpus hominis, quod esset Sole clarius, sindone involutum in sublime ferri, elatum videlicet de domo in quâ Sorores pausare solebant. Cúmque diligentiùs intueretur quo trahente levaretur sursum hæc, quam contemplabatur, species corporis gloriosi, vidit quòd quasi funibus auro clarioribus in superna tolleretur, donec cælis patentibus introducta, ampliùs ab illâ videri non potuit. Nec dubium remansit cogitanti de visione, quin aliquis de illâ Congregatione citiùs esset moriturus, cujus anima per bona quæ fecisset opera, quasi per funes aureos levanda esset ad cælos: quod reverà ita contigit. Nam non multis interpositis diebus, Deo dilecta Mater Congregationis ipsius, ergastulo carnis educta est; cujus talem fuisse constat vitam, ut nemo qui eam noverit, dubitare debeat, quin ei exeunti de hac vitâ cælestis patriæ patuerit ingressus.

In eodem quoque Monasterio quædam erat femina sanctimonialis, & ad sæculi hujus dignitatem nobilis, & in amore

futuri sæculi nobilior : quæ ita multis jam annis omni corporis fuerat officio destituta, ut ne unum quidem movere ipsa membrum valeret. Hæc ubi corpus Abbatissæ venerabilis in Ecclesiam delatum, donec sepulturæ daretur, cognovit, postulavit se afferri illò, & in modum orantium ad illud adclinari. Quod dum fieret, quasi viventem adlocuta, rogavit, ut apud misericordiam pii conditoris impetraret se à tantis támque diutinis cruciatibus absolvi. Nec multò tardiùs exaudita est : nam post dies duodecim, & ipsa educta ex carne, temporalem adflictionem æternâ mercede mutavit. Cùm verò præfata Christi famula *Torcgid* tres adhuc annos post obitum Dominæ in hac vitâ teneretur, in tantum eâ, quam prædiximus, infirmitate decocta est, ut vix ossibus hæreret, & ad ultimum, cùm tempus jam resolutionis ejus instaret, non solùm membrorum cæterorum, sed & linguæ motu caruit. Quod dum tribus diebus & totidem noctibus ageretur, subitò visione spiritali recreata, os & oculos aperuit; aspectánsque in cælum, sic ad eam quam intuebatur visionem, cœpit loqui : Gratus est mihi multùm adventus tuus, & benè venisti. Et hoc dicto, parumper reticuit, quasi responsum ejus quem videbat, & cui loquebatur, exspectans. Rursúmque quasi leviter indignata subjunxit : Nequaquàm hoc læta ferre queo. Rursúmque modicùm silens, tertiò dixit : Si nullatenus hodie fieri potest, obsecro ne sit longum spatium in medio. Et sicut anteà, parùm silens, ita sermonem conclusit : Si omnimodis ita definitum est, neque hanc sententiam licet immutari, obsecro ne ampliùs quàm hæc solummodò proxima nox intersit. Quibus dictis, interrogata à circumsedentibus, cum quo loqueretur : Cùm carissimâ, inquit, meâ Matre *Edilburge*. Ex quo intellexêre quòd ipsa ei tempus suæ transmigrationis in proximum nunciare venisset. Nam & ita ut rogabat, transactâ unâ die ac nocte, soluta carnis simul & infirmitatis vinculis, ad æternæ gaudia salutis intravit.

CAPUT X.

Ut ad Cimiterium ejusdem Monasterii orans cæca lumen receperit.

SUCCESSIT autem *Edilburgi* in officio Abbatissæ devota Deo famula, nomine *Hildelid*, multísque annis, id est, usque ad ultimam senectutem eidem Monasterio strenuissimè, & in observantiâ disciplinæ regularis, & in earum quæ ad communes usus pertinent, rerum providentiâ præfuit. Cui cùm propter angustiam loci in quo Monasterium constructum est, placuisset, ut ossa famulorum famularúmque Christi, quæ ibidem fuerant tumulata, tollerentur, & transferrentur omnia in Ecclesiam beatæ Dei Genitricis, unóque conderentur in loco: quoties ibi claritas luminis cælestis, quanta sæpe fragrantia mirandi apparuerit odoris, quæ alia sint signa ostensa, in ipso libro de quo hæc excerpsimus, quisque legerit, inveniet. Sanè nullatenùs prætereundum arbitror miraculum sanitatis, quod ad ipsum cimiterium Deo dicatæ Congregationis factum idem libellus refert. Erat quippe in proximo Comes quidam, cujus uxor ingruente oculis caligine subitâ, tantùm per dies eâdem molestiâ crebrescente gravata est, ut ne minimam quidem lucis alicujus posset particulam videre. Cui dum aliquandiù cæcitatis hujus nocte clausa maneret, repentè venit in mentem, quia si ad Monasterium esset delata virginum sanctimonialium, ad reliquias Sanctorum peteret, perditam posset accipere lucem. Nec distulit quin continuò, quod mente conceperat, exhiberet. Perducta namque à puellis suis ad Monasterium, (quia in proximo erat) ubi fidem suæ sanationis integram se habere professa est, introducta est in cimiterium: & cùm ibidem diutiùs flexis genibus oraret, nihilo tardiùs meruit exaudiri. Nam exsurgens ab oratione, priusquàm exiret de loco, petitæ lucis gratiam recepit: & quæ famularum manibus adducta fuerat, ipsa libero pedum incessu domum læta reversa est; quasi ad hoc solummodò lucem amitteret temporalem, ut quanta

Sanctos Christi lux in cælis, quæ gratia virtutis possideret, suâ sanatione demonstraret.

CAPUT XI.

Ut Rex ejusdem provinciæ Sebbi, *in Monachicâ conversatione vitam finierit.*

EO tempore præerat regno Orientalium Saxonum, ut idem etiam libellus docet, vir multùm Deo devotus, nomine *Sebbi*, cujus suprà meminimus. Erat enim religiosis actibus, crebris precibus, piis eleemosynarum fructibus plurimùm intentus; vitam privatam & Monachicam cunctis regni divitiis & honoribus præferens, quam & olim jam, si non obstinatus conjugis animus divortium negaret, relicto regno subiisset. Unde & multis visum & sæpe dictum est, quia talis animi virum, Episcopum magìs quàm Regem ordinari deceret. Cúmque annos triginta in regno miles cælestis exegisset, correptus est corporis infirmitate permaximâ, quâ & mortuus est: ammonuítque conjugem, ut vel tunc divino se servitio pariter manciparent, cùm ampliùs pariter mundum amplecti, vel potiùs mundo servire non possent. Quod dum ægrè impetraret ab eâ, venit ad Antistitem Lundoniæ civitatis, vocabulo *Valdheri*, qui Earconvaldo successerat; & per ejus benedictionem habitum religionis, quem diu desideraverat, accepit. Attulit autem eidem & summam pecuniæ non parvam, pauperibus erogandam, nihil omnimodis sibi reservans; sed pauper spiritu magìs propter regnum cælorum manere desiderans. Qui cùm ingravescente præfatâ ægritudine, diem sibi mortis sensisset imminere, timere cœpit homo animi regalis, ne ad mortem veniens tanto adfectus dolore, aliquid indignum suæ personæ vel ore proferret, vel aliorum motu gereret membrorum. Unde accito ad se præfato urbis Lundoniæ, in quâ tunc ipse manebat, Episcopo, rogavit ne plures eo moriente quàm ipse Episcopus, & duo sui ministri adessent. Quod cùm Episcopus libentissimè se facturum promitteret, non multò pòst

idem vir Dei, dum membra sopori dedisset, vidit visionem consolatoriam, quæ omnem ei anxietatem memoratæ solicitudinis auferret; insuper & quâ die esset hâc vitam terminaturus, ostenderet. Vidit enim (ut pòst ipse referebat) tres ad se venisse viros, claro indutos habitu; quorum unus residens ante lectulum ejus, stantibus his qui secum advenerunt comitibus, & interrogantibus de statu ejus, quem languentem visitare venerunt, dixit quòd anima ejus, & sine ullo dolore, & cum magno lucis splendore esset egressura de corpore: sed & tertium exinde diem quo esset moriturus, insinuavit. Quod ita utrumque, ut ex visione didicit, completum est. Nam die dehinc tertio completâ horâ nonâ, subitò quasi leviter obdormiens, sine ullo sensu doloris emisit spiritum. Cujus corpori tumulando præparaverant sarcophagum lapideum: sed cùm huic corpus imponere cœpissent, invenerunt hoc mensurâ palmi longius esse sarcophago. Dolantes ergo lapidem in quantum valebant, addiderunt longitudini sarcophagi quasi duorum mensuram digitorum. Sed nec sic quidem corpus capiebat. Unde factâ difficultate tumulandi, cogitabant aut alium quærere loculum, aut ipsum corpus, si possent, in genibus inflectendo breviare, donec ipso loculo caperetur. Sed mira res, & non nisi cælitùs facta, ne aliquid horum fieri deberet, prohibuit. Nam subitò adstante Episcopo, & filio Regis ejusdem ac Monachi Sighardo, qui post illum cum fratre Suefredo regnavit, & turbâ hominum non modicâ, inventum est sarcophagum illud congruæ longitudinis ad mensuram corporis, adeo ut à parte capitis etiam cervical posset interponi; à parte verò pedum, mensurâ quatuor digitorum in sarcophago corpus excederet. Conditus est autem in Ecclesiâ beati Doctoris gentium, cujus edoctus monitis, cælestia sperare didicerat.

CAPUT

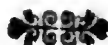
CAPUT XII.

Ut Episcopatum Occidentalium Saxonum pro Leutherio Heddi, *Episcopatum Rhofensis Ecclesiæ pro* Puttâ Vichelm, *& pro ipso* Gesmund *acceperit : & qui tunc Nordanhymbrorum fuerint Episcopi.*

QUARTUS Occidentalium Saxonum Antistes Leutherius fuit. Siquidem primus Birinus, secundus Agilberctus, tertius exstitit *Vini*. Cúmque mortuus esset *Coinvalch*, quo regnante idem Leutherius Episcopus factus est, acceperunt Subreguli regnum gentis, & divisum inter se, tenuerunt annis circiter decem : ipsísque regnantibus defunctus est ille, & Episcopatu functus est *Heddi* pro eo : consecratus est à Theodoro in civitate Lundoniâ. Cujus Episcopatûs tempore devictis atque amotis Subregulis, *Ceduala* suscepit imperium : & cùm duobus annis hoc tenuisset, tandem superni regni amore compunctus reliquit, eodem adhuc Præsule Ecclesiam gubernante; ac Romam abiens, ibi vitam finivit, ut in sequentibus latiùs dicendum est.

Anno autem Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo sexto, cùm *Edilred* Rex Merciorum, adducto maligno exercitu, Cantiam vastaret, & Ecclesias ac Monasteria sine respectu pietatis vel divini amoris fœdaret, civitatem quoque *Rhofi*, in quâ erat *Putta* Episcopus, quamvis eo tempore absens, communi clade absumpsit. Quod ille ubi comperit, Ecclesiam videlicet suam rebus ablatis omnibus depopulatam, divertit ad Sexwlfum Merciorum Antistitem, & acceptâ ab eo possessione Ecclesiæ cujusdam & agelli non grandis, ibidem in pace vitam finivit, nihil omninò de restaurando Episcopatu suo agens : quia sicut supra diximus, magìs in Ecclesiasticis quàm in mundanis rebus erat industrius; sed in illâ solùm Ecclesiâ Deo serviens, ubicumque rogabatur, ad docenda Ecclesiastica carmina divertens. Pro quo Theodorus in civitate *Rhofi* Vichelmum

consecravit Episcopum. Sed illo post non multum temporis, præ inopiâ rerum, ab Episcopatu decedente, atque ad alia loca secedente, Gesmundum pro eo substituit Antistitem. Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo septimo, qui est annus imperii Regis Ecgfridi octavus, apparuit mense Augusto stella quæ dicitur cometa; & tribus mensibus permanens, matutinis horis oriebatur, excelsam radiantis flammæ quasi columnam præferens. Quo etiam anno ortâ inter ipsum Regem Ecgfridum, & reverentissimum Antistitem Vilfridum dissensione, pulsus est idem Antistes à sede sui Episcopatûs, & duo in locum ejus substituti Episcopi, qui Nordanhymbrorum genti præessent; *Bosa* videlicet, qui Deirorum, & *Eata*, qui Berniciorum provinciam gubernaret: hic in civitate Eboraci, ille in Augustaldensi, sive Lindisfarnensi Ecclesiâ cathedram habens Episcopalem, ambo de Monachorum collegio in Episcopatûs gradum adsciti. Cum quibus & *Eadhed* in provinciâ Lindisfarorum, quam nuperrimè Rex *Ecgfrid*, superato in bello & fugato *Wlfhere*, obtinuerat, ordinatur Episcopus. Et hunc primum eadem provincia accepit proprium Præsulem, secundum Ediluinum, tertium Eadgarum, quartum Cyniberctum, quem in præsenti habet. Habebat enim ante Eadhedum, Antistitem Sexwlfum, qui etiam Merciorum & Mediterraneorum Anglorum simul Episcopus fuit: unde & expulsus de *Lindissi*, in illarum provinciarum regimine permansit. Ordinati sunt autem *Eadhed*, *Bosa*, & *Eata* Eboraci ab Archiepiscopo Theodoro: qui etiam post tres abscessionis Vilfridi annos, horum numero duos addidit Antistites, Tunbertum ad Ecclesiam Augustaldensem, remanente *Eatâ* ad Lindisfarnensem, & *Trumvini* ad provinciam Pictorum, quæ tunc temporis Anglorum erat imperio subjecta. Eadhedum de *Lindissi* reversum, eo quòd *Edilfred* provinciam recepisset, Rhipensi Ecclesiæ præfecit.

CAPUT XIII.

Ut Vilfrid *Episcopus provinciam Australium Saxonum ad Christum converterit.*

PULSUS est autem ab Episcopatu suo *Vilfrid*, & multa diu loca pervagatus, Romam adiit, Brittaniam rediit; & si propter inimicitias memorati Regis in patriâ sive Parochiâ suâ recipi non potuit, non tamen ab evangelizandi potuit ministerio cohiberi: siquidem divertens ad provinciam Australium Saxonum, quæ post Cantuarios ad Austrum & ad Occidentem usque ad Occidentales Saxones pertingit, habens terram familiarum septem millium, & eo adhuc tempore paganis cultibus serviebat; huic verbum fidei & lavacrum salutis ministrabat. Erat autem Rex gentis illius *Edilvalch*, non multò antè baptizatus in provinciâ Merciorum, præsente ac suggerente Rege *Vulfhere*, à quo etiam egressus de fonte loco filii susceptus est: in cujus signum adoptionis, duas illi provincias donavit, Vectam videlicet insulam, & Meanvarorum provinciam, in gente Occidentalium Saxonum. Itaque Episcopus, concedente, immò multùm gaudente Rege, primos provinciæ Duces ac milites sacrosancto fonte abluebat; verùm Presbyteri *Eappa*, & *Padda*, & *Burghelin*, & *Oiddia*, cæteram plebem vel tunc, vel tempore sequente baptizabant. Porrò Regina nomine *Eabbae* in suâ, id est, Huictiorum provinciâ, fuerat baptizata. Erat autem filia Eanfridi, fratris *Eanheri*, qui ambo cum suo populo Christiani fuêre. Cæterùm, tota provincia Australium Saxonum divini nominis & fidei erat ignara. Erat autem ibi Monachus quidam de natione Scottorum, vocabulo *Dicùl*, habens Monasterium permodicum in loco qui vocatur *Bosanhammi*, silvis & mari circumdatum, & in eo Fratres quinque, sive sex, in humili & paupere vitâ Domino famulantes. Sed provincialium nullus eorum vel vitam æmulari, vel prædicationem curabat audire. Evangelizans autem genti Episcopus *Vilfrid*, non solùm eam ab ærumnâ

perpetuæ damnationis, verùm & à clade nefandâ temporalis interitûs eripuit. Siquidem tribus annis ante adventum ejus in provinciam, nulla in illis locis pluvia ceciderat, unde & fames acerbissima plebem invadens, impiâ nece prostravit. Denique fertur quia sæpe quadraginta simul aut quinquaginta homines inediâ macerati procederent ad præcipitium aliquod, sive ripam maris, & junctis miserè manibus, pariter omnes aut ruinâ perituri, aut fluctibus absorbendi deciderent. Verùm ipso die, quo baptisma fidei gens suscepit illa, descendit pluvia serena & copiosa, refloruit terra, rediitque viridantibus arvis annus lætus & frugifer. Sicque abjectâ priscâ superstitione, exsufflatâ idolatriâ, cor omnium & caro omnium exultaverunt in Deum vivum: intellegentes, eum qui verus est Deus, & interioribus se bonis, & exterioribus cælesti gratiâ ditasse. Nam & Antistes cùm venisset in provinciam, tantámque ibi famis pœnam videret, docuit eos piscando victum quærere. Namque mare & flumina eorum piscibus abundabant; sed piscandi peritia genti nulla nisi ad anguillas tantùm inerat. Collectis ergo undecumque retibus anguillaribus, homines Antistitis miserunt in mare, & divinâ se juvante gratiâ mox cepere pisces diversi generis trecentos: quibus trifariàm divisis, centum pauperibus dederunt, centum his à quibus retia acceperant, centum in suos usus habebant. Quo beneficio multùm Antistes cor omnium in suum convertit amorem, & libentiùs eo prædicante cælestia sperare cœperunt, cujus ministerio temporalia bona sumpserunt. Quo tempore Rex *Edilualch* donavit reverentissimo Antistiti Wilfrido terram octoginta septem familiarum, ubi suos homines, qui exules vagabantur, recipere posset, vocabulo *Helesen*, quod dicitur Latinè *Insula vituli marini*. Est enim locus ille undique mari circumdatus, præter ab Occidente, unde habet ingressum amplitudinis quasi jactus fundæ: qualis locus à Latinis *Peninsula*, à Græcis solet *Cherronesos* vocari. Hunc ergo locum cùm accepisset Episcopus *Vulfrid*, fundavit ibi Monasterium, ac regulari vitâ instituit, maximè ex his quos secum adduxerat Fratribus: quod usque hodie successores ejus tenere noscuntur. Nam ipse illis in partibus annos

quinque, id est, usque ad mortem Ecgfridi Regis, meritò omnibus honorabilis, officium Episcopatûs & verbo exercebat & opere. Et quoniam illi Rex cum præfati loci possessione, omnes quæ ibidem erant, facultates cum agris & hominibus donavit, omnes fide Christi institutos, undâ Baptismatis abluit; inter quos, servos & ancillas ducentos quinquaginta: quos omnes ut baptizando à servitute dæmonicâ salvavit, etiam libertate donando, humanæ jugo servitutis absolvit.

CAPUT XIV.

Ut intercessione Osualdi Regis, pestifera mortalitas sit sublata.

IN quo tunc Monasterio nonnulla cælestis gratiæ dona specialiter ostensa fuisse perhibent; utpote ubi nuper expulsâ diaboli tyrannide Christus jam regnare cœperat: è quibus unum quod mihi reverentissimus Antistes *Acca* sæpius referre, & à fidelissimis ejusdem Monasterii Fratribus sibi relatum asserere solebat, memoriæ mandare commodum duximus. Eodem fermè tempore quo ipsa provincia nomen Christi susceperat, multas Brittaniæ provincias mortalitas sæva corripiebat: quæ cùm præfatum quoque Monasterium, cui tunc regendo religiosissimus Christi Sacerdos, vocabulo *Eappa*, præfuit, nutu divinæ dispensationis attingeret; multique sive de his qui cum Antistite illo venerant, sive de illis qui de eadem provinciâ Saxonum nuper ad fidem fuerant vocati, passim de hac vitâ raperentur; visum est Fratribus triduanum jejunium agere, & divinam jugiter obsecrare clementiam, ut misericordiam sibi dignaretur impendere, sive periclitantes hoc morbo à præsenti morte liberaret, seu raptos è mundo à perpetuâ animæ damnatione servaret. Erat tunc temporis in eodem Monasterio parvulus quidam de natione Saxonum, nuper vocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate, non pauco tempore recubans in lectulo jacebat. Cùm ergo secunda memorati jejunii ac supplicationum dies ageretur, contigit fortè ipsum puerum horâ

fermè secundâ diei, in loco in quo æger jacebat, solum inveniri: cui divinâ dispensatione subitò beatissimi Apostolorum Principes dignati sunt apparere. Erat enim puer multùm simplicis ac mansueti animi, sinceráque devotione Sacramenta fidei quæ susceperat, servans. Salutantes ergo illum verbis piissimis Apostoli dicebant: Noli timere, fili, mortem pro quâ sollicitus es: nos enim te hodiernâ die ad cælestia sumus regna perducturi. Sed primùm exspectare habes, donec Missæ celebrentur, ac viatico Dominici corporis ac sanguinis accepto, sic infirmitate simul & morte absolutus, ad æterna in cælis gaudia subleveris. Clama ergo ad te Presbyterum Eappam, & dicito illi quia Dominus exaudivit preces vestras, & devotionem ac jejunia propitiùs aspexit: neque aliquis de hoc Monasterio, sive de adjacentibus ei possessiunculis hac clade ultrà moriturus est; sed omnes qui alicubi de vestris hac ægritudine laborant, resurrecturi à languore, pristinâ sunt sospitate recuperandi; præter te solum, qui hodiernâ es die liberandus à morte, & ad visionem Domini Christi, cui fideliter servisti, perducendus in cælum: quod divina vobis misericordia per intercessionem religiosi ac Deo dilecti Regis Osualdi, qui quondam genti Nordanhymbrorum & regni temporalis auctoritate, & Christianæ pietatis, quæ ad regnum perenne ducit, devotione sublimiter præfuit, conferre dignáta est. Hac etenim die idem Rex ab infidelibus in bello corporaliter exstinctus, mox ad sempiterna animarum gaudia adsumptus in cælum, & electorum est sociatus agminibus. Quærant in suis codicibus, in quibus defunctorum est adnotata depositio, & invenient illum hac (ut diximus) die raptum esse de sæculo. Celebrent ergo Missas per cuncta Monasterii oratoria hujus, sive per gratiarum actionem exauditæ suæ deprecationis, sive etiam in memoriam præfati Regis Osualdi, qui quondam ipsorum genti præerat. Ideóque pro iis quasi pro suæ gentis advenis supplex orabat ad Dominum: & cunctis convenientibus ad Ecclesiam Fratribus, communicent omnes sacrificiis cælestibus, & ita soluto jejunio corpus quoque suis reficiant alimentis. Quæ cùm omnia vocato ad se Presbytero puer verba narrasset, interrogavit eum solicitus

quales essent habitu vel specie viri qui sibi apparuissent. Respondit: Præclari omninò habitus & vultus erant, lætissimi ac pulcherrimi, quales nunquam antè videram, neque aliquos hominum tanti decoris ac venustatis esse posse credebam. Unus quidem attonsus erat ut Clericus, alius barbam habebat prolixam: dicebántque quòd unus eorum Petrus, alius vocaretur Paulus: & ipsi essent Ministri Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi, ad tuitionem nostri Monasterii missi ab ipso de cælis. Credidit ergo verbis pueri Presbyter, ac statim egressus quæsivit in annali suo, & invenit eâdem ipsâ die Osualdum Regem fuisse peremptum: vocatísque Fratribus, parari prandium, Missas fieri, atque omnes communicare more solito præcepit: simul & infirmanti puero, de eodem sacrificio Dominicæ oblationis particulam deferri mandavit. Quibus ita gestis, non multò pòst, eâdem ipsâ die puer defunctus est, suáque morte probavit vera fuisse verba quæ ab Apostolis Christi audierat. Sed & hoc verbis ejus testimonium perhibuit, quòd nemo præter ipsum tempore illo ex eodem est Monasterio raptus de mundo; ex quâ nimirùm visione multi qui hæc audire potuerunt, ad exorandam in adversis divinam clementiam, & ad salutaria jejuniorum remedia subeunda, sunt mirabiliter accensi: & ex eo tempore non solùm in eodem Monasterio, sed & in plerisque locis aliis, cœpit annuatim ejusdem Regis ac militis Christi natalitius dies Missarum celebratione venerari.

CAPUT XV.

Ut Ceduall a Rex, interfecto Rege Gevissorum Edilvalch, *provinciam illam sævâ cæde ac depopulatione attriverit.*

INTEREA superveniens cum exercitu Ceduall a, juvenis strenuissimus de regio genere Gevissorum, cùm exularet à patriâ suâ, interfecit Regem *Edilvalch*, ac provinciam illam sævâ cæde ac depopulatione attrivit; sed mox expulsus est à Ducibus Regis, *Berctbuno* & *Anhuno*, qui

deinceps regnum provinciæ tenuerunt: quorum prior, posteà ab eodem Ceduallâ, cùm esset Rex Gevissorum, occisus est, & provincia graviore est servitio subacta. Sed & is qui post Ceduallam regnavit, simili provinciam illam afflictione plurimo annorum tempore mancipavit. Quare factum est, ut toto illo tempore Episcopum proprium habere nequiret; sed revocato domum Vilfrido, primo suo Antistite, ipsi Episcopo Gevissorum, id est, Occidentalium Saxonum, qui essent in Ventâ civitate, subjacerent.

CAPUT XVI.

Ut Vecta insula Christianos incolas susceperit, cujus regii duo pueri statim post acceptum Baptisma sint interempti.

POSTQUAM ergo Ceduallа regno potitus est Gevissorum, cœpit & insulam Vectam, quæ hactenus erat tota idolatriæ dedita; ac tragicâ cæde omnes indigenas exterminare, ac suæ provinciæ homines pro his substituere contendit, voto se obligans, quamvìs nondum regeneratus (ut fertur) in Christo; quia si cepisset insulam, quartam partem ejus, simul & prædæ, Domino daret. Quod ita solvit, ut hanc Vilfrido Episcopo, qui tunc fortè de gente suâ superveniens aderat, utendam pro Domino offerret. Est autem mensura ejusdem insulæ, juxta æstimationem Anglorum, mille ducentarum familiarum: unde data est Episcopo possessio terræ trecentarum familiarum. At ipse partem quam accepit, commendavit cuidam de Clericis suis, cui nomen *Bernuini*, (& erat filius sororis ejus) dans illi Presbyterum nomine *Iddila*, qui omnibus qui salvari vellent, verbum ac lavacrum vitæ ministraret. Ubi silentio prætereundum non esse reor, quòd in primitia eorum qui de eâdem insulâ credendo salvati sunt, duo regii pueri fratres, videlicet Arvaldi Regis insulæ, speciali sunt Dei gratiâ coronati: siquidem imminentibus insulæ hostibus, fugâ lapsi sunt de insulâ, & in proximam Jutorum provinciam translati: ubi cùm delati essent in locum qui vocatur *Ad lapidem*, occulendos

occulendos se à facie Regis victoris credidissent, proditi sunt, atque occidi jussi. Quod cùm audisset Abbas quidam & Presbyter, vocabulo *Cyniberct*, habens non longè ab inde Monasterium in loco qui vocatur *Hreutford*, id est, *Vadum arundinis*, venit ad Regem, qui tunc iisdem in partibus occultus curabatur à vulneribus, quæ ei inflicta fuerant prælianti in insulâ Vectâ: postulavítque ab eo, ut si necesse esset pueros interfici, priùs liceret eos fidei Christianæ Sacramentis imbui. Concessit Rex, & ipse instructos verbo veritatis, ac fonte salutari ablutos, de ingressu regni æterni certos reddidit. Móxque illi instante carnifice, mortem læti subiêre temporalem, per quam se ad vitam animæ perpetuam non dubitabant esse transituros. Hoc ergo ordine, postquàm omnes Brittaniarum provinciæ fidem Christi susceperant, suscepit & insula Vecta, in quâ tamen ob ærumnam externæ subjectionis, nemo gradum ministerii ac sedis Episcopalis ante Danielem, qui nunc Occidentalium Saxonum est Episcopus, accepit. Sita est autem hæc insula contra medium Australium Saxonum & Gevissorum, interposito pelago latitudinis trium millium, quod vocatur *Solvente*: in quo videlicet pelago bini æstus Oceani, qui circum Brittaniam ex infinito Oceano Septemtrionali erumpunt, sibimet invicem quotidie compugnantes occurrunt, ultra ostium fluminis *Homelea*, quod per terras Jutorum, quæ ad regionem Gevissorum pertinent, præfatum pelagus intrat; finitóque conflictu, in Oceanum refusi, unde venerant, redeunt.

CAPUT XVII.

De Synodo factâ in campo Hetfeld, *præsidente Archiepiscopo Theodoro.*

HIs temporibus audiens Theodorus, fidem Ecclesiæ Constantinopoli per hæresim Eutychetis multùm esse turbatam, & Ecclesias Anglorum, quibus præerat, ab hujusmodi labe immunes perdurare desiderans, collecto venerabilium Sacerdotum Doctorúmque plurimorum cœtu, cujus

essent fidei singuli sedulus inquirebat, omniúmque unanimem in fide Catholicâ reperit consensum: & hunc synodalibus litteris ad instructionem memoriámque sequentium commendare curavit. quarum videlicet litterarum istud exordium est:

In nomine Domini nostri Jesu Christi Salvatoris, imperantibus Dominis piissimis nostris Ecgfrido Rege Hymbronensium, anno decimo regni ejus, sub die quintâ decimâ Kalendas Octobres, Indictione octavâ; Edilredo Rege Mercinensium, anno sexto regni ejus; & Adwlfo Rege Estranglorum, anno decimo septimo regni ejus; & Hlothario Rege Cantuariorum, regni ejus anno septimo: præsidente Theodoro, Dei gratiâ Archiepiscopo Brittaniæ insulæ, & civitatis Dorovernis; unà cum eo sedentibus cæteris Episcopis Brittaniæ insulæ viris venerabilibus, præpositis sacrosanctis Evangeliis, in loco qui Saxonico vocabulo *Hetfeld* nominatur, pariter tractantes, fidem rectam & orthodoxam exposuimus; sicut Dominus noster Jesus Christus incarnatus tradidit discipulis suis, qui præsentialiter viderunt & audierunt sermones ejus, atque sanctorum Patrum tradidit symbolum, & generaliter omnes Sancti, & universales Synodi, & omnis probabilium Catholicæ Ecclesiæ Doctorum chorus. Hos itaque sequentes nos piè atque orthodoxè, juxta divinitùs inspiratam doctrinam eorum professi credimus consonanter, & confitemur secundùm sanctos Patres, propriè & veraciter Patrem & Filium & Spiritum sanctum Trinitatem in unitate consubstantialem, & unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis vel personis consubstantialibus, æqualis gloriæ & honoris. Et post multa hujusmodi, quæ ad rectæ fidei confessionem pertinebant, hæc quoque sancta Synodus suis litteris addidit: Suscepimus sanctas & universales quinque Synodos beatorum Deo acceptabilium Patrum; id est, qui in Nicæâ congregati fuerunt, trecentorum decem & octo, contra Arium impiissimum, & ejusdem dogmata; & in Constantinopoli centum quinquaginta, contra vesaniam Macedonii & Eudoxii, & eorum dogmata; & in Epheso primo ducentorum contra nequissimum Nestorium, & ejusdem dogmata; &

in Chalcedone ducentorum & triginta contra Eutychetem & Nestorium, & eorum dogmata; & iterum in Constantinopoli, quinto congregati sunt Concilio, in tempore Justiniani minoris, contra Theodorum & Theodoretum, & Ibæ epistolas, & eorum dogmata contra Cyrillum. Et paulò pòst: Et Synodum quæ facta est in urbe Româ, in tempore Papæ Martini beatissimi, Indictione octavâ, imperante Constantino piissimo anno nono. Suscepimus & glorificamus Dominum nostrum Jesum Christum, sicut & isti glorificaverunt; nihil addentes vel subtrahentes: & anathematizamus corde & ore quos anathematizaverunt; & quos susceperunt, suscepimus: glorificantes Deum Patrem sine initio, & Filium ejus unigenitum, ex Patre generatum ante sæcula, & Spiritum sanctum procedentem ex Patre & Filio inenarrabiliter, sicut prædicaverunt hi quos memoravimus suprà, sancti Apostoli, & Prophetæ, & Doctores. Et nos omnes subscripsimus, qui cum Theodoro Archiepiscopo fidem Catholicam exposuimus.

CAPUT XVIII.

De Johanne Cantatore Sedis Apostolicæ, qui propter docendum venerat Brittaniam.

INTERERAT huic Synodo, paritérque Catholicæ fidei decreta firmabat vir venerabilis Johannes Archicantator Ecclesiæ sancti Petri, & Abbas Monasterii beati Martini, qui nuper venerat à Româ per jussionem Papæ Agathonis, duce reverentissimo Abbate *Bisi* Episcopo, cognomine *Benedicto*, cujus suprà meminimus. Cùm enim idem Benedictus construxisset Monasterium Brittaniæ, in honorem Apostolorum Principis, juxta ostium fluminis *Viuri*, venit Romam cum cooperatore ac socio ejusdem operis Ceolfrido, qui post ipsum ejusdem Monasterii Abbas fuit, (quod & antè sæpius facere consueverat) atque honorificè à beatæ memoriæ Papâ Agathone susceptus est: petiitque, & accepit ab eo in munimentum libertatis quod fecerat, epistolam privilegii ex

auctoritate Apostolicâ firmatam; juxta quod Ecgfridum Regem voluisse, ac licentiam dedisse noverat, quo concedente, & possessionem terræ largiente, ipsum Monasterium fecerat. Accepit & præfatum Johannem Abbatem Brittaniam perducendum; quatenùs in Monasterio suo cursum canendi annuum, sicut ad sanctum Petrum Romæ agebatur, edoceret: egitque Abba Johannes ut jussionem acceperat Pontificis, & ordinem videlicèt, ritúmque canendi ac legendi vivâ voce præfati Monasterii cantores edocendo, & ea quæ totius anni circulus in celebratione dierum festorum poscebat, etiam litteris mandando: quæ hactenus in eodem Monasterio servata, & à multis jam sunt circumquaque transscripta. Non solùm autem idem Johannes ipsius Monasterii Fratres docebat, verùm de omnibus penè ejusdem provinciæ Monasteriis ad audiendum eum, qui cantandi erant periti, confluebant. Sed & ipsum per loca in quibus doceret, multi invitare curabant. Ipse autem excepto cantandi vel legendi munere, & aliud in mandatis ab Apostolico Papâ acceperat, ut cujus esset fidei Anglorum Ecclesia, diligenter edisceret, Romámque rediens referret. Nam & Synodum beati Papæ Martini, centum quinque Episcoporum consensu non multò antè Romæ celebratam, contra eos maximè, qui unam in Christo operationem & voluntatem prædicabant, secum veniens attulit; atque in præfato religiosissimi Abbatis Benedicti Monasterio transscribendam commodavit. Tales namque eo tempore, Constantinopolitanæ Ecclesiæ fidem multùm turbaverant; sed Domino donante proditi jam tunc, & victi sunt. Unde volens Agatho Papa, sicut in aliis provinciis, ita etiam in Brittaniâ qualis esset status Ecclesiæ, quàm ab hæreticorum contagiis castus, edisceret; hoc negotium reverentissimo Abbati Johanni Brittaniam destinato injunxit. Quamobrem collectâ pro hoc in Brittaniâ Synodo quam diximus, inventa est in omnibus fides Catholica inviolata: datúmque illi exemplar ejus Romam perferendum. Verùm ille patriam revertens, non multò postquam Oceanum transiit, arreptus infirmitate, ac defunctus est: corpúsque ejus ab amicis propter amorem sancti Martini, cujus Monasterio præerat, Turonis delatum, atque

honorificè ſepultum eſt. Nam & benigno Eccleſiæ illius hoſpitio, cùm Brittaniam iret, exceptus eſt: rogatúſque multùm à Fratribus, ut Romam revertens, illo itinere veniret, atque ad eam diverteret Eccleſiam. Denique ibidem adjutores itineris & injuncti operis accepit: qui etſi in itinere defunctus eſt, nihilominus exemplum Catholicæ fidei Anglorum Romam perlatum eſt, atque ab Apoſtolico Papâ, omnibúſque qui audiêre vel legêre, gratantiſſimè ſuſceptum.

CAPUT XIX.

Ut Edilthrid *Regina virgo perpetua permanſerit, cujus nec corpus in monumento corrumpi potuerit.*

ACCEPIT autem Rex *Ecgfrid* conjugem nomine *Edilhridam*, filiam *Annæ* Regis Orientalium Anglorum, cujus ſæpius mentionem fecimus, viri benè religioſi, ac per omnia mente & opere egregii: quam & alter ante illum vir habuerat uxorem, Princeps videlicèt Auſtralium Girviorum, vocabulo *Tonberct*. Sed illo poſt modicum temporis, ex quo eam accepit, defuncto, data eſt Regi præfato: cujus conſortio cùm duodecim annis uteretur, perpetuâ tamen manſit virginitatis integritate glorioſa; ſicut mihimet ſciſcitanti, (cùm an hoc ita eſſet, quibuſdam veniſſet in dubium) beatæ memoriæ *Vilfrid* Epiſcopus referebat, dicens ſe integritatis ejus eſſe certiſſimum: adeò ut Ecgfridus promiſerit ſe ei terras ac pecunias multas eſſe donaturum, ſi Reginæ poſſet perſuadere ejus uti connubio, quia ſciebat illam nullum virorum plus illo diligere. Nec diffidendum eſt noſtrâ etiam ætate fieri potuiſſe, quod ævo præcedente aliquoties factum fideles hiſtoriæ narrant: donante uno eodémque Domino, qui ſe nobiſcum uſque in finem ſæculi manere pollicetur. Nam etiam ſignum divini miraculi, quo ejuſdem feminæ ſepulta caro corrumpi non potuit, indicio eſt, quia à viri contactu incorrupta duraverit: quæ multùm diu Regem poſtulans ut ſæculi curas relinquere, atque in Monaſterio, tantùm vero Regi Chriſto ſervire permitte-

retur; ubi vix aliquando impetravit, intravit Monasterium Ebbæ Abbatissæ, quæ erat amita Regis Ecgfridi, positum in loco quem *Coludi urbem* nominant, accepto velamine sanctimonialis habitûs à præfato Antistite Vilfrido. Post annum verò ipsa facta est Abbatissa in regione quæ vocatur *Elge*; ubi constructo Monasterio virginum Deo devotarum perplurium mater virgo, & exemplis vitæ cælestis esse cœpit, & monitis. De quâ ferunt, quia ex quo Monasterium petiit, nunquam lineis, sed solùm laneis vestimentis uti voluerit: raróque in calidis balneis, præter imminentibus sollemniis majoribus, verbi gratiâ Paschæ, Pentecostes, Epiphaniæ, lavari voluerit; & tunc novissima omnium, lotis priùs suo, suarúmque Ministrarum obsequio cæteris, quæ ibi essent, famulabus Christi. Raro, præter majora sollemnia, vel arctiorem necessitatem, plusquàm semel per diem manducavit: semper, si non infirmitas gravior prohibuisset, ex tempore matutinæ synaxeos, usque ad ortum diei, in Ecclesiâ precibus intenta perstiterit. Sunt etiam qui dicant quia per prophetiæ spiritum, & pestilentiam quâ ipsa esset moritura, prædixerit, & numerum quoque eorum, qui de suo Monasterio hoc essent de mundo rapiendi, palàm cunctis præsentibus intimaverit. Rapta est autem ad Dominum in medio suorum, post annos septem, ex quo Abbatissæ gradum susceperat: & æquè ut ipsa jusserat, non alibi quàm in medio eorum, juxta ordinem quo transierat, ligneo in locello sepulta. Cui successit in ministerium Abbatissæ soror ejus *Sexburg*, quam habuerat in conjugem *Earconberct* Rex Cantuariorum. Et cùm sedecim annis erat sepulta, placuit eidem sorori Abbatissæ levari ossa ejus, & in locello novo posita in Ecclesiam transferri; jussítque quosdam de Fratribus quærere lapidem, de quo locellum in hoc facere possent: qui ascensâ navi (ipsa enim regio *Elge* undique est aquis & paludibus circumdata, neque lapides majores habet) venerunt ad civitatem quandam desolatam, non procul inde sitam, quæ linguâ Anglorum *Grantacestir* vocatur: & mox invenerunt juxta muros civitatis locellum de marmore albo pulcherrimè factum, operculo quoque similis lapidis aptissimè tectum. Unde intellegentes à Domino suum iter esse pro-

ſperatum, gratias agentes retulerunt ad Monaſterium. Cúmque corpus ſacræ virginis ac ſponſæ Chriſti aperto ſepulcro eſſet prolatum in lucem, ita incorruptum inventum eſt, ac ſi eodem die fuiſſet defuncta, ſive humo condita; ſicut præfatus Antiſtes *Vulfrid*, & multi alii qui novêre, teſtantur. Sed certiori notitiâ Medicus *Cinyfrid*, qui & morienti illi, & elevatæ de tumulo adfuit: qui referre erat ſolitus, quòd illa infirmata habuerat tumorem maximum ſub maxillâ. Juſſerúntque me, inquit, incidere tumorém illum, ut efflueret noxius humor qui inerat: quod dum facerem, videbatur illa per biduum aliquantò leviùs habere; ita ut multi putarent, quòd ſanari poſſet à languore. Tertiâ autem die prioribus adgravata doloribus, & rapta confeſtim de mundo, dolorem omnem ac mortem perpetuâ ſalute ac vitâ mutavit. Cúmque poſt tam multos annos elevanda eſſent oſſa de ſepulcro, & extento deſuper papilione, omnis congregatio, hinc Fratrum, inde Sororum pſallens circumſtaret; ipſa autem Abbatiſſa intùs cum paucis oſſa elevatura & delatura intraſſet, repentè audivimus Abbatiſſam clarâ voce intùs proclamare: Sit gloria nomini Domini. Nec multò pòſt clamaverunt me, intùs reſerato oſtio papilionis: vidíque elevatum de tumulo, & poſitum in lectulo corpus ſacræ Deo virginis quaſi dormientis ſimile. Sed & diſcooperto vultûs indumento, monſtraverunt mihi etiam vulnus inciſuræ quod feceram, curatum; itaut mirum in modum pro aperto & hiante vulnere cum quo ſepulta erat, tenuiſſima tunc cicatricis veſtigia parerent. Sed & linteamina omnia quibus involutum erat corpus, integra apparuerunt, & ita nova, ut ipſo die viderentur caſtis ejus membris eſſe circumdata. Ferunt autem quia cùm præfato tumore ac dolore maxillæ ſive colli premeretur, multùm delectata ſit hoc genere infirmitatis, ac ſolita dicere: Scio certiſſimè, quia meritò in collo pondus languoris porto, in quo juvenculam me memini ſupervacua monilium pondera portare: & credo quòd ideò me ſuperna pietas dolore colli voluit gravari, ut ſic abſolvar reatu ſupervacuæ levitatis; dum mihi nunc pro auro & margaritis, de collo rubor tumoris, ardórque promineat. Contigit autem tactu indumentorum eorumdem, & dæmonia ab obſeſſis fugata corporibus, &

infirmitates alias aliquoties esse curatas. Sed & loculum in quo primò sepulta est, nonnullis oculos dolentibus saluti fuisse perhibent; qui cum suum caput eidem loculo apponentes orassent, mox doloris sive caliginis incommodum ab oculis amoverent. Laverunt igitur Virginis corpus, & novis indutum vestibus intulerunt in Ecclesiam, atque in eo quod adlatum erat, sarcophago posuerunt, ubi usque hodie in magnâ veneratione habetur. Mirum verò in modum ita aptum corpori Virginis sarcophagum inventum est, ac si ei specialiter præparatum fuisset: & locus quoque capitis seorsum fabrefactus, ad mensuram capitis illius aptissimè figuratus apparuit. Est autem *Elge* in provinciâ Orientalium Anglorum regio familiarum circiter sexcentarum, in similitudinem insulæ, vel paludibus (ut diximus) circumdata, vel aquis: unde & à copiâ anguillarum quæ in iisdem paludibus capiuntur, nomen accepit; ubi Monasterium habere desideravit memorata Christi famula, quoniam de provinciâ eorumdem Orientalium Anglorum ipsa (ut præfati sumus) carnis originem duxerat.

CAPUT XX.

Hymnus de illâ.

VIDETUR opportunum huic Historiæ, etiam hymnum virginitatis inserere, quem ante annos plurimos in laudem & præconium ejusdem Reginæ ac sponsæ Christi elegiaco metro composuimus, & imitari morem sacræ Scripturæ, cujus Historiæ carmina plurima indita: & hæc metro ac versibus constat esse composita.

Alma Deus Trinitas, quæ sæcula cuncta gubernas,
Adnue jam cæptis, alma Deus Trinitas.
Bella Maro resonet, nos pacis dona canamus:
Munera nos Christi, bella Maro resonet.
Carmina casta mihi, fæda non raptus Helenæ.
Luxus erit lubricis, carmina casta mihi.
Dona superna loquar, miseræ non prælia Trojæ,
Terra quibus gaudet: dona superna loquar.

En

En Deus altus adit venerandæ Virginis alvum:
Liberet ut homines, en Deus altus adit.
Femina Virgo parit mundi devota parentem,
Porta Maria Dei, femina Virgo parit.
Gaudet amica cohors, de Virgine matre Tonantis:
Virginitate micans gaudet amica cohors.
Hujus honor genuit casto de germine plures,
Virgineos flores hujus honor genuit.
Ignibus usta feris Virgo non cessat Agatha,
Eulalia & perfert ignibus usta feris.
Casta feras superat mentis pro culmine Thecla,
Euphemia sacra casta feras superat.
Læta ridet gladios ferro robustior Agnes,
Cæcilia infestos læta ridet gladios.
Multus in orbe viget per sobria corda triumphus,
Sobrietatis amor multus in orbe viget.
Nostra quoque egregia jam tempora Virgo beavit:
Edildrida nitet nostra quoque egregia.
Orta patre eximio, regali & stemmate clara:
Nobilior domino est, orta patre eximio.
Percipit inde decus Reginæ, & sceptra sub astris,
Plus super astra manens, percipit inde decus.
Quid petis alma virum, sponso jam dedita summo?
Sponsus adest Christus, quid petis alma virum?
Regis ut ætherei matrem jam credo sequaris:
Tu quoque sis mater Regis ut ætherei.
Sponsa dicata Deo bis sex regnaverat annis,
Inque Monasterio est sponsa dicata Deo.
Tota sacrata polo celsis ubi floruit actis,
Reddidit atque animam tota sacrata polo.
Virginis alma caro est tumulata bis octo Novembris,
Nec putet in tumulo Virginis alma caro.
Christe, tui est operis, quia vestis & ipsa sepulcro
Inviolata nitet: Christe, tui est operis.
Hydros & ater abit sacræ pro vestis honore,
Morbi diffugiunt, hydros & ater abit.
Zelus in hoste furit quondam qui vicerat Evam:
Virgo triumphat ovans, zelus in hoste furit.

Aspice nupta Deo, quæ sit tibi gloria terris:
Quæ maneat cælis, aspice nupta Deo.
Munera læta capis festivis fulgida tædis
Ecce venit sponsus, munera læta capis.
Et nova dulcisono modularis carmina plectro:
Sponsa hymno exultas & nova dulcisono.
Nullus ab Altithroni comitatu segregat agni,
Quam affectu tulerat nullus ab Altithroni.

CAPUT XXI.

Ut Theodorus Episcopus inter Ecgfridum & Edilredum Reges pacem fecerit.

ANNO regni Ecgfridi nono, conserto gravi prælio inter ipsum & Edilredum Regem Merciorum, juxta fluvium *Treanta*, occisus est *Elfuini*, frater Regis Ecgfridi, juvenis circiter decem & octo annorum, utrique provinciæ multùm amabilis. Nam & sororem ejus, quæ dicebatur *Osthrid*, Rex *Edilred* habebat uxorem. Cúmque materies belli acrioris & inimicitiæ longioris inter Reges, populósque feroces videretur exorta, Theodorus Deo dilectus Antistes, divino fretus auxilio, salutiferâ exhortatione cœptum tanti periculi funditùs exstinguit incendium: adeò ut pacatis alterutrùm Regibus ac populis, nullius anima hominis pro interfecto Regis fratre, sed debita solummodò multa pecuniæ Regi ultori daretur. Cujus fœdera pacis multo exinde tempore inter eosdem Reges, eorúmque regna durarunt.

CAPUT XXII.

Ut vincula cujusdam captivi, cùm pro eo Missæ cantarentur, soluta sint.

IN præfato autem prælio quo occisus est Rex *Elfuini*, memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquàm silentio prætereundum arbitror, sed multorum saluti, si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios, de militiâ ejus juvenis, vocabulo *Ymma*, qui cùm die illo & nocte sequente inter cadavera occisorum similis mortuo jaceret, tandem recepto spiritu revixit, ac residens, sua vulnera, prout potuit, ipse alligavit: deinde modicùm requietus levavit se, & cœpit abire sicubi amicos qui sui curam agerent, posset invenire. Quod dum faceret, inventus est, & captus à viris hostilis exercitus, & ad Dominum ipsorum (Comitem videlicet Edilredi Regis) adductus: à quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri; rusticum se potiùs & pauperem, atque uxoreo vinculo conligatum fuisse respondit: & propter victum militibus adferendum, in expeditionem se cum suis similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit; & ubi sanescere cœpit, noctu eum ne aufugeret, vinciri præcepit. Nec tamen vinciri potuit: nam mox ut abiere qui vinxerant, eadem ejus sunt vincula soluta. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat *Tunna*, Presbyterum & Abbatem Monasterii, in civitate quæ hactenus ab ejus nomine *Tunnacestir* cognominatur: qui cùm eum in pugnâ peremptum audiret, venit quærere si fortè corpus ejus invenire posset, inventúmque alium illi per omnia simillimum, putavit ipsum esse: quem ad Monasterium suum deferens, honorificè sepelivit, & pro absolutione animæ ejus sæpius Missas facere curavit. Quarum celebratione factum est quod dixi, ut nullus eum posset vincire, quin continuò solveretur. Intereà Comes qui eum tenebat, mirari, & interrogare cœpit, quare ligari non posset, an fortè litteras solutorias, de qualibus fabulæ ferunt, apud se haberet, propter quas ligari non posset. At ille re-

spondit, nihil se talium artium nosse; sed habeo fratrem, inquit, Presbyterum in meâ provinciâ, & scio quia ille me interfectum putans, pro me Missas celebrare facit: & si nunc in aliâ vitâ essem, ibi anima mea per intercessiones ejus solveretur à pœnis. Dúmque aliquanto tempore apud Comitem teneretur, animadverterunt qui eum diligentiùs considerabant, ex vultu, & habitu, & sermonibus ejus, quia non erat de paupere vulgo, (ut dixerat) sed de nobilibus. Tunc secretò advocans eum Comes, interrogavit intentiùs unde esset, promittens se nihil ei mali facturum pro eo, si simpliciter sibi quis fuisset, proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se Regis fuisse manifestans, respondit: Et ego per singula tua responsa cognoveram quòd rusticus non eras, & nunc dignus quidem es morte, quia omnes fratres & cognati mei in illâ sunt pugnâ interempti; nec te tamen occidam, ne fidem mei promissi prævaricer. Ut ergo convaluit, vendidit eum Lundoniam Frisoni cuidam; sed nec ab illo cùm illuc duceretur, potuit ullatenùs alligari. Verùm cùm alia atque alia vinculorum ei genera hostes imponerent, dissoluta sunt: cúmque vidisset qui emerat, vinculis eum non posse cohiberi, donavit ei facultatem sese redimendi, si posset. Tertiâ autem horâ, quando Missæ fieri solebant, sæpissime vincula solvebantur. At ille dato jurejurando ut rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Cantiam, ad Regem *Hlotheri*, qui erat filius sororis Ediltridæ Reginæ, (de quâ suprà dictum est) qui & ipse quondam ejusdem Reginæ minister fuerat: petiitque & accepit ab eo pretium suæ redemptionis, ac suo domino pro se (ut promiserat) misit: qui post hæc patriam reversus, atque ad suum fratrem perveniens, replicavit ex ordine cuncta quæ sibi adversa, quæve in adversis solatia provenissent: cognovítque referente illo, illis maximè temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant celebrata sollemnia. Sed & alia quæ periclitanti ei commoda contigissent & prospera, per intercessionem fraternam, & oblationem hostiæ salutaris, cælitus sibi fuisse donata intellexit. Multíque hæc à præfato viro audientes accensi sunt in fide ac devotione pietatis ad orandum, vel ad eleemosynas faciendas, vel ad offeren-

das Domino victimas sacræ oblationis, pro ereptione suorum qui de sæculo migraverant: intellexerunt enim quòd sacrificium salutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis sempiternam. Hanc mihi historiam, etiam quidam eorum qui ab ipso viro in quo facta est, audière, narraverunt: unde eam quia liquidò comperi, indubitanter Historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserendam credidi.

CAPUT XXIII.

De obitu Hildæ Abbatissæ.

ANNO post hunc sequente, hoc est, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo octogesimo, religiosissima Christi famula Hilda, Abbatissa Monasterii quod dicitur *Streaneshalch*, (ut suprà retulimus) post multa quæ fecit in terris opera cælestia, ad percipienda præmia vitæ cælestis, de terris ablata transivit die quintâ decimâ Kalendarum Decembrium, cùm esset annorum sexaginta sex: quibus æquâ portione divisis, triginta tres primos in sæculari habitu nobilissimè conversata complevit, & totidem sequentes nobiliùs in Monachicâ vitâ Domino consecravit. Nam & nobilis natu erat, hoc est, filia nepotis Eduini Regis, vocabulo *Herefici*: cum quo etiam Rege, ad prædicationem beatæ memoriæ Paulini, primi Nordanhymbrorum Episcopi, fidem & Sacramenta Christi suscepit, atque hæc usquedum ad ejus visionem pervenire meruit, intemerata servavit. Quæ cùm relicto habitu sæculari, illi soli servire decrevisset, secessit ad provinciam Orientalium Anglorum: (erat namque propinqua Regis illius) desiderans exinde, si quo modo posset, derelictâ patriâ, & omnibus quæcumque habuerat, in Galliam pervenire, atque in Monasterio *Cale* peregrinam pro Domino vitam ducere, quò faciliùs perpetuam in cælis patriam posset mereri. Nam & in eodem Monasterio soror ipsius *Hereswid*, mater Aldulfi Regis Orientalium Anglorum, regularibus subdita disciplinis, ipso tempore coronam exspectabat æternam: cujus æmulata exemplum, & ipsa

proposito peregrinandi, annum totum in præfatâ provinciâ retenta est: deinde ab Aidano Episcopo in patriam revocata, accepit locum unius familiæ ad Septemtrionalem plagam *Viuri* fluminis, ubi æquè anno uno Monachicam cum perpaucis sociis vitam agebat. Post hæc facta est Abbatissa in Monasterio quod vocatur *Herutheu*; quod videlicet Monasterium factum erat non multò antè à religiosâ Christi famula *Heiu*, quæ prima feminarum fertur in provinciâ Nordanhymbrorum propositum vestémque sanctimonialis habitûs, consecrante Aidano Episcopo, suscepisse. Sed illa post non multum tempus facti Monasterii, secessit ad civitatem Calcariam, quæ à gente Anglorum *Kalcacestir* appellatur, ibique mansionem sibi instituit. Prælata autem regimini Monasterii illius famula Christi *Hild*, mox hoc regulari vitâ per omnia, prout à doctis viris discere poterat, ordinare curabat: nam & Episcopus *Aidan*, & quique noverant eam Religiosi, pro insitâ ei sapientiâ, & amore divini famulatûs, sedulò eam visitare, obnixè amare, diligenter erudire solebant. Cùm ergo aliquot annos huic Monasterio, regularis vitæ institutioni multùm intenta præesset, contigit eam suscipere etiam construendum sive ordinandum Monasterium in loco qui vocatur *Strean s'halch*, quod opus sibi injunctum non segniter implevit. Nam eisdem quibus prius Monasterium, etiam hoc disciplinis vitæ regularis instituit: & quidem multùm inibi quoque justitiæ, pietatis, & castimoniæ, cæterarúmque virtutum, sed maximè pacis & caritatis custodiam docuit: itaut in exemplum primitivæ Ecclesiæ nullus ibi dives, nullus esset egens, omnibus essent omnia communia, cùm nihil cujusquam videretur esse proprium. Tantæ autem erat ipsa prudentiæ, ut non solùm mediocres quique in necessitatibus suis, sed etiam Reges ac Principes nonnunquam ab eâ quærerent consilium, & invenirent. Tantùm lectioni divinarum Scripturarum suos vacare subditos, tantùm operibus justitiæ se exercere faciebat, ut facillimè viderentur ibidem qui Ecclesiasticum gradum, hoc est, altaris officium aptè subirent, plurimi posse reperiri. Denique quinque ex eodem Monasterio posteà Episcopos vidimus, & hos omnes singularis meriti ac sanctitatis viros, quorum

hæc ſunt nomina, *Boſa*; *Aetla*, *Oſtfor*, *Iohannes*, & *Vilfrid*. De primo ſuprà diximus, quòd Eboraci fuerit conſecratus Antiſtes: de ſecundo breviter intimandum, quòd in Epiſcopatum *Doracceſtre* fuerit ordinatus: de ultimis infrà dicendum eſt, quòd eorum primus Auguſtaldenſis, ſecundus Eboracenſis Eccleſiæ ſit ordinatus Epiſcopus. De medio nunc dicamus, quia cùm in utroque Hildæ Abbatiſſæ Monaſterio lectioni & obſervationi Scripturarum operam dediſſet, tandem perfectiora deſiderans, venit Cantiam ad Archiepiſcopum beatæ recordationis Theodorum: ubi poſtquàm aliquandiù lectionibus ſacris vacavit, etiam Romam adire curavit, quòd eo temporis magnæ virtutis æſtimabatur: & inde cùm rediens Brittaniam adiiſſet, divertit ad provinciam Huictiorum, cui tunc Rex *Oſric* præfuit; ibique verbum fidei prædicans, ſimul & exemplum vivendi ſeſe videntibus atque audientibus exhibens, multo tempore manſit. Quo tempore Antiſtes provinciæ illius, vocabulo *Boſel*, tantâ erat corporis infirmitate depreſſus, ut officium Epiſcopatûs per ſe implere non poſſet: propter quod omnium judicio præfatus vir in Epiſcopatum pro eo electus, ac jubente Edilredo Rege, per Vilfridum beatæ memoriæ Antiſtitem, qui tunc temporis Mediterraneorum Anglorum Epiſcopatum gerebat, ordinatus eſt: pro eo quòd Archiepiſcopus Theodorus jam defunctus erat, & necdum alius pro eo ordinatus Epiſcopus. In quâ videlicet provinciâ paulò antè, hoc eſt, ante præfatum virum Dei Boſelum, vir ſtrenuiſſimus atque doctiſſimus, & excellentis ingenii, vocabulo *Tatfrid*, de ejuſdem Abbatiſſæ Monaſterio electus eſt Antiſtes: ſed priuſquam ordinari poſſet, morte immaturâ præreptus eſt. Non ſolùm autem præfata Chriſti ancilla & Abbatiſſa *Hild*, quam omnes qui noverant, ob inſigne pietatis & gratiæ, Matrem vocare conſueverant, in ſuo Monaſterio vitæ exemplo præſentibus exſtitit: ſed & plurimis longè manentibus, ad quos felix induſtriæ ac virtutis ejus rumor pervenit, occaſionem ſalutis & correctionis miniſtravit. Oportebat namque impleri ſomnium quod mater ejus *Breguſuid* in infantiâ ejus vidit: quæ cùm vir ejus *Hereric* exularet ſub Rege Brittonum *Cerdice*, (ubi & veneno periit), vidit per ſomnium,

quasi subitò sublatum eum quæsierit cum omni diligentiâ, nullúmque ejus uspiam vestigium apparuerit. Verùm cùm sollertissimè illum quæsisset, extemplò se reperire sub veste suâ monile pretiosissimum: quod dum attentiùs consideraret, tanti fulgore luminis refulgere videbatur, ut omnes Brittaniæ fines illius gratiâ splendoris impleret. Quod nimirum somnium veraciter in filiâ ejus, de quâ loquimur, impletum est: cujus vita non sibi solummodò, sed multis benè vivere volentibus exempla operum lucis præbuit. Verùm illa cùm multis annis huic Monasterio præesset, placuit pio provisori salutis nostræ, sanctam ejus animam longâ etiam carnis infirmitate examinari, ut juxta exemplum Apostoli, virtus ejus in infirmitate perficeretur. Percussa etenim febribus, acri cœpit ardore fatigari; & per sex continuos annos eâdem molestiâ laborare non cessabat: in quo toto tempore nunquam ipsa vel conditori suo gratias agere, vel commissum sibi gregem & publicè & privatim docere prætermittebat. Nam suo prædocta exemplo, monebat omnes, & in salute acceptâ corporis Domino obtemperanter serviendum, & in adversis rerum, sive in infirmitatibus membrorum fideliter Domino esse gratias semper agendas. Septimo ergo suæ infirmitatis anno, converso ad interanea dolore, ad diem pervenit ultimum, & circa galli cantum, percepto viatico sacrosanctæ communionis, cùm accersitis ancillis Christi, quæ erant in eodem Monasterio, de servandâ eas invicem, immò cum omnibus pace Evangelicâ admoneret; inter verba exhortationis læta mortem vidit, immò (ut verbis Domini loquar) de morte transivit ad vitam. Quâ videlicet nocte Dominus omnipotens obitum ipsius in alio longiùs posito Monasterio (quod ipsa eodem anno construxerat, & appellatur *Hacanos*) manifestâ visione revelare dignatus est. Erat in ipso Monasterio quædam sanctimonialis femina, nomine *Begu*, quæ triginta & ampliùs annos dedicatâ Domino virginitate, in Monachicâ conversatione serviebat. Hæc tunc in dormitorio Sororum pausans, audivit subitò in aëre notum campanæ sonum, quo ad orationes excitari vel convocari solebant, cùm quis eorum de sæculo fuisset evocatus: apertísque (ut sibi videbatur) oculis aspexit, detecto domûs culmine, fusam desuper lucem

lucem omnia replevisse: cui videlicet luci cùm solicita intenderet, vidit animam præfatæ Dei famulæ in ipsâ luce comitantibus ac ducentibus Angelis ad cælum ferri. Cúmque somno excussa videret cæteras pausantes circa se Sorores, intellexit vel in somnio, vel in visione mentis ostensum sibi esse quod viderat. Statímque exsurgens nimio timore perterrita cucurrit ad Virginem, quæ tunc Monasterio Abbatissæ vice præfuit, cui nomen erat *Frigyd*, fletúque ac lacrymis multùm perfusa, ac suspiria longa trahens nunciavit, Matrem illarum omnium *Hild*, Abbatissam jam migrasse de sæculo, & se aspectante, cum luce immensâ, ducibus Angelis ad æternæ limina lucis, & supernorum consortia civium ascendisse. Quod cùm illa audisset, suscitavit cunctas Sorores, & in Ecclesiam convocatas, orationibus ac psalmis pro animâ Matris operam dare monuit. Quod cùm residuo noctis tempore diligenter agerent, venerunt primo diluculo Fratres qui ejus obitum nunciarent, à loco ubi defuncta est. At illæ respondentes dixerunt, se priùs eadem cognovisse: & cùm exponerent per ordinem, quomodò hæc, vel quando didicissent, inventum est, eâdem horâ transitum ejus illis ostensum esse per visionem, quâ illam referebant exisse de mundo. Pulchráque rerum concordiâ procuratum est divinitùs, ut cùm illi exitum ejus de hac vitâ viderent, tunc isti introitum ejus in perpetuam animarum vitam cognoscerent. Distant autem inter se Monasteria hæc tredecim fermè millibus passuum. Ferunt autem quòd eâdem nocte, in ipso quoque Monasterio ubi præfata Dei famula obiit, cuidam Virginum Deo devotarum, quæ illam immenso amore diligebat, obitus illius in visione apparuerit, quæ animam ejus cum Angelis ad cælum ire conspexerit, atque hoc ipsâ quâ factum est horâ, his quæ secum erant, famulabus Christi manifestè narraverit, eásque ad orandum pro animâ ejus, etiam priusquàm cætera Congregatio ejus obitum cognovisset, excitaverit. Quod ita fuisse factum mox Congregationi manè facto innotuit. Erat enim hæc, ipsâ horâ cum aliis nonnullis Christi ancillis in extremis Monasterii locis seorsùm posita, ubi nuper venientes ad conversionem feminæ solebant probari, do-

nec regulariter institutæ in societatem Congregationis suscipcrentur.

CAPUT XXIV.

Quòd in Monasterio ejus, Fratri cuidam canendi donum divinitùs sit concessum.

IN hujus Monasterio Abbatissæ fuit Frater quidam divinâ gratiâ specialiter insignis, qui carmina religioni & pietati apta facere solebat; itaut quicquid ex divinis litteris per interpretes disceret, hoc ipse post pusillum verbis poëticis maximâ suavitate & compunctione compositis, in suâ, id est, Anglorum linguâ proferret. Cujus carminibus multorum sæpe animi ad contemptum sæculi, & ad appetitum sunt vitæ cælestis accensi. Et quidem & alii post illum in gente Anglorum religiosa poëmata facere tentabant; sed ei nullus æquiparari potuit. Namque ipse, non ab hominibus, neque per hominem institutus canendi artem didicit; sed divinitùs adjutus gratìs canendi donum accepit. Unde nihil unquam frivoli & supervacui poëmatis facere potuit; sed ea tantummodò quæ ad religionem pertinent, religiosam ejus linguam decebant. Siquidem in habitu sæculari usque ad tempora provectioris ætatis constitutus nihil carminum aliquando didicerat. Unde nonnunquàm in convivio, cùm esset lætitiæ causâ ut omnès per ordinem cantare deberent, ille ubi adpropinquare sibi cytharam cernebat, surgebat à mediâ cœnâ, & egressus ad suam domum repedabat. Quod dum tempore quodam faceret, & relictâ domo convivii egressus esset ad stabula jumentorum, quorum ei custodia nocte illâ erat delegata, ibíque horâ competenti membra dedisset sopori, adstitit ei quidam per somnium, eúmque salutans, ac suo appellans nomine: *Cedmon*, inquit, canta mihi aliquid. At ille respondens, Nescio, inquit, cantare; nam & ideò de convivio egressus, huc secessi, quia cantare non poteram. Rursùm ille qui cum eo loquebatur, Attamen, ait, cantare mihi habes. Quid, inquit, debeo cantare? At

ille, Canta, inquit, principium creaturarum. Quo accepto responso, statim ipse cœpit cantare in laudem Dei conditoris, versus quos nunquam audierat, quorum iste est sensus: Nunc laudare debemus auctorem regni cælestis, potentiam creatoris, & consilium illius facta Patris gloriæ. Quomodò ille cùm sit æternus Deus, omnium miraculorum auctor exstitit, qui primò filiis hominum cælum pro culmine tecti, dehinc terram custos humani generis omnipotens creavit. Hic est sensus, non autem ordo ipse verborum quæ dormiens ille canebat: neque enim possunt carmina, quamvis optimè composita, ex aliâ in aliam linguam ad verbum sine detrimento sui decoris ac dignitatis transferri. Exsurgens autem à somno, cuncta quæ dormiens cantaverat, memoriter retinuit, & eis mox plura in eumdem modum verba Deo digni carminis adjunxit. Veniénsque manè ad villicum qui sibi præerat, quid doni percepisset indicavit, atque ad Abbatissam perductus, jussus est, multis doctioribus viris præsentibus, indicare somnium, & dicere carmen, ut universorum judicio quid vel unde esset quod referebat, probaretur. Visúmque est omnibus, cælestem ei à Domino concessam esse gratiam. Exponebántque illi quemdam sacræ historiæ sive doctrinæ sermonem, præcipientes ei, si posset, hunc in modulationem carminis transferre. At ille suscepto negotio abiit, & manè rediens, optimo carmine quod jubebatur, compositum reddidit. Unde mox Abbatissa amplexata gratiam Dei in viro, sæcularem illum habitum relinquere, & monachicum recipere propositum docuit, susceptúmque in Monasterium cum omnibus suis Fratrum cohorti adsociavit, jussitque illum seriem sacræ Historiæ doceri. At ipse cuncta quæ audiendo discere poterat, rememorando secum, & quasi mundum animal, ruminando, in carmen dulcissimum convertebat, suaviúsque resonando, doctores suos vicissim auditores sui faciebat. Canebat autem de creatione mundi, & origine humani generis, & totâ Genesis historiâ, de egressu Israël de Ægypto, & ingressu in terram repromissionis, de aliis plurimis sacræ Scripturæ historiis, de Incarnatione Domini, ac Passione & Resurrectione, & Ascensione in cælum, de Spiritûs

sancti adventu, & Apostolorum doctrinâ. Item de terrore futuri judicii, & horrore pœnæ gehennalis, ac dulcedine regni cælestis multa carmina faciebat; sed & alia perplura de beneficiis & judiciis divinis, in quibus cunctis homines ab amore scelerum abstrahere, ad dilectionem verò & sollertiam bonæ actionis excitare curabat. Erat enim vir multùm religiosus, & regularibus disciplinis humiliter subditus; adversùm verò illos qui aliter facere volebant, zelo magni fervoris accensus: unde & pulcro vitam suam fine conclusit. Nam propinquante horâ sui discessûs, quatuordecim diebus, præveniente corporeâ infirmitate, pressus est; adeò tamen moderatè, ut & loqui toto eo tempore posset & ingredi. Erat autem in proximâ casâ, in quâ infirmiores & qui propè morituri esse videbantur, induci solebant. Rogavit ergo Ministrum suum vespere incumbente, nocte quâ de sæculo erat exiturus, ut in eâ sibi locum quiescendi præpararet: qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquàm adhuc moriturus esse videbatur, fecit tamen quod dixerat. Cúmque ibidem positi vicissim aliqua gaudente animo, unà cum eis qui ibidem anteà inerant, loquerentur ac jocarentur, & jam mediæ noctis tempus esset transcensum, interrogavit omnes, si Eucharistiam intùs haberent. Respondebant, Quid opus est Eucharistia? neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiscum velut sospes loqueris. Rursùs ille: Et tamen, ait, afferte mihi Eucharistiam. Quâ acceptâ in manu, interrogavit, si omnes placidum erga se animum, & sine querelâ controversiæ & rancoris haberent. Respondebant omnes, placidissimam se mentem ad illum, & ab omni irâ remotam habere: cúmque vicissim rogabant, an placidam erga ipsos mentem haberet. Qui confestim respondit: Placidam ego mentem (filioli) erga omnes Dei famulos gero. Sicque se cælesti muniens viatico, vitæ alterius ingressui paravit; & interrogavit, quàm propè esset hora, quâ Fratres ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Respondebant, Non longè est. At ille: Benè ergo, exspectemus horam illam. Et signans se signo sanctæ crucis, reclinavit caput ad cervical, modicúmque obdormiens, ita cum silentio vitam finivit. Sicque fa-

ctum est ut quomodò simplici ac purâ mente, tranquillâque devotione Domino servierat, ita etiam tranquillâ mente mundum relinquens, ad ejus visionem veniret, illâque linguâ, quæ tot salutaria verba in laudem Conditoris composuerat, ultima quæque verba in laudem ipsius, signando sese, & spiritum suum in manus ejus commendando clauderet: qui etiam præscius sui obitûs exstitisse, ex his quæ narravimus, videtur.

CAPUT XXV.

Qualis visio cuidam viro Dei apparuerit, priusquàm Monasterium Coludanæ urbis esset incendio consumptum.

HIs temporibus Monasterium Virginum, quod *Coludi urbem* cognominant, cujus & suprà meminimus, per culpam incuriæ flammis absumptum est. Quod tamen à malitiâ inhabitantium in eo, & præcipuè illorum qui majores esse videbantur, contigisse omnes qui novere, facillimè potuerunt advertere. Sed non defuit puniendis admonitio divinæ pietatis, quâ correcti, per jejunia, fletus & preces iram à se (instar Ninivitarum) justi Judicis averterent. Erat namque in eodem Monasterio vir de genere Scottorum, *Adamnanus* vocabulo, ducens vitam in continentiâ & orationibus multùm Deo devotam, itaut nihil unquam cibi & potûs, exceptis die Dominicâ & quintâ Sabbati perciperet; sæpe autem noctes integras pervigil in oratione transigeret. Quæ quidem illi districtio vitæ arctioris, primò ex necessitate emendandæ suæ pravitatis obvenerat. Sed procedente tempore necessitatem in consuetudinem verterat. Siquidem in adolescentiâ suâ sceleris aliquid commiserat, quod commissum, ubi ad cor suum rediit, gravissimè exhorruit, & se pro illo puniendum à districto Judice timebat. Accedens ergo ad Sacerdotem, à quo sibi sperabat iter salutis posse demonstrari, confessus est reatum suum, petiitque ut consilium sibi daret, quo posset fugere à venturâ Dei irâ. Qui audito ejus commisso dixit: Grande vulnus gran-

dioris curam medelæ desiderat : & ideò jejuniis, psalmis & orationibus, quantùm vales, insiste, quo præoccupando faciem Domini in confessione propitium eum invenire merearis. At ille quem nimius reæ conscientiæ tenebat dolor, & internis peccatorum vinculis quibus gravabatur, ociùs desiderabat absolvi : Adolescentior sum, inquit, ætate, & vegetus corpore : quidquid mihi imposueris agendum, dummodò salvus fiam in die Domini, totum facilè feram, etiamsi totam noctem stando in precibus peragere, & integram septimanam jubeas abstinendo transigere. Qui dixit : Multum est ut totâ septimanâ absque alimento corporis perdures; sed biduanum vel triduanum sat est observare jejunium. Hoc facito, donec post modicum tempus rediens ad te, quid facere debeas, & quamdiù pœnitentiæ insistere tibi pleniùs ostendam. Quibus dictis, & descriptâ illi mensurâ pœnitendi, abiit Sacerdos, & ingruente causâ subitâ, secessit in Hiberniam, unde originem traxerat, neque ultrà ad eum juxta suum condictum rediit. At ipse memor præcepti ejus, simul & promissi sui, totum se lacrymis pœnitentiæ, vigiliis sanctis, & continentiæ mancipavit; itaut quintâ solùm Sabbati & Dominicâ (sicut prædixi) reficeretur, cæteris septimanæ diebus jejunus permaneret. Cúmque Sacerdotem suum in Hiberniam secessisse, ibique defunctum esse audisset, semper ex eo tempore, juxta condictum ejus memoratum, continentiæ modum observabat; & quod causâ divini timoris, semel ob reatum compunctus cœperat, jam causâ divini amoris, delectatus præmiis indefessus agebat. Quod dum multo tempore sedulus exsequeretur, contigit eum die quadam de Monasterio illo longiùs egressum, comitante secum uno de Fratribus, peracto itinere redire : qui cùm Monasterio propinquarent, & ædificia illius sublimiter erecta aspicerent, solutus est in lacrymis vir Dei, & tristitiam cordis vultu indice prodebat. Quod intuens comes, quare faceret inquisivit. At ille : Cuncta, inquit, hæc quæ cernis ædificia publica vel privata, in proximo est ut ignis absumens in cinerem convertat. Quod ille audiens, mox ut intraverunt Monasterium, Matri Congregationis, vocabulo *Ebbæ*, curavit indicare. At illa meritò

turbata de tali præsagio, vocavit ad se virum, & diligentiùs ab eo rem, vel unde hoc ipse nosset, inquirebat. Qui ait: Nuper occupatus noctu vigiliis & psalmis, vidi adstantem mihi subitò quendam incogniti vultûs: cujus præsentiâ cùm essem exterritus, dixit mihi ne timerem; & quasi familiari me voce alloquens, Benè facis, inquit, qui tempore isto nocturno quietis, non somno indulgere, sed vigiliis & orationibus insistere maluisti. At ego, Novi, inquam, multùm mihi esse necesse vigiliis salutaribus insistere, & pro meis erratibus sedulò Dominum deprecari. Qui adjiciens, Verum, inquit, dicis, quia tibi & multis opus est peccata sua bonis operibus redimere, & cùm cessant à laboribus rerum temporalium, tunc pro appetitu æternorum bonorum liberiùs laborare; sed hoc tamen paucissimi faciunt. Siquidem modò totum hoc Monasterium ex ordine perlustrans, singulorum casas ac lectulos inspexi, & neminem ex omnibus præter te erga sanitatem animæ suæ occupatum reperi: sed omnes prorsus & viri & feminæ, aut somno torpent inerti, aut ad peccata vigilant. Nam & domunculæ quæ ad orandum vel legendum factæ erant, nunc in comessationum, potationum, fabulationum, & cæterarum sunt inlecebrarum cubilia conversæ. Virgines quoque Deo dicatæ, contemptâ reverentiâ suæ professionis, quotiescumque vacant, texendis subtilioribus indumentis operam dant, quibus aut seipsas ad vicem sponsarum, in periculum sui statûs adornent, aut externorum sibi virorum amicitiam comparent. Unde meritò loco huic & habitatoribus ejus gravis de cælo vindicta flammis sævientibus præparata est. Dixit autem Abbatissa: Et quare non citiùs hoc compertum mihi revelare voluisti? Qui respondit: Timui propter reverentiam tuam, ne fortè nimiùm conturbareris; & tamen hanc consolationem habeas, quòd in diebus tuis hæc plaga non superveniet. Quâ divulgatâ visione aliquantulum loci accolæ paucis diebus timere, & seipsos intermissis facinoribus castigare cœperunt. Verùm post obitum ipsius Abbatissæ redierunt ad pristinas sordes, immò sceleratiora fecerunt. Et cùm dicerent, Pax & securitas, extemplo præfatæ ultionis sunt pœnâ multati. Quæ mihi cuncta sic esse facta reverentissimus meus Compresby-

ter *Edgils* referebat, qui tunc in illo Monasterio degebat. Posteà autem discedentibus inde ob desolationem plurimis incolarum, in nostro Monasterio plurimo tempore conversatus, ibidémque defunctus est. Hæc ideò nostræ Historiæ inserenda credidimus, ut admoneremus lectorem operum Domini, quàm terribilis sit in consiliis super filios hominum; ne fortè nos tempore aliquo carnis inlecebris servientes, minúsque Dei judicium formidantes, repentina ejus ira corripiat, & vel temporalibus damnis justè sæviens affligat, vel ad perpetuam perditionem districtiùs examinans tollat.

CAPUT XXVI.

De morte Ecgfridi & Lotheri Regum.

684. ANNO Dominicæ Incarnationis sexcentesimo octogesimo quarto, Ecgfridus Rex Nordanhymbrorum misso in Hiberniam cum exercitu, duce Bercto, vastavit miserè gentem innoxiam, & nationi Anglorum semper amicissimam; itaut ne Ecclesiis quidem, aut Monasteriis manus parceret hostilis. At Insulani, & quantùm valuêre, armis arma repellebant, & invocantes divinæ auxilium pietatis, cælitus se vindicari continuis diu imprecationibus postulabant. Et quamvìs maledici regnum Dei possidere non possint, creditum est tamen, quòd hi qui merito impietatis suæ maledicebantur, ociùs Domino vindice pœnas sui reatûs luerent. Siquidem anno post hunc proximo idem Rex, cùm temerè exercitum ad vastandam Pictorum provinciam duxisset, multùm prohibentibus amicis, & maximè beatæ memoriæ Cudbercto, qui nuper fuerat ordinatus Episcopus, introductus est (simulantibus fugam hostibus) in angustias inaccessorum montium, & cum parte maximâ copiarum quas secum adduxerat, exstinctus anno ætatis suæ quadragesimo, regni autem quinto decimo, die XIII. Kalendarum Juniarum. Et quidem, ut dixi, prohibuerunt amici ne hoc bellum iniret; sed quoniam anno præcedente noluerat audire reverentissimum

mum Patrem Ecgberctum, ne Scotiam nil se lædentem impugnaret, datum est illi ex pœnâ peccati illius, ne nunc eos qui ipsum ab interitu revocare cupiebant, audiret. Ex quo tempore spes cœpit, & virtus regni Anglorum fluere, & retrò sublapsa referri. Nam & Picti terram possessionis suæ quam tenuerunt Angli & Scotti qui erant in Brittaniâ, & Brittonum quoque pars nonnulla, libertatem receperunt, quam & hactenùs habent per annos circiter quadraginta sex; ubi inter plurimas gentes Anglorum vel interemptos gladio, vel servitio addictos, vel de terrâ Pictorum fugâ lapsos, etiam reverentissimus vir Dei *Triumwini*, qui in eos Episcopatum acceperat, recessit cum suis qui erant in Monasterio *Ebbercurnig*, posito quidem in regione Anglorum, sed in viciniâ freti quod Anglorum terras, Pictorúmque disterminat; cósque ubicumque poterat, amicis per Monasteria commendans, ipse in sæpedicto famulorum famularúmque Dei Monasterio, quod vocatur *Streaneshalc*, locum mansionis elegit: ibíque cum paucis suorum in monachicâ districtione vitam non solummodò, sed & multis utilem plurimo annorum tempore duxit: ubi etiam defunctus, in Ecclesiâ beati Petri Apostoli juxta honorem, & vitâ & gratiâ ejus condignum conditus est. Præerat quidem tunc eidem Monasterio regia virgo *Elbfled*, unà cum matre Eanflede, quarum suprà fecimus mentionem. Sed adveniente illuc Episcopo, maximum regendi auxilium, simul & suæ vitæ solatium devota Deo doctrix invenit. Successit autem Ecgfrido in regnum *Alfrid*, vir in Scripturis doctissimus, qui frater ejus & filius *Osuiu* Regis esse dicebatur: destructúmque regni statum, quamvìs intra fines angustiores, nobiliter recuperavit. Quo videlicet anno, qui est ab Incarnatione Dominicâ sexcentesimus octogesimus quintus, *Hlotheri* Cantuariorum Rex, cùm post Ecgberctum fratrem suum, qui novem annis regnaverat, ipse duodecim annis regnasset, mortuus erat octavo Idus Februarii. Vulneratus namque est in pugnâ Australium Saxonum, quos contra eum *Edric*, filius Ecgbercti, adgregarat, & inter medendum defunctus. Ac post eum idem *Edric* anno uno ac dimidio regnavit: quo defuncto regnum illud per aliquod temporis spatium Reges dubii

vel externi disperdiderunt: donec legitimus Rex *Victred*, id est, filius Ecgbercti, confortatus in regno, religione simul & industriâ gentem suam ab extraneâ invasione liberaret.

CAPUT XXVII.

Ut vir Domini Cudberctus sit Episcopus factus: útque in monachicâ adhuc vitâ positus vixerit vel docuerit.

IPso etiam anno quo finem vitæ accepit Rex *Ecgfrid*, Episcopum (ut diximus) fecerat ordinari Lindisfarnensium Ecclesiæ, virum sanctum & venerabilem Cudberctum, qui in insulâ permodicâ, quæ appellatur *Farne*, & ab eâdem Ecclesiâ novem fermè millibus passuum in Oceano procul abest, vitam solitariam per annos plures in magnâ corporis & mentis continentiâ duxerat. Qui quidem à primâ ætate pueritiæ, studio religiosæ vitæ semper ardebat; sed ab ineunte adolescentiâ monachicum & nomen adsumpsit, & habitum. Intravit enim primò Monasterium *Mailros*, quod in ripâ *Tuidi* fluminis positum, tunc Abbas *Eata*, vir omnium mansuetissimus ac simplicissimus regebat: qui posteà Episcopus Agustaldensis, sive Lindisfarnensis Ecclesiæ factus est, ut suprà memoravimus: cui tempore illo præpositus *Boisil* magnarum virtutum & prophetici spiritûs fuit. Hujus discipulatui Cudberctus humiliter subditus, & scientiam ab eo sanctarum Scripturarum, & bonorum operum sumpsit exempla. Qui postquàm migravit ad Dominum Cudberctus eidem Monasterio factus præpositus, plures & auctoritate Magistri, & exemplo suæ actionis regularem instituebat ad vitam. Nec solùm ipsi Monasterio regularis vitæ monita simul & exempla præbebat; sed & vulgus circumpositum longè latéque, à vitâ stultæ consuetudinis ad cælestium gaudiorum convertere curabat amorem. Nam & multi fidem quam habebant, iniquis profanabant operibus: & aliqui etiam tempore mortalitatis, neglectis fidei Sacramentis (quibus erant imbuti) ad erratica idolatriæ medicamina concurrebant; quasi missam à Deo conditore plagam, per in-

cantationes, vel philacteria, vel alia quælibet dæmoniacæ artis arcana cohibere valerent. Ad utrorumque ergo corrigendum errorem, crebrò ipse de Monasterio egressus, aliquotiens equo sedens, sed sæpius pedes incedens, circumpositas veniebat ad villas, & viam veritatis prædicabat errantibus: quod ipsum etiam *Boisil* suo tempore facere consueverat. Erat quippe moris eo tempore populis Anglorum, ut veniente in villam Clerico vel Presbytero, cuncti ad ejus imperium verbum audituri confluerent; libenter ea quæ dicerentur, audirent; libentiùs ea quæ audire & intellegere poterant, operando sequerentur. Porrò Cudbercto tanta dicendi erat peritia, tantus amor persuadendi quæ cœperat, tale vultûs angelici lumen, ut nullus præsentium latebras ei sui cordis celare præsumeret; omnes palàm quæ gesserant, confitendo proferrent: quia nimirum hæc eadem illum latere nullo modo putarent, & confessa dignis (ut imperabat) pœnitentiæ fructibus abstergerent. Solebat autem ea maximè loca peragrare, & illis prædicare in viculis, qui in arduis asperisque montibus procul positi, aliis horrori erant ad visendum, & paupertate pariter ac rusticitate suâ Doctorum arcebant accessum. Quos tamen ille pio libenter mancipatus labori tantùm doctrinæ sollertis excolebat industriâ, ut de Monasterio egressus sæpe hebdomadâ integrâ, aliquando duabus vel tribus, nonnunquàm etiam mense pleno domum non rediret; sed demoratus in montanis, plebem rusticam verbo prædicationis simul & opere virtutis ad cælestia vocaret. Cùm ergo venerabilis Domini famulus multos in Mailrosensi Monasterio degens annos, magnis virtutum signis effulgeret, transtulit eum reverentissimus Abbas ipsius *Eata* ad insulam Lindisfarnensium, ut ibi quoque Fratribus custodiam disciplinæ regularis & auctoritate Præpositi intimaret, & propriâ actione præmonstraret. Nam & ipsum locum tunc idem reverentissimus Pater Abbatis jure regebat. Siquidem à temporibus antiquis ibidem & Episcopus cum Clero, & Abbas solebat manere cum Monachis; qui tamen & ipsi ad curam Episcopi familiariter pertinerent. Quia nimirum *Aidan*, qui primus ejus loci Episcopus fuit, cum Monachis illuc & ipse Monachus adveniens, monachicam in eo con-

versationem instituit: quomodò & priùs beatus Pater Augustinus in Cantiâ fecisse noscitur, scribente ei reverentissimo Papâ Gregorio, quod & suprà posuimus. Sed quia tua fraternitas, inquit, Monasterii regulis erudita, seorsùm fieri non debet à Clericis suis; in Ecclesiâ Anglorum, quæ nuper auctore Deo ad fidem perducta est, hanc debet conversationem instituere, quæ initio nascentis Ecclesiæ fuit Patribus nostris; in quibus nullus eorum ex his quæ possidebant aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.

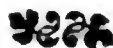
CAPUT XXVIII.

Ut idem in vitâ anachoreticâ & fontem de arente terrâ orando produxerit, & segetem de labore manuum ultra tempus reddendi acceperit.

EXIN *Cudberct* crescentibus meritis religiosæ intentionis, ad anachoreticæ quoque contemplationis (quæ diximus) silentia secreta pervenit. Verùm quia de vitâ illius & virtutibus ante annos plures sufficienter & versibus heroïcis, & simplici oratione conscripsimus, hoc tantùm in præsenti commemorare satis sit, quòd aditurus insulam protestatus est Fratribus, dicens: Si mihi divina gratia in loco illo donaverit, ut de opere manuum mearum vivere queam, libens ibi morabor; sin aliàs, ad vos citissimè Deo volente revertar. Erat autem locus & aquæ prorsus & frugis, & arboris inops; sed & spirituum malignorum frequentiâ humanæ habitationi minùs accommodus: sed ad votum viri Dei, habitabilis per omnia factus est; siquidem ad adventum ejus spiritus recesserunt maligni. Cùm autem ipse sibi ibidem expulsis hostibus mansionem angustam circumvallante aggere, & domos in eâ necessarias, juvante Fratrum manu, id est, oratorium, & habitaculum commune construxisset, jussit Fratres in ejusdem habitaculi pavimento foveam facere: erat autem tellus durissima & saxosa, cui nulla omninò species venæ fontanæ videretur inesse. Quod dum facerent, ad fidem

& preces famuli Dei, alio die aqua plena inventa est, quæ usque ad hanc diem, sufficientem cunctis illò advenientibus gratiæ suæ cælestis copiam subministrat. Sed & ferramenta sibi ruralia cum frumento adferri rogavit, quod dum præparatâ terrâ tempore congruo seminaret, nil omnino, non dico spicarum, sed ne herbæ quidem ex eo germinari usque ad æstatis tempora contigit. Unde visitantibus se ex more Fratribus, hordeum jussit adferri, si fortè vel natura soli illius, vel voluntas esset superni largitoris, ut illius frugis ibi potiùs seges oriretur. Quod dum sibi adlatum, ultra omne tempus serendi, ultra omnem spem fructificandi, eodem in agro sereret, mox copiosa seges exorta desideratam proprii laboris viro Dei refectionem præbebat. Cùm ergo multis ibidem annis Deo solitarius serviret, (tanta autem erat altitudo aggeris quo mansio ejus erat vallata, ut cælum tantùm ex eâ, cujus introitum sitiebat, aspicere posset) contigit ut congregatâ Synodo non parvâ sub præsentiâ Regis Ecgfridi, juxta fluvium *Alna*, in loco qui dicitur *Adtuifirdi*, quod significat, *ad duplex vadum*, cui beatæ memoriæ Theodorus Archiepiscopus præsidebat, uno animo, omniúmque consensu ad Episcopatum Ecclesiæ Lindisfarnensis eligeretur. Qui cùm multis legatariis ac litteris ad se præmissis, nequaquàm suo Monasterio posset erui; tandem Rex ipse præfatus, unà cum sanctissimo Antistite *Trumvine*, & aliis religiosis ac potentibus viris in insulam navigavit. Conveniunt & de ipsâ insulâ Lindisfarnensi in hoc ipsum multi de Fratribus, genuflectunt omnes, adjurant per Dominum, lacrymas fundunt, obsecrant; donec ipsum quoque lacrymis plenum dulcibus extrahunt latebris, atque in Synodum pertrahunt. Quò dum perveniret, quamvìs multùm renitens, unanimâ cunctorum voluntate superatur, atque ad suscipiendum Episcopatûs officium collum submittere compellitur: eo maximè victus sermone, quòd famulus Domini *Boisil* (cùm mente propheticâ cuncta quæ ei essent superventura, patefaceret) Antistitem quoque eum futurum esse prædixerat. Nec tamen statim ordinatio decreta, sed peracta hieme quæ imminebat, in ipsâ sollemnitate Paschali completa est Eboraci, sub præsentiâ præfati Regis Ecgfridi,

convenientibus ad consecrationem ejus septem Episcopis, in quibus beatæ memoriæ Theodorus Primatum tenebat. Electus est autem primò in Episcopatum Agustaldensis Ecclesiæ, pro Tunbercto, qui ab Episcopis fuerat depositus: sed quoniam ipse plus Lindisfarnensi Ecclesiæ, in quâ conversatus fuerat, dilexit præfici; placuit ut Eatâ reverso ad sedem Ecclesiæ Agustaldensis, cui regendæ primò fuerat ordinatus, *Cudberct* Ecclesiæ Lindisfarnensis gubernacula susciperet. Qui susceptum Episcopatûs gradum ad imitationem beatorum Apostolorum & virtutum ornabat operibus. Commissam namque sibi plebem & orationibus protegebat assiduis, & admonitionibus saluberrimis ad cælestia vocabat. Et (quod maximè Doctores juvare solet) ea quæ agenda docebat, ipse priùs agendo præmonstrabat. Erat quippe ante omnia divinæ caritatis igne fervidus, patientiæ virtute modestus, orationum devotioni sollertissimè intentus, affabilis omnibus qui ad se consolationis gratiâ veniebant; hoc ipsum quoque orationis loco ducens, si infirmis Fratribus opem suæ exhortationis tribueret; sciens quia qui dixit, Diliges Dominum Deum tuum; dixit &, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Erat & abstinentiæ castigatione insignis, erat gratiâ conpunctionis semper ad cælestia suspensus. Denique cùm sacrificium Deo victimæ salutaris offerret, non elevatâ in altum voce, sed profusis ex imo pectore lacrymis, Domino sua vota commendabat. Duobus autem annis in Episcopatu peractis repetiit insulam ac Monasterium suum, divino admonitus oraculo, quia dies sibi mortis vel vitæ magìs illius, quæ sola vita dicenda est, jam adpropiaret introitus: sicut ipse quoque tempore eodem nonnullis, sed verbis obscurioribus, quæ tamen postmodùm manifestè intellegerentur, solitâ sibi simplicitate pandebat; quibusdam autem hoc idem etiam manifestè revelabat.

CAPUT XXIX.

Ut idem jam Episcopus obitum suum proximè futurum Heribercto Anachoretæ prædixerit.

ERAT enim quidam Presbyter, vitæ & morum probitate venerabilis, nomine *Heriberct*, jamdudum viro Dei spiritalis amicitiæ fœdere copulatus; qui in insulâ stagni illius pergrandis, de quo Derwentionis fluvii primordia erumpunt, vitam ducens solitariam, annis singulis eum visitare, & monita ab eo perpetuæ salutis audire solebat. Hic cùm audiret eum ad civitatem Leguraliam devenisse, venit ex more, cupiens salutaribus ejus exhortationibus ad superna desideria magìs magísque accendi. Qui dum sese alterutrum cælestis vitæ poculis debriarent, dixit inter alia Antistes: Memento, frater *Heriberct*, ut modò quidquid opus habes, me interroges, mecúmque loquaris: postquàm enim ab invicem digressi fuerimus, non ultrà nos in hoc sæculo carnis obtutibus invicem aspiciemus. Certus sum namque quòd tempus meæ resolutionis instat, & velox est depositio tabernaculi mei. Qui hæc audiens provolutus est ejus vestigiis, & fusis cum gemitu lacrymis, Obsecro, inquit, per Dominum, ne me deseras, sed tui memor sis fidissimi sodalis, rogésque supernam pietatem, ut cui simul in terris servivimus, ad ejus videndam gratiam simul transeamus ad cælos. Nosti enim quia ad tui oris imperium semper vivere studuî, & quicquid ignorantiâ vel fragilitate deliqui, æquè ad tuæ voluntatis examen mox emendare curavi. Incubuit precibus Antistes, statímque edoctus in spiritu, impetrasse quod petebat à Domino: Surge (inquit) Frater mi, & noli plorare, sed gaudio gaude, quia quod rogavimus, superna nobis clementia donavit. Cujus promissi & prophetiæ veritatem sequens rerum astruxit eventus, quia & digredientes ab invicem non se ultrà corporaliter viderunt, sed uno eodémque die, hoc est, Kalendarum Aprilium tertiâ decimâ, egredientes è corpore, spiritus eorum mox beatâ invicem visione

conjuncti sunt, atque angelico ministerio pariter ad regnum cæleste translati. Sed *Heriberct* divinâ priùs infirmitate decoquitur; illâ (ut credibile est) dispensatione Dominicæ pietatis, ut si quid minus haberet meriti à beato Cudbercto, suppleret hoc castigans longæ ægritudinis dolor: quatenus æquatus gratiâ suo intercessori, sicut uno eodémque tempore cum eo de corpore egredi, ita etiam unâ atque indissimili sede perpetuæ beatitudinis meruisset recipi. Obiit autem Pater reverentissimus in insulâ *Farne*, multùm deprecatus Fratres ut ibi quoque sepeliretur, ubi non parvo tempore pro Domino militarat. Attamen tandem eorum precibus victus assensum dedit, ut ad insulam Lindisfarnensium relatus, in Ecclesiâ deponeretur. Quod dum factum esset, Episcopatum Ecclesiæ illius anno uno servabat venerabilis Antistes *Vilfrid*, donec eligeretur qui pro Cudbercto Antistes ordinari deberet. Ordinatus est post hæc *Eadberct*, vir scientiâ Scripturarum, simul & præceptorum cælestium observantiâ, ac maximè eleemosynarum operatione insignis; itaut juxta legem, omnibus annis decimam non solùm quadrupedum, verùm etiam frugum omnium atque pomorum, necnon & vestimentorum partem pauperibus daret.

CAPUT XXX.

Ut corpus illius post undecim annos sepulturæ, sit corruptionis immune repertum: nec multò pòst successor Episcopatûs ejus de mundo transierit.

VOLENS autem latiùs demonstrare divina dispensatio, quantâ in gloriâ vir Domini *Cudberct* post mortem viveret, cujus ante mortem vita sublimis crebris etiam miraculorum patebat indiciis, transactis sepulturæ ejus annis undecim, immisit in animo Fratrum, ut tollerent ossa illius: quæ more mortuorum consumpto jam & in pulverem redacto corpore reliquo sicca invenienda putabant: atque in novo recondita loculo, in eodem quidem loco, sed suprà pavimentum dignæ venerationis gratiâ locarent. Quod dum sibi

ſibi placuiſſe Eadberɑo Antiſtiti ſuo referrent, annuit conſilio eorum, juſsítque ut die depoſitionis ejus hoc facere meminiſſent. Fecerunt autem ita : & aperientes ſepulcrum, invenerunt corpus totum quaſi adhuc viveret, integrum, & flexibilibus artuum compagibus, multò dormienti quàm mortuo ſimilius ; ſed & veſtimenta omnia quibus indutum erat, non ſolùm intemerata, verùm etiam priſcâ novitate & claritudine miranda parebant. Quod ubi vidêre Fratres, nimio mox timore perculſi, feſtinaverunt referre Antiſtiti quæ invenerant, qui tum fortè in remotiore ab Eccleſiâ loco, refluis undique pelagi fluɑibus cinɑo ſolitarius manebat. In hoc etenim ſemper Quadrageſimæ tempus agere, in hoc quadraginta ante dominicum natale dies, in magnâ continentiæ, orationis & lacrymarum devotione tranſigere ſolebat : in quo etiam venerabilis prædeceſſor ejus *Cudberɑ* priuſquàm inſulam *Farne* peteret, aliquandiù ſecretiùs Domino militabat. Attulerunt autem ei & partem indumentorum quæ corpus ſanɑum ambierant, quæ cùm ille & munera gratanter acciperet, & miracula libenter audiret, (nam & ipſa indumenta quaſi patris adhuc corpori circumdata miro deoſculabatur affeɑu) Nova, inquit, indumenta corpori pro his quæ tuliſtis, circumdate, & ſic reponite in arcâ quam paraſtis. Scio autem certiſſimè quia non diu vacuus remanebit locus ille, qui tantâ miraculi cæleſtis gratiâ ſacratus eſt, & quàm beatus eſt cui in eo facultatem quieſcendi Dominus totius beatitudinis auɑor atque largitor præſtare dignabitur. Hæc & hujuſmodi plura ubi multis cum lacrymis & magnâ compunɑione Antiſtes linguâ etiam tremente complevit, fecerunt Fratres ut juſſerat, & involutum novo amiɑu corpus, novâque in thecâ reconditum, ſupra pavimentum Sanɑuarii poſuerunt. Nec mora, Deo dileɑus Antiſtes *Eadberɑ* morbo correptus eſt acerbo, ac per dies creſcente, multúmque ingraveſcente ardore languoris, non multò pòſt, id eſt, pridie Nonas Maias, etiam ipſe migravit ad Dominum : cujus corpus in ſepulcro benediɑi Patris Cudberɑi ponentes, adpoſuerunt deſuper arcam in quâ incorrupta ejuſdem Patris membra locaverant : in quo etiam loco ſigna ſanitatum aliquotiens faɑa, meritis amborum teſtimonium ferunt, è qui-

bus aliqua in libro Vitæ illius olim memoriæ mandavimus. Sed & in hac Historiâ quædam quæ nos nuper audisse contigit, superadjicere commodum duximus.

CAPUT XXXI.

Ut quidam ad tumbam ejus sit à paralysi curatus.

ERAT in eodem Monasterio Frater quidam, nomine *Badudegn*, tempore non pauco hospitum ministerio deserviens, qui nunc usque superest, testimonium habens ab universis Fratribus, quòd vir esset multæ pietatis ac religionis, injunctóque sibi officio supernæ tantùm mercedis gratiâ subditus. Hic cùm quâdam die lænas sive saga, quibus in hospitali utebatur, in mari lavisset, rediens domum, repentinâ medio itinere molestiâ corporali tactus est, itaut corruens in terram, & aliquandiù pronus jacens, vix tandem resurgeret; resurgens autem sensit dimidiam corporis sui partem à capite usque ad pedes paralysis languore depressam: & maximo cum labore baculo innitens, domum pervenit. Crescebat morbus paulatim, & nocte superveniente gravior effectus est, itaut die redeunte vix ipse per se exsurgere aut incedere valeret. Quo affectus incommodo, concepit utillimum mente consilium, ut ad Ecclesiam quoquo modo posset perveniens, intraret ad tumbam reverentissimi Patris *Cudberct*, ibique genibus flexis, supplex supernam pietatem rogaret, ut vel ab hujuscemodi languore, si hoc sibi utile esset, liberaretur; vel si se tali molestiâ diutiùs castigari divinâ providente gratiâ oporteret, patienter dolorem ac placidâ mente sustineret inlatum. Fecit igitur ut animo disposuerat, & imbecilles artus baculo sustentans, intravit Ecclesiam; ac prosternens se ad corpus viri Dei piâ intentione, per ejus auxilium Dominum sibi fieri propitium precabatur: atque inter preces velut in soporem solutus, sensit (ut ipse posteà referre erat solitus) quasi magnam latámque manum caput sibi in parte quâ dolebat, tetigisse, eodémque tactu totam illam quæ languore pressa fuerat, cor-

poris sui partem, paulatim fugiente dolore, ac sanitate subsequente, ad pedes usque pertransisse. Quo facto, mox evigilans sanissimus surrexit, ac pro suâ sanitate Domino gratias denuò referens, quid erga se actum esset, Fratribus indicavit: cunctísque congaudentibus ad ministerium quod solicitus exhibere solebat, quasi flagello probante castigatior rediit. Sed & indumenta, quibus Deo dicatum corpus Cudbercti, vel vivum anteà, vel posteà defunctum vestierant, etiam ipsa à gratiâ curandi non vacarunt, sicut in volumine Vitæ & virtutum ejus quisque legerit, inveniet.

CAPUT XXXII.

Ut alter ad reliquias ejus nuper fuerit ab oculi languore curatus.

NEc silentio prætereundum quod ante triennium per reliquias ejus factum, nuper mihi per ipsum in quo factum est, Fratrem innotuit. Est autem factum in Monasterio quod juxta amnem *Dacore* constructum, ab eo cognomen accepit, cui tunc vir religiosus *Suidberct* Abbatis jure præfuit. Erat in eo quidam adolescens, cui tumor deformis palpebram oculi fœdaverat; qui cùm per dies crescens, oculo interitum minaretur, curabant medici hunc adpositis pigmentorum fomentis emollire, nec valebant. Quidam abscidendum esse dicebant; alii hoc fieri, metu majoris periculi, vetabant. Cúmque tempore non pauco Frater præfatus tali incommodo laboraret, neque imminens oculo exitium humana manus curare valeret, quin potiùs per dies augesceret, contigit eum subitò divinæ pietatis gratiâ per sanctissimi Patris Cudbercti reliquias sanari. Nam quando Fratres sui corpus ipsius post multos sepulturæ annos incorruptum repererant, tulerunt partem de capillis, quam more reliquiarum rogantibus amicis dare, vel ostendere in signum miraculi possent. Harum particulam reliquiarum eo tempore habebat penes se quidam de Presbyteris ejusdem Monasterii, nomine *Thruidred*, qui nunc ipsius Monasterii Abbas est. Qui cùm die quâdam ingressus Ecclesiam, aperuisset thecam reliquiarum, ut portio-

nem earum roganti amico præstaret, contigit & ipsum adolescentem, cui oculus languebat, in eadem Ecclesiâ tunc adesse. Cúmque Presbyter portionem (quantam voluit) amico dedisset, residuum dedit adolescenti, ut suo in loco reponeret. At ille salubri instinctu admonitus, cùm accepisset capillos sancti capitis, adposuit palpebræ languenti, & aliquandiu tumorem illum infestum horum adpositione comprimere ac mollire curabat. Quo facto, reliquias, ut jussus erat, suâ in thecâ recondidit, credens suum oculum capillis viri Dei, quibus adlatus erat, ociùs esse sanandum. Neque eum sua fides fefellit. Erat enim, ut referre est solitus, tunc hora circiter secunda diei. Sed cùm alia, quæque dies illa exigebat, cogitaret & faceret, imminente horâ ipsius diei sextâ, repentè contingens oculum, ita sanum cum palpebrâ invenit, ac si nihil unquam in eo deformitatis ac tumoris apparuisset.

LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

Ut Oidilvaldus successor Cudbercti in anachoreticâ vitâ, laborantibus in mari Fratribus, tempestatem orando sedaverit.

SUCCESSIT autem viro Domini Cudbercto, in exercendâ vitâ solitariâ, quam in insulâ *Farne* ante Episcopatûs sui tempora gerebat, vir venerabilis *Oidilvald*, qui multis annis in Monasterio quod dicitur *Inhrypum*, acceptum Presbyteratûs officium condignis gradu ipse consectabat actibus. Cujus ut meritum vel vita qualis fuerit, certiùs clarescat, unum ejus narro miraculum, quod mihi unus è Fratribus, propter quos & in quibus patratum est; ipse narravit: videlicet *Gudfrid*, venerabilis Christi famulus & Presbyter, qui etiam posteà Fratribus ejusdem Ecclesiæ Lindisfarnensis, in quâ educatus est, Abbatis jure præfuit. Veni, inquit, cum duobus Fratribus aliis ad insulam *Farne*, loqui

desiderans cum reverentissimo Patre Oidilvaldo: cúmque adlocutione ejus refecti, & benedictione petitâ domum rediremus, ecce subitò, positis nobis in medio mari, interrupta est serenitas quâ vehebamur, & tanta ingruit támque fera tempestatis hiems, ut neque velo, neque remigio quicquam proficere, neque aliud quàm mortem sperare valeremus. Cúmque diu multùm cum vento pelagóque frustrà certantes, tandem post terga respiceremus, si fortè vel ipsam de quâ egressi eramus, insulam aliquo conamine repetere possemus, invenimus nos undiqueversùm pari tempestate perclusos, nullámque spem in nobis restare salutis. Ubi autem longiùs visum levavimus, vidimus in ipsâ insulâ *Farne*, egressum de latibulis suis amantissimum Deo Patrem Oidilvaldum iter nostrum inspicere. Audito etenim fragore procellarum ac ferventis Oceani, exierat videre quid nobis accideret: cúmque nos in labore ac desperatione positos cerneret, flectebat genua sua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi pro nostrâ vitâ & salute precaturus. Et cùm orationem compleret, simul tumida æquora placavit; adeò ut cessante per omnia sævitiâ tempestatis, secundi nos venti ad terram usque per plana maris terga comitarentur. Cúmque evadentes ad terram, naviculam quoque nostram ab undis exportaremus, mox eadem quæ nostri gratiâ modicùm siluerat, tempestas rediit, & toto illo die furere non cessavit: ut palàm daretur intellegi, quia modica illa quæ provenerat intercapedo quietis, ad viri Dei preces nostræ evasionis gratiâ cælitus donata esset. Mansit itaque vir Dei in insulâ *Farne* duodecim annis, ibidémque defunctus; sed in insulâ Lindisfarnensi juxta præfatorum corpora Episcoporum, in Ecclesiâ sancti Petri Apostoli sepultus est. Gesta verò sunt hæc temporibus Adfridi Regis, qui post fratrem suum Ecgfridum genti Nordanhymbrorum decem & novem annis præfuit.

CAPUT II.

Ut Episcopus Johannes mutum & scabiosum benedicendo curaverit.

CUJUS regni principio defuncto Eatâ Episcopo, Johannes, vir sanctus, Agustaldensis Ecclesiæ Præsulatum suscepit: de quo plura virtutum miracula qui eum familiariter noverunt, dicere solent, & maximè vir reverentissimus ac veracissimus *Berethun*, Diaconus quondam ejus, nunc autem Abbas Monasterii quod vocatur *Inderawuda*, id est, *in silvâ Derorum*: è quibus aliqua memoriæ tradere commodum duximus. Est autem mansio quædam secretior, nemore raro & vallo circumdata, non longè ab Agustaldensi Ecclesiâ, id est, unius fermè milliarii & dimidii spatio interfluente Tino amne separata, habens cimiterium sancti Michaëlis Archangeli, in quâ vir Dei sæpiùs ubi opportunitas adridebat temporis, & maximè in Quadragesimâ, manere cum paucis, atque orationibus ac lectioni quietus operam dare consueverat. Cúmque tempore quodam, incipiente Quadragesimâ, ibidem mansurus adveniret, jussit suis quærere pauperem aliquem majore infirmitate vel inopiâ gravatum, quem secum habere illis diebus ad faciendam eleemosynam posset (sic enim semper facere solebat.) Erat autem in villâ non longè positâ, quidam adolescens mutus, Episcopo notus; (nam sæpiùs ante illum percipiendæ eleemosynæ gratiâ venire consueverat) qui ne unum quidem sermonem unquam proferre poterat; sed & scabiem tantam ac furfures habebat in capite, ut nil unquam capillorum ei in superiore parte capitis nasci valeret, tantùm in circuitu horridi crines stare videbantur. Hunc ergo adduci præcipit Episcopus, & ei in consептis ejusdem mansionis parvum tugurium fieri, in quo manens quotidianam ab eo stipem acciperet. Cúmque una Quadragesimæ esset impleta septimana, sequente Dominicâ jussit ad se intrare pauperem, ingresso linguam proferre ex ore, ac sibi ostendere jussit; & adprehen-

dens eum de mento, signum sanctæ Crucis linguæ ejus impressit, quam signatam revocare in eo, & loqui illum præcepit: Dicito, inquiens, aliquod verbum, dicito *Gae*, quod est, linguâ Anglorum, verbum adfirmandi & consentiendi, id est *etiam*. Dixit ille statim, soluto vinculo linguæ, quod jussus erat. Addidit Episcopus nomina litterarum: Dicito *A*; dixit ille *A*. Dicito *B*; dixit ille & hoc. Cúmque singula litterarum nomina dicente Episcopo responderet, addidit & syllabas, ac verba illi dicenda proponere. Et cùm in omnibus consequenter responderet, præcepit eum sententias longiores dicere; & fecit: neque ultrà cessavit totâ illâ die & nocte sequente, quantùm vigilare potuit, (ut ferunt qui præsentes fuêre) loqui aliquid, & arcana suæ cogitationis ac voluntatis, quod nunquàm anteà potuit, aliis ostendere: in similitudinem illius diu claudi, qui curatus est ab Apostolis Petro & Johanne, exsiliens stetit, & ambulabat; & intravit cum illis in templum ambulans, & exsiliens, & laudans Dominum; gaudens nimirum uti officio pedum, quo tanto tempore erat destitutus. Cujus sanitati congaudens Episcopus præcepit medico, etiam sanandæ scabredini capitis ejus curam adhibere. Fecit ut jusserat, & juvante benedictione ac precibus Antistitis nata est cum sanitate cutis, venusta species capillorum, factúsque est juvenis limpidus vultu & loquelâ promptus, capillis pulcherrimè crispis, qui antè fuerat deformis, pauper, & mutus. Sicque de perceptâ lætatus sospitate, offerente etiam ei Episcopo ut in suâ familiâ manendi locum acciperet, magìs domum reversus est.

CAPUT III.

Ut idem puellam languentem orando sanaverit.

NARRAVIT idem *Berethun* & aliud de præfato Antistite miraculum. Quia cùm reverentissimus vir *Vilfrid* post longum exilium in Episcopatum esset Agustaldensis Ecclesiæ receptus, & idem Johannes, defuncto Bosâ, viro multæ sanctitatis & humilitatis, Episcopus pro eo Eboraci

substitutus, venerit ipse tempore quodam ad Monasterium Virginum, in loco qui vocatur *Vetadun*, cui tunc *Eriburg* Abbatissa præfuit. Ubi cùm venissemus, inquit, & magno universorum gaudio suscepti essemus, indicavit nobis Abbatissa, quòd quædam de numero Virginum, quæ erat filia ipsius carnalis, gravissimo languore teneretur: quia phlebotomata est nuper in brachio, & cùm adhuc esset in studio, tacta est infirmitate repentini doloris, quo mox increscente, magìs gravatum est brachium illud vulneratum, ac versum in tumorem, adeò ut vix duabus manibus circumplecti posset, ipsáque jacens in lecto præ nimietate doloris jam moritura videretur. Rogavit ergo Episcopum Abbatissa ut intraret ad eam, ac benedicere illam dignaretur, quia crederet illam ad benedictiónem vel tactum illius mox meliùs habituram. Interrogans autem ille quando phlebotomata esset puella; & ut cognovit quia in Lunâ quartâ, dixit: Multum insipienter & indoctè fecistis in Luna quarta phlebotomando. Memini enim beatæ memoriæ Theodorum Archiepiscopum dicere, quia periculosa sit satìs illius temporis phlebotomia, quando & lumen Lunæ, & rheuma Oceani in cremento est. Et quid ego possum puellæ, si moritura est, facere? At illa instantiùs obsecrans pro filia quam oppidò diligebat, (nam & Abbatissam pro se facere eam disposuerat) tandem obtinuit ut ad languentem intraret. Intravit ergo me secum assumpto ad virginem quæ jacebat, multo, ut dixi, dolore constrictam, & brachio in tantùm grossescente, ut nihil prorsus in cubitu flexionis haberet: & adstans dixit orationem super illam, ac benedicens egressus est. Cúmque post hæc horâ competente consederemus ad mensam, adveniens quidam clamavit me foràs, & ait: Postulat *Quenburg* (hoc enim erat nomen virginis) ut ociùs regrediaris ad eam. Quod dum facerem, reperi illam ingrediens vultu hilariorem, & velut sospiti similem. Et dum adsiderem illi, dixit: Vis petamus bibere? Et ego; Volò, inquam, & multùm delector, si potes. Cúmque oblato poculo biberemus ambo, cœpit mihi dicere quia ex quo Episcopus oratione pro me, & benedictione completâ egressus est, statim meliùs habere incipio; etsi needum vires pristinas recepi, dolor tamen omnis, & de brachio, ubi

ubi ardentior inerat, & de toto meo corpore, velut ipso Episcopo foràs eum exportante, funditùs ablatus est; tametsi tumor adhuc brachii manere videretur. Abeuntibus autem nobis inde, continuò fugatum dolorem membrorum fuga quoque tumoris horrendi secuta est, & erepta morti ac doloribus virgo, laudes Domino Salvatori, unà cum cæteris qui ibi erant, servis illius referebat.

CAPUT IV.

Ut conjugem Comitis infirmam aquâ benedictâ curaverit.

ALIUD quoque non multùm huic dissimile miraculum de præfato Antistite narravit idem Abbas, dicens: Villa erat Comitis cujusdam qui vocabatur *Buch*, non longè à Monasterio nostro, id est, duorum fermè millium spatio separata: cujus conjux quadraginta fermè diebus erat acerbissimo languore detenta, itaut tribus septimanis non posset de cubiculo in quo jacebat, foràs efferri. Contigit autem eo tempore virum Dei illò ad dedicandam Ecclesiam ab eodem Comite vocari. Cúmque dedicata esset Ecclesia, rogavit Comes eum ad prandendum in domum suam ingredi. Renuit Episcopus, dicens, se ad Monasterium quod proximum erat, debere reverti. At ille obnixiùs precibus instans, vovit etiam se eleemosynas pauperibus daturum, dummodò ille dignaretur eâ die domum suam ingrediens jejunium solvere. Rogavi & ego unà cum illo, promittens etiam me eleemosynas in alimoniam inopum dare; dum ille domum Comitis pransurus, ac benedictionem daturus intraret. Cúmque hoc tardè ac difficulter impetraremus, intravimus ad reficiendum. Miserat autem Episcopus mulieri quæ infirma jacebat, de aquâ benedictâ quam in dedicationem Ecclesiæ consecraverat, per unum de his qui mecum venerant Fratribus, præcipiens ut gustandam illi daret, & ubicumque maximum ei dolorem inesse didicisset, de ipsâ eam aquâ lavaret. Quod ut factum est, surrexit statim mulier sana, & non solùm se infirmitate longâ carere, sed & perditas dudum

vires recepisse sentiens, obtulit poculum Episcopo, ac nobis: cœptúmque ministerium nobis omnibus propinandi, usque ad prandium completum non omisit: imitata socrum beati Petri Apostoli, quæ cùm febrium fuisset ardoribus fatigata, ad tactum manûs Dominicæ surrexit, & sanitate simul ac virtute receptâ, ministrabat eis.

CAPUT V.

Ut puerum Comitis orando à morte revocaverit.

ALIO item tempore vocatus ad dedicandam Ecclesiam Comitis vocabulo *Addi*, cùm postulatum complesset ministerium, rogatus est ab eodem Comite, intrare ad unum de pueris ejus qui acerrimâ ægritudine premebatur, itaut deficiente penitùs omni membrorum officio, jamjámque moriturus esse videretur; cui etiam loculus jam tunc erat præparatus, in quo defunctus condi deberet. Addidit autem vir etiam lacrymas precibus, diligenter obsecrans ut intraret oraturus pro illo, quia multùm necessaria sibi esset vita ipsius; crederet verò quia si ille ei manum imponeret, atque eum benedicere voluisset, statim meliùs haberet. Intravit ergo illò Episcopus, & vidit eum mœstis omnibus jam morti proximum, positúmque loculum juxta eum, in quo sepeliendus poni deberet; dixitque orationem, ac benedixit eum, & egrediens dixit, solito consolantium sermone: Benè convalescas, & citò. Cúmque post hæc sederent ad mensam, misit puer ad dominum suum, rogans sibi poculum vini mittere, quia sitiret. Gavisus ille multùm, quia bibere posset, misit ei calicem vini benedictum ab Episcopo; quem ut bibit, surrexit continuò, & veterno infirmitatis discusso, induit se ipse vestimentis suis; & egressus inde intravit, ac salutavit Episcopum & convivas, dicens, quia ipse quoque delectaretur manducare & bibere cum eis. Jusserunt eum sedere secum ad epulas, multùm gaudentes de sospitate illius. Residebat, vescebatur, bibebat, lætabatur, quasi unus è convivis agebat; & multis post hæc annis vi-

vens, in eadem quam acceperat, salute permansit. Hoc autem miraculum memoratus Abbas non se præsente factum, sed ab his qui præsentes fuêre, sibi perhibet esse relatum.

CAPUT VI.

Ut Clericum suum cadendo contritum, æquè orando ac benedicendo a morte revocaverit.

NEQUE hoc prætereundum silentio, quòd famulus Christi *Heritbald* in seipso ab eo factum solet narrare miraculum, qui tunc quidem in Clero illius conversatus, nunc in Monasterio quod est juxta ostium *Tini* fluminis, Abbatis jure præest. Vitam, inquit, illius (quantùm hominibus æstimare fas est) quòd præsens optimè cognovi, per omnia Episcopo dignam esse comperi. Sed & cujus meriti apud internum testem habitus sit, & in multis aliis, & in meipso maximè expertus sum: quippe quem ab ipso (ut ita dicam) mortis limite revocans, ad viam vitæ suâ oratione ac benedictione reduxit. Nam cùm primævo adolescentiæ meæ tempore in Clero illius degerem, legendi canendique quidem studiis traditus, sed non adhuc animum perfectè à juvenilibus cohibens inlecebris, contigit die quâdam nos iter agentes cum illo, devenisse in viam planam & amplam, aptámque cursui equorum: cœperúntque juvenes qui cum ipso erant, maximè laïci, postulare Episcopum, ut cursu majore equos suos invicem probare liceret. At ille primò negavit, otiosum dicens esse quod desiderabant; sed ad ultimum multorum unanima intentione devictus; Facite, inquit, si vultis, ita tamen ut *Heritbald* ab illo se certamine funditùs abstineat. Porrò ipse diligentiùs obsecrans, ut & mihi certandi cum illis copia daretur, (Fidebam namque equo quem mihi ipse optimum donaverat) impetrare nequaquàm potui. At cùm sæpiùs huc atque illuc spectante me & Episcopo, concitatis in cursum equis reverterentur; & ipse lascivo superatus animo non me potui cohibere, sed (prohibente licèt illo) ludentibus me

miſcui, & ſimul curſu equi contendere cœpi. Quod dum agerem, audivi illum poſt tergum mihi cum gemitu dicentem : O quàm magnum væ facis mihi ſic equitando ! Et ego audiens, nihilominùs cœptis inſtiti vetitis. Nec mora, dum fervens equus quoddam itineris concavum valentiore impetu tranſiliret, lapſus decidi, & mox velut emoriens ſenſum penitùs motúmque omnem perdidi. Erat namque illo in loco lapis terræ æqualis obtectus ceſpite tenui; neque ullus alter in totâ illâ campi planitie lapis inveniri poterat; caſúque evenit, vel potiùs divinâ proviſione, ad puniendam inobedientiæ meæ culpam, ut hunc capite ac manu quam capiti ruens ſubpoſueram, tangerem, atque infracto pollice capitis quoque junctura ſolveretur; & ego (ut dixi) ſimillimus mortuo fierem. Et quia moveri non poteram, tetenderunt ibidem papilionem in quo jacerem. Erat autem hora diei circiter ſeptima, à quâ ad veſperum uſque quietus, & quaſi mortuus permanens, tunc paululùm reviviſco, ferórque domum à ſociis, ac tacitus totâ nocte perduro. Vomebam autem ſanguinem, eo quòd & interanea eſſent ruendo convulſa. At Epiſcopus graviſſimè de caſu & interitu meo dolebat, eò quòd me ſpeciali diligeret affectu : nec voluit nocte illâ, juxta morem, cum Clericis ſuis manere; verùm ſolus in oratione perſiſtens, noctem ducebat pervigilem, pro meâ (ut reor) ſoſpitate ſupernæ pietati ſupplicans. Et manè primo ingreſſus ad me, & dictâ ſuper me oratione, vocavit me nomine meo, & quaſi de gravi ſomno excitatum interrogavit ſi noſſem quis eſſet qui loqueretur ad me. At ego aperiens oculos, aio : Etiam tu es Antiſtes meus amatus. Potes, inquit, vivere? At ego; Poſſum (inquam) per orationes veſtras, ſi voluerit Dominus. Qui imponens capiti meo manum, cum verbis benedictionis rediit ad orandum : & poſt puſillum ad me revertens, invenit ſedentem, & jam loqui valentem : cœpítque me interrogare, divino (ut mox patuit) admonitus inſtinctu, an me eſſe baptizatum abſque ſcrupulo noſſem : cui ego, abſque ulla me hoc dubietate ſcire reſpondi, quia ſalutari fonte in remiſſionem peccatorum eſſem ablutus; & nomen Preſbyteri à quo me baptizatum noveram, dixi. At ille : Si ab hoc, inquit, Sacerdote

baptizatus es, non es perfectè baptizatus: novi namque eum, & quia cùm esset Presbyter ordinatus, nullatenùs propter ingenii tarditatem potuit catechizandi vel baptizandi ministerium discere, propter quod & ipse illum ab hujus præsumptione ministerii quod regulariter implere nequibat, omnimodis cessare præcepi. Quibus dictis, eâdem horâ me catechizare ipse curavit; factúmque est ut exsufflante illo in faciem meam, confestim me meliùs habere sentirem. Vocavit autem medicum, & dissolutam mihi hemicranii juncturam componere atque alligare jussit. Tantúmque mox acceptâ ejus benedictione convalui, ut in crastinum ascendens equum, cum ipso iter in alium locum facerem: nec multò pòst plenè curatus, vitali etiam undâ perfusus sum. Mansit autem in Episcopatu annos triginta tres, & sic cælestia regna conscendens, sepultus est in porticu sancti Petri, in Monasterio suo, quod dicitur *In Silvâ Derorum*, anno ab Incarnatione Domini septingentesimo vicesimo primo. Nam cùm pòst præ majore senectute, minùs administrando Episcopatui sufficeret, ordinato in Episcopum Eboracensis Ecclesiæ Vilfrido Presbytero suo, secessit ad Monasterium suum præfatum, ibique vitam in Deo dignâ conversatione complevit.

CAPUT VII.

Ut Ceduàlla, Rex Occidentalium Saxonum, baptizandus Romam venerit: sed & successor ejus eadem beatorum Apostolorum limina devotus adierit.

ANNO autem regni Aldfridi tertio, Ceduàlla Rex Occidentalium Saxonum, cùm genti suæ duobus annis strenuissimè præesset, relicto imperio propter Dominum, regnúmque perpetuum, venit Romam, hoc sibi gloriæ singularis desiderans adipisci, ut ad limina beatorum Apostolorum fonte baptismatis ablueretur, in quo solo didicerat generi humano patere vitæ cælestis introitum: simul etiam sperans quia mox baptizatus, carne solutus ad æterna gau-

dia jam mundus transiret : quod utrumque ut mente disposuerat, Domino adjuvante completum est. Etenim illò perveniens, Pontificatum agente Sergio baptizatus est die sancto Sabbati Paschalis, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo octuagesimo nono : & in albis adhuc positus, languore correptus, duodecimo Kalendarum Maiarum die solutus est à carne, & beatorum est regno sociatus in cælis. Cui etiam tempore baptismatis Papa memoratus Petri nomen imposuerat, ut beatissimo Apostolorum Principi (ad cujus sacratissimum corpus à finibus terræ pio ductus amore venerat) etiam nominis ipsius consortio jungeretur: qui in ejus quoque Ecclesiâ sepultus est : & jubente Pontifice epitaphium in ejus monumento scriptum, in quo & memoria devotionis ipsius fixa per sæcula maneret, & legentes quoque vel audientes exemplum facti, ad studium religionis accenderet. Scriptum est ergo hoc modo:

Culmen, opes, subolem, pollentia regna, triumphos,
Exuvias, proceres, mœnia, castra, lares;
Quæque patrum virtus, & quæ congesserat ipse
Cedual *armipotens, liquit amore Dei,*
Ut Petrum, sedémque Petri Rex cerneret hospes,
Cujus fonte meras sumeret almus aquas,
Splendificúmque jubar radianti carperet haustu,
Ex quo vivificus fulgor ubique fluit.
Percipiénsque alacer redivivæ præmia vitæ,
Barbaricam rabiem, nomen & inde suum
Conversus convertit ovans, Petrúmque vocari
Sergius Antistes jussit, ut ipse pater
Fonte renascentis, quem Christi gratia purgans
Protinùs ablatum vexit in arce poli.
Mira fides Regis! clementia maxima Christi,
Cujus consilium nullus adire potest!
Sospes enim veniens supremo ex orbe Britanni,
Per varias gentes, per freta, pérque vias,
Urbem Romuleam vidit, templúmque verendum
Aspexit, Petri mystica dona gerens.
Candidus inter oves Christi sociabilis ibit:
Corpore nam tumulum, mente superna tenet.

Commutasse magis sceptrorum insignia credas,
Quem regnum Christi promeruisse vides.

Hic depositus est Cedual, *qui & Petrus, Rex Saxonum, sub die duodecimo Kalendarum Maiarum, Indictione secundâ; qui vixit annos plus minùs triginta, imperante Domno Justiniano piissimo Augusto, anno ejus Consulatûs quarto, pontificante Apostolico viro Domino Sergio Papâ anno secundo.*

Abeunte autem Romam Ceduallâ, successit in regnum *Hii*, de stirpe regiâ; qui cùm triginta & septem annis imperium tenuisset gentis illius, & ipse relicto regno, ac junioribus commendatô, ad limina beatorum Apostolorum Gregorio Pontificatum tenente profectus est, cupiens in vicinia locorum sanctorum ad tempus peregrinari in terris, quo familiariùs à Sanctis recipi mereretur in cælis: quod his temporibus plures de gente Anglorum, nobiles, ignobiles, laïci, Clerici, viri ac feminæ certatim facere consuerunt.

CAPUT VIII.

De obitu Theodori Archiepiscopi.

Anno autem post hunc quo Cedualla Romæ defunctus est proximo, id est, sexcentesimo nonagesimo Incarnationis Dominicæ, Theodorus beatæ memoriæ Archiepiscopus senex & plenus dierum, id est, annorum octoginta octo, defunctus est: quem se numerum annorum fuisse habiturum, ipse jamdudum somnii revelatione edoctus suis prædicere solebat. Mansit autem in Episcopatu annis viginti duobus, sepultúsque est in Ecclesiâ sancti Petri, in quâ omnium Episcoporum Dorovernensium corpora sunt deposita: de quo, unà cum consortibus ejusdem sui gradûs, rectè ac veraciter dici potest, quia corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorum vivet in generationes & generationes. Ut enim breviter dicam, tantum profectus spiritalis tempore Præsulatûs illius Ecclesiæ Anglorum, quantum nunquam anteà potuêre, cœperunt. Cujus perso-

nam, vitam, ætatem, & obitum, epitaphium quoque monumenti ipsius versibus heroicis triginta & quatuor palam ac lucidè cunctis illò venientibus pandit; quorum primi sunt hi:

Hic sacer in tumba pausat cum corpore Præsul,
Quem nunc Theodorum lingua Pelasga vocat.
Princeps Pontificum, felix, summúsque Sacerdos
Limpida discipulis dogmata disseruit.

Ultimi autem hi:

Namque diem nonamdecimam September habebat,
Cum carnis claustro spiritus egreditur.
Alma novæ scandens felix consortia vitæ,
Civibus angelicis junctus in arce poli.

CAPUT IX.

Ut Theodoro defuncto Archiepiscopatûs gradum Berctuald *susceperit; & inter plurimos quos ordinavit, etiam Tobiam virum doctissimum Hrofensi Ecclesiæ fecerit Antistitem.*

SUCCESSIT autem Theodoro in Episcopatu *Berctuald*, qui erat Abbas in Monasterio quodam, juxta ostium Aquilonare fluminis Genladæ positum, quod *Racwlfe* nuncupatur: vir & ipse scientiâ Scripturarum imbutus, sed & ecclesiasticis simul ac monasterialibus disciplinis summè instructus, tametsi prædecessori suo minimè comparandus: qui electus quidem est in Episcopatum anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo nonagesimo secundo, die primo mensis Julii, regnantibus in Cantiâ Wictredo & Suebhardo. Ordinatus est autem anno sequente, tertio die Kalendarum Juliarum, Dominicâ, à Godwino Metropolitano Episcopo Galliarum: & sedit in sede sua pridie Kalendarum Septembrium Dominicâ; qui inter multos quos ordinavit Antistites, etiam Gebmundo Hrofensis Ecclesiæ Præsule defuncto, Tobiam pro illo consecravit, virum Latinâ, Græcâ & Saxonicâ linguâ atque eruditione multiplici instructum.

CAPUT

CAPUT X.

Ut Ecgberct *vir sanctus, ad prædicandum in Germaniam venire voluerit, nec valuerit: porrò* Vicberct *adierit quidem; sed quia nec ipse aliquid profecisset, rursùm in Hiberniam unde venerat, redierit.*

EO tempore venerabilis, & cum omni honorificentiâ nominandus famulus Christi; & Sacerdos *Ecgberct*, quem in Hiberniâ insulâ peregrinam ducere vitam pro adipiscendâ in cælis patriâ retulimus; proposuit animo pluribus prodesse; id est, inito opere apostolico, verbum Dei aliquibus earum quæ nondum audierant, gentibus evangelizando committere: quarum in Germaniâ plurimas noverat esse nationes, à quibus Angli vel Saxones qui nunc Brittaniam incolunt, genus & originem duxisse noscuntur; unde hactenus à vicinâ gente Brittonum corruptè *Germani* nuncupantur. Sunt autem Fresones, Rugini, Dani, Huni, antiqui Saxones Boructuarii: sunt etiam alii perplures iisdem in partibus populi paganis adhuc ritibus servientes, ad quos venire præfatus Christi miles circumnavigatâ Brittaniâ disposuit, si quos fortè ex illis ereptos satanæ ad Christum transferre valeret; vel si hoc fieri non posset, Romam venire, ad videnda atque adoranda beatorum Apostolorum ac Martyrum Christi limina cogitavit. Sed ne aliquid horum perficeret, superna illi oracula, simul & opera restiterunt. Siquidem electis sociis strenuissimis, & ad prædicandum verbum idoneis, utpote actione simul & eruditione præclaris, præparatisque omnibus quæ navigantibus esse necessaria videbantur, venit die quâdam, manè primo, ad eum unus de Fratribus, discipulus quondam in Brittaniâ, & minister Deo dilecti Sacerdotis *Boisili*, cùm esset idem *Boisil* Præpositus Monasterii Mailrosensis, sub Abbate Eatâ, ut suprà narravimus, referens ei visionem quæ sibi eâdem nocte apparuisset: Cùm expletis, inquiens, hymnis matutinalibus in lectulo membra posuissem, ac levis mihi somnus

obrepsisset, apparuit magister quondam meus & nutritor amantissimus *Boisil*, interrogavitque me, an eum cognoscere possem. Aio, Etiam: tu es enim *Boisil*. At ille; Ad hoc, inquit, veni, ut responsum Domini Salvatoris Ecgbercto adferam, quod te tamen referente oportet ad illum venire. Dic ergo illi quia non valet iter quod proposuit, implere: Dei enim voluntas est ut ad Columbæ Monasteria magìs pergat docenda. Erat autem Columba primus Doctor fidei Christianæ transmontanis Pictis ad Aquilonem, primúsque fundator Monasterii quod in *Hii* insulâ multis diu Scottorum Pictorúmque populis venerabile mansit. Qui videlicet Columba nunc à nonnullis composito à *Cella* & *Columba*, nomine *Columcelli* vocatur. Audiens autem verba visionis *Ecgberct*, præcepit Fratri qui retulerat, ne cuiquam hæc alteri referret, ne fortè inlusoria esset visio. Ipse autem tacitus rem considerans veram, esse timebat: nec tamen à præparando itinere, quo ad gentes docendas iret, cessare volebat. At post paucos dies rursùm venit ad eum præfatus Frater, dicens quia & eâ nocte sibi post expletos Matutinos *Boisil* per visum apparuerit, dicens: Quare tam negligenter ac tepidè dixisti Ecgbercto quæ tibi dicenda præcepi? At nunc vade, & dic illi quia, velit nolit, debet ad Monasteria Columbæ venire, quia aratra eorum non rectè incedunt: oportet autem eum ad rectum hæc tramitem revocare. Qui hæc audiens, denuò præcepit Fratri, ne hæc cuiquam patefaceret. Ipse verò tametsi certus est factus de visione, nihilominus tentavit iter dispositum cum Fratribus memoratis incipere. Cúmque jam navi imposuissent quæ tanti itineris necessitas poscebat, atque opportunos aliquot diebus ventos exspectarent, facta est nocte quâdam tam sæva tempestas, quæ perditis nonnullâ ex parte his quæ in navi erant rebus, ipsam in latus jacentem inter undas relinqueret: salvata sunt tamen omnia quæ erant Ecgbercti, & sociorum ejus. Tum ipse quasi propheticum illud dicens, Quia propter me est tempestas hæc, subtraxit se illi profectioni, & remanere domi passus est. At verò unus de sociis ejus, vocabulo *Victberct*, cùm esset & ipse contemptu mundi ac doctrinæ scientiâ insignis, (nam multos annos in Hiberniâ peregri-

nus, anachoreticam in magnâ perfectione vitam egerat) ascendit navem, & Fresiam perveniens, duobus annis continuis genti illi, ac Regi illius Radhbedo verbum salutis prædicabat, neque aliquem tanti laboris fructum apud Barbaros invenit auditores. Tunc reversus ad dilectæ locum peregrinationis, solito in silentio vacare Domino cœpit; & quoniam exteriùs prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex virtutum exemplis prodesse curabat.

CAPUT XI.

Ut Wilbrord *in Fresiâ prædicans, multos ad Christum converterit; & ut socii ejus Ewaldi sint martyrium passi.*

UT autem vidit vir Domini *Ecgberct*, quia nec ipse ad prædicandum gentibus venire permittebatur, retentus est ob aliam sanctæ Ecclesiæ utilitatem, de quâ oraculo fuerat præmonitus: nec *Victberct* illas deveniens in partes, quicquam proficiebat. Tentavit adhuc in opus verbi mittere viros sanctos & industrios, in quibus eximius *Wilbrord* Presbyterii gradu & merito præfulgebat. Qui cum illò advenissent, (erant autem numero duodecim) divertentes ad Pippinum Ducem Francorum, gratanter ab illo suscepti sunt: & quia nuper citeriorem Fresiam, expulso inde Radhbedo Rege ceperat, illò eos ad prædicandum misit; ipse quoque imperiali auctoritate juvans, ne quis prædicantibus quicquam molestiæ inferret; multísque eos qui fidem suscipere vellent, beneficiis adtollens: unde factum est, opitulante gratiâ divinâ, ut multos in brevi ab idolatriâ ad fidem converterent Christi. Horum secuti exempla duo quidam Presbyteri de natione Anglorum, qui in Hiberniâ multo tempore pro æternâ patriâ exulaverant, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, si fortè aliquos ibidem prædicando, Christo adquirere possent. Erant autem unius ambo, sicut devotionis, sic etiam vocabuli: nam uterque eorum appellabatur *Hewald*; eâ tamen distinctione, ut pro diversâ capillorum specie unus *Niger Hewald*,

alter *Albus Hewald* diceretur: quorum uterque pietate religionis imbutus, sed *Niger Hewald* magìs sacrarum litterarum erat scientiâ instructus. Qui venientes in provinciam, intraverunt hospitium cujusdam villici, petierúntque ab eo, ut transmitterentur ad Satrapam qui super eos erat, eò quòd haberent aliquid legationis & causæ utilis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent Regem iidem antiqui Saxones, sed Satrapas plurimos suæ genti præpositos, qui ingruente belli articulo, mittunt æqualitér sortes, & quemcumque sors ostenderit, hunc tempore belli Ducem omnes sequuntur. Huic obtemperant; peracto autem bello, rursùm æqualis potentiæ omnes fiunt Satrapæ. Suscepit ergo eos villicus, & promittens se mittere eos ad Satrapam qui super se erat, (ut petebant) aliquot diebus secum retinuit. Qui cùm cogniti essent à Barbaris, quòd essent alterius religionis, (nam & psalmis semper atque orationibus vacabant, & quotidie sacrificium Deo victimæ salutaris offerebant, habentes secum vascula sacra, & tabulam altaris vice dedicatam) suspecti sunt habiti, quia si pervenirent ad Satrapam, & loquerentur cum illo, averterent illum à diis suis, & ad novam Christianæ fidei religionem transferrent; sicque paulatim omnis eorum provincia veterem cogeretur in novam mutare culturam. Itaque rapuerunt eos subitò, & interemerunt; Album quidem Hewaldum veloci occisione gladii, Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu, & horrendâ membrorum omnium discerptione: quos interemptos in Rhenum projecerunt. Quod cùm Satrapa ille quem videre volebant, audisset, iratus est valde, quòd ad se venire volentes peregrini non permitterentur; & mittens occidit vicanos illos omnes, vicúmque incendio consumpsit. Passi sunt autem præfati Sacerdotes & famuli Christi, quinto Nonarum Octobrium die. Nec martyrio eorum cælestia defuêre miracula. Nam cùm perempta eorum corpora amni (ut diximus) à paganis essent injecta, contigit ut hæc contra impetum fluvii decurrentis, per quadraginta ferè millia passuum, ad ea usque loca ubi illorum erant socii, transferrentur. Sed & radius lucis permaximus, atque ad cælum usque altus, omni nocte supra locum

fulgebat illum, ubicumque ea pervenisse contingeret, & hoc etiam paganis qui eos occiderant, intuentibus. Sed & unus ex eis in visione nocturnâ apparuit cuidam de sociis suis, cui nomen erat *Tilmon*, viro illustri, & ad sæculum quoque nobili, qui de milite factus fuerat Monachus; indicans quòd eò loci corpora eorum posset invenire, ubi lucem de cælo terris radiasse conspiceret. Quod ita completum est. Inventa namque eorum corpora, juxta honorem Martyribus condignum recondita sunt; & dies passionis vel inventionis eorum congruâ illis in locis veneratione celebratur. Denique gloriosissimus Dux Francorum Pippinus, ubi hæc comperit, misit: & adducta ad se eorum corpora condidit cum multâ gloriâ in Ecclesiâ Coloniæ civitatis, juxta Rhenum. Fertur autem quia in loco in quo occisi sunt, fons ebullierit, qui in eodem loco usque hodie copiosa fluenti sui dona perfundat.

CAPUT XII.

Ut viri venerabiles Suidberct *in Brittaniâ*, Wilbrord *Romæ in Fresiam sint ordinati Episcopi.*

PRIMIS sanè temporibus adventûs eorum in Fresiam, mox ut comperit *Wilbrord* datam sibi à Principe licentiam ibidem prædicandi, acceleravit venire Romam, cujus sedi Apostolicæ tunc Sergius Papa præerat, ut cum ejus licentiâ & benedictione, desideratum evangelizandi gentibus opus iniret: simul & reliquias beatorum Apostolorum ac Martyrum Christi ab eo se sperans accipere, ut dum in gente cui prædicaret, destructis idolis Ecclesias institueret, haberet in promptu reliquias Sanctorum, quas ibi introduceret; quibúsque ibidem depositis, consequenter in eorum honorem quorum essent, ille singula quæque loca dedicaret. Sed & alia perplura quæ tanti operis negotium quærebat, vel ibi discere, vel inde accipere cupiebat. In quibus omnibus cùm sui voti compos esset effectus, ad prædicandum rediit. Quo tempore Fratres qui erant in Fresiâ verbi

miniſterio mancipati, elegerunt ex ſuo numero virum modeſtum moribus, & manſuetum corde Suidberctum, qui eis ordinaretur Antiſtes, quem Brittaniam deſtinatum, ad petitionem eorum ordinavit reverentiſſimus *Vilfrid* Epiſcopus, qui tunc forte patriâ pulſus, in Merciorum regionibus exulabat. Non enim eo tempore habebat Epiſcopum Cantia, defuncto quidem Theodoro, ſed necdum Berctualdo ſucceſſore ejus, qui trans mare ordinandus ierat, ad ſedem Epiſcopatûs ſui reverſo. Qui videlicet *Suidberct* accepto Epiſcopatu, de Brittaniâ regreſſus, non multo pòſt ad gentem Boructuariorum ſeceſſit, ac multos eorum prædicando ad viam veritatis perduxit. Sed expugnatis non longo pòſt tempore Boructuariis à gente antiquorum Saxonum, diſperſi ſunt quolibet hi qui verbum receperant; ipſéque Antiſtes cum quibuſdam Pippinum petiit, qui interpellante Bliththrude conjuge ſuâ, dedit ei locum manſionis in inſulâ quâdam Rheni, quæ linguâ eorum vocatur *In littore*: in quâ ipſe, constructo Monaſterio quod hactenus heredes ejus poſſident, aliquandiù continentiſſimam geſſit vitam, ibíque diem clauſit ultimum. Poſtquàm verò per annos aliquot in Freſiâ, qui advenerant docuerunt, miſit Pippinus, favente omnium conſenſu, virum venerabilem Vilbrordum Romam, cujus adhuc Pontificatum Sergius habebat; poſtulans ut eidem Freſonum genti Archiepiſcopus ordinaretur. Quod ita ut petierat, impletum eſt anno ab Incarnatione Domini ſexcenteſimo nonageſimo ſexto. Ordinatus eſt autem in Eccleſiâ ſanctæ Martyris Ceciliæ, die natalis ejus, impoſito ſibi à Papâ memorato, nomine Clementis: ac mox remiſſus ad ſedem Epiſcopatûs ſui, id eſt, poſt dies quatuordecim, ex quo in urbem venerat. Donavit autem ei Pippinus locum cathedræ Epiſcopalis in caſtello ſuo inluſtri, quod antiquo gentium illarum verbo *Viltaburg*, id eſt, *Oppidum Vilsorum*, linguâ autem Gallicâ *Trajectum* vocatur; in quo ædificatâ Eccleſiâ, reverentiſſimus Pontifex longè latéque verbum fidei prædicans, multóſque ab errore revocans, plures per illas regiones Eccleſias, ſed & Monaſteria nonnulla conſtruxit. Nam non multò pòſt, alios quoque illis in regionibus ipſe conſtituit Antiſtites, ex eorum numero Fratrum

qui vel tecum, vel post se illò ad prædicandum venerant; ex quibus aliquanti jam dormierunt in Domino. Ipse autem *Vilbrord*, cognomento *Clemens*, adhuc superest, longâ jam venerabilis ætate, utpote tricesimum & sextum in Episcopatu habens annum, & post multiplicis militiæ cælestis agones, ad præmia remunerationis supernæ totâ mente suspirans.

CAPUT XIII.

Ut quidam in provinciâ Nordanhymbrorum à mortuis resurgens, multa, & tremenda, & desideranda, quæ viderat, narraverit.

HIs temporibus miraculum memorabile, & antiquorum simile in Brittaniâ factum est. Namque ad excitationem viventium de morte animæ, quidam aliquandiù mortuus ad vitam resurrexit corporis, & multa memoratu digna quæ viderat, narravit; è quibus aliqua hìc breviter perstringenda esse putavi. Erat ergo paterfamilias in regione Nordanhymbrorum, quæ vocatur *Incuneningum*, religiosam cum domo suâ gerens vitam: qui infirmitate corporis tactus, & hac crescente per dies, ad extrema perductus, primo tempore noctis defunctus est; sed diluculo reviviscens, ac repentè residens, omnes qui corpori flentes assederant, timore immenso perculsos in fugam convertit: uxor tantùm, quæ ampliùs amabat, (quamvis multum tremens ac pavida) remansit: quam ille consolatus; Noli, inquit, timere, quia jam verè resurrexi à morte quâ tenebar, & apud homines sum iterum vivere permissus; non tamen eâ mihi quâ antè consueram conversatione, sed multùm dissimili ex hoc tempore vivendum est. Statímque surgens abiit ad villulæ oratorium, & usque ad diem in oratione persistens, mox omnem quam possederat substantiam, in tres divisit portiones, è quibus unam conjugi, alteram filiis tradidit, tertiam sibi ipsi retentans, statim pauperibus distribuit. Nec multò pòst sæculi curis absolutus, ad Mo-

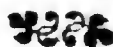
nasterium *Mailros*, quod Tuidi fluminis circumflexu maximâ ex parte clauditur, pervenit; acceptâque tonsurâ, locum secretæ mansionis quam præviderat Abbas, intravit: & ibi usque ad diem mortis in tantâ mentis & corporis contritione duravit, ut multa illum, quæ alios laterent, vel horrenda, vel desideranda vidisse, etiamsi linguâ sileret, vitâ loqueretur. Narrabat autem hoc modo quod viderat: Lucidus, inquiens, aspectu, & clarus erat indumento qui me ducebat. Incedebamus autem tacentes (ut videbatur mihi) contra ortum Solis solstitialem; cúmque ambularemus, devenimus ad vallem multæ latitudinis ac profunditatis, infinitæ autem longitudinis; quæ ad lævam nobis sita, unum latus flammis ferventibus nimiùm terribile, alterum furenti grandine ac frigore nimiùm omnia perflante atque verrente non minùs intolerabile præferebat. Utrumque autem erat animabus hominum plenum, quæ vicissim hinc inde videbantur quasi tempestatis impetu jactari. Cum enim vim fervoris immensi tolerare non possent, prosiliebant miseræ in medium frigoris infesti: & cùm neque ibi quippiam requiei invenire valerent, resiliebant rursus urendæ in medium flammarum inextinguibilium. Cúmque hac infelici vicissitudine longè latéque, prout aspicere poteram, sine ullâ quietis intercapedine innumerabilis deformium spirituum multitudo torqueretur; cogitare cœpi quòd hìc fortasse esset infernus, de cujus tormentis intolerabilibus narrare sæpiùs audivi. Respondit cogitationi meæ ductor qui me præcedebat: Non hoc, inquiens, suspiceris; non enim hìc infernus est ille quem putas. At cùm me hoc spectaculo tam horrendo perterritum paulatim in ulteriora produceret, vidi subitò ante nos obscurari incipere loca, & tenebris omnia repleri. Quas cùm intraremus, in tantùm paulisper condensatæ sunt, ut nihil præter ipsas aspicerem, exceptâ dumtaxàt specie & veste ejus qui me ducebat. Et cùm progrederemur solâ sub nocte per umbras, ecce subitò apparent ante nos crebri flammarum tetrarum globi, ascendentes quasi de puteo magno, rursúmque decidentes in eumdem. Quò cùm perductus essem, repentè ductor meus disparuit, ac me solum in medio tenebrarum & horrendæ visionis

visionis reliquit. At cùm iidem globi ignium sine intermissione modò alta peterent, modò ima baratri repeterent, cerno omnia quæ ascendebant, fastigia flammarum plena esse spiritibus hominum, qui instar favillarum cum fumo ascendentium, nunc ad sublimiora projicerentur, nunc retractis ignium vaporibus relaberentur in profunda. Sed & fœtor incomparabilis cum iisdem vaporibus ebulliens, omnia illa tenebrarum loca replebat. Et cùm diutiùs ibi pavidus consisterem, utpote incertus quid agerem, quò verterem gressum, qui me finis maneret: audio subitò post terga sonitum immanissimi fletûs ac miserrimi, simul & cachinnum crepitantem quasi vulgi indocti captis hostibus insultantis. Ut autem sonitus idem clarior redditus ad me usque pervenit, considero turbam malignorum spirituum, quæ quinque animas hominum mœrentes, ejulantésque; ipsa verò multùm exultans & cachinnans medias illas trahebat in tenebras: è quibus videlicet hominibus (ut dignoscere potui) quidam erat adtonsus ut Clericus, quidam laïcus, quædam femina. Trahentes autem eos maligni spiritus descenderunt in medio baratri illius ardentis; factúmque est ut cùm longiùs subeuntibus eis, fletum hominum, & risum dæmoniorum clarè discernere nequirem, sonum tamen adhuc promiscuum in auribus haberem. Intereà ascenderunt quidam spirituum obscurorum de abysso illâ flammivomâ, & adcurrentes circumdederunt me, atque oculis flammantibus, & de ore ac naribus ignem putidum efflantes angebant; forcipibus quoque igneis quos tenebant in manibus, minitabantur me comprehendere, nec tamen me ullatenus contingere, tametsi terrere præsumebant. Qui cùm undiqueversùm hostibus & cæcitate tenebrarum conclusus, huc illúcque oculos circumferrem, si fortè alicunde quid auxilii quo salvarer, adveniret, apparuit retrò viam quâ veneram, quasi fulgor stellæ meantis inter tenebras, qui paulatim crescens; & ad me ociùs festinans, ubi adpropinquavit, dispersi sunt & aufugerunt omnes qui me forcipibus rapere quærebant spiritus infesti. Ille autem qui adveniens eos fugavit, erat ipse qui me antè ducebat: qui mox conversus ad dexterum iter, quasi contra ortum Solis brumalem me ducere cœpit. Nec mora, exem-

ptum tenebris in auras me serenæ lucis eduxit: cúmque me in luce apertâ duceret, vidi ante nos murum permaximum, cujus neque longitudini hinc vel inde, neque altitudini ullus esse terminus videretur. Cœpi autem mirari quare ad murum accederemus, cùm in eo nullam januam vel fenestram, vel ascensum alicubi conspicerem. Cùm ergo pervenissemus ad murum, statim nescio quo ordine fuimus in summitate ejus. Et ecce ibi campus erat latissimus ac lætissimus, tantâque fragrantiâ vernantium flosculorum plenus, ut omnem mox fœtorem tenebrosæ fornacis, qui me pervaserat, effugaret admirandi hujus suavitas odoris. Tanta autem lux cuncta ea loca perfuderat, ut omni splendore diei, sive Solis meridiani radiis videretur esse præclarior. Erántque in hoc campo innumera hominum albatorum conventicula, sedésque plurimæ agminum lætantium. Cúmque inter choros felicium incolarum medios me duceret, cogitare cœpi quòd hoc fortasse esset regnum cælorum, de quo prædicari sæpius audivi. Respondit ille cogitatui meo: Non, inquiens, non hoc est regnum cælorum quod autumas. Cúmque procedentes transissemus, & has beatorum mansiones spirituum, aspicio ante nos multò majorem luminis gratiam quàm priùs; in quâ etiam vocem cantantium dulcissimam audivi; sed & odoris fragrantia miri tanta de loco effundebatur, ut is quem anteà degustans quasi maximum rebar, jam permodicus mihi odor videretur: sicut etiam lux illa campi florentis eximia, in comparatione ejus quæ nunc apparuit lucis, tenuissima prorsus videbatur, & parva. In cujus amœnitatem loci cùm nos intraturos sperarem, repentè ductor substitit; nec mora, gressum retorquens, ipsâ me quâ venimus viâ reduxit. Cúmque reversione perveniremus ad mansiones illas lætas spirituum candidatorum, dixit mihi: Scis quæ sint ista omnia quæ vidisti? Respondi ego, Non. Et ait: Vallis illa quam aspexisti, flammis ferventibus, & frigoribus horrenda rigidis, ipse est locus in quo examinandæ & castigandæ sunt animæ illorum, qui differentes confiteri & emendare scelera sua quæ fecerant, in ipso tandem mortis articulo ad pœnitentiam confugiunt, & sic de corpore exeunt: qui tamen quia confessionem & pœnitentiam vel

in morte habuerunt, omnes in die judicii ad regnum cælorum pervenient. Multos autem preces viventium, & eleemosynæ, & jejunia, & maximè celebratio Missarum, ut etiam ante diem judicii liberentur, adjuvant. Porrò puteus ille flammivomus ac putidus quem vidisti, ipsum est os gehennæ, in quo quicumque semel inciderit, nunquam inde liberabitur in ævum. Locus verò iste florifer, in quo pulcherrimam hanc juventutem jocundari ac fulgere conspicis, ipse est in quo recipiuntur animæ eorum qui in bonis quidem operibus de corpore exeunt; non tamen sunt tantæ perfectionis, ut in regnum cælorum statim mereantur introduci: qui tamen omnes in die judicii ad visionem Christi, & gaudia regni cælestis intrabunt. Nam quicumque in omni verbo, & opere, & cogitatione perfecti sunt, mox de corpore egressi ad regnum cæleste perveniunt: ad cujus vicinia pertinet locus ille, ubi sonum cantilenæ dulcis, cum odore suavitatis, ac splendore lucis audisti. Tu autem quia nunc ad corpus reverti, & rursùm inter homines vivere debes, si actus tuos curiosiùs discutere, & mores sermonésque tuos in rectitudine ac simplicitate servare studueris, accipies & ipse post mortem locum mansionis inter hæc quæ cernis agmina lætabunda spirituum beatorum. Namque ego cùm ad tempus abscessissem à te, ad hoc feci ut quid de te fieri deberet agnoscerem. Hæc mihi cùm dixisset, multùm detestatus sum reverti ad corpus, delectatus nimirum suavitate ac decore loci illius quem intuebar, simul & consortio eorum quos in illo videbam. Nec tamen aliquid ductorem meum rogare audebam: sed inter hæc nescio quo ordine repentè me inter homines vivere cerno. Hæc & alia quæ viderat idem vir Domini, non omnibus passim desidiosis ac vitæ suæ incuriosis referre volebat; sed illis solummodò, qui vel tormentorum metu perterriti, vel spe gaudiorum perennium delectati, profectum pietatis ex ejus verbis haurire volebant. Denique in viciniâ cellæ illius habitabat quidam Monachus, nomine *Haënigils*, Presbyteratus etiam (quem bonis operibus adornabat) gradu præeminens, qui adhuc superest, & in Hiberniâ insulâ solitarius, ultimam vitæ ætatem pane cibario, & frigidâ aquâ sustentat. Hic sæpiùs ad eundem virum ingrediens, audivit

ab eo repetitâ interrogatione, quæ & qualia essent quæ exutus corpore viderat: per cujus relationem, ad nostram quoque agnitionem pervenere quæ de his pauca perstrinximus. Narrabat autem visiones suas etiam Regi Aldfrido, viro undecumque doctissimo; & tam libenter, támque studiosè ab illo auditus est, ut ejus rogatu, in Monasterio suprà memorato inditus, ac monachicâ sit tonsurâ coronatus, atque ad eum audiendum sæpissimè cùm illas in partes devenisset, accederet. Cui videlicet Monasterio tempore illo religiosæ ac modestæ vitæ Abbas & Presbyter *Edilwald* præerat, qui nunc Episcopalem Lindisfarnensis Ecclesiæ cathedram condignis gradu actibus tenet. Accepit autem in eodem Monasterio locum mansionis secretiorem, ubi liberiùs continuis orationibus famulatui sui conditoris vacaret. Et quia locus ipse super ripam fluminis erat situs, solebat hunc crebrò ob magnum castigandi corporis affectum ingredi, ac sæpius in eo supermeantibus undis immergi; sicque ibidem quamdiù sustinere posse videbatur, psalmis vel precibus insistere, fixúsque manere, ascendente aquâ fluminis usque ad lumbos aliquando, & usque ad collum; atque inde egrediens ad terram, nunquam ipsa vestimenta uda vel algida deponere curabat, donec ex suo corpore, calefierent & siccarentur. Cúmque tempore hiemali defluentibus circa eum semifractarum crustis glacierum, quas & ipse aliquando contriverat, quò haberet locum standi, sive immergendi se in fluvio, dicerént que qui videbant: Mirum, Frater Drycthelme, (hoc enim erat viro nomen) quòd tantam frigoris asperitatem ullâ ratione tolerare prævales! Respondebat ille simpliciter: (erat namque homo simplicis ingenii, ac moderatæ naturæ) Frigidiora ego vidi. Et cùm dicerent: Mirum quòd tam austeram tenere continentiam velis? Respondebat: Austeriora ego vidi. Sícque usque ad diem suæ vocationis infatigabili cælestium bonorum desiderio corpus senile inter quotidiana jejunia domabat, multísque & verbo & conversatione salutis causa fuit.

CAPUT XIV.

Ut è contrà alter ad mortem veniens, oblatum sibi à dæmonibus codicem suorum viderit peccatorum.

AT contrà, fuit quidam in provinciâ Merciorum, cujus visiones ac verba, non autem & conversatio, plurimis, sed non sibimetipsi profuit. Fuit autem temporibus *Coenredi*, qui post Edilredum regnavit, vir in laïco habitu, atque officio militari positus; sed quantùm pro industriâ exteriori Regi placens, tantùm pro internâ suimet neglegentiâ displicens. Admonebat ergo illum sedulò ut confiteretur, & emendaret; ac relinqueret scelera sua, priusquàm subito mortis superventu tempus omne pœnitendi & emendandi perderet. Verùm ille, licèt frequenter admonitus, spernebat verba salutis, seséque tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Inter hæc tactus infirmitate, decidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus Rex, (diligebat enim eum multùm) hortabatur ut vel tunc antequàm moreretur, pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondebat, non se tunc velle confiteri peccata sua, sed cùm ab infirmitate resurgeret; ne fortè exprobrarent sibi sodales, quòd timore mortis faceret ea quæ sospes facere noluerat; fortiter quidem (ut sibi videbatur) locutus, sed miserabiliter, ut pòst patuit, dæmoniacâ fraude seductus est. Cúmque morbo ingravescente, denuò ad eum visitandum ac docendum Rex intraret, clamavit statim miserabili voce: Quid vis modò? Quid huc venisti? Non enim mihi aliquid utilitatis aut salutis potes ultrà conferre. At ille: Noli, inquit, ita loqui, vide ut sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi scientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulò antè, inquit, intraverunt domum hanc duo pulcherrimi juvenes, & resederunt circa me, unus ad caput, & unus ad pedes; protulitque unus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit, in quo omnia quæ unquàm bona

fcceram, intuens fcripta reperi, & hæc erant nimiùm pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tum fubitò fupervenit exercitus malignorum & horridorum vultu fpirituum, domúmque hanc & exteriùs obfedit, & intus maximâ ex parte refidens implevit. Tunc ille qui & obfcuritate tenebrofæ faciei, & primatu fedis, major effe videbatur eorum, proferens codicem horrendæ vifionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, juffit uni ex fatellitibus fuis mihi ad legendum deferri. Quem cùm legiffem, inveni omnia fcelera, non folùm quæ opere vel verbo, fed etiam quæ tenuiffimâ cogitatione peccavi, manifeftiffimè in eo tetris effe defcripta litteris. Dicebátque ad illos qui mihi adfederant, viros albatos & præclaros: Quid hìc fedetis, fcientes certiffimè quia nofter eft ipfe? Refponderunt: Verum dicis; accipite, & in cumulum damnationis veftræ ducite. Quo dicto, ftatim difparuerunt: furgentéfque duo nequiffimi fpiritus, habentes in manibus vomeres, percufferunt me, unus in capite, & alius in pede: qui videlicet modò cum magno tormento irrepunt in interiora corporis mei, móxque ut ad invicem pervenient, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus, in inferni clauftra pertrahar. Sic loquebatur mifer defperans, & non multò pòft defunctus, pœnitentiam quam ad breve tempus cum fructu veniæ facere fuperfedit, in æternum fine fructu pœnis fubditus facit. De quo conftat quia (ficut beatus Papa Gregorius de quibufdam fcribit) non pro fe ifta, cui non profuere, fed pro aliis viderit, qui ejus interitum cognofcentes, differre tempus pœnitentiæ, dum vacat, timerent, ne improvifo mortis articulo præventi, impœnitentes perirent. Quòd autem codices diverfos per bonos five malos fpiritus fibi vidit offerri, ob id fupernâ difpenfatione factum eft, ut meminerimus facta & cogitationes noftras non in ventum diffluere, fed ad examen fummi Judicis cuncta fervari; & five per amicos Angelos in fine nobis oftendenda, five per hoftes. Quòd verò priùs candidum codicem protulerunt Angeli, deinde atrum dæmones; illi perparvum, ifti enormem; animadvertendum eft quòd in primâ ætate bona aliqua fecit, quæ tamen univerfa pravè agendo juvenis obnubilavit. Qui

si è contrario errores pueritiæ corrigere in adolescentiâ, ac benè faciendo à Dei oculis abscondere curasset, posset eorum numero sociari, de quibus ait Psalmus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Hanc historiam, sicut à venerabili Antistite Pecthelmo didici, simpliciter ob salutem legentium, sive audientium narrandam esse putavi. *Psal. 31. 1.*

CAPUT XV.

Ut item alius moriturus deputatum sibi apud inferos locum pœnarum viderit.

NOVI autem ipse Fratrem, quem utinam non nossem, (cujus etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem) positum in Monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viventem. Corripiebatur quidem sedulò à Fratribus ac majoribus loci, atque ad castigatiorem vitam converti ammonebatur. Et quamvis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter, ob necessitatem operum ipsius exteriorum, erat enim fabrili arte singularis. Serviebat autem multùm ebrietati, & cæteris vitæ remissioris inlecebris; magísque in officinâ suâ diu noctúque residere, quàm ad psallendum atque orandum in Ecclesiâ, audiendúmque cum Fratribus verbum vitæ, concurrere consuerat. Unde accidit illi (quod solent dicere quidam) quia qui non vult Ecclesiæ januam sponte humiliatus ingredi, necesse habet in januam inferni non sponte damnatus introduci. Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocavit Fratres, & multùm mœrens, ac damnato similis, cœpit narrare, quia videret inferos apertos, & Sathanam dimersum in profundum tartari: Caiphanque, cum cæteris qui occiderunt Dominum, juxta eum flammis ultricibus contraditum: in quorum viciniâ, inquit, heu misero mihi locum aspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc Fratres, cœperunt diligenter exhortari, ut vel tunc, positus adhuc in corpore, pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi

modò tempus vitam mutandi, cùm ipse viderim judicium meum jam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obiit, & corpus ejus in ultimis est Monasterii locis humatum, neque aliquis pro eo vel Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quàm grandi distantia divisit Deus inter lucem & tenebras! Beatus Protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate, vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Jesum stantem à dextris Dei; & ubi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem, quò lætior occumberet, misit. At contrà, faber iste tenebrosæ mentis & actionis, imminente morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli & sequacium ejus; vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabiliùs ipse desperatâ salute periret, sed viventibus qui hæc cognovissent, causam salutis suâ perditione relinqueret. Factum est hoc nuper in provinciâ Berniciorum, ac longè latéque diffamatum, multos ad agendam & non differendam scelerum suorum pœnitudinem provocavit. Quod utinam exhinc etiam nostrarum lectione litterarum fiat.

CAPUT XVI.

Ut plurima Scottorum Ecclesiæ, instante Adamnano, Catholicum Pascha susceperint; útque idem librum de locis sanctis scripserit.

QUO tempore plurima pars Scottorum in Hiberniâ, & nonnulla etiam de Brittonibus in Brittaniâ rationabile & Ecclesiasticum Paschalis observantiæ tempus Domino donante suscepit. Siquidem *Adamnan* Presbyter, & Abbas Monachorum qui erant in insulâ *Hii*, cùm legationis gratiâ missus à suâ gente, venisset ad Aldfridum Regem Anglorum, & aliquandiù in eâ provinciâ moratus, videret ritus Ecclesiæ canonicos; sed & à pluribus qui erant eruditiores, esset sollerter admonitus, ne contra universalem Ecclesiæ morem, vel in observantiâ Paschali, vel in aliis quibusque decretis cum suis paucissimis, & in extremo mundi angulo positis

sitis vivere præsumeret; mutatus mente est; itaut ea quæ viderat & audierat in Ecclesiis Anglorum, suæ suorúmque consuetudini libentissimè præferret. Erat enim vir bonus & sapiens, & scientiâ Scripturarum nobilissimè instructus. Qui cùm domum rediisset, curavit suos qui erant in *Hii*, quive eidem erant subditi Monasterio, ad eum quem cognoverat, quémque ipse toto ex corde susceperat, veritatis callem perducere, nec valuit. Navigavit itaque Hiberniam, & prædicans eis, ac modestâ exhortatione declarans legitimum Paschæ tempus, plurimos eorum, & penè omnes qui ab Hiiensium erant dominio liberi, ab errore avito correctos, ad unitatem reduxit Catholicam, ac legitimum Paschæ tempus observare perdocuit. Qui cùm celebraro in Hiberniâ canonico Paschâ, ad suam insulam revertisset, suóque Monasterio Catholicam temporis Paschalis observantiam instantissimè prædicaret, nec tamen perficere quod conabatur posset, contigit eum ante expletum anni circulum migrasse de sæculo. Divinâ utique gratiâ disponente, ut vir unitatis & pacis studiosissimus, antè ad vitam raperetur æternam, quàm redeunte tempore Paschali, graviorem cum eis qui eum ad veritatem sequi nolebant, cogeretur habere discordiam. Scripsit idem vir de locis sanctis librum legentibus multis utillimum; cujus auctor erat docendo ac dictando Galliarum Episcopus Arcwlfus, qui locorum gratiâ sanctorum venerat Hierosolymam, & lustratâ omni terrâ repromissionis, Damascum quoque, Constantinopolim, Alexandriam, multásque maris insulas adierat; patriámque navigio revertens, vi tempestatis in Occidentalia Brittaniæ littora delatus est: ac post multa, ad memoratum Christi famulum Adamnanum perveniens, ubi doctus in Scripturis, sanctorúmque locorum gnarus esse compertus est, libentissimè est ab illo susceptus, & libentiùs auditus; adeò ut quæque ille se in locis sanctis memoratu digna vidisse testabatur, cuncta mox iste litteris mandare curaverit. Fecítque opus (ut dixi) multis utile, & maximè illis qui longiùs ab iis locis, in quibus Patriarchæ & Apostoli erant, secreti, ea tantùm de his quæ lectione didicerint, norunt. Porrexit autem librum hunc Adamnanus Aldfrido Regi, ac per ejus est largitionem, etiam

minoribus, ad legendum contraditus. Scriptor quoque ipse multis ab eo muneribus donatus, in patriam remissus est. De cujus scriptis aliqua decerpere, ac nostræ huic Historiæ inserere commodum fore legentibus reor.

CAPUT XVII.

Quæ in eodem libro de loco Dominicæ Nativitatis, Passionis, & Resurrectionis commemoraverit.

SCRIPSIT ergo de loco Dominicæ Nativitatis in hunc modum: *Bethleem*, civitas David, in dorso sita est angusto, ex omni parte vallibus circumdato, ab Occidente in Orientem mille passibus longa, humili sine turribus muro per extrema plani verticis instructo; in cujus Orientali angulo quasi quoddam naturale semiantrum est, cujus exterior pars Nativitatis Dominicæ fuisse dicitur locus; interior *Præsepe Domini* nominatur. Hæc spelunca tota interiùs pretioso marmore tecta, supra locum ubi Dominus natus specialiùs traditur, sanctæ Mariæ grandem gestat Ecclesiam. Scripsit item hoc modo de loco Passionis ac Resurrectionis illius: Ingressis à Septemtrionali parte urbem Hierosolymam, primùm de locis sanctis pro conditione platearum divertendum est ad Ecclesiam Constantinianam, quæ Martyrium appellatur. Hanc Constantinus Imperator, eò quòd ibi Crux Domini ab Helenâ ejus matre reperta sit, magnifico & regio cultu construxit. Dehinc ab Occasu Golgothana videtur Ecclesia, in quâ etiam rupis apparet illa, quæ quondam ipsam adfixo Domini corpore, Crucem pertulit, argenteam modò pergrandem sustinens Crucem, pendente magnâ desuper æreâ rotâ cum lampadibus. Infra ipsum verò locum Dominicæ Crucis, excisa in petrâ crypta est, in quâ super altare pro defunctis honoratis sacrificium solet offerri, positis interim in plateâ corporibus. Hujus quoque ad Occasum Ecclesiæ, Anastasis, hoc est, Resurrectionis Dominicæ rotunda Ecclesia, tribus cincta parietibus, duodecim columnis sustentatur, inter parietes singulos latum habens spatium viæ, quæ

tria altaria in tribus locis parietis medii continet, hoc est, Australi, Aquilonari, & Occidentali. Hæc bis quaternas portas, id est, introitus per tres è regione parietes habet; è quibus quatuor ad Vulturnum, & quatuor ad Eurum spectant. Hujus in medio monumentum Domini rotundum petrâ excisum est, cujus culmen intrinsecus stans homo manu contingere potest, ab Oriente habens introitum, cui lapis ille magnus adpositus est; quod intrinsecus ferramentorum vestigia usque in præsens ostendit. Nam extrinsecus usque ad culminis summitatem totum marmore tectum est. Summum verò culmen auro ornatum, auream magnam gestat Crucem. In hujus ergo monumenti Aquilonari parte sepulcrum Domini in eâdem petrâ excisum est, longitudinis septem pedum, trium mensurâ palmarum pavimento altiùs eminet; introitum habens à latere Meridiano, ubi diu noctúque duodecim lampades ardent, quatuor intra sepulcrum, octo suprà in margine dextro. Lapis qui ad ostium monumenti positus erat, nunc fissus est; cujus pars minor quadratum altare, ante ostium nihilominùs ejusdem monumenti stat; major verò pars in Orientali ejusdem Ecclesiæ loco quadrangulum aliud altare sub linteaminibus exstat. Color autem ejusdem monumenti & sepulcri albo & rubicundo permixtus esse videtur.

CAPUT XVIII.

Quæ item de loco Ascensionis Dominicæ, & sepulcris Patriarcharum scripserit.

DE loco quoque Ascensionis Dominicæ præfatus Auctor hoc modo refert. Mons Olivarum altitudine monti Sion par est, sed latitudine & longitudine præstat, exceptis vitibus & olivis, raræ ferax arboris, frumenti quoque & hordei fertilis. Neque enim brucosa, sed herbosa & florida soli illius est qualitas: in cujus summo vertice, ubi Dominus ad cælos ascendit, Ecclesia rotunda grandis, ternas per circuitum cameratas habet porticus, desuper tectas. Interior

namque domus propter Dominici corporis meatum camerari & tegi non potuit: altare ad Orientem habens angusto culmine protectum, in cujus medio ultima Domini vestigia, cælo desuper patente ubi ascendit, visuntur. Quæ cùm quotidie à credentibus terra tollatur, nihilominùs manet, eandémque adhuc speciem veluti impressis signatam vestigiis servat. Hæc circa ærea rota jacet, usque ad cervicem alta, ab Occasu habens introitum, pendente desuper in trochleis magnâ lampade, totâ die & nocte lucente. In Occidentali ejusdem Ecclesiæ parte sunt fenestræ octo, totidémque è regione lampades in funibus pendentes, usque Hierosolymam per vitrum fulgent; quarum lux corda intuentium cum quadam alacritate & compunctione pavefacere dicitur. In die Ascensionis Dominicæ, per annos singulos, Missâ peractâ, validi flaminis procella desursùm venire consuevit, & omnes qui in Ecclesiâ adfuerint, terræ prosternere. De situ etiam *Hebron*, & monumentis Patrum ita scribit: *Hebron* quondam civitas & metropolis regni David, nunc ruinis tantùm quid tum fuerit ostendens. Uno ad Orientem stadio speluncam duplicem in valle habet, ubi sepulcra Patriarcharum quadrato muro circumdantur, capitibus versis ad Aquilonem; & hæc singula singulis tecta lapidibus instar basilicæ dolatis, trium Patriarcharum candidis; Adam obscurioris & vilioris operis, qui haud longè ab illis in Borealem, extremámque illius loci partem pausat. Trium quoque feminarum viliores & minores memoriæ cernuntur. *Mambre* collis mille passibus est à monumentis his ad Boream, herbosus valde & floridus, campestrem habens in vertice planitiem; in cujus Aquilonari parte quercus Abrahæ duorum hominum altitudinis truncus Ecclesiâ circumdata est. Hæc de Opusculis excerpta præfati Scriptoris, ad sensum quidem verborum illius, sed brevioribus strictísque comprehensa sermonibus, nostris ad utilitatem legentium Historiis indere placuit. Plura voluminis illius si quem scire delectat, vel in ipso illo volumine, vel in eo quod de illo dudum strictim excerpsimus, epitomate requirat.

CAPUT XIX.

Ut Australes Saxones Episcopos acceperint Eadberctum & Eollam, Occidentales Danielem & Aldhelmum; & de scriptis ejusdem Aldhelmi.

ANNO Dominicæ Incarnationis septingentesimo quinto, *Aldfrid*, Rex Nordanhymbrorum, defunctus est anno regni sui vicesimo necdum impleto; cui succedens in Imperium filius suus *Osred*, puer octo circiter annorum, regnavit annis undecim. Hujus regni principio Antistes Occidentalium Saxonum *Heddi* cælestem migravit ad vitam. Bonus quippe erat vir, ac justus, & Episcopalem vitam, sive doctrinam magis insito sibi virtutum amore quàm lectionibus institutus, exercebat. Denique reverentissimus Antistes *Pecthelm*, de quo in sequentibus suo loco dicendum est, qui cum successore ejus Aldhelmo multo tempore adhuc Diaconus sive Monachus fuit, referre est solitus, quòd in loco quo defunctus est, ob meritum sanctitatis ejus multa sint patrata miracula, hominésque provinciæ illius solitos ablatum inde pulverem propter languentes in aquam mittere, atque hujus gustum sive aspersionem multis sanitatem ægrotis & hominibus & pecoribus conferre: propter quod frequenti oblatione pulveris sacri, fossa sit ibidem facta non minima. Quo defuncto, Episcopatus provinciæ illius in duas parochias divisus est. Una data est Danieli, quam usque hodie regit; altera Aldhelmo, cui annis quatuor strenuissimè præfuit; ambo & in rebus Ecclesiasticis, & in scientiâ Scripturarum sufficienter instructi. Denique *Aldhelm*, cùm esset adhuc Presbyter, & Abbas Monasterii quod *Maildufi urbem* nuncupant, scripsit, jubente Synodo suæ gentis, librum egregium adversus errorem Brittonum, quo vel Pascha non suo tempore celebrant, vel alia perplura Ecclesiasticæ castitati & paci contraria gerunt, multósque eorum qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant Brittones, ad Catholicam Dominici Paschæ celebrationem hujus lectione perduxit.

Scripsit & de virginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, & versibus hexametris, & prosâ composuit. Scripsit & alia nonnulla, utpote vir undecumque doctissimus: nam & sermone nitidus, & Scripturarum (ut dixi) tam liberalium quàm Ecclesiasticarum erat eruditione mirandus. Quo defuncto, Episcopatum pro eo suscepit *Fortheri*, qui usque hodie superest; vir & ipse in Scripturis sanctis multùm eruditus. Quibus Episcopatum administrantibus statutum est synodali decreto, ut provincia Australium Saxonum, quæ eatenus ad civitatis Ventanæ, cui tunc Danihel præerat, Parochiam pertinebat, & ipsa sedem Episcopalem ac proprium haberet Episcopum: consecratúsque est eis primus Antistes *Eadberct*, qui erat Abbas Monasterii beatæ memoriæ Vilfridi Episcopi, quod dicitur *Selaeu*: quo defuncto, *Ceolla* suscepit officium Pontificatûs. Ipso autem ante aliquot annos ex hac luce subtracto, Episcopatus usque hodie cessavit.

CAPUT XX.

Ut Coinred *Merciorum*, *&* Offa *Orientalium Saxonum Reges in monachico habitu vitam finierint; & de vita vel obitu Vilfridi Episcopi.*

Anno autem imperii Osredi quarto, *Coinred*, qui regno Merciorum nobilissimè tempore aliquanto præfuerat, nobiliùs multò sceptra regni reliquit. Nam venit Romam, ibíque adtonsus, Pontificatum habente Constantino; ac Monachus factus, ad limina Apostolorum, in precibus, jejuniis & eleemosynis usque ad diem permansit ultimum; succedente in regnum Ceolredo filio Edilredi, qui ante ipsum Coinredum idem regnum tenebat. Venit autem cum illo & filius Sigheri Regis Orientalium Saxonum, (cujus suprà meminimus) vocabulo *Offa*, juvenis amantissimæ ætatis & venustatis, totæque suæ genti ad tenenda servandáque regni sceptra exoptatissimus. Qui pari ductus devotione mentis, reliquit uxorem, agros, cognatos & patriam propter

Chriſtum, & propter Evangelium, ut in hac vitâ centuplum acciperet, & in ſæculo venturo vitam æternam. Et ipſe ergo ubi ad loca ſancta Romam pervenerunt, adtonſus, & in monachico habitu vitam complens, ad viſionem beatorum Apoſtolorum in cælis, diu deſideratam pervenit. Eodem ſanè anno quo hi Brittaniam reliquêre, Antiſtes eximius *Vilfrid*, poſt quadraginta & quinque annos accepti Epiſcopatûs, diem clauſit extremum in provinciâ quæ vocatur *Inundalum*: corpúſque ejus loculo inditum, perlatum eſt in Monaſterium ipſius, quod dicitur *Inhrypum*, & juxta honorem tanto Pontifici congruum, in Eccleſiâ beati Apoſtoli Petri ſepultum. De cujus ſtatu vitæ (ut ad priora repedantes, paucis quæ ſunt geſta, memoremus) cùm eſſet puer bonæ indolis, atque ætatem moribus tranſigens, ita ſe modeſtè & circumſpectè in omnibus gereret, ut meritò à majoribus quaſi unus ex ipſis amaretur, veneraretur, amplecteretur, ubi decimum quartum ætatis contigit annum, monaſticam ſæculari vitam prætulit. Quod ubi patri ſuo narravit, (jam enim mater obierat) libenter ejus votis ac deſideriis cæleſtibus adnuit, eúmque cœptis inſiſtere ſalutaribus juſſit. Venit ergo ad inſulam Lindisfarnenſem, ibíque Monachorum famulatui ſe contradens, diligenter ea quæ monaſticæ caſtitatis ac pietatis erant, & diſcere curabat, & agere. Et quia acris erat ingenii, didicit citiſſimè pſalmos, & aliquot codices; necdum quidem adtonſus, verùm eis quæ tonſurâ majores ſunt virtutibus, id eſt, humilitatis & obedientiæ, non mediocriter inſignitus: propter quod & à ſenioribus, & à coætaneis ſuis juſto colebatur affectu. In quo videlicet Monaſterio cùm aliquot annos Deo ſerviret, animadvertit paulatim adoleſcens animi ſagacis, minimè perfectam eſſe virtutis viam quæ tradebatur à Scottis, propoſuítque animo venire Romam, & qui ad ſedem Apoſtolicam ritus Eccleſiaſtici ſive monaſteriales ſervarentur, videre. Quod cùm Fratribus referret, laudaverunt ejus propoſitum, eúmque id quod mente diſpoſuerat, perficere ſuadebant. At ille confeſtim veniens ad Reginam Eanfledam, (quia notus erat ei, ejúſque conſilio & ſuffragiis præfato fuerat Monaſterio ſociatus) indicavit ei, deſiderium ſibi ineſſe beatorum Apoſtolo-

rum limina visitandi : quæ delectata bono adolescentis proposito, misit eum Cantiam, ad Regem Erconberctum, qui erat filius avunculi sui) postulans ut eum honorificè Romam transmitteret. Quo tempore ibi gradum Archiepiscopi Honorius, unus ex discipulis beati Papæ Gregorii, vir in rebus Ecclesiasticis sublimiter institutus servabat. Ubi cùm aliquandiù demoratus adolescens animi vivacis, diligenter his quæ inspiciebat, discendis operam daret, supervenit illò alius adolescens, nomine *Biscop.*, cognomento *Benedictus*, de nobilibus Anglorum, cupiens & ipse Romam venire: cujus suprà meminimus. Hujus ergo comitatui Rex sociavit Vilfridum, útque illum secum Romam perduceret, jussit. Qui cùm Lugdunum pervenissent, *Vilfrid* à Dalfino civitatis Episcopo retento, Benedictus cœptum lintre navali iter Romam usque complevit. Delectabatur enim Antistes prudentiâ verborum juvenis, gratiâ venusti vultûs, alacritate actionis, & constantiâ ac maturitate cogitationis : unde & omnia quæ necesse habebat, abundanter ipsi cum sociis suis, quamdiù secum erant, donabat : & insuper offerebat, ut si vellet, partem Galliarum non minimam illi regendam committeret, ac filiam fratris sui, virginem illi conjugem daret, cúmque ipse loco adoptivi haberet. At ille gratias agens pietati quam erga eum (cùm esset peregrinus) habere dignaretur, respondit propositum se magìs alterius conversationis habere, & ideò patriâ relictâ Romam iter agere cœpisse. Quibus auditis, Antistes misit eum Romam, dato duce itineris, & cunctis simul quæ necessitas poscebat itineris, largiter subministratis ; observans sedulò, ut cùm patriam reverteretur, per se iter facere meminisset. Veniens verò Romam, & orationibus ac meditationi rerum Ecclesiasticarum (ut omninò proposuerat) quotidianâ mancipatus instantiâ, pervenit ad amicitiam viri sanctissimi ac doctissimi, videlicet Bonifacii Archidiaconi, qui etiam erat Consiliarius Apostolici Papæ ; cujus magisterio quatuor Evangeliorum libros ex ordine didicit, computum Paschæ rationabilem, & alia multa quæ in patriâ nequiverat, Ecclesiasticis disciplinis accommoda, eodem magistro tradente percepit ; & cùm menses aliquot ibi studiis occupatus felicibus exegisset, rediit
ad

ad Dalfinum in Galliam, & sex annos apud ipsum commoratus, adtonsus est ab eo, & in tanto habitus amore, ut heredem sibi illum facere cogitaret. Sed ne hoc fieri posset, Antistes crudeli morte præreptus est, & *Vilfrid* ad suæ potiùs, hoc est, Anglorum gentis Episcopatum reservatus. Namque *Baldid* Regina, missis militibus, Episcopum jussit interfici; quem ad locum quidem quo decollandus erat, secutus est *Vilfrid* Clericus illius, desiderans cum eo (tametsi ipso multùm prohibente) pariter occumbere. Sed hunc ubi peregrinum atque oriundum de natione Anglorum cognovere carnifices, pepercere illi, neque eum trucidare cum suo voluere Pontifice. At ille Brittaniam veniens, conjunctus est amicitiis Alcfridi Regis, qui Catholicas Ecclesiæ regulas sequi semper & amare didicerat. Unde & illi, quia Catholicum eum esse comperit, mox donavit terram decem familiarum, in loco qui dicitur *Stanford*, & non multò pòst Monasterium triginta familiarum, in loco qui vocatur *Inrhrypum*; quem videlicet locum dederat pridem ad construendum inibi Monasterium his qui Scottos sequebantur. Verùm quia illi postmodùm optione datâ maluerunt loco cedere, quàm Pascha Catholicum, cæterósque ritus canonicos, juxta Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ consuetudinem recipere, dedit hoc illi, quem melioribus imbutum disciplinis ac moribus vidit. Quo in tempore ad jussionem præfati Regis Presbyter ordinatus est in eodem Monasterio, ab Agilbercto Episcopo Gevissorum, cujus suprà meminimus, desiderante Rege ut vir tantæ eruditionis ac religionis sibi specialiter individuo comitatu Sacerdos esset ac Doctor. Quem non multò pòst detectâ & eliminatâ (ut suprà docuimus) Scottorum sectâ Galliam mittens, cum consilio atque consensu patris sui *Osuiu*, Episcopum sibi rogavit ordinari, cùm esset annorum circiter triginta, eodem Agilbercto tunc Episcopatum agente Parisiaca civitate; cum quo & alii undecim Episcopi ad dedicationem Antistitis convenientes, multùm honorificè ministerium impleverunt. Quo adhuc in transmarinis partibus demorante, consecratus est in Episcopatum Eboraci, jubente Rege *Osui*, *Ceada* vir sanctus, ut suprà memoratum est, & tribus annis Ecclesiam sublimiter regens, dehinc ad

Oo

Monasterii sui, quod est in *Lestingari*, curam secessit, accipiente Vilfrido Episcopatum totius Nordanhymbrorum provinciæ; qui deinde regnante Ecgfrido, pulsus est Episcopatu, & alii pro illo consecrati Antistites, quorum suprà meminimus: Romámque iturus, & coram Apostolico Papâ causam dicturus, ubi navem conscendit, flante Favonio pulsus est Fresiam, & honorificè susceptus à Barbaris, ac Rege illorum Aldgilso, prædicabat eis Christum, & multa eorum millia verbo veritatis instruens, à peccatorum suorum sordibus fonte Salvatoris abluit; & quod postmodùm *Vilbrord* reverentissimus Christi Pontifex in magnâ devotione complevit, ipse primus ibi opus Evangelicum cœpit. Ibi ergo hiemem cum novâ Dei plebe feliciter exigens, sic Romam veniendi iter repetiit; & ubi causa ejus ventilata est præsente Agathone Papâ, & pluribus Episcopis, universorum judicio absque crimine accusatus fuisse, & Episcopatu esse dignus inventus est. Quo in tempore idem Papa Agatho cùm Synodum congregaret Romæ centum viginti quinque Episcoporum, adversus eos qui unam in Domino Salvatore voluntatem atque operationem dogmatizabant, vocari jussit, & Vilfridum, atque inter Episcopos considentem dicere fidem suam, simul & provinciæ sive insulæ de quâ venerat: cúmque Catholicus cum suis esset inventus, placuit hoc inter cætera ejusdem Synodi gestis inseri, scriptúmque est hoc modo: Vilfridus Deo amabilis Episcopus Eboracæ civitatis, Apostolicam sedem de suâ causâ appellans, & ab hac potestate de certis incertísque rebus absolutus, & cum aliis centum viginti quinque Coepiscopis in Synodo in judicii sede constitutus, & pro omni Aquilonari parte, Brittaniæ & Hiberniæ insulis, quæ ab Anglorum & Brittonum, necnon Scottorum & Pictorum gentibus incoluntur, veram & Catholicam fidem confessus est, & conscriptione suâ corroboravit. Post hæc veniens Brittaniam, provinciam Australium Saxonum ab idolatriæ ritibus ad veram Christi fidem convertit. Vectæ quoque insulæ verbi ministros destinavit: & secundo anno Aldfridi, qui post Ecgfridum regnavit, sedem suam & Episcopatum, ipso Rege invitante, recepit. Sed post quinque annos denuò accusatus, ab eodem ipso

Rege, & plurimis Episcopis Præsulatu pulsus est: veniénsque Romam, cùm præsentibus accusatoribus acciperet locum se defendendi, consedentibus Episcopis pluribus cum Apostolico Papâ Johanne, omnium judicio probatum est accusatores ejus nonnullâ in parte falsas contra eum machinasse calumnias: scriptúmque à præfato Papâ Regibus Anglorum Edilredo & Aldfrido, ut eum in Episcopatum suum (eò quòd injustè fuerit condemnatus) facerent recipi. Juvit autem causam absolutionis ejus lectio Synodi beatæ memoriæ Papæ Agathonis, quæ quondam ipso præsente in urbe, atque in eodem Concilio inter Episcopos residente, ut prædiximus, acta est. Cùm ergo causâ exigente Synodus eadem coram Nobilibus, & frequentiâ populi jubente Apostolico Papâ, diebus aliquot legeretur, ventum est ad locum ubi scriptum erat: Vilfridus, Deo amabilis Episcopus Eboracæ civitatis, Apostolicam sedem de suâ causâ appellans, & ab hac potestate de certis incertísque rebus absolutus, & cætera quæ suprà posuimus. Quod ubi lectum est, stupor adprehendit audientes; & silente lectore cœperunt alterutrum requirere quis esset ille Vilfridus Episcopus. Tunc Bonifacius, Consiliarius Apostolici Papæ, & alii perplures qui eum temporibus Agathonis Papæ ibi viderant, dicebant ipsum esse Episcopum qui nuper Romam, accusatus à suis, atque ab Apostolicâ Sede judicandus, advenerat: qui jamdudum (inquiunt) æquè accusatus huc adveniens, mox auditâ ac dijudicatâ causâ & controversiâ utriusque partis, à beatæ memoriæ Papâ Agathone prolatus est, contra fas à suo Episcopatu repulsus: & tanti apud eum habitus est, ut ipsum in Concilio quod congregarat, Episcopum, quasi virum incorruptæ fidei, & animi probi, residere præciperet. Quibus auditis, dicebant omnes, unà cum ipso Pontifice, virum tantæ auctoritatis, qui per quadraginta prope annos Episcopatu fungebatur, nequaquàm damnari debere, sed ad integrum culpis accusationum absolutum, patriam cum honore reverti. Qui cùm in Brittaniam remeans, in Galliarum partes devenisset, tactus est infirmitate repentinâ, & eâ crescente adeò pressus, ut neque equo vehi posset, sed manibus Ministrorum portaretur in grabato. Sic delatus est in Meldum

civitatem Galliæ, quatuor diebus ac noctibus quasi mortuus jacebat, halitu tantùm pertenui quia viveret demonstrans. Cúmque ita sine cibo & potu, sine voce & auditu quatriduo perseveraret, quintâ demum influente die, quasi de gravi experrectus somno exsurgens resedit; apertisque oculis, vidit circa se choros psallentium simul ac flentium Fratrum; ac modicum suspirans interrogavit, ubi esset *Acca* Presbyter; qui statim vocatus intravit: & videns eum meliùs habentem, ac loqui jam valentem, flexis genibus gratias egit Deo cum omnibus qui aderant Fratribus. Et cùm parùm consedissent, ac de supernis judiciis trepidi, aliqua confabulari cœpissent: jussit Pontifex cæteros ad horam egredi, & ad Accam Prebyterum ita loqui exorsus est: Visio mihi modò tremenda apparuit, quam te audire ac silentio tegere volo, donec sciam quid de me fieri velit Deus. Adstitit enim mihi quidam candido præclarus habitu, dicens se Michaëlem esse Archangelum; & ob hoc, inquit, missus sum ut te à morte revocem: donavit enim tibi Dominus vitam per orationes & lacrymas discipulorum ac Fratrum tuorum, & per intercessionem beatæ suæ genitricis, sempérque virginis Mariæ. Quapropter dico tibi, quia modò quidem ab infirmitate hac sanaberis; sed paratus esto, quia post quadriennium revertens, visitabo te; patriam verò perveniens, maximam possessionum, quæ tibi ablatæ sunt, portionem recipies, atque in pace tranquillâ vitam terminabis. Convaluit igitur Episcopus cunctis gaudentibus, & Deo gratias agentibus, cœptóque itinere Brittaniam venit. Lectis autem epistolis quas ab Apostolico Papâ advexerat, *Berctvald* Archiepiscopus, & Edilredus quondam Rex, tunc autem Abbas, libentissimè faverunt: qui videlicet *Edilred* accitum ad se Coinredum, quem pro se Regem fecerat, amicum amico fieri petiit, & impetravit. Sed *Aldfrid* Nordanhymbrorum Rex, eum suscipere contemsit, nec longo tempore superfuit: unde factum est ut regnante Osredo filio ejus, mox Synodo factâ juxta fluvium *Nidd*, post aliquantum utriusque partis conflictum, tandem cunctis faventibus, in Præsulatum sit suæ receptus Ecclesiæ. Sicque quatuor annis, id est, usque ad diem obitûs sui, vitam duxit in pace. Defunctus est autem quarto

Idus Octobris, in Monasterio suo quod habebat in provinciâ Undalum, sub regimine Cudualdi Abbatis, & ministerio Fratrum perlatus in primum suum Monasterium, quod vocatur *Inhrypum*; positúsque est in Ecclesiâ beati Petri Apostoli, juxta altare ad Austrum, ut suprà docuimus; & hoc de illo epitaphium est scriptum:

Wilfridus hic magnus requiescit corpore Præsul,
Hanc Domino qui aulam ductus pietatis amore
Fecit, & eximio sacravit nomine Petri,
Cui claves cæli Christus dedit arbiter orbis;
Atque auro ac tyrio devotus vestiit ostro.
Quin etiam sublime Crucis radiante metallo,
Hic posuit trophæum, necnon & quatuor auro
Scribi Evangelii præcepit in ordine libros;
Ac thecam è rutilo his condignam condidit auro:
Paschalis qui etiam sollemnia tempora cursus
Catholici ad justum correxit dogma canonis,
Quem statuere Patres, dubióque errore remoto
Certa suæ genti ostendit moderamina ritus:
Inque locis istis Monachorum examina crebra
Colligit, ac monitis cavit quæ regula Patrum
Sedulus instituit: multísque domíque forísque
Jactatus nimiùm per tempora longa periclis,
Quindecies ternos postquàm egit Episcopus annos,
Transiit, & gaudens cælestia regna petivit
Dona, Jesu, ut grex pastoris calle sequatur.

CAPUT XXI.

Ut religioso Abbati Hadriano Albinus, Vilfrido in Episcopatum Acca successerit.

ANNO post obitum præfati Patris proximo, id est, quinto Osredi Regis, reverentissimus Pater Hadrianus Abbas, cooperator in verbo Dei Theodori beatæ memoriæ Episcopi, defunctus est, & in Monasterio suo, in Ecclesiâ beatæ Dei Genitricis sepultus; qui est annus quadragesimus

primus, ex quo à Vitaliano Papâ directus est cum Theodoro; ex quo autem in Brittaniam venit, tricesimus nonus. Cujus doctrinæ simul & Theodori, inter alia testimonium perhibet, quòd Albinus discipulus ejus, qui Monasterio ipsius in regimine successit, in tantum studiis Scripturarum institutus est, ut Græcam quidem linguam non parvâ ex parte, Latinam verò non minùs quàm Anglorum, quæ sibi naturalis est, noverit. Suscepit verò pro Vilfrido Episcopatum Agustaldensis Ecclesiæ *Acca* Presbyter ejus, vir & ipse strenuissimus, & coram Deo & hominibus magnificus; qui & ipsius Ecclesiæ suæ, quæ in beati Andreæ Apostoli honorem consecrata est, ædificium multifario decore, ac mirificis ampliavit operibus. Dedit namque operam (quod & hodie facit) ut adquisitis undecumque reliquiis beatorum Apostolorum & Martyrum Christi, in venerationem illorum poneret altaria, distinctis porticibus in hoc ipsum intra muros ejusdem Ecclesiæ, sed & historias passionum eorum, unà cum cæteris Ecclesiasticis voluminibus, summâ industriâ congregans, amplissimam ibi ac nobilissimam bibliothecam fecit, necnon & vasa sancta, & luminaria, aliáque hujusmodi quæ ad ornatum domûs Dei pertinent, studiosissimè paravit. Cantorem quoque egregium, nomine *Maban*, qui à successoribus discipulorum beati Papæ Gregorii in Cantiâ fuerat cantandi sonos edoctus, ad se suósque instituendos accersiit, ac per annos duodecim tenuit: quatenùs & quæ illi non noverant, carmina Ecclesiastica doceret; & ea quæ cognita longo usu vel neglegentiâ inveterare cœperant, hujus doctrinâ priscum renovarentur in statum. Nam & ipse Episcopus *Acca* cantator erat peritissimus, quomodò etiam in litteris sanctis doctissimus, & in Catholicæ fidei confessione castissimus, in Ecclesiasticæ quoque institutionis regulis sollertissimus exstiterat; & usquedum præmia piæ devotionis accipiat, existere non desistit: utpote qui à pueritiâ in Clero sanctissimi ac Deo dilecti *Boza*, Eboracensis Episcopi, nutritus atque eruditus est; deinde ad Vilfridum Episcopum spe melioris propositi adveniens, omnem in ejus obsequio usque ad obitum illius, explevit ætatem: cum quo etiam Romam veniens, multa illìc quæ in patriâ nequiverat, Ecclesiæ sanctæ institutis utilia didicit.

CAPUT XXII.

Ut Ceolfrid *Abbas Regi Pictorum architectos Ecclesiæ, simul & epistolam de Catholico Paschâ, vel de tonsurâ miserit.*

EO tempore *Naitan*, Rex Pictorum, qui Septemtrionales Brittaniæ plagas inhabitant, admonitus Ecclesiasticarum frequenti meditatione Scripturarum, abrenunciavit errori, quo eatenùs in observatione Paschæ cum suâ gente tenebatur, & se suósque omnes ad Catholicum Dominicæ Resurrectionis tempus celebrandum perduxit. Quod ut faciliùs, & majori auctoritate perficeret, quæsivit auxilium de gente Anglorum, quos jamdudùm ad exemplum sanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ suam religionem instituisse cognovit. Siquidem misit legatarios ad virum venerabilem Ceolfridum, Abbatem Monasterii beatorum Apostolorum Petri & Pauli, quod est ad ostium *Viuri* amnis, & juxta amnem *Tinam*, in loco qui vocatur *In Girvum*, cui ipse post Benedictum (de quo suprà diximus) gloriosissimè præfuit; postulans ut exhortatorias sibi litteras mitteret, quibus potentiùs confutare posset eos qui Pascha non suo tempore observare præsumerent: simul & de tonsuræ modo vel ratione quâ Clericos insigniri deceret; excepto quòd etiam ipse in his non parvâ ex parte esset imbutus. Et architectos sibi mitti petiit, qui juxta morem Romanorum, Ecclesiam de lapide in gente ipsius facerent, promittens, hanc in honorem beati Apostolorum Principis dedicandam; se quoque ipsum cum suis omnibus, morem sanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ semper imitaturum, in quantùm dumtaxàt tam longè à Romanorum loquelâ & natione segregati, hunc ediscere potuissent. Cujus religiosis votis ac precibus favens reverentissimus Abbas Ceolfridus, misit architectos quos petebat, & litteras scriptas in hunc modum:

Domino excellentissimo & gloriosissimo Regi Naitano, *Ceolfrid* Abbas in Domino salutem. Catholicam sancti Paschæ observantiam, quam à nobis (Rex Deo devote) reli-

gioso studio quæsisti, promptissimè ac libentissimè tuo desiderio, juxta quod ab Apostolica sede didicimus, patefacere satagimus. Scimus namque cælitus sanctæ Ecclesiæ donatum, quotiens ipsi rerum Domini, discendæ, docendæ, custodiendæ veritati operam impendunt. Nam & verè omninò dixit quidam sæcularium Scriptorum, quia felicissimo mundus statu ageretur, si vel Reges philosopharentur, vel regnarent Philosophi. Quòd si de Philosophiâ hujus mundi verè intellegere, id est, de statu hujus mundi, meritò dicere potuit homo mortalis hujus mundi; quantò magis vel civibus patriæ cælestis in hoc mundo peregrinantibus optandum est, & totis animi viribus supplicandum, ut quò plus in mundo quique valent, eò ampliùs ejus, qui super omnia est, Judicis mandatis auscultare contendant, atque ad hæc observanda, secum eos quoque qui sibi commissi sunt, & exemplis simul & auctoritate instituant? Tres sunt ergo regulæ sacris inditæ litteris, quibus Paschæ celebrandi tempus nobis præfinitum, nullâ prorsus humanâ licèt auctoritate mutari; è quibus duæ in lege Moysi divinitùs statutæ, tertia in Evangelio per effectum Dominicæ Passionis & Resurrectionis adjuncta est. Præcepit enim lex ut Pascha primo mense anni, & tertiâ ejusdem mensis septimanâ, id est, à quintâ decimâ die usque ad vicesimam primam fieri deberet: additúmque est per institutionem Apostolicam ex Evangelio, ut in ipsâ tertiâ septimanâ diem Dominicam exspectare, atque in eâ temporis Paschalis initium tenere debeamus. Quam videlicet regulam triformem quisquis ritè custodierit, nunquam in adnotatione festi Paschalis errabit. Verùm si de his singulis enucleatiùs ac latiùs audire desideras, scriptum est in Exodo, ubi liberandus de Ægypto populus Israël, primum Pascha facere jubetur, quia dixerit Dominus ad Moysen & Aaron: Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni. Loquimini ad universum cœtum filiorum Israël, & dicite eis: Decimâ die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias & domos suas. Et paulò pòst: Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus. Immolabitque eum universa multitudo filiorum Israël ad vesperam. Quibus verbis manifestissimè constat, quòd ita
in

in observatione Paschali mentio fit diei quartædecimæ, ut non tamen in ipsâ die quartadecimâ Pascha fieri præcipiatur; sed adveniente tandem vespere diei quartædecimæ, id est, quintadecimâ Lunâ, quæ initium tertiæ septimanæ faciat, in cæli faciem prodeunte, agnus immolari jubeatur: & quòd ipsa sit nox quintædecimæ Lunæ, in quâ percussis Ægyptiis, Israël est à longâ servitute redemptus. Septem, inquit, diebus azyma comedetis. Quibus item verbis tota tertia septimana ejusdem primi mensis decernitur sollemnis esse debere. Sed ne putaremus easdem septem dies à quartadecimâ usque ad vicesimam esse supputandas, continuò subjecit: In die primo non erit fermentum in domibus vestris. Quicumque comederit fermentum, peribit anima illa de Israël. A die primo usque ad diem septimum, & cætera, usquedum ait: In eâdem enim ipsâ die educam exercitum vestrum de terrâ Ægypti. Primum ergo diem azymorum appellat eum in quo exercitum eorum esset educturus de Ægypto. Constat autem quia non quartadecimâ die, in cujus vesperâ agnus est immolatus, & quæ propriè Pascha sive Phase dicitur; sed quintadecimâ sunt educti ex Ægypto, sicut in libro Numerorum apertissimè scribitur. Profecti igitur de Ramesse quintadecimâ die mensis primi, alterâ die fecerunt Phase filii Israël in manu excelsâ. Septem ergo dies azymorum, in quarum primâ eductus est populus Domini ex Ægypto, ab initio (ut diximus) tertiæ septimanæ, hoc est, à quintadecimâ die mensis primi, usque ad vicesimam primam ejusdem mensis diem completam computari oportet. Porrò dies quartadecima extra hunc numerum separatim sub Paschæ titulo prænotatur, sicut Exodi sequentia patenter edocent; ubi cùm dictum esset: In eâdem enim ipsâ die educam exercitum vestrum de terrâ Ægypti; protinus adjunctum est: Et custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo. Primo mense, quartadecimâ die mensis comedetis azyma usque ad diem vicesimam primam ejusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentatum non invenietur in domibus vestris. Quis enim non videat, à quartadecimâ usque ad vicesimam primam, non septem solummodò, sed octo potiùs esse dies, si & ipsa

quartadecima annumeretur? Sin autem (ut diligentiùs explorata Scripturæ veritas docet) à vesperâ diei quartædecimæ usque ad vesperam vicesimæ primæ computaverimus, videbimus profectò quòd ita dies decimaquarta vesperam suam in festi Paschalis initium prorogat, ut non ampliùs tota sola sacra sollemnitas quàm septem tantummodò noctes cum totidem diebus comprehendat: unde & vera esse probatur nostra diffinitio, quâ tempus Paschale primo mense anni, & tertiâ ejus hebdomadâ celebrandum esse diximus. Veraciter enim tertia agitur hebdomada, quod à vesperâ quartædecimæ diei incipit, & in vesperâ vicesimæ primæ completur. Postquam verò Pascha nostrum immolatus est Christus, diémque nobis Dominicam, quæ apud antiquos una vel prima Sabbati, sive Sabbatorum vocatur, gaudio suæ resurrectionis fecit esse sollemnem; ita hanc nunc Apostolica traditio festis Paschalibus inseruit, ut nihil omnimodis de tempore Paschæ legalis præoccupandum, nihil minuendum esse decerneret. Quin potiùs statuit ut exspectaretur juxta præceptum legis idem primus anni mensis, exspectaretur decimaquarta dies illius, exspectaretur vespera ejusdem. Et cùm hæc dies in Sabbatum fortè incideret, tolleret unusquisque agnum per familias & domos suas, & immolarent eum ad vesperam, id est, præpararent omnes Ecclesiæ per orbem (quæ unam Catholicam faciunt) panem & vinum in mysterium carnis & sanguinis Agni immaculati, qui abstulit peccata mundi: & præcedente congruâ lectionum, orationum, & cæremoniarum Paschalium sollemnitate, offerrent hæc Domino in spem futuræ suæ redemptionis. Ipsa est enim eadem nox in quâ de Ægypto per sanguinem agni Israëlitica plebs erepta est; ipsa in quâ per resurrectionem Christi liberatus est à morte æternâ populus omnis Dei. Manè autem inlucescente die Dominicâ, primam Paschalis festi diem celebrarent. Ipsa est enim dies in quâ resurrectionis suæ gloriam Dominus multifario piæ revelationis gaudio discipulis patefecit. Ipsa prima dies azymorum, de quâ multùm distinctè in Levitico scriptum est: Mense primo, decimaquartâ die mensis, ad vesperam, Phase Domini est, & quintadecimâ die mensis hujus sol-

lemnitas azymorum Domini eſt. Septem diebus azyma comedetis. Dies primus erit celeberrimus ſanctúſque. Si ergo fieri potuiſſet ut ſemper in diem quintumdecimum primi menſis, id eſt, in Lunam quintamdecimam Dominica dies incurreret, uno ſemper eodémque tempore cum antiquo Dei populo, quanquàm Sacramentorum genere diſcreto, ſicut unâ eadémque fide Paſcha celebrare poſſemus. Quia verò dies ſeptimanæ non æquali cum Lunâ tramite procurrit, decrevit Apoſtolica traditio, quæ per beatum Petrum Romæ prædicata, per Marcum Evangeliſtam, & interpretem ipſius Alexandriæ confirmata eſt, ut adveniente primo menſe, adveniente veſperâ diei quartædecimæ, exſpectetur etiam dies Dominica, à quintadecimâ uſque ad viceſimam primam diem ejuſdem menſis. In quacumque enim harum inventa fuerit, meritò in eâ Paſcha celebrabitur: quia nimirum hæc ad numerum pertinet illarum ſeptem dierum, quibus azyma celebrari jubetur. Itáque fit ut nunquàm Paſcha noſtrum à ſeptimanâ menſis primi tertiâ in utramvis partem declinet: ſed vel totam eam, (id eſt, omnes ſeptem legalium azymorum dies) vel certè aliquos de illis teneat. Nam etſi ſaltem unum ex eis, hoc eſt, ipſum ſeptimum adprehenderit, quem tam excellenter Scriptura commendat; Dies autem ſeptimus, inquiens, erit celebrior & ſanctior, nullúmque ſervile opus fiet in eo; nullus arguere nos poterit, quòd nos rectè Dominicum Paſchæ diem, quem de Evangelio ſuſcepimus, in ipsâ quam lex ſtatuit, tertiâ primi menſis hebdomadâ celebremus. Cujus obſervantiæ Catholicâ ratione patefactâ, patet è contrario error irrationabilis eorum qui præfixos in lege terminos, nullâ cogente neceſſitate, vel anticipare, vel tranſcendere præſumunt. Namque ſine ratione neceſſitatis alicujus anticipant illi tempus in lege præſcriptum, cùm Dominicam Paſchæ diem à decimaquartâ menſis primi, uſque ad viceſimam putant Lunam eſſe ſervandum. Cùm enim à veſperâ diei tertiædecimæ vigilias ſanctæ noctis celebrare incipiunt, claret quòd illum in exordio ſuo Paſchæ diem ſtatuunt, cujus nullam omninò mentionem in decreto legis inveniunt. Et cùm viceſimâ primâ die menſis Paſcha Dominicum ce-

lebrare refugiunt, patet profectò, quòd illam per omnia diem à suâ sollemnitate secernunt, quam léx majore præ cæteris festivitate memorabilem sæpenumerò commendat: sicque diem Paschæ ordine perverso, & aliquando in secundâ hebdomadâ totam compleant, & nunquàm in hebdomadæ tertiæ die septimo ponant; rursúmque qui à decimasextâ die mensis sæpedicti usque ad vicesimam secundam Pascha celebrandum magìs autumant, non minore utique errore (tametsi altero latere) à recto veritatis tramite divertunt, & veluti naufragia Scyllæ fugientes, in Charybdis voraginem submergendi decidunt. Nam cùm à Lunâ decimasextâ primi mensis oriente, id est, à vesperâ diei quintædecimæ Pascha incipiendum doceant; nimirùm constat quòd quartamdecimam diem mensis ejusdem, quam lex primitùs & præcipuè commendat, à suâ prorsus sollemnitate secludunt: itaut quintædecimæ, in quâ populus Dei ab Ægyptiacâ servitute redemptus est, & in quâ Dominus suo mundum sanguine à peccatorum tenebris liberavit, in quâ etiam sepultus spem nobis post mortem beatæ quietis tribuit, vix vesperam tangant. Iidémque pœnam erroris sui in semetipsos recipientes, cùm in vicesimâ secundâ die mensis, Paschæ diem statuunt Dominicum, legitimos utique terminos Paschæ apertâ transgressione violant, utpote qui ab illius diei vesperâ Pascha incipiunt, in quâ hoc lex consummari & perfici debere decrevit. Illam in Pascha diem adsignent primam, cujus in lege mentio nulla usquàm reperitur, id est, quartæ primam septimanæ. Qui utrique non solùm in diffinitione & computo Lunaris ætatis, sed & in mensis primi nonnunquàm inventione falluntur. Quæ disputatio major est, quàm epistola hæc vel valeat comprehendi, vel debeat. Tantùm hoc dicam, quòd per æquinoctium vernale semper inerrabiliter posset inveniri, qui mensis juxta computum Lunæ, primus anni, qui esse debeat ultimus. Æquinoctium autem, juxta sententiam omnium Orientalium, & maximè Ægyptiorum, qui præ cæteris Doctoribus calculandi palmam tenent, duodecimo Kalendarum Aprilium die provenire consuevit, ut etiam ipsi horologicâ inspectione probamus. Quæcumque ergo Luna ante æqui-

noctium plena est, quartadecima videlicet, vel quintadecima existens, hæc ad præcedentis anni novissimum pertinet mensem, ideóque Paschæ celebrando habilis non est. Quæ verò post æquinoctium, vel in ipso æquinoctio suum plenilunium habet, in hac absque ullâ dubietate, quia primi mensis est, & antiquos Pascha celebrare solitos, & nos ubi Dominica dies advenerit, celebrare debere noscendum est. Quod ita fieri oportere illa nimirum ratio cogit, quia in Genesi scriptum est, quòd fecit Deus duo luminaria magna; luminare majus, ut præesset diei; & luminare minus, ut præesset nocti: vel (sicut alia dicit editio) luminare majus in inchoationem diei; & luminare minus in inchoationem noctis. Sicut ergo priùs Sol à medio procedens Orientis, æquinoctium vernale suo præfixit exortu, deinde Luna, Sole ad vesperum occidente, & ipsa plena à medio secuta est Orientis; ita omnibus annis idem primus Lunæ mensis eodem necesse est ordine servari, ut non ante æquinoctium, sed vel ipso æquinoctii die, (sicut in principio factum est) vel eo transcenso, plenilunium habere debeat. At si uno saltem die plenilunium tempus æquinoctii præcesserit, non hanc primo mensi anni incipientis, sed ultimo potiùs præteriti Lunam esse adscribendam; & ideò festis Paschalibus inhabilem, memorata ratio probat. Quòd si mysticam quoque vos in his rationem audire delectat, primo mense anni, qui etiam mensis novorum dictus est, Pascha facere jubemur; quia renovato ad amorem cælestium spiritu mentis nostræ, Sacramenta Dominicæ Resurrectionis, & ereptionis nostræ celebrare debemus, tertiâ ejusdem mensis septimanâ facere præcipimur; quia ante legem, & sub lege promissus, tertio tempore sæculi cum gratiâ venit ipse qui Pascha nostrum immolaretur Christus: quia tertiâ post immolationem suæ passionis die resurgens à mortuis, hanc Dominicam vocari, & in eâ nos annuatim Paschalia ejusdem resurrectionis voluit festa celebrare: quia nos quoque ita solùm veraciter ejus sollemnia celebramus, si per fidem, spem, & caritatem, Pascha, id est, transitum de hoc mundo ad Patrem, cum illo facere curamus: post æquinoctium veris, plenilunium mensis præcipimur observare Paschalis;

ut videlicet primò Sol longiorem nocte faciat diem, deinde Luna plenum suæ lucis orbem mundo præsentet; quia primò quidem Sol justitiæ, in cujus pennis est sanitas, (id est, Dominus Jesus) per resurrectionis suæ triumphum cunctas mortis tenebras superavit: ac sic ascendens in cælos, misso desuper Spiritu, Ecclesiam suam (quæ sæpe Lunæ vocabulo designatur) internæ gratiæ luce replevit. Quem videlicet ordinem nostræ salutis Propheta contemplatus aiebat: Elevatus est Sol, & Luna stetit in ordine suo. Qui ergo plenitudinem Lunæ Paschalis ante æquinoctium provenire posse contenderit, talis in mysteriorum celebratione maximorum à sanctarum quidem Scripturarum doctrinâ discordat; concordat autem eis qui sine præveniente gratiâ Christi se salvari posse confidunt: quia etsi vera lux tenebras mundi moriendo ac resurgendo nunquàm vicisset, perfectam se habere posse justitiam, dogmatizare præsumunt. Itaque post æquinoctialem Solis exortum, post plenilunium primi mensis hunc, ex ordine subsequens; id est, post completam diem ejusdem mensis quartamdecimam (quæ cuncta ex lege observanda accepimus) exspectamus adhuc monente Evangelio in ipsâ hebdomadâ tertiâ tempus diei Dominicæ, & sic demum votiva Paschæ nostri festa celebramus, ut indicemus nos non cum antiquis excussum Ægyptiæ servitutis jugum venerari, sed redemptionem totius mundi, quæ in antiqui Dei populi liberatione præfigurata, in Christi autem resurrectione completa est, devotâ fide ac dilectione colere, atque resurrectionis etiam nostræ, quam eâdem die Dominicâ futuram credimus, spe nos certissimâ gaudere signemus. Hic autem quem vobis sequendum monstramus, Computus Paschæ, decemnovennali circulo continetur; qui dudum quidem, hoc est, ipsis Apostolorum temporibus, jam servari in Ecclesiâ cœpit, maximè Romæ, & Ægypti, ut suprà jam diximus. Sed per industriam Eusebii, qui à beato Martyre Pamphilo cognomen habet, distinctiùs in ordinem compositus est; ut quod eatenus per Alexandriæ Pontificem singulis annis per omnes Ecclesias mandari consueverat, jam deinde congestâ in ordinem serie Lunæ quartædecimæ, facillimè posset ab omnibus sciri. Cujus computum Pascha-

lis, Theophilus Alexandriæ Præsul, in centum annorum tempus Theodosio Imperatori composuit. Item successor ejus Cyrillus seriem nonaginta & quinque annorum in quinque decemnovennalibus circulis comprehendit: post quem Dionysius Exiguus totidem alios ex ordine pari schemate subnexuit, qui ad nostra usque tempora pertingebant. Quibus termino adpropinquantibus, tanta hodie calculatorum exuberat copia, ut etiam in nostris per Brittaniam Ecclesiis plures sint qui mandatis memoriæ veteribus illis Ægyptiorum argumentis, facillimè possint in quotlibet spatia temporum Paschales protendere circulos, etiamsi ad quingentos usque & triginta duos volverint annos; quibus expletis, omnia quæ ad Solis & Lunæ, mensis & septimanæ consequentiam spectant, eodem quo priùs ordine recurrunt. Ideò autem circulos eosdem temporum instantium vobis mittere supersedimus, quia de ratione tantùm temporis Paschalis instrui quærentes, ipsos vobis circulos Paschæ Catholicos abundare probastis.

Verùm his de Paschâ succinctè, ut petistis, strictímque commemoratis, tonsuram quoque (de quâ pariter vobis litteras fieri voluistis) hortor ut Ecclesiasticam & Christianæ fidei congruam habere curetis. Et quidem scimus quia neque Apostoli omnes uno eodémque sunt modo adtonsi, neque nunc Ecclesia Catholica sicut unâ fide, spe & caritate in Deum consentit, ita etiam unâ atque indissimili totum per orbem tonsuræ sibi formâ congruit. Denique ut superiora, id est, Patriarcharum tempora respiciamus, Job exemplar patientiæ, dum ingruente tribulationum articulo caput totundit, probavit utique quia tempore felicitatis capillos nutrire consueverat. At Joseph, & ipse castitatis, humilitatis, pietatis, cæterarúmque virtutum executor ac doctor eximius, cùm servitio absolvendus, adtonsus esse legitur. Patet profectò quia tempore servitutis, intonsis in carcere crinibus manere solebat. Ecce uterque vir Dei diversum ab altero vultûs habitum forìs præmonstrabat, quorum tamen intùs conscientia in parili virtutum sibi gratiâ concordabat. Verùm, etsi profiteri nobis liberum est, quia tonsuræ discrimen non noceat, quibus pura in Deum fides, & caritas in proximum sincera est;

maximè cùm nunquàm Patribus Catholicis sicut de Paschæ vel fidei diversitate conflictus, ita etiam de tonsuræ differentiâ legatur aliqua fuisse controversia; inter omnes tamen quas vel in Ecclesiâ, vel in universo hominum genere reperimus tonsuras, nullam magìs sequendam nobis amplectendámque jure dixerim, eâ quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam; & tibi dabo claves regni cælorum. Nullam magìs abominandam detestandámque meritò cunctis fidelibus crediderim, eâ quam habebat ille, cui gratiam sancti Spiritûs comparare volenti dicit idem Petrus: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecuniâ possideri: non enim est tibi pars neque sors in sermone hoc. Neque verò ob id tantùm in coronam adtondemur, quia Petrus ita adtonsus est; sed quia Petrus in memoriam Dominicæ Passionis ita adtonsus est, idcircò & nos qui per eandem Passionem salvari desideramus, ipsius Passionis signum cum illo in vertice, summâ videlicet corporis nostri parte gestamus. Sicut enim omnis Ecclesia quia per mortem sui vivificatoris Ecclesia facta est, signum sanctæ crucis ejus in fronte portare consuevit, ut crebro vexilli hujus munimine à malignorum spirituum defendatur incursibus; crebrâ ejus admonitione doceatur, se quoque carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigere debere: ita etiam oportet eos, qui vel Monachi votum, vel gradum Clericatûs habentes arctioribus se necesse habent pro Domino continentiæ frenis astringere. Formam quoque coronæ quam ipse in Passione suâ spineam portavit in capite, ut spinas ac tribulos peccatorum nostrorum portaret, (id est, exportaret & auferret à nobis) suo quemque in capite per tonsuram præferre, ut se etiam inrisiones & opprobria pro illo libenter ac prompto animo sufferre ipso etiam frontispicio doceant: ut coronam vitæ æternæ, quam repromisit Deus diligentibus se, se semper exspectare, próque hujus perceptione & adversa se mundi, & prospera contemnere designent. Cæterùm, tonsuram eam quam magum ferunt habuisse Simonem, quis, rogo, fidelium non statim cum

cum ipsâ magiâ primò detestetur, & meritò exsufflet? Quæ aspectu in frontis quidem superficie, coronæ videtur speciem præferre; sed ubi ad cervicem considerando perveneris, decurtatam eam quam te videre putabas, invenies coronam; ut meritò talem Simoniacis & non Christianis habitum convenire cognoscas: qui in præsenti quidem vitâ à deceptis hominibus putabantur digni perpetuæ gloriâ coronæ; sed in eâ quæ hanc sequitur vitam, non solùm omni spe coronæ privati, sed æternâ insuper sunt pœnâ damnati. Neque verò me hæc ita prosecutum æstimes, quasi eos qui hanc tonsuram habent, condemnandos judicem, si fide & operibus unitati Catholicæ faverint: immò confidenter profiteor, plurimos ex eis sanctos ac Deo dignos exstitisse, ex quibus est *Adamnan*, Abbas & Sacerdos Columbiensium egregius, qui cùm Legatus suæ gentis ad Aldfridum Regem missus, nostrum quoque Monasterium videre voluisset, mirámque in moribus ac verbis prudentiam, humilitatem, religionem ostenderet, dixi illi inter alia conloquens: Obsecro, sancte Frater, qui ad coronam vitæ, quæ terminum nesciat, te tendere credis, quid contrario tuæ fidei habitu terminatam in capite coronæ imaginem portas? & si consortium beati Petri quæris, cur ejus quem ille anathematizavit, tonsuræ imaginem imitaris? & non potiùs ejus cum quo in æternum beatus cupis vivere, etiam nunc habitum te, quantùm potes, diligere monstras? Respondit ille: Scias pro certo, Frater mi dilecte, quia etsi Simonis tonsuram ex consuetudine patriâ habeam, simoniacam tamen perfidiam totâ mente detestor ac respuo: beatissimi autem Apostolorum Principis, quantùm mea parvitas sufficit, vestigia sequi desidero. At ego: Credo (inquam) verè quòd ita sit; sed tamen indicio fit, quòd ea quæ Apostoli Petri sunt, in abdito cordis amplectimini, si quæ ejus esse nostis, etiam facie tenetis. Namque prudentiam tuam facillimè dijudicare reor, quòd aptius multò sit, ejus quem corde toto abominaris, cujúsque horrendam faciem videre refugis, habitum vultûs à tuo vultu Deo jam dicato separare; & è contrà, ejus quem apud Deum habere patronum quæris, sicut facta vel monita cupis sequi, sic etiam morem habitûs te imitari condeceat.

Hæc tunc cùm Adamnano dixi, qui quidem conspectis Ecclesiarum nostrarum statutis, quantùm profecisset, probavit, cùm reversus ad Scottiam, multas posteà gentis ejusdem turbas ad Catholicam temporis Paschalis observantiam suâ prædicatione correxit: tametsi eos qui in *Hii* insulâ morabantur Monachos, quibúsque speciali rectoris jure præerat, nec ad viam statuti melioris reducere valebat. Tonsuram quoque, si tantum sibi auctoritatis subesset, emendare meminisset. Sed & tuam nunc prudentiam, Rex, admoneo, ut ea quæ unitati Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ concinnant, unà cum gente cui te Rex Regum & Dominus dominorum præfecit, in omnibus servare contendas. Sic enim fit ut post acceptam temporalis regni potentiam, ipse beatissimus Apostolorum Princeps cælestis quoque regni tibi tuísque cum cæteris electis libens pandat introitum. Gratia te Regis æterni longiori tempore regnantem, ad nostram omnium pacem custodiat incolumem, dilectissime in Christo fili. Hæc epistola cùm præsente Rege Naitono, multísque viris doctioribus esset lecta, ac diligenter ab his qui intellegere poterant, in linguam ejus propriam interpretata, multùm de ejus exhortatione gavisus esse perhibetur; itaut exsurgens de medio optimatum suorum consessu genua flecteret in terram, Deo gratias agens, quòd tale munusculum de terrâ Anglorum mereretur accipere. Et quidem & anteà novi, inquit, quia hæc erat vera Paschæ celebratio, sed tantummodò rationem hujus temporis observandam cognosco, ut parum mihi omninò videar de his anteà intellexisse. Unde palàm profiteor, vobísque qui assidetis, præsentibus protestor, quia hoc observare tempus Paschæ cum universâ meâ gente perpetuò volo, & hanc accipere tonsuram debere, quam plenam esse rationis audivimus, omnes qui in meo regno sunt, Clericos decerno. Nec mora, quæ dixerat, regiâ auctoritate perfecit. Statim namque jussu publico mittebantur ad transscribendum, discendum, observandum, per universas Pictorum provincias circuli Paschæ decemnovennales, oblitteratis per omnia erroneis octoginta & quatuor annorum circulis. Adtondebantur omnes in coronam Ministri altaris, & Monachi: & quasi novo se discipulatui beatissimi Apostolorum Princi-

pis Petri ſubditam, ejúſque tutandam patrocinio gens correcta gaudebat.

CAPUT XXIII.

Ut Hienſes Monachi cum ſubjectis ſibi Monaſteriis canonicum prædicante Ecgbercto celebrare Paſcha cœperint.

NEc multò pòſt illi quoque qui inſulam *Hii* incolebant Monachi Scotticæ nationis, cum his quæ ſibi erant ſubdita, Monaſteriis, ad ritum Paſchæ ac tonſuræ canonicum Domino procurante perducti ſunt. Siquidem anno ab Incarnatione Domini ſeptingenteſimo ſextodecimo, quo Oſredo occiſo, *Coënred* gubernacula regni Nordanhymbrorum ſuſcepit, cùm veniſſet ad eos de Hiberniâ Deo amabilis, & cum omni honorificentiâ nominandus Pater ac Sacerdos *Ecgberct* (cujus ſuperiùs memoriam ſæpè fecimus) honorificè ab eis, & multo cum gaudio ſuſceptus eſt. Qui quoniam & Doctor ſuaviſſimus, & eorum quæ agenda docebat, erat exſecutor devotiſſimus, libenter auditus ab univerſis, immutavit piis ac ſedulis exhortationibus inveteratam illam traditionem parentum eorum, de quibus Apoſtolicum illum licet proferre ſermonem, quòd æmulationem Dei habebant, ſed non ſecundùm ſcientiam; Catholicóque illos, atque Apoſtolico more celebrationem (ut diximus) præcipuæ ſollemnitatis ſub figurâ coronæ perpetis agere perdocuit. Quod mirâ divinæ conſtat factum diſpenſatione pietatis, ut quoniam gens illa quam noverat, ſcientiam divinæ cognitionis libenter ac ſine invidiâ populis Anglorum communicare curavit: ipſa quoque poſtmodùm per gentem Anglorum in eis quæ minùs habuerat, ad perfectam vivendi normam perveniret. Sicut è contrà Brittones, qui nolebant Anglis eam quam habebant, fidei Chriſtianæ notitiam pandere credentibus jam populis Anglorum, & in regulâ fidei Catholicæ per omnia inſtructis, ipſi adhuc inveterati, & claudicantes à ſemitis ſuis, & capita ſine coronâ prætendunt, & ſollemnia Chriſti ſine Eccleſiæ Chriſti ſocietate venerantur. Suſceperunt autem

Hiienſes Monachi, docente Ecgbercto, ritus vivendi Catholicos ſub Abbate Duumchado, poſt annos circiter octoginta, ex quo ad prædicationem gentis Anglorum Aidanum miſerant Antiſtitem. Manſit autem vir Domini *Ecgberct* annos tredecim in præfatâ inſulâ, quam ipſe velut novâ quadam relucente gratiâ Eccleſiaſticæ ſocietatis & pacis Chriſto conſecraverat; annóque Dominicæ Incarnationis ſeptingenteſimo viceſimo nono, quo Paſcha Dominicum octavo Kalendarum Maiarum die celebrabatur, cùm Miſſarum ſollemnia in memoriam ejuſdem Dominicæ Reſurrectionis celebraſſet, eodem die & ipſe migravit ad Dominum, ac gaudium ſummæ feſtivitatis quod cum fratribus quos ad unitatis gratiam converterat, inchoavit, cum Domino & Apoſtolis, cæteríſque cæli civibus complevit, immò idipſum celebrare ſine fine non deſinit. Mira autem divinæ diſpenſatio proviſionis erat, quia venerabilis vir non ſolùm in Paſcha tranſivit de hoc mundo ad Patrem; verùm etiam cùm eo die Paſcha celebraretur, quo nunquàm priùs in eis locis celebrari ſolebat. Gaudebant ergo Fratres de agnitione certâ & Catholicâ temporis Paſchalis; lætabantur de patrocinio pergentis ad Dominum Patris, per quem fuerant correcti. Gratulabatur ille quòd eatenùs in carne ſervatus eſt, donec illum in Paſcha diem ſuos auditores, quem ſemper anteà vitabant, ſuſcipere, ac ſecum agere videret. Sicque certus de illorum correctione reverentiſſimus Pater exultavit, ut videret diem Domini: vidit, & gaviſus eſt.

CAPUT XXIV.

Quis ſit in præſenti ſtatus gentis Anglorum, vel Brittaniæ totius.

ANNO Dominicæ Incarnationis ſeptingenteſimo viceſimo quinto (qui erat annus ſeptimus Oſrici Regis Nordanhymbrorum, qui Coënredo ſucceſſerat) *Victred* filius Ecbercti, Rex Cantuariorum, defunctus eſt nono die Kalendarum Maiarum; & regni quod per triginta quatuor

& ſemis annos tenebat, filios tres, Edilberctum, Eadberctum, & Aldricum reliquit heredes; anno poſt quem proximo Tobias, Rhofenſis Eccleſiæ Præſul defunctus eſt, vir (ut ſuprà meminimus) doctiſſimus. Erat enim diſcipulus beatæ memoriæ Magiſtrorum, Theodori Archiepiſcopi, & Abbatis Hadriani: unde (ut dictum eſt) cum eruditione litterarum vel Eccleſiaſticarum, vel generalium, ita Græcam quoque cum Latinâ didicit linguam, ut tam notas ac familiares ſibi eas, quàm novitatis ſuæ loquelam haberet. Sepultus verò eſt in porticu ſancti Pauli Apoſtoli, quam intrò Eccleſiam ſancti Andreæ ſibi ipſe in locum ſepulcri fecerat. Poſt quem Epiſcopatûs officium *Aldwlf*, Berctualdo Archiepiſcopo conſecrante ſuſcepit. Anno Dominicæ Incarnationis ſeptingenteſimo viceſimo nono, apparuerunt cometæ duo circa Solem, multùm intuentibus terrorem incutientes. Unus quippe Solem præcedebat, manè Orientem; alter veſperè ſequebatur Occidentem, quaſi Orienti ſimul & Occidenti diræ cladis præſagi: vel certè unus diei, alter noctis præcurrebat exortum, ut utroque tempore mala mortalibus imminere ſignarent. Portabant autem faciem ignis contra Aquilonem, quaſi ad accendendum adclinem: apparebántque menſe Januario, & duabus fermè ſeptimanis permanebant. Quo tempore graviſſima Sarracenorum lues Gallias miſerâ clade vaſtabat, & ipſi non multò pòſt in eadem provinciâ dignas ſuæ perfidiæ pœnas luebant. Quo anno ſanctus vir Domini *Ecgberct*, ut ſuprà commemoravimus, ipſo die Paſchæ migravit ad Dominum: & mox peracto Paſchâ, hoc eſt, ſeptimâ Iduum Maiarum die, *Oſric* Rex Nordanhymbrorum, vitâ deceſſit, cùm ipſe regni, quod undecim annis gubernabat, ſucceſſorem fore Ceoldwlfum decreviſſet, fratrem illius qui ante ſe regnaverat, Coënredi Regis, cujus regni & principia & proceſſus tot ac tantis redundavêre rerum adverſantium motibus, ut quid de his ſcribi debeat, quémve habituri ſint finem ſingula, necdùm ſciri valeat. Anno Dominicæ Incarnationis ſeptingenteſimo triceſimo primo, *Berctuald* Archiepiſcopus, longâ conſumptus ætate, defunctus eſt die Iduum Januariarum, qui egit annos triginta ſeptem, menſes ſex, dies quatuordecim; pro quo anno eodem factus eſt Archi-

episcopus, vocabulo *Tacuini*, de provinciâ Merciorum, cùm fuisset Presbyter in Monasterio quod vocatur *Briudum*. Consecratus est autem in *Doroverni* civitate, à viris venerabilibus Danihele Ventano, & Ingualdo Lundoniensi, & Alduino Lyccitfeldensi, & Adwaldo Rhofensi Antistitibus, die decimâ Junii mensis, Dominicâ; vir religione & prudentiâ insignis, sacris quoque litteris nobiliter instructus. Itaque in præsenti, Ecclesiis Cantuariorum *Tacuini* & *Aldwlf* Episcopi præsunt. Porrò provinciæ Orientalium Saxonum *Inguald* Episcopus; provinciæ Orientalium Anglorum *Aldberct* & *Hadulac* Episcopi; provinciæ Occidentalium Saxonum, *Danihel* & *Fortheri* Episcopi; provinciæ Merciorum, *Alduini* Episcopus; & cis populis qui ultra amnem Sabrinam ad Occidentem habitant, *Walchstod* Episcopus; provinciæ Huicciorum *Vilfrid* Episcopus; provinciæ Lindisfarorum *Cymberct* Episcopus præest. Episcopatus Vectæ insulæ ad Danihelem pertinet, Episcopum Ventæ civitatis. Provincia Australium Saxonum jam aliquot annis absque Episcopo manens, ministerium sibi Episcopale ab Occidentalium Saxonum Antistite quærit. Et hæ omnes provinciæ, cæteræque Australes, ad confinium usque *Hymbræ* fluminis, cum suis quoque Regibus, Merciorum Regi Edilbaldo subjectæ sunt. At verò provinciæ Nordanhymbrorum, cui Rex *Ceolwlf* præest, quatuor nunc Episcopi Præsulatum tenent; *Vilfrid* in Eboracensi Ecclesiâ, *Acca* in Augustaldensi, *Pecthtelm* in eâ quæ *Candida casa* vocatur, quæ nuper multiplicatis fidelium plebibus, in sedem Pontificatûs addita, ipsum primum habet Antistitem. Pictorum quoque natio tempore hoc & fœdus pacis cum gente habet Anglorum, & Catholicæ pacis ac veritatis cum universali Ecclesiâ particeps existere gaudet. Scotti qui Brittaniam incolunt, suis contenti finibus, nihil contra gentem Anglorum insidiarum moliuntur, aut fraudium. Brittones, quamvìs & maximâ ex parte domestico sibi odio gentem Anglorum & totius Catholicæ Ecclesiæ, statum Pascha minùs rectè, moribúsque improbis impugnent; tamen & divinâ sibi & humanâ prorsus resistente virtute, in neutro cupitum possunt obtinere propositum: quippe qui quamvìs ex parte sui sint juris, nonnullâ tamen ex parte Anglorum

sunt servitio mancipati: quæ adridente pace ac serenitate temporum, plures in gente Nordanhymbrorum, tam nobiles, quàm privati, se suósque liberos, depositis armis satagunt magìs acceptâ tonsurâ, monasterialibus adscribere votis, quàm bellicis exercere studiis. Quæ res quem sit habitura finem, posterior ætas videbit. Hic est inpræsentiarum universæ status Brittaniæ, anno adventûs Anglorum in Brittaniam circiter ducentesimo octogesimo quinto, Dominicæ autem Incarnationis anno septingentesimo tricesimo primo: in cujus regno perpetuo exultet terra, & congratulante in fide ejus Brittaniâ, lætentur insulæ multæ, & confiteantur memoriæ sanctitatis ejus.

CAPUT XXV.

Recapitulatio chronica totius Operis; & de personâ Auctoris.

VERùM ea quæ temporum distinctione latiùs digesta sunt, ob memoriam conservandam, breviter recapitulari placuit.

Anno igitur ante Incarnationem Dominicam sexagesimo, 60.
Gaius Julius Cæsar, primus Romanorum, Brittanias bello pulsavit, & vicit; nec tamen ibi regnum potuit obtinere.

Anno ab Incarnatione Domini XLVI. Claudius, secundus 46.
Romanorum, Brittanias adiens, plurimam insulæ partem in deditionem recepit; & Orcadas quoque insulas Romano adjecit Imperio.

Anno ab Incarnatione Domini CLXVII. Eleutherus Ro- 167.
mæ Præsul factus, quindecim annos Ecclesiam gloriosissimè rexit: cui litteras Rex Brittaniæ Lucius mittens, ut Christianus efficeretur petiit, & impetravit.

Anno ab Incarnatione Domini CLXXXVIIII. Severus 189.
Imperator factus, decem & septem annis regnavit, qui Brittaniam vallo à mari usque ad mare præcinxit.

Anno CCCLXXXI. Maximus in Brittaniâ creatus Im- 381.
perator, in Galliam transiit, & Gratianum interfecit.

Anno CCCCVIIII. Roma à Gothis fracta est: ex quo 409.

tempore Romani in Brittaniâ regnare cessarunt.

430. Anno CCCCXXX. Palladius ad Scottos in Christum credentes à Cælestino Papâ primus mittitur Episcopus.

449. Anno CCCCXLVIIII. Marcianus cum Valentiniano Imperium suscipiens, septem annis tenuit: quorum tempore Angli à Brittonibus accersiti Brittaniam adierunt.

538. Anno DXXXVIII. eclipsis Solis facta est XIV. Kalendas Martii, ab horâ primâ usque ad tertiam.

540. Anno DXL. eclipsis Solis facta est XII. Kalendas Julii, & apparuerunt stellæ penè horâ dimidiâ ab horâ diei tertiâ.

547. Anno DXLVII. *Ida* regnare cœpit, à quo regalis Nordanhymbrorum prosapia originem tenet, & duodecim annis in regno permansit.

562. Anno DLXII. Columba Presbyter de Scottiâ venit Brittaniam ad docendos Pictos, & in insulâ *Hii* Monasterium fecit.

596. Anno DXCVI. Gregorius Papa misit Brittaniam Augustinum cum Monachis, qui verbum Dei genti Anglorum evangelizarent.

597. Anno DXCVII. Venere Brittaniam præfati Doctores, qui fuit annus plus minùs centesimus quinquagesimus adventûs Anglorum in Brittaniam.

601. Anno DCI. misit Papa Gregorius Pallium Brittaniam Augustino jam facto Episcopo, & plures verbi ministros, in quibus & Paulinum.

603. Anno DCIII. pugnatum est ad *Degsastane*.

604. Anno DCIIII. Orientales Saxones fidem Christi percipiunt sub Rege Sabercto, Antistite Mellito.

605. Anno DCV. Gregorius Papa obiit.

616. Anno DCXVI. *Edilberct* Rex Cantuariorum defunctus est.

625. Anno DCXXV. Paulinus à Justo Archiepiscopo ordinatur gentis Nordanhymbrorum Antistes.

626. Anno DCXXVI. *Eansled*, filia Eduini Regis, baptizata est cum duodecim in Sabbato Pentecostes.

627. Anno DCXXVII. Eduinus Rex baptizatus est cum suâ gente in Pascha.

633. Anno DCXXXIII. Eduino Rege perempto, Paulinus Cantiam rediit.

Anno

Anno DCXL. *Eadbald* Rex Cantuariorum obiit. 640.

Anno DCXLII. *Osuald* Rex occisus est. 642.

Anno DCXLIIII. Paulinus, quondam Eboraci, sed tunc Rhofensis Antistes civitatis, migravit ad Dominum. 644.

Anno DCLI. *Osuini* Rex occisus, & *Aidan* Episcopus defunctus est. 651.

Anno DCLIII. Middilangli sub Principe Pendâ, fidei mysteriis sunt imbuti. 653.

Anno DCLV. Penda periit, & Mercii sunt facti Christiani. 655.

Anno DCLXIIII. eclipsis facta: *Earconberct* Rex Cantuariorum defunctus, & *Colman* cum Scottis ad suos reversus est; & pestilentia venit; & *Ceadda*, & *Wilfrid* Nordanhymbrorum ordinantur Episcopi. 664.

Anno DCLXVIII. Theodorus ordinatur Episcopus. 668.

Anno DCLXX. *Oswi* Rex Nordanhymbrorum obiit. 670.

Anno DCLXXIII. *Ecgberct*, Rex Cantuariorum obiit; & Synodus facta est ad *Herudforda*, præsente Ecgfrido Rege, præsidente Archiepiscopo Theodoro, utillima, decem capitulorum. 673.

Anno DCLXXV. *Wlferi*, Rex Merciorum, postquàm septemdecim annis regnaverat, defunctus, Edilredo fratri reliquit imperium. 675.

Anno DCLXXVI. *Edilred* vastavit Cantiam. 676.

Anno DCLXXVII. cometa apparuit; *Vilfrid* Episcopus à sede suâ pulsus est ab Ecgfrido Rege; & pro eo *Bosa*, *Eata* & *Eadbaed* consecrati Antistites. 677.

Anno DCLXXVIIII. *Elfvini* occisus est. 679.

Anno DCLXXX. Synodus facta est in campo *Hecdfeltha*, de fide Catholicâ, præsidente Archiepiscopo Theodoro: in qua adfuit Johannes *Abba* Romanus. Quo anno *Hild* Abbatissa in *Streanaes*, *Hala* obiit. 680.

Anno DCLXXXV. *Ecgfrid* Rex Nordanhymbrorum obiit. 685.

Anno DCLXXXVIII. *Ceduald*, Rex Occidentalium Saxonum, Romam de Brittaniâ pergit. 688.

Anno DCXC. Theodorus Archiepiscopus obiit. 690.

Anno DCXCVII. *Osthryd* Regina à suis, id est, Merciorum Primatibus, interempta. 697.

699. Anno DCXCVIIII. *Berctred*, Dux regius Nordanhymbrorum, à Pictis interfectus.

704. Anno DCCIIII. *Edilred*, postquàm triginta unum annos Merciorum genti præfuit, Monachus factus, Coënredo regnum dedit.

705. Anno DCCV. *Aldfrid*, Rex Nordanhymbrorum, defunctus est.

709. Anno DCCVIIII. *Coënred*, Rex Merciorum, postquàm quinque annos regnabat, Romam pergit.

711. Anno DCCXI. *Berctfrid* Præfectus cum Pictis pugnavit.

716. Anno DCCXVI. *Osred*, Rex Nordanhymbrorum interfectus, & Rex Merciorum *Ceolred* defunctus est; & vir Domini *Ecgberct* Hyenses Monachos ad Catholicum Pascha, & Ecclesiasticam correxit tonsuram.

725. Anno DCCXXV. *Victred* Rex Cantuariorum obiit.

729. Anno DCCXXVIIII. cometæ apparuerunt, sanctus *Ecgbert* transiit, *Osric* mortuus est.

731. Anno DCCXXXI. *Berctuald* Archiepiscopus obiit. Anno eodem *Tacuini* consecratus Archiepiscopus nonus Dorovernensis Ecclesiæ, Edilbaldo Rege Merciorum quintumdecimum agente annum imperii.

HÆC de Historiâ Ecclesiasticâ Brittaniarum, & maximè gentis Anglorum, prout vel ex litteris antiquorum, vel ex traditione majorum, vel ex meâ cognitione ipse scire potui, Domino adjuvante digessi, Beda famulus Christi, & Presbyter Monasterii beatorum Apostolorum Petri & Pauli, quod est ad *Wirimuda* & *Ingyrvum*. Qui natus in territorio ejusdem Monasterii, cùm essem annorum septem, curâ propinquorum datus sum educandus reverentissimo Abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido; cunctúmque ex eo tempus vitæ in ejusdem Monasterii habitatione peragens, omnem meditandis Scripturis operam dedi: atque inter observantiam disciplinæ regularis, & quotidianam cantandi in Ecclesiâ curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habui. Nonodecimo autem vitæ meæ anno Diaconatum; tricesimo, gradum Presbyteratûs, utrumque per ministerium reverentissimi Episcopi Johannis,

jubente Ceolfrido Abbate, suscepi. Ex quo tempore accepti Presbyteratûs, usque ad annum ætatis meæ quinquagesimum nonum, hæc in Scripturam sanctam, meæ meorúmque necessitati, ex opusculis venerabilium Patrum breviter adnotare, sive etiam ad formam sensûs & interpretationis eorum superadjicere curavi.

In principium Genesis, usque ad nativitatem Isaac, & dejectionem Ismaëlis, libros IIII.

De Tabernaculo, & vasis ejus, ac vestibus Sacerdotum, libros IIII.

In primam partem Samuhelis, id est, usque ad mortem Saülis, libros III.

De ædificatione templi, allegoricæ expositionis sicut & cætera, libros II.

Item in Regum, librum XXX. quæstionum.

In Proverbia Salomonis, libros III.

In Cantica Canticorum, libros VIII.

In Isaiam, Danihelem, duodecim Prophetas, & partem Jeremiæ, distinctiones capitulorum ex tractatu B. Hieronymi excerptas.

In Esdram & Neemiam, libros III.

In Canticum Habacuch, librum I.

In librum beati Patris Tobiæ, explanationis allegoricæ de Christo & Ecclesiâ, librum I.

Item, Capitula lectionum in Pentateuchum Moysi, Josue, Judicum.

In libros Regum, & Verba dierum.

In librum beati Patris Job.

In Parabolas, Ecclesiastem, & Cantica Canticorum.

In Isaiam Prophetam, Ezram quoque, & Neemiam.

In Evangelium Marci, libros IIII.

In Evangelium Lucæ, libros VI.

Homeliarum Evangelii libros II.

In Apostolum quæcumque in opusculis sancti Augustini exposita inveni, cuncta per ordinem transscribere curavi.

In Actus Apostolorum, libros II.

In Epistolas VI. Catholicas, libros singulos.

In Apocalypsim sancti Johannis, libros III.

Item, Capitula lectionum in totum Novum Testamentum, excepto Evangelio.

Item, Librum Epistolarum ad diversos; quarum de sex ætatibus sæculi una est; de mansionibus filiorum Israël, una; de eo quod ait Isaias: Et claudentur ibi in carcerem, & per dies multos visitabuntur; de ratione Bissexti, una; de Æquinoctio, juxta Anatolium, una.

Item, de historiis Sanctorum; Librum vitæ & passionis sancti Felicis Confessoris de metrico Paulini Opere in prosam transtuli.

Librum vitæ & passionis sancti Anastasii, malè de Græco translatum, & pejus à quodam imperito emendatum, prout potui, ad sensum correxi.

Vitam sancti Patris, Monachi simul & Antistitis, Cudbercti, & priùs heroïco metro, & postmodùm plano sermone descripsi.

Historiam Abbatum Monasterii hujus, in quo supernæ pietati deservire gaudeo, Benedicti, Ceolfridi, & Huaetbercti in libellis duobus.

Historiam Ecclesiasticam nostræ insulæ ac gentis, in libris V.

Martyrologium de natalitiis sanctorum Martyrum diebus; in quo omnes quos invenire potui, non solùm quo die, verùm etiam quo genere certaminis, vel sub quo judice mundum vicerint, adnotare studui.

Librum Hymnorum, diverso metro, sive rhythmo.

Librum Epigrammatum heroïco metro, sive elegiaco.

De Naturâ rerum, & de Temporibus libros singulos.

Item, de Temporibus librum unum majorem.

Librum de Orthographiâ, alphabeti ordine distinctum.

Item, librum de Metricâ arte; & huic adjectum alium de Schematibus sive Tropis libellum, hoc est, de figuris modisque locutionum, quibus Scriptura sancta contexta est.

Te deprecor, bone Jesu, ut cui propitius donasti verba tuæ scientiæ dulciter haurire, dones etiam benignus, aliquando ad te fontem omnis sapientiæ pervenire, & parere semper ante faciem tuam.

HACTENÙS editio prima librorum quinque de Historiâ Ecclesiasticâ gentis Anglorum, quam S. Maximini Trevirensis codex pervetustus repræsentat. Sequuntur in editionibus Heidelbergensi & Lugdunensi, anni 1587. Coloniensi, anni 1612. & Cantabrigiensi, anni 1644. puncta hæc chronologica, quæ potuissent quidem pleraque adjecta esse ab ipsomet Bedâ, per triginta annos, quibus priori Editioni superstes fuit, & inclusivè usque ad annum Christi DCCLXI. quem proximè sequentis anni 762. die mensis Maii XXVI. feriâ quartâ, in pervigilio Ascensionis Dominicæ, sancti ejusdem viri beata mors excepit. Putamus tamen accessisse à manu recentiore; tum quia ultra annum 762. excurrit, tum maximè quia Bedæ obitum in anno 735. crasso errore defigit.

732. Anno ab Incarnatione Domini DCCXXXII. Ecgberctus pro Wilfrido Eboraci Episcopus factus. Cymbertus Episcopus Lindisfarorum obiit.

733. Anno DCCXXXIII. eclipsis facta est Solis XVIII. Kalendas Septembris, circa horam diei tertiam; itaut penè

totus orbis Solis, quasi nigerrimo & horrendo scuto videretur esse coopertus.

Anno eodem *Tarwini* Archiepiscopus, accepto ab Apostolicâ auctoritate Pallio, ordinavit *Alwic* & Sigfridum Episcopos.

Anno DCCXXXIIII. Luna sanguineo rubore perfusa, quasi horâ integrâ pridie Kalendarum Februariarum circa galli cantum, dehinc nigredine subsequente ad lucem propriam reversa. 734.

Anno eodem *Tarwini* Episcopus obiit.

Anno DCCXXXV. Nothelmus Archiepiscopus ordinatur; & Ecgberctus Episcopus, accepto ab Apostolicâ Sede Pallio, primus post Paulinum in Archiepiscopatum confirmatus est; ordinavítque Fruidbertum & Fruidwaldum Episcopos, & Beda Presbyter obiit. 735.

Anno DCCXXXVII. nimia siccitas terram fecit infecundam; & Ceolwlfus suâ voluntate adtonsus, regnum Eadbercto reliquit. 737.

Anno DCCXXXVIIII. Edilhartus, Occidentalium Saxonum Rex, obiit; & Nothelmus Archiepiscopus. 739.

Anno DCCXL. Cudbertus pro Nothelmo consecratus est. Edilwaldus, Rex Merciorum, per impiam fraudem vastabat partem Nordanhymbrorum; erátque Rex eorum Eadbertus occupatus cum suo exercitu contra Pictos. Edilwaldus quoque Episcopus obiit, & pro eo Conwlfus ordinatur Antistes. *Arunwini* & Eadbertus interempti. 740.

Anno DCCXLI. siccitas magna terram occupavit. Carolus Rex Francorum obiit; & pro eo filii *Caroloman* & *Pippin* regnum acceperunt. 741.

Anno DCCXLV. Wilfridus Episcopus, & Ingualdus, Lundoniæ Episcopus, migraverunt ad Dominum. 745.

Anno DCCXLVII. Herefridus vir Dei obiit. 747.

Anno DCCL. Cudretus, Rex Occidentalium Saxonum, surrexit contra Edilwaldum Regem, & Oengusum. Theneorus atque Eanredus obierunt. Eadbertus campum *Cyil* cum aliis regionibus suo regno addidit. 750.

Anno DCCLVI. anno regni Eadberti quinto, Idibus Januarii, eclipsis Solis facta est. Posteà, eodem anno & mense, 756.

hoc est, nono Kalendarum Februariarum, Luna eclipsim pertulit, horrendo & nigerrimo scuto.

754. Bonifacius, qui & Winfridus; Francorum Episcopus, cum quinquaginta tribus martyrio coronatus est; & pro eo Redgerus consecratur Archiepiscopus à Stephano Papâ.

757. Anno DCCLVII. Edilbaldus, Rex Merciorum, à suis tutoribus, noctu, morte fraudulentâ miserabiliter peremptus occubuit: Beonredus regnare cœpit: Cymwulfus, Rex Occidentalium Saxonum, obiit. Eodem etiam anno *Offa*, fugato Beonredo, Merciorum regnum sanguinolento quæsivit gladio.

758. Anno DCCLVIII. Eadberctus, Rex Nordanhymbrorum, Dei amoris causâ, & cælestis patriæ, violentiâ acceptâ sancti Petri tonsurâ, filio suo Oswulfo regnum reliquit.

759. Anno DCCLIX. Oswulfus à suis ministris facinorosè occisus est; & Edilvaldus anno eodem à suâ plebe electus, intravit in regnum: cujus secundo anno magna tribulatio mortalitatis venit, & duobus fermè annis permansit, populantibus duris ac diversis ægritudinibus, maximè tamen dysenteriæ languore.

761. Anno DCCLXI. Oengus Pictorum Rex obiit, qui regni sui principium usque ad finem facinore cruento tyrannus perduxit carnifex: & *Oswini* occisus est.

765. Anno DCCLXV. Aluchredus Rex susceptus est in regnum.

766. Anno DCCLXVI. Ecgbertus Archiepiscopus prosapiâ regali ditatus, ac divinâ scientiâ imbutus, & Erithubertus verè fideles Episcopi, ad Dominum migraverunt.

IN BEDÆ
HISTORIAM ANGLICANAM
NOTÆ.

NTE omnia monendus es, mi Lector, de hujus Operis de gestis Anglorum, quod præ manibus est, variis Editionibus. Antiquissimam, adeóque primam, quam quidem noverimus, nemo (opinor) desideraverit, qui Johannem Gravium Editioni suæ Antuerpiensi anni 1550. sic præloquentem viderit: *Damus en tibi, amice Lector, venerabilis Bedæ Ecclesiasticam Anglorum Historiam, semel dumtaxàt, quod sciam, ante annos quinquaginta procusam; sed adeò depravatè, ut difficilè judicare possis, præstiteritne, prorsus non fuisse typis mandatam, quàm hoc modo in hominum manus devenisse. Mentior, si non in uno hujus Operis ternione supra mille & quinquaginta errata deprehenderim; & plus negotii fortasse nobis in restituendo, quàm Auctori in condendo fuerit.* Notari hìc putamus Editionem Argentinensem anni 1514. cujus exemplar superest in Bibliothecâ Reipublicæ Augustanæ: quam Editionem quia ipsi non vidimus, Gravii relatu nosse sit modò satìs. Sed potuerat Gravius in hoc Bedæ Opere expurgando juvari Editione Parisiensi anni 1544. per Franciscum Jametium, qui primus collecta Bedæ Opera tribus tomis in vulgus emisit. Hactenus ergo Anglicana Bedæ Historia triplici in statu lucem aspexit. Primùm sola, Argentorati 1514. Antuerpiæ 1550. in parvo folio, Coloniæ 1601. in 16. & Cantabrigiæ Anglosaxonica, in folio, 1644. cum versione Anglicanâ Alfredi Regis. Secundò prodiit cum vetustioribus aliquot rerum Brittanicarum Scriptoribus, Heidelbergæ, typis Commelini, in folio, 1587. cujus ipsius Editionis plurima exemplaria Renatus Potelerius, Lugdunensis Typographus, mutatâ primâ paginâ, eodem anno 1587. Lugduni à se procusa esse mentitus est, suóque ipsius nomine venum exposuit: quare, hujus anni editionem Lugdunensem ab Heidelbergensi diversam frustrà recensueris. Tertiò denique prodiit Anglicana Bedæ Historia, cum aliis ejus Operibus, Parisiis, per Jametium, tomis tribus, anno 1544. Ibidem anno 1554. tomis octo; Basileæ item tomis octo, per Joannem Hervagium, 1563. &

denique Coloniæ totidem tomis, per Antonium *Hierat*, 1612. Ex his omnibus Heidelbergensis Editio anni 1587. & Cantabrigiensis anni 1644. cæteris accuratiores sunt: nec tamen planè illimes, ut apparebit ex subjectis Notis. Nostram hanc profitemur omnium absolutissimam, & emendatissimam, ope manuscriptorum aliquot codicum, inter quos principem locum obtinet codex S. Maximini Trevirensis, optimæ notæ, & vetustissimus: ex quo præsertim sperare audeo me præclarum hoc Opus, haud exiguo Gallicæ pariter & Anglicanæ Historiæ emolumento atque ornamento, ad ipsius Auctoris mentem primævo suo nitori restituisse.

De ratione scribendi moneo, ubique retinuisse me ex codice Trevirensi bonæ notæ, ac pervetusto, antiquariam pingendi formam, quia ex Bedæ ipsius mente atque ingenio profectam esse non dubitavi: nempe in vocibus, Gaius, reverentissimus, inluminare, Brittania, adsertio, adtestatio, adicere, Nordanhymbrorum, adlati, conlisæ, inlisæ, adsistere, inlusus, inruptio, adlaturus, conlocarunt, adcelerantì, Scotti, conroderet, conlapsus, inlatus, adsumto, adsertiones, adplicavit, adsentatio, adpropinquare, intellegunt, intellegentia, adplicuit, adfligunt, adgregatis, inlicita, adsensum, adsedit, adflictiones, adsurgere, inlustravit, exspectatis, subpositis, idolatria, subplantatio, inlecebris, exsolvamus, adquirere, Doruvernensis, neglegentia, utillimus, exsecretur, proicere, contemtus, redemtus, aquilonalis, Hrofensis, Agilberctus, Cuthberctus, & similia multa; quæ non ideò ex illo S. Maximini Trevirensis manuscripto codice expressimus, ut ea in usus communes inveheremus; sed ne à mente aberraremus doctissimi Bedæ, cujus hanc fuisse scribendi formam non possumus dubitare.

LIBRO I.

Cap. 1. BRITTANIA OCEANI INSULA.] Sic apud Eutropium, Xiphilinum, & Græcos alios, Βρεττανοὶ, Βρεττανία, Βρεττανικὸς; sicut apud Bedam in codice Trevirensi perpetuò legis, *Brittaniam*, *Brittanias*, *Brittanos*; non ut vulgò alii, *Britanniam*, *Britannias*, *Britannos*: quod semel monuisse sit satis.

Cap. 3. ANNO AB U. C. DCCXCVIIII.] Sic habet TREV. pro quo malè in Cantabrigiensi 798. & in aliis omnibus vulgatis 797. Nam annus U. C. 799. respondet anno æræ Christianæ 46. quo anno sibi constans Beda adscribit Claudii expeditionem hanc in recapitulatione ad finem Operis.

Cap. 11. HONORIO AUG. FILIO THEODOSII MINORE.] Vulg. habent *Theodosii junioris*, TR. *Theodosii minoris*. Repono ex vero, & ex Bedæ ipsius mente, *filio Theodosii minore*: major enim illi filius fuit Arcadius.

FARUS

Farus, Pontes.] Sic Tr. verisimiliùs quàm quod in vulgatis, *fura*, *pon.es*. Ibid.

Viginti et sex annos tenuit.] Nempe ab obitu Honorii. Sic in Trev. & in Cantabrigiensi: rectè. Falsò enim in editis legitur *viginti & septem annos*. Quippe obiit Honorius anno Christi 423. xv. Augusti, ut observat Theophanes; Theodosius autem anno 450. v. Kal. Augusti. Quare dici non potest quòd imperarit Theodosius junior post Honorium annis xxvii. qui ex præmissis, ne vigesimum quidem sextum imperii annum totum implevit. Cap. 13.

Ad Etherium Arelatensem.] Immò ad Ætherium Lugdunensem, ut scitè asserit Sirmondus, tomo I. Concil. Galliæ, in Notis ad pag. 420. Præfuit Ætherius Lugdunensis ex anno 589. ad 602. ut colligitur ex Actis Conciliorum, & ex Romanorum Pontificum Epistolis. Hæc porrò epistola Gregorii Magni data est x. Kal. Augusti, Indictione xiv. adeóque anno 596. Cui geminam habes lib. 5. Registri Epist. 52 inscriptam, *Palladio Episcopo de Sanctonis, Pelagio de Turonis, & Sereno de Massiliâ, Episcopis Galliarum à paribus*. Unde apparet fuisse illam commendatitiam circularem. In hunc errorem de Ætherii sede, inductus videtur Beda à Nothelmo Presbytero, à quo hanc & alias epistolas Angliam spectantes de Romanæ Ecclesiæ scrinio acceptas, & ad se delatas fuisse Beda ipse profitetur in Præfatione suæ Historiæ ad Ceolvulfum Regem. Cap. 24.

LIBRO II.

Anno ab I. D. dcxvi.] Sic habet Tr. pro quo mendosè in editis dcxiii. mutatâ (ut sæpe fit) in binarium quinarii notâ. Annum 616. habet recapitulatio ad finem Historiæ. Timidè Alfredus Rex in versione Saxonicâ, *circa* 616. Cap. 5.

Fatigiorum vestrorum.] Sic Tr. Fatigia dixit Beda fatigationes in laboribus pro animarum lucro susceptis: quam nos vocem, licèt peregrinam, retinuimus, præ eâ quæ est in vulgatis, *fastigiorum vestrorum*. In manuscripto S. Germani de Pratis lego *fatigationum vestrarum*. Cap. 8.

Heraclio anno xxiv. &c.] Corruptus erat & mutilatus hic locus in omnibus Editionibus in quibus siglæ P. C. perperam redduntur, *Proconsulatus*, cùm aliud nihil sonent quàm *post Consulatum*: & omittuntur hæc verba, *atque Constantio filio ipsius, anno* xxiii. unde totius subscriptionis turbatur sensus Heraclius imperare cœpit v. Octobris, Indictione xiv. anno Christi Dionysiano 610. sed anno 602. divinæ Incarnationis, secundùm Theophanem, qui annos Incarnationis octonario minuere solet, uti Georgius Syncellus, & alii ferè Græci. Idem Heraclius anno Christi 611. Consulatum auspicatus est. Cap. 18.

Heraclio ex Eudociâ conjuge Augustâ natus est Heraclius junior, dictus *novus Constantinus*, die tertiâ mensis Maii, Indictione xv. Christi 612. Hic anno vii. Heraclii parentis, Christi 617. die 1. Januarii, Indictione v. Consul renunciatus est.

Heraclius, novi Constantini filius, magni Heraclii nepos, nascitur & baptizatur tertio Novembris, Indictione v. anno Heraclii magni xx. Christi Dionysiano 631. Quare anno 634. tertio Idus Junii, in cursu erat annus tertius Heraclii pueri Cæsaris: unde restat difficultas ex illis verbis, *& Consulatûs ejus anno* iii. ad Constantinum spectantibus. Posito enim Constantini Consulatûs exordio ad annum 617. utì ex Theophane retulimus; consequenter anno 634. in cursu erat Consulatus, Constantini annus xvii. Legendum ergo videtur, *& Consulatûs ejus anno* xvii. nisi fortè novum ei Consulatûs exordium fuit, quando illi natus est Heraclius filius, quod à Græcorum nemine adnotatum reperio.

LIBRO III.

Cap. 8. In Andilegum Monasterio.] Oppidò mirum est, neutrâ in Galliâ Christianâ, inter Francorum regni Abbatias ullam fieri mentionem nobilissimi hujus Parthenonis, in quod supra mille abhinc annos, utì & in *Brige*, & in *Cale*, & Brittaniâ insulâ dicandas Deo virgines, Bedâ ipso teste constat fuisse transmissas. Hoc nobis quasi digito monstrare visus est Hadrianus Valesius, vir doctus, in Notitiâ Galliarum, verbo *Andeliacum*; ubi refert de S. Chrotilde Reginâ, ex codice regio: *Fecit & aliud Monasterium super fluvium Sequana, in loco qui dicitur* Andeleius, *non longè à muris civitatis Rotomagensis, in nomine Dei Genitricis.* Distat à Rotomago septem ferè leucis; éstque ipsum *Andelagum Monasterium*, cujus mentio in Chronico Fontanellensi, tomo 3. Spicilegii Dacheriani, pag. 243. Sed quomodò dici potest hoc Monasterium *non longè à muris* Rotomagensibus positum, si ab illis distat septem ferè leucis? De Bedæ Andilego succurrit aliud; quòd nempè in Alsatiâ positum sit, & à sanctâ Salabergâ ædificari cœptum sit; & postmodùm à Richardâ Imperatrice perfectum atque ampliatum. Hermannus Contractus, in Chronico ad annum 887. *Richarda Imperatrix, adulterii cum Luitwardo, Vercellensi Episcopo, qui apud eam & Imperatorem familiariter in palatio vigebat, ab Imperatore & aliis incusata, divino judicio ab omni se virorum commixtione integram, & catenùs virginem esse comprobavit, quamvis jam duodecim annis in conjugio Imperatoris apparuerit. Mòxque ab eo separata, in Andelahense Cœnobium Virginum à se constructum secessit, ibique sedula in divino servitio virgo Regina permansit.* Inter schedas Patris Stephani *Voyrin*, ad hunc Hermanni locum hæc reperi adnotata: Divinum quod vocat judicium, fuit ab igne non violari. Nam ipsa in candidâ veste pyram ardentem ingressa

lædi non potuit. Mira illa vestis ab incendio intacta servatur in Stivagensi Cœnobio Præmonstratensium in Lotharingiâ, quod illa habuit ab Imperatore Carolo, longè antequàm à Præmonstratensibus possideretur; & conjunxit Andelaensi, ut constat ex litteris, tum ipsius, tum Lucii tertii Pontificis: in quibus clarè dicitur Carolum superstitem fuisse uxori suæ; quod tamen Hermanno Historico non satis congruit. Sic habent litteræ Lucii anno 1181. datæ: *Locum Stivagii, in quo fundata est Abbatia, quæ ex institutione Caroli quondam Romanorum Imperatoris, post decessum Rechardis suæ conjugis, quæ eumdem locum in propriam possessionem tenuerat, Andelacensi Monasterio, quod eadem Imperatrix à fundamentis construxerat, & præsente jam dicto Imperatore, Romanæ Ecclesiæ delegaverat, firmitate perenni dignoscitur subjacere.* Litteræ Rechardis ipsius, datæ Kalendis Maii, anno 880. de bonis Abbatiæ Stivagiensis, extant Stivagii. Hæc annotabat Voyrinus, vir angelicæ morum innocentiæ & pietatis, pertinacis studii, ingenii præstantis, multa conscribendis libris de publico meriturus, nisi vitâ excessisset in flore ætatis. Gaspar Bruschius, in Chronologiâ Monasteriorum Germaniæ: ANDLOW, inquit, *antiquitùs* Andelaha, *ab ejusdem nominis fluvio, vel Heliconis Cœnobium, in pago Helisatia, sancto Fabiano, & Felicitati sacrum, Canonissarum celebri loco natarum opulentum Collegium ad montana Vosagi situm: fundatum, ac pro duodecim Canonissis, totidémque Canonicis liberalissimè dotatum est anno Christi 880. aut (ut alii volunt) 888. à sanctâ Richarde, Scotorum Regis filiâ, Caroli Crassi Romanorum Imperatoris conjuge; quæ per divortium à marito segregata, ibi vixit, mortua, & honorifico tumulo post summam aram in sublime collocato sepulta est.* Ex Bruschio Stephanus Vitus Richardim Hibernam fuisse contendit, nempe Scotiâ majore ortam. Hujus meminit Molanus in Additionibus ad Usuardum, 18. Septembris. Wion eâdem die, libro 3. Ligni vitæ, & lib. 4. cap 3. inter sanctas Imperatrices Occidentis. Vitam ejus scripsit Raderus in Bavariâ sanctâ; & de illâ quoque, ac de ejus Monasterio, Joannes *Ruyr*, in Antiquitatibus Vosagi, parte 3. lib. 1. cap. 10. Quod tamen aiunt hi omnes, fundatum à Richarde hoc Monasterium, non sic accipias, quòd illa sacram hanc domum prima erexerit; sed quòd jam olim fundatam, ac posteà neglectam & semidirutam restituerit, locupletaverit, & ædificiis proventibusque auxerit, ad piarum ac nobilium Virginum commodam stationem. Primò autem fundatum fuerat, ut opinor, à sanctâ Salabergâ, in cujus Vitæ hæc Auctor ipsi suppar: *Quid plura? Auctore Deo omnem spem suam post Deum beato viro* (Walberto Luxoviensi Abbati) *committens, viro converso, prolibúsque Deo sacratis, religionis veste acceptâ, inito cum beato Walberto consilio, conniventiâ existente mariti, Cœnobium puellarum in suburbio Lingonicæ urbis, in hereditate vel successione paternâ conatur exstruere:*

quod propriis reditibus prædiorum suorum, ex successione hereditatis paternæ Christum faciendo heredem, nobiliter ditavit. Et post pauca: *Qui locus licèt Austrasiorum finibus immineret, vicinus tamen Burgundiæ erat, distans à Luxovio Monasterio paulò minùs millibus quadraginta: ibique adunatis centum, seu ampliùs, tam ex Nobilium liberis, quàm ex proprio officio puellis, Christo Domino dicavit. Sed cùm pars maxima fabricæ Monasterii constructa esset, cœpit famula Christi, præsago utpote Spiritu Dei repleta, cum viro Dei trutinare animo, non esse in eodem loco puellarum Cœnobium tutum, nihilque stabilitatis habere, vel munitionis locum. Nam licèt barbaries procul abesset, Regum tamen limitibus hinc inde admixtis, periculi indicium futuris temporibus erat: quod periculum nos deinceps vidimus. Denique nuper civile bellum inter Reges Francorum Theodericum, & Dagobertum, circa illos fines est actum; ibique vicinia quæque depopulata, agri, villæ, ædes, & ipsa (quod gravius est) Sanctorum corpora igne sunt cremata.* Suburbium intellige diœcesim seu territorium, ut passim legere est in Antiquis. Est autem Andilegum in superiore Alsatiâ, qui Burgundiæ & Austrasiæ veterum regnorum fines erant; unde & modò in eorum uno, modò in altero computabatur: & aberat Luxovio quadraginta ferè milliaribus, hoc est, leucis horariis admodùm tredecim. Non poterat meliùs designari Monasterium quod Salaberga centum puellis de consilio Walberti Luxoviensis Abbatis paraverat, quas deinde Laudunum transduxit. Sed Andilegi parietinas ducentis pòst annis (ut censeo) instauravit Richardis Heroïna, immò & in melius reparavit.

Cap. 17. APPOSTA ECCLESIÆ.] Hanc vocem in capitis hujus titulo repræsentant codices Trevirensis & Thuanus, quam ideò negligere religio fuit: sive est Latinæ originis, ut sit *apposta*, quasi apposita ad faciendam Ecclesiam: sive Gallicæ, ut sit fulcrum, quod Gallis *appuy, ou estançon*: sive Anglicanæ, de quâ Anglorum judicium esto. Certè homonyma est *destina*, quæ in vulgatis legitur, de quâ hìc nobis agendum distinctiùs.

Ibid. DESTINA CUI INCUMBENS OBIIT.] Destinam hoc capite celebrat Beda, trabem ligneam, quâ ut fulcro sacra ædes ex lignis fabrefacta, à parte Occidentis sustinebatur: quòd cùm ad eam adclinis animam efflasset Aidanus Episcopus, exinde semel atque iterum incendio absumptâ Ecclesiâ, ea trabs à flammis illæsa perstitisset, ac multis etiam saluti fuisset ægrotis. Attamen Bedâ haud paulò antiquior Vitruvius, libro 5. de Architecturâ, cap. 12. ubi agit de portubus & structuris in aquâ faciendis, *destinas* appellat (sic enim habent manuscripti codices à Philandro laudati) vincula seu catenas, quibus arcæ ligneæ cæmentis confectæ, & in aquas devolvendæ constringebantur; unde *destinæ* vincula dictæ in antiquis Glossariis. Duos istos vocis hujus intellectus sic colligo. Est *destina*, id quo

aliud quidlibet coërcetur, & cohibetur, five adſtrictum, ne diffluat; five ſuffultum, ne corruat.

LIBRO IV.

In Venta civitate.] Sic Trevirenſis codex, cum Editione Anglosaxonicâ, pro eo quòd habent cæteri vulgati omnes, *inventi in civitate*. Cap. 15.

LIBRO V.

Lintre navali.] In vulgatis legebatur, uti & in Anglosaxonicâ anni 1644. *Cæptum iter gnaviter Romam uſque complevit*. In Trev. *Cæptum inter navali iter Romam uſque complevit*. Lugduno Romam navigio tendenti, lintre conſcenſo ſolvendum eſt ab Arari; unde amne ſecundo in Rhodanum, à Rhodano in mare Mediterraneum, ad oſtia uſque Tiberina pronus eſt curſus. Lego igitur *lintre* pro *inter*, totúmque hunc locum haud dubiè ad Bedæ mentem ſic reſtituo: *Cæptum lintre navali iter Romam uſque complevit*. Cap. 20.

Et sex annos apud ipsum commoratus.] Malè in vulgatis, etiam & in Anglosaxonicâ, *&* III. *annos*. Trev. *&* VI. *annos*. In antiquis membranis non rarò à nobis obſervatum eſt, binarii notam librariorum imperitiâ in quinarium transformari, vel viciſſim hoc in illud. Sex annos manſiſſe Vilfridum apud Dalfinum Epiſcopum Lugdunenſem apparet ex utriuſque accuratâ chronologiâ, quam noſtræ de annis Dagoberti Diſſertationi illigavimus. Ibid.

Baldid Regina.] Sic in Trev. Anglosaxonicâ *Balthil*, ſicut & S. Germ. de Pratis, & Thuanus codex. *Brunechildam* habent Editiones aliæ omnes, craſſo errore. Fuit enim Brunichilda uxor Sigiberti, Clotarii filii, Clodovei Magni nepotis, vafritiæ nomine, & horrendo mortis genere infamis: poſt quam annorum ferè quinquaginta intervallo Baltildis in regiam Francorum familiam enupſit, morum integritate inſignis femina, & ipſa Sanctarum catalogo inſcripta: conjux Clodovei II. Dagoberti filii, Clotarii II. nepotis, pronepotis Chilperici, qui Sigiberti Brunichildæ mariti frater fuit, ut videre eſt in hoc ſchemate. Ibid.

Clodoveus Magnus.
Clotarius.

Sigibertus, cui uxor Brunechildis.	Chilpericus. Clotarius II. Dagobertus. Clodoveus II. cui conjux S. Baltildis.

Danda est autem venia homini Anglo Bedæ, quòd in Francorum Historiâ minùs peritus fuerit. Non enim Baldid Regina (ut ipse ait) *missis militibus Dalfinum Lugdunensem Episcopum jussit interfici*; sed tantùm ad regium conventum adduci, ut objecta ab adversariis crimina præsens purgaret. Quod ne faceret veriti calumniatores, ut pœnam talionis imminentem à se averterent, sanctissimum Archipræsulem non decollarunt (ut addit Beda;) sed noctu in lecto decumbentem, cultellis compunctum impiè interfecerunt. Clara sunt hæc omnia ex Dalfini, sive Annemundi rebus gestis, quas in citatâ Dissertatione passim delibavimus ex Tabulis Lugdunensium Ecclesiarum, in quibus ille ut pro justitiâ passus, verè Martyr colitur die mensis Septembris octavâ & vicesimâ.

Cap. 22. QUÒD SI DE PHILOSOPHIA HUJUS MUNDI, &c.] In codice Trevirensi deerat versus integer ab exscriptore per imprudentiam prætermissus: sic enim habet exemplar illud vetustissimum, alioquin optimæ notæ, & in toto reliquo opere fidelissimum: *Quòd si de Philosophiâ hujus mundi, quantò magis civibus patriæ cælestis*, &c. Post illa verba, *hujus mundi*, lacuna est, quæ sic expletur in omnibus Editionibus: *Quòd si de Philosophiâ hujus mundi, verè intellegere de statu hujus mundi, meritò diligere potuit homo hunc mundum.* Codex manuscriptus S. Germani de Pratis: *Quòd si de Philosophiâ hujusmodi, verè intellexère de statu hujus mundi; quantò magis, &c.* Codex Thuanus sic habet: *Quòd si de Philosophiâ hujus mundi verè intellegere, id est, de statu hujus mundi meritò dicere potuit homo mortalis hujus mundi, quantò magìs, &c.* Hæc mihi lectio probatur præ cæteris, quam & retinui.

Cap. 23. ANNO DOMIN. INCARN. DCCXXIX.] Sic verè TREV. & Anglosaxonica, cùm falsò in vulgatis aliis legeretur, DCCXXVIII. Ratio in promptu est, quia ibidem Beda *Pascha Dominicum octavo Kalendarum Maiarum die*, evenisse dicit; quod anno convenit 729. ut clarum est ex veteri computo.

Cap. 25. ANNO DCLXXVII. COMETA APPARUIT.] Pluribus de illo egerat lib. 4. cap. 12. & utroque loco eum defigit in anno Christi 677. in codice Trevirensi, & in manuscripto S. Germani de Pratis; utique ex mente ipsius Auctoris: cùm in vulgatis perperam jungatur anno 678. Juvit nos plurimùm hæc observatio in Dissertatione de annis Dagoberti Regis, ut Clodovei II. trium filiorum, immò & sæculi totius à Christo septimi, nutantem chronologiam suis terminis definiremus.

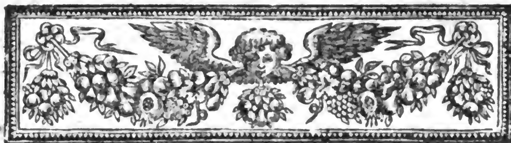
BEDÆ PRESBYTERI
ET
FREDEGARII SCHOLASTICI
CONCORDIÆ

Ad ſenioris Dagoberti definiendam Monarchiæ periodum, atque ad primæ totius Regum Francorum ſtirpis chronologiam ſtabiliendam,

PARS SECUNDA.

DE ANNIS DAGOBERTI
FRANCORUM REGIS EO NOMINE PRIMI
DISSERTATIO.

DE

DE ANNIS DAGOBERTI
FRANCORUM REGIS
EO NOMINE PRIMI
DISSERTATIO,

In quâ & regni anni ſedecim labentes à Clotarii II. patris obitu Dagoberto aſſeruntur, & ſeptimi ferè totius poſt Chriſtum ſæculi Chronologiæ jaciuntur fundamenta.

Auctore PETRO FRANCISCO CHIFFLETIO, *Veſuntionenſi, Societatis* JESU *Presbytero.*

CAPUT I.

De exordio ſedecim annorum regni Dagoberti duæ proponuntur ſententiæ, toto ſexennio inter ſe diverſæ: quid in hac quæſtione ſenſerit qui vulgò exiſtimatur Fredegarius.

OMMUNIS eſt eruditorum ſententia, obiiſſe Clotarium, eo nomine ſecundum, Francorum Regem, IV. Kalendas Octobris (uti notatur in antiquis Necrologiis) anno æræ vulgaris 628. regni ſui Neuſtrici XLIV. expleto, ſed XLV. à paucis diebus inchoato; monarchiæ porrò (ex quo ſcilicet ſecundùm S. Co-

lumbani vaticinium, tribus regnis, Neustriæ, Austrasiæ, & Burgundiæ imperare cœpit) anno quartodecimo.

Anno XVI. regni sui Dagobertus profluvio ventris exstinctus est, ut ait Fredegarius, cap. 79. Aimoinus, lib. 4. cap. 33. & ex his alii. Sed illi tria fuerant regnandi initia. Primum anno Clotarii patris ejus XXXVIII. Christi 622. quo cum pater (ut ait Fredegarius, cap. 47.) *super Austrasios Regem instituit, retenens sibi quod Ardenna & Vosagus versùs Neuster & Burgundiam excludebant.* Alterum anno Clotarii XLII. Christi 626. cùm Dagoberto regnum Austrasiæ ampliatum, firmatúmque est duodecim Procerum judicio: *inter quos & domnus Arnulfus, Pontifex Mettensis, cum reliquis Episcopis elegitur, ut benignissimè (sicut sua erat sanctitas) inter patrem & filium pro pacis loqueretur concordiâ. Tandem à Pontificibus, vel sapientissimis viris Proceribus, pater pacificatur cum filio; reddénsque ei solidatum quod aspiciebat ad regnum Austrasiorum, hoc tantùm exinde quod citra Ligerem, vel Provinciæ partes situm erat, suæ ditioni retenuit.* Tertium fuit à morte patris Clotarii, nimirum ab anno 628. die mensis Septembris XXVIII. Cùm igitur obierit Dagobertus XIX. Januarii, regni anno XVI. si à regni Austrasiensis exordio numeres, obierit anno Christi 638. si ab ejusdem regni accretione, desierit vivere anno 642. si denique à patris obitu, & à susceptâ post illum monarchiâ, fuerit superstes úsque ad annum æræ Dionysianæ 644.

De secundo regni exordio nullam video moveri quæstionem: de primo & tertio multa est hodie apud eruditos contentio. A morte patris sedecim inchoatos Dagoberti annos numerant; adeóque illum ineunte anno 644. obiisse affirmant Jacobus Sirmondus, Ægidius Bucherius, Nicolaus Viguierius, Joannes Bollandus, Dionysius Petavius, Andreas Duchesnius, Philippus Labbeus, Dadinus de Altaserra, & ferè quidquid eruditorum habet Europa, perpaucis exceptis, quos mox appellabo, viris alioquin eruditis, de quorum celebri famâ hoc nomine nihil quicquam detractum velim. Illis recentioribus Erchanbertum adjungo, Monachum Cassinensem, cujus est Fragmentum vetus de Majoribus-Domûs, à Frehero & Duchesnio editum; & Historia eversi à

Sarracenis Monasterii Cassinensis, de quâ Possevinus in Apparatu; itémque Continuatio Historiæ Pauli Diaconi, desinens in anno Christi 888. quam edidit Camillus Peregrinius Campanus, in Historiâ Principum Langobardorum: *Dagobertus Rex*, inquit Erchanbertus, *post mortem patris regnavit annis sedecim.* Nec ullum ex antiquis aliter sensisse reperio, uno excepto Hermanno Contracto, qui malè intellecto Fredegario, in errorem lapsus, paucos alios secum præcipites egit.

In hanc igitur communissimam ævi nostri virorum illustrium sententiam primus insurrexit Hadrianus Valesius, Scriptor nominatissimus, Rerum Francicarum libro XVIII. cui adhæsit Carolus *le Cointe*, in Annalibus Ecclesiasticis Francorum, tomo 2. 3. & 4. ac deinde Joannes Mabillonius, in Præfatione Tomi secundi Sanctorum Ordinis S. Benedicti, & passim in contextu, ac rursùm in Præfatione Sæculi quarti Benedictini. Hi pro se habent unicum ex ævi superioris Scriptoribus Hermannum in Chronico auctiore, quod edidit Henricus Canisius, tomo 1. Antiquæ Lectionis, ubi hæc leguntur: *Lotharius Rex Francorum, fortis, pius & religiosus, anno regni* XLV. *defunctus, & Parisiis in Basilicâ S. Vincentii sepultus est. Ejus regnum Dagobertus accipiens, cùm jam sex annis regnaret, decem annis posteà rexit.* Existimavit scilicet Hermannus, Fredegarium sedecim regni annos, quos Dagoberto tribuit, non à Clotarii patris obitu repetiisse, sed à regni ejus Austrasiensis exordio, quod Clotarii obitum sexennio (ut putant) præcessit, & ad annum 622. pertinuit. Verùm neque Hermannus, neque hi recentiores Fredegarii mentem satis perspexisse mihi videntur: non enim ille uspiam dixit, decem dumtaxàt annis Dagobertum patri fuisse superstitem; sed septimum vel sextum regni ejus Austrasiensis annum cum primo à patris morte conflare visus, decem tantùm illi annos monarchiæ creditus est tribuisse. At longè alia mens Fredegario fuit. Age enim, Dagoberti regnorum annos ex ipso fonte, hoc est, ex probatissimis Fredegarii exemplaribus, hauriamus.

Primùm illud moneo, regni ejus Austrasiensis exordium, in vetustissimo & optimo Fredegarii codice, quem Pater Sirmondus nobis reliquit, non adscribi anno Clotarii XXXVIII.

qui fuit Christi 622. (ut habet Duchesnii vulgata Editio) sed anno Clotarii XXXIX. Christi 623. & sic etiam ab Anonymo Sandionysiano, cap. 12. & ab Aimoino, lib. 4. cap. 8. ut observavit Labbeus in Ærâ suâ Christianâ, expostulans, Duchesnium, qui hoc nostro codice usum se esse profitetur, eâ de varietate Lectorem non admonuisse.

Ad hæc observo scripsisse Fredegarium in Burgundiâ, & pro suis Burgundionibus: (quod ultrò fatetur Cointius cum Valesio) unde est quòd solos ferè regni Burgundiæ annos in suo Chronico adnotare & extendere studuit, ut apparet in Guntramno, Childeberto juniore, Theoderico, Clotario II. Dagoberto, & Clodoveo II. qui alii ex aliis regnum Burgundiæ obtinuerunt. Quare cùm Dagobertum scripsit, anno regni sui sextodecimo exstinctum, de regno ejus Burgundiæ, ex Auctoris mente atque instituto est intelligendus; adeóque cùm regni ejus annos sextum, septimum, & sequentes usque ad sextumdecimum commemoravit, annos tantùm regni Burgundiæ designasse existimandus est. Porrò Burgundiæ regno non est potitus Dagobertus, nisi post mortem Clotarii patris. Quare hi anni de Austrasiensi Dagoberti regno intelligi nullo modo possunt. Satis esse posset una hæc ratio ad annos regni Austrasiensis à Fredegario exterminandos. Nunc sequentia ipsius verba propiùs inspiciamus.

Capite XLVI. *Anno*, inquit, XLV. *regni sui Clotharius moritur, & in suburbano Parisius in Ecclesiâ sancti Vincentii sepelitur. Dagobertus cernens genitorem suum fuisse defunctum, universis Leudibus quos regebat in Auster, jubet cum magno exercitu promovere. Missos in Burgundiâ & Neuster direxit.* Ita codex noster, pro quo malè apud Duchesnium [*& in Auster direxit:*] non enim in Auster Missos direxit, ubi jam quietè regnabat; sed in alia regna quæ pater ejus Clotarius tenuerat;] *ut suum deberent regimen elegere. Cúmque Remus venisset, Suessionas peraccedens, omnes Pontifices & Leudes Burgundiæ inibi se tradidisse noscuntur.* Hìc legit Duchesnius [*per suggestiones accedens*] ineptè. Planus est sensus ex codice nostro citato, & altero Divionensi, itémque ex Chronico Benigniano. *Sed & Neustrasiæ Pontifices & Proceres plurima pars regnum Dagoberti visi sunt expetisse. Charibertus frater*

suus nitebatur, si potuisset, regnum adsumere; sed ejus voluntas pro simplicitate parum sortitur effectum. Brodulfus [quidam legunt, Brunulfus] *vellens nepotem stabilire in regnum, adversus Dagobertum muscipulare cœperat; sed hujus rei vicissitudinem probavit eventus.*

Anno LVII. *Cúmque regnum Clotarii, tam Neptrico quàm Burgundias ad Dagobertum fuisset praeoccupatum, captis thesauris, & suæ ditioni redactis, tandem misericordiâ motus, consilio sapientibus usus, citra Ligerim & limitem Spaniæ, quod ponitur partibus Wasconiæ, sive montis Pyrenæi, pagos & civitates fratri suo Chariberto, àd transagendum, ad instar privato habitu convivendum potuisset sufficere, noscitur concessisse: pagum Tholosanum, Cathorcinum, Agenninsem, Petrocoricum, & Santonicum; vel quod ab his versus montes Pyrenæos excluditur, hoc tantùm Chariberto regendum concessit: quod ei per pactionis vinculum strinxit, ut ampliùs Charibertus nullo tempore adversus Dagobertum de regno patris repetere præsumeret. Charibertus sedem Tholosa eligens, regnat in partem provinciæ Aquitaniæ.*

Post annum tertium quòd regnare cœpisset, totam Wasconiam cum exercitu superans, suæ ditioni redegit; aliquantulum largiorem fecit regni sui spatium.

Vehementer urgeri se sentit Cointius verbis illis, *post annum tertium:* quare vocem *tertium* è Fredegarii textu tollendam esse contendit tomo suo tertio, anno Christi 430. numero IV. & iterum tomo 4. anno 715. numero XXV. & XXX. ne fateri cogatur, sicut tres quatuórve illos Chariberti annos, sic & annos Dagoberti usque ad ultimum & sextumdecimum, à Clotarii eorum patris obitu esse numerandos. Verùm non modò vulgata Editio Duchesnii, sed etiam alii omnes, quotquot vidimus, Fredegarii codices, vetustissimi & probatissimi vocem illam (*tertium*) repræsentant; eamdémque lectionem confirmarunt sexcentis abhinc annis Benignianus, Besuensis, & Virdunensis Chronographi, qui Fredegarium sublegunt, ac tantumnon describunt; habéntque hìc de Chariberto: *Post annos tres quàm regnare cœpisset, totam Wasconiam superans, largius fecit regnum suum.* Quâ igitur vel ratione, vel auctoritate, de voce (*tertium*) apud Fre-

degarium expungenda edictum illud à Carolo Cointio prodierit, æqui Lectoris judicium esto.

Capite LVIII. *Dagobertus cùm jam anno sexto regnans, maximam partem patris regnum (ut super memini) adsumpsit, Burgundias ingreditur*, &c. Duchesnius legit [*cùm jam anno septimo*] Ego annum sextum lego cum Chronicis Benigniano, Besuenti, & Virdunensi; immò & cum Hermanno Contracto. Tres primi consequenter anno septimo referunt quæ vulgatus anno octavo, & anno octavo quæ vulgatus nono: tum in annos X. XI. & XII. omnes conveniunt. Rursus habent illi ad annum XIII. quæ refert vulgatus ad annum XIV. & denique concurrunt omnes in annis XV. & XVI.

Igitur anno regni Dagoberti VI. vel VII. hoc est, Christi 634. vel 635. ipse *Nantildem*, *unam ex puellis de ministerio*, [Ita Benignianus, & ipsius Fredegarii vetustiores aliquot codices; non, *de Monasterio*, ut habet vulgatus] *in matrimonium accipiens*, *Reginam sublimavit.*

Chronographus Benignianus annos Dagoberti à patris obitu se numerare ostendit: nam antequàm ex Fredegario annum illius sextum, seu septimum commemoret, refert Ermenbertum & Ermenoaram, villas Posciacum & Fontem Lagnis, & Masciacum sancto Benigno contulisse, *quinto anno regni Dagoberti*, utique in Burgundiâ, adeòque post patrem regnantis. Huic anno tabulæ ipsæ donationis, annum subnotant ab Incarnatione Domini DCXXXII. de quo nos infrà dicemus.

Hoc ipso anno discessit S. Arnulfus ex aulâ Dagoberti, cùm fuisset Episcopus Metensis annis XV. & diebus decem, ut in antiquis codicibus legitur; adeòque illi Ecclesiæ præesse cœpisset anno Christi 619. vel 620. ut pluribus infrà ostendam. Anno Dagoberti VII. vel VIII. hoc est, 635. vel 636. nascitur illi filius Sigibertus ex puellâ Ragnetrude.

Anno Dagoberti VIII. vel IX. (Christi 636. vel 637.) *Charibertus Rex moritur.* Non potest hic annus intelligi de regno Austrasiæ, quia annus VIII. vel IX. regni Austrasiensis, fuit regni Burgundici post patris obitum secundus, vel ad summum tertius. Atqui præmiserat Fredegarius, Charibertum, qui non nisi mortuo patre regnare cœperat, *post*

annum tertium regni sui totam Wasconiam imperio suo adjecisse; quod non potest intelligi nisi de annis regni Chariberti quarto vel quinto.

Eodem anno Dagoberti VIII. vel IX. narrat Fredegarius expeditionem Dagoberti in Hispaniam, quâ Senzila regno pulsus, & in ejus loco Sisenandus regnare cœpit. Hic fuit annus Christi 631. ex accuratis calculis Marianæ in Historiâ Hispanicâ, & Garciæ Loaysæ, in Notis ad Concilium Toletanum quartum, quod celebratum est anno tertio Sisenandi Regis, Ærâ 671. adeóque (detractis 38.) anno Christi 633. Fuerat ergo annus primus Sisenandi, Christi 631. qui in annum incurrit regni Dagoberti in Burgundiâ tertium, in Austrasiâ nonum. Dicere hìc possis cum Petavio, vacillasse Fredegarium in annis Dagoberti recensendis, ejúsque annos regni Austrasiensis cum annis regni Burgundici sic confudisse, ut Lectoribus suis tenebras offuderit, ad hanc usque diem vix satis discussas. Sed alia ad manum est responsio, quæ Fredegarii fidem liberat. Sub uno Dagoberti anno plurium annorum res gestas colligere solitus est, ut in singulis ferè Dagoberti annis observare quisque potest. In hoc igitur ejus anno octavo seu nono, primùm meminit Senzilæ iniqui Regis, *qui Sisebuto Regi clementissimo ante annum circiter successerat in regnum.* Deinde narrat ut à Dagoberto deditus sit Senzila, & Sisenandus in ejus loco constitutus, quod ex dictis factum constat anno Christi 631. Posteà missos à Dagoberto Amalgarium & Venerandum Legatos, qui à Sisenando promissum poscerent, *missorium aureum pensantem quingenta auri pondo.* In Notis nostris ad caput 32. Chronici Benigniani ostendimus, legendum hoc loco, *pensantem quinquaginta auri pondo;* & sic videri scripsisse Fredegarium ipsum, quem sublegit Benignianus Chronographus, & alii ei suppares. Hoc exhibito, supervenisse Gothos, qui missorium Legatis Dagoberti vi eriperent. Hinc discurrisse utrimque Legatos, ac tandem conventum, ut pro missorii pretio ducenta millia solidorum Legati Dagoberti acciperent. Hoc negotium trahi potuit usque in annum Dagoberti post patrem regnantis octavum vel nonum, Christi 636. vel 637.

Anno XI. Dagoberti in Burgundiâ regnantis, Christi 639.

Sigibertus Austrasiæ Rex à patre constituitur.

Anno XII. Dagoberti in Burgundiâ regnantis, Christi 640. Clodoveo ex Nantilde nato Neptricum & Burgundia, cum Ducatu Dentelini, subjiciuntur, jubente patre ejus Dagoberto. Præclarè ex his constant Sigiberti & Clodovei ætatum & regnorum periodi; & de cæteris Dagoberti annis nulla superest difficultas, quo minùs usque ad sextumdecimum de regno ejus Burgundico accipiantur.

Quòd si cui probari non possit dilata ad quinquennium solutio illa pretii pro missorio aureo à Gothis persoluti; putétque ex Petavii sententiâ, notandum inconstantiæ Fredegarium, qui annos Dagoberti nunc ab Austrasiensis regni exordio, nunc à patris obitu deduxerit: nihil tamen in rem suam quæsierint adversarii, vel ex Hermanno, qui Fredegarii mentem in multis non satìs perspexerit; vel ex Fredegario, qui in nonnullis sibiipsi non constiterit.

CAPUT II.

Sanctus Arnulfus Metensem Episcopatum suscepit anno Christi 619. tenuit annis quindecim, & decem diebus; abdicavit anno 634. Dagoberti monarchiæ sexto.

AUCTORITATE codicum S. Symphoriani, & S. Arnulfi Metensis, immò & Pauli Diaconi, consentiunt omnes sedisse sanctum Arnulfum Metis per annos quindecim, & dies decem, cùm ei decessisset Pappolus XI. Kalendas Decembris. Sed ejus initia refert Cointius in annum Christi 611. regnante adhuc Theodeberto: exitum porrò in annum 626. adhuc superstite Clotario Rege. At Mabillonius triennio eum submovet, ejusque exordia in annum refert 614. exitum in annum 629. Cointio offendiculo fuit Vita S. Goërici, qui S. Arnulfo in Episcopatu Metensi successit: cujus Vitæ anonymus Auctor verbosus & indiligens, ævum suum prodidit, ubi meminit Spinalensis Monasterii, quod *Deodericus major*, Metensis Episcopus, fundavit in pago Calvomontensi, & in quo S. Goërici sacra ossa collocavit:

cavit:

cavit. Dum enim Deodericum *majorem* appellavit, eo nos docuit pervenisse se ad tempora Deoderici secundi, ad quem prior ille comparatus, *major* seu senior nuncupabatur. Adalberones tres, & Deoderici duo, Metenses Episcopi sic distinguuntur in codice manuscripto S. Vincentii Metensis:

Anno 929. Adalbero I. Episcopus Mettensis.

Anno 964. Deodericus I. Episcopus Mettensis, hujus loci constructor.

Anno 984. Adalbero II. Episcopus Mettensis.

Anno 1005. Deodericus II. Episcopus Mettensis.

Anno 1044. Adalbero III. Episcopus Mettensis.

Scripsit ergo hic Auctor Vitæ S. Goërici sub Deoderico II. circiter annum Christi 1025. adeóque annis post sanctos Arnulfum & Goëricum ampliùs quadringentis, ut mirum non sit, aberrasse illum, cùm asseruit venisse Goëricum Metas, cùm regnaret Theodebertus, & sedem Episcopalem Arnulfus obtineret: sic enim legimus in codicibus Spinalensi, & Accinctino. In eumdem scopulum impegit Auctor Vitæ S. Clodulfi, cùm ait, datum Arnulfum Pappolo in Metensi Episcopatu successorem ex Majore-domûs regiæ, sub Theodeberto Rege. Turbat hìc etiam Cointii calculos, quòd sanctum Arnulfum abiisse dicit in eremum, adhuc regnante Clotario, cùm apud Bedam id fecisse legatur, *defuncto Clotario Rege*: satísque id colligatur tum ex Fredegario, tum ex Vitâ S. Arnulfi perquàm antiquâ, & Clodulfi ejus filii jussu conscriptâ: ex quibus constat, S. Arnulfum multis precibus efflagitasse à Clotario suum in solitudinem secessum; nec impetrasse, nisi à Dagoberto, & post multas preces. Neque enim tantæ prudentiæ, & in Regum aulis subacti ingenii vir, quod à patre non obtinuerat, hoc, patre adhuc superstite, à filio extorquere velle aut potuisset, aut debuisset.

Immò contendo (ut jam monui capite primo hujus Dissertationis) iniisse sanctum Arnulfum in Episcopatu Metensi anno Christi 619. vel 620. abdicasse anno 634. vel 635. Dagoberti regni Burgundici, à morte Clotarii patris sexto vel septimo; evictum scilicet regiis ejus & piis precibus, cùm ei scriberet: *Domine & Pater, quæ scripsistis per vestram epistolam, ut in vestro loco alium deberemus eligere successorem,*

istud nostra præsumptio facere nullâ ratione præsumit. Quem enim non flecterent magni Regis & optimi parentis tam æqua studia, pro filio, quem unicum regnorum omnium suorum heredem spectabat? Vicit certè Clotarius, & Arnulfum eò impulit, ut posthabitis eremi vacationibus, Dagoberto ad omne virtutum regiarum decus monitor adesset, atque hortator, usque ad sextum septimúmve annum ab obitu Clotarii patris.

Clara sunt ista ex Fredegario, qui ad hunc annum sic ait: *Usque eodem tempore, ab initio quo regnare cæperat,* (primùm in Austrasiâ, tum deinde in Neustriâ ac Burgundiâ) *consilio primitùs beatissimi Arnulfi, Mettensis urbis Pontificis, & Pippini Majoris-domûs usus, tantâ prosperitate regale regimen in Auster regebat, ut à cunctis gentibus immenso ordine laudem haberet,* &c. *Post discessum beati Arnulfi, adhuc consilio Pippini Majoris-domûs, & Chuniberti Pontificis urbis Coloniæ, utens, & ab ipsis fortiter admonitus, tanta prosperitatis & justitiæ amore complexus universas sibi subditas gentes, usquedùm ad Parisius (ut suprà memini) pervenit, regebatur, ut nullus de Francorum Regibus præcedentibus, sua laudis fuisset præcellentior.*

Anno VII. (aliàs VIII.) *regni sui, cùm Auster regio cultu circuiret, quamdam puellam, nomine Ragnetrudem, stratui suo adscivit, de quâ eo anno habuit filium nomine Sigibertum.*

Cap. LX. *Revertens in Neptrico, sedem patris sui Chlotarii deligens,* (Parisius) *assiduè residere disponens, cùm omnem justitiam, quam priùs dilexerat, fuisset oblitus, cupiditatis instinctu desuper rebus Ecclesiarum & Leudibus, sagaci desiderio vellet omnibus undique spoliis novos implere thesauros. Luxuriæ super modum deditus, tres habebat maximè ad instar Reginas, & plurimas concubinas, &c.*

Ex his intelligere est, primò sex minimùm annis regiam sedem habuisse Dagobertum Metis, quæ Austrasiorum caput erat, etiam ex quo in Burgundiæ & Neustriæ paterna regna successerat: ac deinde lustratis Monarchiæ suæ provinciis, Lutetiam Parisiorum elegisse; è quâ, tanquàm ex arce, omnibus sibi subjectis populis jus diceret. Deinde Metis aulam suam Parisios transduxisse sub illud tempus, quo sanctus Ar-

nulfus, extortâ tandem multis flagitationibus licentiâ, in eremum Habendensem, ad sanctum Romaricum veterem necessarium suum se recepit. Mutationis hujus causas ex Fredegario interpretari licet; Dagoberti avaritiam in congerendis opibus haud absque subditorum gravi oppressione, & vagas libidines in pellicum alendis gregibus: propter quæ flagitia ac facinora, egregius alioqui Princeps æternis à Christo summo Judice damnatus erat suppliciis, si non (ut fama est) sanctus Dionysius, Parisiorum Apostolus, quem ille impensè coluerat, periclitanti patronus advenisset.

S. Arnulfi secessum in eremum Vosagi montis, ex Fredegario defiximus in anno Christi 634. vel 635. Quantùm in illâ vitæ asperitate usque ad obitum perstiterit, non invenio antiquum Auctorem qui definiat. Tantùm Sigebertus ad annum 240. *Sanctus Arnulfus*, inquit, *ex Majore-domûs, Metensium Episcopus, & ex Episcopo solitarius, dormit in Christo.* De die obitûs fallunt Martyrologia: cùm enim in eis duo legantur dies S. Arnulfi memoriæ consecrati; obitui unus, quem* natalem vocant; alter translationi: promiscuè utrumque usurpasse videntur. Beda ipsemet, ad diem Julii 18. *Natale*, ait, *sancti Arnulfi Confessoris.* Hoc secutus est Baronius, & obitum seu natalem S. Arnulfi, eâ die, Julii octavadecimâ, adnotavit: quâ ipsâ die Auctarium Flori (apud Henschenium, tomo 2. Martii) sic habet: *Civitate Metis, depositio S. Arnulfi Confessoris;* translationem scilicet depositionis nomine significavit. Tum idem Florus, 16. Augusti: *Civitate Metis, natale S. Arnulfi Episcopi & Confessoris.* Qui Florum non viderat Baronius, soli Bedæ adhærens, S. Arnulfi obitum seu natalem, Julii 18. adscripsit; ad Augusti 16. de illo tacuit. Wandelbertus 17. Kal. Septembris, quod est Augusti 16. *Sextum denúmque tenes, Arnulfe Sacerdos.* Martyrologium Balernense, 17. Kalend. Sept. *Civitate Mettis translatio beati Arnulfi, Mettensis civitatis Episcopi, & Confessoris.* Ado, 15. Kal. Aug. *Apud civitatem Metensium, S. Arnulfi Episcopi, qui sanctitate & miraculorum gratiâ illustris, eremiticam vitam diligens, beato fine quievit.* Eadem Usuardus, sed ad diem 16. Augusti. Eadem planè Martyrologium Luxoviense utroque die, nempe Julii 18. & Augusti 16. nullâ adjectâ vel natalis,

vel translationis mentione. In hac sacrorum fastorum diversitate litem dirimit Martyrologium Habendense, seu Sancti Montis, in cujus Ecclesiâ primò sepultus fuerat sanctus Arnulfus : XV. *Kal. Augusti, translatio sancti Arnulfi, Metensis Episcopi, qui sanctitate vitæ, & miraculorum gloriâ illustris, eremiticam vitam diligens, beato fine quievit.* Sic igitur dies obitûs, seu dies natalis in mensis Augusti diem sextamdecimam reservatur. Quod & confirmat Auctor anonymus Vitæ S. Arnulfi, ad Clodulfum ejus filium, & ejus jussu conscriptæ, cùm ait, *post obitum Arnulfi, anni ferè jam exacto tempore*, successorem ejus Goëricum, adscitis duobus aliis Episcopis, de castello Habendo translatum sanctum corpus, in Basilicâ Metensi sanctorum Apostolorum, sepulturæ tradidisse. Si enim obiisset S. Arnulfus XVIII. Julii, & corpus ejus Metas translatum fuisset XVI. Augusti anni sequentis, ab ejus obitu ad translationem, supra annum solidum dies XXIX. intercessissent. Cùm autem translatus asseratur anni nondum exacto, sed *ferè jam exacto tempore*; apertè significatur vitâ perfunctus XVI. Augusti, translatus porrò XVIII. Julii; cùm ad solidum annum deessent dies XXIX. ab ejus felicis animæ excessu, ad ejus sacri corporis translationem.

CAPUT III.

Dagoberto anni regni à patris obitu sedecim asseruntur, sancti Audoëni Rotomagensis Episcopi, ejus æquali, testimonio.

APUD S. Audoënum in Vitâ S. Eligii, lib. 2. cap. 2. (ut est in manuscripto nostro codice) obitus Dagoberti Regis præclaro charactere designatus est. *Convenientes igitur simul* (inquit) *in civitatem Rotomagensem, quartodecimo die mensis tertii, tertio anno Clodovei, juvenculi adhuc Regis, die Dominico ante Letanias, inter catervas populi, inter agmina Clericorum, inter choros psallentium, consecrati sumus ab Episcopis pariter Episcopi : ego Rotomago, ille verò Noviomo.* Hic est annus Christi 646. quo fuit littera Dominicalis A, Pascha IX. Aprilis; Christi Ascensio XVIII. Maii, Dominica ante

Letanias, seu Rogationes, XIV. Maii. Eadem ergo die, Maii quartadecimâ, biennio antè, primus annus labebatur Clodovei junioris. Cùm itaque in S. Dionysii Necrologio notetur Dagoberti obitus die XIX. Januarii, hac ipsâ die anni 644. obiisse dicendus est, fuisséque omne regni ejus tempus ab excessu Clotarii patris, annorum XV. trium mensium, & dierum XXI.

Hujus argumenti vim infringere conatus Valesius, unóque velut vibrati acinacis ictu rescindere, locum hunc Audoëni corruptum à recentioribus fuisse affirmavit. Dictu facile, sed arduum probatu. Hoc asserere ausus non est Carolus *le Cointe*, antiqua & bonæ notæ ejus operis exemplaria reveritus; sed effugium captavit luculentius. *Hujus*, inquit, *periodi* (ex Audoëno decerptæ) *duæ sunt partes. Prior annum diémque designat, quo Rotomagum Audoënus & Eligius pervenerunt: posterior diem notat, quo consecrati sunt Episcopi. Rotomagum ingressi sunt quartodecimo die mensis tertii. Consecrati sunt autem Episcopi die Dominico ante Litanias. Dies ille Dominicus ante Litanias, fuit vicesimus primus mensis tertii, seu Maii; quia hoc anno, Clodovei Regis tertio, Pascha die Aprilis decimosexto celebratum est.* Hæc ille anno Christi 640. numero XXI. supponens (quod non probat) simul Audoënum cum Eligio Rotomagum advenisse XIV. Maii, ac deinde octavo pòst die, hoc est, XXI. ejusdem mensis, Episcopos fuisse consecratos. Certè refert Audoënus, se *de partibus Ligeritanis* reductum, atque à Deodato Matascensi Episcopo ex itinere Presbyterum ordinatum, inito consilio cum Eligio, ambos *pariter sub unius diei articulo apostolicam benedictionem* consecutos. Sed de adventu Eligii Rotomagum, nullam mentionem facit: unde suspicionem ingerit, illi Rotomagi inter Clericos degenti, Audoënum ex partibus Ligeritanis reducem supervenisse. Mirum ergo est, à viro docto sancti Audoëni sententiam hanc malè interpungi, unúmque illum diem in duos diffundi; quorum in priore Audoënus cum Eligio Rotomagum convenerit; in altero exinde octavo Episcopi fuerint consecrati. Nihil enim cujusquam intererat nosse, quo die seorsim ipsi Rotomagum convenissent ante suam consecrationem: neque id poterat ab Audoëno, nisi absurdè

& supervacaneè memorari. Sola memoriæ posterorum commendanda erat ordinationis dies, quæ & natalis Episcoporum vulgò dicta, & ab iis anniversariâ celebritate recoli solita est; immò & in Ecclesiarum Fastis adnotari. Quare hanc diem antiquus Auctor Vitæ S. Audoëni, & quartamdecimam mensis tertii fuisse, & Dominicam ante Litanias sic conjunctim refert, ut unicam illam diem ab eo designari appareat. hæc sunt enim ejus verba ex Vallis-lucentis, Corneoli, & Cartusiæ Divionensis manuscriptis codicibus. *Perveniens itaque Rotomagum, Ordinem Pontificalem, secundùm Ecclesiasticum & Canonicum dogma, unà cum beatissimo Eligio suscepit. Siquidem uno sub die apud Rothomagum ambo pariter ordinati sunt, sanctus Audoënus ejusdem urbis Archiepiscopus; Eligius verò Noviomagensis Episcopus, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo tricesimo quinto, Pontificatum agente Romanæ Ecclesiæ summo Præsule beatissimo Papâ Martino, anno secundo: porrò Clodovei Regis, filii Dagoberti, qui tunc Regni Francorum apicem tenebat, anno tertio, pridie Iduum Maiarum, Dominico die ante Letanias.* Erravit, inquies, hic Auctor in annis Christi, & Martini Papæ. Fateor: sed doctè erravit in rem nostram. Quæsivit annum ex Computi regulis, qui Pascha exhiberet IX. Aprilis, adeóque Dominicam ante Litanias pridie Idus Maii. Invenit annum 635. his signatum notis: in eo stetit, verum hujus consecrationis annum assecuturus, si ulteriùs ad annum usque 646. fuisset progressus: in hoc interim rectè sentiens, quòd minimè dubitavit quin ordinati essent hi Episcopi eâ die mensis Maii quartadecimâ, quæ in Rogationum Dominicam conveniret; cùm & id legisset in Opere S. Audoëni, de S. Eligii Vitâ; & in Rothomagensibus ac Noviomensibus Kalendariis, quæ horum ordinationi diem Maii XIV. veteri more adscriptam exhiberent.

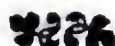
Sanè in Annalibus Noviomensibus affirmat Vassorius, libro 2. cap. 77. & 113. in Ecclesiâ Noviomensi celebratam fuisse anniversario cultu ordinationem sancti Eligii, quartadecimâ die mensis Maii, ipso adhuc superstite, & spectante; & etiamnon post tot sæcula celebrari: quod & Rothomagi de S. Audoëni ordinatione fieri asserit Franciscus *Pomeraye*,

in Historiâ Archiepiscoporum Rothomagensium, in Audoëno, & in Historiâ regalis Monasterii S. Audoëni, lib. 4. cap. 7. addens nobiscum, (immò & cum ipsomet Audoëno in Vitâ S. Eligii) evenisse illam anno Christi 646. Dominicâ Rogationum, anno Clodovei juvenculi adhuc Regis tertio; vim faciens in iis quos produximus, anni hujus characteribus; litterâ Dominicali, die Paschatis, & die Ascensionis, ex quibus existit chronologica demonstratio, quâ quidem (audeo dicere) nihil habet Gallicana Historia vel fortius, vel illustrius. Nec dubium quin viguerit mos iste ab antiquissimis temporibus in omnibus Christianis Ecclesiis, ut quo die peracta fuerat ordinatio Episcopi, eodem & quotannis recoleretur, ut observare est in ordinationibus S. Ambrosii, S. Augustini, S. Gregorii, & passim aliorum. Cùm igitur hujus ordinationis memoria quotannnis in Ecclesiis Rothomagensi ac Noviomensi celebrata sit quartadecimâ die mensis Maii, frustrà fingitur alio die peracta. Igitur Mabillonius in Præfatione quarti Sæculi Benedictini : *Ingeniosa planè*, inquit, *& acuta mihi aliquando visa est Caroli Cointii ratio, qui Eligium quidem & Audoënum Maii die* XIV. *Rotomagum convenisse; at sequenti Dominicâ consecratos fuisse sentit : qui calculus anno* DCXL. *rectè convenit. At in veterrimo Noviomagensis Ecclesiæ Kalendario, quod libro Psalmorum ab annis benè nongentis exarato præmissum est, aliisque*, ordinatio sancti Eligii *assignatur* II. Idus Maii, *quo die hactenus celebratur. Non ergo distingui potest dies* XIV. *Maii ab Eligii ordinationis die, nisi dixeris, Ecclesiam Noviomagensem hac in re aberrasse ab annis ampliùs nongentis : quod certè haud temerè proferre licet.*

Neque objicias, non potuisse Audoënum cum Eligio Rotomagum eo ipso die advenire, quo & consecrati sunt; quia interquiescere debuerunt, ut universam ordinationis pompam disponerent, & essent ipsi ad eam paratiores : atque adeò si quartadecimâ die mensis Maii Rotomagum convenerant, eodem die non potuisse ordinari. Non enim illi 14. Maii Rotomagum advenerunt; sed tribus fortasse aut pluribus antè diebus. Ipsâ verò 14. Maii in Dominicam incurrente ordinati sunt. Quare (ut jam monui) interpunctionis observanda est ratio, ne sensum perturbet : & in eâ quam descripsimus,

Audoëni sententiâ, vox (*Rotomagensem*) commate distinguenda est à proximè sequentibus (*quartodecimo die mensis tertii:*) & vox (*convenientes*) non de præsentis, sed de præteriti temporis participio intelligenda est, ut idem sonet quod (*cùm convenissemus*,) sitque aperta mens Audoëni, præsentem illum cum Eligio adstitisse Rotomagi, ad dictam diem quartamdecimam mensis Maii, quæ tum in Rogationum Dominicam concurrebat, ut unà ipsi ad suam quisque Ecclesiam Episcopi ordinarentur; manerétque dies ille Maii quartusdecimus Rotomagensium æquè & Noviomensium sacris fastis inscriptus, atque in omnes annos consequentes anniversariâ celebritate recolendus.

Restat aliquid Carolo *le Cointe*, quod his nostris calculis objiciat, ex Jonâ in Columbani & Eustasii rebus gestis. *Ante annum*, inquit, *Christi sexcentesimum quadragesimum quartum, in quem adversarii mortem Dagoberti Regis differendam affirmant, Jonas Vitam sancti Eustasii publicavit: eam enim scripsit intra triennium ab obitu sancti Bertulphi Bobiensis Abbatis; cujus mors in annum Christi sexcentesimum quadragesimum incidit.* Probat ex Jonæ Præfatione ad Babolenum Bobiensem, & Walbertum Luxoviensem Abbates, junctâ ipsi Vitâ sancti Eustasii, in quâ sic ait: *Vir illustris, Eligius nomine, qui modò Veromandensis Ecclesiæ Pontifex, juxta Lemovicensem urbem Monasterium nobile, Solenniacum nomine construxit.* Miror ego nobili Scriptori Cointio non venisse in mentem, potuisse Jonæ id contingere, quod Scriptoribus usitatissimum est, ut Operi suo præfaretur, cui nonnisi post aliquot annos ultimam manum adhiberet: *O mihi bis senos multùm vigilata per annos Thebaï!* inquit Statius. Quàm multi libri multis annis expoliuntur à suis conditoribus, nonúmque premuntur in annum? Ergo qui anno ferè 642. vel 643. præfatus est Operi suo Jonas, non illud perfecit, aut in lucem emisit, nisi postquam Eligius anno 646. die XIV. Maii, Dominicâ ante Litanias, Episcopus consecratus est. Opus enim illud sanè accuratum, multorum annorum labor fuit. Sed de Jonæ, & de libris ab eo conscriptis dicendum hìc pluribus.

CAPUT

CAPUT IV.

De Jona Abbatis natali solo, ætate, & libris ab eo conscriptis.

COMMUNI errore lapsi sunt Trithemius & Wion, qui Jonam Scotum sive Hibernum, & S. Columbani discipulum scribunt. Patriam suam ipse indicavit, scribens Vitam S. Attalæ, proximi post Columbanum Abbatis Bobiensis; Secusium videlicet ad Alpium fauces, oppidum Constantini Magni adversùs Maxentium ducentis transitu memorabile: quo ille, visendæ matris causâ, peregrinari permissus est ab Attalâ Bobiensi Abbate, morti proximo, cujus ille in disciplinam concesserat, vitam monasticam professus ante annos novem; adeóque anno æræ Christianæ 618. post Columbani ad superos transitum tertio. Obierat enim S. Columbanus XI. Kalendas Decembris, anno 615. *expleto anni circulo* in Cœnobio Bobiensi, ut affirmat Jonas in ejus Vitâ; cui successerat Attalas ad annos ferè tredecim, vitámque expleverat VI. Idus Martii, adeóque anno Christi 627. Unde apparet, non fuisse Jonam S. Columbani discipulum, sed tantùm *disciplinis beati Columbani eruditum*, ejúsque *discipulorum discipulum*, ut disertè scribunt nominatissimi Auctores. Ipse Jonas in Prænotatione ad Vitam S. Joannis Reomaensis Abbatis: *Anno*, inquit, *tertio regni Domini Clotarii Regis, ex jussu ipsius Principis, vel genitricis suæ præcelsæ Dominæ Baltichildis Reginæ, cùm ad urbem Cabilonensem mitteretur, noni mensis secundâ hebdomadâ, Jonas Abbas, disciplinis beati Columbani eruditus, atque per Monasterium S. Joannis, quod vocatur Reomaüs, præteriens, paucis diebus inibi pro labore itineris quievisset, ductus precibus Domini Hunnæ Abbatis, Fratrúmque ipsius Cœnobii, ut quæ per discipulos memorati Confessoris Christi, vel posteros eorum veraciter comperta erant, conscriberet, tandem articulum scribendi ita convertit.* Anonymus antiquus, qui Vitam S. Walarici à Ragniberto Auctore suppari, nimis prolixo ac simplici sermone dictatam expolivit. *Si quis verò curiosiùs & pleniùs hoc scire voluerit, qualis & quantus in virtu-*

tibus miraculorum vir iste beatus (Columbanus) *exstiterit, vel in scientiâ & doctrinâ divinarum humanarúmque scripturarum, aut præsagio futurorum; seu quot & quales gentes ad fidem Christi acquisierit, Monasteria utriusque sexûs construxerit; & in dictandi peritiâ vel exponendi qualis fuerit, facillimè hoc poterit invenire, si opuscula illa perquirat, quæ eruditus discipulorum ejus discipulus* (Sic habet vetustissimus codex Bertinianus, ex quo descriptam hanc S. Walarici Vitam ad me olim transmisit P. Bollandus) *Jonas Abbas, vir magnus, eloquentiæ plenus, & dictandi peritus, polito & limato satis sermone de Vitâ ipsius composuit.*

Vides ab utroque hoc Scriptore Abbatis titulo insigniri Jonam : sive Abbas fuit aulicus, qui in aulâ Regum sacris præesset, qualem in aulâ Baltildis Reginæ fuisse Genesium nonnulli putant; sive Abbas proprius fuit S. Petri Cabilonensis, ut licet conjicere ex Procemio citato Vitæ S. Joannis Reomaensis. Fundata est hæc Abbatia à Flavio, qui ex Referendario Guntranni Regis, successit Agricolæ in Episcopatu Cabilonensi, olim extra muros, nunc in arcem regiam conversa, post eversum Monasterium, anno 1562. à furentibus hæreticis. Primus ejus Abbas fuit S. Lupus, postmodùm Episcopus; post quem lacuna est ingens usque ad Aymonem, quem instituit Girboldus Episcopus, tempore Karoli Calvi. Monachi intra urbis mœnia se receperunt. Pronum est igitur suspicari, Jonam non alium in finem jussu regio Cabilonum venisse, quàm ut Monasterium ibi non à multis annis fundatum sanctioribus excoleret disciplinis. Cùm tamen in tractatu de S. Faræ Cœnobio Eboriacensi ipse de se Jonas affirmet, se mirâ odoris suavitate perfusum fuisse in obitu piæ Virginis Gebetrudis, ac trigesimo pòst die, cùm ex more de illâ fieret commemoratio, pari suaveolentiâ fuisse recreatum; existimaverim, vel illum apud S. Faræ Parthenonem fixam sedem habuisse, ut nobilissimas Christi sponsas & verbo & Sacramentis reficeret; vel certè, quod verisimilius est, ad plurium spiritalem profectum, nunc uno, nunc alio loco fuisse versatum.

Nunc de ejus ætate, ac de libris ab eo conscriptis pauca colligamus. Qui anno Christi 618. sub Attalâ Abbate mo-

nasticum habitum in Bobio indutus est, si tunc annorum octodecim fuisse ponatur, ætatem suam cum septimo sæculo numeraverit; atque idcircò anno tertio Clotarii tertii Regis, qui fuit (ut probabilius) Christi annus sexcentesimus sexagesimus tertius, ipse annum egerit ætatis LXIII. quando Reomaensibus ad domesticas eorum historias operam commodavit. Hinc ad anteriora regrediamur. Cùm novem jam annos egisset Jonas in Monasterio Bobiensi, sub Attalâ Abbate, ab eo Secusium missus est ad matrem & fratrem, qui ejus indulgeri sibi præsentiam eatenùs frustrà poposcerant: missus est autem, additis ei sociis duobus, Blidulpho Presbytero, & Vermenoaldo Diacono; qui vix nocte unâ apud hospites suos transactâ, confestim urgente Deo Bobium revolarunt, adfuerúntque Attalæ Abbati in extremis constituto; qui & felicem animam efflavit VI. Idus Martii, anno Christi 627. Jonæ ætatis, ex hypothesi, XXVII.

Exinde Jonas comitatus est Bertulfum Abbatem, cùm Romam tenderet ad Honorium Papam, à quo & privilegium obtinuit immunitatis à jurisdictione Dertonensis & cujuscumque Episcopi, datum tertio Idus Januarii, Indictione I. Heraclii Imperatoris anno VIII. Christi 628. Præfuit Bertulfus annos tredecim, ut disertè asserit Jonas; obiítque anno 640. die mensis Augusti XIX. sed ante obitum, urgentibus Fratribus, dedit Jonæ in mandatis, ut S. Columbani Vitam conscriberet. Hoc accepto mandato, peregrinatus est Jonas per triennium, (ut profitetur ipse in Præfatione sui Operis) Elnone visit S. Amandum, & alia fortasse sui Ordinis lustravit Monasteria, ut Operis à se edendi materiam præpararet, rerum à Columbano ejúsque sociis gestarum testes consuleret, locáque ipsa ejus signata vestigiis cerneret: quâ præparatione quondam usum se esse scribit Polybius, ut ad Hannibalis res gestas æternis consignandas monumentis sese accingeret.

Anno igitur Christi 643. suæ ætatis XLIII. scripsit Jonas Præfationem Vitæ S. Columbani ad Waldebertum & Babolenum Abbates: (sic habent cum Surio manuscripti codices Monasteriorum Vallis-Lucentis, Accincti, & Caritatis, non ordine inverso, *ad Babolenum & Waldebertum*) quâ signifi-

cat, non tantùm Columbani Vitam se aggressum esse, sed etiam ejus successorum Attalæ & Eustasii, *& cæterorum*, inquit, *quos meminimus;* hoc est, Bertulphi & Burgundofaræ, ac sociarum, quæ ejus nomine supersunt. Sic præfatus manum operi admovit; sed quamdiù operi incubuerit, quis examussim definiat? Hoc nemo prudenter negaverit, plurium annorum fuisse hunc laborem, quo certè à mille annis nihil habuit Christiana Historia elaboratius, illo præsertim Itinerario Columbani, cùm aulæ regiæ spurcitias non ferret, Luxovio exterminati: quod scitè Cardinalis Baronius sancti Viri non exilium, sed triumphum appellavit. Quid enim non in hac narratione gloriosum atque admirandum? Ubi peregrinàntium mansiones adnotatæ, ac stationes, ubi piorum ac nominatim Episcoporum descripta urbanitas, explicata prophetici spiritûs oracula, mare ac venti sanctis extorribus obsequentes, prodigia paternæ Dei providentiæ, clientes suos regiorum satellitum furori subducentis. Dignus erat Columbanus Jonâ Historiographo, dignus Jonas tam illustri argumento. Quid porrò irrationabilius, quid magis à recto sensu abhorrens, quàm si hanc plurium annorum elaboratissimam Historiam in unius anni, immò in unius diei vel horæ angustias restringas? Agens Jonas de Virginibus Eboriacensibus, capite septimo recenset interitum Egæ, viri in sæculo sublimis, cui Dagobertus moriens filium Clodoveum cum regno commendaverat. Egæ hujus obitum collocat Fredegarius anno tertio Clodovei II. qui fuit, ut volumus, Christi 646. Eodem anno affigit Audoënus suam & Eligii ordinationem. Ergo Jonas, qui operi suo præfatus fuerat anno 643. nondum illud perfecerat anno 646. Neque dicas, potuisse quidem id fieri, ut Jonas Vitas S. Eustasii, & Eboriacensium Monialium perscriberet annis aliquot post editam Præfationem: verùm hìc à nobis quæri, non quod fieri potuerit, sed quod reipsâ factum sit. Aio enim id reipsâ factum plusquàm probabiliter colligi ex Operis accurati longitudine; certò autem demonstrari argumentis quamplurimis in hac Dissertatione expositis; præsertim verò ex epochâ ordinationis Eligii & Audoëni Episcoporum: quo argumento, vel si solum sit, nunquam se expedient adversarii, quam-

cumque se in partem vertant. Desinant igitur contrariæ sententiæ fautores sibi placere, & gloriari hoc telo, quod nemo prudens, cùm diligenter expenderit, non stupeum stramineúmque agnoscat. Neque jactent habere se à suis partibus Auctorem coætaneum Jonam: non enim stat ab eorum partibus Jonas, nisi malè intellectus, quíque eadem horâ & Præfationem operosæ Historiæ unâ vix pagellâ comprehenderit, & plurium annorum elaboratissimum Opus iisdem angustiis coarctasse credatur; quod nemo credet, nisi tam bonæ sit fidei, ut (quod vulgò dicitur) etiam lepores volare credat. Habemus autem nos à partibus nostris coætaneum Scriptorem Audoënum, qui suam & Eligii ordinationem, quartadecimâ die mensis Maii, quæ tunc incurrebat in Dominicam ante Rogationes, & quæ exinde more Christianarum omnium Ecclesiarum, in Rotomagensi ac Noviomensi diœcesibus anniversario cultu celebrata est, & Clodovei adhuc juvenculi Regis anno tertio, adeóque anno æræ vulgaris sexcentesimo quadragesimo sexto defixit. Cujus vim demonstrationis qui contrà sentiunt, nullâ unquam tergiversatione eludent. Nunc ad alia progrediamur.

CAPUT V.

A characteribus translationis corporis S. Benedicti in Monasterium Floriacense, iidem anni regni à patris obitu sedecim Dagoberto firmantur. Indictionum & annorum Christi usus, septimo post Christum sæculo jam vigebat in Galliis, etsi haud ita frequens ac firmus, uti sequentibus sæculis fuit.

CLARUISSE jam olim in Floriacensi Benedictinorum Cœnobio viros doctrinæ ac religionis famâ celebres, notius est, quàm ut exemplis probari necesse sit. Ab iis susceptum esse decem ampliùs abhinc sæculis Patriarchæ sui S. Benedicti sacrum corpus, Cisalpinæ omnes Ecclesiæ summo consensu affirmant. Ab hujus translationis epochâ, sine dedecore aberrare non potuerunt Floriacenses, sed nec sine damno suo; alioquin apud exteras præsertim nationes de

tanti thesauri possessione in falsi suspicionem venturi.

In veteri Floriacensi Martyrologio, ad v. Idus Julii, hoc habemus, quòd *anno Domini sexcentesimo sexagesimo, sub Clodoveo filio Dagoberti, translatum est corpus S. Benedicti Abbatis, à Monte Cassino ad Monasterium Floriacense, per Aigulfum Monachum.* Non igitur obierat Clodoveus II. anno Christi 654. vel 655. (ut volunt adversarii) cùm anno 638. mortuo patri Dagoberto in regnum successisset. Respondent illi, nondum septimo post Christum sæculo usurpari solitas à Francis vel Indictionum notas, vel annos à Christi Nativitate, sive Incarnatione, vel Passione derivatos. Ita passim affirmant, & nominatim Cointius, anno Christi 642. numero XLIII. anno 656. num. XXXVII. 688. num. VII. & aliis locis. Quare has Indictionum & annorum Christi adnotationes additamenta esse à recentioribus, quæ fidem apud eruditos non merentur. Ego verò contendo usum Indictionum, & ab annis Christi deductum calculum viguisse in Galliis, etiam ante Clodoveum II. & saltem ab anno 541. quo statutum est in Concilio Aurelianensi IV. canone 1. *Ut sanctum Pascha secundùm Laterculum Victorii, ab omnibus Sacerdotibus uno tempore celebretur.* Ab hoc etenim uno decreto manasse opinamur in provincias Gallicanas morem triplicem. Primum, ut anni caput à Paschate duceretur: qui mos viguit usque ad annum Christi 1563. quo sanxit Rex Karolus IX. ut exinde in publicis privatisque tabulis anni exordium peteretur à Kalendis Januariis, Juliano veteri more. Sed annos à Paschate inchoandi morem à majoribus acceptum, populis extorqueri sibi ægrè ferentibus, dilata in annum 1565. executio est: ac ne tum quidem in omnibus regni provinciis deductus est annus à Kalendis Januariis; sed paulatim ex aliis in alias ea consuetudo derivata, toto denique regno obtinuit, ut à Laurentio Bouchello in Regiarum Constitutionum Collectione observatum est. Erat sanè annos suos à Paschate exordientium grave incommodum, tum ex annorum inæqualitate, ob festi Paschalis discursum à die Martii XXII. usque ad diem Aprilis XXV. per dies quinque & triginta: tum maximè (ut notavit Guido Coquillius in Historiâ Nivernensi, pag. 262.) quia eadem dies (verbi gratiâ,

prima Aprilis) poterat in uno & eodem anno bis reperiri, atque ita contrahentium ac Tabellionum turbare calculos. Exemplum profert Coquillius anni 1535. quo Pascha fuit XXVIII. Martii. Sequente enim anno 1536. fuit Pascha XVI. Aprilis : quare dies prima Aprilis utrobique in anno 1535. censebatur. Prudentiorum autem Tabellionum cautio erat, quoties à XXII. Martii ad XXV. Aprilis tabulas conficerent, admonere in appellandâ die num ea ante Pascha, aut post illud occurreret; quod in multis pactionum olim scriptis auctoritatibus observare est. Et erat ea numerandi ratio sanè incommoda, ac (si quando eam clausulam *ante Pascha*, vel *post Pascha* prætermitti contingeret) serendis discordiis obnoxia, nec ullo, quod sciam, loco, extra Francorum regnum observata: cujus origo nulla apparet verisimilior promulgatione illâ Methodi Victorii. Hic enim in Præfatione Canonis Paschalis ad Hilarum, urbis Romæ Archidiaconum: *Pascha quippe*, inquit, *sicut omnimodâ traditione cognoscitur, anni principio, non fine celebratur.* Quæ quidem verba traditionem significare videntur, à temporibus Apostolicis, aut saltem ab iis quibus Ecclesiæ sunt constitutæ post sæviores illas persecutiones, nempè à Constantini Magni imperio: morem verò sic numerandi, quoad Gallias, ortum putamus ex illo Synodi IV. Aurelianensis decreto, quo Victorii Canon promulgatus, omnibúsque Galliarum provinciis in usum invectus est.

Altera consuetudo quæ ex Victorii Cyclo manavit in Gallias, Indictionum usus fuit. Testatur enim Bucherius, in veteri exemplari manuscripto, ex quo ille Victorii Cyclum primus protulit, adscriptas fuisse Indictiones, quamvis triennio luxatas, quas ille suis locis restituit. Nec dubitare debuit Bucherius, essentne illæ Indictiones ab ipsius Victorii ingenio, an ab alio quopiam recentiore ejus Canoni adjectæ. Nam Victor Capuanus Victorio suppar, apud Bedam, libro de Ratione temporum, capite 49. ipsum redarguit Victorium, quòd *novies P.C. Basilii, Indictione* XIII. Pascha sanciverit XV. Kalendas Maii celebrandum, quod venerabilium Patrum auctoritas VIII. Kalendas Maii agendum decrevisset. Indictiones ergo Victorius cum Paschali suâ Methodo in Gal-

lias invexit : quamvìs illæ non ſtatim ubique à Notariis publicis ad obſignandas tabulas, aut ab omnibus Hiſtoricis ſeu Chronologis, ad rerum geſtarum deſignanda tempora adhibitæ ſint; ſed paulatim nunc ab his, nunc ab illis in publicos uſus invectæ. Apparent illæ in Marii Chronico, ejúſque Continuatore, hominibus Gallis, & Gregorio Turonenſi æqualibus. Si quando igitur ad quintum, ſextum, aut ſeptimum à Chriſto ſæculum adnotatæ occurrerint, non ſtatim velut à recentioribus inculcatæ explodendæ ſunt. De Indictionibus in Vitâ S. Baboleni adſcriptis dicemus in ſequentibus.

Tertia conſuetudo, per Chriſti annos tempora deſignandi, à Victorii quoque Laterculo in Gallias derivata eſt. Annos enim Chriſti Cyclo ſuo indidit Victorius; ſed ab ejus Paſſione deductos. Interim Alpes tranſgreſſa eſt Dionyſii Romani Abbatis Methodus, annos Chriſti ab ejus Incarnatione, ſive à Nativitate arceſſens, quæ mox Ciſalpinorum, ac præſertim Bedæ Venerabilis ſtudio, ſcriptíſque illuſtrata, latéque ſparſa, in omnium Occidentalium regionum uſus tranſiit, & etiamnum ab iis obſervatur. Sed mediis ſæculis fluctuavit, multáſque in varietates ſciſſa eſt illa Chriſti annorum recenſio, dum alii alias, ſive ex parte, ſive ex toto ſecuti ſunt methodos. Auctor Vitæ S. Johannis Reomaenſis Abbatis, illum obiiſſe refert *anno Domini quingenteſimo duodecimo, juxta quod in Cyclo beati Victorii Epiſcopi numeratur.* Petrus Rouërius in Reomao, & Bollandus ad diem Januarii XXVIII. quia Cyclum Victorii videbant à Chriſti Paſſione procedere, huic annorum ſummæ addentes annos XXXIII. vitæ Chriſti, concludunt, illum exſtinctum anno æræ vulgaris 545. die XXVIII. menſis Januarii, cùm eſſet annorum centum & viginti, natúſque eſſet anno 425. Enimverò ſi Auctores, alioquin eruditi, attendiſſe non videntur ad ſtatum hujus quæſtionis, neque Victoriani Laterculi veram methodum ſatìs habuiſſe perſpectam. Non enim quæritur quoto anno à vero Chriſti natali (de quo inter peritos nondum convenit) S. Johannes Reomaenſis vel natus, vel mortuus ſit; ſed quoto anno æræ vulgaris ſeu Dionyſianæ, cujus nimirum nunc cùm hæc ſcribimus, annus agitur primus

&

& septuagesimus supra millesimum & sexcentesimum. Constat autem ex Victorii Cyclo, quem edidit Bucherius, caput Cycli Consulatu Geminorum notatum, incurrere in annum æræ vulgaris 28. Quamvìs enim reipsâ Consules fuerint Rufus & Rubellius Gemini anno hujus æræ 29. quia tamen Victorius priorum Consulum seriem unitate superfluâ cumulavit; hinc effectum est, ut apud illum Geminorum Consulatus veram suam sedem uno anno anteverteret, adeóque ad annum vulgaris æræ 28. adnotaretur. Quare, ut anni Victoriani annos Christi vulgares assequantur, illis addendi sunt anni dumtaxàt 27. non autem (ut Rouërio & Bollando visum est) anni 33. Hinc ad annos S. Johannis Reomaensis progrediamur. Is obiit die Januarii XXVIII. anno Cycli Victoriani 512. Sed jam tum æra Christi vulgaris annum inchoaverat 513. Adde 27. ad 513. & fient 540. Ergo vivere desiit S. Johannes anno æræ Dionysianæ 540. atque adeò natus erat anno 420. ut fuerit moriens annorum viginti suprà centum.

Hanc porrò Victoriani Cycli cum annis æræ vulgaris comparationem confirmat insignis locus Fredegarii, cap. 109. quem (quia in editis vitiatus est) placuit hìc integrum describere ex codice nostro pervetusto, nec minùs probæ notæ à duobus illis, ex quibus Fredegarii auctioris Editionem molitus est Duchesnius.

Curricula annorum hactenùs reperiuntur.

Ab Adam, vel initio sæculi, usque diluvio, anni MM. CC. XLII.

A diluvio usque ad Abraham, anni DCCCCXLII.

Ab Abraham usque ad Moysen, anni D. V.

A Moyse usque ad Salomonem, anni CCCCLXXVIIII.

A Salomone usque ad readificationem Templi, temporibus Darii Regis Persarum, anni D. XII.

A restauratione Templi, usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi, anni D. XLVIII.

Certè ab initio mundi usque ad Passionem Domini nostri Jesu Christi, sunt anni quinquies mille CC. XXVIII.

Et à Passione Domini usque isto anno præsente, qui est in Cyclo Victorii annus CLXXVII. *Kalendis Januariis die Dominico, anni* DCC. XXXV. *Et ut istud milliarium impleatur, restant anni* LXV.

Advertere hìc licet, illo concursu Dominicæ diei cum Kalendis Januariis, designari annum æræ vulgaris 736. à Christi Natali deductum, ac notatum litterâ Dominicali A; cùm tamen Fredegario sit adhuc annus 735. quia hic à Paschate tribus circiter post Romanos mensibus annos suos auspicababatur, eóque in Kalendis Januariis uno anno minùs computabat. Quam verò *Passionem Domini* dixit, versu proximè præcedenti *Adventum Domini*, hoc est, Incarnationem, vel Nativitatem appellarat. Sicut etiam Dionysius, Beda, & Computistæ alii vetustiores Christi diem natalem, Decembris XXV. (qui caput est æræ Christi vulgaris) *Incarnationis* nomine appellant. Ita vocibus in hac materiâ abutuntur multi, quod parum curandum est, dum de re constet. Igitur, si ad primum Cyclum Victorii annorum 532. & annos 177. Cycli secundi addas 27. confeceris annos 736. qui tamen ob dictam causam, tantùm 735. à Fredegario numerantur.

Donum Ermenberti & Ermenoaræ, cujus capite primo meminimus, assignat Chronicon Benignianum, *anno quinto Regis Dagoberti*: hoc verò tabulæ Benignianæ subnotant *anno ab Incarnatione Domini* DCXXXII. Quis hìc Notarii fidem desideret? Sed de annis incompletis intelligendæ sunt, quorum primum cùm sibi vendicet annus Christi 628. quo obierat Clotarius XXVIII. Septembris, quintus cum anno Christi 632. comparetur necesse est.

Major est *ἀνωμαλία* tabularum Chronici Besuensis, quibus Adalsinda Abbatissa Monasterii Dornatiaci, seu de Birzilliis, trans flumen *Dubium*, in prospectu Bisontinæ civitatis fundati, multis improborum hominum fatigata vexationibus, cùm se ad Besuense S. Petri Cœnobium *sub regulâ* victura reciperet, fratri suo Waldaleno Abbati transscripsit villas Assonam, Parnatiacum, Potentiacum, Balatunnam, Montaniacum, & quidquid pater ejus Dux Amalgarius, & Aquilina mater ad Berzilliacensis Parthenonis dotationem contulerant; datâ epistolâ *anno ab Incarnatione Domini* DCLII. *Indictione* X. *Epactâ* VI. *Clotario Rege regnante in Franciâ, primo anno regni ejus: Venerabili verò Donato Besonticam sedem tenente, die Mercurii proximo, ante medium mensis Febroarii.*

Istarum litterarum (ait Cointius anno 656. num. XXXVII.)

legitimi characteres sunt, dies, mensis, annus Clotarii Regis: cæteræ notæ sunt expungendæ; quia Donatus Episcopus, qui Concilio Remensi subscripsit apud Flodoardum, lib. 2. cap. 5. & teste Joanne Jacobo Chiffletio Vesontionis, parte 2. cap. 25. annos plus minùs viginti octo sedit, priùs obierat: & in publicis instrumentis nondum adhiberi consueverant, Indictio, & annus ab Incarnatione Domini. Hæc ille. At ego non facilè adducor ut credam, virum religiosum, nec ineruditum, Joannem Besuensem Monachum, cùm suum Chronicon ante annos ferè sexcentos conscriberet, eò prorupisse impudentiæ, ut tanti momenti tabulas à se confictas, pro veris publico objiceret. Sed neque ita delirasse dixerim Tabellionem, ut his litteris pugnantes inter se temporum notas subscriberet. Adhuc supererat S. Donatus anno primo Clotarii III. Regis, qui fuit Christi 661. adeóque ex anno 625. quo Concilio Remensi interfuit, Sedem Bisontinam obtinuit ad annos admodùm sex & triginta: & quod in Vesontione obiter dicitur (sed non probatur) de octo & viginti Sedis ejus annis, falsis nititur fundamentis, quòd nimirùm ex anno dumtaxàt 633. in annum 661. præfuerit.

Laboriosius est investigare causam, cur in his tabulis annus primus Clotarii III. Regis, dicitur ab Incarnatione Christi 652. Non est iste error Historici seu Chronographi; sed neque Notarii seu Tabellionis, cujus ille opus ex fide descripsit. Mentiri nec Historico licet, nec Notario: ab errore neuter est immunis, errare quippe humanum est. Indictionem x. & Epactam VI. scitè junxit Notarius anno Christi 652. ex Methodo Dionysianâ: erravit porrò dum hos characteres Clotarii III. Regis anno primo copulavit, qui fuit Christi 661. Indictione IV. Nec mirum videri debet, in illis septimi à Christo sæculi tenebris, subinde erratum esse in applicandis ad Christi annos Regum annis, cùm in isto conatu nunc etiam peccetur ab eruditis compluribus. At Indictionum, & annorum Christi adnotationem omnem à superioribus octavo sæculis excludere, antiquitatem ignorare est.

CAPUT VI.

Expenduntur Indictiones, & anni Christi, ac Regum adnotati ab anonymo Scriptore Vitæ S. Baboleni, Fossatensis Abbatis; ejúsque Chronologiam cum sedecim annis monarchiæ Dagoberti benè convenire ostenditur.

VITAM S. Baboleni ex manuscripto codice Fossatensi descriptam, ad me tunc in Collegio nostro Dolano commorantem transmisit R. P. Michaël *Rabardeau*, junctis litteris quæ datæ erant Parisiis IX. Aprilis 1630. Exinde Andreas Duchesnius anno 1636. tomo I. Scriptorum Historiæ Francicæ, Vitam eamdem protulit ex apographo Bibliothecæ S. Germani de Pratis; sed Præfatione mutilatam, & iis paragraphis qui in hac nostrâ Editione, numeris 1. 2. 3. 4. 5. 6. 20. 21. 22. & 25. continentur. Patres Benedictini secundo Sæculo Sanctorum sui Ordinis, ex eodem suæ Bibliothecæ apographo, neglectâ Vitæ historiâ, sola ejus miracula ediderunt, ut quibus plus fidei quàm Vitæ ipsi putarunt esse tribuendum: Et Carolus *le Cointe*, tomo tertio Annalium suorum, anno Christi 642. à numero 3. ad 49. multa congessit, ex quibus ejus Vitæ Auctorem censet redarguendum. Cùm tamen ille, quicumque est, Auctor sexcentis ferè abhinc annis scripsisse existimetur, & non pauca referat fide digna, magníque ad inclyti Fossatensis Monasterii Historiam momenti, nobis curæ fuit scoriam (si quæ est) ab auro obrizo secernere, ut quid in eâ probandum, quid rejiciendum sit intelligatur. Ipsum igitur Vitæ Auctorem audiamus.

PROLOGUS IN VITA S. BABOLENI ABB.

Ex manuscripto codice Fossatensi.

SACRARUM Scripturarum meditationibus insistere, eísque studiosè animum applicare, salus videtur esse animæ, si ea quæ leguntur, studuerit quis opere perficere. Præcessores denique nostri,

artium liberalium doctrinis educati, summæque sapientiæ studiis eruditi, plura & innumera scripta posteris reliquerunt, quæ, Deo auxiliante, sancto illustrati Spiritu ediderunt. Quorum doctrinis atque exemplis sancta per orbem consistit Ecclesia, Domini nostri cruore redempta, sanctorúmque Apostolorum prædicationibus sublimata. Quibus successerunt pretiosi Martyres, proprio sanguine contra mundi Principem decertantes. Post quos, sanctos meruit habere Præsules, virtutum fulgoribus, ac admonitionibus Dei plebem illustrantes. Quos sequuti religiosi Confessores, sanctíque Eremitæ mundum fugientes, Christum solum diligentes, & pro ejus amore seipsos atterentes, ut regni ejus mererentur fieri coheredes. De quorum numero Sanctus exstat BABOLENUS, meritis celsus, insignis virtutibus. De quo tanto viro cogit me, ô Fossatenses, vestra dilectio, ea [a] quæ ab antè natis didici, & quæ oculis ipse vidi, perscribere ad perpetuum ejus memoriale. Et licèt tanto oneri impar existam, utpote cui & tenuis est facundia, & ingenii exilis copia; tamen malo dicere quæ novi, quàm cum servo pigro & negligente subire tormenta pro retentâ nec expensâ Domini pecuniâ. Antequàm igitur cœptum opus aggrediar, vobis objicio, quòd ex pluribus vestri eversionibus loci, quæ post eum acciderunt, [b] casibus persecutionum variis, ejusdem deperierunt miraculorum gesta, quæ quidem ab antiquis, illius videlicet contemporaneis fuisse credimus descripta. Orandum ergo nobis est, ut Deus qui sui servi adjutor exstitit, ad peragenda quæ præcepit, sit & nobis cooperator ad narrandum quæ in eo & per eum egit. Sed multò libentiùs vellem quod mihi injungitis, ab alio fieri, quàm à me indocto & inutili. Igitur dum periti ab imperito & ineloquenti verba hujusce lectionis percepetitis, memores mei sitis, vestro imperio parentis, quatenùs post obitum carnis, simul mereamur, favente Deo, consequi præmium æternæ beatitudinis.

INCIPIT VITA

sancti ac inclyti Confessoris Baboleni, & Abbatis piissimi.

1. POST beatam & gloriosam Resurrectionem JESU CHRISTI Domini nostri, Ascensionémque ejus ad cælos, & Spiritûs sancti adventum igneis in linguis super Apostolos, atque post gloriosa Martyrum Christi prælia; pósteque devicta innumerabilia certamina, quibus se usque hodie sancta sublimari gratulatur Ecclesia: non ipsi defuit ipsius largissima misericordia; sed semper adfuit & adest consolatio piissima, quâ protegere illam dignatur miseratione clementissimâ. Munere namque supernæ dispensationis hoc egit idem auctor nostræ salutis, ut sanctæ jugiter Ecclesiæ præessent Prædica-

tores ſancti, æterni pabula ferentes eloquii. Ex his ergo unum largiri dignatus eſt nobis, noſtro loco & ſæculo venerandæ ſanctitatis, quem [c] parentes religioſi & nobiles ex Burgundis originem trahentes, ſanctæ quidem Chriſtianitatis amatores, ſtatuerunt vocari BABOLENUM ſacri Baptiſmatis undâ renatum. Exhilarati ergo genitores ortu tam digniſſimæ prolis, licèt ignorantes forent proventuræ prædeſtinationis, tradiderunt imbuendum ſacris litteris, ut ei non deeſſet ſapientia Dei Patris, quâ ad plenum edoctus, mentes condiret populi fidelis.

2. Divino deinde inſtinctu, & beati COLUMBANI hortatu, offertur hoſtia Chriſto Domino in ſacro Luxovienſium Cœnobio, cúmque ſibi vas ſinceriſſimum prælegit Sancti Spiritûs gratia, atque inſcrutabilis & indeficiens Dei ſapientia. Qui moribus annos tranſcendens pueritiæ, in Chriſti tyrocinio ſtudebat ſe jugiter exercere, atque plus quàm pueri ætas pati poterat, corpus proprium atterens, moribus perfectorum, operibúſque de die in diem nitèbatur adhærere. Corde enim devoto imitabatur non ſolùm quæ in coævis & condiſcipulis, verùm etiam quæ in perfectis & Deo devotis conſpiciebat viris. Ut autem adoleſcentiæ, ſive juventutis annos attigit, ſemper de magnis ad majora, de mediocribus ad excellentiora ſcandere certabat virtutum exercitia. Nam, ſicut Scriptura jubet, nihil Dei amori videbatur præponere; ſed toto oris affamine, toto cordis amore, totóque mentis conamine eum ſe teſtabatur diligere & venerari fideliſſimè. Timor enim Domini initium eſt ſapientiæ. Orationi quoque ita erat intentus, ut divinæ contemplationi cerneretur eſſe conjunctus. Dehinc orationi adjungebatur lectio, atque ſanctarum Scripturarum meditatio. Poſtremò verò ſcribendi exercitatio. Sunt nempe adhuc penes nos plura volumina, quæ ipſius manu dicuntur fuiſſe deſcripta; ſuccedebátque ſancta compunctio, & in cubili cordis jugis Dei viſio. Caritate denique ſic erat plenus, ut per hanc Deo placeret, & hominibus. Decus etiam ſanctæ caſtitatis in eo renitebat, quia per hanc Angelis ſociari ſe non dubitabat. Diſcretionémque, omnium matrem virtutum, habens, tam ſanctè, tam caſtè, támque religiosè cuncta agebat, ut in dictis ejus & factis non deeſſe crederetur Spiritûs ſancti gratia. Sed quid de ejus patientiâ, miſericordiâ, jejuniis, vigiliis, cæteríſque virtutibus, quas Spiritus ſanctus in eo operatus eſt, ſingulatim proferam? Ut enim uno verbo cuncta concludam, omnium virtutum floribus redimitus, reſplendebat in illo totius ſanctitatis & juſtitiæ virtus, quia Chriſti gratiâ erat repletus. Cùm igitur vir Domini BABOLENUS talibus & tantis reſplenderet virtutibus, fama ejus boni odoris circumquaque manentibus velut ſidus clariſſimum emicabat ſplendidius. Nam omnibus Fratribus in præfato Cœnobio degentibus, exemplar totius religionis eſſe videbatur; itaut à cunctis perfecto diligeretur amore, & ſummâ extolleretur

veneratione. Sed ne diutiùs lucerna ſub modio poſita, tenebris ignorantiæ videretur occultata, ad humanos illam Chriſtus produxit aſpectus, ut ſuper candelabrum poſteà luceret omnibus in Domini domo manentibus.

*3. Poſt ſancti namque Columbani tranſitum, ſcimus eumdem virum ſanctiſſimum [d] Monaſterio Bobienſi præfuiſſe Paſtorem tertium, ejúſque ſanctiſſimâ doctrinâ & eruditione Chriſti gregem [e] per biennium gubernatum fuiſſe. Quod qualiter reperitur in ſecundo Vitæ libro beati Columbani, & in geſtis diſcipulorum ejus Attalæ & Euſebii, qui noſſe pleniùs cupit, invenire poterit. Nos enim ideò hæc omittimus, ut ad alia quantociùs veniamus, & de magnis vel minima dicamus. Jonas quoque, Vitæ jamdicti Patris Columbani diſertiſſimus relator, ad hunc beatum virum dicitur illam ſtylo edidiſſe clariſſimo, ſicut in Proœmio ipſius Operis ipſe ſe aſſerit ejus hortatu atque admonitione poſterorum notitiæ manifeſtaviſſe.

4. Beatus ergo BABOLENUS Chriſtum toto mentis deſiderio amplectens, eúmque omni virtute & amore ſequi cupiens, & ejus diſcipulatui, quem jam aſſumpſerat, inhærere ſemper deſiderans, nativum ſolum, [f] ſibíque commendatum regiminis officium, licentiâ & aſſenſu Fratrum ſuorum ac filiorum deſerens, cæleſtis regni peregrinationis aſſumpſit laborem, quatenùs perpetuam inveniret requiem. In quâ aliquandiù immoratus, ſanctorum locorum perſcrutator factus eſt velociſſimus. Sciens denique ſe per multarum anfractus peregrinationum, & agones atque ſudores laborum oportere intrare in regnum cælorum, parviſſimus ei videbatur labor terrenus ad remunerationem cæleſtium præmiorum, quæ ſummo inquirere intuitu mentis, & ferventiſſimo non ceſſabat deſiderio amoris.

5. Auditâ itaque famâ REMACLI, [g] qui eo tempore in ſaltu Arduennæ Monaſterium ſibi conſtruxerat, & vitam eremiticam ſatis acerrimè in eo cum aliis Deo devotis viris ducebat, viſendi eum gratiâ venit, ejúſque magiſterio adhærere, quàm redire contendit. Suſceptus eſt namque ab eo officioſiſſimè, & converſatus illìc abſque offenſione eſt. Qui inſtruendus venerat, plures ad imitationem ſui ædificabat. Sanctus ergo Remaclus apud ſe retractans, ne fortè pro hoc ipſo eum Dominus duxerit, non modò ne ab eo diſcederet, rogavit, verùm propter diſciplinam, Fratribus Malmundarii poſitis, (utraque enim Monaſteria, Stabulanum videlicet, & Malmundarium ipſe conſtruxerat, juxta inſtitutionem ſancti Benedicti) ſalvâ ſuâ in omnibus auctoritate præfecit. Quod inter alia Vitæ beati Remacli capitula ſic de eo legimus: Succeſſit illi Domnus & Pater Babolenus, qui pro meritorum ſpeciali gratiâ vir dicitur Apoſtolicus, cujus ſuperiùs mentionem fecimus.

6. Igitur poſt exceſſum beati Remacli pullulantibus inſtinctu quorumdam pravorum zizaniis diſcordiæ, vel ſcandalorum intra ſepta

ipsius Cœnobiorum, beatum virum, de quo sermo agitur, multis injuriarum conviciis à se depulsum habitare aliorsùm compulerunt invitum. Qui licèt invitus occasione acceptâ peregrinari, ut olim cœperat, sine dilatione studebat, credens agi hoc dispositione divinâ. Animatus autem tali desiderio, gratiâ sancti Spiritûs, ac virtute divinâ in omnibus se comitante roboratus, juxta præceptum divinum, sua omnia deseruit, atque post multarum anfractus viarum Galliam expetens, Francorum patriam adiit, & Parisios, Christo sibi prævio, famosam ad urbem pervenit. Cùm ergo Christi servus veluti alter peregrinus maneret, & ab urbe de die in diem progrediens ad beati Martyris Dionysii sepulcrum oratum usque abiret, monachilis habitus qualis interiùs esset, demonstrabat, religio verò sanctitatis exteriùs ullum prodebat. Ne igitur Lectorem fastidire videatur, neque imprudentiæ nostræ oratio deputetur, dignum arbitror huic Operi inserere, litterisque posterorum notitiæ tradere, quo hæc agebantur tempore, atque quis tunc præfuerit Francorum Monarchiæ.

7. Reges itaque Francorum, & nobilitate præclaros generis, & bellorum eruditos exercitiis, Historia eorum prætitulata nomine apertè declarat. Qui postquàm Christi nominis fidem suscipere meruerunt, invictoriosi semper, Deo sibi favente, contra rebelles exstiterunt. Inter quos primus eorum Christianæ sectator Religionis Magnus CLODOVEUS dictus decenter emicuit, à quo cuncti deinceps Francorum Reges sacri Baptismatis regeneratione à laqueis diaboli abstracti, JESU CHRISTI Domini nostri, cujus sanguine erant redempti, signo insigniti, perfectæ Religionis facti sunt cultores, atque sanctæ & individuæ Trinitatis devotissimi confessores. Post jam dictum verò Clodoveum, succedentibus in regnum ejus filiis, eorum genealogia non decidit; sed per plurima annorum curricula, id est, per cxxxv. [h]

h annos Francorum regnum peroptimè gubernavit: quousque ipsius regni habenas CLODOVEUS suscepit secundus, inclyti DAGOBERTI Regis filius, cujus genitor CLOTARIUS Regum fortissimus est dictus. Hic ergo inclytus Francorum Rex CLODOVEUS non dispar suis exstitit præcessoribus, quia devotus Christi fidelium amator, sanctæque infra Galliam Ecclesiæ exaltator atque fidelissimus fore non distulit defensor.

i 8. Cùm itaque [i] anno incarnati Verbi sexcentesimo quadragesimo tertio, Indictione primâ, post mortem sui genitoris jamdicti Dagoberti Francorum regnum suscepisset regendum, miro callebat ingenio, studebàtque diligenti conamine, ut regnum sibi à Deo commissum summo disponeret moderamine. Ipsius etenim temporibus plurima Cœnobia, præeunte Dei nutu & gratiâ, in Francorum regno à Deo devotis viris ædificata sunt atque constructa. Excellentia quoque Christianæ Religionis, atque vigor monastici Ordinis, tam in perfectorum virorum sanctitate, quàm in devotarum Deo Virginum effulsit copiosè.

9. In

9. In illis diebus erat quidam vir in omni religione divinâ erga Deum devotum animum habens, nobilis quidem secundùm hujus sæculi honorem, sed longè nobilior moribus & operibus, in prædictâ urbe gerens officium Archidiaconatûs, nomine *Blidegisilus*. Qui pro suâ venerabili religione à suprà nominato Rege venerabatur, ac magno amoris studio, ut decebat, conservabatur. Ab ERCHENALDO quoque, qui tunc Francorum Ducatui præerat, & omnia palatina officia suo moderamine procurabat, honorabatur: à cunctis etiam Primatibus totius Regni magnoperè diligebatur; utpote qui propinquus & patrinus Regis dicebatur. Erat denique his diebus quoddam vetus Castellum, non longè distans, sed quasi quatuor milliariis à mœnibus Parisiacæ urbis, à Julio quondam Cæsare [k] nobiliter constructum, k antiquorum gentilium mœnis, fossatuúmque ac murorum propugnalis circumcinctum, Maternâ fluvio, permaximo telluris spatio sibi circumfluente firmatum, atque vallatum aquâ & muris undique, vocitatum castrum *Bagaudarum* [l] ab antiquis, quod jam tunc dicebatur l *Fossatensis*. In hujus igitur insulæ spatio, velut in regali quodam palatio, tam securè & quietè accolæ illius morantur, ut absque Dei, nullius pavore terreantur. Hunc siquidem locum Christicola Blidegisilus prospiciens servitio Domini aptum, meditabatur in secreto cordis, quomodò hoc suæ devotionis secretum aliquo modo valeret perducere ad effectum. Enimverò cordis ejus erat voluntas, ut in honore sanctorum Felicis & Quintini Martyrum, atque Confessoris Christi Germani, illic construeretur Ecclesia. Salubriori verò reperto consilio, immutatur talis devotio. Itaque locus ille, sicut usque hodie, ita & tunc regalis erat fiscus, ideò ejus voluntas valde impediebatur; nec ullo modo adimplere poterat quod ipsius menti Christi affectus immiserat.

10. Tandem verò repletus consolatione sancti Spiritûs Paracliti, Clodoveum supplex adiit, ac humiliter quod in ejus cordis arcano latebat, innotuit. Rex, inquit, nobilissime, tui preces famuli suscipe, & quæ devotè precor, libenter annue. Exoro itaque tuam Celsitudinem, ut mihi digneris concedere Castrum olim dictum *Bagaudarum*, cum omnibus adjacentiis sibi subditis cunctarum opportunitatum, sicuti à flumine Maternâ est circumplexum, quò desiderii mei affectum, Christo auxiliante, & te solatium præbente, valeam complere. Cupio enim illìc Ecclesiam in honore Dei ædificare, ac in veneratione perpetuæ virginis Mariæ, quam sanctorum Petri & Pauli, Principum Apostolorum, nominibus & reliquiis volo ditare; Monachósque Christo Jesu famulantes inibi adunare, qui pro nostris erratibus Domini clementiam exorent assiduè, & pro totius populi à Deo vobis collati sospitate. Videns ergo Rex ejus animi devotionem, grataнter suscepit ipsius supplicationem. Convocato jamdicto Duce *Erchenaldo* venerabili coram multis Optimatibus & Pri-

matibus sui Regni, quæ à tanto expetebantur viro, libentissimè contulit; eique respondit: Licèt hoc tua mereatur religio, tamen credimus quòd hoc tuo cordi superna immiserit dignatio. Ideò nostra illud tibi libenter concedit largitio, sciens quia non deerit, cum Dei adjutorio, nostrarum opum regalis & larga suppeditatio. Quapropter quod jam, Deo juvante, mente concepisti, absque retardatione operis ne moreris exequi. Dei enim sapientia, quæ per quendam Sapientem, cor Regis in manu Dei esse protestatur, & quocumque voluerit, inclinat illud, ipsius cor suâ jam ineffabili gratiâ perlustraverat; ejúsque mentem invisibili quadam potentiâ sibi subegerat.

Prov. 21. 2.

11. Hæc itaque agebantur primo regni sui anno, ut ante omnia sæcula Dei dispositum fuerat judicio. Huic tanto negotio Regis mater NANDECHILDIS nomine, intererat, & cunctis quæ fiebant, & quæ dicebantur, prout poterat, libens favebat. Rex ergo CLODOVEUS virtute divinâ motus, regali more decrevit scripto atque sigillo, eamdem quam nuperrimè incipiebant, Ecclesiam cum omni Varennâ quam Materna girat fluvius, ab ingressu fossatuum præfati Castelli veteris, ab aquâ in aquam irrefragabiliter ab omni inquietudine cunctorum mortalium perpetuò manere liberam, atque securam. Quod regiæ dignitatis privilegium in eâdem conservatur Ecclesiâ usque ad præsens illæsum.

12. Nec huic piget immittere paginæ quis Episcopus tunc præsederit Parisius Episcopali Cathedræ, cujúsque generis exstiterit, aut quo vocatus nomine. Tunc temporis regebat Ecclesiam Parisiacam vir venerandus AUDOBERTUS. Qui die quadam, dum infra beatæ Mariæ Basilicam, orandi causâ, oracula circuiret Sanctorum, repentè ante cujusdam Sancti aram reperit beatissimum BABOLENUM flentem, & deprecantem Dominum. Quem intuitus humillimo Monachi habitu indutum, suspicatus est esse Dei famulum, cúmque continuò accersivit, & his verbis alloqui cœpit: Unde, Pater, hanc nostram adisti patriam, aut quo loco, Deo cooperante, mortalem transigis vitam? Cui vir sanctus mente ut erat humili, & voce respondit simplici: Sciat, Dei Sacer, tua caritas, à Transalpinis partibus me huc advenisse, sancti verò Patris Columbani edoctum doctrinâ & eruditione. Causâ quoque peregrinandi veni ad hanc patriam, ut merear invenire perpetuam. Tum admiratus Præsul tam sapienti eloquio, inquit illi continuò: Si Christo juvante, ut asseris, optas ducere laborem tuæ peregrinationis, obsecro ut istic inhabitare digneris, quò segetis tuæ fructus multorum proficiat animabus. Nam & ego sum peregrinus à transmarinis huc devolutus partibus, & m Regis Angliæ, nomine *Choinvala* [m], persecutionem cupiens evadere, Episcopatum urbis reliqui propriæ, & hanc Francorum patriam cum labore adivi, olim mihi incognitam. Sed minimè sprevit me gratia Dei, qui in se fidentibus consuevit misereri. Ut enim præ manibus

tenes, ut præ oculis hodie habes, mihi Francorum Regis CLODOVEI subvenit clementia, & super plebem dominicam ipsius Domini me exaltavit misericordia, ut qui quondam eram ignotus & advena, nunc Pastor hujus urbis factus sim ejus nutu & gratiâ. Ita & tu, carissime, noli de Domini misericordiâ diffidere; sed juxta Psalmistæ vocem, viriliter age, confortetur cor tuum, & Dominum sustine: non enim longè est ab his qui corde quærunt illum; sed prope est omnibus in veritate invocantibus eum, & voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Hoc autem dicens, motus pietate, nec etiam à fletu poterat se cohibere, volens eum prorsus secum retinere.

13. Audiens hæc Pater sanctus, ejus exhortationibus animatus, respondit ei protinus: Pater sancte, tua me lætificat allocutio mitis, & grata deprecatio. Quod hortaris, faciendum est cum Dei adjutorio; & quæ præcipis, non sunt spernenda omninò; tantùm ut impleatur in me voluntatis Dei miseratio. Hoc audito, Præsul sanctus exultabat in Domino attentiùs. Denique sciens isdem Præsul voluntatem jamdicti Blidegisili Archidiaconi, convocans eum ad se, talia depromit: Quoniam jam patuit nobis tuæ mentis desiderium in ædificando Cœnobio, loco qui ab antiquis dicitur *Fossatus Bagaudarum*, inde congratulamur bonæ voluntati tuæ: & nos tui laboris participes noveris fore, ut comparticipari mereamur requiei & gloriæ. Ad hoc verò opus exercendum, & ad gregem Christi pascendum, scias quemdam virum nobis à Deo missum, humilem & mansuetum, nomine BABOLENUM, omni sapientiâ comptum, omni actu utillimum. Quod audiens Archidiaconus, lætus admodùm effectus, ardenti animo videre cupiebat, de quo illi à Præsule sermo fiebat; & multùm diúque suspirans, atque oculos lacrymis præ gaudio madefaciens, venerabili Episcopo respondit continuò: Fateor usque nunc, hanc dubietatem cordis mei fuisse, hanc anxietatem mentis meæ exstitisse, ne nobis deesset omninò cui cura pastoralis imponeretur, sive quis dignus tali loco Pastor præficeretur. Sed quoniam laboris nostri te divina majestas voluit fieri cooperatorem, & tibi ostendere dignata est super tanto negotio virum nobis utilem, hunc tua dilectio non moretur ad nostram adducere præsentiam.

14. Hoc Præsul audito, sanctum virum accersivit illicò. Cúmque ante eos venisset, his verbis eum prior affatur Episcopus: Quoniam ad hanc, Deo volente, venisti provinciam, & meo precatu decrevisti finire in regione hac præsentem vitam, non tibi, ut suprà dixi, deerit Christi clementia; sed in omnibus comitabitur ejus misericordia. Hic enim vir quem conspicis, ordine Archidiaconus, nobilitate carnis præcelsus, nomine Blidegisilus, alloqui te cupit dulci affamine, & frui tuâ visione. Tum illi Blidegisilus: Te, Pater, fama refert Christi servum esse; te confitentur omnes benè huc ad-

venisse : quocirca & nos Deum benedicimus, qui huic patriæ nostro tempore tale mittere dignatus est decus : circa te verò quanta sit nostra devotio, præsens tibi patefaciet ratio. Nempè Clodovei Francorum Regis gratiâ favente, supra Maternæ flumen Cœnobium cœpi construere, quod volo, Deo juvante, tibi committere, & Monachis Deo illìc famulantibus te Patrem & Pastorem præficere. Ad hæc Sanctus Domini ambobus respondit : Non affectu prælationis cujuspiam ad hanc sum delapsus patriam, qui Dei amore abnegavi propriam. Enimverò non ideò rejeci propria, & repetam aliena. Nam Abbas Bobiensis olim effectus, juxta Evangelium renunciavi omnibus : licentiâ tamen Fratrum, & assensu Episcopi : & sic demum peregrinari cœpi. Cui illi : Si, ut adstruis, peregrinus vis fieri, tibi proficies, & non alii. Et ideò timemus, ne incurras sententiam illius servi, qui creditum sibi talentum abscondit, nec aliis impertiens duplicatum reportavit. Ne ergo æstimes ab optatâ paupertate longè fieri, si arreptâ obedientiæ viâ insistas bono operi : ille enim cui præficeris, locus, videtur esse eremus.

15. Hac ratione & consilio fultus, multísque precibus devictus, tandem acquievit vir sanctus. Itaque die quadam simul ingressi tres viri beati, Præsul scilicet & Archidiaconus, cum sancto Patre Baboleno, aulam regalem, Regis obtutibus eum præsentant. Cui inquiunt: En coram te, Rex, Christi servus, en à Deo nobis missus. Huc usque hæc lucerna latuit sub modio; sed Christus eam nostro manifestavit sæculo, ut nos illuminet religionis radio. Disponat ergo tua jussio regalis ipsum præponi ovibus Dominicis. Quod Rex Clodoveus audiens, & quæ de illo dicebantur, vera esse considerans, ad eum inquit : Ut nobis videtur (Pater sancte) decet te gregem Christi regere. Ergo suscipe pastorale onus, quia ob hoc te misit Dominus. Et ne sit tibi contrarium, scias non deesse Domini auxilium, nec affluentiam opum regalium. Suscepit igitur eâ die Vir sanctus pastorale regimen, licèt invitus. Tunc Rex ejus animi videns devotionem, dedit ad illam novellæ prædicationis Ecclesiam fiscum regium, nomine *Brittonicum*, in prærìpio Maternæ situm. Huic tam laudabili spectaculo intererat nobilium multitudo; inter quos AUNOBERTUS Senonum Archiepiscopus, & sæpefatus Parisiensis AUDOBERTUS atque MARINUS Episcopus Belvacensis, ARGUNDUS verò, & AGOMARUS, Præsules reverendi, cum quibus & Abbatum erat collegium, *Caroandi*, *Heldoardi*, & *Carterici* venerabilium. Jungebatur his multitudo plebis nomen Domini super hoc laudantis.

Maurinus *apud Duchesnium*. Marinus *apud Breulium*.

16. Adeptus itaque locum regiminis, cœpit virtutibus radiare, hospitalitatem sectari, zelo Dei succendi, domum sibi traditam strenuè gubernare, vitia radicitùs amputare, Sanctorum quoque circuire Cœnobia, sub sancti normâ Columbani degentia, velut apis prudentissima, ut aliqua sibi retineret virtutum meliora studia : sicque aro-

matibus virtutum sanctum junioribus monstrabat exemplum. Igitur Vir sanctus insistens cœpto operi, Christo juvante, & Blidegisilo viro venerabili, constructa est Ecclesia in honore Genitricis Dei, & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, cum omnibus ædificiis congruentibus monastico Ordini. Sed cogente loci angustiâ, ad Aquilonem omnia sunt constructa ædificia, quia ab Austro montis altitudine, à Boreâ verò arctatur fluvii vicinitate. Idem verò locus ita est compositus, ut monasticæ Religioni à Deo credatur dispositus. Caritas ibidem fulget mira, abstinentia maxima, humilitas summa, immensa parcimonia, nulla sæcularis prorsus actio, nulla virorum ac mulierum penes illum cohabitatio. Illìc manent qui Deo deserviunt, nil habentes proprium; sed tam remoti à mundialibus, ut delectet vivere cum cælestibus. Situs autem loci ipsius est tam remotus, ut ab ignorantibus putetur esse eremus. Nam Maternâ fluvio circumcinctus, unum tantùm ingressum dat commeantibus. Spatiosa est insula, sed infecunda. Latitudine tamen, vel longitudine sui per duo ferè milliaria videtur extendi. Licet autem sabulosa & arenosa videatur esse, tritici tamen & vini est referta fertilitate. Ibidem castrum nobile condiderunt antiqui: illìc nunc adstat in acie nobilis familia Dei, quæ suspirat jugiter desiderio cælesti. Illìc jacet Pater almus, de quo narrat noster textus. Sed ad castrum redeamus, unde loqui cœperamus.

17. Cùm Julius Cæsar totum orbem Romano subjugasset Imperio, & navali itinere, ab urbe Senonum usque Meledunum castrum, indéque Parisius cum sibi familiaribus Romanis, ut ad Meldorum civitatem, sive ad reliquas urbes perveniret, quæ aquarum fluminibus muniebantur, contigit eum transitum hinc habere, sicut in gestis Romanorum legitur. Et quia Romanis mos est, si in expeditione fuerint, non ultrà progredi hiemis tempore; sed residendo ibidem usque ad vernum tempus hiemare. Dum istìc jamdictus Cæsar ageret iter pervium, videns positionem locorum, aquæ & insularum animatus delectatione, & pulchritudine loci firmissimi, statuit, inito consilio, ibidem hiemare. Fixísque tentoriis illìc idem castrum condidit, murorum firmitatibus adornavit, profunditatibus quoque fossatuum, ac propugnaculis & omni munitione firmissimè munire studuit: quod etiam *Castrum Bagaudarum* vocavit, nomine sumpto à custodibus quos ibi deputavit. Usque hodie etenim inveniuntur lapides magni optimo opere Romano quadrati, qui in fundamento ipsius ædificii tum temporis fuerunt positi. Firmitas verò fluvii, quæ non hominis manufactiva, sed Dei virtute & gratiâ ante sæcularia tempora ordinata, æstate & hieme talis est & tanta, ut nec vadum, nec transitum habeat, nisi juvamine pontis, aut remigio navis. A parte siquidem Orientis, Meridiei, & Septemtrionis, ita illud isdem fluvius circuit, ut cunctis illìc commanentibus pro muro habeatur, & in illis impletum videatur quod in Exodo legitur, quia *Exod. 14. 29.*

aquæ erant pro muro Israëlitis à dextris & à sinistris. Occidentis verò partem quæ Parisius respicit urbem, antiquis paganorum, de quibus jam diximus, operibus ex petrosa terra ædificatus exstat murus firmissimus, cum altitudine magnorum fossatuum, qui ab aquâ in aquam, id est, à parte Meridiei usque ad Septemtrionis plagam, protendi videtur.

n 18. Historiographus autem Orosius [n], in ipsâ Historiâ quam de Ormestâ mundi composuit, præscriptum castrum à Maximiano Herculio Imperatore solo tenùs eversum, ac prorsùs destructum asserit. Ideò videlicet quia Amandus & Helianus, Christianæ cultores fidei, nolebant Romanis Principibus sacrilegis subdi. Isdem etenim Maximianus, collecto exercitu Romanorum, junctâ sibi legione militum Thebæorum, appropiabat ut funditùs destrueret castrum Bagaudarum. Qui juga Alpium cum exercitu transiens, & circa Octodorum fessus residens, præcepit omnes ad fanatica sacrificia invitare, & super sacra Deorum jurare, quòd pari animo contra Bagaudarum turbas pugnarent: cæteros verò Christianos alicubi repertos, ab omnibus decrevit occidendos. At ubi ad aures pervenit Mauricii legionis Thebææ Ducis, jubere scilicet Cæsarem eos contra Christianos pugnatum iri, sibi dixit imperanti: Nos pugnare contra impios scimus, sed debellare pios & concives penitùs ignoramus. Tenemus ecce arma, & non resistimus, quia mori magìs quàm occidere parati sumus. Sicque percussoribus læti cervices præbuerunt, atque per tormenta corporum ad cæli gloriam pervenire meruerunt.

19. Tunc Cæsar inde progrediens, atque ad Bagaudarum castrum perveniens, tamdiù obsidione illud terrâ & aquâ circumdedit, quousque post diuturna tempora, cum habitatoribus cepit, quos ferro & igne occidit. Castrum verò ad nihilum ita redegit, ut penè absque ruinis fossatuum nulla vestigia in eo parerent quarumpiam munitionum: quippe ut quod inter alia castra fuerat tumens munitione Imperiali excellentiùs, ab Imperatore utique Romano destrueretur altiùs. Habitatores quoque ejusdem castri, qui erant (ut prælibati sumus) Christiani, spernentes, pro Dei amore, curam corporum, ad regna cælestia transisse credendi sunt per martyrium. Et licèt de eorum vitâ vel passione scriptura non habeatur, tamen eorum nomina & memoria de libro vitæ minimè delebuntur. Hæc de situ & destructione castri breviter diximus, nunc ad propositæ rei ordinem redeamus.

20. Igitur jam dictus Blidegisilus ut Christi gratiam adquirere mereretur, sæpè nominatum castrum, & omnia testamenta à Rege sibi super eum tradita, sancto viro Baboleno, & Fratribus illi subditis perpetuò tradidit habenda. Sed & multorum reliquiis Sanctorum ipsum exornare Cœnobium studuit, & cuncta bona quæ valuit tam per se, quàm per alios largiendo contulit. Et sicut ipse in

quodam suo scripto dicit: Licèt hæc oblatio parva videatur majestati Dei, tamen non quantitatem muneris, sed cor respicit offerentis. Audobertus denique, Parisiacæ Episcopus Ecclesiæ, videns sanctissimum Babolenum ad alta virtutum conscendere, & de die in diem ad meliora proficere, nimio eum amplectebatur amore. Cùm ergo hi beati viri vinculis amoris sese constringerent, atque ab invicem minimè disjungi vellent, contulit idem Præsul sancto Baboleno privilegium suæ auctoritatis, ut tam ipse, quàm sui successores liberi & securi ab omni inquietudine tam Clericorum, quàm etiam laïcorum ibidem manere possent. Quòd si quisquam insaniâ plenus detestando moveatur, cur sanctus Pater à sibi dilecto Præsule tale decretum susceperit, noverit pro certo, (sicut jam diximus) quòd eo rogante gratiâ peregrinationis in eo loco resederit, & regali munere præfatum castrum ad construendum Cœnobium concessum ei fuerit. Si verò contra Patrum statuta eum fecisse causatur, legat Canones à sancto Bonifacio Carthaginensi Episcopo, & aliis Episcopis factos, necnon ejusdem Sacerdotis Epistolas ad Liberatum Episcopum missas; & inveniet, quòd Monasteria in quibus regulariter vivitur, libera fore debent ab omni infestatione Episcoporum & Clericorum.

21. Illud verò privilegium suæ manûs conscriptione corroboravit, ac Fratribus & Consacerdotibus suis, videlicet Episcopis, qui in Regis aulâ præsentes aderant, atque ad sanctam Synodum evocati fuerant, confirmandum tradidit. Primus igitur idem Episcopus AUDOBERTUS, deinde GAUDERICUS Lugdunensis, deinceps ANNOBERTUS Senonensis, PRESTELENDUS quoque Bituricensis, dein DONATUS Vesontionensis, quatuor scilicet venerabiles Archiepiscopi, [o] septeno Episcoporum numero juncto sibi, quorum nomina utique sunt in eodem privilegio scripta; sed præpediente inertiâ minimè sunt hic inserta. Hi omnes eandem auctoritatem de libertate jamdicti loci, ut dictum est, confirmaverunt, & pari assensu propriis manibus coram Rege subscripserunt. Sed & Rex ipse favens subscripsit, & suo monogrammate facto, anulo regali insigniri jussit. Acta sunt autem hæc in urbe Parisius, Clodoveo regnante anno quinto, Indictione quoque quintâ, die mensis Maii xv. sub die Iduum Maiarum.

22. Cùm igitur venerabilis Pater Babolenus Clodovei Regis, ac Audoberti Parisiacæ urbis Episcopi, ob reverendam sui sanctitatem, benevolentiam omnimodis obtinuisset, ac de Blidegisili Archidiaconi bonâ voluntate & auxilio, omninò securitatem jam habuisset, quatenùs penes Bagaudarum castrum Monasterium ædificaret, ac secum Deo militantium multitudinem coacervaret, & hoc jam ex parte peregisset, intempestæ noctis silentio accitis secum duobus de suis, quos cæteris familiariores habebat, Maternæ fluvium cum illis ingrediebatur: & [p] stantes in aquâ super tres ibi lapides compositos,

in Psalmis & hymnis Dominum deprecabantur ; & hoc jugiter facere non desistebant divini Spiritûs igne inflammati, per æstatem, per hiemem. Sanctus autem Pater Babolenus cùm bonis inter suos polleret moribus, de die in diem crescebat sacris virtutibus, ita ut miracula per eum operaretur Dominus, & juxta Apostolum, bonus odor Deo esset in omnibus. Cumque, ut dictum est, tali quotidie maceratione se domaret carnis & spiritûs, sex de suis elegerat, qui hoc cum illo faciebant attentiùs, vicissim sibi binis succedentibus, ut semper ex hoc labore ipse esset tertius. Denique cùm per septennii tempus agerent talia, nocte quadam circumfulsit eos lux de cælo mirè splendidissima, cum visione simul angelicâ deferente illis blanda, pia, ac consolatoria verba. Cur, inquit, electi Dei tam diuturno cruciatu vos in hac aquâ affligitis ? Si de peccatis vestris estis soliciti, scitote pro certo, quia ab eis estis emundati. Nunc ergo ut probetis hoc verum esse, si quid petieritis Deum, consequemini certissimè. At illi hæc audientes, preces fundebant supplices, ut eos Deus dignaretur visere, & per seipsum locum eumdem benedicere, quo ibidem consepulti, liberi forent die saltem judicii. Quibus inquit : Cras hac eadem horâ simul septem hìc adstate, & quæ operabitur virtus Domini, intentè considerate. Mea verò nunc sequimini vestigia, & loci à Domino sanctificandi notate indicia. Et sic præeunte Angelo videbatur per ejus vestigia nix fluere de cælo, Sanctis eum sequentibus, & flentibus præ gaudio. Angelus post hæc cælo recipitur, & sequenti nocte (ut dixerat) à Christo locus dedicatur, sanctis septem viris illìc adstantibus, & beatis oculis cuncta videntibus. Ad testimonium igitur miraculi hujus, tres illi lapides, quibus Sancti insidebant, in eadem aquâ permanent subter densam salicem usque in præsens tempus.

23. Intereà accidit ut Ecclesiæ sancti Vincentii Parisiensis Abbas, nomine SIGEFRIDUS, à Rege Francorum Clodoveo ad Hispanias destinaretur pro quibuslibet responsionibus. Qui Cæsaraugustæ retentus, & à Rege Hispaniæ carcere clausus, ab impositâ sibi legatione diutiùs cessavit coactus. Quod Francorum Rex ut audivit, beato viro Baboleno Abbatiam sancti Vincentii commisit, quam per octosemis annos admodùm satis strenuè gubernavit. Ad quam cùm die quadam iturus, per Parisios transiret, & in portâ civitatis cum quibusdam sibi familiaribus de religione colloquium haberet, contigit illìc cæcum hominem advenire, victúsque alimoniam ab eo quærere. Cujus Vir Domini miseratus respondit lacrymis perfusus : Argentum nec aurum penes me habeo, sed accede huc jubeo. Cúmque præsens staret, & aliquid se accepturum putaret, Vir Domini solo prostratus oravit diutiùs ; & cùm oratum fuisset, positis digitis super oculos ejus, dixit : Christus Jesus Salvator noster, qui cæco nato lumen reddidit, & sedentibus in tenebris & umbrâ mortis seipsum vitæ

vitæ lumen præsentavit, ipse suâ ineffabili misericordiâ te illuminare dignetur, ut videns ejus virtutes & opera, nobiscum illum magnificè collaudare possis. Et cùm à circumstantibus dictum esset, Amen, oculis ejus dies illuxit; respiciénsque quam nunquam viderat lucem, Deum laudare cum aliis cœpit. Sanctus autem Domini iter quod arripuerat, peragens, & ad locum quo tendebat, veniens, ibíque aliquantisper degens, pacatis ibi quorumdam scandalis, post aliquot dies regressus est Fossatis: sed antequàm reverti conaretur, vulgato circumquaque miraculo, tandem rumor pervenit ad Regem. Quod ille audiens, & super rem gestam Deum collaudans, per seipsum dignatus est accedere ad eum, atque pro tali facto ad eundem sancti Vincentii locum, largitus est eadem die fiscum regium, nomine *Volentonium*. *Duch.* Valentonium. *Breul.* Valectonium.

24. His ita patratis, præfatus Levita Blidegisilus Regis volvitur pedibus, exorans ut cuncta quæ de ipso Fossatensi loco jam peracta erant, & quæ venerandi Præsules nuper confirmaverant, auctoritate regali decerneret firmiter permansura. Quod Rex libenter annuit; & facto testamento, signatóque, ad idem Monasterium vicum qui dicitur *Buxem*, tradidit. Deinde à Rege jamdictus Levita petiit, ut idem Cœnobium sub tutelâ sancti Petri Apostoli, & Romani committere dignaretur Apostolici. Acceptáque licentiâ, Romam adiit, suffragium sancti imploraturus Petri Apostoli. Tunc temporis sanctus Papa MARTINUS Romuleam regebat Ecclesiam. Præfatus ergo Levita accedens ad eum, obtulit ejus obtutibus regiæ dignitatis præceptum, quomodò ab eo expetierit, ac susceperit jamdictum castrum. Epistolam quoque suæ donationis, per quam ipsi loco ea contulit quæ susceperat dono Regis, ac auctoritatem XII. Episcoporum, quam de stabilitate antefati loci confirmaverunt: atque aliud testamentum regalibus munitum apicibus, à prælibatis gratiâ majoris firmitatis roboratum Pontificibus. His per ordinem Papæ ostensis, exorat excellentiam ejus Sanctitatis, ut jamdictum reciperet locum sub sancti Petri defensione, & Romani Apostolici tuitione. Insuper & omnia quæ jam peracta erant de eo, auctoritatis suæ dignaretur corroborare privilegio. Cujus Papa annuens precibus, quod requirebat, celeriter est consequutus. Benedictione itaque petitâ à sanctissimo Papâ, ac redeundi licentiâ perceptâ, mundi dominam linquens Romam, Francorum lætus & alacer rediit ad patriam, referens cuncta Regi Clodoveo, sanctóque viro Baboleno. Idem verò Levita omnia privilegia quæ ab urbe Româ fuerant delata, Cœnobitis Fossatensibus perpetuò commisit habenda, quæ per ævi tempora illic servantur cum diligentiâ.

25. Quodam tempore cùm Beatus Babolenus apud vicum qui *Buxiacus* dicitur, quem scilicet ei Rex Clodoveus contulerat, cum quodam è Fratribus quibus præerat, consisteret, secúmque multitudi-

nem operariorum haberet, quatenùs in vineæ culturâ laborarent; nimiâ siti cœperunt fatigari, nec labebatur aqua unde possent refocillari. Æstus quippe ingens erat, & fervor Solis desuper incumbebat, qui omnia arefaciebat. Cúmque beatus Pater vidisset Fratres & operarios suos nimiâ, ut dictum est, siti laborare, nec aquas uspiam usque ad Maternam fluvium, qui eminùs à loco in quo consistebant, distabat, reperiri posse; hanc orationem fundens ad Dominum ait: Domine Deus noster, qui sitienti populo tuo in eremo fontem viventis aquæ de durâ silice produxisti; adesto nunc & nobis famulis tuis, & aperi thesaurum tuæ pietatis, & præcipe nobis de duritiâ hujus telluris aquas ministrari, quatenùs de beneficiis tuis nos servi tui alacres effecti, grates referamus tibi Creatori, qui in Trinitate perfectâ perpetualiter vivis & gloriaris. Cúmque Fratres qui aderant, dixissent, Amen; subitò juxta illos fons vivus è terrâ erupit, qui & potentiam Divinitatis ostendit, & meritum beati Viri liquidò demonstravit. Qui toto anno, excepto vindemiali tempore, defluit, & colonos ibidem consistentes abundanter adaquare consuevit. Quòd verò vindemiali tempore meatum suum retrahat, ne quis ibi aquas reperiat, cur acciderit, sequens lectio demonstrat. Nempè cum plaustra & boves ad subvehenda vina transmittebantur, necdúmque fons ille esset ipso in tempore exsiccatus, quidam dolosi aquas ex eo fonte hauriebant, vinóque miscebant, ac per hoc fortitudinem vini evacuabant. Quod ut Vir sanctus audivit, fusâ oratione ad Dominum quatenùs fons autumnali tempore exsiccaretur, obtinuit.

26. Anno ergo XVI. regni sui defuncto Clodoveo, filius ejus Clotarius regni suscepit habenas; qui sanctum virum Babolenum, & Levitam Blidegisilum nimio diligebat amore, quos perseverantes videbat in Christi dilectione: Levita verò venerabilis non immemor suæ salutis, innotuit ei quomodò pater ejus Clodoveus ad ædificandum Cœnobium ei sæpefatum castrum contulerit, & qualiter sub regulari normâ Monachos Deo servientes illìc adunaverat, Abbatémque sanctum, nomine Babolenum, eis præfecerit. Retulit quoque ei, quomodò super illud Cœnobium pater suus regale testamentum ob ejus perennem defensionem fecerit, quibúsque donis magnificè exaltaverit. Quibus manifestatis, Rex inquit ad eum: Et nostra regalis donatio ipsi, Deo propitio, non deerit Cœnobio. Dedit ergo Rex ad ipsum locum vicum, cujus nomine gaudet mons supereminens, dictum *Sanegium*; jussítque suum super hoc fieri præceptum, in quo etiam illud Cœnobium cum Abbate & Monachis, hominibus, & rebus omnibus eidem loco subjectis, in suâ successorúmque suorum defensione Regum suscepit. Alia etiam decreta constituit, quæ & suis apicibus confirmavit; in quibus continetur, ut omnia quæ pater ejus & mater, poscente Blidegisilo, necnon & reverentissimi Episcopi, & maximè Apostolica Sedes, de ipso Cœnobio

Duch. Savegium.

sanxerunt, vel contulerunt, à cunctis mortalibus servaretur illæsum.

27. Exstat quoque alia Epistola ipsius Regis, quâ precibus suæ matris, sancto Patri Baboleno, præsente Gerino Comite, primo regni sui anno contulit, iterum confirmans omnia quæ dicta vel scripta de jamdicto Cœnobio fuerant. Facta est autem Verno regali palatio, sub die v. Kalendarum Maiarum. Sed quoniam nomen Levitæ Blidegisili in eâdem scriptum non habetur, ad cælestia jam eum transisse non dubitamus. Clotarius denique Rex cùm parvo tempore strenuè gubernasset Regnum [q], immaturâ præventus morte, THEODERICO fratri quinto anno dimisit Principatum. q

28. Sanctus autem Domini Babolenus dum multo labore jamdictum construxisset Cœnobium, multos ibidem coadunavit Fratres, Christo semper devotè famulantes; & dum sciret sui obitûs diem imminere, successorem sibi elegit virum reverentissimum, AMBROSIUM nomine. Quo facto, dum viveret cum mortalibus, transibat ad Christum sanctis virtutibus. Sacris autem refulgens actibus immortali Regi existebat devotus. Qui in cunctis Domini mandatis exercitatus, & cælestis gloriæ dignus factus, VI. Kalendas Junii migravit à sæculo, conjunctus Sanctorum choro, atque in gaudio Angelorum exultat ante Dominum. Sepultum est autem ejus sanctum corpus ad Septemtrionalem plagam, secus Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis, ab ipso constructam, in pretioso lapideóque sarcophago, in quo multis annis jacuit decenter humatum; ubi operatur ejus meritis virtutes ad laudem & gloriam nominis sui Dominus noster Jesus Christus, qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritûs sancti Deus per nunquam finienda sæcula. Amen.

Explicit Vita sancti Baboleni Abbatis.

INCIPIUNT MIRACULA

quæ per eum Dominus operari dignatus est ad laudem & gloriam nominis sui.

1. IGITUR, sicut in Procemio hujus Operis promisimus, huic paginæ inserere dignum decernimus ea quæ de tanto Viro veracium dictis antiquorum veridicâ & probabili assertione ab illis audivimus, & oculis nostris partim vidimus. Postquàm clementis Dei nutu egregius Christi Confessor BABOLENUS ex hac instabili luce ad cælos emigrasset, & ejus corpus sanctissimum dignè, ut decebat, sicut jam præmissum est, secus Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis humo commendatum esset, paulatim paries ille cui inhærebat, de-

die in diem virtute divinâ se aperire cœpit, & sarcophagum in quo sanctus Vir jacebat, lapideum intra se recludere.

2. Devoluto ergo non multo temporis spatio, & Ecclesiæ pariete, ut nunquam inde lapillus ceciderit, divinitùs ita perforato, sancti Viri corpus infra eamdem Ecclesiam, juxta Dei Genitricis pertransiit aram cum ipso suo lapideo sarcophago, foramine ad testimonium jugiter manente in pariete. Non hoc itaque cuipiam videatur incredibile, quia Deo nihil est impossibile. Ipse enim qui universa mortuorum corpora, angelicâ personante tubâ, exurgere per diversa loca jubebit, & suæ Matris integritatem nascendo ex eâ, non abstulit; quique ad discipulos clausis resurgens januis, intravit celerrimè, & suo huic fideli amico istud concedere potuit: sic quippe suis loquens fidelibus promisit: Qui credit in me, ea quæ ego, faciet opera & majora. Hoc ergo factum est ad propalanda beati Viri merita, ut membra quæ in suo famulatu afflictione domaverat pervalidâ, infra oratorium quod illi suo labore ædificaverat, transferrentur virtute operante divinâ.

Ecclesiæ paries divinitùs perforatur.

Ioan. 14. 12.

3. Inde igitur est levatum corpus ejus post annos multos pro studio Monachorum inibi Deo servientium, atque in alterâ Basilicâ quæ elegantiori opere à Religioso Abbate BENEDICTO [a] constructa, & à sancto Aldrico, Senonensium Archiepiscopo [b], aliisque Præsulibus dedicata fuerat, septimo Idus Decembris translatum.

a

b

Translatio VII. Idus Decembris.

3. Sed quoniam mentionem fecimus de dedicatione Ecclesiæ Fossatensis Cœnobii, placet profectò huic nostro breviter Operi innectere quod à veracibus personis referre audivimus, vel quod scriptum in ipsâ Ecclesiâ inde invenimus. Nocte etenim illâ quæ diem Basilicæ dedicandæ præcedebat, res valde memorabilis accidit, relatúque non indigna. Namque idem Archiepiscopus, ipsâ quâ prædiximus nocte, cùm in eâdem Ecclesiâ intempestè more sibi solito oratum isset, solóque prostratus, jamjámque prolixiùs orationi instans, preces ad Dominum & lacrymas fudisset, vidit specialiter sanctos Angelos (ut olim Jacob alibi) de cælo descendere, totúmque in circuitu atrium & Ecclesiam lustrare, sacrare atque benedicere, ut divinis laudibus ibidem jugiter persolvendis, tantò congruentior fieret idem locus, quantò & sanctior; nec jam dubitaretur quòd in eo specialem sibi Deus elegerit mansionem, cui sacrando dignitatem deputasset angelicam.

4. In hac igitur eâdem Ecclesiâ delata sunt sancti Baboleni membra, in quâ semper reddentes Christo munia laudum, congregabantur Monachi, ut haud fraudaretur assiduitate divini Officii. Ne verò aliquâ immunditiâ sordidaretur Sancti sarcophagus, gypso decenter est adopertus, ac super geminas duorum altitudine cubitorum columnas lapideas positus. In pariete quoque qui ad caput traditur fuisse ipsius, lapis usque hodie habetur innexus, in quo inventæ fuerunt

insertæ litteræ, quæ vix ab aliquo legi poterant diutinæ vetustatis abolitione, & pluviarum incursione. Tandem verò ab aliquibus altioris ingenii enucleatæ difficillimè, inventum est nomen ejus cum termino VI. Kalendarum Juliarum descriptum certissimè. Qua de re patuit procul dubio eum ad cælos migrasse ipso termino, licèt ex pluribus ipsius loci eversionibus usque ad diem illum oblivioni fuerit traditus. Ad testimonium igitur hujusce rei quam præfati sumus, quod nostræ ætatis pueritiâ vidimus [c], proferimus. Parietem enim transforatum, & sancti Viri sepulcrum inter altare & ipsum positum, quousque eadem Ecclesia ab Adelerio ipsius loci Præcentore, posteà Milidunensi Abbate, emendandi gratiâ subversa fuit, aspeximus.

5. Alia verò ejus sollemnitas, quæ tam à devotis ejusdem loci Fratribus, quàm etiam ab omnibus ipsius insulæ accolis festivo celebratur obsequio VII. Idus Decembris, nulli dubium est, quin sit ejus translationis, quæ facta esse dignoscitur [d] post centum quinquaginta annorum spatium, & eò ampliùs. In quâ igitur statutum est à Rectoribus Fossatensis Ecclesiæ, ut naves per gyrum ipsius insulæ discurrentes, censum persolverent, ob piscationis meritum, quem nuncupant vulgariter *Restes*. Quod dispositum ideò ita creditur, ut eadem die sancti Viri translationem celebrantibus copiosa piscium, seu aliarum dapum affluenter refectio præparetur.

6. Porrò in præfatâ Dei Genitricis Ecclesiâ, quâ idem præcipuus Christi Confessor quievit sepultus, oleum multis diebus, & annorum curriculis, de lapide ejus sacri mausolæi manavit, quo infirmi variis languoribus oppressi, liniti pristinæ statim sospitati reddebantur. Cùm verò hæc ad laudem nominis sui, & ad declarandum sancti Viri meritum Christus operaretur, accidit ut die quâdam Sacerdos sacro velatus indumento, illuc accederet, & improvidè ipsum quo erat indutus, vestimentum eodem liquore intinctum redderet; quod cernens Minister altaris, inflammatus iracundiæ stimulis quæ modum tenere nescit, inutile mox verbum maligno ore protulit, ne videlicet benignissimi Jesu-Christi, sanctæque ejus Genitricis, ac Baboleni inclyti Confessoris voluntas foret, ut ampliùs quicquam ipsius liquoris olei abhinc & deinceps in æternum manaret, cujus miserrimam vocem statim sequutus est effectus. Nam liquor substitit, & lapis aruit.

Oleum manat ex ejus sepulcro.

7. Ne ergo cuiquam hoc incredibile videatur, quosdam monastici Ordinis religiosos viros ad testimonium in medium deducimus, qui se vidisse hæc & audisse verissimis affirmabant assertionibus, HUBERTUM scilicet cognomento Calvum, BERNARDUM quoque *Ultraregulam* dictum, quorum vita satis probabilis exstitisse dinoscitur. Quia verò duorum testimonium protulimus, in roborandis his substituitur tertius, quoniam in ore duorum aut trium testium testatur Scriptura omne constare verbum. In Cœnobio namque sancti

Mauri, quod *Glannafolium* dicitur, quidam religiosus Cœnobita exstitit, nomine *Odulricus*, centum viginti, veluti alter Moyses, existens annorum, & eò ampliùs, qui sic se vidisse adstruebat multis vicibus. Ut ergo reprimatur dens æmulus, etiam quartus testis introducatur ADICUS quidam Monachus, his antiquior, qui hæc se vidisse affirmabat tempore diuturno. Talibus & tantis beatissimus Confessor Domini Babolenus decoratus virtutum signis, vivere se demonstrat cum Christo & ejus Sanctis. Ad sepulcrum quoque ipsius, vel ubi ejus sancta permanent corporis membra, plurima infirmis præstantur ejus meritis beneficia, & maximè febris, vel patientium portantium incommoda.

6. Baboleni obtrectatores divinitùs castigati.

8. Quantæ igitur severitatis vel vindictæ in suis vel sibi existat contrariis, dicendum nobis est narratione styli præsentis. Fuit Rector quidam Fossatensis Ecclesiæ, dictus ROBERTUS in Baptismate, sancto Baboleno contrarius omni tempore, qui in tantam se contra eum erexit superbiam, ut ejus nomini consecratam everteret aram. Insuper etiam hoc addidit, similiter altare sibi debere statui. Illatáque convitia multiplicat & opprobria. Sed Dei ultrix dextera non diù pertulit Sancti improperia. Nam eo anno captus & vinculis irretitus, jussu Regis HEINRICI carcere est clausus. Sed quomodò illinc evaserit, quibúsque vitiis accusatus fuerit, potiùs est reticendum, quàm proferendum. Sui quoque coadjutores in altaris subversione, capti similiter & dispersi sunt, ubique facti populo in derisum & improperii canticum. Præfatus autem Abbas impudicè perdidit pastorale decus: & qui suo præcessori, sancto videlicet Baboleno, obsequi noluit, spontaneus ob negligentiæ suæ meritum tali ludibrio est deditus. Sicque quod malè commiserat, impunè non pertransiit, quia deinceps cum mœrore vixit, exemplum posteris factus, ne tale adversùs sanctum Babolenum ultrà admittant facinus.

9. Exstitit prætereà & alius quidam Monachus, ROBERTUS, Cenomanensis & ipse dictus, in Monachos officium exercens Prioratûs; qui invidiæ stimulis agitatus & odii, tantâ indignatione contra Sanctum exarsit Dei, ut festivitatem translationis ipsius, quæ est VII. Idus Decembris, quæreret annullari, nullâ eam ratione dicens fieri, maximè cùm pro eâ sancti Andreæ Apostoli viderentur Octavæ dimitti. Sic fatus, nec diù cunctatus verbum suum adimplevit. Nam eo anno ipsâ die translationis quatuor Lectiones de Apostolo statuit, & octo reliquas de Confessore fieri decrevit. Sed Sanctus Domini patiens super hoc fuit. Annuatim verò redeunte eâdem sollemnitate, de Apostolo omnia jussit fieri, dicens Babolenum quendam mortuum esse, nec festum de eo à quoquam sollemnizari debere. Cujus voto faventes cæteri, paruerunt ei ut Magistro & Priori. Sed hoc diù non pertulit ultrix dextera Domini, quanquam festum fecerit beati Apostoli; quod non tam fecerat devotione, quàm invidiâ & elatione.

Itaque cùm idem Decanus non multò pòst ad necessaria naturæ isset, & plus solito in illo opere decertasset, repentè ostia ventris sunt aperta, & penè omnia foras exierunt intestina. Sicque manibus aliorum ad stratum relatus cum dolore nimio, non multis supervixit diebus, stupori & admirationi factus omnibus, tantâ celeritate factam in eo vindictam videntibus. Sicque miserior factus miseris, dum non resipuit, vitam cum dolore amisit.

10. Quidam quoque HILDUARDUS Fossatensis Cœnobita, gerens officium Præcentoris in eadem Ecclesiâ, vir quidem venerandæ erat canitiei; sed multotiens in Sanctum Dei verba proferebat arrogantiæ. Dum verò quâdam vice à Monachis fidelibus, sancti viri, VI. Kalendas Julii celebraretur transitus, & synaxi nocturnali jam ex parte decantata, ab Abbate, vel à Priore terminaretur Lectio duodecima, quatuor Fratribus, ut assolet, ante altare adstantibus, ac in jubilo vocis cum organo Responsorium, *Sanctus Domini Confessor,* altissimè reboantibus, dies terris illuxit illis cum modulamine in canendo perseverantibus. Tunc subitò felle iracundiæ commotus Cantor præfatus, in medium prosiliit, & *Vir Israëlita* Responsorium violenter arripiens, decantare cœpit; sed non ille prævaluit. Unde cùm superari se cerneret, & chorus aliud quàm quod ipse inceperat, teneret, non ut Scriptura jubet, apposito ori digito, sed fracto importunè, vel irregulariter silentio, sancto Baboleno intulit plura convitia, dejerans quod quamdiù viveret, Adinventiones cujusdam ODONIS (fuerat quippe auctor hujus Operis) in Ecclesiâ cantari non sineret. Móxque ad cubile rediit, & capite involuto obdormivit. Et ecce repentè ante eum Vir sanctus adstitit, illique sicut Sol refulgens apparuit, & his verbis, ut idem pòst retulit, ad eum dixit: HILDUARDE, in me respice. At ille putans ab aliquo se Monacho vocari, capite erecto respexit. Cui Sanctus: Scisne quis sim? Me, inquit Sanctus, esse noveris Babolenum quem hodie exprobrasti in conspectu omnium propter Deum servientium. Cur honorem auferre conaris, quem mihi Deus dedit in terris? Ille autem cùm non posset ferre Sancti aspectum, caput lecto reclinans, operuit iterum. Sanctus verò Domini dixit ad eum: Quia cum juramento meum servitium te superstite ampliùs dixisti non fieri, scito certissimè, quia tuo voto minimè frustraberis: hoc etenim anno morte morieris. Sic dixit; & mox disparuit. Ille quoque gravi continuò infirmitate correptus, è lecto quo incumbebat, surrexit concitus, referens cuncta quæ sibi dicta erant, Priori, & aliis Fratribus. Eâ namque die servitio Sancti omni nisu se immisit, putans cum eo concordari; sed nihil illi profuit: nam tertiâ die aggravatus, lecto decubuit, nec inde surrexit, quousque XXVII. die viam universæ carnis ingressus, mortem obiit.

11. Nunc quia de ultione quam per servum suum Babolenum

virtus exercet divina in suis adversariis, sufficienter diximus; restat ut quantæ benignitatis erga sibi devotos sit, perpaucis dicamus. Monachus quidam desiderio videndi Sanctum multoties suspirabat, quippe quia quem Patrem se & Pastorem habere gaudebat, cujúsque amore flagrabat, ab illo visitari se aliquando non diffidebat. Cui in hoc perseveranti, & ob id Dominum deprecanti, sanctus Vir in visu noctis apparuit, & blando vultu eum intuens, librum quem dexterâ ferebat, ei porrigens, dixit: Pax tibi; accipe, & lege. Cúmque ut ei videbatur, librum accepisset, & folium unum vertisset, invenit hoc Capitulum [c], *Qualiter rexit Vir sanctus Bobium*. Mox verò alia revolvens, & miraculum de illuminato cæco reperiens, totum perlegit; & sic evigilans, visio ab oculis ejus evanuit; in séque reversus, miraculum post dies aliquot litteris tradidit, ac multis quod sibi contigerat, narravit.

Dentium dolor ingens discutitur.

12. Alius verò dentium adeò vexatus dolore, ut præ nimiâ angustiâ putaret sibi mortem imminere, de misericordiâ Domini fisus, ad sepulcrum sancti Viri accessit intrepidus, ibíque oratione suppliciter fusâ, sancti Viri urnam attigit morbidâ maxillâ; & ita meritis Sancti, dolore fugato, efficitur sanus continuò.

Mutus & surdus persanatur.

13. In Fossatensi denique villâ quidam manebat juvenis advena, linguæ & auditûs privatus officio, victum sibi quærens mendicando. Qui dum decumberet in strato suo nocte, sancti Viri die sollemni (videlicet sui transitûs) existente, dum Monachi nocturnale Officium decantarent, vidit coram se sanctum Virum stantem, ac debere ire ad Ecclesiam sibi præcipientem. Isque suum inclamare cœpit hospitem, factum se dicens sospitem. Concitúsque surgens gaudenter exspectabat diem. Cúmque horâ matutinali cuncti surrexissent; hospes, FULCO nomine, ejus collo immisit funem, & ita deduxit usque ad sancti Viri aram. Illícque Fratribus Deum laudantibus, & campanas ob hoc pulsantibus, Deo egit gratias pro sibi redditâ salute coram omnibus. Idem verò adolescens vocabatur Petrus: qui (ut nobis posteà retulit) Vir sanctus qui ei apparuit, linguam de ore ejus protrahens, digitos suos in aures misit, sicque ei loquelam & auditum reddidit. Ecce in isto homine duplex miraculum scimus factum esse. Resipiscant igitur æmuli derogantes huic Sancto Domini. Erubescant & confundantur, qui eum cum Christo regnare non confitentur. Desinat detrahentium pertinacia, cùm per eum viderint & audierint facta fuisse miracula.

Altaria plura sub S. Baboleni nomine consecrata.

Hujus igitur Patris adeò excrevit memoria, ut etiam altaria sacrarentur in ejus nomine per multa loca. Est nempè vicus in territorio Parisiensi, scilicet inter *Gernacum* castrum, & *Latiniacum* positus, qui dicitur *Campus*, in quo ædificaverunt Ecclesiam hic venerabilis Pater Babolenus, & beatus Furseus. Contemporanei enim fuerunt, ut ab antecessoribus vera narrantibus accepimus. Quam postquàm

ædificaverunt,

ædificaverunt, Parisiacæ urbis Episcopum, Audobertum nomine, ut eam dedicaret, advocaverunt. Quam dedicans, consecravit in eâ duo altaria; unum in honorem Virginis Mariæ, alterum verò in beati Petri Apostolorum Principis nomine; itáque permanserunt non modico tempore. At ubi sancti Patres, Babolenus scilicet, atque Furseus, Domino vocante, de sæculo migraverunt, & cælicas sedes pro mercede bonorum operum obtinuerunt, supradictus vicus, *Campus* scilicet, grande discrimem diripientium sustinuit, & colonos qui inibi habitabant, huc illúcque dispersit ac dissipavit: unde actum est ut prædicta Ecclesia, nullo reparante, destrueretur, & ferè ad nihilum redigeretur. Postquàm verò devastatorum quievit immanitas, cœperunt coloni redire ad propria, & ædificare domicilia; & ab eis reparata est Ecclesia: in quâ in honore beati Fursej, necnon & sancti Baboleni duo consecrata sunt altaria, quæ inibi duraverunt per multa annorum spatia. Cæterùm, exigente habitatorum mole peccaminum, eumdem vicum invasit grande incendium, itaut in eo nulla remanerent ædificia, insuper ipsa concremaretur Ecclesia. Altaris verò beati Fursei penitùs sunt combusta velamina; illius verò quod in honore sancti Baboleni consecratum erat, cùm desuper pruinarum ac titionum multiplicitas corruisset, ex toto remanserunt intacta. Hoc igitur (Bone Jesu, Fili Dei vivi, Rex sæculorum) ad laudem & gloriam nominis tui fieri voluisti, & ut quanti esset meriti beatus Babolenus, demonstrares hominibus. In Episcopatu verò Meldensi, Funtanetâ villâ, in beati Baboleni nomine consecrata est ara, quam nullatenùs Meldensis Pontifex consecraret, nisi apud ipsum pro magno ejus haberetur memoria. Gloria, Christe, tibi cum Patre & sancto Flamine, qui Sanctos tuos ita mirificas in terris, dum per signa tecum eos regnare testaris in cælis, & nunc, & semper, & per infinita sæcula.

TABULÆ ALIQUOT

Fossatensis Monasterii, quæ huic sancti Baboleni Vitæ lucem affundunt.

Clodoveus II. Francorum Rex, annuente matre Nantechilde, sub cujus erat tutelâ Fossatum, seu Castrum Bagaudarum, cum agro circumjecto, tradit Blidegisillo, Parisiensi Diacono, anno primo regni sui, ad Monasterium de S. Benedicti regulâ constituendum.

CLODOVEUS Rex Francorum, Vir inluster, Duci Archenaldo, vel omnibus præsentibus ac futuris fidelibus. Quicquid Sacerdo-

tibus ac religiosis Ecclesiasticis viris ad opus Dei construendum concedimus, hoc & ad Regni nostri stabilitatem, & ad animæ salutem pertinere non diffidimus. Proinde omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ tam præsentibus, quàm & futuris utriusque sexûs fidelibus, notum fieri cupimùs, quemdam virum Diaconum carnis generositate pollentem, ac in Christo venerabilem, valdéque à nobis per omnia dilectum, nomine BLIDEGISILLUM, ad nostræ sublimitatis præsentiam advenisse, & humiliter deprecasse, quatenùs ad Ecclesiam Dei funditùs ædificandam, in honore scilicet sanctæ Dei Genitricis Mariæ, ac Sanctorum Petri & Pauli Principum Apostolorum, & Monachos sub regulâ sancti Benedicti pro Christi amore in illo ibi congregandos, quamdam terram ex jure nostræ proprietatis in Parisiacensi pago consistentem; illum videlicet castellionem qui Fossatus dicitur, & quem vulgaris lingua Castrum Bagaudarum appellat, super fluvium Maternæ situm, habentem ab introitu suo usque in alveum ipsius Maternæ, buinaria duodecim, cum totâ terrâ vocabulo Varennâ, quæ est in circuitu ipsius castellionis, & quam Maternæ fluvius gyrat, & fossatus aquæ concludit, sibimet concederemus. Cujus sacræ petitionis, ob id quia pro æternæ vitæ compendio tali accensus ardore libenter assensum præbuimus. Quapropter per præsentem auctoritatem atque præceptionem jubemus, ut hanc prædictam terram, quam ei tali firmitate ex jure nostræ proprietatis in suum jus, ad opus Dei perficiendum transponimus, per nostram transignationem & revestionem firmiter recipiat. Ita ut quod postmodùm jamdictus vir præclarissimus, ac nobis carissimus Blidegisillus Diaconus ipsum castellionem, cum prædictâ Varennâ, quam fluvius Maternæ circumdat, (sicut jam dictum est) & fossatus castellionis in introitu suo ab aquâ in aquam, totam terram concludit, ad integrum, quod fiscus noster ibidem ad præsens tenere vel dominare videtur: unà cum manentibus illis qui ibidem super terram fisci nostri commanent, & ad fiscum nostrum usque nunc aspexerunt, totum & ad integrum, cum pratis & pascuis, garricis & ulmis, cum aquâ & omni piscatione fisci nostri, insulis quoque ac molendinis, seu piscatoriis, cum portis etiam, & cunctis etiam ipsius aquæ transitoriis, vel cum omnibus adjacentiis cultis & incultis, ex nostrâ munificentiâ, ad locum sanctum (ut dictum est) regulariter construendum, ac funditùs ædificandum, plenissimè ac firmissimè habeat concessum. Et ibidem juxta hoc quod sua devotio locum sanctum, vel Cellulam ad servos Dei sub sancti Benedicti exemplo, inhabitando, Deo adjuvante, ædificet. Et sicut ex fisco nostro processit, ita ipsum locum cum præfatis rebus, & cæteris omnibus ad se pertinentibus, atque cum omni ædificio quod abhinc facere poterit, firmiter absque ullâ redibitione fisci nostri, vel Judicis publici requisitione sæpedictus Blidegisillus, & qui ab illo constituendi sunt, in perpetuum valeant possidere. Denique

etiam & jam regio jure decernimus, quod jubendo multùm observare præcipimus, ut nullus Judex publicus, neque Episcopus, neque quælibet judiciariæ potestatis persona in eumdem locum, aut infra prædictam terram quam sæpefatus circumdat fluvius, & fossatus aquæ concludit, ad causas audiendas, vel injusta freda tollenda, aut transitum publicum faciendum, aut mansionaticos vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, aut telonea exigenda, aut homines ejus tam ingenuos quàm servos super ipsam terram commanentes distringendos, nec ullas redibitiones vel inlicitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat, aut exactare præsumat. Sed ipsi servi Dei præsentes ac futuri nullam ibidem à quacumque occasione patiantur inquietudinem: ut semper sub sancto proposito ibidem Deo serviant, & pro nobis ac genitrice nostrâ, vel conjuge, sive prolis, necnon & totius Regni statu, Domini misericordiam devotiùs exorare delectet. Ut autem hæc præceptio nostræ cessionis firmior habeatur, vel per futura tempora, Deo propicio, inviolabilis conservetur, nos, & præcelsa genitrix nostra Nandechildis, manuum nostrarum signaculis adumbravimus. Data anno primo regni nostri.

Blidegisillus Diaconus Monasterium Fossatense ex regiâ liberalitate à se fundatum tradit Baboleno Abbati, ejúsque Monachis, anno tertio Clodovei II. Regis, Nonis Maii.

IN nomine sanctæ Trinitatis, Blidegisillus Diaconus, servus servorum Dei, omnibus Ordinibus, Clericis quoque, necnon & laïcis, cunctísque sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, tam præsentibus, quàm futuris cognitum fieri volumus, quia quamdam terram in pago Parisiaco sitam, quam Domnus Rex Clodoveus gloriosissimus, ac præcelsa genitrix ejus Nandechildis Regina, per præceptum illorum, pro mercede suâ, ad Ecclesiam Dei inibi ædificandam, quondam nobis concesserunt: illum videlicet castellionem qui *Fossatus* dicitur, & quem vulgaris lingua *Castrum* vocat *Bagandarum*, super fluvium Maternæ situm, habentem ab introitu suo usque in alveum ipsius Maternæ buinaria decem; cum totâ terrâ vocabulo *Varennâ*, quæ est in circuitu castellionis, & quam Maternæ fluvius gyrat, ac fossatus aquæ concludit, ipsi sancto loco in honore Domini, ac sacræ genitricis ejus Mariæ, necnon & Principum Apostolorum Petri & Pauli, à nobis constructo. In quo egregium virum, nomine *Babolenum*, sub sancti Patris Benedicti exemplo nuper constituimus Abbatem, propter abluenda delictorum meorum facinora, vel Christi gratiam conquirendam complacuit, dedisse volumus. Prætereà, ut prædictus vir sanctissimus Babolenus (quem pro amore Dei in eodem, sicut dixi-

mus, loco Abbatem constituimus) suique Monachi, seu successores eorum sæpefatum castellionem cum jamdictâ Varennâ, quam fluvius Maternæ circumdat, & Fossatus castellionis, ut dictum est, in introitu suo ab aquâ in aquam, totam terram concludit: unà cum manentibus illis qui ibi appendunt, cum pratis ac pascuis, garricis & ulmis, cum aquâ verò, seu omni piscatione, insulis quoque ac molendinis, necnon & piscatoriis, cum portis etiam, cunctisque ipsius aquæ transitoriis, vel cum omnibus adjacentiis cultis & incultis, ab hodiernâ die usque ad ultimam hujus sæculi horam teneant, ac perpetualiter possideant. Et sicut de regali munere hoc promeruimus, ita de jure nostræ proprietatis, cum præcepto & omni instrumento, sive omni donatione quam suprà memoratus Rex Domnus Clodoveus, & inclyta ejus genitrix Nandechildis fecerunt, & nobis, Deo inspirante, placabiliter dederunt, in eorum ejus potestatem, ad ipsum locum sustinendum, atque ad eorum corpora in Dei servitio ibi sustinenda, Deo auxiliante, transponimus, ac firmiter transfundimus: quatinus ipsi servi Dei, omnésque successores eorum (ut prædiximus) ibidem sub regulâ sancti Benedicti, ad modum & similitudinem Luxoviensis Monasterii, Domino Christo valeant devotissimè famulari, & in omnibus eam sectentur normam: ut omnibus postpositis peculiaribus, juxta Apostolicam traditionem, cuncta possint possidere communia: ut & sibi salutem acquirant, ac pro animâ præscripti Regis Domni Clodovei, ac matris ejus Nandechildis, qui mihi hoc, ut præfatum est, contulerunt: necnon & pro me indigno ac miserrimo Blidegisillo peccatore, Dominum toto corde fideliùs exorare delectet. Si quis verò, quod nunquam futurum credimus, contra hanc traditionem, & nostræ delegationis decretum insurrexerit, aut eam infringere præsumpserit, vel abstrahere ab ipso loco sancto, seu de potestate eorum inibi Deo servientium, iram Dei omnipotentis se incurrere pertimescat, & in cælis Sanctorum societatem perdere per omnia formidet: & insuper juxta sæculi pœnam, auri libras quinque, argenti pondera partibus ipsius loci, vel jamdictis servis Dei, cogente fisco exsolvat: & nullo modo, nullóque ingenio, quod adversatur, evindicare valeat. Ut autem hæc epistola nostræ donationis per cuncta sæcula teneat vigorem & stabilitatem, manu propriâ subscripsimus, stipulatione subnixâ: & tam Pontifices quàm & Abbates, cæterósque magnificos viros præsentes, in præsenti rogavimus, ut eam suis roborationibus adfirmarent; quod & multi, opitulante Deo, libenter fecerunt. Actum Parisius, sub die Nonarum Maiarum, anno tertio, regnante Clodoveo gloriosissimo Rege. Signum Blidegisilli Diaconi, qui hanc epistolam donationis fieri rogavit, & subscripsit. Signum Audoberti, Parisiacæ urbis Episcopi, qui huic epistolæ, rogante Blidegisillo, subscripsit. S. Annoberti, Senonicæ Ecclesiæ Episcopi, qui & hanc conscriptionem confirmavit. S. Agomari Episcopi,

qui similiter eam signavit. S. Argundi Episcopi, qui hoc similiter signavit. S. Audonis, qui adfirmavit, Waudeberti adsignantis, Randegramni conscribentis, Theoberti, Charoandi Abbatis, Hildoardi Abbatis, Catherini Abbatis. S. illustris viri Valdeberti Comitis.

NOTÆ

In Vitam Sancti Baboleni Abbatis.

[a] QVÆ *ab antè natis didici, & quæ oculis ipse vidi*] In iis igitur quæ vidit, habemus oculatum testem; in iis quæ ab antiquioribus accepit, habemus dignam veneratione traditionem.

[b] *Casibus persecutionum variis, ejusdem deperierunt miraculorum gesta*] Intelligit, opinor, Saracenorum, Normannorum, Hungarorum irruptiones, stragésque Ecclesiis Galliarum illatas.

[c] *Parentes religiosi & nobiles, ex Burgundis originem trahentes*] Winocum seu Wionicum, ejus genitorem, & exinde Presbyterum, memorat Jonas in Columbano. *Quidam Presbyter*, inquit, *ex parochianis, pater Baboleni, qui nunc Bobiensi Cœnobio præest, Wionicus nomine, ad beatum Columbanum venit; erátque in saltu cum Fratribus ob lignorum opportunitates parandas. Cúmque supradictus Wionicus venisset, miránsque aspiceret, quantâ vi truncum quercei, cuneis artéque partirent, elapsus è trunco cuneus medio frontem secavit, ac venarum profluam sanguinis undam produxit. Vidénsque vir Dei Columbanus eum sanguine fluentem, statim in terram orans ruit: surgénsque, salivâ illitum, sanum ita reddidit, ut vix cicatricis vestigium remaneret.* Interjectâ dehinc ferè paginâ, refert, cùm Wionicus Columbani perpetuus ferè comes, Luxovium in ejus comitatu advenisset, ac frumenti in eo conditi exiguitatem pro Monachorum ingenti numero admiratus esset; sequenti nocte, Columbani precibus, probatissimo frumento confertum apparuisse horreum, nullâ cujusquam spectabili manu, sed Dei solius nutu importato, Ughellus tomo 4. Italiæ sacræ, in Abbatibus & Episcopis Bobiensibus, sub titulo, *Incipit Vita Bobuleni Abbatis: Atticorum*, inquit, *ex genere nobilis Bobulenus, Monachorum præfuit Cœnobiis.* Duo hîc notanda; primum, Ethiconum videri hîc designatam nobilissimam in Burgundiâ familiam, è quâ ortus S. Leodegarius, Augustodunensis Episcopus, & Martyr, Blitildis Reginæ avunculus. Quâ verò ratione Babolenus pluribus præfuerit Cœnobiis, aperit Auctor in decursu.

[d] *Monasterio Bobiensi præfuisse Pastorem tertium*] Frustrà hîc hæret Breulius in Supplemento Antiquitatum Parisiensium: non enim fuit Babolenus Abbas Bobiensis tertius, nisi Columbano excluso. Primus quippe à Columbano fuit Attalas, secundus Bertulfus, tertius Babolenus, alioqui quartus censendus, vocato in numerum

Columbano. Qui Baboleni Fossatensis Vitam luce indignam putarunt, aiunt diversum esse Babolenum Fossatensem à Bobiensi, & à Stabulensi seu Malmundariensi; sed non probant, nisi de tumulis diversis, sive ex diversis eorum ossibus. Imbecillis est hæc argumentatio, cùm experientiâ compertum sit, sæpissimè si non mentiri, certè errare populos in reliquiis Sanctorum sibi asserendis. Non sunt Sancti tricorpores, ut ille Poëtarum Geryon; & tamen S. Benigni corpus ostendunt in suis hierothecis Divionenses, apud quos mortuus est; ostendunt Colonienses, ostendunt Helwangenses. Reginæ Virginis & Martyris corpus, apud Æduensium Alexiam passæ, affirmant habere se Æduenses, affirmant Osnaburgenses, qui de loco & ratione martyrii conveniunt cum Æduensibus. Intercedunt Hispani, Reginam eadem die septimâ Septembris, tormenta eadem passam prædicant, sed apud Alexiam urbem, in Lusitaniæ & Carpetaniæ finibus sitam. Porrò Babolenos quidam tres distinguunt, Bobiensem, Stabulensem, Fossatensem. Hos tres in unum conflat anonymus Scriptor Vitæ S. Baboleni Fossatensis; & quæ ab aliis de tribus feruntur, in unum optimè convenire ostendit, ipse qui sexcentis abhinc annis scripsit, & quæ scribit, vel à se visa, vel à prioribus omni fide dignis accepisse se profitetur. De Baboleno Bobiensi *non celebratur*, inquit Ughellus, *quamquam fecerit miracula*. Babolenum suum Stabulenses & Malmundarienses eâdem die colunt, quâ Fossatenses suum; nempè Junii mensis vigesimâ sextâ. Tamen refert Wion, pridie Kalendas Septembris, anno 1482. in Bobiensi Monasterio multa relevata esse Sanctorum corpora, & in his Baboleni. Fossatensium potior est auctoritas, qui Baboleni sui corpus ostendunt apud se primò sepultum, apud se aliquoties relevatum, plurimis ad hanc usque diem claruisse miraculis. Colant Baboleni sui reliquias Bobienses, colant Stabulenses, per me licet: nos interim cum Fossatensibus, majores nostros secuti, in uno Fossatensi, Bobiensem & Stabulensem Babolenum agnoscemus.

e *Per biennium*] Intellige de biennio completo; itaut labente sui regiminis anno tertio, à Bobio recesserit. Id probat privilegium Baboleno adhuc Bobiensi Abbati concessum à Theodoro Papâ, 4. Nonas Maii, Indictione primâ; apud Ughellum Italiæ sacræ tomo IV. citato. Quare, mortuo Bertulfo, Christi anno 640. XIX. Augusti, videtur nonnullum fuisse interregnum, dilatámque Baboleni electionem, fortasse factione eorum qui ab Episcopo Dertonensi stabant, cùm Abbatis institutionem ad se spectare diceret: quæ etiam potuit esse causa Baboleno è Bobio abscedendi statim post obtentum à Papâ Theodoro privilegium, cùm sibi ab Episcopo, aut ab ejus ministris timeret. Tertio igitur anno sui regiminis Bobium reliquit Babolenus, & Gallias versùs peregrinatus est anno 643.

f *Nativum solum*] Impropriè hìc appellatur nativum solum

Baboleni, in quo videlicet ad multos annos fixâ sede, jus civitatis adeptus censebatur. Alioqui Burgundiâ oriundus in Præfatione asseritur.

g *Remacli, qui eo tempore in saltu Arduenna*] Subobscurè Anonymus res à Baboleno apud S. Remaclum gestas, hìc perstringit. In silvâ Arduennâ duo Monasteria fundaverat Remaclus, Stabulaum diœcesis Trajectensis, Malmundarium Coloniensis. Huic primò eum præfecit, Stabulaum quoque & tunc visendum & aliquando (si Superis placeret) post se regendum disposuit. Utroque ille pulsus, Parisios ad S. Dionysium se recepit. Vera hæc quidem, sed ordine præpostero recensita: non enim priùs excessit è vivis S. Remaclus, quàm S. Babolenus Fossatensi Monasterio præficeretur. Lucem hìc affert citatus locus apud Ferdinandum Ughellum, ex quadam Vitâ S. Baboleni, ubi *Cœnobiis præfuisse* asseritur. Sed quibus & quo ordine? Opinor sicut Odo Cluniacensis, & Guillelmus Divionensis, & alii nonnulli quos nuncupare possis Abbates Patriarchales. Odo in primis, priusquàm in Congregatione Cluniacensi monarchiam constitueret, multorum Cœnobiorum dictus est Abbas, quæ circumiens ad sancti Benedicti regulæ perfectiorem normam instituit. Sic & Guillelmum Divionensem non tantùm Benigniani, sed & Reomaenses, Fiscannenses, Besuenses, Meldenses, Tornodorenses, Fructuarienses, & alii complures Abbatem suum prædicant, quòd ea Monasteria vel primus fundaverit, vel ab aliis fundata sanctioribus excoluerit disciplinis. Simile quiddam evenisse arbitror Luxoviensis ac Bobiensis Cœnobiorum Abbatibus, Columbano, Eustasio, Attalæ, Walberto, Bertulfo, atque etiam Baboleno; qui è Bobio peregrinatum egrediens, nescio an Bobiensis Abbatis titulum reliquerit, cùm de successore haud satìs constet, an ei proximè fuerit subrogatus. Sic & Stabulaum & Malmundarium Monasteria perlustrans, ac deinde Fossatensi dans initium, & denique Vincentiano ad aliquot annos præpositus, horum omnium Abbas nuncupatus est.

h *Per* CXXXV. *annos*] Cùm sic scripsisset Auctor, corruperunt numerum librarii, & pro C, notâ centenarii, reposito L, quinquagenarii notâ, *octoginta quinque annos* scripserunt, errore ipsis etiam tyronibus manifesto. Nam à Clodovei Magni obitu, qui evenit die Novembris XXVII. anno æræ vulgaris 510. ad Clodovei secundi exordia, post obitum patris Dagoberti, adscriptum die XIX. Januarii anni 644. fluxere anni 132. mensis unus, dies XXIII. Sed fortasse Anonymus annum indicare voluit vocati ad Fossatensis Monasterii regimen Baboleni, qui fuit Clodovei II. tertius, æræ Christianæ, secundùm accuratos nostros calculos, 641. Sic à Clodovei I. obitu annos censuerit omninò 135.

i *Anno I. V. 643. Indictione primâ*] Regnare cœpit Clodoveus II. post patrem Dagobertum, ex die XIX. Januarii, anno æræ vulgaris

644. Indictione secundâ: quare annum quintum regni agebat anno Christi 648. mense Maio, Indictione VI. Porrò hic Auctor Clodoveum II. regnare cœpisse ait anno Christi 643. Indictione I. Tùm infrà, numero 21. tabulas commemorat, datas *Clodoveo eodem regnante anno quinto, Indictione quoque quintâ, die mensis Maii XV. sub die Iduum Maiarum.* Hic est annus Christi 648. Indictione VI. anonymo autem annus 647. Indictione V. Hujus diversitatis rationem cognosce. Sequitur hic Auctor Fredegarium, & uno anno Gregorii Turonensis calculum antevertit. Hanc Fredegarii à Gregorio diversitatem observarunt eruditi, & in his Cointius tomo 2. Annalium, anno Christi 584. numero XXI. *Gregorius*, ait, *annum decedentis Regis ultimum, à primo succedentis separat, Fredegarius non distinguit. Ex Gregorii calculo annus Christi 561. est ultimus Clotarii, & annus 562. est primus filiorum. Apud Fredegarium annus Christi 561. est ultimus Clotarii, & primus filiorum. Inde fit ut Fredegarius Gregorianum calculum uno anno praeveniat in assignandis annis filiorum Clotarii.* Eamdem methodum secutus Auctor Vitæ sancti Baboleni in annis Clodovei II. illos uno anno minuit, dum primum ejus annum fecit Christi 643. Indictione I. & quintum ejus annum Indictione V. nihilo minùs Dagoberti monarchiæ annum sextumdecimum confirmavit.

k *Castrum Bagaudarum*] Hoc castrum constructum fuisse dicit à Julio Cæsare, & sic appellatum derivato nomine à Præsidiariis ibi ab eo constitutis. De castri conditore nihil habet contrarium Romana Historia; nec vana est conjectura, in quibus structuris opus Romanum ex firmitate agnoscitur, illarum auctorem putare Julium Cæsarem, per quem constat Gallias Romano Imperio fuisse adjectas. De vocis significatu, cujus ante tempora Diocletiani nullum usum reperias, existimaverim Celticam esse vocem quæ aliud nihil sonet quàm latrones, rebelles, factiosos. Victor de Cæsaribus: *Carini discessu Ælianum, Amandúmque per Galliam excitâ manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incolæ vocant, populatis latè agris, plerasque urbium tentare.* Eutropius lib. IX. *Cùm tumultus rusticani in Galliâ concitassent, & factioni suæ Bagaudarum nomen imponerent; Duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad subigendos eos Maximianum Herculium Cæsar misit.* Pomponius Lætus: *Maximianus tumultus in Galliis, quos Amandus & Ælianus excitaverant sub specie tyrannidis, cum totâ factione Bagaudarum (hoc nomine se appellavit turba rusticorum) compressit mirâ celeritate, statimque delevit.* Salvianus lib. V. de Gubernatione Dei: *Hinc est quòd etiam hi qui ad barbaros non confugiunt, barbari tamen esse coguntur: scilicet ut est pars magna Hispanorum, & non minima Gallorum; omnes denique quos per universum Romanum orbem fecit Romana iniquitas jam non esse Romanos. De Bagaudis nunc mihi sermo est, qui per malos Judices & cruentos spoliati, afflicti, necati, postquàm jus Romanæ libertatis amiserunt,*

etiam

etiam honorem Romani nominis perdiderunt. Et imputatur his infelicitas sua, imputamus his nomen calamitatis suæ, imputamus nomen quod ipsi fecimus, & vocamus rebelles, vocamus perditos, quos esse compulimus criminosos. Quibus enim aliis rebus Bagaudæ facti sunt, nisi iniquitatibus nostris, nisi improbitatibus Judicum? &c.

[l] *Regis Angliæ, nomine Choinvalæ*] Visus est Anonymus, dum libertate propè poëticâ in colloquia varia se extendit, Audobertum cum Agilberto confudisse. Constat enim ex Bedâ, lib. 3. de Gestis Anglorum, cap. 7. & 28. & in recapitulatione ad finem libri quinti, Agilbertum Episcopum à Choinvalâ (qui & *Cenvalch*) Anglosaxonum Rege malè habitum secessisse in Gallias, ibique Parisiensibus Episcopum datum, apud eos consenuisse. Sed erat Agilbertus natione Gallus, neque Parisiensi Episcopatu potitus est (ut evincit S. Wilfridi Chronologia) ante annum Christi 664. Clodoveo II. jam mortuo. Ineptè igitur Audobertum de se narrantem inducit esse se patriâ Anglosaxonem, & ibidem constitutum Episcopum, ac deinde in Gallias profugum, à Clodoveo II. Episcopatu Parisiensi donatum esse. Audobertum nos quidem agnoscimus Parisiensem Episcopum per initia Clodovei II. Regis, in Tabulis Fossatensibus fide dignis non semel appellatum; imperitam quæ ipsi tribuitur loquacitatem probare non possumus.

[m] *Paulus Orosius*] Lib 7. cap. 25. *Dehinc cùm in Galliâ Amandus & Ælianus collectâ rusticanorum manu, quæ Vacaudas vocabant, perniciosos tumultus excitavissent, Maximianum cognomento Herculium Cæsarem fecit,* (Diocletianus) *misitque in Gallias, qui facilè agrestium hominum imperitam & confusam manum militari virtute compescuit.*

[n] *Quatuor Archiepiscopi.*] Privilegium S. Baboleno, ejúsque Monachis Fossatensibus concessum ab Audoberto Parisiensi Episcopo, confirmant quatuor Archiepiscopi, Gaudericus Lugdunensis, Annobertus Senonensis, Prestelendus Bituricensis, Donatus Vesontionensis, & Episcopi septem. Idem est Prestelendus Bituricensis cum Wlfolendo; sive binominis fuit, sive librarii oscitantiâ inculcatus. De Archiepiscopi appellatione, quando Episcopis Metropolitanis tribui cœperit, testem profero Bedam, qui septimo post Christum sæculo florere cœpit. In libro 1. Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum, cap. 25. *Misit etiam tunc isdem venerandus Pontifex* (S. Gregorius Papa) *ad Etherium Arelatensem Archiepiscopum, ut Augustinum Brittaniam pergentem benignè susciperet, litteras.* Libro eodem, cap. 28. *Intereà vir Domini Augustinus venit Arelas, & ab Archiepiscopo ejusdem civitatis Etherio, juxta quod jussa sancti Patris Gregorii acceperant, Archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est.* Lib. 2. cap. 3. in Epitaphio: *Hic requiescit Domnus Augustinus, Dorovernensis Archiepiscopus primus.* Cap. 4. & 7. *Laurentius Archiepiscopus.* Cap. 9. 18.

& 20. *Justus Archiepiscopus*. Eodem cap. 20. *Honorius Archiepiscopus*. Lib. 3. cap. 20. *Deusdedit Archiepiscopus*. Cap. 25. *Archiepiscopus Theodorus*. Ibidem, *Dalfinus Archiepiscopus Galliarum*. Item lib. 4. cap. 2. 6. 12. & 17. & lib. 5. cap. 8. & 24. *Theodorus Archiepiscopus*. Eodem cap. 24. *Bertwaldus & Tacuine Archiepiscopi*. Verum est, in Conciliis prisci ævi, ac ferè ante mille abhinc annos, quando subscripserunt Metropolitani, vel etiam quando in suis diplomatibus ex personâ suâ locuti sunt, illos solo Episcopi titulo fuisse contentos, exemplo nimirùm supremi totius Ecclesiæ Archipontificis, qui se ex tempore Magni Gregorii in hodiernam usque diem *Episcopum servum servorum Dei* appellat. At cùm de illis alii locuti sunt, vel Historici, vel Notarii, Archiepiscopos ut plurimùm nuncuparunt. Exempla vidisti apud Historicum Bedam, vide & apud Notarium in tabulis Dagoberti Regis (quas autographas olim inspeximus) quibus anno regni sui XII. in Trevirense S. Maximini Monasterium multa bona confert, & meminit *Agricii venerabilis Archiepiscopi*, qui Constantino Magno imperante, Trevirensi Metropoli præerat. Sicut ergo sub Dagoberto Rege Trevirensis vel Moguntinus Notarius (Moguntiæ enim datum est diploma) Agricium Archiepiscopum dixit : ita & potuit Notarius Fossatensis, sub Clodoveo, Dagoberti filio, Lugdunensem, Senonensem, Bituricensem, & Vesontionensem Archiepiscopos nuncupare. Scio Cointium anno Christi 635. numèro VIII. falsi notare hoc Dagoberti diploma, quod refert ex Gaspare Bruschio, in Chronologiâ Monasteriorum Germaniæ. Pace viri eruditi dixerim. Vidi ego in archivo Maximiniacensi, & manibus tractavi has ipsas tabulas autographas, signo & sigillo regio munitas, nec deprehendi quidquam unde illæ confictæ probari possint. *Potentissimi* titulus referendus videtur ad ingenium Cancellarii Regi suo adblandientis, & qui se Marculphi formulis adstringi non credebat : & illa emunitas S. Maximini Monasterio concessa, rectè conveniens erat cum Magni Constantini recèns ad Christi fidem conversi plusquàm regiâ pietate. Integrum ipsum diploma hìc tibi damus ex autographo accuratè descriptum ; cui & subjunximus monogramma, & sigilli regii ipsissimam effigiem, non de tæniis aut funiculis penduli, sed ipsimet membranæ prisco more affixi : in quo observare est trifidum sceptrum, seu virgam trifidam Dagoberti, monarchiæ ejus, ut videtur symbolum, quæ ex tribus, videlicet Neustriæ, Burgundiæ, & Austrasiæ regnis coaluit in Clotario II. Dagoberti patre, secundùm prædictionem S. Columbani à Jonâ non uno loco memoratam. Quod sceptrum trifidum, sive in Dagoberto, sive in aliquo ex prioribus Regibus cœpit, non improbabiliter fuisse opinamur Lilii Francici originem ; ut pluribus olim demonstravimus in Divione seu Burgundiâ nostrâ Christianâ, quæ in schedis nostris adhuc latet, aliquando tandem, si Deo visum fuerit, in lucem emersura.

De hac regii Francorum stemmatis origine nuper eruditè scripsit Henschenius noster tomo 3. de Vitis Sanctorum mensis Martii, Exegesi præliminari 2. cap. 2. §. 8. Nec alia prodiisse hactenùs videtur, vel in solidâ historiâ fundatior, vel etiam genti Francorum gloriosior super hoc argumento sententia.

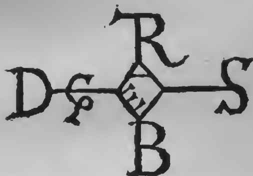
DAGOBERTI REGIS DIPLOMA,

Moguntiæ anno regni XII. datum.

Ex ipsomet autographo descriptum.

IN nomine Patris, & Filii, & Spiritûs sancti. Omnium Christianorum noverit industria, qualiter ego DAGOBERTUS Rex potentissimus, cum convenienti consilio Episcoporum meorum, Comitúmque, Legatos de meâ parte ad Abbatem *Memilianum* direxi; mandans ei, ut diligenter inquireret, mihíque per seipsum indicaret, quibus auctoribus illud Monasterium *S. Maximim* constructum, vel cujus imperio à pristinis temporibus esset subjectum. Hanc legationem Abbas cum Fratribus sollicitè percipiens, perlectísque in eodem loco quibusdam vetustissimis cartulis inventum est, idipsum Monasterium Constantini Imperatoris fuisse regale templum; atque jussu ejus dedicatum fore in honore S. Johannis Evangelistæ, à S. *Agricio* venerabili Archiepiscopo. In quo videlicet templo, ut idem Pater Monasterii nostræ Regalitati certâ relatione patefecit, Helenâ sacrâ Dei famulâ petente & faciente, supradictus Imperator pauperes Christi congregavit, eísque virum Dei *Johannem* præposuit, ut in servitio Dei semper vacarent, & pro se orationibus insisterent. Et insuper illius loci habitationem aliæ personæ noluit subdere, nisi suæ, successorúmque Imperatorum potestati. His rebus ità esse firmiter intellectis, regio more constituo, atque firmissimâ jussione præcipio, ut nullus unquàm protervè illud Monasterium, in quo Abbas supradictus præesse videtur, audeat inire, vel ullam inhumanitatem illi violenter inferre. Igitur ut assidua recordatio mei meorúmque parentum maneat in prædicto Monasterio, ipsorum *S. Maximini* Præbendariorum victualia sub præmemorato Imperatore constituta, additis ex meâ parte prædiis augere curavi, quorum nomina hæc sunt, *Kannis*, *Cressiacum*, *Luncwich*, *Regiodola*, *Vallis*, *Polsche*, *Budeliacum*, *Talevanc*, *Loavia*. Hæc loca ad regiam curtem, quæ dicitur *Decima*, pertinent: quam curtem cum omnibus rebus ad eam pertinentibus (hoc est, quidquid prædii visus sum habere à fluvio qui dicitur *Rubora*, usque ad silvam quæ dicitur *Jedex*) sancto *Maximino* Præsuli in perpetuam hereditatem contradidi. Insuper etiam cum consilio & rogatu meorum Principum, catervis inibi Deo

deſervientibus hanc legem firmiter ac perpetualiter impoſterùm habendam decrevi; ſcilicet ut centenorum ibidem ſumma Monachorum ſemper integra maneat, & inconvulſa: excepto ſi Imperatorum, Principúmve per ſæcula ſuccedentium benivolentiâ prædiis augmentetur, vel theſauris: & ſi propter Paganorum, vel infidelium Chriſtianorum devaſtationem, eiſdem Chriſti ſervitoribus penuria ultra modum ingruerit, & per theſauri effuſionem expelli nequeat; Dei Omnipotentis, & mei, meorúmque ſucceſſorum habeant licentiam alodum cum familiâ à fidelibus illò contraditum dandi & vendendi, antequàm Dei deſtruantur ſervitia. Et ut iſtius cartulæ confirmatio firma in ævum permaneat, deſcribi eam præcepi, & noſtro ſigillo eam inde firmari. Datum pridie Nonas Aprilis, anno regni noſtri XII. Moguntiæ feliciter. Amen.

Signum DAGOBERTI Regis.

HERICUS Cancellarius ad vicem RICOLFI Archicapellani recognovi.

[o] *Stantes in aquâ super tres ibi lapides compositos.*] Pœnitentiæ hoc genus priscis sæculis haud fuisse inusitatum, agnosces, cùm apud Bedam legeris lib. 5. Anglicanæ Historiæ, cap. 13. quendam virum visis in spiritu pœnis animarum, hoc genus mersionis in aquam gelidam sibi indixisse, ut præteritæ vitæ pœnas elueret, cùm vidisset ipse animas alternis vicibus, nunc ardore ignium, nunc frigore, ad stridorem usque dentium acerrimè excruciari.

[p] *Clotarius Rex, immaturâ praeventus morte, Theoderico fratri quinto anno dimisit Principatum.*] Hæc Anonymus ex Fredegario malè intellecto. Vide hujus Dissertationis caput XV. ubi ratio allata, cur Clotario III. quatuor dumtaxàt regni annos Fredegarius tribuerit: & an hi quatuor anni ducendi sint ab obitu Clodovei patris, an potiùs à matris Baltildis abdicatione, cùm in Calense Monasterium se recepit.

NOTÆ IN MIRACULA S. BABOLENI, eodem Auctore qui Vitam ejus conscripsit.

[a] *A religioso Abbate Benedicto.*] Hoc magistro aliquando usos Monachos Fontanellenses, legitur in Chronico Fontanellensi, cap. 16. tomo 3. Spicilegii Dacheriani.

[b] *Aldrico Senonensium Archiepiscopo.*] Cùm Aldricus Senonensis Archiepiscopus, novam Basilicam Fossatensem à Benedicto XVIII. Abbate exædificatam dedicarit VII. Idus Decembris, & eâdem die corpus S. Baboleni intra illam transtulerit; si Dominicâ die celebrata est illa seu translatio, seu consecratio, (ut est verisimile) fuerit ille annus Christi 833. aut 839. Sedit enim Aldricus ab anno 830. ad 840. per quod decennium fuit littera Dominicalis E, quæ duobus tantùm illis annis in septimum Idus Decembris incurrit. Unde emendes licet quod apud Labbeum legitur tomo I. Bibliothecæ, paginâ 656. translatum fuisse corpus S. Baboleni anno Christi 989. quod ex Aldrici Senonensis Archiepiscopi Chronologiâ falsum deprehenditur, & S. Baboleni translationis epocha centum circiter & quinquaginta annis retardatur.

[c] *Quod nostra ætatis pueritiâ vidimus.*] Hoc loco viam aperit Auctor, quâ ad tempus ab eo conscripti hujus Opusculi perveniatur. Sed priùs constare debet de tempore quo Adalerius (qui exinde Abbas fuit Milidunensis) adhuc Præcentoris Fossatensis officio fungebatur.

[d] *Per centum quinquaginta annorum spatium*] Legendum hìc fuit, *post centum quinquaginta annorum spatium*; nempe à primâ ejus depositione.

[e] *Qualiter rexit Vir sanctus Bobium.*] Confirmat Bobiensem

sancti Baboleni Præfecturam hæc visio, Monacho ejus videndi cupido oblata.

CAPUT VII.

Dagoberti, ejúsque filiorum ac nepotum chronologiæ lux affulget à Cometâ nominatissimo, qui anno Christi 677. à mense Augusto per tres menses orbe toto spectatus est.

INFAUSTA sidera Cometas, & (si Poëtæ credimus) nunquam impunè visos, potest Deus optimus maximus, cùm libuerit, in bonum convertere. Cometam hunc, septimi à Christo sæculi pharum esse dixerim: quo certè ad hujus, in quâ versamur, chronotaxeos discutiendas tenebras nihil mihi apparet illustrius.

Dagobertum Regem è vivis abiisse scribit Hadrianus Valesius, & Carolus *le Cointe*, anno Christi 638. ego anno 644. cum Sirmundo, Vignierio, Petavio, Bucherio, Duchesnio, Henschenio, Labbeo, & aliis. Clodoveus II. ex Valesio obiit anno 654. ex Cointio 655. ego ejus obitum ad annum refero 660. Clotarius III. exstinctus est anno regni sui XIV. secundùm Valesium, Christi anno 668; secundùm Cointium 669; secundùm me anno 674. Childericus ex Valesio & Cointio, occisus est anno 673; ex me anno 677. cujus interitum, & fratris ejus Theoderici exordia signavit Cometes anno 677. ex mense Augusto in tres menses Europæis imminens. Hoc probemus idoneis testibus.

Anonymus auctor Vitæ S. Leodegarii, Ermenario Æduensium Episcopo conscriptæ: *Igitur*, inquit, *cùm Hilderici mors subitò nunciata fuisset, tunc si qui ob ejus jussionem exilio fuerant condemnati, tanquam verno tempore post hiemem solent de cavernis serpentes venenati procedere, sine metu fuerunt reversi: quorum debacchante furore, surrexit magna turbatio patriæ, itaut manifestè crederetur adventus imminere Antichristi. Hi verò qui rectores regionum esse debuerant, surrexerunt contra alios; & qui pacis fœdera debuerant continere, odiis se invicem cœperunt lacessere. Et quia Rex tunc non erat stabilitus in cul-*

mine, quod unicuique rectum videbatur in propriâ voluntate, hoc agebat sine formidine disciplinæ. Adeò tunc iram Dei manifestam cognovimus evenisse, ut etiam stella appareret in sidere, quam Astrologi vocant Cometam: in cujus ortu asserunt fame terram turbari, mutationem Regum, vel commotionem gentium, & percussionis gladium imminere. Ejusdem Cometæ meminit Paulus Diaconus, de gestis Longobardorum, lib. 5. cap. 35. his ipsis verbis: *Insequenti pòst tempore, mense Augusto, à parte Orientis stella Cometes apparuit nimis radiis fulgentibus: quæ pòst in semetipsam reversa, disparuit. Nec mora, gravis pestilentia ab eadem parte Orientis secuta, Romanum populum devastavit.* Sic ille, per tempora *Pertharith* Regis Longobardorum, & Imperatoris Constantini Pogonati.

Annum ipsum spectati hujus Cometæ designant alii plerique. Matthæus Westmonast. ad annum gratiæ DCLXXVII. *Sub his quoque diebus Cometa per tres menses apparuit, & unoquoque die manè velut Sol resplenduit.* Sigebertus eodem anno 677. *Ab Augusto per tres menses stella radiis cælos penetrans, à parte Orientis, a galli cantu usque in manè apparebat; & maxima mortalitas a parte Orientis subsecuta est.* Distinctiùs Anastasii Bibliothecarii liber de Romanis Pontificibus in Dono LXXIX. *Hic Papa*, inquit, *dum esset electus, per Augusti mensem apparuit stella à parte Orientis, à galli cantu usque manè, per menses tres; cujus radii cælum penetrabant. In cujus visione surgentes omnes provinciæ & gentes, mirabantur quidnam esse posset. Quæ pòst in semetipsam reversa disparuit. Post eam apparitionem maxima mors à parte Orientis subsecuta est.* Electus est Donus anno 676. I. Novembris; sedit annum unum, menses quinque, dies decem. Ex quo firmatur epocha Cometæ: menses enim Augustum & duos sequentes non vidit in suo Pontificatu Donus, nisi anno Christi 677. Ex Anastasio Hermannus Contractus Henrici Canisii, ad annum 676. quo iniit Donus Papa: *Cometa per tres menses visus, & magna hominum pestilentia in Oriente subsecuta est.* Quid sit illud, *à galli cantu usque manè*, disce ex Censorino, de die natali, cap. 24. *Tempus quod huic* (nocti scilicet mediæ) *proximum est, vocatur, De mediâ nocte: sequitur gallicinium, cùm galli canere incipiunt; dein conticinium, cùm conticuerunt: tunc Ante lucem;*

& sic diluculum, cùm Sole nondum orto, jam lucet. Secundum diluculum vocatur manè, cùm lux videtur Solis. Duos tamen galli cantus nocturnos distinguit Christus, Marci 14. v. 30. cùm ait Petro: *Tu hodie in nocte hac, priusquàm gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus.* Tum v. 72. *Et recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei Iesus: Priusquàm gallus cantet bis, ter me negabis.* Lucas, cap. 22. v. 59. inter secundam & tertiam Petri negationes intervallum fuisse ait *quasi horæ unius*, secundam negationem *post pusillum* à primâ contigisse notans; quare inter hos duos galli cantus haud multò majus quàm unius horæ spatium videtur intercessisse. Meritò tamen Scaliger, Exercitatione 239. & alii experti negant statas esse gallo canendi horas; quamvis ut plurimùm ter in nocte canere dicantur: primò, semihorâ circiter post mediam noctem: iterum circa secundam aut tertiam horam, nempè post Censorini conticinium: tertiò, manè, oriente Sole: *Diémque venientem nunciant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum*, inquit Plinius lib. 10. cap. 21. De primo cantu accipiendum est Censorini, & vulgò dictum gallicinium, à quo usque ad manè, circa æquinoctium horæ sunt ferè quinæ cum dimidiâ. Per hoc ergo tempus apparebat Cometa ille anni 677.

Hanc istius Cometæ epocham confirmat Beda, ad finem Historiæ gentis Anglorum. *Anno*, inquit, DCLXXVII. (sic enim lego in codice S. Maximini Trevirensis, bonæ notæ, & pervetusto) *Cometa apparuit. Vilfrid Episcopus à sede suâ pulsus est ab Ecgfrido Rege.* Explicatiùs autem lib. 4. cap. 12. *Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo septimo, qui est annus imperii Regis Ecgfridi octavus, apparuit mense Augusto stella quæ dicitur Cometa; & tribus mensibus permanens, matutinis horis oriebatur, excelsam radiantis flammæ quasi columnam præferens. Quo etiam anno, ortâ inter ipsum Regem Ecgfridum, & reverentissimum Antistitem Vilfridum, dissensione, pulsus est idem Antistes à sede sui Episcopatûs.* Utrobique in vulgatis pro anno 677. legitur 678. quæ lectio non tantùm emendatur ex manuscriptis melioris notæ exemplaribus, sed etiam ex libri ejusdem IV. capite quinto, ubi asserit Beda, anno Incarnationis DCLXX. mortuum *Osuin* Regem Nordanhymbrorum, XV. Kalendas Martias, Ecgfridum filium regni

regni heredem reliquisse. Ex quo evidens est, mense Augusto illius anni 670. numeratum jam fuisse Ecgfridi Regis annum primum, adeóque octavum ejusdem regni annum mense Augusto in annum Christi 677. concurrisse.

Hic ipse est Cometa cujus meminêre ad annos 676. 677. & 678. recentiores aliquot Chronographi; neque in duos aut tres diffundendus, ut fecisse videtur Stanislaus Lubieniecius in Historiâ Cometarum, sectione secundâ, num. CXLVII. & CXLVIII.

Nunc ergo ad hujus sideris lucem, Childerici nece, & Theoderici monarchiæ exordio constitutis, cætera quæ vel priùs, vel posteriùs evenêre, suis quæque temporibus reddamus.

CAPUT VIII.

Ex principiis positis, Childerico anni monarchiæ tres, regni Austrasiensis quatuordecim; Clotario III. anni XIV. *Clodoveo II. anni* XVII. *à Dagoberti patris obitu, & ab anno Christi 644. vindicantur.*

DE Childerici regno libenter accipio annos quatuordecim, in brevissimo Tilliano Chronico adnotatos, apud Duchesnium tomo 1. pag. 781. Bellè enim respondent tempori quo Regina Balthildis, secundùm prædictionem S. Eligii, (ut ait Audoënus in ejus Vitâ) *jure regio exempta, filios in Principatum reliquit.* Hic nimirum fuit annus Christi 663. (ut infrà ostendam) à quo quartus decimus incurrit in annum 677. miserabili Childerici interitu cruentatum.

Hos porrò Childerici annos quatuordecim, inter Austrasiense ejus regnum, & ejusdem monarchiam sic partimur, ut solis Austrasiis imperarit annis solidis undecim; & annus ejus duodecimus, in Maricolensi diplomate apud Henschenium, libro 2. de tribus Dagobertis, cap. 4. adnotatus, idem fuerit ejus monarchiæ primus, Christi (secundùm nostram chronologiam) sexcentesimus septuagesimus quintus. Henschenium (qui Vindicianum Episcopum his tabulis subscri-

ptum, sequenti dumtaxàt anno 676. iniisse affirmat) refellit Gointius anno 669. n. x. ex Miræo docens, ordinatum fuisse Vindicianum octavo Kalendas Julii, Dominicâ die, adeóque anno 669. litterâ G. signato.

Frustrà autem objiciat quis, videri Auctorem Vitæ S. Balthildis, Childerici in Austrasiâ regnantis exordia cum Clotharii in regno Neustrico initiis conjunxisse, cùm ait, *tunc* illum Austrasiis datum Regem, cùm Clotharius in tutelâ Balthildis matris, Clodoveo patri successor proclamatus est. Hunc enim locum (quem aliâ occasione descripsimus hujus Diatribæ capite XI.) si quis propiùs inspexerit, intelliget, particulam illam, *tunc*, ad totam Balthildis administrationem extendi, quam ut minimùm triennalem fuisse credimus. Nam ibi legitur, quòd mortuo Clodoveo, successit illi Clotharius, túncque pacem fuisse in toto regno; tunc & Childericum datum Austrasiis Regem, & Burgundiones Francis fuisse unitos; & *Deo gubernante juxta domnæ Balthildis magnam fidem* tria regna pacis inter se tenuisse concordiam. Austrasiam certè à duobus aliis regnis sejungendi, quantùm conjecturâ consequi possum, occasio fuit sævitia Ebroïni, & tyrannicus dominatus, quo & Dalphinus Lugdunensis Præfectus, & frater ejus Annemundus Episcopus, adornatis in eos calumniis sublati sunt, anno (ut infrà ostendemus) Christi 663. cùm similia, aut etiam graviora Austrasii capitibus suis imminere cernerent, nisi & proprium Regem, & proprios Præfectos à Neustricis ac Burgundicis Magistratibus planè immunes penès se haberent.

Nec verò his Childerici exordiis obstat Childebertus Grimoaldi filius, cui citatum breve Chronicon, apud Duchesnium, tomo 1. pag. 781. septem Austrasiensis regni annos assignat, à Sigiberti Regis obitu, adeóque à Kalendis Februariis anni 660. ad annum usque 667. computandos. Plerique enim Childeberto huic paucos dumtaxàt regni menses adscribunt: ac si ad septem annos Sigiberto superstes fuit, exiguam tantùm Austrasiæ partem obtinuit; putà Remensem Campaniam, ubi Nivardo Remensi Archipræsuli immunitatis quoddam privilegium impertiit, ut in Vitâ S. Nivardi refertur, & à Flodoardo, lib. 2. Historiæ Ecclesiæ Remensis, cap. 7. Childerico interim latè dominante ab eo, quem di-

ximus, anno 663. qui & Balthildi ejus matri administrationis ultimus fuit.

Ex Camuzati Promptuario describit Cointius tabulas Childerici Dervensibus datas, IV. Nonas Julii, anno tertio regni ejus; & alteras Bercharii Dervensis Abbatis, datas Remis, III. Kalendas Septembris, præsente ipso Childerico Rege: quibus utrisque subscriptus legitur cum Nivardo Remensi Archiepiscopo Leodegarius Episcopus Augustidunensis; quas, nisi à librario depravatæ sunt, putamus de Childerici Austrasiensi regno intelligendas: cujus regni annus tertius & quartus, fuerunt Leodegarii Episcopatûs secundus & tertius.

At Childerici monarchia triennalis fuit, teste Ursino, in Vitâ S. Leodegarii, ubi asserit, concessisse S. Leodegarium in Monasterium Luxoviense, cùm *annis ferè tribus* in Childerici Monarchæ palatio fuisset versatus. Quod & confirmant Acta S. Ragneberti Martyris, ab Ebroïno interfecti: in quibus Clericum & Monachum exuisse dicitur Ebroïnus *post triennium*, ex quo Luxovium relegatus fuerat. Idem enim fuit & Ebroïni monachismi, & Childerici monarchiæ initium, idémque terminus. Quartum annum Childerici, Dervensibus tabulis inscriptum, non esse monarchiæ, sed regni Austrasiensis annum suprà jam monui. Anno Christi 677. fuit Pascha IV. Kalendas Aprilis. Hoc Pascha egit Childericus Rex Augustoduni, à Leodegario Episcopo invitatus, sed funesto eventu. Ibi enim Leodegarius Hectorem Patritium Massiliensium, nonnullorum criminum apud Regem delatum hospitio exceperat, ab eóque circumventus, ei faverat per imprudentiam in malâ causâ. Eamobrem Leodegarius, qui eatenùs Regi acceptissimus fuerat, excidit à Regis gratiâ, cujus amore in odium, ac penè in furorem verso, necesse habuerunt Hector cum Leodegario fugâ sibi consulere. Fugiens Hector, à regiis satellitibus oppressus, trucidatúsque est. Leodegarius vix vitâ impetratâ, Luxovii inter Monachos exulare est permissus. Sed *divina non diù distulit ultio suum de Hilderico dare judicium*: (inquit Anonymus, qui Vitam S. Leodegarii Ermenario ejus successori inscripsit) *nam ejus dissoluta conversatio omnibus increverat Optimatibus palatinis. Tunc unus ex eis, molestiùs ferens præ cæteris, dum*

venationem in silvâ securus exerceret, cum vulnere mortis percussit. Sic habet manuscriptus codex Broviensis, ex quo descriptam hanc Vitam olim ad me misit amicus meus Pater Bollandus.

Si verè adscribitur *Excæcatio gloriosissimi Martyris Leodegarii* VIII. *Kalendas Septembris*, ut legi in antiquis membranis, Childerici cædes haud procul exeunte Julio, vel Augusto ineunte, perpetrata dicenda est; nec in autumnum regiis venationibus opportunum referenda, cùm non rarò æstivos dies autumnali par amœnitas temperet.

Æstas anni 674. quæ Childerico monarchiæ initium dedit, eadem & Clotario ejus fratri ac decessori fuit suprema. Cur à Fredegario, & plerisque aliis Scriptoribus, quatuor dumtaxàt annis regnasse memoretur, infrà aperiam: nunc à patris obitu quantùm regnarit, definiendum est. Quintum ejus regni annum exhibent tabulæ ab eo datæ Corbeiensi Monasterio, apud Sirmundum, tomo 1. Conciliorum Galliæ. Sextum S. Audomarus, Teruanensis Episcopus, apud Jacobum Malebranchum, in Scholiis ad librum IV. de Morinis, cap. 3. & Johannes Iperius, in Chronico Bertiniano. Septimum, Bertefridus, Ambianensis Episcopus, apud Sirmundum, tomo 1. citato. Ursinus in Vitâ S. Leodegarii ad Ansoaldum Pictavensem Episcopum, scribit de Leodegario, quòd cùm Ecclesiam Augustodunensem *per annos decem strenuè gubernasset, Rex Clotharius, qui eum Episcopum constituerat, defunctus est.* En Clotarii regni annos decem. Ergo qui obiit anno Christi 674. decem antè annis, hoc est, anno 664. Leodegarium Episcopum constituerat. Anonymus in Vitâ ejusdem Leodegarii, hunc ait Augustodunensibus datum fuisse Episcopum à Balthilde Reginâ, *quæ cum Clothario filio Francorum regebat Palatium.* Quod intellige de pio Reginæ consilio, quæ jam ex anno 663. in Calæ Monasterium se receperat, ut infrà apparebit ex tempore martyrii S. Annemundi, Lugdunensis Episcopi. Melchior Regnaldus in Epitome historicâ urbis Suessionis, Probationum folio secundo profert tabulas Dranscii, seu Dranscionis, Suessionensis Episcopi, pro Monasterio Beatæ Mariæ in eadem urbe fundato ab Ebroïno, Majore-domûs regiæ, ejúsque conjuge

Lentrude, & Bovone filio, quarum hæc est subscriptio: *Actum Augustæ Suessionum, sub datâ* VI. *Kalend. Iunii, anno decimoquarto regni Domini nostri Clotharii gloriosissimi Regis.* Nec verò ultra hunc annum regnasse Clotharium, docet nos Auctor antiquus Vitæ S. Wandregisili, apud Surium, XXII. Julii, cap. 14. *Postquàm autem*, inquit, *excessit è vitâ Clodoveus Rex, remansit Balthildis Regina cum tribus filiis, Clothario, Childerico, ac Theodorico; è quibus Clotharius, qui major natu erat, fastigium adeptus est Regni, rexítque populum Occidentalium Francorum annis quatuordecim.* Anno porrò regni quartodecimo, non completo, sed labente, Clotharium vivere desiisse significat, cap. 21. his verbis: *Balthildi namque Reginæ, relictæ Clodovei Regis, obitus trium filiorum, ac successiones exposuit*, (S. Wandregisilus) *è quibus Clotarius, qui major erat natu, quartumdecimum regni annum agens, consortiis subitò caruit humanis.* Cujus igitur obitum retulimus in æstatem anni 674. illum vel exeunte anno 660. vel ineunte 661. regnare cœpisse oportuit.

Nunc ad Clodoveum II. retrocedendo accedamus. Natus est, ut opinor, anno Dagoberti in Austrasiâ regnantis duodecimo, Christi 634. Illi annos regni sedecim tribuunt plerique omnes; nempè Gesta Francorum, cap. 44. Aimoinus lib. 4. cap. 43. Vita S. Baboleni Fossatensis Abbatis. Duo Chronica Jurensia usque ad Ludovicum Juniorem perducta, Erchamberti Fragmentum apud Duchesnium, tomo 1. pag. 780. & Genealogia Regum Francorum, ex veteri codice Regis Britanniæ, tomo eodem Duchesnii, pag. 794. Exstat in archivo Dionysiano præceptum Regis hujus, de libertate Monasterii S. Dionysii, datum anno regni ejus sextodecimo, ad x. Kalendas Julii. Fredegarius vulgatus, cap. 91. regni annos ei tribuit XVIII. uti & Benignianum ac Bezuense Chronica: at Fredegarius noster manuscriptus pervetustus, & bonæ notæ, tantùm XVII. Item, Auctor Vitæ S. Balthildis, apud Bollandum, XXVI. Januarii, cap. 2. *Intereà*, inquit, *Dominus Rex Clodoveus vir ejus, gratiâ evocante divinâ*, XVII. *regni sui anno rebus exemptus humanis, migravit à sæculo.* Lucem hìc afferret dies obitûs Regis hujus, sicubi adnotatus reperiretur. Obiisse illum censeo anno regni

sextodecimo completo, & labente XVII. adeóque anno Christi 660. exeunte, vel ineunte 661. ætatis suæ XXVI.

CAPUT IX.

Ex dictis, consequentiæ nonnullæ ad septimi post Christum sæculi rectam chronologiam deducuntur. Unus, idémque est Lugdunensibus Annemundus Episcopus, qui Bedæ Dalfinus.

IN vulgatis Bedæ exemplaribus legitur, lib. 5. Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum, cap. 20. Dalfinum Lugdunensem Episcopum, cui adhæserat Wilfridus, & in Clericum ab eo attonsus fuerat, crudeli morte *præreptum esse. Nam*, inquit, *Brunechilda Regina missis militibus Episcopum jussit interfici: quem ad locum quidem quo decollandus erat, secutus est Wilfridus Clericus illius, desiderans cum eo (tametsi ipso multùm prohibente) pariter occumbere. Sed hunc ubi peregrinum, atque oriundum de natione Anglorum cognovêre carnifices, pepercêre illi, neque eum trucidare cum suo voluêre Pontifice. At ille Britanniam veniens, conjunctus est amicitiis Aldfridi Regis, &c.* Mendum hoc in Brunechildæ nomine arripuêre, Cæsar Baronius ad annum Christi 614. num. IV. Joannes *Chenu*, & Jacobus Severtius in Archiepiscopis Lugdunensibus, necnon Theophilus Raynaudus, in Indiculo Sanctorum Lugdunensium: rati nimirum in sanctam Balthildem Reginam cadere non potuisse tam execrandum facinus; certíque æqualem ei fuisse Annemundum, Dalfinum putarunt à Brunechilde nequissimâ feminâ interfectum; atque ab eo Annemundum quinquaginta ferè annorum intervallo discrevere. Verùm poterant hi ex Bedâ animadvertisse, Wilfridum (qui Dalfino ad usque supplicii locum comes adfuit) haud multò pôst ab ab Agilberto Parisiensi Episcopo, in villâ regiâ Compendio Episcopum fuisse consecratum anno Christi 664. cùm ipse annorum esset ferè triginta: unde apparet, viginti circiter annis antequàm natus esset Wilfridus, interiisse Brunichildem (nempe anno Christi 614.) de illâ pœnas sumente Clotario II. trium Regnorum recenti Monarchâ. Vel hinc igitur

mendum à librario agnoſcere poterant apud vulgatum Bedam, apud quem in codice S. Maximini Trevirenſis vetuſtiſſimo, optimæque notæ, *Baldid Regina* habetur pro Brunechildâ. Et *Balthildem* apud Bedam legerat Willelmus Malmeſburienſis; qui tamen libro 3. de geſtis Pontificum Anglorum, *furias infernales* ei immiſſas dicit, ut Dalfinum *poſt novem quos trucidarat Epiſcopos, accumularet in decimum*; Epiſcopos fortaſſe pro Regibus uſurpans, cùm apud Fredegarium legiſſet, duodecim Reges à Brunichilde fuiſſe occiſos: neque cogitans, tot hæc parricidia Brunichildi convenire, cujus extremum ſupplicium, adminiſtrationem Balthildis, & Dalfini cædem quinquaginta propè annis præceſſit.

Idem igitur fuit Dalfinus Bedæ, qui Annemundus Lugdunenſibus: in quorum nihilominùs tabulis *Dalfinum ſive Annemundum* Epiſcopum promiſcuè appellari obſervavimus: Annemundi appellatione poſtmodùm ei reſervatâ, ut à fratre ſuo, cognomine Dalfino, nimirum Lugdunenſi Præfecto diſtingueretur. Quare Dalfini nomen, antiquæ familiæ videtur fuiſſe; è quâ non temerè quis ſuſpicetur, Dalfinorum Viennenſium, Arvernenſium, ac Valentinenſium nobiliſſimas gentes fuiſſe propagatas: mutato deinde familiæ cognomine in prænomen dignitatis, præſertim cùm Humbertus Dalfinus Viennenſis, anno Chriſti 1349. Comitatum Viennenſem, ſeu Delfinatum regiæ Francorum familiæ in perpetuum addixit, eâ ſuæ donationi appoſitâ conditione, ut primùm Francorum Rex ipſe, donec prolem maſculam ſuſcepiſſet, deinde ipſius Regis primogenitus, Dalfini nomen, & Dalfinatûs imperium obtineret. Quæ ſi ita ſe habent, eſt quòd amemus ac miremur divinæ conſilium providentiæ, quæ duorum Lugdunenſium Proregis & Epiſcopi, pro juſtitiâ nequiter interfectorum nomen non vindicarit, modò ab oblivione, ſed etiam primùm in illuſtriſſimorum Comitum, deinde in Regum Chriſtianiſſimorum, eorúmque maximorum natu filiorum ſempiternum cognomentum erexerit. Cæterùm jugulatum potiùs, aut punctim confoſſum Dalfinum, quàm decollatum, (ut ſcripſit Beda) indicant cultelli duo cum aliis ejus reliquiis olim aſſervari ſoliti apud S. Petri Lugdunenſis Moniales. Cave autem exiſtimes (mi Lector) adhæſiſſe

Balthildi sanctissimæ Reginæ à Dalfinorum nece, aut injustitiæ, aut crudelitatis maculam. Non enim Dalfinum Episcopum *jussit occidi*, ut scripsit Beda ex vulgi famâ; sed delatum majestatis ad se adduci mandavit, purgaturum se de objectis, & à ministris indictâ causâ obtruncatum vehementer doluit. Debebat autem adornatas in eum calumnias non negligere, ne regni tum Administratrix, Regi filio suo, ac regno non satìs cavere existimaretur. Nullâ igitur ejus culpâ, sed Annemundi potiùs æmulorum nequitiâ factum est, ut innocenti, sanctóque Episcopo vita eriperetur: aut si qua fuit Balthildis culpa, nimia credulitas fuit; quam quidem illi impingit Paradinus, lib. 2. Hist. Lugd. cap. 16. haud scio an satìs prudenter. Nam quæ Erchinoaldi Majoris-domûs, Audoëni, Chrodoberti, aliorúmque magnorum virorum consiliis utebatur; quid poterat æquiùs statuere, quàm ut audiendus in aulam regiam adduceretur? Sed obsequentes non habuit ministros. Volebat nimirum Deus Annemundum sibi habere Martyrem.

CAPUT X.

Dalfinus, sive Annemundus, idem est in Vitâ S. Balthildis Sigobrandus.

HOc subodorari visi sunt eruditi viri Bollandus & Henschenius in Prænotationibus ad Vitam S. Balthildis, XXVI. Januarii, §. v. *Quid si*, inquiunt, *Sigebrandus ille, Annemundus fuit? Is sanè Sigonis filius fuit, quo alludere videtur Sigebrandi nomen. Et fortè cùm sæcularibus studiis vacaret, Sigebrandus dictus pòst Annemundus. Quid quòd inter Francos superbiâ elatus dicitur, quasi ipse non fuerit Francus? Et erat Annemundus Romanus. Sed de hoc pleniùs 28. Septembris.* Patres Benedictini, secundo Sæculo Sanctorum sui Ordinis, in Observationibus prævijs ad Vitam S. Balthildis, de propositâ quæstione hæc habent: *Sunt qui Sigoberrandum seu Sigebrandum Episcopum, de cujus cæde infrà num. 10. agitur, eumdem esse existiment cum Annemundo, qui à patris Sigonis nomine*

nomine Sigoberrandus cognominatus sit. Id sanè à vero non multùm recedit. Tum post aliquot versus : *Ex his intelligitur, Sigoberrandi cædem eodem contigisse tempore, quo Annemundi Episcopi Lugdunensis : qui proinde non immeritò idem cum Sigoberrando fuisse videtur.* Aliter visum Henschenio, libro 4. de tribus Dagobertis, cap. 2. ubi Sigobrandum Parisiensem Episcopum fuisse affirmavit : ex catalogis nimirum Episcoporum Parisiensium, in quibus Sigobrandus, sive (ut aliis effertur) Sigebrandus, Sigoberrandus, Sigobrannus, aut Sigobaudus, post Chrodobertum, Landerici successorem, ponitur ; Importuni verò primùm, tum deinde Agilberti decessor affirmatur. Mihi verò non conjectura solùm, sed opinio est quammaximè probabilis, eumdem ipsum qui Lugdunensibus Annemundus, Dalfinus Anglis apud Bedam, lib. 3. Hist. cap. 25. & lib. 5. cap. 20. audivisse in aulâ Regum Francorum Dagoberti, Clodovei II. & Clotarii III. Sigobrandum, seu Sigobrannum : quod his rationibus mihi fit verosimile.

Primùm illud specto, quòd fuit Annemundus (ut in ejus Actis legitur) natione Romanus ; hoc est, non Gothus, non Francus, non Burgundio, aut ex aliis advenis ; sed Gallus indigena, qui Romanis moribus, legibúsque uteretur : quâ de acceptione vocis hujus nos alio loco pluribus. Sollemne autem fuit municipibus Romanis, præsertim nobilibus, plura in unum caput nomina congerere. Hinc Alcimus Ecdicius Avitus, C. Sollius Apollinaris Sidonius, Gaius Vectius Aquilinus Juvencus, (ut legimus in vetustissimo exemplari Evangelicæ Historiæ heroïcis versibus ab eo descriptæ) & alii trinomines, aut quadrinomines. Ut mirum videri non debeat, Annemundo & genere claro, & Gallo indigenæ, Dalfini quoque, & Sigobrandi indita cognomina : quorum *Dalfinus* sit familiæ nomen, ut jam suprà monui : *Annemundus* nomen proprium : *Sigobrandus* (quod Sigonis lumen, patris nimirum delicias sonat) agnomen amabili puero à patre aut matre adblandientibus impositum, cujus usus (ut non rarò in aliis observatum est) ad reliquam ætatem perdurarit.

Nec verò tantùm id potuisse fieri, sed & reverà factum fuisse affirmamus, his argumentis.

1. Sigonis filius fuit Annemundus. Hoc porrò veteri Gallorum linguâ ſonat Sigobrandi vocabulum, uti mox diximus.

2. Extraneus Francis fuit Sigobrandus, *cujus ſuperbia inter Francos* (ait Auctor Vitæ S. Balthildis) *meruit mortis ruinam:* extraneus & fuit Annemundus, quippe genere Romanus, hoc eſt, Gallus indigena.

3. Uterque Epiſcopus fuit, uterque cæſus, regnante Clotario III. in tutelâ Balthildis matris; & quidem præter mandatum piiſſimæ Reginæ, contráque voluntatem. De Sigobrando apertè Auctor Vitæ S. Balthildis, ipſum *contra ejus voluntatem* interfectum: unde auctores ejus parricidii, *metuentes ne hoc ipſa Domna contra eos graviter ferret, ac vindicare ipſam cauſam vellet, permiſerunt eam ſubitò pergere ad ipſum Monaſterium*, quod illa ſibi Kalæ præparaverat. Nec minùs id certum de Annemundo, cujus in Actis habetur quòd in ſuburbano Aurelianenſi, occiſo Dalfino ejus fratre, Lugdunenſi Præfecto, mandatum eſt tribus Ducibus, *ut beatum Annemundum Pontificem ſub fidâ cuſtodiâ Principi præſentarent:* quod & ſe facturos, tres Duces Waldeberto Luxovienſi Abbati cum aſſeveratione polliciti ſunt Matiſcone, quando illum ab eo recedere juſſerunt: unde & necato poſtridie Annemundo, aut doluerunt, aut ſe dolere finxerunt, quòd promiſſis non ſtetiſſent. Ex quibus apparet, adornatâ calumniâ adversùs Annemundum ab ejus æmulis, caviſſe prudentiſſimam Reginam, ne ille à ſe inauditus damnaretur: veritos porrò ejus inimicos ne auditus abſolveretur, ipſi verò talionis rei fierent, regium mandatum prætergreſſos eſſe; & quamvìs nihil reſiſtentem, ultróque ad Regis tribunal ſe deduci paſſum, indictâ causâ nefariè trucidaſſe in territorio Cabilonenſi, die menſis Septembris XXVIII.

4. Utrique Epiſcopo fuit mortis cauſa eadem: Sigobrando *ſuperbia inter Francos*, ut notat Auctor Vitæ S. Balthildis; nempe ex vulgi ſermonibus: unde ille in regni Procerum odia, invidiámque incurrit. Annemundo Regis gratia, quem de ſacro fonte ſuſceperat, à quo & præ cæteris diligebatur; unde cùm *à fratribus celſior videretur in cœtu*, *incidit cunctis in odium*. His adde ex Bedâ, lib. 5. Hiſt. cap. 20. quòd Dal-

finus Episcopus Wilfrido cum neptis nuptiis *offerebat ut (si vellet) partem Galliarum non minimam illi regendam committeret* : quæ verba & liberalem sancti viri animum redolent, ac tantumnon regios spiritus, summámque per ea tempora in regno auctoritatem : qui sanè in æmulorum animis invidiæ fomes fuit.

5. Verùm ultrò hoc concedamus adversariis, diversum fuisse ab Annemundo Sigobrandum ; illum Lugdunensem, hunc Parisiensem fuisse Episcopum : cùm uterque sub regni Procuratrice Balthilde interierit, & posteriùs è duobus Sigobrandus, ut cujus nece indignata Regina gubernaculo cesserit ; si jam antè Annemundus Francorum purpuratorum odiis oppressus fuerat, cur Balthildis Vitæ Auctor æqualis de tam sacrilego facinore ipsâ regnante perpetrato nullum verbum fecit ? cur illa in sanctissimi juxtà & innocentissimi Archipræsulis parricidas lege talionis non animadvertit ? non saltem illos in ordinem redegit ? aut si non potuit, (ut est femineum regimen timidum atque imbelle) cur non extunc regiarum curarum pertæsa Monasterio se abdidit ? Nimirum hoc ultimum fecit, & hoc ejus Vitæ Auctor memoravit ; quia & Balthildi, & ejus Vitæ Scriptori unus atque idem fuit Sigobrandus qui Annemundus.

CAPUT XI.

Dalfini, sive Annemundi, aut Sigobrandi cædes ad annum æræ vulgaris 663. referenda est : uti & qui eam proximè subsecutus est, Balthildis Reginæ, abdicatâ regni administratione, in Kalense Monasterium secessus.

QUA diligentiâ sanctus ac venerabilis Beda Presbyter, S. Vilfridi popularis sui, ac penè æqualis, chronologiam texuit, eâdem & S. Annemundi cædis tempus nobis quasi digito demonstravit.

Vilfridus *cùm esset annorum circiter triginta*, ordinatus est Episcopus ab Agilberto Parisiorum Episcopo, in villâ regiâ Compendio, præsentibus aliis undecim Episcopis, anno

Christi 664. Beda lib. 3. Hist. cap. 28. lib. 5. cap. 20. & in recapitulatione chronicâ ad finem libri quinti. Natus ergo erat Vilfridus anno Christi 634.

Idem obiit quarto Idus Octobris, *Quindecies ternos postquàm egit Episcopus annos.* Beda lib. 5. cap. 20. Præmiserat autem sub initium ejusdem capitis: *Eodem sanè anno quo hi* (nempe Rex *Coenred*, & *Offa* filius Sigberti Regis) *Britaniam reliquere, Antistes eximius* Vilfrit, *post* XL. & V. *annos accepti Episcopatûs, diem clausit extremum.* Tum ad finem libri V. *Anno* DCCVIIII. Coënred, *Rex Merciorum, postquàm quinque annos regnabat, Romam pergit.* Igitur obiit Vilfridus anno Christi 709. Episcopatûs XLV. ætatis LXXV. Sed de triginta primis ejus annis tota est quæstio.

Cùm annum attigisset ætatis quartumdecimum, addicit se Monasterio Lindisfarnensi inter Monachos, licèt non Monachus; ibíque *aliquot annos* versatus, Romam visere in animum inducit, ut quidquid vel ad ritus catholicos, vel ad Christianam pietatem spectaret, ex illâ totius orbis metropoli, velut ex fonte hauriret. Beda lib. 5. cap. 20.

Venit ad Reginam Eanfledam de se benè meritam; atque ab eâ mittitur ad Earconberctum, Cantiorum Regem, Reginæ Eanfledæ consobrinum; ac tum in disciplinâ fuit Honorii, ex discipulo magni Gregorii Papæ, Cantuariensis Archiepiscopi: ubi *aliquandiu demoratus*, socium Romani itineris accipit ex nobilibus Anglorum Biscopum, cognomento Benedictum. Beda ibidem.

Trajecto Oceano, Lugdunum ex itinere divertunt ad loci Archiepiscopum Dalfinum, sive Annemundum Sigonis filium, adeóque Sigobrandum. Vilfridum quidam opinantur ibi substitisse morbo præpeditum: quod Beda non dixit.

Tantam autem apud Dalfinum iniit gratiam, ut cum ille Romam præmisso Biscopo apud se retinuerit, ac suum facere voluerit, etiam fratris sui filiæ virginis nobilissimæ oblatis nuptiis, cum partis Galliarum non minimæ Præfecturâ. Quod mirum est, videri Hadriano Valesio incredibile, cùm à Bedâ asseratur libro 5. cap. 20. Scriptore accuratissimo, & illibatæ fidei, qui & Vilfridi suppar fuit, & hæc ex ejus ore potuit didicisse: necnon ab Eddio Stephano Presbytero & Monacho

ipsius Vilfridi æquali, in ejus Vitâ, quam ex Angliâ acceptam nobis exhibuit disertissimus ac diligentissimus rerum Benedictinarum illustrator Mabillonius, quarto suo Sæculo Benedictino. Sed excusavit Vilfridus, actísque quàm potuit maximis gratiis, aliud se vitæ genus professus est cogitare, Romæque adeundæ magno studio teneri, præsertim ut ibi catholici Paschatis tempus, ritúmque edoctus, Scottos Quartadecimanos, ac tum adhuc judaïzantes, errorem suum aliquando posset dedocere.

His votis annuit Episcopus, Romámque ut Vilfridus honorificè deducatur, curat, priùs ab eo sponsione acceptâ, ut in reditu ad se divertere ne gravaretur. Ille Romæ *cùm multos menses*, ait Eddius, *loca Sanctorum omni die ad orationem circumiens*, in Bonifacium Archidiaconum incidisset, eóque doctore (ut dicit Beda) *menses aliquot studiis occupatus felicibus exegisset, rediit ad Dalfinum in Galliam, & sex annos apud illum commoratus, attonsus est ab eo*, & heres designatus. Ita Beda lib. 5. cap. 20. ex codice Trevirensi, meliùs quàm in vulgatis editionibus, quæ Lugdunensi huic moræ *tres annos* dumtaxàt assignant. Certè idem Beda, lib. 3. cap. 25. Vilfridum Lugduni apud Dalfinum Archiepiscopum *multum temporis* egisse affirmat, quod de sexennio pronius est interpretari.

Dalfinus interim per calumniam delatus læsæ majestatis, occiditur inauditus in agro Cabilonensi. Egressus Lugduno Vilfridus in Episcopi comitatu, ratus ei non solùm in extremis adesse; sed (si ita res ferret) etiam commori, jussus est ad sua se recipere. Igitur ille in Angliam reversus, Aldfridum Regem, qui catholicas Ecclesiæ regulas sequi semper & amare didicerat, primo congressu sibi conciliat: unde & Rex illi *mox donavit* terram decem familiarum, *& non multò pòst*, Monasterium triginta familiarum. Sub hæc Vilfridus ab Agilberto adhuc Gevissorum, sive Occidentalium Saxonum Episcopo, Presbyter consecratur; statímque Colmanum, & Scotos alios Quartadecimanos, coram duobus Regibus disputatione habitâ confundit anno Christi 664. ut refert Beda, lib. 3. cap. 26. qui & sequenti capite 27. Solis eclipsim adnotat, commissam *die tertio mensis Maii, horâ circiter*

decimâ diei : ſive *quinto Nonas Maias*, ut inculcat libro de ſex ætatibus, & in libro breviore de ratione temporum, conſtanti errore : cui & adhæſit Hermannus Contractus. Eveniſſe enim hoc Solis deliquium biduo antè, hoc eſt, Kalendis ipſis Maiis, evincunt tabulæ Aſtronomicæ Vendelini, Petavii, Riccioli, & cæterorum, hujuſmodi Solis & Lunæ concurſuum fidiſſimæ teſtes. Natus Beda anno 672. hanc anni 664. eclipſim non obſervarat; ſed eam à ſenioribus memorari audierat, ſub menſis Maii initia commiſſam. Conſulens ergo Computum Beda, invento illius anni Aureo numero XIX. quem in Kalendario adnotatum videbat ad V. Nonas Maias, eâ ipsâ die Novilunium illud eclipticum adſcribere non dubitavit. Regula erat Leſbia Aureus numerus; quamvis illum ut divinum inventum venerata ſit antiquitas. Hinc neceſſitas orta reſtituendi Kalendarii, ut Solis ac Lunæ ſuis periodis definiti curſus, Chriſtiani & civilis anni feſta ac ferias juſtis ſpatiis metirentur.

Eodem anno 664. Agilbertum offenſum, quòd Rex *Coinvalc* eo inconſulto Epiſcopatum ejus duas in partes diviſiſſet, relicto Britannico ſuo Epiſcopatu, in Galliam rediiſſe, móxque Epiſcopatu Pariſienſi donatum fuiſſe; miſſúmque ad ſe à Rege Aldfrido Vilfridum annorum circiter triginta, in villâ regiâ Compendio, undecim aliis Epiſcopis adſtantibus, Epiſcopum conſecraſſe, teſtatur Beda locis à me hujus capitis initio citatis. Ad hæc Walbertum Luxovienſem Abbatem, qui Annemundo ad uſque mortis pervigilium conſolator adſtitit, conſtat menſe Maio anni 665. è vivis abiiſſe. Quare Annemundi martyrium ante hos annos 665. & 664. eveniſſe neceſſe eſt. Nec verò ante anni 663. diem Septembris XXVIII. poſſe aſſignari probat Reginæ Balthildis adminiſtratio ad hoc ſaltem tempus perducta, ut poſt conjugis Clodovei obitum, *aliquanto tempore*, ſeu *paucis annis* ſecundùm S. Eligii vaticinium Regno præfuerit.

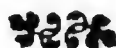
Mirè autem his calculis congruens eſt Vilfridi chronologia. Biſcopium, cujus in comitatu Vilfridus fuit, Romam profectum eſſe anno 653. aſſerit Florentius Wigornienſis : at Ranulphus Caſtrenſis, lib. 5. cap. 16. anno 654. Verè uterque, ſi anno 653. ex Angliâ in Gallias venit, ſequenti 654.

Romam attigit. Sed eum prævenerat Vilfridus apud Honorium Cantuariensem Archiepiscopum, quem Beda, libro 3. cap. 2. obiisse dicit anno 653. pridie Kalendas Octobris. In Honorii disciplinâ *aliquandiù demoratus* fuerat Vilfridus, cùm ei supervenit Biscopius, itineris futurus comes. Ergo, si rectè conjicio, natus Vilfridus anno 634. Lindisfarnensibus se adjunxit anno 648. ætatis anno XIV. post annos quatuor, ætatis XVIII. Christi 652. Honorium Archiepiscopum audivit, ætatis XIX. Christi 653. Lugdunum advenit; ubi ferè biennium commoratus, Romam profectus est, annos natus XXI. Christi anno 655. In itu & reditu, in visendis *per multos menses*, magnæ Romæ sanctis locis, in audiendo per *aliquot menses* Bonifacio de Paschate, ritibúsque aliis Catholicis, non minùs annis duobus exegisse potuit. Sic Lugdunum ad Dalfinum Mœcenatem suum redierit, ætatis suæ anno XXIII. Christi 657. His adde *sex annos* in Dalfini familiâ transactos, perveneris ad annum ætatis ejus XXIX. Christi 663. quo Dalfinum adoptivum suum parentem die mensis Septembris XXVIII. nequiter occisum luxit. Sequenti 664. primùm consecratus Presbyter, móxque profligatis Scottis Quartadecimanis ordinatus est Episcopus, *cùm esset annorum circiter triginta.*

Nec te moveat quod leges apud Hugonem Flaviniacensem à Labbeo editum tomo 1. Bibliothecæ, pag. 102. *Balthildis, missis militibus, Dalfinum Lugdunensem Episcopum interfecit anno* DCLXI. *Incarnationis Dominicæ; à quo consecratus est sanctus Vilfridus Eboracensis Episcopus.* Nam in hujus Operis autographo codice, qui in manibus est, lego [*à quo tonsuram a..... sanctus Vilfridus* :] quod Labbei properantis diligentiam fugit. In lacunâ reponendum, *acceperat.*

Ex istâ igitur S. Vilfridi chronologiâ, tum Venerabilis Bedæ, tum Eddii Stephani æqualium Scriptorum firmatâ testimoniis apparet, sanctum Dalfinum, sive Annemundum non anno Christi 657. ut censuit Mabillonius, sed anno 663. fuisse interfectum; adeóque standum esse in communi sententiâ, quæ Dagoberti regnum Burgundicum ad annum sextumdecimum protendit, ejúsque obitum adscribit anno Christi 644. Quam sententiam, majorum exemplo, ample-

xus Henschenius, nunquam retractavit, ut visum est nonnullis; sed Valesium & Cointium priùs facetè admonens, *ne dum moliuntur ædiculam construere, basilicam destruant*, adjungit candore Belgico (& ne quid ex contentione super Dagoberti secundi regiis annalibus primò restituti, amaroris collegisse videretur) quædam diverticula, quæ nec ipsi, cujus maximè intererat, Mabillonio probata sunt: qui idcircò de capite quæstionis, hoc est, de Audoëni & Eligii ordinationum chronicis characteribus ampliùs pronunciat, aliquid exspectans, quo tam evidenti certóque argumento satisfiat, quod nunquam vel inventurus, vel reperturus est: una est enim, Solis instar, cujusque objecti veritas, cujus lumini nullis tergiversationum nebulis obstrui potest. Magnoperè autem miror quòd ex codice Thuaneo ad numerum 780. idem Mabillonius opinioni suæ pondus ac momentum quæsierit, in cujus nescio quo diplomate concurrunt, ut existimat, Johannes Papa quartus, & Clodoveus Francorum Rex eo nomine secundus. Cùm enim lego in eo scripto, Monasterium illud *beatæ genitricis & semper virginis Mariæ, vel sanctæ Columbanæ, vel sanctæ Agathæ, seu aliorum sanctorum Martyrum, in loco qui nuncupatur* Ill. *super pago* Ill. *quod viri magnifici* Ill. *piâ devotione dediti, &c. construxisse noscuntur*; intelligo, formulam hanc esse, seu specimen privilegii, cuivis Puellarum Monasterio concedendi; non autem ipsasmet tabulas, quæ certis temporum characteribus notari, & monogrammate, signóque, ac sigillo ad fidem faciendam muniri solent. Tales inveni non unas formulas in quarumdam Ecclesiarum antiquis membranis descriptas, adjecto etiam Ludovici Pii ac semper Augusti nomine, quæ Notariis conficiendi publici instrumenti ideam præbent; sed nihil certi exhibent ad rerum, locorum, ac temporum definienda adjuncta; & ideò tabulæ non sunt, sed tabularum dumtaxàt adumbrationes ad usum Notariorum.

CAPUT

CAPUT XII.

Satisfit nonnullis in præmissam S. Annemundi, Lugdunensis Archiepiscopi & Martyris, chronologiam objectis.

HACTENUS diximus trinominem fuisse Annemundum, haud certè alium à Dalfino & Sigobrando; ac secundùm illius necem anno Christi 663. IV. Kalendas Octobris perpetratam, abire Balthildem in Calense Monasterium, non tam permissam fuisse quàm compulsam ab ejus interfectoribus; veritis nimirum ne innocentissimi Præsulis cædem magnanima Regina illorum sanguine expiaret. Quare ab obitu Clodovei II. Regis, ejus relictæ administratio tres ferè annos tenuit: quæ tamen periodus his argumentis videtur labefactari.

I. Ex Vitâ S. Bertilæ, Kalensis Abbatissæ, hoc habemus, in ejus disciplinam concessisse Balthildem Reginam, jam *Clotario filio adulto*: quam ætatem opinatur Henschenius, lib. I. de tribus Dagobertis, cap. II. & lib. 4. cap. 2. fuisse annorum ferè XVII. quos negat potuisse attingere Clotarium ante annum Christi 670. ab obitu Clodovei parentis, ut putat, circiter octavum. Cointius verò, qui natum vult Clotarium anno 651. obiisse porrò Clodoveum ejus patrem, anno 655. nec Baltildem jure regio fuisse exemptam, nisi anno 665. consequenter decem annos imputat Balthildis administrationi. Quæ certè manifestè adversantur Audoëno affirmanti, illam secundùm S. Eligii prophetiam *paucis annis* regnum obtinuisse; quos de triennio nos rationabiliùs interpretamur. Nihil obstante ætate Clotarii, quem natum suprà diximus anno XII. Dagoberti in Austrasiâ regnantis, Christi verò 634. qui si anno ætatis XVI. suscepisse ponatur ex Balthilde Clotarium primogenitum, fuerit ille autumno vel hieme anni 663. annorum saltem XIV. quo anno quartodecimo expleto, & libato quintodecimo, adulti post omnem memoriam habiti sunt, & nunc etiam censentur Francorum Reges.

II. Neque opponat quisquam, subscribere, aut saltem memorari Balthildem Reginam, Clotarii filii annis quinto &

ſeptimo: potuit enim his piis officiis intendere, Kalenſi Monaſterio jam recepta: utì & Leodegarium ad Æduenſes infulas promoveri curare anno 664. & alias ejuſmodi quas vocant gratias conferre, aut conferri rogare; dum à militiâ, à palatinis & politicis negotiis, cæteráque imperii regii ſupremâ poteſtate abſtineret. Quanquam de S. Leodegario infrà oſtendam, miſſum videri ad capeſſendum Epiſcopatum Auguſtodunenſem à Clotario & Balthilde matre ſimul regnantibus ſub finem anni 663.

III. Ab Ebroïni principatu alia movetur difficultas; nempè à Cointio, qui anno 660. Clotarii III. quinto, illum Erchinoaldo Majori-domûs in Principatum ſucceſſiſſe aſſerit ex Anonymo in Geſtis Francorum, & ex Fredegarii Continuatore. Ait autem Auctor antiquus Vitæ S. Balthildis, hanc poſt obitum Clodovei conjugis, regno Francorum præfuiſſe cum filio Clotario, opem ſuam & conſilia conferentibus præcellentibus Principibus, *Chrodoberto Epiſcopo Pariſiaco, & domno Audoëno, ſeu & Ebroïno Majore-domûs.* Igitur ex hypotheſi, anno quinto Clotarii, qui nobis eſt Chriſti 665. adhuc regno præerat Balthildis, quam tamen nos anno 663. abdicatam, & Kalenſi Monaſterio receptam fuiſſe diximus. Verùm, procedit, ut monui, ex hypotheſi hæc Cointii ratiocinatio. Nobis verò hoc primùm conſtat ex Audoëno in Vitâ S. Eligii, Erchinoaldo Eligium fuiſſe ſuperſtitem. Obiit autem Eligius Kalendis Decembris anni 661. quare & mors Erchinoaldi, vel anno eodem 661. vel etiam præcedenti 660. aſſignanda erit, Clodoveo II. Rege, vel adhuc ſuperſtite, vel haud multò antè exſtincto. Nihil igitur hoc facit ad moram injiciendam abdicationi ſanctæ Balthildis; cùm eam appareat, jam ab initio ſui regiminis, Ebroïni Majoris-domûs conſiliis uſam. Sanè quamvìs Acta S. Annemundi nuſquàm Ebroïni mentionem faciant; tamen recentiorum Paradini, Severtii, Valeſii, & aliorum prudens conjectura eſt, iſtâ innocentiſſimi ac ſanctiſſimi Archipræſulis atrociſſimâ nece præluſiſſe cruentam beſtiam illi lanienæ, quam poſtmodùm Clotario III. & fratre ejus Theoderico, regni ſolium occupantibus, in Ragnebertum, Guayrenum, Leodegarium, alióſque Regni Proceres exercuit.

IV. Nunc de Sigobrando pauca. Henschenius lib. 4. de tribus Dagobertis, cap. 2. Sigobrandum, cujus cædes Reginam Balthildem in Monasterium compulit, putat fuisse Parisiensem Episcopum; & quidem successisse Agilberto, Chrodoberto autem decessisse in Episcopatu. At vulgati Episcoporum Parisiensium catalogi omnes Chrodobertum ponunt Landerici successorem; decessorem porrò Sigobrandi, quem proximè excipit Importunus, tum Agilbertus. Paulò aliter Cointius anno 654. num. XX. *Post Landericum*, inquit, *sedit Importunus, tum Chrodobertus, deinde Sigobrandus, cujus mors in annum Christi 664. incidit.* Sigobrando quoque successisse ait Agilbertum, cujus obitum rejicit in annum 680. ut verè de illo dixerit Beda, lib. 3. Hist. cap. 7. quòd *senex & plenus dierum* obierit. Mihi verò in hoc magìs probatur Hadrianus Valesius, lib. 21. *Sigobrandus*, inquiens, *falsò quibusdam Parisiorum Episcopus fuisse dicitur:* & hic certè ævo recentiore, ex Vitâ S. Balthildis malè explicatâ, in Episcoporum Parisiensium seriem videtur fuisse inculcatus. Longissimè autem aberrat Henschenius, dum Sigobrandum successorem facit Agilberti, qui ex anno Christi 664. in multam usque senectam Parisiensis Episcopus fuit; ac deinde Sigobrando proximè subjicit Chrodobertum, quasi ipse sit ad quem Audoënus S. Eligii Vitam emisit: & non potiùs Chrotbertus seu Rodobertus Turonensis, ut egregiè docet Cointius anno 672. num. III. Edidit Audoënus Vitam S. Eligii sub obitum Clotarii, fratribus ejus Childerico & Theoderico superstitibus, ac rerum suarum adhuc incertis. Narratis enim S. Eligii de familiâ regiâ prædictionibus, hæc addit: *Non post multos annos major natu ex ipsis, qui potissimum jus regium tenere videbatur, dum quietè tranquilléque regnaret, demum obiens duos superstites fratres reliquit. De ipsis jam quid agatur, solius Dei judicio definiri convenit.* Hic fuit, secundùm nostram chronologiam, annus Christi 674. exiens, vel certè sequens 675. ante quem Agilbertus toto minimùm decennio Parisiensis Episcopus fuit; nempè ex anno 664. Præcesserat autem Agilbertum Importunus solo notus nomine; Importunum Chrodobertus ex anno 660. quo ei decesserat Landericus decimâ die mensis Junii; cùm anno Clodovęi II.

quintodecimo, Christi 658. Kalendis Julii immunitatis privilegium Dionysianis concessisset; ac subinde, anno 659. Clodovei XVI. præcepto ejusdem Regis de libertate Dionysiani Monasterii, x. Kalendas Julii fuisset subscriptus. Ille ergo Chrotbertus seu Rodobertus, cui Audoënus anno 675. Vitam S. Eligii recognoscendam obtulit, Parisiensis Episcopus non fuit, sed Turonensis; quem Cointius ex anno 665. ad annos triginta, & usque ad annum 695. eam sedem obtinuisse prodit, suorum Annalium tomo III. & IV.

V. Restat ut Auctorem Vitæ S. Annemundi cum Audoëno conciliemus. Hic enim in Vitâ S. Eligii, lib. 2. cap. 33. (in nostro manuscripto codice) sic ait: *Sunt & alia multa quæ familiariter loquens* (S. Eligius) *sæpè prophetando prædixit. Sicut & de morte quondam Hariberti Regis, quam sicut prænunciavit, ita post paululum evenit: & de morte Dagoberti inclyti Principis, necnon & de nativitate Lotharii junioris. Nam cùm adhuc in utero esset inditus, & Regina magnoperè id pavitaret, verens ne filiam ederet, & ob hoc Regnum subcumberet;* [Hìc nota illustre & antiquum vestigium Salicæ legis] *veniens ad eam Eligius, alacriter eam recreavit; atque coram omnibus puerperam vocitans, partum ejus masculum prænunciavit, suúmque filium ex mysterio regenerationis fore prædixit: nomen etiam puero adhuc in alvo imposuit; & ad hæc omnia certiùs tenenda, quoddam opificium quod parvulo posset aptari, fieri rogavit, atque ad usus ejus, usquedum nasceretur, custodiri jussit. Hæc autem omnia, sicut prædixit, ita demum rei eventus probavit. Nam & Regina filium protulit, & Eligius eum filiolum habuit, ac nomen Lotharii, quod dudum indiderat, vocitavit.* In Actis porrò S. Annemundi asseritur, quòd gratiâ plurimùm valeret apud Clotarium tertium Principem, *qui ejus de lavacro sacro fontis filiolus fuerat.* Qomodò igitur, inquies, Clotarius in Baptismate, & S. Eligii & S. Annemundi potuit esse filiolus? Id verò fuit perquàm facile, si ab altero baptizatus, ab altero de sacro fonte susceptus est: sicut Symphorianum puerum legimus in ejus Actis, & in Chronico Benigniano, à S. Benigno baptizatum, & à S. Andochio de sacro fonte susceptum. Exurgit enim ex Baptismo, paternitatis spiritalis cognatio duplex; altera in baptizante, in suf-

ceptore altera : quæ duæ cognationes post omnem memoriam in Ecclesiâ observatæ, etiam à Tridentino sacrosancto Concilio, (multis aliis exstinctis) sess. 24. cap. 2. retentæ sunt. Unde apparet, eum qui Baptismo initiatur, non tantùm patrini seu susceptoris, sed ejus etiam à quo baptizatus est, filiolum & esse, & dici debere.

CAPUT XIII.

S. Sigiberti III. Austrasiæ Regis ex principiis positis ordinata chronologia.

AD finem Vitæ sancti hujus Regis, à Sigeberto Gemblacensi Monacho conscriptæ, lego apud Bollandum, 1. Februarii : *Obiit autem Kalendis Februarii, ætatis suæ anno ferè tricesimo primo, regni vicesimo octavo, ab Incarnatione Domini anno sexcentesimo sexagesimo secundo, à transitu sancti Martini anno ducentesimo sexcentesimo tertio.* Idem habet manuscriptus codex, qui olim fuit S. Martini Metensis, nunc est Ecclesiæ Primatialis Nanceianæ, in quâ S. Sigiberti Regis corpus adhuc integrum cernitur. Epocham à transitu S. Martini, & à Christi Incarnatione deductam non excutio, ne longiùs digrediar. Henschenius in Commentario prævio ad Vitam S. Sigiberti, 1. Februarii, & in libro singulari de tribus Dagobertis, S. Sigibertum natum vult anno Christi 635. Dagoberti post patrem Monarchæ IX. creatum Regem Austrasiorum anno Dagoberti XI. Christi 638. mortuum ætatis anno XXVIII. Christi 663. cùm obiisset junior ejus frater Clodoveus II. præcedente anno 662. Verùm superstitem fuisse Sigiberto Clodoveum, ex eo patet, quòd supplicium sumpsit de Grimoaldo, qui post mortem Sigiberti, Dagobertum ejus filium per Didonem Episcopum Pictavensem in Scotiam relegaverat, Childeberto filio suo in locum ejus Rege constituto, uti asseritur in ipsâ S. Sigiberti Vitâ, in Gestis Francorum, cap. 43. in Aimoino, sive ejus Continuatore, lib. 4. cap. 42. in Ademari Chronico Engolismensi, in Vitâ S. Remacli, in Vitâ recentiore S. Romarici, & passim

ab aliis Scriptoribus. Verùm, inquies, cur ista Grimoaldi vel pœna, vel proditio Fredegario intacta? Causa in promptu est, quia Childebrandi intererat (cujus jussu hæc Fredegario accessit appendix) non tradi Annalium monumentis vel nequissimam perfidiam, vel supplicium atrox Grimoaldi, quem Childebrandi aviæ Beggæ fratrem omnes scirent.

Cointius, tomo 3. Annalium, S. Sigibertum natum ait Januario anni 630. Regem Austrasiæ creatum 633. obiisse 1. Februarii 654. ætatis XXIV. Rectè ille quidem ex chronologiæ suæ principiis positis. Mihi verò sanctus idem Rex natus videtur anno octavo Dagoberti in Austrasiâ regnantis, Christi 630. mense Januario, Rex Austrasiis datus anno 633. ætatis suæ tertio completo; & labente quarto: mortuus 1. Februarii, ætatis XXXI. inchoato, regni XXVIII. Christi 660. cùm adhuc in vivis esset Clodoveus, Grimoaldi proditionis mox futurus ultor.

Ætatis & regni annos ex ipso ejus epitaphio, & primario monumento descriptos verisimile est à Sigeberto strenuo juvene, qui Metis versabatur, cùm hanc illius Vitam conscriberet: accuratè enim designati leguntur non tantùm in iis exemplaribus, quibus usus est Bollandus; sed etiam (ut monui) in antiquo ipso codice S. Martini Metensis, unde illos accepimus: & bellè conveniunt cum Vitâ S. Balthildis, ab Auctore coætaneo contextâ, in quâ hæc habentur: *Quid plura? Deo jubente Rex Clodoveus, vir ejus, migravit à corpore; relictâque sobole filiorum cum matre, suscepit illicò post eum filius ejus Clotarius quondam Francorum Regnum. Tunc etenim præcellentibus Principibus Chrodoberto Episcopo Parisiaco, & domno Audoëno, seu & Ebroïno Majore-domûs, cum reliquis Senioribus, vel cæteris quampluribus, & Regno quidem Francorum in pace consistenti. Tunc enim nuper & Austrasii pacifico ordine, ordinante domnâ Balthilde, per consilium quidem seniorum, receperunt Childericum filium ejus Regem Austri. Burgundiones verò & Franci facti sunt uniti: & credimus, Deo gubernante, juxta domnæ Balthildis magnam fidem, ipsa tria Regna tunc inter se tenebant pacis concordiam.* Ex his verbis Henschenius in Commentario prævio ad Vitam S. Sigiberti, §. x. numero 97. insinuari putat superstitem fuisse

Clodoveo fratri Sigibertum, quod nos non probamus. Meliùs Cointius, cùm anno 654. Sigiberti obitum adscripsisset, sequenti 655. Clodovei mortem assignavit. Et hæc quidem ex hypothesi suæ chronologiæ, qui Dagoberto à patris excessu decem tantùm vitæ annos tribuit. Nos qui sedecim damus, in hoc tamen convenimus cum Cointio, quòd Clodoveum Sigiberto fratri uno dumtaxàt anno superstitem fuisse credimus.

Nec verò ulla restat difficultas ex Vitâ S. Romarici Habendensis Abbatis, in quâ ille VI. Idus Decembris, Dominicâ die in cælum emigrasse legitur, paulò ante obitum S. Sigiberti Regis: unde Cointius & Mabillonius S. Romarici transitum anno adscribunt 653. isto dierum concursu signatum. Nam idem concursus Dominicæ cum octavâ die Decembris, anno pariter evenit 659. cujus in proximas Kalendas Februarias sequentis anni 660. felicem S. Sigiberti ad cælites abscessum, tum ex annis regni & ætatis in ejus Vitâ assertis, tum ex obitu junioris ejus fratris Clodovei proximè secuto, potiori ratione congessimus.

CAPUT XIV.

Sancti Eligii Episcopi obitus anno suo redditur, ejúsque regiminis Episcopalis definitur periodus.

SANCTI Eligii & S. Audoëni ordinationem refert Cointius in annum Christi 640. diem Dominicam ante Litanias, mensis Maii primam & vigesimam. De obitu porrò S. Eligii hæc habet anno 659. num. XIII. *Eligius, Noviomensis ac Tornacensis Episcopus, qui Erchinoaldum Majoremdomûs, ut suprà dictum est, hoc anno sepulturæ mandavit, obiit etiam hoc anno, Kalendis Decembribus, quibus coli solet.* Paucis ab Erchenvaldi exitu diebus (inquit Buzelinus, lib. 2. Annal.) mense Decembri vitam cum morte commutavit S. Eligius. *Vixit Eligius annis ampliùs septuaginta, sedit annis undeviginti, mensibus sex, diebus decem. Nostræ chronologiæ favent Jacobus Vassorius, aliique, qui volunt Eligium annis no-*

vemdecim sedisse, quamvis in annotandis annis Christi non parum à nobis dissentiant.

At nos suprà ostendimus, ordinatos fuisse Eligium & Audoënum Rotomagi, die mensis Maii xiv. incurrente in Dominicam ante Litanias, anno Christi 646. Clodovei juvenculi adhuc Regis tertio. S. Eligii periodum Sedis dabit obitus ejus anno suo redditus: nam de die, quæ fuit prima Decembris, nemo negat, ex fide omnium Martyrologiorum, & S. Audoëni in ejus Vitâ.

Superstes fuit Clodoveo Regi S. Eligius, quem scilicet (Audoëno teste) triginta antè diebus è vivis abiturum prædixit: & refert Clarius in Chronico S. Petri Vivi, quòd sanctus Emmo, Senonum Archiepiscopus, *privilegium libertatis, unà cum comprovincialibus Episcopis, Monachis S. Petri synodaliter fecit temporibus Clotharii Regis, & Baltechildis matris ejus. In quo Conventu fuerunt Antistites gloriosi, S. Audoënus Archiepiscopus Rotomagensis, & S. Faro Episcopus Meldensis, sanctúsque Eligius Noviomensis Episcopus, & S. Amandus Tregetensium Episcopus, cum aliis triginta Episcopis.* Hæc ille ad annum DCLXXV. qui fuit Emmoni Senonensi supremus. Porrò Clodoveus, ut suprà ostendimus, naturæ debitum persolvit, vel anno vergente 660. vel 661. ineunte. Ad hæc, *nuperrimè post obitum suum vir beatus* (inquit Audoënus in Vitâ S. Eligii) *in visione noctis cuidam personæ in aulâ Regis habitanti apparuit: cui in habitu præfulgido assistens præcepit, ut sine aliquo cunctamine adiens Reginam Balthildem, commoneret eam deberet, quòd insignia auri, gemmarúmque ornamenta, quibus adhuc in cultu utebatur, ob Christi jam reverentiam deponere non gravaretur. Quod cùm is cui jussum fuerat, negligenter silendo præteriisset, apparuit nihilominùs & nocte secundâ, atque eadem quæ pridiè eâdem serie commonuit. Sed cùm nec tunc quidem præsumpsisset ex visione Reginæ quidquam intimare, tertiâ nihilominùs vice cum magnâ apparens comminatione: eadem quæ priùs mandaverat, ingeminando subjunxit. Cúmque nec sic quicquam Reginæ auderet indicare, emissâ subitò corpori febre, cœpit vehementer angi. Quem cùm Regina ægrotantem visitaret, causas ægritudinis sciscitari studuit. Tunc æger opportunitate inventâ, secreta cordis detexit, mandata Reginæ indicavit, atque*

omnia

omnem ei tenorem visionis exposuit. Nec mora, & post rerum narrationem, discedente extemplò febre, sanitatem pristinam recepit. Regina verò non ambigua de Confessoris admonitione, omnia à se confestim ornamenta rejecit, nec præter brachiles aureos super se quicquam ornamentorum reservavit. Omnia itaque in eleemosynis dispertiens, comptiora quæque in Crucis opere aptavit, quam nimirum eleganter perficiens, ad caput S. Eligii stabiliri præcepit. Jussit prætereà & crepam ex auro & argento mirificè fabricari, quam super Confessoris membra deponere deberet. In quo opere copiosam molem auri & argenti ipsa præbuit, dicens: Hic beatissimus multorum Sanctorum fabricavit sepulcra: & ego, ut dignum est, si quivero, fabricabo ei memoriam. Factúmque est ita. Hæc Audoënus. At regium ornatum Balthildis Kalensi Monasterio recepta à se abjecerat. Igitur vitam exegit S. Eligius, dum adhuc illa in sæculo degens regni curam gereret. Concessit autem sancta Regina in Kalam, vergente anno 663. post S. Annemundi seu Sigobrandi necem, ut suprà ostendimus. Eligium ergo vel anno 661. vel 662. ad superos emigrasse oportuit. Utro è duobus, nunc inquirendum.

Lucem fortasse huc afferet mors Erchinoaldi Majoris-domûs, quem sepelivit S. Eligius, eique, ut ait Cointius anno 659. num. XI. *paucos dumtaxàt dies supervixit.* Chronicon Childebrandi Fredegario adjectum, cap. 92. postquàm Clodoveum II. vitâ caruisse dixit, statim addit: *Franci quoque Clotharium filium ejus majorem in regno statuunt cum præfatâ Reginâ matre* (Balthilde.) *Eodem quoque tempore* (expende hæc verba) *mortuus est Erchannaldus, Major-domûs Palatii. Franci autem in incerto vacillantes, accepto consilio, Ebroïnum in hujus honoris curam ac dignitatem statuunt.* Eadem & iisdem ferè verbis Gesta Francorum, cap. 44. & 45. Ex quibus vides plurium eventuum quasi catenam: mortem Clodovei, Clotarii successionem in regnum sub tutelâ matris; Erchinoaldi obitum, Ebroïni subrogationem in Majordomatum, cùm aliquandiù *vacillassent* Franci, incerti nimirum quid in tanti momenti negotio consilii caperent. Porrò inter Erchinoaldi & Ebroïni principatus haud longam moram intercessisse significat Auctor Vitæ S. Balthildis, illam innuens ab

ipso suæ administrationis exordio consiliis usam, non tantùm Chrodoberti & Audoëni Episcoporum, sed etiam *Ebroïni Majoris-domûs.*

Hæc igitur rerum gestarum series ut ad annos Christi reducatur, videtur obiisse Clodoveus inclinante ad finem anno 660. vel ineunte 661. Mox ei successorem proclamatum, quem natura obtulerat, Clotarium ejus filium primogenitum; sed ob immaturam ætatem in tutelâ matris. Haud multò post, ablatum è vivis Erchinoaldum, quem paucis exinde diebus consecutus S. Eligius, anni ejusdem 661. Kalendis Decembribus ad cælites transierit. Si ita factum est, sedit S. Eligius annos quindecim, menses sex, dies unum & viginti: tantumdem enim fluxit temporis à XIV. Maii anni 646. ad anni 661. Kalendas Decembres.

CAPUT XV.

Theoderici III. Regis tria regnorum distincta exordia. Clotario ejus fratri cur annos regni tantùm quatuor tribuerit Auctor Appendicis, jussu Childebrandi Fredegario adjectæ.

JACOBUS SIRMONDUS tomo I. Conciliorum Galliæ, in Notis ad Concilium Rotomagense: Theodericus, inquit, post Pascha regnare cœpit anno Christi DCLXVII. ut patet ex privilegio Vindiciani pro Ecclesiâ Atrebatensi dato *Kalendis Maii, anno* VII. *Theoderici Regis, Indictione* I I. Itémque ex aliis Vindiciani ejusdem litteris, apud Baldericum in Chronico Cameracensi, lib. I. cap. 25. in quibus Leodegarius Episcopus subscribit VIII. *Idus Maias, anno* VII. *Theoderici Regis, Indictione II.* hoc est, juxta æram nostram, Christi anno DCLXXIV. cujus anni mense Maio secunda erat Indictio.] Primum hoc fuit Theoderico regnandi exordium, & quidem in Burgundiâ, duobus interim ejus fratribus, Clotario in Neustriâ, & Childerico in Austrasiâ regnantibus.

Causam initi hujus regni opinor fuisse idoneam ætatem in adolescente Principe, atque insuper Burgundiæ Procerum studia, proprium sibi Regem votis omnibus deposcentium,

eóque ſpectantium, ut Ebroïni tyrannicæ dominationis jugum excuterent, providerêntque (ut ait anonymus Auctor Vitæ S. Leodegarii ad Ermenarium) *ne de unâ provinciâ Rectores in alias introirent, neque unus instar Ebroïni tyrannidem aſſumeret, ut poſtmodùm ſicut ille, contubernales ſuos deſpiceret.* Id verò ut aſſequerentur Burgundiones, Auſtraſiorum ſtimulati exemplo, quibus jampridem Rex proprius datus fuerat Childericus, Regem ſibi poſtularunt Theodericum, qui in Burgundiam regnaturus concederet, ut tria regna (nempè Franciæ, Burgundiæ, & Auſtraſiæ) ſingula à ſingulis fratribus, & per Miniſtros indigenas regerentur. Iis ut ſatisfieret, Rex quidem Burgundiæ creatus eſt Theodericus; ſed tamen Ebroïni aſtu apud fratrem Clotarium in Neuſtriâ retentus eſt, ut nimirùm tam in Burgundiâ quàm in Neuſtriâ edicta regia de uno Ebroïni ingenio nutúque prodirent: qui etiam tyrannicum edictum dedit, (inquit Anonymus citatus) *ut de Burgundiæ partibus nullus præſumeret adire palatium, niſi qui ejus accepiſſet mandatum.* Atque hanc vexationem magno ſuo dolore ac detrimento perpeſſi ſunt Burgundiones uſque ad obitum Clotarii: quo exſtincto, in tumultum prorumpentes cum Francis, Theoderico, (quem Neuſtriæ Regem Ebroinus ipſis inconſultis conſtituerat) ipſóque Ebroino de gradu dejectis, illum ad S. Dionyſium, hunc in Luxovium compulerunt.

Hoc Theoderici regnum Burgundicum, quamvìs in Annalibus, ut & alia ſeptimi hujus ſæculi pleraque ſilentio tranſmiſſum eſt; ſatìs tamen deprehenditur ex Audoëno, in Vitâ S. Eligii, lib. 2. cap. 78. ita loquente: *Die igitur quâdam duo Reges germani, Lotharius ſcilicet & Theodericus, egreſſi penès palatium, gratiâ illìc orationis divertunt,* (nempè ad vetus quoddam hoſpitium S. Eligii) *ubi oratione factâ, cùm redirent ad Regiam, &c.* Vides ut vivente adhuc Clotario, jam pleno jure Rex fuerit Theodericus? Alioqui certè non dixiſſet Audoënus, *duo Reges germani;* ſed *Rex Clotharius cum Theoderico fratre.* Tempus inchoati hujus regni habemus ex laudatis tabulis Vindiciani Atrebatenſis Epiſcopi: hoc verò Burgundicum fuiſſe confirmat teſtamentum S. Leodegarii, ſive diploma quo Æduenſi ſuæ S. Nazarii Eccleſiæ tradit villas

Mariniacum, Tiliniacum, de Olgeâ, & de Chanauis, anno tertio Theoderici Regis, sui Episcopatûs septimo: quibus addit annum Dominicæ Incarnationis DCLIII. & Indictionem decimam, falsas quidem notas; sed ut in sæculi illius tenebris, tolerandas. Non enim accedo ad eruditos Criticos, qui omnes hujus testamenti characteres chronicos, de recentioris cujuspiam ingenio adjectitios esse opinantur. Clotarii Regis hîc meminit Leodegarius, & Baltechildis Reginæ ejus matris; quorum scilicet beneficio Episcopatum Augustodunensem consecutus erat. Indictiones, & annos Christi jam inde à recepto Victorii Laterculo in Galliis fuisse adhibitos, suprà ostendi, quamvìs ad Dionysianam methodum haud semper exactos. Ecquis legens apud Gregorium Turonensem, ad finem libri I. Historiæ Francorum, obiisse S. Martinum anno à Passione Domini quadringentesimo duodecimo; non statim exclamet haud esse assertionem hanc à Gregorio ipso Turonensi, sed ejus scriptis ab imperito quopiam Neoterico illigatam? Sic & legens testamentum S. Leodegarii, notatum anno Incarnationis 653. Indictione decimâ; non illicò affirmare habet, temporis hos characteres, quia longè à vero aberrant, recentioris cujuspiam esse additamenta. Aberravit hic (fateor) Notarius Augustodunensis, & ipsemet fortè Leodegarius, à verâ annorum Christi epochâ; aberravit & Dionysius ipse, qui Christi Natalem quatuor aut quinque circiter annis adscripsit tardiùs quàm par erat: recepta est nihilominùs in usum totius orbis Occidentalis methodus Dionysiana; sed pedetentim, & postquàm mos ille annos Christi appellandi, à recepto Victorii Cyclo duobus ferè sæculis per Gallias fluctuavit. At anni septimi Episcopatûs sancti Leodegarii conjunctionem cum anno tertio regnantis in Burgundiâ Theoderici, non tantùm à S. Leodegario, vel ab ejus Notario his tabulis fuisse adscriptam, sed & verissimam esse sic ostendo.

Vide Cointium, tomo III. anno 666. numero X. ad XXII

Iniit Theodericus in regno Burgundiæ, anno Christi 667. Indictione secundâ, ut ex dictis constat: tertius abhinc annus fuit 670. Porrò hic ipse annus 670. fuit S. Leodegarii sedis septimus, deductus ex anno 664. qui fuit sedis ejus primus, ut suprà jam attigi, & post hæc etiam apertius faciam.

Ex his autem quæ præmisimus, apparet ratio cur Auctor Appendicis Childebrandi curis Fredegario adjectæ, Clotario III. quatuor dumtaxàt regni annos adscripserit: quam in sententiam recentiores ferè omnes abière. Scripta est enim hæc Appendix in Burgundiâ, in quâ Childebrandum, ejúsque familiam multos in Comites ac Proceres efflorescentem jam inde à Karoli Martelli temporibus constitutas sedes habuisse intelliget, qui Childebrandi & Nibelongi jussu adjectas Fredegario Appendices perlegerit, ac Burgundiæ veterum Ecclesiarum archiva, præsertim verò Patriciacense tabularium Stephani Perardi Collectioni illigatum diligenter excusserit. Res igitur Burgundicas præ cæteris spectavit Childebrandi ille Annalium Scriptor. Porrò quatuor tantùm annos Clotarius pleno jure in Burgundiâ regnavit: nam ex annis quatuordecim quos illi vindicavimus, tres primos exegit in tutelâ matris, ab anno Christi 660. ad 663. septem postremis Rex fuit Burgundiæ Theodericus; ab anno 667. ad 674. mediis quatuor, à 663. ad 667. Clotarius utrumque Neustriæ & Burgundiæ regnum, matre Balthilde, jam in Kalense Monasterium semotâ, ipse administravit. Hos tantùm quatuor regni Burgundici annos Burgundus Chronographus Clotario adscripsit, quos ad rem suam solos pertinere existimavit.

Alterum Theoderico fuit regni initium in Neustriâ, post Clotarium fratrem anno 674. vitâ functum: quod ille regnum ad paucos menses retinuit. Clarè id insinuat Anonymus in Vitâ S. Leodegarii. Exstincto enim Clotario, *Cùm Ebroïnus*, inquit, *ejus fratrem germanum, nomine Theodericum, convocatis Optimatibus sollemniter, ut mos est, debuisset sublimare in regnum, spiritu superbiæ tumidus eos noluit deinde convocare. Ideò magis cœperunt metuere, eò quòd Rex quem ad gloriam patriæ publicè debuerat sublimare, dum post se eum retinens promoveret, ille, cui malum cupiebat, audenter valeret inferre. Cúmque multitudo Nobilium, qui ad Regis novi properabant occursum, mandante Ebroïno itineris accepissent repudium, inito in communi consilio, relicto eo, omnes expetunt Hildericum, juniorem ejus fratrem, qui in Austrasiis sortitus erat Regnum.* Sic lego ex Broniensi, & aliquot aliis bonæ notæ codicibus, paulò emendatiùs quàm apud Cointium anno 669. num. XII ubi Auctor

(subdit Cointius) τὸ *juniorem*, non ad fratrem, sed ad Childericum referre voluit, ut Childericum hunc, cognomento Juniorem, à seniore Childerico Clodovei primi patre distingueret. Nam cùm res sui temporis in litteras referret, ignorare non potuit, Childericum natu majorem fratre Theoderico fuisse.] Hæc hausisse videtur Cointius, ex Hadriani Valesii rerum Francicarum libro XXI. sub cujus initium Theodericum, *Clodovei filiorum natu minimum* fuisse asserit: quod optarem ego antiqui alicujus Scriptoris auctoritate firmari. In primis enim præter morem est Scriptorum qui sub primâ Regum stirpe floruerunt, ut è duobus cognominibus Regibus *juniorem* appellent, qui à priore fuerit tanto intervallo discretus, quanto Childericus hic à Childerico Magni Clodovei parente, qui fuit avi ejus Dagoberti atavus. Immò in tertiâ Regum familiâ Ludovicus septimus non tulisset cognomentum *Junioris*, nisi ut à patre Ludovico Crasso, à quo in regni societatem adscitus fuerat, distingueretur. Mihi certè dubium non est quin Auctor iste horum inspector temporum Childericum Theoderico fratre juniorem fuisse existimaverit, idémque cum illo (si tamen vera narrat) Franci ipsi Proceres senserint. Quorsùm enim isti ad Theoderici *Regis novi properabant occursum*, nisi regnum illi jure debitum pro certo habebant? Quicquid enim sit de regno Burgundiæ, fueritne illis temporibus Austrasiensi potius, adeóque priùs genito deferendum, dubitari nequit, quin Neustriæ seu Franciæ regnum quod Clotarius, ut primogenitus, obtinuerat, etiam post illum è duobus fratribus residuis priùs genito deberetur. Accurrebant ergo undique Franci Proceres Theodericum salutaturi, suáque illi obsequia delaturi, quem legitimum suum esse Regem non dubitabant, quem *publicè debuerat sublimare* Ebroïnus: à quo repulsam passi, & ad aulam accedere prohibiti, inito consilio, Childericum sibi Regem statuerunt, quando se intelligebant stare non posse in fide Theoderici, nisi pariter illi dominanti Ebroïno cervices submitterent. Extremum hoc extremo malo remedium fuit. His adde, quòd attonsus Theodericus, & à Childerico fratre interrogatus, *quid de se agi vellet*, hoc solùm respondit ex Anonymo citato, *eò quòd injustè fuerat de regno ejectus*, *judi-*

tium sibi à Deo celere exspectare : quæ vix accidissent regiâ indole acceptissimo juveni, ac sui juris non ignaro, nisi veritate niteretur. *Celere* judicium habent pervetusti, & optimæ notæ codices; nec ego emendare volui, grammaticam quæstionem Lectoris arbitrio relinquens : multa sibi licere putarunt ævi medii Scriptores quæ prisco Latio non cohærent.

Clarè autem asseritur secundum illud Theoderici regni exordium in Chronico Childebrandi post Fredegarium, cap. 93. ubi sic Duchesnii vulgata editio : *Hisce diebus Clotharius Rex à validâ febre correptus, obiit in juventute, regnavítque annos quatuor. Theodericus verò frater in Austrasiâ à Francis in regnum elevatus est apud Wlfoaldum Ducem.* Sed mutilavit locum hunc Librarii oscitantia, qui in nostro codice manuscripto pervetusto integer sic habet : *His diebus Chlotarius Rex à validâ febre correptus, obiit in juventute, regnavítque annos quatuor. Theudericus verò frater ejus in regno successit : Childericus enim frater in Auster à Francis in regno elevatus est apud Wlfoaldum Ducem.* Sic & in Gestis Francorum, cap. 45. *In his diebus Clotharius Rex puer obiit, regnavítque annis quatuor. Theudericus autem, frater ejus, Rex elevatus est Francorum. Childericus itaque, alius frater ejus, in Austriâ unà cum Wlfoaldo Duce regnum suscipere perrexit.* Immò Ademarus in Chronico Engolismensi, & alii duo quos penès me habeo, Regum Francorum ante annos quingentos in membranis descripti catalogi, Theodericum Clotario in regno Neustriæ proximè subjiciunt : Childerici ne meminerunt quidem. Et ab hoc regni post Clotarium initio, Theoderici annos identidem deductos invenire est, tum in tabulis antiquis, tum in Chronicis, uti apud Fridegodum, in Vitâ S. Audoëni, cujus obitum anno Theoderici decimo sexto assignat, qui fuit (ut suprà ostendam) annus Christi 689. ab anno 674. labens sextus decimus; & apud alios passim.

Tertium Theoderico initium regnandi fuit post interitum Childerici, cùm toti Francorum monarchiæ ad multos annos imperare cœpit ex anno 677. De illius exitu, ac de totius primæ Regum stirpis chronologiâ, ad finem hujus Disputationis pauca delibabimus.

CAPUT XVI.

Sancti Leodegarii Augustodunensis Episcopi disposita chronologia ex nostris principiis.

CUM per sex ferè annos Monasterium S. Maxentii strenuè rexisset Leodegarius, *in tantum ejus operum odor processit,* (ait Ursinus in ejus Vitâ) *ut usque in Regis palatium redoleret. Erat enim tunc Rex Clotharius cum sanctæ recordationis Baldechilde matre suâ regens Francorum Regnum: qui agnitâ ejus sancti viri prudentiâ, cupientes eum secum habere in aulâ regiâ, petierunt Pontificem* (Didonem Pictavensem) *ut ejus licentiâ eum in palatio secum haberent: qui continuò eorum annuens precibus, magnis rebus ditatum, moribus decorum, sapientiæ floribus adornatum, voluntati eorum sanctum destinavit Leodegarium. Quem Rex atque Regina videntes, gratanter ac honorificè susceperunt. Qui etiam apud eos paucis adhuc degens diebus, & verborum ejus mellifluam ostendit suavitatem, & reconditam quam intùs habebat sanctitatem. Sicque factum est ut non solùm à Rege atque Reginâ, verùm etiam & ab omnibus qui eorum adhærebant obsequiis, præ omnibus haberetur in amore. Contigit illo in tempore, ut Episcopus qui Augustiduno Præsul esse videbatur (quæ & Æduorum civitas dicitur) moreretur: cúmque hoc ad aures pervenisset Regis, ac Principum ejus, scientes sanctum Leodegarium dignum esse ad suscipiendum honorem Pontificalem, cunctorum consensu, præcipuè Francorum, eum Pontificem Augustiduno unanimiter elegerunt. Quam cùm per annos decem strenuè gubernasset, Rex Clotharius, qui eum Episcopum constituerat, defunctus est.*

Auctor Anonymus Vitæ S. Leodegarii ad Ermenarium ejus successorem editæ, diligentiùs quidem explicuit Æduensis Ecclesiæ tumultus, vacante sede ferè ad biennium productos; sed Leodegarii adventum in aulam regiam, cum ejus promotione ad Episcopatum confudisse visus est, dum ait: *Tunc Balthildis Regina, quæ cum Clothario filio Francorum regebat Palatium, divino (ut credimus) inspirata consilio, ad memoratam*

memoratam urbem (Augustidunum) *hunc strenuum direxit virum ibidem esse Episcopum.* Distinctiùs Ursinus solius meminit Clotarii, qui Leodegarium Episcopum constituerit; quamvìs paulò antè, & Clothario Regi, & Balthildi regni Administratrici acceptissimum fuisse dicat : eò satìs indicans, in aulam advenisse quidem Leodegarium, adhuc Balthilde & Clotario simul regnantibus, anno, secundùm nos, Christi 663. sequenti porrò 664. abdicatâ jam Balthilde, datum Æduensibus Episcopum à solo Clotario.

Hinc plana est via ad reliquam ejus chronologiam. Defunctus est enim Clotarius anno Christi 674. cùm Augustodunensem Ecclesiam S. Leodegarius *per annos decem strenuè gubernasset.* Anno autem 677. post necem Childerici, Theoderico monarchiam adepto, Leodegarius tertiodecimo sui Episcopatûs anno ab impio Ebroïno oculis exsculptis excæcatus est; & quidem octavo Kalendas Septembris ex antiquis membranis, in quibus legimus: *Excæcatio quoque gloriosissimi Martyris Leodegarii, ac lapidatio beati Gayreni est* VIII. *Kalendas Septembris.* Dies utriusque supplicii eadem esse potuit; sed non annus idem, cùm biennio seriùs lapidibus obrutus fuerit Gayrenus, seu Garinus, aut Gerinus, quàm excæcatus Leodegarius. Hinc enim orbus oculis perductus est sub custodiâ *in quoddam Cœnobium* (ait Ursinus) *in quo degens latuit annis duobus, ubi magnum immensúmque suæ humilitatis ac patientiæ reliquit exemplum.*

Expleto hoc biennio, atque adeò anno Christi 679. Ebroïnus, cùm S. Leodegarium, fratrémque ejus Gerinum coram se sisti præcepisset, utroque gravibus contumeliis & opprobriis onerato, Gerinum quidem stipiti alligatum, lapidibus obrui jussit; Leodegarium verò per quamdam piscinam, aculeatis constratam saxorum quasi cuspidibus raptari, móxque linguam illi, ac labia præcidi : eò spectans sceleratissimus carnifex, ut illustrem virum in has redactum angustias ad desperationem compelleret. Sed vicit in Martyre suo Christus, pro quo ille patiebatur. His tormentis superstitem Ebroïnus Waningo cuidam custodiendum tradidit : qui cùm illum agnovisset, & labia & linguam divinitùs recepisse, stupore attonitus, quem ut noxæ capitalis reum acceperat, cœpit

revereri ut Martyrem, deductúmque in Fiscamnense à se conditum Monasterium, à piis virginibus perhumaniter excipi curavit. Ubi vir sanctus divinis suis colloquiis & cohortationibus, hospitarum suarum numerosissimæ familiæ ad omne virtutis decus incitamento fuit.

Fiscamni ubi Leodegarius *ferè per biennium* resedisset, inquit Anonymus, anno Christi 681. adductus est in quamdam villam regiam, ad Synodum in quâ rei capitalis per calumniam damnatus, decalvatus, ac rescissâ veste exauctoratus est; indéque Chrodoberto in custodiam traditus, haud multò pòst à quatuor gladiatoribus equitibus in interiorem silvam abreptus, in pago Atrebatensi, haud procul Sarcingo villâ, amputato capite ad Martyrum præmia evolavit sexto Nonas Octobris. Leodegarii merita justus remunerator Deus, multis prodigiis ac miraculis orbe toto testata esse voluit. Impius Ebroïnus *transacto spatio penè annorum trium*, die quâdam Dominicâ ab Ermenfredo, cui bonis suis nequiter spoliato, etiam mortem minabatur, anno Christi 684. gladio percussus interiit.

In veteri Martyrologio Monialium Castri Karoli, diœcesis Bisontinæ lego: VI. *Idus Novembris, Dedicatio Ecclesiæ beatæ Mariæ Castri Karoli, per manus domni Leodegarii.* Adstabant Leodegario Augustodunensi Episcopo in eâ consecratione (ut ex traditione quotannis ad populum proclamari solet) tredecim quà Episcopi, quà Archiepiscopi. Pronum est autem conjicere, vocatum ad id muneris S. Leodegarium, quòd Nordeberti Patritii fundatoris, vel Eusebiæ ejus conjugis esset consanguineus. Porrò illa dedicatio, si facta est Dominicâ die, ad majorem populi concursum, & officii sollemnitatem, referenda erit in annum 666. litterâ D notatum, S. Leodegarii Episcopatûs tertium. Non tamen sicut Episcopi, sic & altaria atque Ecclesiæ Dominicâ die consecrari solitæ sunt; sed prout commodum visum est, vel consecratori, vel eum adhibentibus, quâlibet hebdomadæ feriâ peractæ: S. Stephani Divionensem Ecclesiam Guarmundus Viennensis Archiepiscopus anno Christi 1077. dedicavit pridie Kalendas Julii, feriâ VI. Cryptam ei subjectam, tertio pòst die, VI. Nonas Julii, Dominicâ.] Paschalis Papa II.

anno 1107. S. Benigni Divionensem basilicam, xiv. Kalendas Martii, Sabbato consecravit. Idem, anno eodem, vii. Idus Martii Sabbato Ecclesiam Caritatis ad Ligerim dedicavit.] S. Leo Papa IX. altare Bisontinæ S. Stephani Ecclesiæ sacravit anno 1050. v. Nonas Octobris, feriâ quartâ.] Item, Eugenius Papa III. feriâ iv. tertio Nonas Maii, anno Dominicæ Incarnationis 1148. cathedralem S. Johannis basilicam Vesontionensem dedicavit.] Godefridus Lingonensis Episcopus, anno 1141. restitutam ex incendio Divionensem S. Stephani Ecclesiam sacravit v. Kalendas Maii, quæ tum dies in Dominicam incurrebat.] Plura exempla congerere supervacaneum est. Cùm igitur quilibet hebdomadæ dies pro eorum arbitrio, quorum intererat, ad consecrandas Ecclesias post omnem memoriam delectus fuerit, frustrà dixerimus Castri Karoli sacram ædem à S. Leodegario fuisse dedicatam anno 666. quòd eo anno Dominica dies occurrerit vi. Idus Novembris. Est autem verosimilius, S. Leodegarium in eo tredecim Episcoporum, sive Archiepiscoporum cœtu quasi Præsidem id obiisse ministerii, cùm novus Monarcha Childericus *sanctum Leodegarium Pontificem* (ut ait Ursinus) *super omnem domum suam, quamquam invitum, gloriosè sublimavit, & omnis familiæ suæ principem esse constituit*; hoc est, anno Christi 674. vel altero è duobus sequentibus. Sic autem lego ex codice pervetusto S. Benigni, & altero Romarici montis: ubi habent quædam exemplaria: *Sublimavit, & Majorem-domûs in omnibus constituit*: quod abusivè dictum, cùm esset Majordomatus laïca dignitas, eáque tum à Wlfoaldo obtineretur, ut ab aliis observatum est. Sed illo Leodegarii principatu videtur indicare dumtaxàt voluisse Ursinus, fuisse illum Childerico Regi præ cæteris gratiosum.

CAPUT XVII.

Sancti Audoëni Rotomagensis Episcopi chronologia discussa.

AD multa pertinet S. Audoëni annorum ratio : singula attingam quàm potero brevissimè. Duæ exstant ejus Vitæ in manuscriptis : altera tempore Karoli Martelli scripta, quam ferè totam Cointius, tomo III. & IV. Annalium suorum per partes descripsit : altera Fridegodi, qui decimo post Christum sæculo, priori illi & antiquiori chronicos characteres de suo ingenio illigavit; quam & Surius edidit stylo (ut solet) passim immutato. Prior illa, & antiquior, nullas habet temporum notas : Fridegodi sunt istæ, quas habemus ex aliquot codicibus manuscriptis.

S. Audoënus ordinatus est Episcopus eodem die, cum S. Eligio, pridie Idus Maii, Dominicâ ante Litanias, anno Dominicæ Incarnationis 635. Clodovei II. Regis tertio, Martini Papæ secundo. Romam profectus est jam senex, Deodati Papæ anno quarto. Obiit nonagenarius IX. Kalendas Septembris, die Dominicâ, anno Christi 678. Theoderici Regis decimo sexto, Varatone Subregulo, cùm Ecclesiam suam rexisset annis XLIII. mensibus tribus, & diebus decem. Post tres annos, & menses novem, translatum est ejus corpus ab Ansberto ejus successore in sollemnitate Ascensionis dominicæ, tertio Nonas Maii. In eo loco in quem translatus fuerat (addit codex manuscriptus Corneolensis, & alii quidam) requievit annis CLXII. donec Nortmanni succenderunt ejus Monasterium Idibus Maiis, anno Christi DCCCXLII. regnantibus post obitum Ludovici Imperatoris Lotario & Karolo ejus filiis anno primo.

Ex hac Fridegodi chronologiâ, quæ S. Audoëni ordinationem solidis undecim annis antevertit, adeóque ruinosa fundamento ferè tota insistit, retineo periodum Sedis, ex Ecclesiæ Rotomagensis (ut videtur) traditione derivatam : obitus diem Dominicam, Waratonis Majordomatu, & Theoderici Regis anno sextodecimo notatam : translationem quarto pòst

anno in tertium Nonas Maias incurrentem: totámque sancti Archipræsulis temporum seriem sic dispono.

Ordinatus Audoënus pridie Idus Maii, Dominicâ ante Litanias, tertio anno Clodovei II. *juvenculi adhuc Regis*, æræ autem vulgaris anno 646. sedit annos XLIII. menses tres tricenarios, dies decem. Obiit anno 689. Waratone Subregulo, Theoderici anno regni Neustrici sextodecimo, qui (ut suprà monui) ex anno 674. & ex Clotarii ejus fratris obitu numerandus est. Animam autem efflavit Clipiaci in Comitiis, die mensis Augusti XXII. In Necrologiis, seu Martyrologiis, non obitûs ejus, sed depositionis adnotatus est dies Augusti XXIV. quæ fuit feria tertia. Illo enim mortuo die Dominicâ, XXII. Augusti, sequenti feriâ secundâ, Augusti XXIII. curatum est sacrum cadaver, & pompa funeris præparata: porrò feriâ tertiâ, Augusti XXIV. elatus est magno apparatu, Pontisaram usque, Rege Theoderico, Chrodochilde Reginâ, Waratone Majore domûs, plurimis Episcopis ac Proceribus funus prosequentibus; ibíque sollemnibus exequiis mortuo parentatum est, præsente Rege, cum reliquo Aulicorum comitatu. Idcircò hæc dies, Augusti XXIV. ejus depositioni addicta est, & sacris fastis inscripta.

Præclarè convenit hæc nostra chronologia cum tribus primis Fontanellæ Abbatibus, & cum aliquot Lugdunensibus Episcopis, quibus illa implexa est. Etenim in Abbatiâ Fontanellensi sancto Wandregisilo successit Lantbertus, Lantberto Ansbertus, postmodùm in Episcopatu Rotomagensi S. Audoëni successor. Rursus in Episcopatu Lugdunensi, S. Annemundo Martyri effecto successit S. Genesius ex Abbate; non tamen (ut multis visum est) Fontanellensi: Genesio Lantbertus, qui S. Ansbertum ordinavit Rotomagensem Episcopum, habuítque in suo Lugdunensi Præsulatu successorem Gudinum seu Godwinum, qui anno Christi 693. Dominicâ die, tertio Kalendas Julii, Bercualdum Theodori in Præsulatu Dorovernensi successorem Episcopum consecravit, teste Bedâ, lib. 5. Historiæ Anglicanæ, cap. 9. Nunc horum præfecturas suis singulas temporibus reddamus.

De initiis Fontanellensis Monasterii hæc habet Auctor antiquus, in Vitâ S. Wandregisili: *Cæptum est autem hoc*

opus ab anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo quadragesimo quinto, sub die Kalendarum Martiarum, Indictione tertiâ, qui erat annus præfati Regis HLodovei undecimus. Tum post aliquot versus: *Anno quarto regiminis ejusdem viri Dei, qui erat HLodovei præfati Regis decimus quintus, &c.* Denique haud multò ante finem: *Viatico percepto post paululum conticuit, annorum circiter nonaginta sex, & regiminis sui anno decimonono, mense quarto, die primo & vicesimo, qui erat annus Dominicæ Incarnationis sexcentesimus sexagesimus quintus, Indictione octavâ, porrò tertii HLotharii Regis annus undecimus regni ipsius.* Erat igitur annus obitûs S. Wandregisili, regiminis ejus vigesimus labens à quatuor jam mensibus, & uno ac viginti diebus: quas minutias non colligens Aigradus in Vitâ S. Ansberti, tantùm dixit S. Wandregisilum Abbatem fuisse *per viginti ferè annorum spatia.*

Hic Auctor Vitæ S. Wandregisili (quem primarium ejus Vitæ scriptorem fuisse opinamur, & non interpolatorem) annos Christi cum annis Regum aut Antistitum malè composuit. Censuit autem annum primum regiminis S. Wandregisili, fuisse Clodovei II. undecimum; & annum obitûs ejus fuisse item Clotarii III. undecimum; adeóque inter horum Regum annos undecimos intercurrisse annos viginti; quod nos non admittimus: etenim annus Clodovei XI. fuit æræ Christianæ 654. Porrò annus XI. Clotarii fuit 671. ab illo priore octavus decimus. Igitur aut octodecim dumtaxàt annis Abbas fuit S. Wandregisilus; aut si ad vigesimum annum rexit, iniit biennio ante inchoatam exstructionem Fontanellæ; & anno Clodovei non undecimo, sed nono, Christi 652. quod per se evidens est. Quibus enim exstruebatur Monasterium, nisi Monachis? Non fuerunt autem Monachi absque Abbate. Ergo priùs Abbas fuit S. Wandregisilus, & Monachorum familiam duxit, quàm huic familiæ ædes magnificæ construerentur; & duobus annis priùs, per quos ipse Abbas cum suis Monachis in viciniâ, aut accolarum ædibus, aut extemporaneis cellulis recepti, amplioris & elegantioris cœnobii exstructioni invigilabant.

Ad hæc, in Vitâ S. Condedi Presbyteri, & Monachi Fontanellensis, ab Aigrado ante mille ferè annos conscriptâ,

asseritur, annus IX. Lantberti Abbatis, fuisse Theoderici monarchiæ tertius; itémque annus secundus Ansberti Abbatis, fuisse ejusdem Theoderici septimus. Quibus positis fundamentis, accurata hæc est horum vel Abbatum, vel Archipræsulum series.

Anno æræ Dionysianæ 652. Clodovei II. Regis nono, S. Wandregisilus à S. Audoëno Rotomagensi Episcopo Abbas instituitur.

Anno 654. Clodovei XI. cœptum est opus Monasterii Fontanellæ, Kalendis Martiis.

Anno 663. occiditur S. Annemundus XXVIII. Septembris. Succedit illi S. Genesius ex Abbate incerti loci, non tamen Fontanellensi.

Anno 671. Clotarii III. Regis anno XI. obiit S. Wandregisilus XXII. Julii, cùm Abbas præfuisset annis ferè viginti. Nam si anno 679. Theoderici monarchiæ tertio, die VI. Idus Octobris, in cursu erat Lantberti Abbatis annus nonus, uti asserit Aigradus in Vitâ S. Condedi, certè annus primus Lantberti Abbatis; idémque Sancti Wandregisili ultimus, fuit Christi 671.

Anno 682. Kalendis Novembris excessit è vivis S. Genesius, jam ab annis novemdecim Episcopus Lugdunensis. Succedit illi Lantbertus, Abbas ab annis XI. Lantberto autem in Abbatiâ Fontanellensi sufficitur S. Ansbertus. Erat hic annus Theoderici monarchiæ quintus: nam ab Aigrado in Vitâ S. Condedi, cum anno Theoderici septimo (qui fuit Christi 683.) comparatur annus Ansberti Abbatis secundus.

Anno 689. abiit è mortali vitâ S. Audoënus die XXII. Augusti, quæ fuit Dominica; cujus depositio (ut suprà monuimus) fuit XXIV. Augusti, quâ die illi ad Pontem Isaræ regiâ pompâ parentatum est.

Translatio S. Audoëni non dubium quin quarto exinde anno, Christi 693. celebrata sit; & quidem tertio Nonas Maii, die festo Ascensionis Dominicæ: quam diem translationis S. Audoëni, testatur Aigradus in Vitâ S. Ansberti, fuisse exinde Rotomagensibus quotannis sollemniter celebrem. Hæc est Ascensio fixa, in antiquis multis Martyrolo-

giis aut Kalendariis adnotata, quâ scilicet ipsâ die Christus in cælum ascendisse vulgò creditur. Sicut etiam Resurrectio Domini vi. Kalendas Aprilis, & Passio viii. Kalendas Aprilis. Non intelligi autem ab Aigrado festum mobile Ascensionis Dominicæ, quod per quinque & triginta dies excurrit, agitúrque quadragesimo semper die post Dominicam Paschalem, & feriâ semper quintâ, vel hinc evidenter probatur, quòd hæc Ascensio nobilis non incurrit in tertium Nonas Maii, toto tempore medio inter annos 628. & 707. ut ex veteris Kalendarii regulis manifestum est.

De Concilii Rotomagensis epochâ, & de Waratonis Majordomatu restat difficultas sequenti capite explicanda.

CAPUT XVIII.

Conventûs seu Synodi Rotomagensis verum tempus fuit autumnus anni æræ Dionysianæ 689. Theoderici annus monarchiæ XIII. *regni Neustrici* XVI. *regni Burgundiæ* XXIV. *Ansberti Episcopatûs annus primus. Waratonis in Neustriâ Majordomatum, Pippini Heristelli principatus ex anno 687. inchoatus non sustulit.*

CONCILIUM hoc Rotomagense Aigradus in Vitâ sancti Ansberti celebratum ait anno Christi 682. Indictione x. Ansberti Episcopatûs anno quinto, Theoderici Regis anno xiii. ut habent plerique codices, vel anno xvi. ut legit Vincentius Bellovacensis in Speculo Historiali, & Sirmondus ex codice S. Michaëlis in mari. Hæc scribebat Aigradus ad Hilbertum, Ansberti in Fontanellensi Abbatiâ successorem: cujus testimonii tanta fuit apud multos auctoritas, ut obitum sancti Audoëni Fridegodus Surianus, & duo manuscripta chronica à me visa, Blandiniense nimirum, & Dunense, referant in annum 677. Fridegodus manuscriptus in annum 678. Ægidius Bucherius, & Aubertus Miræus in annum 676. procul à vero omnes. Frustrà autem nævus hic Vitæ S. Ansberti interpolatori tribuitur. Ipsius Auctoris Aigradi hæc hallucinatio fuit, quam exhibent vetustissimi optimæque notæ codices.

dices. Non enim ille annos Regum aut Pontificum ad æræ Dionyſianæ annos aptare didicerat, ſicut nec Auctor Vitæ S. Wandregiſili, nec Fridegodus in Vitâ S. Audoëni, ut jam monui.

Non ante annum 689. è vivis abiiſſe S. Audoënum ſuprà oſtendimus. An Aigradus Concilio Rotomagenſi annum adnotarit Theoderici Regis XIII. an XVI. ſupervacaneum eſt diſputare, cùm utrumque potuerit diverſo reſpectu, fuerítque (ut alio loco à nobis obſervatum eſt) idem annus 689. Theoderici monarchiæ XIII. & regni Neuſtrici XVI. Tota reſtat quæſtio de anno ſedis S. Anſberti, quem pro primo quintum exhibent vulgata exemplaria, non Auctoris errore, ſed librarii oſcitantiâ; quod nunc mihi incumbit demonſtrare.

Subinde evenit ob lineamentorum ſimilitudinem, ut *quintus* pro *primo*, aut hic viciſſim pro illo, à properantibus librariis ſcriberetur. Surius in Vitâ S. Petri Tarentaſienſis Archiepiſcopi, auctore Gaufrido Abbate Altæcumbæ, ait obiiſſe S. Petrum anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo ſeptuageſimo primo, quem manuſcripta exemplaria melioris notæ, & ipſa ejus tumuli epigraphe exſtinctum teſtatur anno M. C. LXXV. Sic erratum eſt à libellionibus, in Vitâ Sancti Anſberti, ubi data ſcribitur Fontanellenſibus quædam privilegii auctoritas *in Synodo generali Rotomago urbe habitâ*, cùm eſſet ſancti Anſberti Rotomagenſis Præſulis *annus quintus*. De anno quinto ſancti Ansberti librarius in culpâ eſt, ut dixi: non enim excidiſſe id potuit Aigrado, quòd his rationibus perſuadeor.

1. Eam Synodum aſſignat Aigradus anno Theoderici Regis XIII. vel XVI. quod utrumque (ut jam monui) diverſâ ratione verum eſt. Annus autem Ansberti quintus, fuit Chriſti 693. Theoderici in regno Neuſtrico XX. in monarchiâ XVII.

2. Hanc Synodum priùs deſcribit Aigradus, quàm ſancti Audoëni tranſlationem è primo ſepulcro, à ſancto Ansberto celebratam, annis tribus & menſibus ſex à ſancti Audoëni tranſitu elapſis. Huic igitur Synodo quintus Ansberti annus adnotari non debuit.

3. Legatur attentè Aigradus in Vitâ ſancti Ansberti. *Denique*, inquit, *cùm ſanctorum Sacerdotum, & omnium civium Rotomagenſium electione, & glorioſi Regis Theoderici conſenſu in*

Pontificem consecratus fuisset, nimio dilectionis fervore, quem erga prædictum venerabile Cænobium semper habuerat, privilegii sui auctoritatem eidem edidit. Tum post paucos versus: *Facta est autem hæc privilegii auctoritas sub anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo octogesimo secundo, Indictione decimâ, qui erat annus præfati gloriosi Regis Theoderici* XIII. * *& præfati venerabilis Præsulis Pontificatûs annus quintus, in Synodo generali Rotomago urbe habitâ, ubi plurima Deo accepta, & sanctæ Ecclesiæ utilitatibus profutura disputata sunt.* Annum quidem Christi 682. Indictioni decimæ benè junctum, sed à Theoderici Regis anno XIII. seu XVI. longè aberrantem Aigrado condonamus: at pro anno *quinto* Ansberti, primum reponimus ex mente ipsiusmet Aigradi, qui hanc Synodum statim ab Ansberti electione celebratam manifestè profitetur, ut ex dictis patet.

* al. XVI.

4. Ecquid juris fuisset Rotomagensi Episcopo suam in Metropolim convocandi Ratbertum Turonensem, & Regulum Remensem Archiepiscopos? Ansoaldum quoque Pictavensem, Airardum Carnotenum, Arnonium Catalaunensem, Desiderium Redonensem, & Silvium Ambianensem, non suæ provinciæ Episcopos? Sed alia eos causa Rotomagum traxit: nimirum ut soluto conventu Ordinum Clipiacensi, in quo Audoënus diem obierat, & in ejus locum Ansbertus successerat, qui tum aderant Episcopi, collegam suum Ansbertum, virum pietate insignem, Regíque à Confessionibus, recèns ordinatum Pontificem, honoris causâ suam in sedem deducerent, ejúsque in suam civitatem ingressum sollemnem præsentiâ suâ cohonestarent. Nunc de Pippino Heristello pauca.

Hujus quemdam inter Francos principatum adnotant vetusti Annales ad annum æræ Dionysianæ 687. Breve Chronicon Remense ad hunc annum: *Pippinus senior, primus regnare cœpit in Franciâ.* Breve Chronicon Bibliothecæ Thuanæ, apud Duchesnium, tomo 3. pag. 357. *Franci primum habuêre Regem Ferramundum, cujus proles regnavit usque ad* DCLXXXVII. *annum Verbi incarnati: tunc enim Pippinus, filius Ansegili, Princeps Francorum fuit.* Nec repugnant Annales Metenses, & alia tria Chronica tomo eodem tertio Du-

chesnii, pag. 349. 354. & 504. quæ hunc Pippini principatum anno adscribunt Christi 688. Hic enim annus in illis Chronicis à xxv. Martii, vel à Paschate deductus, planè idem est cum Dionysiano 687. à Christi Natali derivato, quem nomenclaturâ tenùs novem circiter mensibus præcedit. Et hoc evidenter probat periodus principatûs Pippini, quæ fuit annorum viginti septem, ac mensium sex; & anni 687. Junio mense exorta finem habuit in ejus obitu, ad diem xvi. Decembris anni 714. ut in compluribus Chronicis adnotatum est; expressiùs autem in Annalibus Metensibus, secundùm quos Pippinus *in pace obiit* xvii. *Kalendas Januarii. Rexit autem populum Francorum annis* xxvii. *& mensibus sex.*

Quantùm ex antiquis & probis Scriptoribus colligere est, fuit hic Pippini principatus, aliquid supra Majordomatum. Chronicon jussu Childebrandi Comitis Fredegario adjectum: *In Austriâ quoque, mortuo Wlfoaldo Duce, Martinus Dux, & Pippinus filius Ansigisili quondam Franci nobilis dominabantur. Defunctis Regibus, commissis invicem Principibus, Ebruïno, Martino atque Pippino, adversùs Theodericum Regem excitantur ad bellum. Commoto exercitu, ad locum cui vocabulum est* Locofico, *interim commissi prælium ineunt, ibique magno certamine dimicantes, plurima pars populi ex utrisque partibus corruit. Devicti cum sociis Martinus atque Pippinus in fugam lapsi sunt; persecutusque eos Ebroïnus, maximam partem de illâ regione vastavit. Martinus autem Laudunum Clavatum ingressus, &c.* Pergit narrare ut Martinus è Lauduno, quo se receperat, per Ebroïni fraudem egressus, ab eo trucidatus sit cum suis, eóque solus Pippinus Heristellus in Austrasiæ Majordomatu reliquus fuerit: ac demum ut Ebroïnus occisus sit ab Ermenfrido Franco, qui post facinus, ad Pippinum in Austriam perfugerit. Atque hæc eadem referuntur in Gestis Francorum, cap. 46. & 47. ex quibus colligere est, *defunctis Regibus* (Austrasiæ nimirum propriis, Childerico III. ad annum 677. & Dagoberto II. ad annum, ut mox dicemus, 680.) & Wlfoaldo, qui sub utroque Rege Majordomûs fuerat, Martinum & Pippinum à paribus Majordomatum gessisse in Austrasiâ: ac sublato per proditionem Martino,

anno, ut videtur, 682. Pippinum eâ dignitate potitum esse in solidum, invitis licèt Theoderico & Ebroïno. Tandem anno 684. interfecto æmulo Ebroïno, Pippinum id dignitatis pleno jure obtinuisse. Quid ergo est quòd Pippinus, qui ex annis 680. 682. & 684. Majordomûs fuerat, ex anno deinde 687. principatum in Austriâ, sive in Franciâ Orientali inchoasse dicitur, nisi quia hic principatus Majordomatu dignius aliquid fuit? Nemo Historicorum Erchinoaldum, aut Ebroïnum, aut Wlfoaldum, aliósve Majores-domûs regnasse in Franciâ dixit, nisi fortè abusivè, si quando præfecturam suam in tyrannidem verterent. Erant Majores-domûs, Regni dumtaxàt Administratores, ad nutum Regum, aut Regni Procerum constituti: neque illorum officia ab iis in posteros jure hereditario transibant. Pippinus dominium habuit primùm Austrasiæ, ex anno 687. tum quadriennio pòst totius Francorum monarchiæ ex anno 691. sub Regis tamen clientelâ; ferè sicut postmodùm Duces & Comites Aquitaniæ, Burgundiæ, Provinciæ, Campaniæ, Turonenses, Tolosani, Arverni, & alii complures, suarum toparchiarum verè domini, (quamvìs fiduciarii sub Regibus) & cum jure illas ad heredes suos transmittendi. Et verè Pippino Heristello successit in paternos honores filius Karolus, cognomento Martellus, ipso etiam patre rerum gestarum gloriâ illustrior: Karolo deinde Pippinus junior, qui post solidi decennii principatum, tandem pleno jure Regnum auspicatus est ex anno 752. & secundam Regum familiam duxit.

Longè à vero aberrare mihi videntur qui Heristelli principatum anno 687. cœptum, à prælio Textriciensi arcessunt. Fuit pugna Textriciensis toto quadriennio posterior, quippe anno 691. commissa, ad quem annum Chronicon pervetus S. Dionysii, apud Duchesnium, tomo 3. pag. 127. *Bellum Pippino in Textricio, ubi superavit Francos.* Item in procinctu ad Textriciensem pugnam: *Theodericus Rex, Kalendis Aprilis, anno* XIV. *regni Carisiaco palatio* confirmavit testamentum Amalfridi pro Hunonis curte, ut refert ex membranis Sitivensibus Malbrancus lib. 4. de Morinis, cap. 19. Annus XIV. Theoderici monarchiæ fuit Christi 691. deductus ex anno 677. quo cæsus est Childericus. Scitè igitur Annalium Meten-

sium Auctor, principatus Heristelli duo distinguit exordia; sic dicens ad annum 688. (quem ipsum esse Dionysianum 687. suprà monuimus) *Pippinus successibus prosperis, Orientalium Francorum, quos illi propriâ linguâ* Osterlindo *vocant, suscepit principatum*. Tum ad annum 691. narratâ Textriciensi victoriâ: *Pippinus singularem Francorum obtinuit principatum*. Tunc enim *Theodericum quoque recipiens, ne tyrannidem videretur exercere, nomen illi Regis inæstimabili pietate reservavit: ipse verò totius regni gubernacula, thesaurósque regios, & universi exercitûs dominationem, propriæ facultatis jure disponenda retinuit.*

En Pippini principatus initia duo, & posterioris quidem illustre monumentum fuit anno 691. parta insignis victoria ad Textricium Veromanduorum villam: at prioris anno 687. cœpti paulò est origo obscurior interfecto Ebroïno ad annum 684. *Franci, accepto consilio, Waradonem illustrem virum loco ejus in honorem Majoris-domûs constituerunt. Idcircò præfatus Warado obsides à Pippino Duce accipiens, pacem invicem patraverunt.* Hæc Appendix, jussu Childebrandi, Fredegario addita, cap. 98. & Gesta Francorum, cap. 47. *Accepit itaque Waratto inter hæc obsides à prædicto Pippino, & pacem cum eo iniit.* Hæc pax anno 685. parta, Pippini principatum non redolet, & eum biennio antevertit. Interim filius Waratonis Gislemarus, Theoderico Rege circumvento, patris Majordomatum invadit, nequicquam dehortante, & divinam vindictam intentante S. Audoëno. *Fuerunt igitur inter Pippinum & præfatum Gislemarum discordiæ multæ, bella civilia plurima,* (ait Auctor Appendicis Fredegarii, capite illo 98. & post eum Gesta Francorum) quæ demùm Gislemari miserabili interitu terminata sunt. Tunc, opinor, victor Pippinus principatum iniit anno 687. dans (ut moris est) jura victis: modestè nihilominùs utens victoriâ, satísque habens Waratonem Absalone suo exoneratum dignitati suæ restituere, & Austrasiam sibi à Neustrasiorum dominatu immunem vindicare, salvo tamen jure, seu potiùs titulo regiæ clientelæ,

CAPUT XIX.

Sancti Filiberti Abbatis chronologia, suis restituta periodis.

SEPTIMUM à Christo sæculum sanctitate suâ, & miraculis plurimùm illustravit S. Filibertus Abbas, de quo multa diximus in Historiâ nostrâ Trenorciensi, præsertim capite IX. & inter cætera fuisse illum ex Aquitania in Neustriam revocatum à S. Audoëno, anno Christi 685. post Ebroïni necem proximo: ac deinde ad annum 686. mortuo S. Audoëno, reductum esse in Aquitaniam ab Ansoaldo Pictavensi Episcopo. Verùm, ut sunt secundæ cogitationes plerumque saniores; dilato in anno 689. S. Audoëni obitu, eò appulsus sum, ut de S. Filiberti chronologiâ, ac rerum gestarum momentis haud paulò diversa sentirem.

Primùm igitur quærendum tempus increpiti ab eo Ebroïni: quod factum (ut ait anonymus Auctor Vitæ S. Leodegarii ad Ermenarium) cùm Luxovio egressus Ebroïnus, *spiritu malignitatis armatus cœpisset fremere rabidis dentibus super nobiles Sacerdotes & Francos; atque consentientibus plurimis, contra mandatum Dei recepisset locum honoris.* Hæc refero in annum 679. quo S. Leodegario exsecta lingua, & labia ferro excisa sunt, fraterque ejus Gerinus lapidibus est obrutus. Nam cùm Ebroinus S. Leodegarium oculis privavit, nondum apud Theodericum Regem suam Majoris-domûs dignitatem receperat.

Revocatus est porrò S. Filibertus in suum Gemmeticense Monasterium (ut refert Ermenarius in ejus Vitâ) *anno peracto octavo, incipiente nono*, ex quo inde recesserat, secundùm ejus prædictionem; hoc est, ut opinor, anno Christi 687. ad finem vergente, aut ineunte 688. Interfecto enim Ebroïno anno 684. cùm adhuc bellis arderet Neustria, & Gislemarus paterni Majordomatûs invasor Pippinum Heristellum ex Austrasiâ in se provocasset, priùs debuit armis domari, & è medio tolli Gislemarus, quàm vir pacificus Filibertus in suum Gemmeticum revocari. Fuit annus 687. Pippini prin-

cipatûs Austrasiensis post profligatum Gislemarum primus, ut proximo capite ostendimus. Hoc ipso anno exeunte, aut ineunte 688. S. Filibertum opinamur fuisse in Neustriam revocatum, suísque redditum Gemmeticensibus alumnis.

Revocatus autem ad sedem pristinam, haud diù in eâ perstitit. Nam anni 689. mense Augusto, translato ad cælites sancto Audoëno, cujus maximè ille nitebatur amicitiâ, & consuetudine utebatur, cùm eum invisisset Ansoaldus Pictavensis Episcopus, alter ejus Mœcenas, ab hoc haud difficulter persuasus est Herensem suam eremum, in quam singulari affectu ferebatur, hoc ipso Christi anno 689. post Rotomagensem Synodum ad finem vergente repetere. De S. Filiberti ætate, ac de anno felicis ejus ad superos transitûs nihil hactenùs mihi certi compertum est.

CAPUT XX.

Dagoberti secundi Regis temporum ratio.

PRINCIPEM hunc sancti Regis Sigiberti filium non degenerem, & ipsum in vulgatis Francorum Annalibus silentio prætermissum, ex Hiberniâ ad nos revexit Godefridus Henschenius, libro de tribus Dagobertis, edito Antuerpiæ anno 1655. tum anno 1658. Hadrianus Valesius, tomo tertio rerum Francicarum, libro XXII. Carolus *le Cointe*, Annalium suorum tomo tertio; & denique Mabillonius, non uno loco, præsertim in Præfatione IV. Sæculi Benedictini, §. IX. Facem hìc prætulerunt Willelmus Malmesburiensis, libro 3. de gestis Pontificum Anglorum, in Vitâ S. Wilfridi Eboracensis Archiepiscopi, ab Heddio Stephano, Wilfridi ipsius coætaneo, conscriptâ, & à Malmesburiensi in epitomem redacta: quam Vitam nunc integram protulit Mabillonius, ad finem ejusdem voluminis IV. Sæculi Benedictini, & ejusdem ævi Auctor, qui sanctæ Sadlabergæ Abbatissæ Vitam in scriptis reliquit. Sed Valesio & Cointio non assentior, existimantibus, non nisi exstincto Childerico, Dagobertum ejus patruelem in Austrasiam revertisse. Etenim Beda

in Historiâ Gentis Anglorum, lib. 4. cap. 12. *Anno*, inquit, *Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo septimo; qui est annus imperii Regis Ecgfridi octavus, apparuit mense Augusto stella quæ dicitur Cometa, & tribus mensibus permanens, matutinis horis oriebatur, excelsam radiantis flammæ quasi columnam præferens. Quo etiam anno orta inter ipsum Regem Ecgfridum, & reverentissimum Antistitem Wilfridum dissensione, pulsus est idem Antistes à sede sui Episcopatûs.* Et ad finem Operis: *Anno* DCLXXVII. *Cometa apparuit. Wilfridus Episcopus à sede suâ pulsus est ab Ecgfrido Rege.* Utrobique lego ex codice Trevirensi optimæ notæ, & vetustissimo, annum 677. non (ut in vulgatis) 678. & fuisse hunc Ecgfridi Regis octavum affirmat Beda; & ego capite 5. hujus Diatribæ clarè ostendi, agens de Cometâ illo qui sub cædem Childerici spectatus est. Sed excurrebat annus Ecgfridi octavus usque ad xv. Kalendas Martias anni 678. atque ut edictum illud Ecgfridi Regis prodierit labente anno 677. debuit tamen Wilfridus Archiepiscopus exspectare vernas etesias, ut se mari tutò committeret. Hoc igitur anno 678. cùm Romam pergeret, ventis felicibus delatus est in Frisiam, ubi ejus regionis barbaros populos Christo acquisivit. Ibi transactâ hieme, sequentis anni 679. vere novo trajecit in Transrhenanam Austrasiam; (Anglis, inquam, & Frisonibus Transrhenanam, sed nobis Gallis Cisrhenanam, ut scitè observat Valesius) venitque ad Dagobertum ibi imperitantem, quem *quondam* hospitio exceperat, & ad suum Regnum repetendum armis virisque instruxerat.

Malmesburiensem audiamus. *Jámque se verna temperies aperiebat in flores, cùm Wilfridus itinere reincœpto, ad Dagobertum Regem Transrhenanorum Francorum venit. Is non immemor quòd eum quondam factione Magnatum pulsum, & de Hiberniâ ad se venientem hospitio receperit, & equis sociisque adjutum patriæ remiserit, benignè habuit, multísque precibus fatigavit, ut provinciam remanentiâ suâ dignaretur, Episcopatum Strateburgensem accipiens; cùm ille rogantem ad reditum suum Româ distulisset, cum Deodato Episcopo suo ire laxavit.* Romam venit S. Wilfridus anno 680. & in Synodo sub Agathone Papâ, ab ejus anni mense Novembri inchoatâ, contra Monothelitas

litas sententiam dixit : præcedente anno 679. inviserat Dagobertum in parte Austrasiæ Adrhenanâ imperitantem, quem *quondam* ad suos revertentem hospitio exceperat. Particulam hanc *quondam*, quis non videt commodè referri non posse ad annum 677. quo occisus est Childericus ? Sursum igitur aliquot annis submovendus est iste Dagoberti ad suos reditus, atque (ut videtur) in anno 674. desigendus, quo mortem Clotarii III. discordiæ Francorum, & trium Regnorum civiles tumultus consecuti sunt : tunc enim iis qui Dagoberto legitimo suo Regi per summam injuriam exauctorato studebant, apertior fuit via ad rem ejus gerendam, piscandúmque (ut vulgò dicitur) in aquâ turbidâ : nec videtur invito Childerico patruele regnasse Dagobertus, saltem in parte Austrasiæ Adrhenanâ, cùm ille Theoderico fratre in S. Dionysii Monasterium retruso, toti reliquæ monarchiæ imperaret. Sed Childerico post triennium interfecto, cùm sub illo tyrannidem arripuisset Ebroïnus, tum verò Dagoberto pio Regi negotium fuit. Huc pertinuit bellum illud civile inter patrueles, de quo sic Auctor Vitæ sanctæ Sadlabergæ : *Cænobium puellarum in suburbio Lingonicæ urbis, in hereditate vel successione paternâ conatur exstruere : ad quod opus peragendum venerabilis Walbertus solamen, artificésque, ac viros industrios præbuit atque commisit. Qui locus, licèt Austrasiorum finibus immineret, vicinus tamen Burgundiæ erat, distans à Luxovio Monasterio paulò minùs millibus quadraginta ; ibíque adunatis centum seu ampliùs, tam ex Nobilium liberis, quàm ex proprio officio puellis, illum Christo Domino dicavit. Sed cùm jam pars maxima fabricæ Monasterii instructa esset, cæpit famula Christi præsaga, utpote Spiritu Dei repleta, sagaci cum viro trutinare animo, non esse in eodem loco puellarum Cænobium tutum, nihilque stabilitatis habere, munitionisque locum. Nam licèt barbaries procul abesset, Regum tamen limitibus hinc inde admixtis, periculi indicium futuris temporibus erat : quod periculum nos deinceps vidimus. Denique nuper civile bellum inter Reges Francorum Theodericum & Dagobertum circa illos fines est actum : loca vicina quoque depopulata, agri, villæ, ædes ; & ipsa (quod gravius est) Sanctorum corpora igne sunt cremata. Unde liquidò patet divino eam Spiritu fuisse imbutam, quæ pridem anticipavit discrimen.*

Suburbium Lingonense intellige locum pagi seu territorii Lingonensis, quod scilicet subesset urbi Lingonensi, quamvis ab ipsâ urbe longiusculè distaret; quippe à Luxovio quadraginta paulò minùs milliaribus dissitum in confinio Lingonum & Elisatii. Hoc verò Cœnobium Sadlaberga exstruxerat consilio & ope Walberti Luxoviensis Abbatis, atque adeò ante mensem Maium anni 665. quo constat vivere desiisse Walbertum: bellum porrò illud inter Theodericum & Dagobertum Reges à S. Sadlabergâ prophetico spiritu prænunciatum, ad annum pertinuisse videtur 680. quo S. Wilfridus Concilio Romano sub Agathone Papâ interfuit: inde ad amicum suum Dagobertum Regem, secundùm datam illi fidem reversurus, si fuisset ille adhuc superstes. Româ autem digressus, & ab Eboracensi suo Archiepiscopatu semper extorris, ad provinciam Australium Saxonum prædicandi Evangelii causâ se contulit, ut refert Beda, lib. 4. Hist. Anglorum, cap. 13. Hæc ferè Henschenius, tum in libro de tribus Dagobertis, tum in Exegesi quam sui Martii tomo 3. præfixit; tum denique in Exegesi præliminari ad tomum tertium de Sanctis mensis Aprilis, ubi tandem Alexandro Wilthemio concors effectus, hunc ipsum esse fatetur Dagobertum Regem & Martyrem, cujus sacræ reliquiæ Satanaci ad Mosam in veneratione sunt. Ego verò Monasterium illud à sanctâ Salabergâ ædificari cœptum, opinor esse ipsum *Andlow*, sive *Andelahense*, de quo Bruschius in Chronologiâ Monasteriorum Germaniæ: neque enim potuit illud ab Auctore Vitæ S. Salabergæ meliùs designari, quàm à situ in finibus regnorum Burgundiæ & Austrasiæ, & ab ejus distantiâ à Luxovio milliariorum ferè quadraginta. Quod verò Bruschius, Raderus in Bavariâ sanctâ, in S. Richarde Imperatrice, Joannes *Ruyr*, in Antiquitatibus Vosagi, parte 3. lib. 1. cap. 10. & passim alii scribunt fundatum fuisse hoc Cœnobium à Richarde conjugii vinculis solutâ; non sic accipias, quòd illa sacram hanc domum prima erexerit; sed quòd jam olim fundatam, ac posteà derelictam & semidirutam restituerit, locupletaverit, & ædificiis proventibúsque auxerit, ad piarum ac nobilium Virginum commodam stationem. Innuere hoc visus est Hermannus Canisii ad annum 887. ubi ait, Richar-

dam *in Andelahense Cœnobium Virginum à se constructum* secessisse. Non dicit *fundatum*, sed *constructum* : quam vocem etiam de instaurato Monasterio accipere possis.

Cæterùm, turbavit hìc calculos suos Cointius : nam anno 680. num. 2. *Dagoberti,* inquit, *Regis obitum hoc anno consignamus, quia Childebertus tricesimo primo pòst anno vitam clausit.* Et rursùs anno 692. num. 33. dicit, Anonymum, qui Francorum Historiam jussu Childebrandi retulit in litteras, Opus suum ordiri à cæde Dagoberti Regis Austrasiæ : *& ab illâ,* inquit, *nece usque ad Childeberti III. mortem, recenset annos unum ac triginta, quos in partes tres ita dividit, ut quatuordecim Theoderico, quatuor Clodoveo, Childeberto tredecim assignet.* Atqui certum est, illum Childebrandi Scriptorem, cædis Dagoberti Austrasiæ Regis nusquàm meminisse. Librarii igitur oscitantiæ tribuebam, quòd cædem Dagoberti pro Childerici cæde posuisset; sed ne hoc faciàm, vetat auctor Cointius, cùm subdit: *Similiter annos unum & triginta numeramus à nece Dagoberti, quem anno Christi sexcentesimo octogesimo interfectum diximus, usque ad Childeberti mortem, quæ anno Christi septingentesimo undecimo contigit.* Ne enim hoc quoque loco imputemus typographo, quòd pro Childerico Dagobertum scripserit, facit quòd Cointius Childerici necem non anno 680. sed totis antè annis septem, nempè anno 673. adscribat. Hunc igitur, non præli, sed calami aut memoriæ lapsum viro erudito per viarum lubrica properanti ultrò condonamus.

CAPUT XXI.

Theoderici III. exitus, & ejus filiorum Clodovei III. & Childeberti III. regna suis redduntur temporibus.

TEXTRICIENSI prælio profligatum fuisse à Pippino Heristello Theodericum III. ejúsque Subregulum Bertharium anno Christi 691. suprà docuimus ex Annalibus Metensibus, aliísque Chronicis. Ille victoriâ modestè usus, non modò Theodericum regio titulo atque honore non pri-

vavit; sed etiam duos ejus filios Clodoveum III. & Childebertum III. Reges esse jussit.

Clodoveum III. opinatur Malebrancus obiisse ante Theodericum patrem, cùm duobus annis regnasset, quantùm illi tribuunt Gesta Francorum, cap. 49. Aimoinus lib. 4. cap. 48. Engolismensis, & anonyma duo jam aliquoties à nobis laudata Chronica. Ideò fortasse Benignianus & Besuensis Chronographi nullâ factâ Clodovei III. mentione, *Theoderico Rege defuncto*, inquiunt, *Childebertus filius ejus successit in Regnum.*

Childeberto III. certum est duo fuisse regnandi initia. Primum à pugnâ Textriciensi, & ab anno 691. alterum ab obitu Theoderici patris, & ab anno 694. Prius illud initium probat inscriptio quædam, quæ refertur in secundo Sæculo Benedictino, ad finem Vitæ S. Ansberti, ex quodam apographo Chronici Fontanellensis; habétque obiisse S. Ansbertum in Altomonte, *anno quarto Childeberti, qui erat octavus ducatûs Pippini Majoris Ducis, & annus Dominicæ Incarnationis* DCXCV. *Indictione octavâ*, V. *Iduum Februariarum.* Nam si annus IV. Childerici hujus fuit Christi 691. mense Februario, certè anno 692. mense eodem numeratus est annus ejus primus, qui nimirum cœperat ex anno 691.

Alterum verò Childeberti initium fuit à morte patris Theoderici, quam in anno 694. defigit epigraphe titulo ejus indita ad S. Vedastum Atrebatensem, his octo hexametris:

Rex Theodoricus ditans ut verus amicus
Nos ope multimodâ, jacet hic cum conjuge Dodâ.
Regis larga manus, & Præsul Vindicianus
Nobis regale dant & jus pontificale.
In decies nono cum quinquagies duodeno
Anno defunctum sciet hunc, qui quatuor addet.
Quâ legis hæc horâ, Dominum pro Regibus ora,
Muneribus quorum stat vita Dei famulorum.

Scio mentiri interdum etiam æra & marmora, quæ scilicet ævo recentiore, antiquiorum hominum adjecta sunt monumentis, qualia observavimus nonnulla. Sed vetus est hoc Theodorici epitaphium; & ægrè mihi persuaserim aut errasse, aut (quod gravius est) mentitos esse Monachos Vedastinos,

quibus incubuit regio mausolæo ad omnium posterorum memoriam hos versus inscribere. Hunc porrò annum obitûs Theoderici Regis confirmat Chronicon Vedastinum, apud Franciscum *de Bar*, ubi refertur hic obitus *in annum quintum regiminis Hattæ I. Abbatis, quem electum tradit anno 690. sequenti 691. Theoderici* XII. *à S. Vindiciano sollemniter benedictum*. Ita Henschenius, de tribus Dagobertis lib. 2. cap. 17. Confirmat & inscriptio vetus quam refert Pontacus in Apparatu ad Chronicon Eusebii, pag. 27. & Josephus Scaliger in Animadversionibus ad Chronologica Eusebii, ultimâ ante Indicem paginâ. *In annum quintum Childeberti Regis Francorum, Pippino jubente, fuit Pascha* X. *Kalendas Aprilis, Ascensio Domini Kalendis Madiis.* Qui characteres annum indicant æræ Christianæ 699. Itaque primus annus Childeberti agebatur ex anno 694. & sequentis anni 695. verno tempore erat in cursu. Addo & argumentum aliud ex annis regni, & ex obitu Childeberti III. Hic enim vivere desiit anno Christi 711. sive XVIII. Kalendas Maii, ut notatur in quodam S. Medardi Chronico; seu potiùs XXIII. Novembris, juxta Kalendarium Monasterii S. Luciani, à Childeberto ipso fundati. Annum autem obitûs 711. præter Benignianum ac Besuense, habent & alia plura Chronica, quæ colligit Duchesnius; quem & regnasse notant annis XVII. idémque asserit Aimoinus, lib. 4. cap. 49. Engolismensis, & alia duo nostra Chronica sæpè citata. Numera ergo ab anno 694. annos XVII. incides in annum septingentesimum undecimum.

Ex his apparent Childeberti duo regni exordia: primum à prælio Textriciensi, adeóque ex anno 691. alterum à morte Theoderici patris anno 694. vitâ functi. Clodoveo III. plerique duos regni annos tribuunt; verisimiliùs quatuor Annales Metenses, & Chronicon post Fredegarii Collectionem, Childebrandi jussu conscriptum: partem etiam quinti addit breve Chronicon Tillianum, in Collectione Duchesnianâ, tomo 1. pag. 781. C. Primum illi regni initium fuit prælii Textriciensis annus 691. utì & Childeberto. An hi duo fratres conjunctim regnarint, an verò Clodoveus in Austrasiâ, & Childebertus in Burgundiâ, non est usquequaque certum. Alterum à morte patris ex anno 694. & hoc fuisse indistin-

ctum, adeò ut per tria regna (nempe per Neustriam, Austrasiam, & Burgundiam) uterque simul Rex agnosceretur, videtur colligi ex illis verbis, quæ ex Chronico manuscripto Collegii nostri Trevirensis refert Labbeus anno æræ suæ Christianæ 699. *Clodoveus, filius Theoderici, cum fratre Hildeberto regnare cœpit.*

Ex illo dissidio Pippini Heristelli à sancto Ansberto Rotomagensi Episcopo, propter quod illum Pippinus in Altummontem Hannoniæ Cœnobium relegavit, pronum est suspicari turbarum nescio quid inter Pippinum & Reges, patrem cum duobus filiis ab eo regnare jussos. De his turbis Aigradus in Vitâ S. Ansberti. *Cùm*, inquit, *inter Principes Francorum secus esset exorta discordia ob multiformem regni divisionem, callidus humani generis hostis, malignorum contra Dei famulum sævire fecit invidiam, qui Pippino Principi fraudulenter suggererent, præfatum virum sanctum adversùs eum contraria tractasse consilia. Decedente enim de ordine principatûs Waratone illustri, & ejus filio ac supplantatore nefando Gislemaro, Pippinus Præfectoriam administrationem, Domino largiente, adeptus est. Quo tempore accusatus apud ipsum Principem præfatus Pontifex sanctus, jussu ejusdem exilio deportatur in Altummontem Monasterium, quod est situm in territorio Hagnawo, super Sambræ fluvium.*

Apertè hìc annus designatur Textriciensis victoriæ, qui fuit, ut ostendimus, Christi 691. quo ex tempore cùm suspectus fuerit Ansbertus de agitatis contra Pippinum consiliis, (non utique cum Clodoveo & Childeberto ejus filiis juvenculis) cadit suspicio in Theodoricum, cui tunc præter Regis titulum nihil superesset. Hinc opinari licet, ex illo anno 691. sic exauctoratum fuisse Theodoricum, ut non magìs Rex haberetur quàm duo filii, hósque adeò cum patre per triennium cladi suæ superstite dictos à Pippino Reges, non re, sed solo nomine; atque hujus umbraticæ majestatis ductum initium ex anno illo 691. quæ tamen patre è vivis exempto, in ejus filiis heredibus novum quoddam exordium habuisse visa est.

Hæc tantùm nobis in præsentiâ per illorum temporum nebulas, Scriptorúmque inopiam deprehendere licet; atque

hæc satis pro instituti nostri brevitate. Nunc quia in Childeberti III. obitu, & in anno Christi DCCXI. cum iis convenimus, qui Dagobertum eo nomine primum solido monarchiæ suæ sexennio spoliaverant, finem tandem huic Opusculo imponamus : si priùs tamen capita chronologica hìc à nobis sancita, sub unum veluti aspectum collegerimus.

CAPUT XXII.

Hujus Dissertationis capita chronologica, in modum Indicis, temporum ordine digesta.

ANNO æræ Dionysianæ 420. nascitur S. Johannes Abbas Reomaensis.

540. obiit S. Johannes Reomaensis XXVIII. Januarii, centum & viginti annos natus.

541. per Canonem primum Concilii Aurelianensis IV. invectus est in Gallias mos triplex. 1. Civiles annos à Paschate inchoandi. 2. Numerandi per annos Christi. 3. Indictiones adhibendi.

615. S. Columbanus è Bobio migrat ad superos XI. Kal. Decembris.

619. S. Arnulfus fit Episcopus Metensis.

622. vel 623. Dagobertus à patre Clotario Rex Austrasiæ constituitur.

626. Dagoberto Regnum ampliatur XII. Procerum arbitrio.

627. VI. Idus Martias obiit S. Attalus, Bobiensis Abbas : successit S. Bertulfus.

628. die Septembris XXVIII. è vivis abiit Rex Clotarius II.

629. S. Arnulfus, Metensis Episcopus, ex aulâ Dagoberti secedit in eremum.

635. Nascitur S. Sigibertus Rex, mense Januario.

638. S. Sigibertus triennis Rex Austrasiis datur.

640. XIX. Augusti, obiit S. Bertulfus Abbas Bobiensis : successit S. Babolenus.

641. vel 642. aggreditur Jonas sanctorum Columbani &

Eustasii Vitas conscribere, quibus post aliquot annos ultimam manum adhibet.

644. Moritur Rex Dagobertus XIX. Januarii.

645. S. Babolenus ex Abbate Bobiensi præficitur Monasterio Fossatensi.

646. SS. Eligius & Audoënus ordinantur Episcopi XIV. Maii, Dominicâ ante Litanias.

652. S. Wandregisilus à S. Audoëno Abbas instituitur.

653. S. Wilfridus, novemdecim annorum juvenis, Lugdunum venit, & à S. Dalfino, sive Annemundo Archiepiscopo benignè excipitur.

654. cœptum est opus Monasterii Fontanellæ, Kalendis Martiis.

655. S. Wilfridus Romam proficiscitur.

657. S. Wilfridus Lugdunum redit; ubi apud Dalfinum Archiepiscopum per sex annos commoratur.

659. S. Romaricus, Habendensis Abbas, transit ad cælites Dominicâ die, VI. Idus Decembris.

660. S. Sigibertus, Austrasiæ Rex, moritur Kal. Februariis.
Clodoveo II. regnante, transfertur in Gallias corpus sancti Benedicti.
Relegatur in Hiberniam Dagobertus II. sancti Sigiberti filius.
De Grimoaldo supplicium sumitur.
Hoc ipso anno, vel initio sequentis, obiit Clodoveus II.

661. Hujus anni Kalendis Decembribus, S. Eligii Episcopi felix anima ad superos evolavit.

663. S. Annemundus (qui & Dalfinus, & Sigobrandus) Lugdunensis Episcopus, martyrio coronatur XXVIII. Septembris.
Childericus Rex Austrasiis datur.
S. Leodegarius ex aulâ emittitur, & Augustodunensis Episcopus consecratur.
Balthildis Regina, abdicatâ Regni administratione, in *Kale*, quod sibi præparaverat, Monasterium secedit.

664. Solis defectio Kalendis Maiis.
Agilbertus Episcopatu Parisiensi donatur.
Wilfridus primùm Presbyter, deinde Episcopus ordinatur.

667.

667. Theodericus III. Rex Burgundiæ constituitur.

671. Obiit S. Wandregisilus XXII. Julii.

674. Mortuo Clotario III. successit in regnum Neustricum Theodericus, ejus frater, ad aliquot dies: huic in S. Dionysii Monasterium relegato sufficitur à Regni Proceribus Childericus jam tum Austrasiæ Rex.

S. Audoënus Vitam S. Eligii à se conscriptam mittit ad Rodobertum Turonensem Episcopum.

Hoc (ut videtur) anno, VI. Idus Novembris, S. Leodegarius, adstantibus tredecim aliis quà Episcopis, quà Archiepiscopis, consecravit Ecclesiam Monialium Castri Karoli, diœcesis Bisontinæ, in pago Scodingorum fundatam à Nordeberto Patricio, & Eusebiâ ejus conjuge.

Dagobertus, S. Sigiberti Austrasiæ Regis filius, in paterni Regni partem recipitur; ac tum à Wilfrido Eboracensi Archiepiscopo equis & viris juvatur.

677. Cometa ex mense Augusto in tertium usque mensem toti Europæ apparet. Childericus III. interficitur.

S. Leodegarius oculis privatur.

678. S. Wilfridus Episcopatu suo dejectus, dum Romam navigat, in Frisiam defertur.

679. S. Wilfridus Dagobertum in Austrasiâ Adrhenanâ imperantem visit, atque ab eo perhumaniter excipitur.

S. Leodegario lingua & labia præscinduntur. Gerinus ejus frater lapidibus obruitur.

Ebroinum in Regni Proceres sævientem S. Filibertus publicè increpat.

680. S. Wilfridus Romam venit, ubi mense Novembri interest Concilio adversùs Monothelitas, sub Papâ Agathone.

Bellum in Lingonibus inter Theodericum & Dagobertum Reges; ubi Dagobertus cum Wlfoaldo Subregulo profligatur.

681. S. Leodegarius in quadam Synodo damnatur rei capitalis, decalvatur, & rescissâ veste exauctoratur: nec multò pòst in Atrebatibus, haud procul Sarcingo villâ, capite truncatur VI. Nonas Octobris.

682. Martinus & Pippinus, post Wlfoaldum in Austriâ Majores-domûs, bellum inferunt Ebroïno, à quo & vincun-

tur, & Martinus Lauduno quo se receperat, per fraudem eductus interficitur.

S. Genesius, Lugdunensis Episcopus, moritur Kalendis Novembris; cui succedit S. Lantbertus ex Abbate Fontanellæ.

684. Ebroïnus ab Ermenfrido occiditur.

687. Profligato ac sublato Gislemaro, paterni majordomatûs invasore, Pippinus in Austriâ principatum accipit.

688. S. Filibertus in suum Gemmeticense Monasterium ex Aquitaniâ revocatur.

689. Obiit S. Audoënus Clipiaci XXII. Augusti, die Dominicâ; cujus depositio XXIV. Augusti, quo die ad Pontem Isaræ, præsente Rege & Reginâ, & regni Procerum magno cœtu, sollemnes ei persolutæ sunt exequiæ.

S. Ansbertus, S. Audoëni successor, Rotomagi Concilium celebravit.

S. Filibertus ab Ansoaldo, Pictavensi Episcopo, in Aquitaniam reducitur.

691. Post victoriam Textriciensem, Pippinus, à regio licèt titulo abstinens, etiam in Neustriâ, adeóque in totâ Francorum monarchiâ, principatum sibi vendicat; & Theoderico Regis Neustriæ titulum relinquens, Clodoveum III. & Childebertum III. ejus filios, (illum, ut videtur, in Burgundiâ, hunc in Austrasiâ) Reges esse jubet.

693. Clodoveus III. cùm ad duos annos regnasset, moritur, patre adhuc superstite.

694. Moriens Theodericus Rex, Childebertum filium in monarchiâ reliquit.

709. Obiit S. Wilfridus.

711. Rex Childebertus III. è vivis excedit.

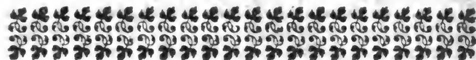

APPENDIX
DE
S. DIONYSIO AREOPAGITA
ET DE S. GENOVEFA,
PARISIORUM PATRONIS.

PRÆFATIO.

VIRI PARISIENSES,

Sextum jam annum hospitiis vestris perhumaniter exceptus, unum nunc Vos posco. Si sanctam Genovefam agnoscitis popularem vestram, in suburbanis vestris natam atque educatam, vestris exinde mœnibus receptam: si adversùs Burgundiones, Gothos, Alanos, Hunnos, Nortmannos, alióſque hostes quondam vestros auxiliatricem: si regiæ Francorum Sedis in Leucotetiâ vestrâ constitutæ quasi Fundatricem: si in laxandis ad frugum ubertatem, aut continendis imbribus altricem vestram fatemini; ejusdem erga Dionysium Areopagitam, Apostolum & Martyrem vestrum, singularem religionem sectari ne dedignamini. Illa divino quondam admonitu, super Dionysii vestri, & sociorum Martyrum tumulos in Catuliaco basilicam prima imposuit, ducentis admodùm annis ante regii Dionysiani Monasterii inchoatam à Dagoberto fundationem. Hujus rei assertorem Vobis profero gravem ac disertum Scriptorem, qui Vitam S. Genovefæ à mille & ducentis ferè annis conscripsit. Librate hujus testimonii pondus, & quod æquitas vestra ne extraneis quidem negaverit, patriæ vestræ, & concivibus vestris nolite abjudicare.

VITA
S. GENOVEFÆ
VIRGINIS.

Auctore qui ter ſenis ab ejus obitu annis ſcribebat.

Ex codice pervetuſto inclytæ Baſilicæ, in quâ illa monumentum habet.

In Chriſti nomine incipit libellus de vitâ & moribus, ſive converſatione beatiſſimæ virginis GENOVEFÆ, quæ obiit III. NONAS Januarii.

1. TEMPORE quidem quo ad deſcribendam beatæ virginis Genovefæ Vitam acceſſi, operæ pretium duxi, ut tempus locúmque nativitatis, ac nomen patris ejus & matris, quin etiam gratiam Dei, quæ ipſi à primævâ ætate præſtita eſt, brevi ſtylo notarem. Licèt enim certum diem nativitatis ejus ignoremus, tamen conjicimus ex hiſtoriis veterum, quòd tempore Imperatorum, Honorii videlicèt imperantis in Occidente, & Theodoſii minoris in Oriente, in Nammetodorenſe parochiâ, ubi pater ejus, nomine Severus, ac mater, nomine Gerontia, morabantur, feliciſſimæ nativitatis diem aſſecuta eſt. Nec pòſt multò à ſancto Germano Antiſtite Autiſiodorenſe, proficiſcente in Britanniam, Dei nutu patefactum eſt multis, quòd Chriſto inviolato corpore, necnon mente, perpetuum exhibitura eſſet famulatum. Manſit verò cum parentibus, creſcens tam corpore quàm rectis moribus, à tempore ſupradicto, uſque Valentiniano, qui Romanum Imperium in finibus Galliæ rapuit, ſumentibus Francis dynaſtiam in eâ per tyrannidem, noménque patriæ de ſuo nomine dantibus.

2. Deinde, nempè jam adoleſcentula, conſecrata à Vilico Epiſcopo

Carnotensi, claruit innumeris virtutibus ac miraculis, adhuc vivente Nicasio, qui sub Hunnorum tyrannide martyrio coronatus est; Remigióque deinde Præsulibus sanctis Durocordarum: sub Regibus Francorum, videlicet Childerico, Clodoveo, usque ad tempus Clotharii Regis, & Childeberti, quando meruit depositâ fragilis sarcinâ corporis, ejus anima paradisi januam penetrare.

Prima Germani in Britanniam profectio anno 429.

3. Omnis Galliæ Antistitum decreto, proficiscentes in Britanniam sancti ac venerabiles viri, scilicet Germanus & Lupus, Pontifices, sub Imperatoribus taxatis, ad Pelagianam hæresim, quæ in jamdictam insulam maximè pullulabat, superandam; ad basilicam Nammetodoro vico sitam, manendi, vel maximè orandi gratiâ, se contulerunt. Quibus cùm vulgi multitudo haud procul ab Ecclesiâ, benedictionem exspectans, obviàm venisset, & catervatim uterque sexus virorum ac mulierum & parvulorum occurreret, in medio occurrentium cœtu, eminùs sanctus Germanus intuitus in spiritu magnanimam Genovefam, illicò ad se deduci præcepit: cui caput osculatus, sciscitabatur à turba nomen puellæ, & cujus esset filia diligenter investigabat. Extemplò nomen Genovefæ à circumstante populo edictum est; & pater & mater acciti astiterunt. Vidénsque eos vir apostolicus, ait: Hæc infans vestra est filia? At illi: Nostra, inquiunt, Domine. Quos idem sic affatus est: Felices vos tam venerandæ sobolis genitores; in hujus nativitatem magno gaudio & exultatione celebratum mysterium in cælo noveritis ab Angelis: erit enim hæc magna coram Domino; & multi ejus vitam, propositúmque sanctum mirantes, declinabunt à malo; atque postpositâ improbâ conversatione, conversi ad Dominum, ac religiosi effecti, & remissionem peccatorum, & præmia Christi erunt percepturi.

4. Nam allocutus patri & matri ejus de mysterio nativitatis ipsius in cælo ab Angelis celebrato, confestim ait Genovefæ: Filia mea. Quæ respondit: Audio, Pater sancte, & quæcumque jubes, mente sagaci percipio. Cui sanctus Germanus dixit: Quæso, ne verearis mihi profiteri si vis in sanctimonio consecrata Christo, usque ad tuæ mortis diem, immaculatum & intactum corpus, quemadmodum sponsa ejus, conservare. Cui Genovefa respondit: O benedicte mi Pater, quia quod desidero inquiris, quod & ambio adipisci: solum hoc superest, ut devotionem meam, intercedentibus tuis orationibus, Dominus adimplere dignetur. Ait ei dehinc beatus Pontifex: Confide, filia, viriliter age; & quod corde credis, & ore profiteris, operibus comprobare studeto: dabit enim Dominus fortitudinem & virtutem decori tuo. Quo dicto, præfatus Præsul tamdiu manum super caput ejus tenuit, quoadusque ad jamdictam basilicam pervenerunt; ibique benedictione populo datâ, & manûs celebratâ missione, quæ solis Episcopis competit, de quâ Cyprianus Martyr, & Cornelius Apostolicus altercati primùm, deinde sibi consentientes,

**Manûs missio solis*

evicit Cyprianus, ut secundùm auctoritatem evangelicam manûs missio post Baptismum celebraretur: cursúque spiritali celebrato nona vel duodecima, necnon secundùm morem cibo sumpto, ac hymno dicto quieverunt. Jubens præscius futurorum Germanus, Severum unà cum filiâ suâ in suo se receptare tabernaculo, primóque diluculo ad se reverti. Quæ cùm fecisset, lustrante jam Solis jubare terras, ita ut jusserat, à genitore suo adducta, nescio quid in eâ deinceps cæleste sanctus Germanus conspicatus ait ad eam: Ave, filia Genovefa, reminisceris quid hesternâ die de corporis tui integritate mihi sis pollicita? Cui Genovéfa respondit: Reminiscor quòd tibi, Deóque, Pater sancte, promisi, quoniam vitæ hujus propositum me avidissimè desiderare dico, Deóque cernente molimina cordis profiteor. Cui statim Antistes nummum æreum Dei nutu allatum, habentem signum Crucis, à tellure colligens, pro magno munere dedit, inquiens ad eam: Hunc transforatum pro memoriâ ejus, & collo suspensum semper habeto, nulliúsque metálli, neque auri, neque argenti, seu libet margaritarum ornamento collum digitósque tuos onerare patiaris. Nam si sæculi hujus vel exiguus decor tuam superaverit mentem, profectò æternis & cælestibus carebis. Et valedicens ei, obsecránsque ut sui memor tantùm in Christo esset, ac commendans eam genitori suo Severo, proficiscentes, suffragante Christo, in Britanniam perrexerunt.

Episcopis permissa, Sacramentum Confirmationis.

5. Nam supradicta hæresis zizania super triticum disseminans, inter alia contra fidem catholicam asserebat, natos ex duobus baptizatis, sine baptismo posse salvari, cùm omninò divinum eloquium clarâ voce per Johannem intonet, dicens, nullum posse habere vitam æternam, nisi renatus fuerit ex aquâ & Spiritu sancto. Hanc Scripturarum testimoniis, & virtutum miraculis triumphantes, sed etiam Schotorum ac Pictorum infestationem, quæ illi regioni instabat in Paschæ festivitate, quando adhuc in albis erant quos baptizaverant in nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, cantantes voce excelsâ, Alleluia, effugarunt. His igitur prætermissis, ordo deposcit ut prosequamur de Genovefa.

Joan. 3. 5.

6. Factum est autem post dies aliquot, cùm mater ejus ad ecclesiam die sollemni pergeret, & Genovefam quam domi remanere præceperat, nequaquàm posset retinere, clamantem cum lacrymis, & dicentem: Ego fidem quam sancto Germano pollicita sum, adminiculante Christo, servabo, & Ecclesiæ limina frequentabo, ut sponsa Christi esse merear, quatinùs margaritis ac vestibus ejus digna reperiar. Illicò mater ejus iracundiâ repleta, ut filiæ alapam dedit, statim ultione divinâ videndi amisit pulchritudinem. Tribus namque mensibus minùs à biennio, nutu divinæ majestatis, ad manifestandam gratiam Genovefæ, hanc perpessa est cæcitatem: quâ nimiùm adtrita mater ejus, reduxit ad memoriam quid testimonii de filiâ suâ sum-

mus Antistes dedisset; vocánsque eam ad se, ait ei : Accipe hauritorium, & properè perge ad puteum, ut exhibeas aquam, obsecro te, filia mea. Cúmque summâ festinatione ad puteum venisset, & super marginem putei fleret, eo quòd mater ejus lumen amiserat, impleto vasculo, detulit aquam matri suæ : mater verò ejus extendens manum ad cælum, cum fide & veneratione aquam à filiâ suâ allatam, & ab ipsâ signo Crucis notatam, accepit : de quâ abluens sibi oculos, quamvìs non integrum, tamen aliquid luminis recepit : cùmque hoc bis, térque fecisset, lumen amissum, pristinúmque usquequaque resumpsit.

7. Deinde verò accidit ut cùm duabus puellis multùm se majoribus secundùm ætatem, ad consecrandum Vilico Episcopo traderetur : quæ cùm juxta numerum annorum ad consecrandum offerrentur, mox instar beati Germani comperit divinitùs prædictus Pontifex, Genovefam virginibus quæ illi proponebantur, sublimiorem, & ait : Illa quæ pòst sequitur, anteponatur, quoniam hæc cælitùs jam est sanctificationem adepta. Sic itaque benedictionem consecutæ, ab obtutu Pontificis discesserunt.

8. Parentibus defunctis, accersita à matre suâ spiritali, in Parisium urbem transivit ; & ut virtus Domini in infirmitate ejus probaretur, & gratia Christi in eâ collata plus cresceret, per aliquod tempus ita est ibi corpus ejus obsessum paralysi, ut laxatis artubus, nulla compages membrorum adhærere suo crederetur loco. De quâ infirmitate nimiùm profligata, triduo corpus ejus jam ferè exanime, solis paululùm genis rubentibus custodiebatur. Quæ cùm denuò corporalem fuisset adepta sanitatem, profitebatur se in spiritu ab Angelo in requiem justorum, & supplicium impiorum deductam, & ibi se vidisse parata diligentibus Deum præmia, quæ incredibilia apud infideles habentur. Pluribus namque deinceps in hoc sæculo viventibus, velut edocta à sancto Spiritu, secretas conscientias manifestissimè declarabat : quod propter arrogantes, qui ingentem devotionem habent detrahendi, & dum bonis invident, suam superstitiosam indicant conscientiam, silere magìs, quàm propter bonos & humiles describere malui.

Secunda Germani ad Britannos profectio anno 446.

9. Proficiscente igitur sancto Germano secundâ vice in Britanniam, unà cum Severo, Trevirensi Præsule, imperante jam minore Valentiniano, filio Placidiæ ; contigit recti lineâ callis iter facere per Parisium. Quo audito, ferè universus populus egressus ab urbe, obvius ei hilari animo cucurrit. At ille illicò, postpositis omnibus, sollicitus de Genovefâ, quid ageret inquisivit. Sed vulgus, qui paratior est ad detrahendum bonis potiùs quàm ad imitandum, asserebat omnibus studiis hanc esse inferiorem, quam cavillantes, potiùs dignam laude prædicabant quàm vituperatione : nam sicut non justificatur quis alienâ laude, ità nec læditur infamiâ. Quorum garrulam

fulam vocem parvipendens sanctus Germanus, in civitatem ingressus, ad hospitium Genovefæ usque pervenit: quam cum tantâ humilitate salutavit, ut omnes mirarentur. Et oratione factâ, ostendit his quibus despectui habebatur, terram aridam de suis lacrymis irrigatam: & residens disposuit eis, quasi ignaris, vitæ ejus exordium, & quemadmodùm Nammetodoro primùm Deo electam divinitùs compererat; commendánsque eam populo; viam cœpti itineris peregit.

10. Famâ divulgante (quæ tam veri quàm falsi nuncia refertur) quòd Attila, Hunorum Rex, sævitiâ superatus, Gallias decrevisset populari, ac suæ ditioni subjicere: terrore perculsi Parisiaci cives, bona facultatum suarum in alias tutiores civitates deferre nitebantur: quorum matronas convocans Genovefa, suadebat, ut jejuniis, & orationibus, & vigiliis insisterent, quatinùs possent (sicut Judith & Hester) superventurum inimicorum impetum evadere. Consentientes ergo Genovefæ, in baptisterio vigilias exercentes, jejuniis & orationibus soli Deo vacaverunt. Viris quoque earum pariter suadebat, ne bona sua à Parisio auferrent: nam illas civitates, quas esse tutiores credebant, gens irata vastaret, Parisium verò incontaminatam ab inimicis, Christo protegente salvandam. Insurrexerunt autem, propter hoc, in eam quidam cives Parisiorum, dicentes, pseudoprophetissam suis temporibus apparuisse, eò quòd prohiberentur ab eâ, quasi à non peritura civitate, in alias tutiores urbes bona sua transferre. Tractantibus ergo civibus jam sæpedictæ urbis, ut Genovefam aut lapidibus tunsam, aut vasto gurgiti mersam punirent; defuncto jam sancto Germano, advenit ab Autisiodorense urbe, annuente Domino, Archidiaconus, qui olim audierat eum de eâ magnificum testimonium dedisse: nactúsque est eos per diversa loca conventicula facere, ac de interemptione ejusdem concionari: qui cùm consilium eorum cognovisset, dixit ad eos: Nolite, ô cives, tam nefandum admittere facinus, quia hanc de cujus interitu tractatis, didicimus, narrante sancto Germano Antistite nostro, ex utero matris suæ à Deo electam; & ecce eulogias illi ab eodem relictas exhibeo. Comperientes ergo supradicti cives, Genovefam testimonio sancti Germani, Dei esse fidelissimam famulam; & jam videntes eulogias quæ illi, deferente Archidiacono, fuerant allatæ: metuentes Deum, & ea quæ ab Archidiacono dicebantur, mirantes, dissipato pravo consilio insidiandi finem fecerunt; impletúmque est in die illâ dictum Apostoli quo ait: Non enim omnium est fides; fidelis autem Deus semper suos conservat & custodit à malo. Summi Antistes Martinus & Anianus, pro virtutum suarum admiratione valdè laudati sunt, eò quòd unus eorum apud Vangiodum civitatem postridiè in bellum inermis offerendus, utriusque exercitûs sævitiâ sedatâ fœdus obtinuit: alter verò Aurelianensium urbem ab exercitu Hu-

Obiit S. Germanus 31. Julii 448.

2. Thess. 3. 2.

norum circumseptam, auxiliantibus Gothis, meritis orationum suarum, ne periret, promeruit. Porrò Genovefam nónne dignum est laudibus honorari, quæ prædictum exercitum barbarorum, ne Parisium populans intraret, procul abegit?

Gal. 5. 24. 11. A quintodecimo namque usque ad quinquagesimum ætatis suæ annum, ut crucifigeret (juxta dictum Apostoli) membra sua cum vitiis & concupiscentiis, exemplúmque foret imitabile per omne sæculum, jejuniis ac vigiliis Deo dicatis, in die Dominico tantùm, & in quintâ feriâ jejunium solvebat: nullúsque tamen alius cibus ei erat omni tempore, nisi panis hordeaceus, & faba, quam post duas vel tres hebdomadas in olla coctam, pro omnibus deliciis recommiscens edebat. Vino verò, necnon omnis liquoris usu, quo inebriatur homo, per omne vitæ suæ tempus abstinuit. Quinquaginta autem annis tali in abstinentiâ ductis, dein suadentibus Episcopis, quibus contradici execrabile reputatur, (secundùm illud Domini dictum: Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit) piscem & lac cum pane hordeaceo, pro recreandis tam abstinentiâ quàm senio fessis viribus, edere cœpit. Et quotiens hæc edebat, totiens cælum conspiciens, lacrymas fundebat. Et cùm esset mundo corde, (quemadmodùm Lucas Evangelista describit de beatissimo Stephano) ita & hæc credebatur cælis apertis Dominum nostrum Jesum Christum stantem à dextris Dei videre; quoniam irritum non est promissum Domini, quo ait: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Duodecim enim virtutes perhibentur esse bonorum, quas Hermes, qui & Pastor nuncupatur, describit, ac virgines nominat; sine quibus nulla virginum, nullúsque pœnitentium, in Hierusalem supernam, quæ ædificatur ut civitas, coaptari potest; quæ etiam nominantur ita: fides, abstinentia, patientia, magnanimitas, simplicitas, innocentia, concordia, caritas, disciplina, castitas, veritas, & prudentia: quibus & hæc, veluti sibi semper sociatis, fruebatur tam opere, quàm verbo, faciendo scilicet, & docendo.

Luc. 10. 16. *Act. 7. 55.* *Matth. 5. 8.* *Lib. 3. simil. 9.*

12. Multâ quoque sub frequentatione egrediens Parisium, præ omnibus adire solebat Catoliacensem vicum, eò quòd ibi primus Episcopus Parisii, videlicet sanctus Dionysius, cum sociis suis Rustico & Eleutherio, à persecutoribus (juxta dictum Salomonis: Stultus serviet sapienti) martyrio coronatus, & à piis habitatoribus ejusdem loci, sepulturæ est traditus, distantem à sæpedictâ urbe milliariis sex. Qui Dionysius ortus Athenis, Sacerdósque primùm, more Gentilium, Areopagi effectus, deinde abrenunciatis idolis, conversus ad prædicationem Pauli, credidit in Christum; amissóque civium consortio, nunc terræ, nunc maris itinere perfunctus, per multa pericula Romam usque tetendit. Ubi statim, ut vir eruditus tam Philosophorum disciplinis, quàm etiam divinarum litterarum eloquiis, à sancto

Prov. 11. 29.

Clemente, successore beati Petri Apostoli, filióque secundùm Baptismatis gratiam, conlati in remissionem peccatorum, super hanc provinciam, quæ nullum veritatis præconem anteà habuerat, quasi quasdam novales perficiendo, ad imbuendas nationes adhuc superstitionibus & ritibus paganorum deditas, fidei dogmatibus, legationem indeptus est. Creberrimis dictis instituimur, quòd Petrus veniens Romam, Linum & Cletum Sacerdotii socios assumpsit, quatenùs in urbe multorum deorum cultibus deditâ suffragatores divinæ prædicationis haberet. Ad ultimum ante aliquot dies passionis suæ, Clementem in omnibus studiis sui imitatorem, in suâ ipsâ cathedrâ collocavit: qui certamen sancti Petri Apostoli in Cæsareâ gestum cum Simone Mago, & virtutes ac miracula ab eodem perpetrata, propter infideles pleniter descripsit. Ergo quia de sancto Clemente successore prædicti Apostoli, ac de sancto Dionysio cum multis aliis ab ipso in Gallias destinato breviter disserui, ad propositum redeam.

13. Devotio & intentio erat ipsi Virgini Dei Genovefæ, ut in honore trium Martyrum, videlicet Dionysii Episcopi, Rustici Presbyteri, & Eleutherii Diaconi, basilicam construeret; sed virtus deerat. Cui cùm solito Presbyteri occurrissent, ait ad eos: Venerabiles in Christo sancti Patres, ac seniores mei, obsecro vos, ut faciat unusquisque vestrûm, prout potest, collationem, tam de materiâ lignorum, quàm etiam calcis, quatinùs ædificetur ecclesia in honore supradictorum Martyrum. Nam terribilem & metuendum esse locum ipsum ubi requiescunt, qui antecessoribus nostris dogmata fidei primùm tradiderunt, nulli habetur ambiguum. At illi responderunt: Est nobis voluntas ædificandi; sed inter alia quæ desunt, maximè calcis copia deest. Quibus Genovefa Spiritu sancto repleta, claro vultu, mente præclariore vaticinans, manifestum dedit eloquium, dixitque ad eos: Egrediatur, quæso, sanctitas vestra, & deambulate per pontem civitatis, & quæ audieritis, renunciate mihi. Qui cùm egressi fuissent in plateam, stupore & admiratione repleti stabant attoniti: & ecce duos custodes porcorum non longè ab eis stantes, cùm inter se sermocinarentur, ait unus ad alterum: Dum suis vestigium ob partum vagantis legerem, inveni fornum calcis miræ magnitudinis. Alter verò pastor è contrario respondit: Item & ego inveni in silvâ arborem radicitùs à vento evulsam, & sub radicibus ejus similiter fornum calcis, de quo nec quicquam credo aliquando esse sublatum. Hæc audientes Presbyteri, attoniti stupore & admiratione, Deum benedixerunt, qui tantam gratiam famulæ suæ Genovefæ dignatus est conferre. Perquirentes ergo loca in quibus siti erant forni calcis, de quibus custodes porcorum sermocinabantur, regressi Presbyteri, quæ à pastoribus didicerant, renunciaverunt. At illa extemplò præ gaudio sinum lacrymis implevit. Egressísque de domo suâ Presbyteris, poplitibus implicatis, genibúsque

in terrâ fixis, noctem totam in lacrymis & oratione consummavit, obsecrans sibi à Domino opitulationem atque auxilium conferri, quatinùs posset in honorem summi Antistitis ac Martyris sancti Dionysii basilicam construere. Quæ luce primâ, licèt vigiliis afflicta, ad Genesium Presbyterum celeri gressu pervenit, lacessivitque eum, ut aliquam domum in supradicti Martyris honore construerent: cui & de calcibus quas Deus providerat, indicavit. Etenim Genesius Presbyter ubi de calcibus audivit, metu superatus, Genovefam protinus terræ prostratus adoravit, atque promisit, tam die quàm nocte obnixè quæ jusserat, se impleturum. Universis denique civibus, Genovefâ implorante, auxilium ferentibus, in honorem sæpedicti Martyris inchoata est basilica.

14. Operæ pretium duxi etiam illud indicare quid miraculi tunc per eam Dominus fecit. Cùm collectis carpentariis, qui ea quæ ad crebrò dictum ædificium de lignis opus erant in saltu, alii inciderent ac dolarent, alii in plaustra conveherent: contigit ut potus deficeret. Sed Genovefæ incognitum erat quòd defecisset: affarique Genesius Presbyter Genovefam cœpit, quatinùs opifices cohortaretur, quousque ille ad civitatem pergeret, potúmque velociter exhiberet. His auditis, Genovefa vas in quo potus delatus fuerat, quod cupam nuncupamus, sibi petiit monstrari. Quæ cùm fuisset ostensa, expostulavit à se omnes seorsùm discedere; & illa genibus in tellure fixis, lacrymas fundens, ubi se sensit obtinuisse quæ precabatur, surgens oratione completâ, signum Crucis super vas poculi fecit. Mirabile dictu! statim cupa usque ad summum potu impleta est, adeóque ex eo qui ad operandum acciti fuerant, quamdiù omne opus basilicæ consummatum est, uberrimè bibentes, maximas Deo gratias retulerunt.

15. Fuit illi devotio ut noctem Sabbati quæ lucescit in primâ Sabbati, secundùm consuetudinem, & statuta antiquorum Patrum, pervigilem duceret. Unde accidit, ut vice quadam, post intempesta noctis, jam proximum diem Dominicum, gallorum plausu & cantu indicante, egressa de receptaculo suo, ad jamdictam basilicam sancti Dionysii pergeret. Dum autem illuc properaret totâ intentione cordis, contigit ut cereus qui ante eam deferebatur, exstingueretur. Turbatis verò virginibus quæ cum eâ erant, ab errore tetræ noctis, & à nimio cœno & imbre qui ab æthere fundebatur; cernénsque hunc cereum exstinctum, statim sibi dari petiit. Quem cùm manu accepisset, continuò illuminatus est; eúmque in manu gestans, ad basilicam usque pervenit, & ibi ante eam lucens cereus ipse consumptus est igne. Similiter eodem tempore ingressa ecclesiam, cùm more solito prostrata orationem complesset, exin à pavimento surgens, cereus qui necdum ab igne contactus fuerat, divino nutu succensus, in manu ejus illuminatus est. Item in cellulâ suâ aiunt

cereum in manu ejus sine succensione ignis illuminatum : de quo etiam cereo multi infirmi, fide instigante, paululum cum reverentiâ auferentes, pristinam receperunt sanitatem.

16. Namque quodam tempore, instinctu diaboli, qui semper bonis scandala præparat, quædam femina furtìm abstulit ejus calciamenta : quæ ut ad domum pervenit, continuò oculorum lumen amisit. Ergo ut cognovit furuncula cælitus in se ulcisci injuriam Genovefæ, alterius ducatu ad eam revectans calciamenta, ruénsque ad pedes ejus, ignosci sibi pariter, & lumen restitui ululans exorabat. Genovefa verò, ut erat benignissima, manu eam ab humo subridens levavit, & signans oculos ejus, pristinum lumen restituit.

17. In Laudunense urbe, ubi Præsul Remigius sanctitate plenus præerat, quid miraculi per eam Dominus fecit, edicere series lectionis expostulat. Adveniente Genovefâ, haud procul à jamdictâ urbe, maxima pars populi in occursum ejus venit ; inter quos, & parentes cujusdam puellæ venerunt, quæ novem annis ita erat paralysis ægritudine afflicta, ut nequiverit quisquam judicare compagem membrorum. Supplicantibus ergo eis, & cæteris senioribus populi, ad domum puellæ pervenit, orationéque ibidem secundùm consuetudinem peractâ, contrectans dissolutos actus, propriis manibus eam vestire & calciare præcepit ; adeóque restituit sanitati, ut incolumis cum populo ad ecclesiam pergeret : quod miraculum cùm vidissent turbæ, benedixerunt Dominum nostrum Jesum Christum, qui tantam gratiam diligentibus se præstare dignatus est : & remeante Genovefâ, ab ipsâ urbe psallentes & jubilantes populi eam deduxerunt.

Erat Laudunum in provinciâ Remensi.

18. Operæ pretium videtur inserere quâ veneratione Childericus Rex Francorum, licèt adhuc paganis ritibus deditus, pro miraculis quæ ab eâ in nomine Christi perficiebantur, cum omnibus Comitibus suis dilexerit ; adeò ut vice quadam, ne vinctos qui ab eo tenebantur multandi, exigentibus meritis Genovefa abriperet, egrediens urbe Parisiorum, portam claudi præcepit : at ubi, per fidos internuncios videlicet, Regis deliberatio aures Genovefæ pulsavit, confestim ad liberandas animas concito gradu perrexit : nec minimum populi admirantis fuit spectaculum, quòd tunc porta civitatis inter manus ejus, sponte suâ sine clave patefacta est ; sicque Regem consecuta, ne vinctorum capita amputarentur, obtinuit.

19. Fuit quidam Sanctus in partibus Orientis, valdè contemptor sæculi, nomine Symeon, in Syriâ Ciliciæ eminùs ab Antiochiâ, constitutus in columnâ annis ferè quadraginta, quem aiunt sedulò negotiatores euntes ac redeuntes, de Genovefâ interrogasse, ac eam veneratione profusâ salutasse, & ut eum in orationibus suis memorem haberet, etiam poposcisse fertur. Admirabile istud apud nos celebratur. Nam nec calidus, nec frigidus Christianus habetur, qui ambigat quòd fidelissimi famuli Christiani, voluntatem ejus ex parte

cognoscentes, semetipsos non comperiant, licèt ab administratione suâ multis regionibus inter se interjacentibus: quemadmodùm Ambrosius & Severinus sancti Antistites; quorum unus Mediolani consistens, alter verò Agrippinæ, noti Martino & in militiâ, & post militiam, jam in Episcopatu constituti, ejus transitum de hoc mundo meruerunt agnoscere; Ambrosius scilicet dum celebraret Missam, Severinus autem peractis Matutinis. Necnon Benedictus Abbas, cujus vita velut speculum emicat bonorum Monachorum, cognovit exisse de corpore animam beatissimi Germani Capuani Episcopi, licèt absens esset funeris ejus exequiis.

20. Puella quædam jam nubilis, & jam desponsata, nomine Cilinia, ut comperit gratiam Christi Genovefæ conlatam, petiit sibi ab ipsâ vestem mutari: quod cùm adolescens cui fuerat promissa, audisset, protinùs indignatione repletus, Meldis urbem ubi Cilinia cum Genovefâ morabatur, advenit. Genovefa autem ut advenisse juvenem furibundum didicerat, unà cum Cilinia summâ cum festinatione ad ecclesiam perrexit. Magni miraculi res fuit*,* quia eisdem fugientibus, baptisterium quod interius erat, se sponte reseravit. Sic itaque prædicta puella ab hujus mundi naufragio & contagione liberata, usque ad finem vitæ suæ in abstinentiâ & castitate perseveravit. Per idem tempus supradicta Cilinia obtulit Genovefæ puellam de ministerio suo, cui biennio ferè ægrotanti, etiam pedum usus fuerat ablatus: quam ut manibus Genovefa contrectavit, confestim ex integro sanitati reddidit.

21. Aliquando verò contigit ut Parisius offerrentur ei inter viros & mulieres, duodecim animæ, quæ à dæmonibus gravissimè vexabantur; super quibus indolens Genovefa, perfusa lacrymis ad orationem recurrit, postulans ut in nomine Christi à jamdictâ peste liberarentur. Adhuc eâ perseverante in oratione, inergumini suspenduntur in aëra, adeò ut nec manus eorum cameram, nec pedes terram tangerent. Quæ cùm ab oratione surrexisset, jussit eos ad sancti Dionysii Martyris basilicam pergere. E contrario inergumini querebantur nequaquàm sibi gradiendi facultatem resumere, nisi ab eâ dissolverentur: questibus quorum Sancta Dei adtrita, jussit ac permisit eos ire junctis post tergum manibus ad prædicti Martyris basilicam sub silentio. Ipsa nempe post duas ferè horas subsecuta eos, ad præfatam basilicam venit: quæ cùm illic orare more solito adhærens pavimento cum fletu cœpisset, vociferabantur inergumini cum ingenti clamore, prope sibi jam esse eos quos advenire in solatium precabatur: nec diffidendum esse eum qui per pythonissam loquebatur, etiam nunc cernentem expulsionem suam de jamdictis inerguminis fieri; ut vel sic adhuc à fatuis coleretur, significare voluisse quòd Apostoli & Martyres, & reliqui justi, tribuente Christo, qui prope est omnibus invocantibus eum in veritate, & voluntatem timentium

ſe facit, Genovefæ in adminiculum venirent. His auditis, ſurgens ab oratione, notánſque ſingillatim eos ſigno Crucis, omnes ſpiritibus immundis obſeſſos curavit. Subitò verò omnium aſtantium nares nidor ac fœtor graviſſimus in tantùm attigit, ut nullus eorum dubitaret animas à vexatione dæmonum emundatas: benedicebántque Deum pro tali ſigno.

22. Perceptâ ejus opinione, neſcio deinceps curioſitate an zelo amoris permota, venit quædam puella à Bituricenſe urbe Pariſium, cujus poſt conſecrationem corpus violatum fuerat, ſed adhuc ab hominibus ſine criminis nævo eſſe putabatur, ut colloqueretur cum Genovefâ: quæ mox interrogata ab eâ, utrùm ſanctimonialis, an vidua eſſet, reſpondit ſe in ſanctimonio conſecratam, intacto corpore Chriſto dignum præbere famulatum. E contrario Genovefa locum ac tempus, & hominem eumdem qui corpus ejus violaverat, expoſuit. At illa, quæ incaſsùm ſe Chriſti ſponſam profitebatur, conſcientiâ convicta, protinùs ad pedes Genovefæ corruit, expoſcens veniam pro eis quæ deliquit, ſibi dari. Multa quidem de ſimilibus jamdictæ puellæ, convictis conſcientiâ propriâ narrare potui; ſed propter eos qui deſidiâ torpentes, plurima legere faſtidiunt, ſilentio ceſſi.

23. Poſteà verò non longè intercapedine temporis acta, erat cùm eâ mulier quæ ab ipsâ fuerat à vexatione diaboli emundata; cujus filius jam quatuor annorum ætate percepta, caſu decidit in puteum. Ex eo poſt tres ferè horas ſublatus à matre crines lacerante, pectus, mamilláſque manu tundente, necnon lacrymarum fonte oculis madente, ad pedes ejus mortuus delatus eſt. Quo viſo, ſacra Genovefa, pallióque proprio cooperta, ad orationem cum fletu recurrit: miróque ordine, illâ ceſſante à fletu, morte fugiente, puer redivivus apparuit. Erant quippè eodem tempore obſervantiæ dies Quadrageſimæ, & infans ipſe jam catechumenus factus fide imbuebatur catholica, qui & in proximâ Paſchæ vigiliâ baptizatus, Cellomeris eſt nuncupatus, eò quòd in cellulâ ſæpedictæ Genovefæ vitam quam amiſerat, recepit.

24. In Meldorum urbe occurrit ei homo cubito tenùs habens manum aridam, optans ſibi per eam ſanitatem reſtitui. Apprehenſa igitur Genovefa manu ejus aridâ, attrectatíſque digitorum compagibus, ac munitis ſigno Crucis, in ſemihorâ, Magiſtri inſtar, qui ſuis ſequacibus promiſit, quia majora horum facietis, omnem ſoſpitatem reparavit. *Joan. 14. 12.*

25. Namque ſciens quòd Dominus Jeſus baptizatus à Johanne in ſollemnitate, quæ Græco ſermone Epiphania nuncupatur, confeſtim eremum expetivit; ſcilicet ut mortalibus documentum daret, qui renati ſunt ex aquâ & Spiritu ſancto, quòd poſt baptiſmum jejuniis ac vigiliis aſſiduè ſupplicare debent, ut perficiant opere quod perceperunt baptiſmo. Et ipſa à primo die Dominico jamdictam feſtivi-

tatem, usque ad diem consecrationis calicis, (qui & Domini Cœna vocitatur) instar anachoritarum in cellulâ suâ constituta, soli Deo orationibus & vigiliis vacabat. Adveniens autem quædam femina, curiositate potiùs quàm fide permota, quidnam Genovefa in cellulâ suâ ageret, clandestinè discere voluit. Quæ ut foribus ejus appropinquavit, mox quia sine dubio plena dolo venit, ultione divinâ corporis lumine caruit. Cui dehinc oculos in consummatione Quadragesimæ, procedens à cellulâ suâ, oratione & signo Crucis illuminavit.

26. Tempore igitur quodam obsidionem Parisius per bis quinos, ut aiunt, annos perpessa est *, ejusdem urbis cives ita inedia afflixerat, ut nonnulli fame interiisse noscerentur. Quapropter Genovefa compulsa est, ut Marcianense oppidum navali evectione ad emendam annonam per fluvium Sequanæ proficisceretur. Quæ cùm pervenisset ad locum ubi erat in jamdicto amne arbor quæ naves mergere solebat, paululùm navigantes, ad ripam appropinquare præcepit, & oratione factâ, arborem incidi jussit: quam cùm ictibus securium navigantes ejusdem socii cœpissent incidere, ultrò orante Genovefâ, ruit avulsa, protinùs duo monstra fuerunt vario colore ab eodem loco egressa: de quorum nidore duabus ferè horis navigantes, fœdissimo flatu perculsi sunt, nullúsque deinceps in eodem loco naufragium passus è navigantibus fertur.

* *Manuscriptus codex recentior addit*, à Francis.

27. Deinde cùm Arciacum oppidum fuisset ingressa, situm in pago Tricassino, occurrit ei Tribunus, nomine Passuvius, deprecans ut uxorem suam, longo jam tempore paralysis languore detentam, suâ visitatione sanaret. Perseverante ergo illo in obsecratione, & senioribus loci illius, in domum ejusdem ingressa, ad lectum ægrotantis feminæ accessit. Adprimè verò, ut sibi moris erat, & ibi oratione expletâ, roboratam mulierem solummodò signaculo Crucis, de lecto consurgere jussit. Illa verò, quæ quatuor ferè per annos (ut asserebant) sic fuerat ægritudinis dolore attrita, ut nequaquàm se propriis viribus vegetaret, surgente jam incolumi de lecto, omnes astantes magnificaverunt mirabilem Deum in Sanctis suis.

28. Cùmque ad civitatem Trecassium pervenisset, occurrit ei multitudo populi, offerens innumeros utriusque sexûs homines diversis infirmitatibus afflictos; quos illa signans & benedicens, absque ullo interstitio incolumes reddidit, mirantibus cunctis qui aderant. Oblatúsque est ei in eadem urbe dein homo, quem Dominico die operantem ultio divina excæcaverat; necnon puella annorum ferè duodecim similiter cæca, quorum illa oculos, facto signo Crucis, invocans individuam Trinitatem, pristino lumini restituit.

29. Quidam Subdiaconus, ut vidit tanta miracula per eam fieri, obtulit ei filium suum, quem bis quinis mensibus febris acerrima modò frigore, modò calore torquebat. Exemplò autem virgo Dei Genovefa aquam sibi afferri jussit, signatámque vexillo Crucis puero infirmo

infirmo bibendam contulit: mox ipse, propitiante Domino Jesu Christo, omni febre velociter fugiente, sanitatem indeptus est. Multi & illis diebus febre repleti, auferentes fimbrias vestimenti ejus, à diversis infirmitatibus sanati, plerique etiam & à dæmonibus obsessi, extiterunt mundati.

30. Incipiens verò regredi de jamdicto oppido Arciacense, ubi dies aliquot commorata fuit, Parisium, uxor Tribuni, quæ per eam sanitatem adepta extitit, quousque navem ascendit, prosecuta est: sicque navali deinceps evectione, Genovefâ remeante ad propria, contigit ut naves ejus, vento flante, inter scopulos & arbores periclitarentur, & castellamina navalia, videlicet vasa quacumque materie compactâ, in quibus annona deferebatur, in tantùm à proprio statu inclinata & versa fuerunt, ut etiam naves aquâ impleri ferè cernerentur. Illicò Genovefa manibus ad cælum expansis, adeò opitulari promeruit à Deo, ut naves ejus undecim numero, procul abeunte naufragio, pristinum cursum obtinerent. Quo facto Bessus Presbyter hilaritati redditus, (cui præ timore paulò antè calor ossa reliquerat) & omnes qui cum eo erant, lætitiâ refecti, canticum Exodi in modum celeusmæ clarâ voce cecinerunt: Adjutor & protector factus est nobis Dominus in salutem; magnificantes eum, per quem sunt, famulâ ejus Genovefâ deprecante, salvati. *Exodi 15.*

31. Pervenientésque Parisium, quibusdam annonam, quibusdam panes integerrimos; nonnumquàm verò perficiens laudabile furtum, panes clanculò de clibano sublatos pauperibus tribuebat, adeò ut puellæ quæ in obsequio ejus erant, recurrentes ad clibanum, cernentésque imminutum numerum panum quos in eo posuerant, nimiùm tristitiâ afficerentur, nisi reperissent egenos, panes calidos deferentes per urbem, ac nomen Genovefæ benedicentes, quæ sibi eos contulerat. Erat enim illi spes, non de his quæ videntur, sed quæ non videntur, credens divinum eloquium quod ait, quoniam qui pauperibus erogat, Deo etiam fœnerat. Cui etiam patria illa in quâ *Prov. 19. 17.* fœneratores egentium requirunt thesaurum suum, olim per revelationem Spiritûs-sancti fuerat ostensa: & idcircò sine intermissione orans, flere consuevit, quia sciebat se in corpore positam peregrinari à Domino.

32. Defensor quidam, ex Meldorum urbe, nomine Fronimius, annis quatuor pedibus claudus, caréns que auditu, Parisium, ubi Genovefa morabatur, expetiit, obsecrans auditum sibi restitui tactu manûs ejus. Cujus manu cùm aures ejus essent contrectatæ, ac signatæ, continuò gressûs redditi auditúsque capax, benedixit Dominum nostrum Jesum Christum.

33. In Aurelianense urbe quid miraculi per eam Dominus gessit, ordo lectionis scribere poscit. Erat enim id temporis mater-familias, nomine Fraterna; cujus & filia, nomine Claudia, jam propè in li-

mine mortis posita, mœstitiam solummodò parenti præstabat: cui cùm adventus Genovefæ illuc venientis delatus esset, mox iter pro filiâ rogatura arripuit; inveniénsque eam in basilicâ sancti Aniani Antistitis orantem, ruit ad pedes ejus; prostratáque solo tali voce poposcit: Redde mihi, domina Genovefa, Claudiam filiam meam. Genovefa ut vidit fidem ejus, constanter alloquens ei respondit: Parce injuriæ tuæ, ac molestiæ quam pateris: nam filiæ tuæ redintegrata est incolumitas. Hoc audito, Fraterna surrexit tripudians, certáque de salute filiæ, rediit ad domum suam: quam ita mirabili Dei potentiâ ex faucibus inferi revocatam extemplò Genovefa sanavit, ut sospes ei in auditorio domûs occurreret. Magnificavítque ibi universa turba quæ aderat, Dominum pro repentinâ incolumitate Claudiæ, meritis Genovefæ collatâ.

34. Factum est exin in eadem urbe, cùm cuidam pro famulo culpabili supplicaret, & ille superbiâ & calliditate obduratus, nequaquàm famulis ignosceret, his eum verbis allocuta dixit: Si tu me supplicantem despectui habes, non me despicit Dominus meus Jesus Christus, quoniam clemens & pius est ad ignoscendum. At ubi in domum suam homo ille rediit, mox ita febre accensus est, ut nocte totâ anhelans & æstuans, requiescere nequiverit: quin etiam in crastino, cùm prima aurora mundum suo jubare inradiavit, aperto ore sicut urus (quem Germania bubalum vocat) cursu fatigatus, linguâ salivam distillans turpiter, venit, & ad pedes Genovefæ provolutus, veniam quam pridie famulo non dederat, sibi dari precabatur. Sancta verò cum pietate mota signans eum vexillo Crucis, omnem febris ægritudinem fugavit ab eo, reddidítque dominum mente & corpore sanum, & servum excusatum. Absque dubio Angelus Domini eum afflixit, quemadmodùm judicem pertinacissimum, ante cujus januam sanctus Martinus intempestâ nocte pro vinctis rogaturus advenisse legitur: quem etiam colafizatum ab Angelo lectio tradit, & ante fores domûs suæ sancto Martino occurrisse, & omnia quæ petierat, præstitisse fertur.

35. Inde verò navigatio Turonis profecta, multa Ligeris discrimina fluvii perpessa est. Ab Aurelianensi quippe urbe usque Turonum civitatem (quæ tertia Lugdunensis nuncupatur) perhibentur esse stadia sexcenta, milliaria septuaginta quinque, leugæ, quæ adhuc veteri Gallorum linguâ nuncupantur, quinquaginta. Perveniénsque ad portam Turonicæ urbis, occurrit ei de basilicâ sancti Martini inergumenorum multitudo, per quorum ora clamabant nequissimi spiritus, quòd dignis, sancti Martini meritis ac Genovefæ exurerentur flammis; quin etiam & pericula quæ in Ligere Genovefa habuerat, ob æmulationem sui se profiterentur perpetrasse. Intereà Genovefa basilicam sancti Martini ingressa, multos dæmonibus obsessos oratione & signaculo Crucis emundavit. Verùm illi à quibus immundi

ſpiritus exitiant, in horâ cruciatûs ſui, quòd digiti manuum Genovefæ ſingillatim velut cerei divinitùs cæleſti igne flagrarent, & circa ſe arderent, fœtidiſſimè debacchantes profitebantur.

36. Audientes etiam hoc tres viri, quorum matronæ in domibus eorum clàm à dæmonibus vexabantur, continuò petierunt ut viſitatione ſuâ conjuges eorum ab obſidentibus nequiſſimis ſpiritibus emundaret. At illa, ut erat clementiſſima, ſecuta eſt eos. Ingreſſa uniuſcujuſque domum, matronæ eorum, oratione & benedictione olei unctæ per eam, à vexatione dæmonum ſunt curatæ.

37. Perendie denique cùm ſancti Martini intereſſet vigiliis, in angulo baſilicæ orans, ac benedicens & laudans Dominum, ac mediâ incognita ſtaret catervâ, unus ex pſallentibus arreptus à dæmone, lanians proprios artus, quos mente captus alienos eſſe credebat, ab abſidâ ad Genovefam properavit: cúmque Genovefa ſpiritum immundum à corpore hominis juberet exire, & ſpiritus nequam per oculum ſe progredi minaretur, imperante Genovefâ, fœda relinquens veſtigia, fluxu ventris ejectus eſt, dictúque citiùs perſona mundata eſt. Multis honoribus tum eam euntem ac redeuntem quidam Turonici, ipsâ nolente, ſublimaverunt. Enimverò ſimilis fuit meritis Genovefa Evurtii peregrini advenientis de partibus Beneventi, necnon ſtantis in extremâ parte eccleſiæ Aurelianenſis urbis, eâ die quâ poſt mortem prioris Epiſcopi eligebatur à populo ſucceſſor ejus: jamjámque de Clero duo coram altari aſſiſtebant, eo modo quatinùs Dei miſericordia, invocante plebe, patefaceret, quem eorum Antiſtitem aſſumerent. Sed exauditâ oratione eorum, duobus jam dictis ſcilicet repulſis, Evurtius ſanctus, adveniente Spiritu-ſancto, ac reſidente in ſpecie columbæ ſuper caput ejus, ab Epiſcopis ibidem congregatis electus eſt Præſul, non ſolùm Chriſticolis, ſed etiam gentibus profuturus. Ideóque ſuis operibus promeruit Genovefa, ut nullum in eccleſiâ ſancti Martini ſpiritus immundus metueret; non ſcilicet Epiſcopum, non Preſbyterum, non Diaconem, non Exorciſtam, niſi ipſam ad quam perduxit hominem, quo quaſi ſuo malè abutebatur.

38. Eodem tempore ſtans in aditu domûs ſuæ, vidit quandam prætereuntem puellam, ampullámque manu geſtantem, quam cùm ad ſe vocaſſet, interrogavit quid ferret. At illa inquit: Ampullam cum liquamine olei, quod mihi à negotiatoribus venundatum eſt. Genovefa verò conſpicata generis humani adverſarium in ampullæ ore ſedentem, comminanter inſufflans in eam, ſtatim pars de ore ipſius ampullæ fracta ac dilapſa eſt; ſignatóque dehinc ſigno Crucis oleo, abire puellam juſſit. Videntes hæc qui aderant, valdè mirati ſunt, quòd nequaquàm ſe diabolus eidem occultare quiverit.

39. Quidam puerulus dehinc, nomine Marovechus, à parentibus ſuis oblatus eſt eidem Genovefæ, cæcus, ſurdus, mutus & clau-

dus: quem cùm de oleo benedicto perunxisset, mox recepto visu, auriúmque meatu, necnon loquelâ, pedúmque cursu, ex integro discedentibus vitiis, sanitati restitutus est.

40. Quodam namque tempore, dum in territorio Meldensium congregatis operariis, propriam messem meteret, accidit, ut imminente pluviâ cum turbine, messores turbarentur. Illa autem ingressa territorium, solóque adhærens (quod sine intermissione facere consueverat) cum fletu orare cœpit. Admirabilem tunc cunctis mentibus Christus ostendit virtutem; adeò ut dum in circuitu omnium segetes pluvia rigaret, nec messem, nec messores Genovefæ saltem ullus guttarum humor contigerit.

41. Factum est deinceps cùm per amnem Sequanæ navali proficisceretur itinere, ita ut solet fieri, cæli decepta fraude sereni, ortâ tempestate, ut navicula ejus vento conlisa penè fluctibus operiretur. Protinùs Genovefa suspiciens in cælum, manibus extensis, auxilium ad Dominum precabatur; tantáque continuò reddita est tranquillitas, ut sine dubio Christum affuisse, & ventis ac fluvio imperasse, qui adfuerant, crederent.

42. Insuper etiam ægros jugiter oleo benedicto delibutos, sospites reddebat; unde factum est, ut quodam tempore quemdam à dæmonio vexatum vellet perungere, oleúmque juberet afferri: cui cùm secundùm præceptionem sui, ampulla quâ oleum benedictum habuerat, vacua fuisset allata, vehementissimè Dei famula Genovefa turbata quidnam ageret, hæsitabat. Nam Pontifex qui oleum benediceret, deerat. Intereà solo recubans, opitulationem sibi de cælo ad solvendum infirmum vinculis satanæ conferri precabatur: mox ut ab oratione surrexit, in manibus ejus ampulla oleo impleta est. Sicque statim geminæ in unâ horâ virtutes Christo cooperante, per eam apparuerunt, ut & ampulla vacua, quæ oleum benedictum habuerat, inter manus ejus impleretur, inergumenúsque eodem oleo delibutus à vexatione dæmonum fatigatus, incolumis redderetur: non dispar beati Martini studiis, qui quandam puellam paralysis ægritudine detentam, ex integro sanitati restituit, dum in os ejus olei liquorem infudit.

Hinc agnosce ævum hujus Scriptoris.

43. Post ter senos namque ab obitu ejus annos, oleum cum ipsâ ampullâ, quod in oratione ejus creverat, vidi. Confiteor autem quòd ignavia nimiùm & inertiâ ductus, de excessu vitæ ejus, ac de obsequio funeris, necnon miraculis quæ in basilicâ ubi corpus ejus requiescit, post mortem ejus patrata sunt, licèt innumerabilia maneant, exceptis duobus, brevitatem secutus, silere studui. Vixit autem non solùm corpore pudico semper, sed animo scilicet fidei, caritatis ac spei vinculis inretita in sæculo ampliùs octoginta annis: defuncta est verò plena dierum, sub die tertio Nonarum Januariarum, humatáque in pace, in basilicâ in monte sitâ, juxta novæ mœnia Parisii, nomine Leucotitio.

44. Nec dubium eit quòd Sancti post obitum, quo amissâ sarcinâ corporis transierunt ad requiem, pluribus claruere virtutibus quàm in hac vitâ omni ærumnâ plenissimâ manentes; sic & hæc post transitum de hoc mundo, quamvis multis miraculis claruisset, tamen (ut prædixi) per incuriam prætermissa videntur, de quibus duo non absurdum arbitror, Fidelibus ad memoriam reducere.

45. Adprimè scilicet, qualiter quidam vir nomine Prudens, apud sepulcrum ejus adeptus est sanitatem. Nam cernentes eum parentes ejus calculi infirmitate nimis profligatum, desperantesque de vitâ ejus, ad tumulum beatæ Virginis cum fletu & gemitu adduxerunt, implorantes ut eâ intercedente à prædictâ infirmitate eriperetur. Quo facto, illicò secundùm petitionem illorum, ab eodem, lapide egrediente, veluti numquam tale aliquid pateretur, omni sospitate recreatus est.

46. Deinde cuidam semper Dominicâ die volenti operari, manus meritò contraxerunt; ut nec aliis diebus quicquam posset perficere. Ille verò abrenunciato tali studio, ductúsque pœnitentiâ, ad sepulcrum prædictæ Virginis, perfusus lacrymis decucurrit: ibíque pernoctans orationibus deditus, in crastino ante sepulcrum ejus de lignis compactum, viribus manuum receptis incolumis recessit.

47. Dum adhuc vivente in corpore, & peregrinante à Domino, Clodoveus bellis creberrimis gloriosus Princeps, Réxque Francorum, fidei Christianæ subditus, & regulis imbutus, sæpe pro dilectione sui, in ergastulo retrusos, (sicut & genitor ejus Childericus) necnon alios multis criminibus involutos, adeò ut diversis pœnis judicarentur damnari, liberos abire permisit, & securitati restituit. Quin etiam dum iret adversùs Alaricum Regem Gothorum in prælium, deceptum hæresi Arrianâ, qui propè omnem Aquitaniam suæ ditioni subdiderat, ea exhortante, in honore Apostolorum (scilicet Petri & Pauli) Ecclesiam ædificare jussit: quam uxor ejus Chrodochildis nomine, verè Christianissima, jam defuncto eo regnantibus filiis ejus, Chlothario, Childeberto, necnon Clodomero ad fastidium perduxit. Dedicatórque ejus cum aliis extitit Remigius Durocordarum Antistes; qui & prædictum Regem fide primùm instruxit, baptismóque deinde ab omni peccatorum labe præteritorum purgavit.

48. Quapropter jam dignum est ut dignis eam laudibus glorificemus, suppliciter postulantes ut eâ intercedente, à peccatorum nostrorum vinculis in sæculo sic absolvamur, quatenus tribuente Christo, requie perenni perfrui mereamur, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Nnn iij

NOTÆ ALIQUOT
ad Vitam sanctæ Genovefæ.

CAPITE I. *Licèt certam diem nativitatis ejus ignoremus.*] Poterat tamen facili ratiocinio investigare diem natæ Genovefæ: nam cùm in quodam veteri hymno vixisse dicatur *decades per octo*; in Vita autem *ampliùs octoginta annis*; si obiit, ut verisimile est, quo die colitur, tertio Januarii, assignari potuit ejus dies natalis haud procul Calendis Januariis: sed maluit accuratus Scriptor rem in dubio relinquere, quàm conjecturæ suæ indulgere.

Honorii & Theodosii Minoris.] Imperavit Theodosius Minor in Oriente post patrem Arcadium, ex anno æræ vulgaris 408. in 450. obiit porrò Imperator Occidentis Honorius xv. Augusti, anno ejusdem æræ 423. in quem ipsum annum, Genovefæ ortus commodè potest referri: sic enim fuerit sexennis, aut septennis, quando S. Germano primùm in Britanniam proficiscenti oblata est, nempe anno Christi 429. Florentio & Dionysio Consulibus, ut notat in Chronico Prosper. De utraque S. Germani ad Britannos profectione, quæ Genovefam spectant, accuratè prosecutus est, ipsa adhuc superstite, Constantius Presbyter in Vita S. Germani Autisiodorensis.

Per tyrannidem] Agnosce ævum Scriptoris Romani sive Galli indigenæ. Illis enim senescentis & defluentis in interitum Romani Imperii temporibus, Franci, Burgundiones, Gotthi, Vandali, aliique in Gallias advenæ pro tyrannis habebantur.

CAP. 2. *A Vilico Episcopo Carnotensi*] Memoratur idem Vilicus capite 7. quem in tabulis Carnotensibus hactenus prætermissum nemo rejiciet, qui cogitaverit asseri illum à gravi Scriptore, qui de Genovefâ quæcumque refert, vel vidisse ipse potuit, vel ab oculatis testibus accepisse.

Durocordarum.] Sic & capite 47. Remensem Urbem appellavit, quasi à recto *Durocorda*. Hæc ipsa Ethico *Durccordorum*, aliis plerumque *Durocortorum*.

CAP. 17. *In Laudunense Urbe, ubi Præsul Remigius sanctitate plenus præerat.*] MS. Codex Ripatorii: *In Lugdunensi oppido quid miraculi*, &c. Consultò declinasse hunc scopulum videntur recentiorum aliquot Monasteriorum Fratres scriptores, cùm non caperent quâ ratione Præsul Remensis Remigius Laudunensi episcopatui, suæ metropoli obnoxio præesse dici posset. Id quidem præter morem priorum sæculorum fuit. Sed cogitare potuerunt venisse Genovefam Laudunum per illud septennium quo Genebaldus vir nobilis Laudunensem Episcopum ordinari se passus, conjuge in sororem versâ; postmodùm tamen ejus illecebris captus, & ad ejus amplexus re-

dux, geminam ex eâ prolem susceperat: eâque de causâ, Remigii Metropolitani sui sententiâ atque hortatu, ad septennium angustissimo tugurio inclusus pœnitentiam agebat, ut testatur auctor Vitæ S. Remigii, non Hincmarus, sed Anonymus, quem mihi ex illis Saracenicis, Hungaricis, ac Normannicis tumultibus, velut ex naufragio receptæ membranæ pervetustæ obtulerunt. Sic enim ille: *Pœnitentiam indixit*, (Remigius Genebaldo) *factâque mansiunculâ, cum lecto in modum sepulcri, & parvissimis fenestellulis, ac oratorio, (quæ hodieque manent secus Ecclesiam sancti Juliani) Genebaldum in ea inclusit: & clerum, ac parrochiæ ipsius populum, per septem annos, ut & propriam parrochiam gubernavit: & unam Dominicam Remis, alteram apud Laudunum celebrabat.*

In eâdem S. Remigii antiquâ Vitâ, eadem lego de ejus ætate quæ apud Hincmarum & Flodoardum; nempe vixisse illum in clericali ordine annos viginti duos, in episcopatu verò septuaginta quatuor, obiisse Idibus Januariis, nonagesimo-sexto ætatis suæ anno: & præterea causam reperio cur ipse abdicatus successorem reliquerit Flavium Remensem Episcopum, subscriptum Concilio Arvernensi, post Consulatum Paulini junioris, anno æræ vulgaris 535. nempe propter cæcitatem quæ in ultimâ ætate S. Remigio evenit, *quia, ut scriptum est*, (inquit citatæ ejus Vitæ antiquus auctor) *verus agricola omnem vitis veræ palmitem fructum ferentem purgat, ut fructum plus afferat, oculorum corporalium lumine aliquandiu est privatus, quatinus mentis oculis intentius, quæ superna sunt, ad quæ toto desiderio anhelabat, contemplari valeret.* Igitur Flavius anno 535. fit Remensis Episcopus, adhuc superstite Remigio, qui propter cæcitatem episcopatu cesserat, nihilominùs tamen propter characterem indelebilem Episcopus censebatur usque ad felicem obitum qui anno ætatis nonagesimo-sexto ipsi evênit. Hæc fuit igitur S. Remigii totius vitæ series. Natus anno Christi 449. fit Episcopus anno æræ vulgaris 471. cùm esset annorum XXII. Scripsit ad tres Episcopos anno Christi 523. sui episcopatûs anno LIII. natus annos LXXV. Duodecimo exinde anno, Christi 535. amisso oculorum usu, abdicat, & Flavium sibi successorem constituit, ætatis suæ anno LXXXVII. Paulò ante obitum recepto visu migrat ad Superos anno Christi 541. ætatis suæ anno XCVI. à suscepto episcopatu LXXIV. ab episcopatu in Flavium refuso, anno septimo.

CAP. 19. *Ambrosius dum celebraret Missam.*] Non ergo primus hoc de Ambrosio narravit Gregorius Turonensis, quo antiquiorem fuisse constat hujus Vitæ S. Genovefæ Scriptorem. De Ambrosio, qua ratione, S. Martini exequiis interfuerit, dixi in Dissertatione de S. Martini temporum ratione, à paginâ 252. Potuit auctor Vitæ S. Genovefæ, etiam nonnullis vulgi erroribus esse afflatus.

Cap. 43. *Post ter senos ab obitu ejus annos.* His verbis Auctor apertè significat se vixisse anno post S. Genovefæ obitum octavodecimo, qui (ut probabilissimè) annum spectat Christi 521. Nata enim Genovefa anno 423. octogenaria annum Christi attigit 503. His adde annos ter senos, in annum incurris quingentesimum vigesimum-primum.

FINIS.

INDEX

INDEX.

Littera a primam partem paginæ, b secundam, c tertiam designat.

Errata sic corrige.

Paginâ 335. *versu* 23. deditus, *lege* dejectus.] *Pag.* 331. *v.* 27. Fredegariii, *lege* Fredegarii.] *Pag.* 13. *v.* 30. Vvicthedæ, *lege* Vvichredæ.] *Pag.* 330. *v.* 30. Viguierius, *lege* Vignierius.

FACULTAS SUPERIORUM.

EGO infrà scriptus Provincialis Societatis JESU in Provincia Franciæ, potestate mihi factâ à R. admodum P. N. Joanne Paulo Olivâ, ejusdem Societatis Præposito Generali, permitto, ut Liber qui inscribitur *Beda Presbyteri & Fredegarii Scholastici Concordia ad senioris Dagoberti definiendam Monarchiæ periodum, atque ad primæ totius Regum Francorum Stirpis Chronologiam stabiliendam*, à Petro Francisco Chiffletio compositus, & à tribus nostræ Societatis Theologis approbatus, in lucem edatur. In quorum fidem has ei litteras manu nostrâ subscriptas, & sigillo nostro munitas dedi. Blesis 25. Augusti anni M. DC. LXXX.

PETRUS DE VERTHAMON.

SUMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

LUDOVICI XIV. Franciæ & Navarræ Regis Christianissimi diplomate cautum est, ne quis in ipsius regno, aliisve locis ejus ditioni subjectis, intra proximos sex annos à die impressionis perfectæ inchoandos, excudat, vendat, vendendum aut excudendum, quovis modo ac ratione curet, Librum qui inscribitur *Bedæ Presbyteri & Fredegarii Scholastici Concordia ad senioris Dagoberti definiendam Monarchiæ periodum, atque ad primæ totius Regum Francorum Stirpis Chronologiam stabiliendam*, à Petro Francisco Chiffletio, Societatis JESU Sacerdote, compositum; sub pœnis in originali diplomate contra delinquentes expressis, præter illum Typographum aut Bibliopolam quem Auctor elegerit. Lutetiæ Parisiorum 21. Julii anno M. DC. LXXX.

Sic signatum, JUNQUIERES.

Ipse verò Auctor P. F. Chiffletius hoc Privilegium transfudit in Gabrielem Martinum, Typographum-Bibliopolam.

Hoc Diploma regium relatum fuit in Actâ Typographorum & Bibliopolarum Parisiensium, die 22. Maii 1681.

Sic signatum, C. ANGOT, *Syndicus*.

gioh Ricci

